

05
V-54

VIATA ROMÂNEASCĂ

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R. P. R.

Apare sub conducerea unui comitet de redacție

Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

25

81 28

7

Biblioteca Județeană
"OVID DENSUȘIANU"
Hunedoara - Deva
Nr. Inv. 19/544716

A N U L V I — I U L I E

1 9 5 3

24

* P / 5 4 4 7 1 6 *

C U P R I N S U L

	Pag.
MIHAIL SADOVEANU: Intîmplări de mirare ale comisului Jder pe drumurile Impărăției (fragment)	5
★	
RADU BOUREANU: Privind harta lumii	9
VERONICA PORUMBACU: Cu orice ștafetă alerg; Răsura; Cântecul fetelor	11
★	
AUREL BARANGA: „Cântecul libertății” (piesă într'un act)	15
★	
DRAGOȘ VICOL: Îți dăruiesc un fluer încrustat	27
AL. ANDRIȚOIU: Două spice de grâu; La o cooperativă de ciubărari; Târă- copul meșterului Tudose; Ochii ostașului coreean	29
★	
NOE SMIRNOV: Mesagiul (piesă într'un act)	33
★	
GEORGE DAN: Rapsodia marinarilor	50
★	
REMUS LUCA: Ana Nucului (nuvelă)	82
60 ANI DELA NAȘTEREA LUI V. V. MAIACOVSKI	
GEO BOGZA: Vocea lui Maiacovski	204
V. V. MAIACOVSKI: Acasă (În românește de Cicerone Theodorescu); Sedințagiii (În românește de Mihu Dragomir); Liniște în Apus (În românește de Vero- nica Porumbacu)	206
N. MORARU: Inflăcărătul îndemn al lui Maiacovski	213
★	
CRISTIAN SÂRBU: Uteciștilor căzuți; Darul meu	220
H. SIMONIS: Inima (În românește de Suzana Delciu)	222
H. A. STOLPER: Către tine, tinere prieten (În românește de Demostene Botez)	224
★	

	Pag.
NICOLAE JIANU: Filonul XXV	226

A. SOFRONOV: Vișinul (In românește de Const. Argeșeanu)	251
ANI ALTOVSCAIA: Stabanovista (In românește de Tudor Măinescu)	253
AI-ȚIN: Pământ renăscut (In românește de Petre Solomon)	254
JOHANNES BECHER: Ghetușele dela Lublin (In românește de Nina Cassian)	255
JUHASZ FERENC: Soții cei tineri, copaci înfloriți (In românește de Virgil Teodorescu)	259

TEORIE ȘI CRITICĂ

CEZAR PETRESCU: O școală a agerimii și a desăvârșirii scriitoricești	260
AL. OPREA: Schițele tinerilor scriitori	271
SORIN ARGHIR: Despre un volum de versuri și unele rețete literare	285
SILVIAN IOSIFESCU: Trecutul cu ochii prezentului	293

RECENZII

IOAN HOREA: O imagine tulbură a răscoalei lui Doja	323
ION BĂLAN: Nuvelele lui Aurel Martin	329
G. TUDORICĂ: Cântând pacea	333
DUMITRU MIRCEA: Despre viața studenților sovietici	338
EUGEN ATANASIU: Forța vieții noi	341
B. ELWIN: „Tăunul“	344
L. DANIEL: Un act de acuzare a fascismului în Italia	348
BIBLIOGRAFIE.	353

INTÎMPLĂRI DE MIRARE ALE COMISULUI JDER PE DRUMURILE ÎMPĂRĂȚIEI

fragment

...După ce a scăpat de Dunăre și de Isaccea, comisul Ionuț Jder n'a mai făcut popas în toată curgerea nopții care a urmat; și n'a stat decît cîte puțin, la cișmele, în toată ziua de a-doua-zi. Ii mai făcea trebuință să descalece numai cît or apuca grăunțe de cîteva ori cu gura caii. El și cu soțul său își potoleau setea și se strîngeau mai tare în curelele chimirului.

Tatarul, după socotinți ale lui vechi și moștenite, mai bucuros ar fi abătut calea pe poteci ferite. Însă Jder, privind în jurul său cu luare-aminte, vedea șleahul cel mare cătră poarta împărăției așa de purtat de podvezi, și pîlcuri de oști, și olăcari cărora li se deschideau poștele ca sub bătaie de vînt, și beilicari creștini care veneau la cetățile Dunării, și alții care se duceau în robie cătră Rumelia; încît i s'a părut că nu poate avea o trecere mai bună decît pe-acolo. A pus pe Botezatu înainte, ca să deie glas ori răspuns în limba stăpînitorilor osmanlii; iar el urma îndată după slujitorul său. Nu-și vorbeau și nu-și făceau semne, cînd treceau prin îmbulzeli. Și popasurile începură a le face la hanuri unde era mai mult tract. Numai mulțimea nu te bagă în samă, dacă umbli cuviincios la port și înfățișare; și numai cei care vorbesc nu te ascultă, dacă nu te sui pe zaplaz strigînd vorbe deșănțate.

Intîmplarea Dunării, Jder o purta în sine ca într'o răclită, ca s'o scoată la lumină pentru iubiții săi, cînd va veni timpul. Nu-i petrecere mai bună la vreme de iarnă, decît s'auzi asemenea istorisiri lîngă focul din sobă. Muța se bucură și-și pocnește palmele, iar comisul cel bătrîn tace și numaidecît îi lucesc ochii. Stă și Marușca la un colț de masă, în picioare, cu ochii ațintiți. Candachia își steclește inecele cerceilor și Cristea, în jilt larg, tot pufnește și-și așteaptă rînd, să spuie și el una, mai cu moț decît toate întîmplările ce se pot spune.

„Mai cu samă să nu te dai în priveliște...” îl povățuise, la sfatul de sară, părintele arhimandrit și uncheș, Amfilohie. Incolo, bine este să mergi înainte cu îndrăzneală, fără să te temi de oameni. Cum te sfiești, — ei te cunosc și sînt asupra ta. Cum pășești asupra lor, ei se dau în laturi.

Bune sfaturi, și Jder se ținea cu dinții ca să le urmeze. Chiar mintea lui îi spunea că mai bună învățătură decît asta nu poate fi.

Dar răsăreau în el încredere și puteri nouă. Intre acele flori înflorite

ale încrederii și puterilor nouă, demonul său iar ieșea din afund sclipind. Asta era rămășița lui de nebunie de pe cînd nu era decît un prunc; și era hotărît în sine s'o lepede, cum își leapădă mormolocul coada.

Intr'un rînd își căuta han, într'o margine de tîrg care se chiamă Sofia. Nu găseau loc; toate caravanseraiurile neguțătorilor creștini erau înțesate de lume, de cai și de căruțe. Era într'o zi de vineri; slujbele la geamii se iprăviseră; hogiî strigaseră din minarele vestirea legii adevărate și credincioșii își spălaseră vîrfurile degetelor și fruntea cu colb; de la acel ceas al strigării a doua, neguțătorii greci și armeni erau slobozi să purceadă la drum, deșertînd odăile. Deci îndată după acel ceas Jder și Botezatu se puteau înfățișa undeva, ca să apuce loc pentru cai. După asta pentru om e mai ușor decît pentru dobitoc. Omul se îngrămădește între alți oameni sub bolta cea mare a hanului; s'așează pe rogojină la rînd cu alții și se uită cum ospătarul învîrte într'o țiglă mare sculată în picioare și împresurată de jar acea friptură de berbece, care-i fără păreche pe lumea asta. Arc nume urit, că-i zice „chebap“; dar gustul i-i ca o rouă pe limbă și ca un bold de plăcere în fundul împărătușului. N'avem noi la Moldova asemenea bună-tate. O oaie întreagă ecenătită, tăiată felii și așchii și clădită pe acea țiglă; o cuprinde pojar de mangal; tot dă asupra ei meșterul ospătar c'o pleaftură tăvălită prin seu și printr'o leacă de alifie de ai, căruia i se zice și usturoi; ș'apoi, cînd s'a rumenit fața chebapului, te înfățișezi la meșter cu talgerul tău; iar meșterul, c'un cuțit ia așa de mare și ascuțit ca un brici, taie de ici un rînd de bucățele, trage și prin cealaltă parte și scoate alt rînd de bucățele; și unde a rămas bălan chebapul, dă iar cu pleaftura, și frigarea se învîrte singură, căci are script, de umblă cînd într'o parte, cînd în alta. Mănînci, de-ți uiți părinții.

Numai după această gîndire și după asemenea icoană care se înfățișa ochilor săi înainte de a-și li găsit gazdă, putea cunoaște comisul Jder cît i-i de foame. În acea dimineață nu luase în gură decît apă. De asemenea și tatarului i se lungiseră urechile de foame.

— Hai, Botezatule, să căutăm han.

Cînd a spus vorba asta s'a oprit. În medeanul cel mare din acea margine de tîrg, soseau călăreți la halcă. O mulțime mare de lume de toate neamurile era adunată într'o latură. Intr'o altă latură, se suiseră bărbați, femei și copii pe zaplazuri și pe acoperișurile caselor, în priveliște. În fund, pe pajiște, sosise Hrana-beg, după cum i se auzea numele rostit din gură în gură, și-și oprise deodată calul împodobit cu zorzoane și mărgeanuri; își înălțase barba și se uita fudul; în juru-i se îmbulzeau alți slujitori împărătești, care se aflau în acel tîrg sub mîna și subt ascultarea lui Hrana-beg. Prin laturea deschisă intrau, la halcă, navrapi tatari și spahii de la Anatolia, care de care în straie mai împodobite, cu lanțuguri la gît și cu penela gugiu-manuri. Erau slujitori de rînd ai împărăției și erau învoiți pentru acea zi să puie pe ei unele din dobînzile lor de război, straie, juvaieruri și arme ale celor biruțiți și tăiați de dînșii.

Intrarea lor s'a făcut cu atîta grăbire și tumult, încît, din locul unde se afla, Jder a fost smuls și luat ca de-un val. Murgul lui cuminte a făcut cîteva copce, ca să-și simtă laturile slobode și apoi a prins a pași domol între ceilalți cai. Botezatu a rămas despărțit cu calul lui; Ionuț nu l-a mai văzut.

A umblat așa între navrapi și spahii pînă ce-a ajuns în apropierea lui Hrana-beg. Atuncea a pășit înainte un crainic pedestru de lîngă scara stîngă a lui Hrana-Beg și a strigat poruncile.

Călăreții să descalece! să facă zid împotriva norodului! ca să rămîie

rotundul medeanului slobod pentru halcă! Nimene să nu mai steie calare decît Hrana-Beg și ciorbagii, chihăile și ceașii care se află în jurul mării sale! Iar înainte de halcă, măriia sa Hrana-beg vrea să vadă trînta grecească. Pentru asta se și află adus acolo de față un hadîmb cu numele Uzun, vestit luptător, care poștește să se măsoare în trei rînduri cu trei bărbați luptători.

După ce a rostit aceste porunci, crainicul s'a tras înapoi și un surlaș de după călăreții ce-l împresurau pe măriia sa a sunat din surlă.

Navrapii și spahiii au descălecat. Și-a ținut fiecare calul său de dîrlogi. Iar din pajiște a ieșit o negreață a pămîntului — un lungan gol pînă la mijloc, uns cu undelemn. Strălucea în soare și se uita împrejuru-i pe sub niște sprîncene dese de subțofrunte îngustă. Și-a încrucișat întăi brațele pe piept și și-a jucat mușchii brațelor; apoi și-a pus palmele în șolduri și s'a crăcănăt întru toată puterea lui, poftind potrivnic.

Descălecase și Jder. Navrapii care erau deoparte și de alta seuitau la dînsul și nu-l cunoșteau a fi dintre ai lor. S'au privit, și-au dat coate și s'au hlizit, necutezînd a-l scoate și lăsîndu-l deocamdată în plata Domnului. Se aplecau numai unii cătră alții, șoptindu-și la ureche felurite socoteli.

Așteptînd să vadă luptător pentru Uzun-hadîmb, Jder a băgat deodată de samă că omul său Gheorghe Botezatu și-a făcut loc calare în pajiște. Nu era Domn și stăpîn; se ținea cuviincios ca o slugă a Domnilor și stăpînilor.

Crainicul a ieșit iar:

— Măriia sa așteaptă să vadă luptători împotriva lui Uzun! E învoit să se înfățișeze oricine poștește, drept-credincios ori ghiaur, căci azi e zi de bucurie închinată mării sale Mehmet, împărat al împăraților. Hrana-beg făgăduiește douăzeci și cinci de piaștri celor dintăi trei bărbați care vor îndrăzni să se măsoare cu Uzun.

S'a făcut între navrapii mișcare. Tatarii se îndirjeau casă și arate luptătorii lor. Au ieșit doi oșteni scunzi și spătoși. Au pășit înainte și s'au închinat lui Hrana-beg, apoi și-au lepădat cușmele și straiul în pajiște, dinaintea cailor domnești. S'au auzit glasuri întăritate de încuviințare în latura lui Jder. Abia a apucat a lepăda de pe el straiul desgolindu-se pînă la cingătoare unul din acei doi navrapii, și Uzun hadîmbul a și sărit asupra lui, cercînd a-i cuprinde mijlocul.

— Balaican, Balaican! strigau unii dintre navrapii; *ilcovă baranîm!*

Il îndeamnă să nu se lase, cugeta Jder, furnicat de nerăbdare.

Intradevăr, Balaican nu se lăsa. S'a răsucit, a pus o mîină în pieptul lui Uzun și l-a repezit îndărăt. Inșă de acea mîină întinsă s'a agățat numai decît hadîmbul, și trăgînd năprasnic pe Balaican spre el, l-a lovit în piept cu pieptul său; făcîndu-și apoi clește din cotul drept, i-a pus lui Balaican acel clește în jurul gîtului. Cînd a sucit din clește, Balaican a fost la pămînt. Ionuț n'a avut nici cînd se șterge la ochi: Uzun a fost calaro pe pieptul lui Balaican; pe urmă, de cum era calare, s'a întors și s'a așezat îndesat ca pe un scaun!

— Să i se numere lui Balaican douăzeci și cinci de piaștri, a poruncit Hrana-beg.

Uzun a ridicat de jos lîngă sine pe navrap și l-a bătut pe spate, rînjînd. Intorcîndu-se în loc, pe neașteptate, a sărit ca un pardos asupra celui alt tatar, cuprînzîndu-i mijlocul.

Toată lumea aceea strînsă acolo nici n'avusese vreme cînd să deie strigăt la biruința întăia a lui Uzun. Nici n'avusese vreme cînd să și tragă suflatul. Se făcuse o tăcere încremenită în tot medeanul. Biruința a doua a hadîm-

bului s'a înfățișat altfel. Întâi l-a strâns pe al doilea navrap cătră sine, cercuindu-l, pînă ce i-a avut în stăpînire toată coarda mijlocului, apoi a prins a se învîrți cu repejune în loc pînă ce i-au scăpat navrapului tălpile de pe pămînt. Atuncea l-a răsucit și l-a prăbușit ca pe un sac.

S'a stîrnit murmur dintr'odată. Nu din pricina acestei isprăvi de-al doilea a hadîmbului; ci pentrucă, din laturea navrapilor, mai ieșise cu repezi-ciune un luptător, doritor să cîștige douăzeci-și-cinci de piaștri. Halai-halai! strigau navrapii, nu-i de la noi! — Au fost destui de la voi! întorceau cuvînt spahiii. Crainicul a ieșit iar să-și dea înștiințarea.

Pășind sprinten cu trupul puțin aplecat înainte, luptătorul nou lepăda de pe el straiul. Dintre călăreții domnești, Gheorghe Botezatu Tatarul slobozise și el strigăt, căci cunoscuse pe cel care se năpustise în marginea pajiștei.

— Domnul Dumnezeu să-l aibă în sfînta lui pază! a suspinat el, neîn-drăznind să-și facă cruce.

Hadîmbul se repezise asupra lui Jder, cu fruntea înclinată. Jder îi dădu ocol. Luptătorul negru veni iar asupră-i; Ionuț se opri crescîndu-și pieptul. Atunci au cunoscut ceicare priveau un om nalt, frumos încheiat întru toate măduarele lui. Unii l-au privit cu plăcere și cu nădejde. Dar nici de data asta Jder n'a primit pe harap. S'a îndepărtat legănîndu-se din șolduri; pe cînd Uzun îl urmărea pas cu pas, potolindu-și deplin răsufllările. Deodată și-a făcut săritura de tigru. Ionuț a făcut un pas în laturi, lăsîndu-l să treacă. S'a plecat ș'a luat de jos un pumn de colb și, dîndu-se în latura hadîmbului, l-a stropit pe umeri, pe brațe și grumaz; apoi și-a frecat el însuși palmele cu colbul rămas. Cu două sărituri sprintene a fost în dreapta lui Uzun; l-a pălit peste braț; cu a treia săritură, i-a venit în stînga și a vrut să-l pălească iar. Dar Uzun a dat strigăt mînios și s'a prăpăstuit pieziș asupra potrivnicului său. Deodată l-a încheștat de amîndouă brațele. Jder s'a lăsat în aceeași clipă pe spate, aducînd după el pe Uzun; și, cum îl aducea în jos asupra sa, i-a pus pe dedesubt tălpile în pîntece și l-a svîrlit ca dintr'o catapultă peste capul său. Svîrlindu-se în același timp în călcăie, a fost asupra lui Uzun cînd acesta nici n'ajunsese cu grumazul în țărîna medeanului.

Ce zvon și ce chiote au fost, și ce învălmășeli, și cum se căscau urlînd pe garduri și jucau pe case ridicînd brațele pînă la cer, nu se poate spune, dragă tuță și dragă muță.

Ce să mai strige crainicul! Degeaba a strigat crainicul. S'au învălmășit și caii. Așa că Jder și-a adunat cu grăbire straiul și cușma și nu știa cum să iasă din acele talazuri care începeau a porni asupră-i. Așa de tare i s'a aprins firea pentru acea izbîndă, încît i-a venit să facă lui Hrana-beg altă priveriște. A vîrît în gură, cîrligat, degetul cel mic de la mîna stîngă și a slobozit trei șuierături ascuțite. S'a văzut ieșind dintre navrapi murgul și sosind la stăpînul său. La porunca lui Jder s'a lăsat în genunchi și Jder a trecut în șa ca 'n zbor. L-a întors spre Hrana-beg și i l-a închinat, ș'atuncea Hrana-beg a spus acele vorbe:

— *Halahal pehlivan! Tam behadîr place la mine!*

S'ar fi cuvenit să-și smulgă punga de la oblînc și s'o arunce în pajiște, dar asemenea lucruri nu se întîmplă decît în povești.

(Din volumul „Frații Jderi“)

PRIVIND HARTA LUMII

Pe masa mea de lucru, sub cristal
E-o hartă ce cuprinde lumea 'ntreagă,
In continente bate-albastru val
Și căi de transatlantice le leagă.

Pământul e cu galben zugrăvit,
Oceanele cu cenușiu-albastru,
Le'ncinge equatorul aurit
Pe care trece 'nflăcăratul astru.

Ades, sub cercul lămpii o privesc
Cum harta sub cristal frământă viață,
Din țări de foc și de pustiu pornesc
Peste pământ spre mările de ghiață.

Am întâlnit, călătorind, în drum,
Cetăți și regi, armate și popoare,
Cetățile pe-alocurea sunt scrum,
Regii năluci; armata lor, răzoare.

Dar pretutindeni văd popoare mari
Ce tot mai vii tălăzuiesc pe hartă,
Istoria o scriu cu brațe tari,
Cu semne vii pe rânduiala moartă.

Pe masa mea de lucru, sub cristal
E harta lumii împărțită'n două,
Intr'una soarbe sânge zeul Baal,
In alta se clădește lumea nouă.

Am zugrăvit pe hartă un simbol;
In visul lumii am muiat penelul.
Pe fondu-i galben, dela Pol la Pol
Iși fâlfâie lumina porumbelul.

L-am slobozit din caldul hulubar
Pe aripă cu dorul viu de viață,
Il urmăresc de-asupra hărții iar
Și țările pe rând mi-apar în față.

Călăuzind popoare ce-au pornit
Să 'nfrângă al războiului balaur,
Hulubul păcii sborul și-a suit.
Din Moscova cu turlile de aur.

Privesc între Coreea și Madrid;
Atâtea răni pe harta lumii sânger,
Atâtea pleoape calde se închid
Când își apleacă umbra negrul înger.

E vânt în continentul african,
Un proaspăt vânt cu svon de libertate,
Din Transval până'n țarmu-algerian,
Trecând prin jungle, vântul vieții bate.

Nu se oprește'n malul mării ud;
Cu goana altui vânt se înfrățește,
Care'n Maroc și 'n Africa de Sud
Cu'n cântec asiatic năvălește.

E-acelaș cânt de luptă, brazilian,
Din Argentina, Cuba, sau din Chile,
Pe care-l cântă'n orice meridian
Glasul de pace al acestor zile.

Privesc pe hartă, sufletul mi-e plin,
Ai inimii pereți stau să se spargă,
Peste orașul nostru cum mă'nclin,
Pe străzi văd înflorind o horă largă.

Culori și inimi calde strălucesc
In roata tineretului în floare,
Negru și alb și galben se'nfrățesc;
Buchetul vieții prins în cingătoare.

Privesc pe hartă; nu e loc pe glob
Și suflet tânăr să nu se avânte,
Cel care până ieri gemuse rob
Acum a prins să lupte și să cânte!

Parcă îi simt venind în țara mea
Sosind din fiecare colț al lumii,
Călăuziți de-un porumbel de nea
Care'nspăimântă negustorii ciumii!

Cum stau privind pe hartă, aplecat
In miez adânc de noapte și tăcere,
De-al lumii tineret mă simt legat
Și parcă miliarde de artere

Pornesc din harta lumii ce-o privesc,
Se strâng mănunchi în inimă la mine
Și ca Anteu puterile-mi sporesc
Să cânt puternic și să cânt mai bine.

CU FIECARE ȘTAFETĂ ALERG

Cu fiecare ștafetă alerg
prin munți sau dealungul mării.
Depărtările și pentru mine se șterg
și ne-apropie marginea zării.

Cu fiecare ștafetă străbat
nesfârșite șosele,
cu mesajul adesea de rouă spălat
și de pulberi de stele.

Din mari preerii ori înguste poteci
aud vocea aceea,
ce-a jurat prietenia păstrată pe veci,
la Berlin, lângă Sprea.

Insignele noastre, după un timp
păliră 'n culoare.
Dar tot ce-am jurat, în o sută de limbi,
are-aceeași dogoare.

Ca ieri ne răsar în minte pe drum,
întâlnirile, anii.
Printre tinerii lumii, noi suntem acum,
de vrem ori nu vrem, veteranii!

Cu fiecare ștafetă alerg
prin munți sau de-alungul mării.
Mai mulți și mai tari azi prietenii merg,
și-apropie marginea zării.

R Ă S U R A

*Tinerii iranieni ne-au adus în dar la Festival
un covoraș din Kașan.*

Tu ne-ai așternut în cale
daru-acesta minunat.
Fie drumul vieții tale

Cu răsare presărat,
cum țesute-au fost acasă
pe covorul persian.
Fie-ți calea mătăsoasă,
fată mică din Iran!

Tineri pe covor se strâng,
mângâindu-l cu mirare:
oare ce murmură lung,
dintre flori, o roșe floare?

...In orașul cu nisipuri
în Kașanul arzător,
m'a țesut în mii de chipuri
o fetiță pe covor.
A vândut-o din pruncie
tatăl ei înfometat.
In robie nu mai știe
să zâmbească-adevărat.

Anii care trec îi stâng
frăgezimea din culoare.
Și răsura cea din crâng
se-ofilește de dogoare.

Țese de copilă, până
ochii nu mai văd deloc,
firul i se rupe'n mână;
ea se frânge de mijloc.
In estimp, neguțătorul
noi comori a adunat.
Scump se cumpără covorul
ce se-așterne în palat.

Calcă beii în picioare
frageda răsura'n crâng.
Fata țese până moare,
umerii încet se frâng.

Ca o floare stă în tindă
Aplecată pe-un război
ce răsfrânge ca'n oglindă,
chipul floarei înapoi.
Doar oglinda fermecată,
doar covorul măestrit,
mai păstrează-un chip de fată,
ce'ntre timp s'a ofilit.

Fragedă răsura'n crâng,
regăsită pe covoare!
Visurile ți se stâng —
trandafirii dau în floare.

Dar eu știu c'are să vie
timpul tău cutezător
nu vei fi o veșnicie
roabă la neguțători.
Căci și ghimpi are-o răsură:
Beii s'or feri'n zadar.
Intr'o bună zi, cu ură,
tu îi vei răni amar.

...Tinerii ce auziră
floarea murmurând așa,
când în lume se răsfiră,
de pe scoartă pare'ar lua
o răsură ce le-ar spune
basmu-acesta vechi, persan...
Câți prieteni ai în lume,
fată mică din Iran!

CÂNTECUL FETELOR

O, fetelor, ne leagă anotimpul
iubirii noastre fragede dintâi.
Și cu nimica noi n'am face schimbul,
când pentru fiecare vine timpul
să spunem unui om: Rămâi!

O fetelor, de-l mângâiem pe față,
și mâna-i trecem blând apoi prin păr,
atât l-am vrea tovarăș pentru viață,
cum vrem să fie veșnic dimineată
și adevăr.

O fetelor, curând la piept voi ține
o grea comoară: pruncul lui și-al meu.
Și de pe-acuma, lumea care vine,
o făurim anume pentru tine,
copilul meu!

Și dacă peste cea dintâi iubire
și-apeacă frunza plopul foșnitor,
măslinul, sau mesteacănul subțire,
o, fetelor, ne leagă-aceleași fire
când ne e dor.

Dar nu-i acelaș peste tot sfârșitul.
Când se stârnește-un foc ucigător
și mie-mi pleacă la război iubitul,
și-ecoul doar răspunde, nesfârșitul,
când ne e dor.

Voi, fetelor, ce cântec poartă vântul?
... Iubit era flăcăul corcean,
dar fata nu-i găsi măcar mormântul
printre ruine ce'mpânzesc pământul
ars din Phenian.

O, lumea de sub pleoape, unde-i, unde?
Ce umbră te-a atins pustiitor;
Unde-ai căzut lumina mea? răspunde!
Nici o chemare-acolo nu pătrunde,
și niciun dor?

Și iată'n pustiitele orașe
cu ea alături pașii grei mi-i port.
Dece nu plânge glasul mic din fașă?
Sau în tăcerea asta uriașă
mi-e pruncul mort?

Voi, florilor, cu lujerul subțire,
Voi, fetelor, voi, bunelor nurori,
dacă ni-e dragă'ntâia tresărire,
noi vrem să și păstrăm acea iubire
cu-acelaș dor.

Și mâinile ce știu să și mângâie
și să zidească, iată-le cu noi.
Să ni le strângem azi pentru vecie,
prietene, ce vreți să nu mai fie
nicicând război!

De peste mări, noi mâna azi ne-o'ntindem
Și'n orice grai pe lume ne legăm:
Oriunde-am fi, — de ucigașe grindeni
noi viața care crește pretutindeni,
s'o apărăm!

„CÂNTECUL LIBERTĂȚII“

Piesă într'un act

Scena reprezintă biroul marei întreprinderi de impresariat „*Felix and Wendell Pepper*“ din inima Broadway-ului, peste drum de clădirea ziarului „*Times*“. Dealtminteri, pe fereastra deschisă din fundul scenei, se zărește clădirea imensă a gazetei. Pe un zid-ecran al jurnalului, litere electrice anunță repede, scurt și precis, rezultatele matchurilor de base-ball, amănunte asupra dramei sentimentale dela „*Bank of Manhattan*“, ultimile încheieri de bursă. Fundul scenei e mai ridicat. În dreapta, un pian cu coadă, deschis, un taburet acoperit de note muzicale răvășite. Pe pian, diverse costume de teatru, o pălărie de cow-boy, o casă medievală. În stânga, fund, o scenă mică pe care se află două pupitre muzicale răsturnate și un saxofon. Peretele din dreapta prezintă o singură ușă mare ce se deschide automat, dinăuntru în afară, prin apăsarea unui buton. Ușa duce spre o sală de repetiții. În peretele din stânga sunt practicate două uși. Pe cea din planul doi se zărește o firmă pe care scrie vizibil: „*Publicitate*“. Pe pereți, afișe mari, colorate, vestesc concerte renumite. Un afiș atrage îndeosebi atenția: „*Marți, 23 Iunie 1953, ora 8 seara, Sala „Philharmonic auditorium“, concertul celebrului tenor Tom Hull*“. Alături, alte afișe anunță turnee internaționale, reprezentații unice, date de clowni cu renume universal, trupe de balet. Nu lipsesc, evident, fotografii cu autografe și tăieturi de ziare înrămate.

În primul plan al scenei, în dreapta, un birou somptuos, o măsuță cu patru telefoane, un dictafon pentru comunicări interioare. Pe birou, o agendă-jurnal, calendare, un serviciu de scris.

La ridicarea cortinei, din sala de repetiții, pătrund acordurile unui cor puternic, izbucnind în cascade cu modulații stranie și exotice. Din pricina valurilor de muzică, toată convorbirea celor din scenă este la început aproape imposibilă.

PEPPER (*directorul impresariatului, făcând eforturi ca să se facă auzit și arătând spre sala de repetiții*): — Dacă nu-i oprești, sunt în stare să cânte până mâine dimineața...

GUFFEY (*șeful serviciului comercial*): — Și dacă închidem ușa se supără... Așa e, maestro Verini?

VERINI (*Consilierul muzical al impresariatului*): — Prego?

GUFFEY (*strigând aproape*): — Dacă închidem ușa se supără...

VERINI: — E daco n'o închidem, madonna mia, înebunim.

PEPPER (*lui Guffey*): — Atunci, deschidem ușa dela intrare, și dă-i afară!

(*Guffey trece în sala de repetiții, și, într'adevăr după câteva clipe, corul se oprește, subit, la mijloc*).

PEPPER (*îndictafon*): — Lodge a venit? Cum sosește, imediat la mine (*a închis*) (*Din sala de repetiții a intrat corul compus din vreo 10—15 persoane. Defilează pe scenă, îndreptându-se spre ușa din stânga*)

PEPPER (*către Walter Molley, conducătorul corului*): — O clipă, Molley. (*După ce ceilalți din cor au ieșit*): — Ia loc. (*pauză*) Ei, ce spui, Verini?

VERINI: — Signor direttore, ansamblul e formidabile, e maestro Molley are una voce colossale. Tutti acuti splendissimi. Ma, face una greșala. Perché? Quando canta la cor, nu se aude Molley, e quando canta solo, canta fals.

MOLLEY (*profund jignit*): — Domnule director, asta e o insultă. Eu, fals?

PEPPER: — N'are nicio importanță, Molley, și Carusso cânta uneori fals, și asta nu l-a împiedecat să fie Carusso. Unde ați cântat ultima vreme?

MOLLEY: — Cairo, Teheran, Bombay, Calcutta, Alexandretta, Beirut, Tripoli, Port-Said, Masawa, Khartum...

PEPPER: — Și Khartum?

MOLLEY (*cu oarecare mândrie*): — Și Khartum.

VERINI: — Tot Islam...

PEPPER: — Perfect! Îți ofer un angajament pe doi ani.

VERINI (*stupefiat*): — Signor direttore...

PEPPER (*scurt lui Verini*): — Te rog (*către Molley*): — Cu obligația de a reface ruta. De acord?

MOLLEY (*pe gânduri*): — Știu și eu?...

PEPPER: — În ce privește gajul: cincizeci la sută peste cea mai mare cotă pe care o poți obține dela orice alt impresar.

MOLLEY: — Nu s'ar putea alege alt itinerar?

PEPPER: — Nu, dragul meu. Este singura condiție. Nu înțeleg de ce eziți?

VERINI: — Por nu arunca una camila pe el; arabii primissimi melomani...

PEPPER (*aspru*): — Maestro Verini, te rog! (*către Molley*): — Ai timp să te gândești până mâine la șase. Semnezi valabil în numele ansamblului?

MOLLEY: — Da.

PEPPER: — Perfect! Dacă te decizi, treci la Guffey și iscălești contractul, dacă nu, te asigur că nu mai găsești angajament două zeci și cinci de ani.

VERINI: — Pertinamente e certinamente...

PEPPER: — Trebuie să aibă cineva urechi de oțel ca să vă suporte... Good by, Molley.

VERINI: — A rivederci. (*către Pepper care l-a condus pe Molley spre ieșire*) Signor direttore, nu mai înțeleg nimic!

PEPPER: — Serios, Verini?

VERINI: — Totalmente.

PEPPER: — Atunci e în regulă. Un consilier muzical trebuie să asculte și să nu înțeleagă nimic. (*a deschis dictafonul*): — A venit Lodge? Dar ce, s'a sinucis? (*a închis dictafonul. Lui Verini*) Ce vești ai despre turneul din Brazilia?

VERINI: — Grande mizeria, signor direttore. La Rio de Janeiro fluerături... Ma nu obișnuite: cu țigalii...

PEPPER (*acru*): — Îți mulțumesc pentru vești. (*la dictafon*): — Să intre Trio Green (*Se deschide ușa sălii de repetiții și intră Fred Foster, directorul studioului*).

FOSTER: — Domnule director, orchestra de havaiane care trebuia să înceapă la opt și jumătate va întârzia cu cincisprezece minute. Au un scurt circuit.

PEPPER: — Dar ce sunt ăștia, uzină?

FOSTER: — Nu, dar au instrumente electrice. Ii scot, și bag quartetul de coarde „Knox“.

PEPPER: — Ce instrumente au?

FOSTER: — Vioara întâia, vioara a doua, violă și violoncel.

PEPPER: — Nu s'ar putea adăuga și o harpă?

FOSTER: — Nu văd cum...

PEPPER: — Harpa e un instrument spectaculos. Scoate o vioară. Una singură ajunge. Bagă o harpă.

FOSTER: — Numai să se poată, domnule director. (*iese*)

PEPPER: — Ei, acum înțelegi de ce ne paște falimentul, maestro Verini? Fiindcă directorul meu de studio, Fred Foster, se tocmește cu mine pentru o harpă. (*a deschis din nou, nervos, dictafonul*): — Lodge a venit? (*în dictafon se aude: „A telefonat acum câteva minute. A spus să vă anunț că-l caută pe Tom Hull“*): — Spune-le să se spânzure amândoi!

VERINI: — Asta catastrofa, signor direttore! Tom Hull are una voce de aur. Bilete de mâine sera, finite. La „Philharmonic auditorium“ va fi un concerto grandioso.

PEPPER: — Maestro Verini, te-am mai rugat: în casa de impresariat „Felix and Wandell Pepper“ pronosticuri fac numai eu! (*A intrat grăbit, Guffey*)

GUFFEY: — A venit Lodge.

PEPPER: — Să intre! A rivederci, maestro. Guffey, rămâi. (*Verini a ieșit. A intrat furtunos șeful publicității, Bill Lodge*): — Vasăzică, nu te-ai sinucis? Unde-i Hull?

LODGE: — Imposibil să dau de el. I-am lăsat însă în toate locurile pe unde știu că trece, câte un bilet: acasă, la...

PEPPER: — Stai jos, desmeticește-te, și spune-mi exact totul. La telefon n'am priceput nimic.

LODGE: — Totul, domnule director, absolut totul, și în cele mai mici amănunte. Așa... Pe la orele șase...

PEPPER: — Când?

LODGE: — Acum două ceasuri.

PEPPER: — Mai departe.

LODGE: — Treccam pe Riverside Drive... Mă duceam...

PEPPER: — Nu interesează. Mai departe.

LODGE: — Văd o mulțime imensă. În mijloc, am impresia că zăresc o tribună improvizată... Cel puțin așa am avut impresia în primul moment...

PEPPER: — Nu mă interesează considerațiile dumitale personale. Fapte.

LODGE: — Fapte, domnule director, numai fapte. Deodată aud niște megafoane... „In cinstea Congresului dela Budapest...“

PEPPER (*corectându-l*): — Dela Bukarest...

LODGE: — Budapest, Bukarest, pentru mine tot aia e...

PEPPER: — Clar. Tot dincolo e. Mai departe. Și?

LODGE (*reproducând ce a auzit la megafoane*): — „... în cadrul meetin-

- gului pentru Festivalul Tineretului dela Budapest...“ — sau dela Bukarest, cum spuneai dv. — celebrul tenor Tom Hull va cânta un cântec închinat tineretului din lumea întreagă...”
- GUFFEY: — Ascultă, Lodge, tu ești beat ca totdeauna sau ești treaz și din cauza asta vorbești aiurea?
- LODGE: — Nu sunt, șefule, măcar de-aș fi! În prima clipă mi-am zis: „al dracului, mister Pepper“ — scuzați — „uite ce reclamă a trântit pentru concertul lui Hull de mâine seară“. Și m'am apropiat și eu de tribună.
- PEPPER: — Lodge, îți joci capul: gândește-te ce vorbești. Ai văzut cu ochii tăi?
- LODGE: — În prima clipă am căzut și eu din lună și-mi ziceam...
- PEPPER: — Nu interesează ce-ți spuneai tu. Mai departe.
- LODGE: — Întâi a apărut un tânăr de vreo 18 ani... „Prietenii“, începe el, „îl cunoașteți pe Tom Hull...“ „... Ura, ura, ura!“... „A fost și în Coreea“, zice. „Și prizonier la coreeni a fost“... „Ei, bine, Tom Hull, celebrul tenor Tom Hull, ne va cânta un cântec...“
- PEPPER: — Lodge, minți!
- LODGE: — Nu mint, șefule!
- PEPPER: — Ba minți, ca un porc beat. Te tai bucățele cu mâinile mele și te îngrop aici, sub dușumea!
- LODGE: — Îngroapă-mă, șefule, fă-mi ce vrei, dar așa a fost. Pe urmă s'a urcat la tribună Tom Hull și a început să cânte. Și acum îmi ține urechile de glasul lui. Fiindcă, să știți, are o voce...
- PEPPER: — Nu mă interesează aprecierea ta cu privire la vocea lui Tom Hull. Ce-a cântat?
- LODGE: — Cam așa: „De oriunde ai veni, ori cum te-ar chema, John, Iohann, Ivan, Ion sau Juan...“ Pe urmă nu mai țin minte versurile, dar ideile cam astea erau: oriunde ai fi, ești fratele meu, aceeași nădejde ne unește... nu vrem război.
- PEPPER (*trăznit*): — A spus asta?
- LODGE: — N'a spus, a cântat.
- PEPPER: — Ascultă, Lodge, dacă-i vorba de vreo trăsnae de-a ta, să știi că-ți bag cuțitul și te spintec ca pe un berbec!
- LODGE: — Spintecă-mă, șefule, e dreptul dumitale, dar uite că-mi aduc aminte bine ce cânta: „... Eu am fost în război... Pentru cine am luptat?... Pe cine am ucis?... Pentru cine mi-am vărsat sângele?...“ Și pe urmă iar refrenul: „De oriunde ai veni, ori cum te-ar chema, John, Iohann, Ivan, Ion sau Juan...“
- GUFFEY: — A înnebunit Hull!
- PEPPER: — Nu, nu pot să cred! (*urlând aproape*) — Lodge, te-ai drogat și vii aici cu baliverne... (*strigând*): Unde-i Hull? Căutați-l pe Hull!
- GUFFEY: — Adună-ți mințile, Lodge, poate ți s'a părut, poate ai visat, poate că ai avut o halucinație...
- LODGE: — Ce halucinație, șefule, dac'am dat mâna cu el? „Hello, Lodge“, mi-a spus. „Îți place ce public bun am?“ Ce-i drept, erau mii de oameni. Și Tom îi dădea înainte. (*declamând ridicol*): „Pământul e al oamenilor, fiecare e liber să trăiască așa cum îl taie capul...“
- PEPPER: — Așa a spus?
- LODGE: — Nu chiar așa, dar în sensul ăsta.
- PEPPER: — Și mai departe?
- LODGE: — „Toți oamenii vin pe lume egali...“ Stați că mai era un vers: „Vom lupta, vom lupta pentru pace!“

PEPPER (*urlând*): — Cum?

LODGE (*speriat, cu jumătate glas*): — „Vom lupta, vom lupta pentru pace“ (*fiindcă vede că Pepper și Guffey au încremenit, își recapătă curajul*): — Pe urmă au izbucnit urale (*strigând*): „Trăiască Festivalul dela Bukarest...“ Da, da, aveți dreptate... dela Bukarest nu dela Budapest. „Trăiască Festivalul Tinereții... Trăiască pacea!“

PEPPER (*scos din fire*): — Taci! Taci, nătărăule, că nu știu ce fac! (*S'a deschis ușa și a apărut o secretară*)

SECRETARA: — Mister Smith.

PEPPER: — Smith? Smith cu publicitatea? Probabil că vrea să vorbească cu dumneata, Guffey...

SECRETARA (*lui Pepper*): — Nu. Insistă să intre la dumneavoastră...

PEPPER: — Să poștească (*lui Lodge*): — Treci dincolo, să nu pleci.

LODGE: — Nu plec, șefule...

PEPPER (*către Guffey*): — Vedem noi ce-i cu povestea asta. (*Lodge a ieșit, a intrat reprezentantul agenției de publicitate „Agency of Public News“, Franc Smith*): — Hallo, Smith, ce vânt pe aici? Și ce-i figura asta funebră? Ia loc! Gin, cocktail, coca, whisky?

SMITH: — Orice.

PEPPER (*după ce i-a turnat*): — Perfect! Și acum spune. Ce-i mutra asta plouată? Hai, bursuc bătrân, cântă, ce s'a întâmplat?

SMITH: — Ascultă, Pepper, nu încerca să afli ceeace ai aflat înaintea mea, și nu face pe naivul.

PEPPER: — Ai cuvântul meu că nu știu la ce te referi.

SMITH: — Atunci, o întrebare, Pepper: Ai sau n'ai contract cu Hull?

PEPPER: — Am.

SMITH: — Dar și cu noi.

PEPPER: — Și cu voi.

SMITH: — În toate ziarele noastre de astăzi i-am dat lui Tom Hull jumătăți de pagină. Fotografii, interviewuri, autografe...

PEPPER: — Am plătit.

SMITH: — Evident că ai plătit, doar n'o să-i dăm găliganului ăstuia o jumătate de pagină pentru ochii tăi frumoși, sau fiindcă-l ia el pe „do“ de sus. În ziarul de seară, avea rezervată o pagină întreagă, iar mâine dimineață în ziua concertului, va avea două.

PEPPER: — Nu mai e nevoie. Biletele sunt oricum vândute.

SMITH: — Da, dar așa m'am înțeles cu Guffey...

PEPPER: — Și?

SMITH: — „Și“... „Și“... Ce spui de ce-a făcut azi după masă?

PEPPER: — Nu știu nimic.

SMITH: — (*ironic*): „Nu știu nimic!“ Ascultă, Pepper, de-aș ști eu pe jumătate din ce știi tu, mi-aș face două case pe Fifth Avenue fără să mișc un deget. M'aș duce la fiecare cetățean în parte și i-aș spune: „Știi ce știu. Ce-mi dai ca să nu mai știu?“ Uită-te în ochii mei, Pepper, cum poți să spui că nu știi? Dar, însfârșit, mi-e și indiferent dacă știi sau nu. Poftim fotografiile scoase de reporterii noștri. (*citind pe spatele fotografiilor*): „Tom Hull cântând la un meeting închinat Festivalului dela București...“ (*altă fotografie*): — „... Tom Hull în mijlocul tinerilor și studenților care vor să plece la Festivalul dela Bukarest ...“ (*altă fotografie*): „...Tom Hull cântând „Cântecul libertății“.

PEPPER: — Mă rog?

SMITH: — Da, da, privește aici: „Tom Hull cântând...“ Stai că e scris

și refrenul. (*citind*) „De oriunde ai fi, oricum te-ai numi, John, Iohann, Ivan, Ion sau Juan...”

PEPPER (*lui Guffey*): — Ce spui, Guffey, de năzbătia asta?

SMITH: — Pepper, nu-i nicio glumă. La centrală e un tămbălău infernal. Șeful e turbat. Ne-ai băgat pe gât un „roșu”. Noi îi dăm o jumătate de pagină, două fotografii, autograful, pe tat-su și pe mă-sa, și el...

PEPPER: — Smith dragă, e inutil. Nu mă interesează ce a făcut, ce face sau ce va face Hull în stradă. Il privește. Mie-mi cântă la concerte și bună ziua. (*subliniind*). Eu fac afaceri, nu fac politică. Așa încât, dacă-ți închipui că poți profita de ocazia asta ca să-mi mărești contractul de publicitate, te înșeli, Smith...

SMITH: — Cine ți-a mai spus-o și p'asta?

PEPPER: — Las' că te cunosc, Smith! Știi proverbul: „unu'bate păduricea și-altul prinde păsărica”...

SMITH: — Iei lucrurile ușor, Pepper. La centrală e un balamuc monstru. Bătrânul și-a ieșit din minți. Zice că ne-ai vârit special pe gât o vrăjitoare, ca să ne compromiți.

PEPPER: — Eu?

SMITH: — Tu, tu. Și că și tu ești suspect. Până una, alta, ți-a suprimat orice publicitate.

PEPPER: — Ce?

SMITH: — Ce auzi.

PEPPER: — Atunci, spune mai bine deschis că v'ați înțeles cu „Brown and Brown” ca să mă strângeți de gât. De când umblă tâlharii ăștia să mă vadă la pământ... Ei, dar nu vă merge! Vă dau în judecată. Ne judecăm, Smith. Și-o să-mi plătească mister Hearst junior până n'o să mai poată. Dar ce-și închipue el că „Pepper and Pepper” se află de alaltăieri în Statele Unite? Imi montați afacerea asta ca să mă ruinați?

SMITH: — O montăm noi?

PEPPER: — Evident. În definitiv, de unde știe mister Hearst *al dumitale*, că e vorba de Tom Hull *al meu*? Dacă e vorba de un altul?

SMITH: — Există fotografii, Pepper.

PEPPER: — Și dacă sunt trucate?

SMITH: — Nu sunt, Pepper, nu sunt. Ce naiba, noi ne pricepem la trucuri, sunt autentice.

PEPPER: — Și dacă-i vorba de o asemănare? Da, da, de o asemănare izbitoare. Nu s'a mai întâmplat? S'a mai văzut. Și dacă Tom Hull vine mâine și arată că sunteți victima unei erori?

SMITH: — Eroare? Ai un magnetofon? Ascultă aici, că am banda la mine. Imprimată azi după amiază. (*Dă arumul magnetofonului și se aude refrenul cântecului: „De oriunde ai veni, oricum te-ai numi...”*).

PEPPER (*după ce a ascultat, oprind magnetofonul*): — Isprăvește odată cu istoria asta! (*urlând aproape*): — Nu-i vocea lui...

SMITH: — Păi asta vrea și șeful. Să nu fie... Să dea o desmințire. (*ca și când ar scrie-o el*): — „Eu, Tom Hull, veteran de război, veteran din Coreea, n'am nicio legătură cu așa zisul Tom Hull care a cântat... etcetera, etcetera”... Dar o dă, Pepper?

PEPPER: — O s'o dea, Smith... Și atunci să-l văd eu pe mister Hearst, ce mai spune?

(*intră secretara*)

SECRETARA: — A venit o bătrână...

PEPPER: — Dă-o afară.

SECRETARA: — Spune că are... urgentă... nevoie de dumneavoastră.

PEPPER: — Svârle-o pe scări.

SECRETARA: — Mistress Eleanor Doolittle.

GUFFEY (*mirat*): — Proprietara sălii „Philarmonic auditorium“?...

PEPPER: — Poștește-o imediat înăuntru! Ce-ai rămas ca o oaie bălțată? (*lui Smith*) — Te duci la centrală? Așteaptă-mă acolo. Ne vedem încă scara asta. (*il conduce pe Smith*) Pe aici, Smith, pe aici. (*Smith a ieșit*). A înebunit Hull, sau s'a răsturnat pământul, Guffey, și noi n'am aflat încă... (*către bătrâna doamnă Eleanor Doolittle care a intrat*): — Cărui prilej fericit datorez această vizită, distinsă doamnă?

DOAMNA DOOLITTLE: — Unui prilej nenorocit, mister Pepper...

PEPPER: — Nu înțeleg, doamnă.

DOAMNA DOOLITTLE — Și totuși e simplu. E vorba de mister Hull.

PEPPER: — A... de mister Hull? Tocmai acum am elucidat problema, doamnă Doolittle. Ce spuneți, ce năpastă pe capul omului?

DOAMNA DOOLITTLE (*acără*): — Un om pe capul căruia cade o năpastă, nu cântă în mijlocul străzii, ziua în amiază mare, cântece incendiare.

PEPPER: — Tocmai aici e nefericirea, doamnă. Nu e vorba de el.

DOAMNA DOOLITTLE: — Dar de cine?

GUFFEY: — De un impostor, mistress Doolittle, care și-a îngăduit să-i împrumute numele.

DOAMNA DOOLITTLE: — Bine, numele ca numele, dar voca de unde a luat-o?

PEPPER: — Se cercetează, doamnă, se cercetează.

DOAMNA DOOLITTLE: — În orice caz, însă, mister Pepper, eu vreau să-ți atrag atenția asupra unei clauze din contractul nostru.

PEPPER: — Vă ascult, doamnă.

DOAMNA DOOLITTLE: — O clauză pe care juriștii o intitulează: „pact comisoriu expres“. O clauză pe care oricine o calcă, contractul încheiat între părți devine, ipso facto, caduc.

PEPPER: — Știu, doamnă, știu.

DOAMNA DOOLITTLE: — Chiar dacă știi, e bine să ți-o reamintești. „Proprietara sălii“ — adică eu — „și impresariatul“ — adică dumneata — „își iau angajamentul ca să nu închirieze sala“, adică eu, și să nu programeze la „Philarmonic auditorium“, adică dumneata, nici un fel de manifestațiuni artistice, și de orice fel, care ar putea avea cel mai vag contact cu lupta pentru alte opinii și sentimente decât cele oficiale“. Ți dai seama, domnule Pepper, că acest Hull — în ipoteza că el este cel ce a cântat azi după amiază în stradă — incitând spiritele — nu poate cânta pe podiumul sălii mele.

GUFFEY: — N'a fost el, doamnă. Vă asigur de acest lucru.

DOAMNA DOOLITTLE: — Voi fi prima fericită. Și pentruca să risipim orice confuzie cu impostorul, cer ca mâine, înainte de concert, el însuși să precizeze acest lucru în fața publicului.

PEPPER: — O va face, doamnă.

DOAMNA DOOLITTLE: — Mister Hull — spun mister pentru ipoteza că nu el a cântat azi la meeting — a fost prizonier în Coreea, nu?

PEPPER: — Da, doamnă.

DOAMNA DOOLITTLE: — Ar fi bine să reamintească mâine în fața publicului ce-a pățimit în timpul prizonieratului. Va face o bună impresie și va împrăștia ultimele dubii.

PEPPER: — Le va împrăști, doamnă, vă asigur. (*în timp ce o conduce spre ieșire*): — Pe mâine seară, mistress Doolittle.

DOAMNA DOOLITTLE: — Voi fi în lojă. (*iese*)

PEPPER: — Nu s'a răsturnat pământul, Guffey, dar să știi că noi umblăm cu capul în jos. (*la dictafon se aude: „A sosit mister Hull“. Pepper se repede la dictafon*): — Să poștească. Lasă-mă, Guffey, lasă-mă singur cu el. (*Guffey a ieșit. Pepper s'a așezat cu o liniște aparentă la birou. A intrat Tom Hull*).

HULL: — Hello, Pepper.

PEPPER: — Hello, Tom.

HULL: — Dar ce s'a întâmplat? Am găsit un bilet extraurgent din partea ta.

PEPPER: — Nu s'a întâmplat nimic, Tom. Vroiam să știu ce mai faci. să-ți spun cum stăm cu concertul de mâine seară. Nu se mai găsește niciun bilet. Astăzi se vindeau la negru. A ajuns o galerie cât un fotoliu de orchestră. Și, lui Guffey, ce crezi că i-a dat prin cap? A lansat niște băieți pe piață. Cumpără biletele, și le revinde la preț triplu. Ești în hausse mare, Tom.

HULL: — Iar tu faci afaceri bune, Pepper.

PEPPER: — Și totuși sunt trist, Tom! (*a intrat Verini*).

VERINI (*anunțând*): — „Quartetul“. Knox

PEPPER — Să cânte, maestro, să cânte. (*quartetul începe să cânte*).

VERINI (*ascultând*): — Johann Sebastian Bach. (*iese*)

PEPPER (*ascultând, transportat, muzica*): — Ți place, Tom?

HULL: — Ai devenit meloman, Pepper?

PEPPER: — Înainte, când fabricam butoni de manșetă, nu-mi dădeam seama, Hull... Acuma văd: orice s'ar spune, muzica are un ce aparte care te transportă. (*scurtă pauză*) Sunt trist, Tom.

HULL: — Dece, Pepper?

PEPPER: — Fiindcă-mi ascunzi ceva. Ce-mi ascunzi, Tom?

HULL: — Asta-i bună. Nimica, Pepper.

PEPPER: — Adevărat?

HULL: — Adevărat.

PEPPER: — Atunci, spune-mi: ce-ai făcut azi după amiază?

HULL: — Vocalize.

PEPPER: — Până când?

HULL: — Dela trei la cinci.

PEPPER: — Și pe urmă?

HULL: — Am avut un concert.

PEPPER: — Un concert? Glumești, Tom. Uiți că ai semnat un contract *exclusiv* cu „Pepper and Pepper?“

HULL: — Nu te speria, n'am încasat niciun cent.

PEPPER: — Unde ai cântat?

HULL: — Pe Riverside Drive.

PEPPER (*fals neavizat*): — Ce sală e acolo?

HULL: — Nicio sală. Am cântat în stradă. Pentru tinerii cari vor să plece la Festival, la București.

PEPPER: — Hull, tu îți bați joc de mine.

HULL: — Nici gând, Pepper. A fost cel mai frumos concert din viața mea. Ce e mai minunat decât să cânți de dragul inimii tale în fața a mii de tineri care cred în pace... în omenie... în înțelegere?

PEPPER: — Tom, tu ești bolnav.

HULL: — Dimpotrivă, Pepper, plesnesc de sănătate.

PEPPER: — Știu și ce-ți trebuie: un medic psihanalist. Hull, acum îmi dau seama: cât timp ai stat în lagăr la coreeni, ți-au injectat ăia ceva, și te-ai stricat la cap.

HULL: — Dimpotrivă, Pepper. Am impresia că m'am dres.

PEPPER: — Ce cuvinte-ți ies din gură? „Pace“? „Omenie“? „Înțelegere“? Nu vezi unde ai ajuns? Poveștile astea unde le-ai învățat? Vocabularul ăsta de unde l-ai luat?

HULL: — De-acolo, din lagăr.

PEPPER: — Și continui să susții că ești întreg la minte. Spune, Tom, spune-mi mie, vechiului tău prieten, ce ți-au făcut acolo? Te-au bătut? Te-au chinuit, te-au ținut în întuneric, te-au infometat, te-au legat în lanțuri? Ce ți-au făcut, pentru Dumnezeu, de-ai ajuns în halul ăsta?

HULL: — Fii liniștit, Pepper, nu mi-au făcut nimic. Privește-i pe toți prizonierii care s'au întors. Sănătoși, optimiști, încrezători în viață. În schimb, i-am văzut pe coreenii care au stat la Kociedo. M'am întâlnit cu ei în drum. Niște fantome, Pepper. Niște umbre.

PEPPER: — Hull, m'am lămurit. Ești nebun de legat. Sau... stai să mă uit la tine... (*il zgâlțâie de umeri*): — Spune, Hull, spune, Tom, spune adevărul. Ești „roșu“? Ești comunist?

HULL (*zâmbind*): — Liniștește-te, Pepper... Sunt un om care dorește din tot sufletul lui libertatea și pacea. Pacea, Pepper, pentru toți oamenii lumii.

PEPPER: — Și asta te-ai apucat să urli azi după amiază, în stradă?

HULL: — Și ce te privește pe tine? Tu ești un simplu impresar...

PEPPER: — Azi, niciun om din Statele Unite nu poate fi un „simplu“ impresar, sau un „simplu“ fabricant, sau un „simplu“ bancher. Eu nu fac afaceri, Hull. Eu fac politică.

HULL (*zâmbind*): — Știu, Pepper, știu. Am aflat-o și pe asta.

PEPPER: — S'o afli, s'o știi, și să n'o uiți! (*strigă enervat*): — Verini! (*Verini apare în ușa sălii de repetiții*)

VERINI: — Prego, signore.

PEPPER: — Să tacă imbecilii ăia cu flașnetă lor. (*a ieșit. Și muzica lui Johan Sebastian Bach nu se mai aude*). Deaceia mă amestec în treburile tale. Nu pot, n'am dreptul să te las să aluneci. Vei da imediat o desmintire. Va apare mâine în toate ziarele: „Intre tenorul Tom Hull și impostorul care a cântat ieri...“

HULL (*liniștit*): — Nici nu mă gândesc, Pepper.

PEPPER (*care nici nu l-a ascultat*): — Iar mâine seară, înainte de concert, câteva minute, vei povesti ce-ai pățit cât ai fost prizonier la barbarii ăia.

HULL: — Ești nebun, Pepper. Nebun clinic.

PEPPER: — Refuzi, deci?

HULL: — Nici nu discut.

PEPPER: — Îți dai seama ce urmează?

HULL: — Mi-e perfect indiferent.

PEPPER: — Cum ai spus? (*a sunat un telefon. Ridică receptorul. Ascultă în receptor. Astupă cu palma pâlă receptorului. Lui Hull*): — Cum ai spus?

HULL: — Cum ai auzit: mi-e perfect indiferent.

PEPPER (*la telefon*): — Da. Poftiți. (*închide telefonul*). (*S'a apropiat de Hull*): — Îți dai seama ce faci? Gândește-te, cât mai e timp.

HULL: — M'am gândit un an și jumătate.

PEPPER: — Concertul de mâine seara cade. Nu mai avem sală.

HULL: — O să cânt în stradă. Nici nu știi ce frumos sună.

PEPPER: — Da, dar am investit în concertul ăsta mii de dolari.

HULL: — Parcă spuneai că faci politică, și nu afaceri.

PEPPER (*ritos*): — Eu fac afaceri ca să fac politică, și fac politică ca să fac afaceri.

HULL: — Da' nu cu conștiința mea.

PEPPER: — Și-ți închipui c'am să mă înduioșez de conștiința unui tenor care astăzi cântă, iar peste zece ani e la lada cu gunoi, fiindcă nu-i mai sbârnâie corzile vocale? Află că nu ți-ai găsit omul, pușorule! (*a deschis o ușă în stânga*): — Pofțiți, domnilor. (*au intrat doi inspectori ai Biroului Federal de Investigații*).

PRIMUL INSPECTOR: — Așa, ce plăcere! Nici nu știam că vom întâlni aici pe mister Hull. Imi dați voie? Cormik.

HULL (*cu un zâmbet amar*): — Pe mine văd că știți cum mă chiamă, așa încât e inutil...

AL DOILEA INSPECTOR: — Cine nu-l cunoaște pe Tom Hull?

PRIMUL INSPECTOR: — Chiar astăzi după amiază am avut fericitul prilej să-l ascultăm.

AL DOILEA INSPECTOR: — Pe Riverside Drive.

PRIMUL INSPECTOR: — Ați cântat o bucată inedită, îmi pare.

PEPPER (*ironic*): — O ultimă capodoperă: „Cântecul libertății”.

PRIMUL INSPECTOR: — Sunteți buni să-mi spuneți cine e autorul?

HULL: — Eu.

AL DOILEA INSPECTOR: — Vă aparține fără îndoială muzica, dar cuvintele?

HULL: — Și cuvintele.

PRIMUL INSPECTOR: — Interesant. (*lui Pepper*): — Păcat că n'ați ascultat-o... Admirabilă bucată. Mai ales textul. Probabil că l-ați lucrat în colaborare cu un poet încercat, fiindcă, nu vreau să vă jignesc, dar se observă aici o mână de maestru. Sunt indiscret dacă vă întreb cine v'a ajutat? Iată, din câte mi-aduc aminte, era un vers care suna cam așa: „Oamenii au venit pe lume egali”.

HULL: — Aveți ureche fină, domnule inspector. Intr'adevăr, versurile acestea mi-au fost sugerate.

PRIMUL INSPECTOR: — Și mai era un vers. Nu mi-l amintesc exact, dar esența era următoarea: „Orice om...”

HULL: — Nu. „Orice popor e liber să trăiască așa cum îi place”.

AL DOILEA INSPECTOR: — Exact, exact. Versul acesta cine vi l-a inspirat?

HULL: — Acelaș om.

PRIMUL INSPECTOR: — Interesant, foarte interesant.

AL DOILEA INSPECTOR: — Imi dați voe, mister... Hull... E la mijloc o simplă curiozitate... literară. Ați mai cântat o strofă. Nu mi-o reamintesc exact, dar subiectul, dacă mă pot exprima astfel, era următorul: „Cei care urăsc...”

HULL (*completându-l*): — „...alte popoare, ajung să fie urâți de propria lor seminție”.

PRIMUL INSPECTOR: — Acelaș... colaborator?

HULL: — Ați ghicit. Acelaș!

PEPPER: — Ai fi fost mai inspirat să-ți cauți inspirația în altă parte.

PRIMUL INSPECTOR: — Dece, mister Pepper? Fiecare om e liber în America să se inspire de unde vrea. (*lui Hull*): — Și ați lucrat mult la cântecul

ăsta, mister Hull? Multă vreme? Când l-ați văzut ultima oară pe colaboratorul dumneavoastră?

HULL: — Nu l-am zărit niciodată.

PRIMUL INSPECTOR: — Interesant, interesant.

AL DOILEA INSPECTOR: — Atunci, înseamnă că a fost altcineva la mijloc... care v'a procurat materialul.

HULL: — Da, l-am avut scris.

PRIMUL INSPECTOR: — Pe o foaie volantă? Așa... ca un fel de manifest?

AL DOILEA INSPECTOR: — Nu cumva știți, colaboratorul dumneavoastră, nu și-a declarat ideile și în public?

HULL: — Ba da, într'un cimitir.

PRIMUL INSPECTOR: — Colosal de interesant!

AL DOILEA INSPECTOR: — Senzațional!

PEPPER: — Vasăzică, ai ajuns să umbli și pe la întâlniri clandestine... Te-ai nenorocit, Hull.

PRIMUL INSPECTOR (*ipocrit*): — De ce? Cele relatate de domnul Hull sunt fapte extrem de prețioase și suntem încredințați că dacă am ajunge să putem sta de vorbă cu colaboratorul dumisale, așa cum discutăm acum, aici, situația domnului Hull ar fi mult ușurată.

AL DOILEA INSPECTOR: — Nu știți unde locuște?

HULL: — Cine?

PRIMUL INSPECTOR: — Colaboratorul dumneavoastră.

HULL: — Ba da. La Washington.

AL DOILEA INSPECTOR: — Atunci, un ultim efort, mister Hull.

HULL: — Cu dragă inimă.

PRIMUL INSPECTOR: — Cum se numește poetul?

HULL: — Care poet?

AL DOILEA INSPECTOR: — Care v'a inspirat „Cântecul Libertății“.

PRIMUL INSPECTOR: — Dacă aveți vreun motiv (*arătând spre Pepper*) și nu vreți să-l roștiți tare, ni-l puteți scrie pe o bucățică de hârtie.

HULL: — Nu. Dece să-l scriu pe hârtie? Mie nu mi-e rușine să-i spun tare numele. Se numește Abraham Lincoln.

(*Pauză. Pepper și cei doi inspectori se privesc stupefiați*).

HULL: — Da, da, Abraham Lincoln. Și toate versurile mele... clandestine, subversive, incendiare, „roșii“ le-a rostit el în cimitirul din Gettysburgh. Iată, cu acest prilej aveți și dumneavoastră ocazia să învățați istoria Americii.

PRIMUL INSPECTOR: — Am impresia că mister Hull își îngăduie să-și bată joc de noi.

HULL: — Nici pomeneală! Intregul poem îi aparține lui. Numai refrenul e al meu. Deaceea e stângaci. (*de departe se aude un svon care crește*).

PEPPER: — Asta e cântecul tău de lebedă, Tom Hull!...

HULL: — Dimpotrivă. De leagăn. Dar care în loc să adoarmă, trezește.

PRIMUL INSPECTOR: — Pofțiți cu noi, mister Hull. Vom mai avea ocazia să stăm de vorbă despre toate...

AL DOILEA INSPECTOR: — Și despre cântec.

PEPPER: — Dacă nu va fi cumva uitat. (*Svonul de afară se aude acum puternic*).

HULL (*repezindu-se și deschizând fereastra. În stradă trec flamurile albastre ale tinereții*): — Nu, cântecul nu va fi uitat. Il cântă toți oamenii. Măine va trece în Europa. Va fi pe buzele tinerilor la Festival. La București. Cântat în toate limbile pământului. Nu va fi uitat! (*de afară se aude limpede*).

„De oriunde vii
Oricum te-ai numi,
John, Iohann, Ivan,
Ion sau Juan,
Aceleași speranțe ne leagă.
De oriunde vii
Oricum te-ai numi
Cu noi este lumea întreagă.“

CORTINA

ÎȚI DĂRUIESC UN FLUER INCRUSTAT

A fost cândva o creangă'ntr'o pădure;
cântau spre seară paseri mici pe ea,
o legăna străvechiul vânt, ușure,
și creanga ca o inimă ofta...

Doiniri adânci creșteau din svon de frunză
călătorind pe drumuri, pe potici,
doinirii noastre'n clocot să-i răspunză
și să ne-aline urmele de bici...

Scrâșnea atunci, cu noi, pădurea toată
și creanga-a ură'n vânturi vâjâia!
Sbucneau furtuni cu fruntea'nvolburată
și'n trăsnete mânia fulgera!...

Bătrânii munți se'nvăluiau în ceață
privind pe sub sprâncene, viforoși;
noi coboram spre orașe, pentru viață,
înpăimântând stăpânii nemiloși...

...Vei spune, poate: creanga-i fermecată,
crescută din tulpini de codru rar...
...E fluer creanga mea mândru'ncrustată
și-o port mereu cu mine, sub șerpar.

Ai să mă'ntrebi: mai sună'n înserare,
din el, doinirea tristă de-altădat'?
Ți-oi da răspuns: în munții mei e soare,
atâta soare cum nici n'am visat!

Duc fluerul la buze... Tu ascultă:
pornesc cântând brigăzi de tăetori
și munții sună, codrii se frământă
și freamătă și chiuie în zori...

Se umflă'n matcă apele să poarte
uriaeșe plute către combinat...
Și undeva, pe-o bâtcă, hăt departe,
ciobanii stau cu cărțile la sfat...

Să nu uiți, flueraș, să legeni ulmii
și-isvoarelor albastre să dai glas,
când, îndârjiți să'nvingă-urcușul culmii,
pe iarbă pionierii fac popas...

Atât de drag mi-e fluierul cu care
am învățat să cânt' viers înaripat!
Poate de asta-i numai fremătare,
poate de asta l-am și încrustat!...

Dar, orișicât de drag mi-ar fi, primește-l,
prieten bun venit în țara mea!
De-i fi țaran, ori cărlurar, ori meșter,
din orice țară, de sub orice stea,

Primește-l, frate, du-l la tine-acasă
și-ascultă svonul lui că'n el sunt eu;
oriunde-i fi: la scos cărbuni, la coasă,
să știi că lângă tine sunt, mereu!

De-i fi sovietic, fluierul cânta-va
cu viers înflăcărat, adânc svonind,
recunoștința, dragostea și slava
și dorul păcii țara înflorind...

De-i fi de pe-un meleag pe unde încă
nici truda și nici pâinea nu-i a ta,
va izbucni din fluier, ca din stâncă,
al luptei viers ce-aprinde inima!

Și fie, ca'ntr'o zi pe-un țărm de soare,
sau pe vreun pisc scânteietor de nea
să te aud cântând cu'nflăcărare
așa precum se cântă'n țara mea!...

DOUĂ SPICE DE GRÂU

Doi feciori robuști, pârlți de soare
Pe obrazii aspri de plugari,
Se căznesc acum nevoie-mare
Să-și vorbească, dar e în zadar.

Unul e de-aici din Bărăgan,
Celălalt, din pusta ungurească.
Încă li-i sortit la mulți țărani
Numai limba lor să și-o cunoască.

Câte-un spic dela gospodărie,
Spic de grâu crescut din munca lor
Au cei doi feciori la pălărie
Cum se cade să-aibă un fecior.

Vede ungurul că-i mare, tare,
Spicul dela noi din Bărăgan
Și românul-și zice: „tare mare.
Crește spicul într'al pusteii lan.“

Stau feciorii-o clipă față'n față
Și de se'nțeleg anevoios,
Spun despre bogata lor viață
Două spice mari de grâu mănos.

LA O COOPERATIVĂ DE CIUBĂRARI

Caii'n staul s'au culcat
nu mai bat cărările
luna — taler argintat —
ne-a trezit visările.

Numai roua, numai ea,
mai atinge ierbile, —
de visat noi am visa
dar stau icea trebile.

Măine'n zori, către oraș,
or să poarte carele
donițele noi de fagi,
cofele, ciubarele.

Treci rândeă pe lemn în sus
nu dormi ca babele,
că de-un an nu ne-am mai dus
Moți pribegi ca apele!

Treci rândeă pe lemn în jos!
De când ne-am dat mâinile
ni-i sălașul arătos,
cresce miczoase pâinile.

Și-o să facem poloboc
îci, din trunchiul pinului
și-o să-l umple la soroc
rubiniul vinului.

Aste cofe de stejar
vor vedea ogoarele,
să le-aducă la plugari
până'n lan, izvoarele.

Și lemnarii-asemeneă
colo'n miezul codrilor,
setea și-o vor stâmpăra
cu licoarea cofelor.

Beau la creșă, pruncii mici
din ulcele laptele, —
crească-i mari, crească-i voinici
vremile, înaltele.

Luna intră în pătrat
coroiată secere,
brațele de ciubărari
au pornit la'ntrecere.

Până's zorii la mijit
ei socot clipitele...
Caii'n iesle s'au trezit,
bocăbind copitele.

Zece care s'au umplut
cu ciubare, donițe,
Ploști și cofe la hăut,
fluier și solnițe.

Zece care bătucesc
pulberea cărărilor,
ciubărarii le privesc
până'n zarea zărilor.

Tu rândea ti-i hodini,
răsunați voi, buciume,
bucurii de zori de zi
Moțul vrea să buciume.

TÂRNĂCOPUL MEȘTERULUI TUDOSE

Mai sânt, mai sânt destule magherniți de pământ,
parcă nu-s căși la oameni ci hrube de mormânt
și-s cățărare'n dealuri ori nădușite'n gropi,
dar are el zidarul Tudose-un târnăcop.

Când dă cu târnăcopul, vârtos cum dau zidarii,
cad grinzi străvechi prin care-și săpau tuneluri carii,
fiindcă el, zidarul, dărîmă, taie, strică,
cu patima cu care clădește și ridică.

Dincolo de pietrișuri și lemne frânte'n două
cu ochii-i negri vede cum crește casă nouă,
căci piatră potrivește și tencueli întinde
pe-a viselor tipare știute dinainte.

Din opt magherniți ciunte și'n coaste cu propteli
sălașuri noi crescură cu muntenesți găteți
și'n jurul lor zidarul sădit-a pomi ce-adumbră,
ca fructul să li-l guste urmașii stînd la umbră.

Pe fruntea ăstor case e scris și anu'n care
s'au preschimbat bordeie în case'ncăpătoare, —
și-or să rămână anii aceștia'n amintire
prin lupta ce-o dădurăm cu neagra moștenire.

Mai sânt, mai sânt destule magherniți de pământ,
dar cum e el, zidarul, atîția meșteri sânt
și-atâtea mâini vînjoase dărîmă, taie, strică
cu patima cu care muncesc, clădesc, ridică.

Hai, meștere Tudose, zidar cu vază mare
ridică târnăcopul cel năzdrăvan spre soare,
de sânt fruntaș în muncă mi-i cam codașe casa.
Dărâm-o și-mi fă alta frumoasă ca mireasa.

OCHII OSTAȘULUI COREEAN

Vâlvătaile-orașelor arse-i lucesc în priviri
și-oșelele armei, severe și înfierbântate
brațul vânjos de-atâtea svârlituri de granate
și tâmpla bărbată-i căruntă de-atâtea mahniri.

În baionetele puștilor, nu arar, drept trofee,
Copii spintecați a văzut și s'a cutremurat.
Iată de ce în inima dârză-a oricărui soldat
bate necruțătoare inima mamei-Coree.

Bate și'n inima lui. Și de-aici, de departe,
Zarea, spre Patria'n luptă ca un geam s'a deschis,
și inima-i sângereă cu orice tovarăș ucis
Dar astăzi lângă prieteni, veselă bate.

Tineri de pretutindenea brațe-i întind, rând pe rând,
și îl sărută pe frunte, pe obrajii lui aspri.
Ne'nvinsa Coree privește spre ochii noștri albaștri,
mulțumind că ne știe alături de dânsa, luptând.

Tineri de pretutindenea brațe-i întind, rând pe rând,
— Mălinu'nflorescă sub cerul Coreei în pace!
Și Bucureștiul din mari șantiere semne îi face;
Clădiri uriașe el vede în față-i crescând.

Așa vom zidi și noi, își spune ostașul
O! și sânt atâtea la noi, de turnat în beton și în fier!
Și'n țara de mâine, se vede de-acum inginer
Clădindu-și cu frații de front, peste ruine, orașul.

Cu visul acesta în inima lui ostășească
Înapoi Coreeanul ca mâine din nou va pleca.
Și o să vadă o lume, că mâna ce vrea să zidească
e nebiruită.

Ea ține făclia păcii în ea.

M E S A G I U L

piesă într'un act

PERSONAGIILE

MAHAUT   profesor, șeful unei stațiuni meteorologice, 55 ani
ROGER   colaborator al stațiunii, 23 ani
MARIE   sinopticul stațiunii, 20 ani
PEDRO   tânăr muncitor din Barcelona, 25 ani
SAISEAU   inspector din Paris, 50 ani
UN OFIȚER

Acțiunea se petrece în vara anului 1953, într-o mică stațiune meteorologică franceză din zona de frontieră a Franței cu Spania.

O cabană în munții Pirinei, în care este instalată o mică stațiune meteorologică. Încăperea, utilată pentru lucrări științifice, servește în același timp de sufragerie și de cameră de dormit. Uși deoparte și de alta. Din colțul stâng urcă o scară de lemn cu balustradă, ceea ce dovedește existența unei alte încăperi, deasupra acesteia.

Fereastra din fund e întunecată. Noapte.

În momentul ridicării cortinei, Roger se află la o măsuță, plină de cărți și caiete, sub lumina unei lămpi de petrol. Fața lui tânără, încadrată de un păr blond, pare gânditoare.

În această atitudine, oarecum absentă, îl surprinde Marie, care rămâne câteva clipe la mijlocul scării, privindu-l în tăcere. Apoi, reluându-și fața ei deschisă, zâmbitoare, coboară în odaie.

MARIE: Vântul dinspre Nord-Vest cu 28 de metri pe secundă... Vizibilitatea foarte slabă... maximum 40... Se apropie...

ROGER: *(tresărînd din îngândurarea sa)* Deci furtuna-i aproape...

MARIE: Da, stăpân al naturii. Și am înregistrat ultimul comunicat transmis prin radio. Buletinul meteorologic de astăzi e gata și-l așteaptă nerăbdător pe papa Mahaut.

ROGER: Vorbești despre șeful stațiunii noastre ca o școlăriță despre profesorul ei preferat...

MARIE: Nu uita că domnul Mahaut e chiar profesor, iar eu abia am terminat liceul. În ceea ce privește preferința, ai dreptate: papa Mahaut e un om cumsecade. Spre deosebire de tine care ești un parizian urâcios!

ROGER: Profesorul Mahaut eș' e un om posac. Și'n oamenii posaci nu știi niciodată ce se ascunde... Dar parcă ieri aveai altă părere despre parizieni, Mario...

MARIE: (*făcând pe neștiutoarea*) Când, Roger?...

ROGER: (*o privește iute, apoi ca și cum ar fi sesizat jocul ei*) Iacă, ieri seară... când am stat afară, pe verandă și am privit apusul de soare. După câte-mi pare, erai foarte turburată... erai atât de turburată încât mi-ai mărturisit că-s întocmai tipul parizianului, așa cum ți l-ai imaginat din filme și romane...

MARIE: Ești din ce în ce mai urăcios! Dar părerea de aseară mi-o mențin.

ROGER: Din păcate, filmele și romanele care circulă prin provincie dau o imagine destul de falsă a Capitalei și a vieții în general...

MARIE: Ce tot vorbești?... (*îngândurându-se*) Dar poate că ai dreptate, Roger... Vezi, ne cunoaștem de atât de puțină vreme...

ROGER: (*atent*) Ce-are-a face asta cu...?

MARIE: (*întrerupându-l*) Are. Uite chiar mă'ntreb, ce părere ți-oi fi făcut tu despre mine în aceste două luni, de când ai venit în stațiune?

ROGER: Ei, și tu acum!...

MARIE: Vezi?! Nu prea ai curajul să-mi spui. Sunt sigură că mă crezi o ușuratecă, o liceană visătoare care a fugit de acasă, pentru a uita cine știe ce deziluzie sentimentală...

ROGER: Marie, cum aș putea crede așa ceva după cele ce mi-ai povestit aseară?!... Oare nu ești tu absolventa care n'a găsit de lucru nicăieri și care nici n'a putut visa să plece la universitate?

MARIE: Ba am avut un post la poștă. Ai uitat să spui...

ROGER: (*zâmbind*) Da, un post din care ai sburat repede când s'a redus personalul... (*Marie nu răspunde. Între ei se lasă o tăcere stânjenitoare. Roger face câțiva pași mărunți prin încăpere*) Ai complectat blankul?

MARIE: (*care s'a așezat pe canapea, cu o revistă în mână*) Da...

ROGER: (*relând firul convorbirii*) Asta-i Marie... Am impresia că nici unul din noi n'a venit aici din plăcerea de a lucra într'o stațiune a Oficiului Național Meteorologic... Nici chiar domnul Mahaut... Ba nu, el se simte bine aici... (*ironic*) Profesorul care, scârbit de răutatea lumii, s'a retras pe un platou al munților Pirinei ca un sihastru...

MARIE: Și totuși, Roger, acum n'aș vrea să mai părăsesc stațiunea... (*privindu-l lung*) Tu înțelegi de ce?...

ROGER: (*așezat din nou la masă*) Nu.

MARIE: Nici eu. (*râd amândoi*) Am impresia că te stingheresc...

ROGER: Nicidecum. Sunt bucuros că te văd veselă. Nu ești așa întotdeauna.

MARIE: Nu?... Și asta te supără?...

ROGER: Ești o fată ciudată, Marie...

MARIE: Dar tu ești foarte abătut. Azi ai avut mult de furcă cu repararea antenei. Când ai demontat anemograful mi-era teamă să nu cazi.

ROGER: A fost cât p'aci.

MARIE: (*continuând să-l iscodească*) Da, da, ești chiar mai abătut ca niciodată. Când am coborât adineauri, te-am privit lung. Nici nu mi-ai simțit prezența, deși scara scârțâie îngrozitor. La ce te gândeai?...

ROGER: (*declamator*) Ehe! Spuneam cu mâna la tâmplă, gânditor: Filozofie care cobori lângă popor! Către cei mari se uită de sus, acum, cei mici!...

MARIE: Asta-i din Victor Hugo, nu?... Esurprinzător cât de frumos pot suna versurile lui Hugo chiar în gura unui fizician!...

ROGER: De corectat: a unuia care era să devină fizician... Dar iată c'aproape-ai ghicit unde-mi zbura gândul!...

MARIE: Unde te puteai gândi, decât la ce-ai părăsit acum două luni: familia, facultatea, Parisul!... Mi-amintesc c'aseară ai făcut o comparație frumoasă: Parisul e ca o a doua inimă a ta, ale cărei pulsații le simți oriunde te-ai găsi...

ROGER: (*imitând una din afirmațiile ei anterioare*) Părecia de aseară mi-o mențin. (*râd*)

MARIE: S'ar părea că aseară ne-am spus tot ce aveam pe suflet...

ROGER: Mai bine zis, am încercat... (*oftând*) Hei, mă gândeam adineuri și la mama... Ce s'o fi bucurând bătrâna când primește mandatul meu...

MARIE: Micul tău salariu...

ROGER: Da, micul salariu care m'a determinat într'o bună măsură să întrerup studiile...

MARIE: De ce, numai „într'o bună măsură“?...

ROGER: Pentru că au mai fost, desigur, și alte motive...

MARIE: Despre aceste alte motive nu mi-ai vorbit niciodată!...

ROGER: Acum îți pot spune...

MARIE: E oare ceva schimbat între noi?

ROGER: Poate... De fapt, nu-i cine știe ce...

MARIE: Ușurel!... Presimt că ești gata să-mi faci o mare mărturisire!...

ROGER: (*râzând*) Mare!! Vezi, nouă tinerilor ne plac mult cuvintele: mare, teribil, extraordinar!...

MARIE: Așa-i tinerețea, plină de entuziasm. Păcat că la bătrânețe...

ROGER: Ce-i „la bătrânețe“?... La naiba!... Uite, sunt sigur că oameni ca noi nu vor îmbătrâni niciodată!...

MARIE: Bine, nu te contrazic... Și acum, spune... După cât știu, ai părăsit facultatea fiindcă nu aveai cu ce să te întreții...

ROGER: (*rotindu-se iar prin încăperea, ceva mai încordat*) Dar asta nu-i totul. Se pare că activitatea mea cetățenească întuneca „onoarea“ instituției. De altfel, chiar așa mi-a spus și decanul, între patru ochi. Dar în spatele ochelarilor săi eu vedeam mult mai mulți ochi: ochii acelor francezi care nu-și iubesc Franța și factotul pentru a o vârî în cel mai crunt război... Acum înțelegi pentru ce a trebuit să plec, să renunț?...

MARIE: E limpede. Doar nu ești singurul, Roger...

ROGER: O știu prea bine.

MARIE: Tata e învățător de țară și a avut și el de suferit pentru ideile sale progresiste... Erai considerat, desigur, un element periculos, un comunist?...

ROGER: Probabil. Deși, drept să-ți spun, am foarte puține idei despre comunism... Luam parte la toate manifestațiile pentru pace; am organizat în facultate o echipă de studenți cu care am strâns semnături pe Apelul Păcii... Poate că te'ntrebi pentru ce am făcut toate astea?... Războiul m'a lovit greu, deși eram un puști... Pe tata l-au împușcat hitleriștii într'o pădure, lângă Paris... Era mecanic de locomotivă și'n timpul Rezistenței ajuta și el Franța așa cum făcea orice patriot... L-au ucis... Am trecut acum câteva luni prin pădurea în care a fost împușcat. Mă duc pe acolo ca la un mormânt... Ce crezi că se construiește acum pe locul acela?... Un aeroport american de război!...

MARIE: *(cu amărăciune)* O bază militară americană s'a construit și'n satul nostru... Au tăiat din rădăcini o pădurice întreagă...

ROGER: Dar rădăcinile sunt prea adânci, Marie... *(străduindu-se să înveselească atmosfera)* Dar ia stai, crezi că numai la asta m'am gândit?!..

MARIE: Te mai gândcai la ceva?...

ROGER: Inchipuie-ți.

MARIE: Vrei să ghicesc?

ROGER: Cum te lasă inima...

MARIE: *(cu îngâmfare prefăcută)* La cine te puteai gândi pe-acastă lume, decât la mine?

ROGER: Exact.

MARIE: Iată un frumos început de film: un junc parizian sosește într'o stațiune meteorologică și se îndrăgostește de asistența sa...

ROGER: ...sălbateca fiică a Pirineilor! *(râd amândoi, înveseliți)*

MARIE: Nu ți se pare caraghios?

ROGER: Deloc.

MARIE: Nici mie! *(râd iar; de afară izbucnesc lătrături întărite de câine)* Cine-o fi? Papa Mahaut?!...

ROGER: Cine altul? Pe-o vreme ca asta nu se'ncumetă nici diavolul să urce pân'la noi!... Suntem ca o insulă părăsită, Marie...

MARIE: Ia taci, Robinson Crusoe!... De ce-o fi lătrând atât câinele?...

ROGER: *(aranjându-și cărțile de pe masă)* Ai uitat de ce-a coborât în sat? O fi cu inspectorul. Nici câinii nu prea au încredere în inspectori. Tare curios sunt să văd cum arată un inspector dela Oficiul Național Meteorologie!...

MARIE: *(intredeschizând ușa din dreapta, care dă în afară)* Heeei, ați sosit, domnule profesor?...

MAHAUT: *(strigând de undeva, de afară)* Eu, eu sunt!... adică noi... Dar de ce-ați lăsat fereastra de sus deschisă? Vreți să rămânem fără geamuri?... Inchideți-o repede!... Altfel o s'o smulgă furtuna!...

MARIE: *(pornind în goană, sus, pe scări)* Vai, am uitat fereastra deschisă!... *(Roger râde liniștit, amuzat de spaima ei. Intră profesorul Mahaut, un bărbat subțire la trup, cu tâmpilele și mustața cărunte, dar cu mișcări încă viguroase. El poștește înăuntru cu mult respect pe inspectorul Saiseau, un tip grasuț, cu fața trandafirie. Pungile de sub ochi și mișcările greoaie îl îmbătrânesc mult. Peste hainele cadrilate, de sport, poartă un impermeabil. Intr'o mână ține șapca, tot cadrilată, iar în cealaltă un mic geamantan de voiaj)*

MAHAUT: Poftiți domnule inspector! Iată-ne și în castelul nostru singuratec, după cum îl numeați!...

SAISEAU: Bună seara, tinere!...

ROGER: Bună seara...

MAHAUT: *(prezentând pe Roger noului venit)* Roger Durand, colaborator al stațiunii noastre...

SAISEAU: Imi pare bine. Inspector Saiseau... *(își strâng mâinile)*

ROGER: Vă așteptam...

MAHAUT: Luați loc, domnule Saiseau... luați loc!... *(îi arată un scaun)*

SAISEAU: Nu, am să șed un pic pe canapeaua asta... *(se așează)* E ceva mai moale decât spatele asinului. Știți, nu-i deloc plăcut să urci muntele pe un asin. A trebuit să vin tocmai dela Paris ca să fac această tristă constatare...

ROGER: Bănuiesc că ați călătorit pentru prima oară pe un asin...

SAISEAU: Inchipuește-ți, tinere: pentru prima și, cred, pentru ultima oară; că de întors mă'ntore pe jos, orice-o fi...

MAHAUT: (*către Roger*) Și dac'ai ști, Durand, cât am umblat după cei doi asini cu care am venit încoace! Nu știu de ce, dar nici un țaran n'a vrut să ne mai închirieze asinii... Mi se pare însă că din cauza unui ofițer de grăniceri care a rechiziționat măgărușul unui bătrân pentru treburile lui personale. Probabil că sătenii nu mai au încredere nici în noi. Am avut noroc cu primarul, care ne-a împrumutat asinii lui. Asta însă abia când a auzit că dânsul e inspector și vine din Paris....

SAISEAU: (*vrând parcă să schimbe vorba*) Bine... dar eu eram sigur că stațiunea posedă cel puțin un asin... un mijloc de transport... doar sunteți destul de izolați de sat... mă mir!...

MAHAUT: Asta-i poveste veche, domnule inspector... Mijlocul de transport de care vorbiți d-voastră, îl solicităm de mult timp. Stațiunea noastră suferă și de alte lipsuri, tot atât de grave... Am așteptat nerăbdători sosirea d-voastră...

SAISEAU: (*plictisit*) Mă rog... mă rog... toate astea le vom vedea mâine. La lumina roză a zilei poate nu ni se vor mai părea atât de întunecate. Mă simt grozav de obosit, drept să vă spun... (*iși întinde brațele înlături, căscând, în timp ce Marie coboară pe scară*)

MAHAUT: Aa, apare însfârșit și sinopticul stațiunii noastre!...

SAISEAU: Dânsa?... Tocmai începusem să mă'ntreb unde-o fi posesoarea vocii pe care-am auzit-o la sosire!...

MAHAUT: Marie, îți prezint pe domnul inspector Saiseau...

MARIE: Incântată. De un an, de când lucrez aici, nu ne-a vizitat nimeni dela centru...

SAISEAU: E și al dracului de departe, domnișoară, drept să vă spun... Ei, dar după câte văd formați o adevărată familie!...

ROGER: La ce vă referiți?...

SAISEAU: (*neluându-l în seamă*) Da, da, eu v'am invidiat totuși mereu pe d-voastră aștia, care lucrați în provincie. De exemplu d-voastră: munți, aer, ozon, priveliști fermecătoare, liniște propice filozofării!...

MARIE: (*râzând*) Ce curios, orice parizian care sosește la noi e dispus să filozofeze!...

SAISEAU: (*parcă desvinovățindu-se și totodată jignit*) O! bănuielele dumitale sunt neîntemeiate, domnișoară... Eu sunt un om practic și las filozofia altora... De fapt, sunt și foarte ocupat: dimineața la inspec-torat, iar după amiaza la ferma mea, la cinci kilometri de capitală... Poftim de te mai gândește la filozofie când... (*Saiseau continuă să vorbească cu Roger, dar aceasta nu se vede decât prin gesturile cu care își însoțesc cuvintele. În stânga scenei, în față, se află Mahaut și Marie, pe care a chemat-o cu un semn discret*)

MAHAUT: Marie, aș vrea să văd buletinul meteorologic de astăzi...

MARIE: Vi l-am pregătit; e sus... Am să vă rog să vedeți și harta; mi se pare că m'am poticnit undeva sau nu'nțeleg eu, am să vă arăt... Dac'ați ști cât a avut de furcă Roger cu repararea antenei!...

MAHAUT: Imi închipui. Bine, merg sus să văd totul... (*se apropie de Saiseau care povestește lui Roger*)

SAISEAU: ...da, am o adevărată crescătorie de păsări. O fermă model, tip american...

MAHAUT: Domnule inspector, mă iertați că vă întrerup, dar vă părăsesc

pentru câteva clipe. Știți, am lipsit aproape toată ziua din stațiune și e necesar să revăd lucrările din timpul zilei...

SAISEAU: Mă rog... mă rog.. n'am nimic împotriva...

ROGER: (*dând să se ridice*) Eu...

MAHAUT: Nu, nu, d-ta rămâi aici; Marie îmi va da toate explicațiile.

D-ta întreține-te cu domnul inspector, să nu se plictisească pe la noi...

Ce naiba, credeam că te va bucura grozav întâlnirea cu un concetățean!

SAISEAU: (*cu surprindere*) Cuuum?!...

MAHAUT: (*clătănând capul afirmativ spre Saiseau, în timp ce urcă răsând împreună cu Marie spre odaia de sus*) Da, da!...

SAISEAU: D-ta ești din Paris?

ROGER: Vă surprinde?

SAISEAU: (*codindu-se*) Deh... un tânăr să dea Parisul pe pustietatea asta...

De mult pe-aici?...

ROGER: Abia de două luni...

SAISEAU: Și te simți bine prin văgăunile astea?...

ROGER: Relativ. D-voastră cum v'ați simți? Adineauri ne invidiați...

SAISEAU: (*cam la îndoială*) Acum, să-ți spun ceva: puteam evita foarte ușor călătoria asta obositoare... Dar, ce mi-am zis: nu strică să iau puțin aer, să mă recrez... Așa c'am plecat... Parisul, tinere, la drept vorbind, a devenit înăbușitor. Prea mult zgomot, prea mulți oameni gata să se sfășie între ei! ... Eu, care sunt departe de orice lupte politice... toată agitația politică din Capitală mă plictisește, îmi calcă pe nervi... Singura plăcere mi-e fermulița... Cred că zilele ploioase sunt foarte plictisitoare... Nu te plictisești, spui... (*răsând subțire*) Nu-i vorbă, fata-i destul de drăguță, nu?... Îți mai alungă plictiscalea... C'altfel, munți și tot munți în jur!... Apropos, e departe granița de-aici?...

ROGER: Deloc. La câteva sute de metri de noi începe Spania.

SAISEAU: Spania!... Alhambra, Sevilla, luptele cu tauri din Madrid, iată lucruri pe care le știu din copilărie!... Dar ia spune, mai fug comuniști de-ai lor pe-aici?...

ROGER: (*prudent*) Nu știu... De când am venit nu cred că s'a întâmplat așa ceva...

SAISEAU: Eu, drept să-ți spun, nu-i înțeleg pe oamenii ăștia...

ROGER: Desigur, nu fug ei de bine... Ce credeți?...

SAISEAU: Cum?... A!... da... e firesc... mă rog... Franco e un fascist...

Deși, drept să-ți spun, tinere, cred că măsurile lui sunt determinate tocmai de comuniști care, după cum știm, nu se astâmpără...

ROGER: Permiteți-mi să vă mărturisesc că afirmația d-voastră mi se pare cam absurdă...

SAISEAU: (*șocat*) Toată existența noastră e absurdă, tinere! Și oamenii se'ntrec unii pe alții în absurdități. Ia, de exemplu, pe cei care strigă azi pe toate drumurile: pace... Nu-i absurd să visezi pace, când mii de tone de armament, mii de tancuri și avioane așteaptă gata să arunce moarte și pârjol?!...

ROGER: Nu scăpați din vedere că, așa după cum le-a făcut, mâna omului poate distruge cu ușurință toate aceste arme de distrugere...

SAISEAU: Practic, asta-i imposibil, tinere... E chiar absurd. Și-apoi încă o absurditate: se vorbește acum de Festivalul acela din România...

Ai auzit de el?

ROGER: Da...

SAISEAU: Ce se va întâmpla acolo?... Se vor întâlni mii de tineri din

toată lumea, vor cânta, vor dansa și se vor îmbrățișa, ca apoi, când se vor întoarce acasă să fie echipați și înarmați până'n dinți și trimiși frumușel tocmai împotriva celor cu care au dansat și au cântat!... Atunci, nu-i absurdă toată zarva asta?...

ROGER: Eu nu vă înțeleg raționamentul: aceste mii de tineri vor cânta și-și vor strânge mâinile pentru că așa-i îndeamnă inima. Or, inima, sentimentele calde de prietenie și umanitate, nu sunt niște absurdități. Credeți că, după întâlnirea aceasta, ar mai ridica vreunul dintre acești tineri mâna împotriva altuia?... Eu mă'ndoiesc...

SAISEAU: Vor ridica, tinere!.. Dumneata nu știi ce-i războiul... E ca o hipnoză, o lege a acestei lumi absurde!... Și-apoi oamenii pot fi mânați ușor, ca o turmă...

ROGER: E ca și cum ați recunoaște necesitatea războiului...

SAISEAU: Ferească Dumnezeu!... Eu știu prea bine ce'încamună războiul... Ferma mea a avut mult de suferit de pe urma bombardamentelor!... Dar să lăsăm chestiile astea pe seama politicianilor... Încă nu mi-ai spus cu ce te ocupai la Paris...

ROGER: Am fost student la facultatea de fizică...

SAISEAU: Ah, e foarte... foarte bine că stațiunea noastră se bucură de oameni bine pregătiți...

ROGER: Nu-i chiar așa... n'am terminat facultatea...

SAISEAU: Și de ce, mă rog?...

ROGER: A trebuit să'ntrerup studiile... situația materială...

SAISEAU: (*compătimător*) Aha... ce să-i faci?... vremuri grele... înțeleg... Bănuiesc c'ai făcut și cine știe ce prostii tinerești, nu?... Deh, cu ideile dumitale... Dar mi se pare că-l cunosc pe decanul facultății... profesorul Perrin, nu?

ROGER: Exact... (*ironic*) El ar putea să vă dea referințe mai precise despre „prostiile” mele...

SAISEAU: Oh, dragă tinere, ironia dumitale n'are rost... Eu n'am venit aici să verific apartenența personalului stațiunii, deși aş avea dreptul s'o fac. La noi e liber fiecare să gândească ce pofteste... Poate că asta-i și greșeala noastră... Poporul nostru e un popor moleșit... i-ar trebui o mână de fier!...

ROGER: (*batjocoritor, ceeace inspectorul nu simte*) Un dictator, de pildă...

SAISEAU: Poate. În orice caz, un om capabil să țină frâul în mână. Atunci n'ar mai fi nici greve care clatină economia, nici manifestații absurde. Ordine, disciplină. Cândva, nu de mult, ne gândeam că acest lucru îl va realiza generalul De Gaulle. Dar acest don Quijote ne-a amăgit speranțele...

ROGER: (*cu un surâs nervos*) Probabil că acum vă gândiți la unul ca Franco?

SAISEAU: Poate. Chiar la unul ca Franco. Un popor moleșit are nevoie de o mână de fier...

ROGER: Dar spuneți că Franco-i un fascist?...

SAISEAU: Fascist, nefascist, nu contează!... În Franța trebuie restabilită ordinea interioară...

ROGER: (*în picioare, cu tot sângele năvălit în obraji*) Domnule inspector, dar ideile d-voastră sunt pur și simplu revoltătoare! Ele nu sunt demne de un francez! Eu cred că sunteți prea obosit, altfel!...

SAISEAU: (*sărind ca ars, cu ochii injectați de furie*) Cum???!... (*În aceeași clipă se prăvălesc peste cabană primele descărcări ale furtunii; fereastra e luminată de fulgere; vânt șuierător și pale de apă se strivesc pe acoperiș*

și pereți. În această deslănțuire a naturii revin în scenă Mahaut și Marie, care coboară scara grăbiți, bucurându-se de furtună ca niște copii)

MAHAUT: *(în timp ce Saiseau își înăbușe furia)* Domnule inspector, acești tineri merită să fie felicitați: au ajuns, ca să spun așa, la o adevărată maturitate meteorologică!...

SAISEAU: *(aprinzându-și o țigare)* Mă rog... mă rog... furtuna asta poate dura multă vreme?...

MARIE: Oh, poate ține și trei zile'n șir... Totuși, sunt indicații că... *(Marie și Saiseau discută. În acest timp, Mahaut care l-a luat pe Roger deoparte, îi înmânează acestuia un plic, scos dela piept)*

MAHAUT: Durand, uite, o scrisoare... Am uitat să ți-o dau... E din Paris...

ROGER: Vă mulțumesc. A sosit la poșta din sat?...

MAHAUT: Da. Câteodată ne mai găsesc și pe noi scrisorile...

ROGER: După câte văd, nu-i dela mama... E prima scrisoare pe care-o primesc dela altcineva de când sunt aici!...

MAHAUT: *(încet)* Ascultă, Durand...

ROGER: Da?!...

MAHAUT: Am impresia că ntre dumneata și inspector s'a...

ROGER: *(iute)* A, nimic, nimic... un fleac...

MAHAUT: *(înțelegător)* Bine, dar cred c'ar fi mai indicat ca inspectorul să doarmă cu mine, sus, nu?...

ROGER: *(privindu-l lung)* D-da... aveți dreptate... *(se duce într'un colț, pe un scaun, și începe să citească scrisoarea, cu emoție și uimire)*

MAHAUT: *(către Saiseau)* Cum vi se pare sinopticul nostru?...

SAISEAU: Domnișoara m'a uimit prin cunoștințele ei!... Mi se pare că și regiunea îi e foarte cunoscută...

MAHAUT: E de prin partea locului...

SAISEAU: Așa?... *(către Marie)* Atunci, îndată ce se va înseni, am să te rog să facem o excursie prin împrejurimi. E păcat să pierd o ocazie atât de bună! Nu-i așa, domnule profesor?...

MAHAUT: *(reținut)* Intr'adevăr...

MARIE: Accept cu plăcere propunerea. Dar numai în măsura în care mi-o vor permite treburile stațiunii...

SAISEAU: Treburile stațiunii?!... *(vrând să pară că glumește)* Dar ai uitat că'n fața dumată se află un inspector care te poate absolvi de orice treburi?!... *(râde, adăugând mai mult pentru el, dar destul de prevestitor)* De altfel, am impresia că trei inși, totuși, sunt prea mulți pentru o stațiune atât de mică... *(sculându-se)* Ei, domnule profesor, îmi pare că trebuie să ne gândim acum și la noi!... Sunt obosit ca Cezar după cucerirea Cleopatrei... *(râde vulgar, ca de o glumă bună)*

MAHAUT: Imi face plăcere să vă invit în camera mea, sus...

SAISEAU: Sus?!... Mă rog... *(insinuant)* Tinerii colaboratori dorm jos, nu?... *(râzând către Marie)* Nu-i periculos?... Știi, parizienii ăștia!... Fii atentă, domnișoară...

MAHAUT: *(întrerupându-l, cam revoltat)* Domnul Durand doarme în camera aceasta, iar domnișoara în cealaltă.

SAISEAU: *(în bătaie de joc)* Așa?! Atunci chiar că nu-i nici o primejdie!... *(izbucind în râs)* Hai, hai, domnule profesor, că abia mă mai țin pe picioare... *(își ia bagajele)* Mi-a mai rămas niște coniac, extra; vezi, n'ai vrut să bei pe drum și-am dat pe gât aproape toată sticla. Domnișoară, nu dorești să vii cu noi să ciocnim un păhărel?...

MARIE: Mulțumesc, dar mă cam doare capul...

SAISEAU: Of, femeile!... Atunci nu vă pot ura decât noapte bună...

MARIE: Noapte bună, domnule inspector...

MAHAUT: (*facându-i loc pe scară*) După d-voastră... Noapte bună, Marie...
Noapte bună, Durand...

ROGER: (*ridicând ochii de pe scrisoare*) Noapte bună, domnule profesor...
(*Mahaut și Saiseau ies*)

ROGER: (*venind în mijlocul odăii, vesel, către Marie care se uită undeva, în gol, ascultând vuietul furtunii*) Marie, nu m'au uitat!... Auzi?... Marie, ce-î cu tine?...

MARIE: Inspectorul ăsta e un tip desgustător!... Acum știu de ce-l lătra atât de înverșunat Hector... are un instinct deosebit... simte când se apropie oameni răi...

ROGER: La naiba!.. Te așteptai la altceva din partea unuia ca el?... Marie, tu nici nu știi ce se petrece cu mine!...

MARE: Ai primit o scrisoare?

ROGER: Da, și încă ce scrisoare! Dela tovarășii mei, Marie!... Și ține-te bine, c'ai s'auzi ceva grozav!...

MARIE: (*in glumă*) Mă țin...

ROGER: Tovarășii mă cheamă urgent la Paris! Au reușit să mă treacă pe lista delegaților noștri la Festivalul din România! Au și început să facă pregătirile!...

MARIE: (*pălind*) Să plec!?... Tu?...

ROGER: (*observând schimbarea ei*) Da, Marie...

MARIE: De ce tocmai tu?...

ROGER: (*descumpănit*) Pentrucă... trebuie să meargă cineva, nu-i așa?... Tovarășii au găsit că sunt demn de această cinste... Nu'nțeleg ce!?

MARIE: (*schimbând vorba*) Cred că va fi frumos...

ROGER: Oh, e ușor de imaginat... N'ai citit despre pregătirile care se fac acolo, în Capitala României?... S'a scris și'n „L'Humanité“. Vor fi tineri din întreaga lume!... Vor răsună acolo și cântecele noastre franceze!... (*tunete, ca rostogolirea unor stânci; fața lui Roger se împietrește; deodată oftează din adâncul pieptului*)

MARIE: (*ca și cum n'a înțeles ce-a spus*) Da?...

ROGER: Și totuși, nu știu dacă voi putea pleca...

MARIE: Ce se'ntâmplă cu tine?... Adineauri?!...

ROGER: (*cu mâhnire crescândă*) Iacă, nu-i nimic... Imi dau din ce în ce mai mult seama că nu pot merge acolo și atâtă tot...

MARIE: Când ești mâhnit, devii atât de rece!...

ROGER: Marie, îți dai seama ce-ar însemna plecarea mea pentru mama? Pur și simplu vreo două luni de foame!... Îți închipui, la vârsta și la boala ei...

MARIE: (*în ochii căreia strălucește o scânteie de speranță*) Și-apoi, mai e ceva, Roger... totmai vroiam să te'ntreb... Tu ai atâtă de învățat... nu spuneai chiar asecară?... „singura dorință pe care-o am, e să iau totuși examenele din acest an“...

ROGER: Da, și asta... (*desnădăjduit*) Și mai sunt și alte piedici, Marie... Cred că tovarășii se izbesc de ele destul... Desigur că guvernul nu privește cu ochi buni toate astea... Tu ce crezi, Marie...

MARIE: (*stânjenită*) Eu... vezi tu, Roger... nu știu dacă trebuie să mă bucur sau nu...

ROGER: (*venind în fața ei, aproape*) De ce, Marie?...

MARIE: (*adânc, punându-i palmele pe umeri și privindu-l duios*) Pentru-că mi-ești drag... pentrucă nu știu cum aș mai putea trăi fără să te știu în preajmă!... (*aproape cu ciudă pe ea însăși*) De asta!

ROGER: *(luându-i tâmpilele între palme)* Marie!... Dragă Marie!...

MARIE: Știu, sunt o proastă... Poate că acolo, în Capitală, te așteaptă altcineva...

ROGER: Dar...

MARIE: Dar mi-ești drag!... Mi-ești drag și n'am să te las să pleci!... Auzi tu?... N'am să te las!...

ROGER: *(ochi în ochi)* Marie!... Scumpă Marie!... Nu mă așteptam la o asemenea bucurie!...

MARIE: Deci, și tu!?...

ROGER: Da, mi-ești tot atât de dragă și mie... De când te-am văzut!...

MARIE: Roger!... Dragul meu fizician!...

ROGER: Dar îți dai seama, Marie?... Acum îmi va fi și mai greu să plec de aci!...

MARIE: Poate că nu trebuia să-ți mărturisesc... să fi înăbușit în mine totul... e ca și cum ți-am pus o nouă piedică... Dar nu m'am mai putut stăpâni; aveam o senzație nebună că te pierd!... *(tunete puternice)* Și acum, Roger?...

ROGER: *(descumpănit)* Nu știu... *(aducându-și aminte de ceva, desprinzându-se de lângă ea)* Știi, cred c'ar trebui să adăpostim bieții asini undeva..

MARIE: Du-te, Roger... Leagă-i sub șopronul de lemne; vezi că găsești acolo și o mână de iarbă cosită... Cred că sunt morți de foame...

ROGER: S'a făcut!... *(iese. De afară răbufnesc prin ușa deschisă o clipă, palele furtunii. Marie se apropie de măsufa lui Roger și-i privește caietele cu duioșie. Deodată, prin ușa care s'a întredeschis iute, apare Roger, cu chipul foarte turburat)* Marie!...

MARIE: Ce-i?

ROGER: Ssst!... Să nu faci nici un zgomot... Vino repede afară, să-mi ajuți. *(Marie iese pe ușă în fugă. Câteva clipe scena rămâne goală. Apoi ușa se deschide cu precauție și cei doi tineri duc, aproape târându-l, pe un necunoscut cu fața răvășită, ud learcă, cu tâmpla însângărată, cu pantalonii și cămașa sfâșiate. Tinerii îl întind neîndemânatec pe pat)*

ROGER: De-ai ști ce spaimă am tras!... Se ghemuise sub șopron și găfâia, de parcă se rupea ceva în el!...

MARIE: *(cu degetul la gură)* Sst!... Cei de sus nu trebuie s'audă nimic...

ROGER: *(concentrat)* Când am dat să-l ridic, omul ăsta mi-a șoptit două cuvinte în spaniolă... numai două cuvinte: mi hermano... fratele meu...

MARIE: Sângele-i curge dela ureche!... Are lobul urechii sfâșiat...

ROGER: Ia o batistă udă și tamponează-l... În timpul ăsta eu o să astup fereastra... *(începe să acopere fereastra cu o pătură)* Să nu ne pomnim și aici cu grăniceri...

MARIE: *(care-l șterge de sânge pe necunoscut)* Dar...

ROGER: Fii liniștită... *(ca pentru el)* Numai două cuvinte: mi hermano... Omul ăsta nu pare un contrabandist oarecare...

MARIE: Dacă controlul de frontieră îl găsește la noi?...

ROGER: *(hotărât)* Dacă omul acesta e ceeace bănuiesc, trebuie să-l ajutăm... chiar împotriva grănicerilor.

MARIE: Ce crezi că poate fii?...

ROGER: E știut că Spania franchistă nu-i un paradis...

MARIE: *(înțelegând)* Oare!?...

ROGER: Tot ce se poate... Pare-a fi un om simplu... un muncitor...

privește palmele lui... ce bătătorite sunt!... Tata a avut prieten un spaniol, un refugiat politic...

MARIE: *(care a scos o sticluță din dulap)* Să-i dăm niște rom...

ROGER: Mai ai?... Păi de ce nu spui?... Tu ridică-i capul... ușor... ușor... așa... să nu-i atingem urechea... parc'ar fi sdrelită de glonte...

MARIE: Furtuna o fi acoperit împușcăturile...

ROGER: Fără îndoială... *(reușind să strecoare o înghițitură între buzele necunoscutului)* Așa!... Uite-l că-și revine... Ei, ei!...

PEDRO: *(stins)* Frate...

ROGER: Iată că știe și limba noastră... *(necunoscutul se ridică în capul oaselor și privește bănuitor în jur)* Nu te teme, mi hermano...

PEDRO: *(bănuitor, neliniștit)* Ce-i aici?...

ROGER: O stațiune meteorologică... Dar tu?... De unde vii?...

PEDRO: Am auzit ce spuneai adineauri... Te-am auzit tot timpul ca prin vis... Frate!... Imi poți fi tu frate, așa după cum am simțit din spusele tale?

ROGER: N'ai de ce să te temi...

PEDRO: Vin de dinclo... *(scoate dela piept, de sub cămașa udă, un plic de piele, în care se află un pergament)* Citiți. ..

ROGER: *(nehotărît, nu-i vine să ia hârtia pe care i-o întinde necunoscutul)* Dar...

PEDRO: *(insistent)* Citiți!...

ROGER: *(după ce amândoi, el și Marie, s'au aplecat asupra hârtiei și au început să descifreze)* Înțelegi, Marie?... cu puținele cuvinte spaniole pe care le știu... da... da...

MARIE: E uimitor cât de mult se înrudesc limbile noastre!...

PEDRO: *(incordat)* Înțelegeți?...

ROGER: E un mesagiu al unui grup de tineri din Barcelona către Festivalul Mondial al Tineretului, nu?... Ce zici, Marie?...

MARIE: Sunt uimită!...

PEDRO: *(primind înapoi hârtia, vorbind întretăiat, trăgându-și puterile)* Da, e un mesagiu de salut către Festival... Am trecut în Franța pentru a preda acest mesagiu celor care vor ajunge acolo, la București... Trebuie să ajungă!... Vi se pare ciudat că vă știu limba?... De aceea mi-au dat și tovarășii sarcina asta... Am mai fost în Franța, eram un puști... Dar credeam nebunește că-l voi găsi aici pe tata, care emigrase, fugărit de bandele lui Francesco Franco... Nu i-am găsit decât oasele, într'un cimitir francez... M'am întors în Spania mea, hotărît să-l răzbun... A început războiul, am ajuns docher... *(surprins parcă de propria lui mărturisire)* Prieteni?... Imi puteți fi voi prieteni?...

ROGER: *(strângându-i mâna)* Mi hermano!... ai avut noroc...

PEDRO: *(cu veselie, ceeace se pare că-i trăsătura lui caracteristică)* Incep să cred și eu acelaș lucru... Am câțiva prieteni francezi în Barcelona; buni băieți!... Dar am uitat să vă spun, mă numesc Pedro...

ROGER: Numele meu este Roger...

PEDRO: *(către Marie)* Și dânsa?... Soția ta?... *(tăcere)* Mi se pare că am făcut o gafă...

ROGER: *(simplu)* Nu ești departe de adevăr... e logodnica mea... Marie...

MARIE: *(privindu-l surprinsă și totodată duios)* Roger!...

PEDRO: Nu știu, dar în felul dumitale de a fi e ceva din soția mea... *(mai întărit)* Mi s'a întâmplat ceva neprevăzut: cu două seri înainte de a pleca, Stella mi-a mărturisit că vom avea un copil... Tovarășii nu vroiau să mă mai lase să plec, dar m'am împotrivit: totul era

pregătit, studiasem toate posibilitățile de trecere a frontierei... Trebuia...

MARIE: Și nu-ți pare rău c'ai plecat?...

PEDRO: (*liniștit*) Nu... Sunt sigur că mă voi întoarce și-l voi legăna pe genunchi... Am hotărât să-l numim Garcia, ca pe tatăl meu...

ROGER: Dar soția?... din ce va trăi?...

PEDRO: O vor ajuta toți tovarășii mei... (*cu mâhnire, rotindu-și ochii prin încăpere*) La voi aici e frumos... dar dac'ați vedea în ce locuință, în ce cocioabă trăiesc eu cu nevastă-mea!... Când mă gândesc că micul Garcia va vedea acolo lumina zilei!... Ah!... Zeci de mii de oameni din Barcelona locuiesc în cocioabe construite din tot felul de rămășițe, în gunoi sau chiar în cavourile cimitirelor... În acest timp, e o maimuță, un cimpanzeu, Kuco, pe care bogătașii o aduc să le prezideze banchetele... La grădina zoologică ea are o locuință cu mult mai confortabilă...

ROGER: E trist...

PEDRO: (*îndârjit*) Frate! Acest mesagiu trebuie să ajungă neapărat acolo!... unde se vor întâlni mii de tineri!... Trebuie să se audă și glasul tineretului nostru fără tinerețe!... Ce mai știi despre Festivalul din România?...

ROGER: (*șovăind*) Eu... cum să...

MARIE: De ce te codești?... Spune-i ...

PEDRO: Nu doresc să vă știu secretele...

ROGER: Între noi asta nu poate fi un secret... Tovarășii din Paris m'au înștiințat astăzi că figurez pe lista delegaților noștri la Festival.

PEDRO: (*uimit peste măsură*) Tuuuu?!... Atunci, pentru Dumnezeu, ce cauți tu în văgăunile astea?!...

ROGER: Lucrez la stațiune...

PEDRO: Și înainte de asta?...

ROGER: Am urmat câțva timp facultatea de fizică... dar a trebuit să renunț.

MARIE: L-au îndepărtat din facultate pentru activitatea lui...

ROGER: Asta s'a întâmplat multora...

PEDRO: (*privindu-l pe Roger cercetător, stăpânindu-se parcă să-și rostească întregul gând*) Deci, te-ai adăpostit aici...

ROGER: Nevoile m'au dus aici.. mama e suferindă...

PEDRO: Am avut un prieten care din cauza mizeriei îndurate, s'a retras în munți la o mănăstire, să se călugărească... Noroc c'a făcut rost de-o armă și-a devenit partizan... Și el care vroia să uite totul... să fugă de lume!...

MARIE: (*încordată*) Adu-ți aminte, Roger, spuneai acelaș lucru despre papa Mahaut...

ROGER: Marie!... (*se încruntă, ca și cum ar cumpăni vorbele spuse de Pedro*)

PEDRO: (*neliniștit*) Cine-i acest papa Mahaut?...

MARIE: E șeful stațiunii noastre... În fond e un om bun...

PEDRO: Deci mai este careva pe-aici?...

ROGER: Da, un profesor bătrâilor și'n mod special un inspector din Paris, abia sosit... Dorm amândoi în camera de sus...

PEDRO: Mi hermano, mi se pare că trebuie să vă părăsească cât mai repede!...

ROGER: Așa te sfătuiesc și eu... Nu știm ce oameni pot fi... Și-apoi, nu departe de noi se află un punct de frontieră. Astora le poate da în cap să scotocească și pe aici... Mai ales că, după câte văd, au și tras în tine..

PEDRO: *(cu un zâmbet amar)* Da' de unde, ai noștri au tras!... Grănicerii, „bravii“ noștri grăniceri franchiști... *(pipăindu-și urechea sângerândă)* Acesta a fost ultimul salut a lui Franco!... Voi, meteorologii, ce părere aveți? Cât va mai dura furtuna asta?...

MARIE: Măine, la prânz, s'ar putea însenina... Așa spunca și papa Mahaut...

ROGER: Lasă, îți voi da pe drum mantaua mea de ploaie...

PEDRO: Îți mulțumesc... dar cu tine trebuie să mai stau de vorbă, mi hermano... *(îi strânge mâinile)*

MARIE: *(care-l vede deodată pe profesor coborînd, calm, privindu-i lung și oarecum sever)* Roger!... Domnul profesor!...

ROGER: *(ieșindu-i înaintea)* Domnule profesor, vă rog, nu faceți zgomot!... Inspectorul!...

MAHAUT: *(scrutător, dar întrebând cu glas scăzut)* Cine sunteți d-voastră?... *(Pedro privește nehotărît spre Roger)*

ROGER: *(intervenind)* Un turist, domnule profesor!... S'a răătăcit pe drum!... a escaladat piscul... a scăpat ruck-sacul în prăpastie...

MAHAUT: *(cu neîncredere)* Un turist, zici?... *(potrivindu-și ochelarii să-l vadă mai bine)* Ciudat „turist“... un turist cu pantofi de cauciuc!... ciudat turist!... Presupun că a pierdut în prăpastie și actele...

MARIE: Domnule profesor!...

PEDRO: Lăsați toate astea!... *(hotărît)* Îi voi spune cine sunt... *(scoțând acelaș pergament din plicul de piele)* N'am decât un singur act...

ROGER: *(uimit)* Dar...

PEDRO: *(întinzând profesorului pergamentul)* Iată-l... citiți-l, domnule profesor...

MAHAUT: *(începând să citească mesagiul, cu o uimire crescândă. Privește din când în când spre Pedro)* Uimitor!... Ce curaj!... Un mesagiu!...

ROGER: *(printre dinți, lui Pedro)* Dar îți dai seama?...

PEDRO: Fii liniștit, mi hermano... Știu ce am făcut ... În caz că... *(îi șoptește ceva la ureche)* *(Mahaut care a terminat de citit, își ațintește privirile severe spre Pedro. S'a lăsat o liniște încordată. Și deodată ușa răsună sub lovituri puternice)*

OFIȚERUL: *(de afară)* Deschideți!... Controlul de frontieră!... Deschideți!...

ROGER: Marie, du-l dincolo!... Iute!... *(Marie îl împinge pe Pedro în camera alăturată)*

OFIȚERUL: *(răcnind)* Deschideți!... În numele legii!...

MAHAUT: *(care a ascultat încremenit, cu un calm nefiresc, ca și cum a luat o mare hotărîre)* Durand, deschide, te rog ușa... *(Roger îl privește câteva clipe întrebător. Apoi deschide ușa brusc, ceea ce face ca ofițerul, care probabil se proptise în ușă, să vină aproape de aberbeleacul)*

OFIȚERUL: *(iritat)* Se poate?... Se poate, domnule?!...

MAHAUT: Ce anume?...

OFIȚERUL: Se poate să-mi deschideți așa greu?...

MAHAUT: Uitați că-i aproape miezul nopții!... Dar ce vă aduce aici, domnule...

OFIȚERUL: Sublocotenent Corbet.

MAHAUT: Profesor Mahaut, șeful stațiunii...

OFIȚERUL: *(cu tonul ușor înmuiat)* Vă rog să mă scuzați, domnule profesor, dar suntem pe urmele unui fugar, un spaniol, pe semne, care a trecut în noaptea asta frontiera... vreun spion...

MAHAUT: Un spion?... Și-l căutați aici?!...

OFIȚERUL: Il căutăm peste tot.

MAHAUT: (*către Roger, care-i gătit de încordare*) Durand, ne-a vizitat pe noi astăseară vreun spion?...

ROGER: Nici... Nicidecum, domnule profesor...

MAHAUT: Nu, nu domnule sublocotenent, noi am lucrat până acum aici, dar nu ni s'a întâmplat nimic ... (*zâmbind*) Cred că domnul căpitan Jenin va râde cu poftă când va auzi unde ați ajuns să căutați spionul...

OFITERUL: (*atent*) Îl cunoașteți pe domnul căpitan?...

MAHAUT: Suntem cunoștințe vechi... Dar, cum spuneți... sublocotenent Corbet?...

OFITERUL: (*servil*) Intocmai, Corbet.

MAHAUT: Am auzit că ați rechiziționat asinul unui bătrân din sat... Asta are repercusiuni grave asupra prestigiului autorităților... Cred că domnul căpitan Jenin nu va aproba acest lucru...

OFITERUL: (*încurcat, temător*) Ah, asinul acela!... am fost nevoit... Da, da, aveți dreptate... Tocmai aveam de gând să înapoiez asinul bătrânului mâine dimineață... Desigur... (*luând poziția*) Atunci, domnule profesor, îmi permiteți să mă retrag... vă rog să mă scuzați...

MAHAUT: Nu face nimic...

OFITERUL: (*servil, retrăgându-se cu spatele spre ușă*) Vedeți și d-voastră... Serviciul... Bandiții ăștia... Încăodată, vă rog să mă scuzați... continuați-vă lucrul liniștit, nu vi se poate întâmpla nimic... de bandiți, vă păzim noi... Și vă rog ceva, nu transmiteți domnului căpitan c'am dat pe-aici... și-apoi, chestia cu măgărușul... n'ar trebui să știe dânsul toate lucrurile astea mărunte... mâine, bătrânul, tot va avea măgărușul înapoi...

MAHAUT: Bine... bine...

OFITERUL: (*salutând*) Vă mulțumesc!... Bunăseara... (*iese. Șuieră soldatului care l-a însoțit până în pragul ușii și care a asistat la toată discuția cu un aer plictisit*) Caporal, de ce dracu' m'ai îndreptat aici?... (*Profesorul se așează pe canapea respirând ușurat, ca după o mare încordare. Roger îl privește în tăcere, cu chipul luminat parcă de o revelație. În acest timp, reintră în scenă Marie și Pedro*)

PEDRO: (*emoționat, aproape solemn*) Vă mulțumesc, domnule profesor...

MAHAUT: (*parcă obosit*) N'ai de ce... Trebuie să părăsești numaidecât stațiunea. Să nu uităm că sus se găsește un străin, de care ar trebui să ne temem...

MARIE: Doarme?

MAHAUT: L-am lăsat dormind buștean... (*către Pedro*) Asta-i, trebuie să pleci... Nu trebuie să fii găsit aici... Prezența dumatăle în această casă îmi poate pricinui un rău ireparabil... Nici nu vă puteți închipui cu câtă umilință mi-am clădit liniștea pe care o am aici... Vă rog să nu mi-o distrugeți!...

PEDRO: (*dezamăgit*) Deci tot ce ați făcut adineauri pentru mine, ați făcut împins de milă?!...

MAHAUT: Poate că din milă... Bănuiesc ce gândești despre mine... „Iată un bătrânel destul de cumsecade, dar care urmărește o fericire mică, izolată, meschină“... Și poate că ăsta-i adevărul... Deși în dumneata vorbește în primul rând tinerețea...

PEDRO: Acum, să vă mărturisesc ceva. Când mă pregăteam să plec din Barcelona, m'a încercat o îndoială... Era ca și cum îmi părăseam tovarășii; mi se părea că-i las singuri în fața atâtor greutăți... Atunci am jurat să nu părăsesc lupta asta niciodată, oricâte aş îndura!... (*ultimele cuvinte le-a rostit privind țintă spre Roger*)

ROGER: (*abătut*) Cred că acum mi te-ai adresat mai cu seamă mie...

MARIE: Nu te mai chinui, Roger!...

PEDRO: (*punând palma pe umărul lui Roger*) Dacă se chinuie, cu atât mai bine... Eu, mi hermano, îți pun acum o întrebare fățișă, la care te rog să-mi răspunzi cinstit: tovarășii tăi din Paris ți-au dat o sarcină de onoare. Ești gata să răspunzi acestei încrederi, să mergi la marca întâlnire a tineretului?...

ROGER: Aș vrea să-ți spun din toată inima: da.. Dar undeva, mama, bătrână și suferindă, îmi așteaptă sprijinul...

PEDRO: Tovarășii o vor ajuta...

ROGER: Și mai este ceva: la toamnă mă așteaptă examene grele... aici mă pot pregăti...

PEDRO: Frate, nu-mi plac vorbele umflate, dar pacea este examenul cel mai greu și mai important pe care-l dă aziomenirea... Acest examen poate și trebuie să fie câștigat... Dela el nu poate lipsi nici un om cinstit. (*Pedro tace deodată, privind ca împietrit spre scară. Acolo, la jumătatea treptelor, ținându-se cu mâna de balustradă, ca și cum ar avea amețeli, se uită la ei inspectorul, cu ochii bulbucați, îmbrăcat într-o pijama țipătoare care-i scoate în evidență pântecul umflat*)

SAISEAU: (*gâtuit de furie*) Dar ce se'ntâmplă în stațiunea asta?... Mi-a fost dat să aud lucruri înspăimântătoare!... Domnule profesor!...

MAHAUT: (*neștiind ce atitudine să ia*) Vedeți...

SAISEAU: Ce se văd, domnule, c'am auzit destul!...

ROGER: Nu știam că domnul inspector obișnuiește să asculte pe după uși... Vă înspăimântă atât de mult cuvântul pace, domnule inspector?...

SAISEAU: Tinere!!!...

MAHAUT: Liniștiți-vă, domnule inspector, am să vă explic...

MARIE: (*intervenind neliniștită*) Nu-i nevoie de nicio explicație: dânsul e un turist rătăcit... a cerut găzduire...

SAISEAU: (*batjocoritor*) Mă crezi foarte naiv, domnișoară... Suntem la doi pași de frontieră, ne pomenim cu un individ cu hainele sfâșiate și plin de sânge, care are un puternic accent spaniol și vrei să cred că-i un turist oarecare?... (*categoric*) Domnule profesor, te conjur să iei măsurile dictate de lege și de conștiința dumitale de bun francez!

MAHAUT: (*ca și cum n'a înțeles*) Măsuri?... Ce fel de măsuri?...

SAISEAU: Trebuie anunțate autoritățile imediat. Numai ele pot cerceta astfel de cazuri. Un astfel de individ, periculos ca oricine fuge din Spania, nu poate fi adăpostit într-o stațiune meteorologică franceză!

MAHAUT: (*resemnat*) Din păcate, pe-o astfel de vreme e imposibil să comunicăm cu exteriorul...

SAISEAU: Chiar prin radio?...

MAHAUT: (*ironic*) Mă'ndoiesc c'ar da rezultate... De altfel, cel mai apropiat centru meteorologic cu care putem comunica se află la optzeci de kilometri de aici... ar fi exclus să așteptăm ajutorul lor.

SAISEAU: Atunci să anunțăm cel mai apropiat punct de frontieră!...

MAHAUT: (*făcându-i atenți la zgomotul furtunii*) Pe furtuna asta?... Eu unul nu m'aș încumeta... sunt prea bătrân pentru așa ceva...

SAISEAU: (*către Roger și Marie*) Nici d-voastră, tinerilor?... (*tinerii tac*) Tăceți?!... Bravo, vă felicit!... Vă felicit pentru sângele rece cu care pătați onoarea instituției în care lucrați!...

ROGER: Mi se pare că lucrul acesta vi s'ar potrivi mai de grabă d-voastră, domnule inspector... Dar ia ascultați, domnule inspector: nu vi se pare absurdă toată furia cu care vreți să ne înspăimântați, când la doi

pași de d-voastră se află doi tineri cu mușchii destul de puternici?...
(*înerucișează brațele, sfidător; Saiseau se dă cu un pas înapoi, temător*)

SAISEAU: (*cu glas tremurător*) Ce vreți să spuneți?...

PEDRO: (*către Roger*) Prietene, dă-mi voie să-i explic eu... (*către Saiseau*) Domnule, cecace vrea să spună prietenul meu, la noi, în Spania, Francesco Franco a înlocuit printr'un singur semn... (*își trece palma semnificativ dealungul gâtului*) Ați înțeles?...

SAISEAU: Mă amenințați... Domnule profesor, dumneata privești toate astea cu îngăduință?...

MAHAUT: (*prefăcut*) N'am nicio putere...

SAISEAU: (*spumegând de furie*) Binee... În felul acesta înțelegeți d-voastră să slujiți Franței... binee... Dar conștiința mea de francez nu poate admite o asemenea dezonoare! Voi anunța eu însumi controlul de frontieră!

ROGER: (*deschizându-i larg ușa, cu o plecăciune batjocoritoare*) Pofțiți, domnule inspector, nu vă oprește nimeni să slujiți Franței, așa cum înțelegeți d-voastră... Pofțiți... De ce nu îndrăzniți?... (*afară vultușe furtuna deslănțuită*) Drum bun, domnule inspector!... Șovăiți?... Vai, conștiința d-voastră patriotică dă înapoi în fața unui fleac de furtună?!.....

(*Saiseau, în acest timp, s'a apropiat de pragul ușii și a întinstemător mâna înainte, ca și cum ar fi vrut să constate dacă plouă. Și-a retras mâna ca ars. Înfiorat de frig, se retrage cu totul, privind către ceilalți cu o furie nepulincioasă*)

SAISEAU: O să răspundeți pentru asta, luați seama!... Domnule profesor, din acest moment d-voastră răspundeți de securitatea persoanei mele. Cât timp voi fi în stațiune cu un astfel de individ... (*părăsind grav scena, pe scară*) Mă găsești sus...

ROGER: (*în urma lui*) Vise plăcute, domnule inspector!... Dar dacă vă veți visa pe d-voastră, în chip de dictator, salvând Franța, nu cred că veți fi satisfăcut...

SAISEAU: Situația dumitale, tinere, e pecetluită...

ROGER: Vă înțeleg prea bine... Din această clipă mă consider demisionat.

MARIE: Roger!...

ROGER: (*strângând mâna lui Pedro cu căldură*) Mi hermano, m'am hotărât, te însoțesc... Întâmplarea asta mi-a deschis și mai bine ochii... Vom avea aceeași misiune.

MARIE: Roger!...

ROGER: E datoria mea să procedez astfel, Marie...

MARIE: Înțeleg, Roger... E mai bine așa... Dacă ai fi rămas aici și din cauza mea, m'aș fi simțit mereu vinovată față de tine... Am auzit dela acest om în ce situație grea și-a lăsat soția, căminul, mânat tocmai de datoria lui de om, și-mi dau seama că n'am dreptul să te rețin aici... Am să fiu tare, Roger, așa cum cred că a suportat despărțirea și soția lui...

ROGER: (*imbrățișându-o*) Dar mă voi întoarce, Marie!... Mă voi întoarce mai puternic decât am plecat...

MARIE: (*alungându-și tristețea*) Atunci, ce mai așteptăm? Să-ți facem bagajul!...

ROGER: (*cu însuflețire*) Să-l facem!... (*către Pedro*) Mi hermano, în câteva clipe voi fi gata; n'am mare lucru de împachetat... (*începând să strângă cărțile de pe masă*) Cărțile ocupă aproape toată valiza... (*din acest moment, Roger și Marie încep să împacheteze, ieșind uneori din cameră pe ușa din stânga, de unde revin cu diferite obiecte în mână*)

MAHAUT: (*rezemat de perete, pe canapea, cu glas aproape istovit*) Ce noapte! Mă gândesc ce va aduce ziua de mâine...

PEDRO: (*privind cu înțeles spre tavan*) Vă e teamă?...

MAHAUT: Sunt prea trecut prin ciur ca să mă mai sperii de căței dinăștia... Dar mă gândeam la visurile voastre... Se vor împlini ele oare?..

PEDRO: Va veni vremea să le trăim aeeva, domnule profesor...

MAHAUT: Tinerețea e plină de visuri nebunești... Pe vremuri am visat și eu fericirea...

PEDRO: Azi omenirea e mult mai aproape de ea... Pentru că oamenii nu se mai mărginesc s'o viseze numai; luptă pentru ea... Azi oamenii au ajuns la convingerea că prima treaptă a viitorului fericit este pacea, prietenia între popoare... Iată ceea ce trebuie să realizăm...

ROGER: (*zgomotos*) Suntem gata, Pedro!... (*îi aruncă o manta pe umeri*) Ia-o, îți va fi frig altfel... (*către Mahaut*) Vă las mâhnit, domnule profesor..

MAHAUT: Nu, Durand... sunt numai cam obosit... sunt ca după un drum lung... Dar la capătul acestui drum lung mi se arată din nou lumina tinereții trecute... și asta datorită vouă...

ROGER: Lumina aceasta nu se va mai stinge... (*întinzându-i mâna, viguros*) La revedere, domnule profesor!...

MAHAUT: (*aproape surprins*) Plecați deci?!... Incepusem să mă obișnuiesc cu voi. Drum bun, băieți...

MARIE: Să nu mă uiți, Roger... Așa-i că nu mă vei uita?...

ROGER: Acolola Festival, te voi simți mereu alături de mine... Vei fi în inima mea, Marie... (*îmbrățișări*)

MARIE: Te voi aștepta oricât....

MAHAUT: (*strângând mâna lui Pedro*) Îți urez noroc, tinere...

PEDRO: Acum, la despărțire, mă uit la d-voastră și văd inima generoasă, cinstită, a Franței adevărate... Sunt recunoscător acestei inimi...

MAHAUT: (*cu un elan adânc, neașteptat*) Prietene tânăr... ascultă-mă... am să te rog ceva... Odată cu mesagiul vostru minunat, du acolo, la Festivalul Tineretului, și mesagiul unui om bătrân, trecut prin două războaie crunte. Transmite-le acest îndemn: să cânte, să se împrietenească, să-și strângă mâinile cu dragoste, de orice nație ar fi, și să arate lumii întregi cât de mult iubește tineretul pacea... pentru că pacea este tinerețea lumii!...

PEDRO: (*solemn, ca un jurământ*) Vom duce acest mesagiu!

GEORGE DAN

RAPSODIA MARINARILOR

*„Așa marinarii pe mare îmblând,
Izbiți de talazuri, furtune,
Izbiți de orcanul gheșos și urlând,
Speranța îi face de uită de vânt
Și speră la timpuri mai bune“.*

(„Speranța“) Eminescu

P a r t e a I-a

SUB BERETA „MARINEI REGALE“

*„Și ne mână ca pe boi,
Și ne tunde ca pe oi;
Părul meu cel gălbior
La maior e, sub picior...“*

(Cântec de cătană)

Ascultați, marinari, o cântare
Ce din inimă-o cânt pîntru voi.
Vreau s'arăt viața voastră pe mare,
Ani de pace și ani de război.

Ca să scot primul sunet de liră
N'am privit visător de pe cheu,
Cum cocrăbii cu pînze se'nșiră
Ca mari lebede albe — ci eu

Am ținut chiar în mâinile-aceste,
Mâini cu pumni încheștați pe mâner —
Roata cârmej, când valuri cu creste
Imi săltau prora până la cer!

Roata cârmei cu spițe de-aramă,
Roata cârmei mi-a fost mai întâi
Aspră liră, ce-adeșea mă cheamă
Ca pe coarde, din nou s'o mângâi.

Și-aș minți c'am ținut numai cârma
Cu mânerule lucii de lemn,
Ascultând cum îi sbârâie sârma
După-al mâinilor mele îndemn:

La „Marina Regală” n Constanța,
Am spălat pe o „ocnă de oțel”
Sculpatori și n latrine faianța
De pe 'ntreg „plutitorul hotel”.

Și'n găleata cu apă de mare
(Mă iertați, eram încă recrut),
Mai puneam și a lacrimii sare....
Șapte ani, ah! ce greu au trecut.

Ca o floare-ai trecut tinerețe.
Și-ai lăsat urme-aici... și aici...
Și tot puful de piersică-al feței
Și-a 'năspit rădăcina sub brici.

Sâmburi tari de măslină'n măsele
Și pahare în dinți nu mai sparg.
Au trecut tinerețile mele,
Ca delfinii de-a tumba prin larg.

Dar nu-mi plâng tinerețea trecută
Și nici voi să n'o plângați, părinți.
Anii grei de-mi lăsară vreo cută
M'au călit în adânci suferinți.

Astăzi inima râde în mine,
Când văd leături de tineri matrozi
Cu bereta pe care-o știu bine,
Și cu negrele panglicei cozi.

Astăzi știu că recruții la oaste
Nu sunt duși ca o turmă de miei,
Nu-s cu pumnii loviți între coaste,
Ca pe vremuri, în anii cei grei...

Șapte ani am purtat eu bereta
Bluza-sac și nădragii burlan,
De pe-al navelor fund cu rașcheta¹⁾
Groase alge și scoici răzuiam.

---

1) rașcheta — un fel de daltă.

Cu o coadă de cânepă deasă,
Sub un soare'n amiezi arzător,
Lustruiam încălzita cuirasă
Ce frigea sub desculțul picior.

Ca magneticul ac pe iridiu,
Căutam pe-atunci drumul cel bun,
Și statuiei de bronz, lui Ovidiu,
Li șopteam: „Sunt ca tine'n surghiun“.

Și'n zadar și busolă și cască
Le făceam ca de aur curat;
Toată-alama'ncepea să ccclească
In al portului aer sărat.

Aveam palmele verzi de cocleală,
Inmuiate'ntr'o grasă cerneală.

Palme negre'nmuiate ca'n tușuri,
Palme negre,-mi spuneam hotărît,
Hai, intrați în cabine de plușuri
Să vă luați cu-amiralii de gât.

Marinari, v'amintiți? Amiralii,
Cu galoane de aur la cot,
Tot la cheu se blindau cu medalii,
Duhănind din lulele de ciot.

— Amiralii cu ochi cruzi de hiene,
Ne-ați ucis anii tineri, curați,
Și'n trândavă siestă și lene
Un război criminal pregăteați.

Marea Neagră-ați făcut-o mormântul
Multor fii din robitul norod.
Pentru vii, pentru morți iau cuvântul
Și v'acuz ca matroz și rapsod...

V'amintiți? Induram frigul iernii
Pe parâme cu mâinile sloi,
Și'n castron — carcalacii¹⁾ și viermii
Intr'o zeamă cu guler de zoi.

---

1) carcalac — gândac de bucătărie.

Ah, dece n'am făcut noi o voltă
Să scăpăm de-anii grei, ani de chin?
N'am fost copti pentru sfânta revoltă,
Ca matrozii de pe „POTEMCHIN“.

INIMIOARA DE BRONZ

„POTEMCHIN“ în Constanța- ancorase...

De pe crucișătorul bătrân
Doar o panglică se mai păstrase,
Scrisă cu-aur pe neagră mătase.
De atunci marinarul român,
Ani în șir, ascunzând-o la sân,

Leat de leat rabdă chinul și geme,
Leat de leat o păstrează atent,
Și din mână în mână, prin vreme,
A ajuns și'n al meu contingent.

O cătau „căpitanii-de-arme“:¹⁾
— „Unde-i panglica vasului rus?“
Sângera salamastra²⁾ 'n cazarmă,
Ba și-un premiu pe panglic'au pus.

Cineva cu o mână dibace
Șlefui dintr'un bronz fără pori
Inimioară cu două capace,
Și-a pus panglica în mărtișor.

S'a găsit și un lanț de argint
Și așa, din matroz în matroz,
Lângă inimi mereu strălucind,
Se'ncălzea inimioara de bronz...

V'amintiți, frații mei? Era iarna...
Escortam ziua, yachtul regal.
O furtună ne-a prins la Caverna,
Și sunase gornistu-un semnal.

De la yacht cu șalupa regală
Venea vodă spre noi... In catarg
Ședeam smirnă. Deodat'o rafală
Ia bereta-mi și-o duce în larg —

¹⁾ „căpitanul de arme“ — maestru șef de echipaj

²⁾ salamastră — frânghie împletită gros.

Și-o izbește lui Vodă în față!....
În catarg eram stană de ghiață.

Acostase șalupa la scară...
În catarg, steagul strâns ghemotoc,
Când pe punte-l smuciră de sfoară,
S'a deschis și'n furtună — plici! poci! —
Mă plesnește cu bice de fce!

Buimăcit, prins de negrele-mi gânduri
Mă uitam la beretă, pe val...
Echipajul pe punte, în rânduri,
Saluta pe monarhu-amiral...

Din catarg, când pe punte-am ajuns,
Bărbierul pe loc m'a și tuns...

Cu privirile reci și sticloase
Comandantu-mi băgă frig în oase,

Poruncind: — „Du-l sergent Cap-de-aur,
Două ș'cinci să-i aplice Balaurl
Altădată bereta să-și lege,
Nu pe vânt s'o trimeată la rege!...”

(Inimioara de bronz, doar o lună
O purtam, și-o dam altui matroz.
După-o vară, atunci în furtună
ea la mine din nou s'a întors).

Scot din sân luminosul tezaur:
— „Inimioara de bronz, Cap-de-aur,
S'o păstrezi cât mă bate Balaurl
Ne-aștepta „căpitanul-de-arme”
Buhăit și cu pumnul vânjos.
Cum trecurăm de prag în cazarmă
Imi ordonă: — „Dă-ți hainele jos!
Rămâi gol ca Adam la bătaie!
Haina statului vrei să se taie?”

Scot manta și scot guler și bluză,
Și tricoul cu dungi iute-l scot,
Iar Balaurl, („Omul-Meduză”),
Mă privește c'un ochi idiot:

— „Cum făcuși, mă, bereta să-ți sboare
Ca săgeata scăpată din arc —
Nu pe punți, nu la dracu pe mare,
Ci la țintă'n obraz de monarh?
N'ai legat-o de-a ta scăfârlie,
Cordeluța trecând sub bărbie?”

— „Vântu-a rupt-o!“ — „S'a găsit să ți-o rupă
Tocma-atunci ea s'ajungă'n șalupă?
Cordeluța s'a rupt spre-a te pierde!

Dar bereta s'o prinzi nu puteai?
Și Balaure c'obrazul lui verde,
Mă privea cu ochi răi: „Spune, hai!“

Mă legară de-o masă cu funii...
Țâșnea sânge sub vâna de bou.
Auzeam vâjâitul furtunii,
Și pe trup eram zebră... tricou...

Mă stropiră cu apă sărată
Și'n al lanțului „puț“ m'au svârilit.
Unde sunteți voi, mamă și tată?
Unde ești libertate,-ai murit?

Cum ședeam în a puțului beznă,
Adormii și visai vis urât:
Parcă-al lanțului șarpe, din glesnă
Mă strângea'ncolăcit pân'la gât!

M'am trezit c'o arsură în trup,
Și răcneam nava'n țândri s'o rup:

— Libertate, vino mai grabnic,
Pentru regi și-amirali să'mpletim
Din al ancorei lanț un harapnic,
Și cu el să-i plesnim, să-i plesnim!

V'amintiți? s'a'mpânzit apoi svonul
C'aveam panglica vasului rus...
Iși pierdu Cap-de-aur galonul,
Și să-l bată'n cazarmă l-au dus.

Cap-de-aur era ca postavul,
Vânător-negru de-atâtea bătaii.
— „Unde-i, mă, tu ce-o faci pe grozavul,
Unde-i panglica? Taci? Atunci, dă-i!“

Nu, de răs nu-și făcu contingentul,
Timonierul cu părul bălan.
Iși pierduse el gradul, sergentul,
Dar păstră acel sfânt talisman.

L-ascunsese degrabă în gură
 Și sub limbă-l ținu, mereu mut,
 Cu frânghiile unde-l bătură —
 N'a icnit, nu s'a plâns, n'a gemut.

(Inimioară de bronz, inimioară,
 Tu bătăile inimii-i simți?
 Dacă inima mea o să moară,
 Nu te-or da încleștații mei dinți...)

Apoi panglica potemchinistă
 O'nmănarăm și noului leat.
 După treizecișitri de-ani rezistă
 Mărtisorul de-atâția purtat!

Dar fâșia-i de neagră mătase
 Și-auriul ei scris de brocart
 Se tocise și'n lung se tăiase,
 Ca o pânză de falnic stindard!

Câți matrozi sub regala heretă,
 Neagra panglică-a lui „POTEMCHIN“
 N'au purtat-o la piepturi, ștafetă,
 S'o'nmâneze și celor ce vin?

Care leat norocos o s'ajungă
 La beretă s'o poarte în vânt,
 Fluturându-i cordeaua ei lungă,
 Ca un bici pe-amirali doborând?

PRIMIM „ORDINE VERZI“...

Anii trec... Neschimbată-i doar marea...
 Noi pe vase suntem mai bătrâni.
 Așteptând zi de zi liberarea,
 Am mâncat peste-o mie de pâini.

De trei ani sub regale berete,
 De părinți, de neveste-am uitat.
 Dar curând, căpătând toți livrete,
 Ne-om întoarce la vetre, în sat.

Mulți din noi, pe corăbii civile,
De „galere regale“ sătui,
Vom uita cele-o mie de zile,
Și-om porni-o prin lume, hai-hui!

Așteptăm înc'o zi... înc'un pic...
Dar poștașul ne-aduce un plic.

Primim „ordine verzi“. Ne'nverziram,
Parc'aveam rău-de-mare cu toți.
Fruntea-jar, rezemând-o pe „liră“-mi,
O răceam de-ale cârmelor roți.

Cap-de-aur fugi într'o noapte,
Și ne-a spus: „Este vremea ca noi,
Marinarii, să trecem la fapte.
Să oprim sângerosul război!“

Ne zbăteam ca de vii în coșciug.
Pe vapoare civile mulți fug.

Fac pachet militarele boarfe
Și le las pe navă... Tiptil,
Pe frânghii lunecând fără zarvă,
Dau în 'nnot pân'la vasul civil.

Sună clopotul lung de alarmă!
Dezertorii la sânge-s bătuti,
Apoi goi sunt băgați ca să doarmă
Pe al ancorei lanț, jos în „puț“.

V'amintiți de Drăgan Alexandru?
Ce matroz! O torpilă sub braț
Iți ducea uriașul scafandru...
Dar l-au prins cu ceilalți răsculați.

El păstra lângă sân mărtișorul
Cu capace de bronz, inel mic.
De o palmă-am lungit lăntișorul
Să-i cuprindă g umazul voinic.

Deținuții, păziți, n'au curajul
Să dea panglica vasului rus.
Și atuncea din tot echipajul
Doar copilul de trupă, un „mus“,

Negoită, un puști de o șchioapă
C'un zuluț răsucit tirbușon —
Dela cei deținuți el ne scapă
Mărțișoru - aducându-l, plocon.

(Inimioară de bronz, inimioară,
Tu boboc de-auriu trandafir,
Neagra panglică ți-o desfășoară,
Să-i citim broderia de fir...)

Deținuții sub lungi baionete
Sunt pe Insula Șerpilor duși,
Să se stingă de foame și sete
Printre stoluri de albi pescăruși...

V'amintiți? Furios amiralul
A venit mormăind ca un urs.
Să ne urce'n berete moralul,
Ne-a ținut două ceasuri discurs.

Ne vorbea despre Mircea-cel-Mare...
De tradiții... „războiul cel sfânt...“
Noi priveam pescărușii din zare
Cum se duc — veliere ¹⁾ în vânt...

De-ar fi fost pescărușii dresați,
Vești primeam dela cei deportați.

Pe ostrovul de piatră se coc
Sub a soarelui roată de foc.

Pescărușii'n ureche le țipă
Și-i umbresc sub îngusta aripă.

Li s'aduce doar pește cu sare
Și beau apă sărată din mare.

În găvane săpate'n pietroaie
Ei strâng rouă și apă de ploaie.

---

¹⁾ Velier — navă cu vele, pânze.

Pe pietroaie-s lăsați să se culce,
Și visează și'n somn apă dulce.

Parcă beau la izvoare, pe brânci,
Din șuvoaiele reci și adânci...

Dar în zori văd din nou marea verde
Ca o fiere de pește... A iod
Le miroase,-a pelin și-a lacherde,
A pădure de alge și-a glod...

Arși de sete, cu chipuri smolite,
S'au întors deportații la bord.
Toți au ochii-adânciți în orbite
Și au nas ascuțit ca de mort.

Cap-de-aur spunea: — „Au nevoie,
Au nevoie de carne de tun.
Ca'n corabia veche - a lui Noe
Ne înghesue. — Acum suntem buni.

Cât e pace pe marea albastră
Ne lovesc cu a lor salamastră,
Și ne strigă'n obraz: „Bolșevic!“
Cum miroase-a război toți ne zic:
„Frați români, marinari, dumneavoastră...”

Tot mai rar vin vapoare civile
Și'ntreg portul i-atât de pustiu.
Vin din larguri doar albe flotile
De meduze cu clopotul viu.

Am rămas numai noi la o dană
Să privim al meduzelor șir...
Poate mâine la pești vom fi hrană
In al mării sărat cimitir...

Cap-de-aur ne-a strâns pe teugă ¹⁾
Și ne-a zis: „Hei acum e acum!
Vom fi noi hitleriștilor slugă,
Sau i-om pune pe fugă, duium...”

---

¹⁾ teuga — punte în prora.

De prin larguri veniră meduze,
Depe țărm alde Friț și-alde Franț.
Toți au mutre'ngâmfate, ursuze.
Cazemate pe țărm se țin lanț.

Trenuri negre se-opresc. Din vagoane
Se debarcă de-alatul, pe cheu,
Lătărețe, greoaie pontoane,
Și motoare și tunuri, mereu.

De cinci ori sună lung o siflee ¹⁾
„Pentr'onor!“ — șapte gărzi se întorn.
Cu eșarfe pe piept (curcubee)
Amiralul român cu bicorn

Ca pe vremea lui Buonaparte,
Il salută mieros, de departe,

Pe-amiralul german, pe von Stronț,
Cel pișcat în bărbie de-un glonț.

Intr'o platoșă grea de medalii,
Amiralii din șale se frâng.
Se 'nțeleg de minune-amiralii:
Doi călăi ce mânușile-și strâng.

ȘEDINȚA DE PE PLAJĂ

*„Eram 86.000 de marinari din
Baltica și 40.000 din Marea Neagră.
Căutam și noi răspunsuri“.*

*(„Tragedia optimistă“)
V. VIȘNEVSCHI.*

Cap-de-aur ne-aduse o veste,
Că-s în port luptători comuniști.
Se vorbea că'mpărțeau manifeste,
La hamali, marinari, ceferiști.

Cap-de-aur ținea legătură
Pe atunci cu hamalii din port.
Clocoteau marinarii de ură,
Când vapoarele negre, la bord,
Se găteau, să pornească spre Nord.

¹⁾ siflee — fluier cu care se salută ofițerii când intră pe navă.

Mergea des Cap-de-aur pe plajă...
Erau albi cârlionții lui blonzi.
Ochi albaștri... Și-avea tatuaje:
Faraoance pe pieptu-i de bronz.

Intr'o zi înghețarăm de spaimă:
Cap-de-aur lipsea. Unde-i el?
Lipsa lui o păstraram în taină,
Și „prezent“ răspundeam la apel.

Căpitanul-de-arme (o brută)
Intr'o seară văzu că-i absent.
Ne-a dat „broasca“, „culcări“ cam o sută:
— „Ieși din front ăl de strigă „prezent!“

Ca să scape de chin echipajul
Iși lua câte unul curajul.

A ieșit un fochist, Papagalu.
(El păstra mărtisorul acum).
Gâfâiam. „Măturasem“ tot malul.
Ieșeau aburi din noi. Ieșea fum.

Papagalu era un vlăjgan:
Nas de vultur și ochi de țigan.

I-au pus lanțuri de ancoră grele,
Ca un jug atârând pe grumaz,
Și „prezent“! să tot strige la stele
Până'n zori îl ținură ei treaz.

Vânăt-negru, buștean e piciorul...
Pieptu'n zale de lanț, s'a umflat...
Inimioara de bronz, mărtisorul,
Până'n inimă-adânc i-a intrat:

(Inimioară de bronz, inimioară,
Oare când, oare când s'o desface
Neagra panglică'n briză, ușoară,
Ca o algă pe valuri să joace?)

Dela ea marinarii-și iau vlagă,
Dela inima mică de bronz
Care-ascunde o panglică dragă
Ce-o purtau răsvrățiții matrozi.

La trei zile-apăru Cap-de-aur
Escortat și la mâini cu cătuși.
Tuns chilug. Unde-i păru-i de aur?
Ochiul vânăt, un cearcăn de tuș...

Ne-aducca o amarnică veste
Despre-un tânăr și brav utecist.
Cap-de-aur spunându-ne-aceste,
Avea lacrimi în ochi de-ametist:

— „Ni l-au dus escortat de-un pluton,
Ni l-au dus plumbuit în vagon
Pe tovarășul nost' Filimon!

Ieri țineam o ședință pe plajă,
Șase inși... Un tovarăș, Mitruș,
Pe o dună'n scaieți sta de strajă,
Să dea țipătu-i de pescăruș...

Filimon pe nisipul fierbinte
Ne spunea chiar aceste cuvinte:

— „Hitler vrea Uniunea s'atace;
Muncitorii pe plac nu i-or face.

Când în noapte suna-vor alarme
Intunericu'n țandări să-l sfarme,

Depemiști¹⁾ și docheri de pe docuri
Vor aprinde semnale de focuri,

Avioanele roșii prin bezne
Vor vedea luminițele lesne,

Și vor ști unde-i portul și Friții,
Unde'mbarcă petrol și muniții.

Nu Constanța să cadă'n ruine
Ci vapoarele morții, străine,
Burdușite cu-obuze și mine!

De acolo'neurând o să vină
A norodului nostru lumină!?!...

Și-arăta către Soare-Răsare
Peste-a mării albastră cicoare.

Dar deodată, pe dună, Mitruș
Scoase țipătu-i de pescăruș!

— „Risipiți-vă'n grabă, în mare!“
Ne șopti Filimon... „E-o trădare!“

Și-n amiaza de flăcări pe plajă
Se strângea a agenților mreață.

Rostogol pe nisipul de jar
Eu în apă-am intrat, cufundar.

Innotam ca delfinul... Ieșeam
Doar o clipă doar cât răsuflam...

---

1) „depemiști“ — lucrători din „Depoul Maritim Român“

Peruzea era marea și calmă...
De înot aveam creșuri în palmă...

M'am întors către seară pe brânci,
Și cu crabii 'noptai printre stânci...

Uniforma ascunsă 'ntr'o grotă
Mi-am găsit-o în zori, și spre flotă

Am pornit-o mâhnit. O pîtrulă.
Lângă port, mă'ntrebă de țidulă.

Expirase a mea învoire...
Mă bătură la Comenduire...

Ni l-au dus în vagon p'umbuit,
In cătuși și în lanț nituit,
Ni l-au dus pe flăcăul iubit..."

Și când stele căzură în toamnă,
Cap-de-aur ne-a spus: „Il condamnă!”

Și căzu împușcat de-un p'uton
Utecistul strungar Filimon.

(Plângi cu sânge și lacrimi de pară
Pe flăcăul de odinioară!)

A căzut... Dar când sună isteric
Vreo alarmă în port, să te ții
Cum tot scapără din întuneric
Stele mari... stele mici... ca ochi vii...

In zadar noaptea bat mitraliere
Să ucidă luceferii mici.
Ai lui Sârbu ochi plini de durere
Se aprind și se sting, licurici...

Nemții cară benzină, benzină,
Peste mări, prin văzduh, pe uscat,
Pentru groaznica, neagra mașină
A lui Hitler, pe veci blestemat!

Dar când nave nemțești iau petrolul —
In catarge le-ajunge pârjolul!

Și benzina aprinsă'n cisterne,
Largi covoare de flăcări așterne!

Cu muniții, sar grele vagoane —
Unde ești, să le vezi, Filimoane?

VOI, CORĂBII DE PACE

Voi, vapoare, corăbii de pace,
Ca oenașii plecați în convoi.
Viața pîșaică vouă vă place,
Dar vă mână amiralii'n război.

Voi, corăbii de pace, voi nave,
Pribegeați numai noaptea, năluci,
Dar acum sunteți toate epave,
Cimitir cu catargele-cruci,

Vă pase caii-de-mare'n catarge
Și scrumbii trec prin geamul rotund.
Pe covoare de fosfor și alge
Dorm matrozi și muniții pe fund..

— Amiralii, voi păianjeni ai mării,
Ne-ați împins în războiul pierzării.

Cu pistoalele'n mâini tremurați
Înapoi nu puteți să mai dați.

Tremurați ca sub spânzurătoare:
Submarine v'atacă din mare!

Din văzduh când vă plouă cu schije,
Să fugiți la-adăpost aveți grije.

Vă e teamă de moarte la toți,
Dar și vii, voi de mult sunteți morți.

Stați în hrube ca'n negre cavouri,
Și la inimă strângeți lingouri,

Lingurițe de aur și linguri,
Diamante și broșe'ntr'o trusă.

Dar ce singuri sunteți, vai, ce singuri,
Fiindcă vremea vă este apusă!

Voi fugiți în morminte cu aur...
Noi panglică avem drept tezaur,

Și mătasea ei scrisă ni-i dragă,
Căci de viața cea vie ne leagă!

ÎN PRĂPASTIA IADULUI RECE

Se'ntâlneau amiralii adesea,
Cel român și cu celălalt, neamț.
Cuceriseră domniia Odessa
Și de Volga ziceau că-i „un șanț“.

Mai pusese-amiralul-o eșarfă,
Ba luase și-o cruce de fier,
De Crimeea vorbea ca de-o marfă:
„Ce frumoasă! Ce vile, „mon cher!“

Dar zadarnic vru Hitler să facă
Pod de vase pe-un nou Helespont.
Submarinele roșii l-atacă
Și rup podul pe-al mărilor front.

Nemții fug! Lovitura a treia
Peste Bug îi răstoarnă-duium,
Și-i adună, guzgani, în Crimeia,
Lângă-al mărilor iad fără fum.

Dela Marea cea Albă'n cea Neagră,
Ca guzganii'n capcană aleargă!

De pe nave privim ca la teatru,
Din Crimeea convoaie cum vin.
Acum leatul cel nou, patruș'patru,
Poartă panglica lui „POTEMCHIN“.

În curând la berete-o s'o poarte:
Nemții-și iau lovitura de moarte!

Tescuindu-se'n plăjile'nguste
Se strivesc în picioare, lăcuste.

Se înghesuie'n nave, se-agață,
Toți cu-a morții pecete pe față.

Cu gamele și răniți, ciurucuri,
Zeci de mii de „sardele“ în teasc,
Stau ciorchini în catarge și ciucuri —
Iar sub ei ce prăpăstii se case'!

Abia pierе în zări Sevastopol,
Și sub ei se deschide potcpul!

— Haide, vino, hai, vino, torpilă,
Și lovește-l pe Stronț fără milă!

Fundul navei se dă peste cap,
Ca un putred și verde potcap!

Nava noastră în cer urcă botul,
Noi matrozii scăpăm de-a înnutul!

Inimioara de bronz să nu piară, —
Înnotăm și'nnotăm, inimioară!

Ca o rață pe baltă'mpușcată
Ce se zbate în sângele-i roș,
Altă navă de flăcări mușcată
Se scufundă!... E apa la coș!

Mii de brațe de-o barcă se-apucă
Și-o scufundă — : o coaje de nucă.

Sus pe punte se'mpușcă prusacii,
Și în mare se-asvârlu ca sacii.

Nu vor nemții de vii să se'nnece
În prăpastia iadului rece!

Cu petrol și muniții, convoaie
Prin baraje de mine-și fac loc.
Cerul nopții e lins de văpaie,
Hitleriștii înnoată în foc!

Le venise la toți rându-acuma
Să plătească prin foc și înnece —
Copilașul gazat, tatăl, mama,
Arși la Auschwitz și la Maidanek!

Nu plutesc nici o milă pe mare,
Și torpile cu guri de rechin
Rup corabia — largă frigare —
Și coșciug cu'nnecații, ciorchin!

Zeci de mii zac în iadul amar
Ce se cascade din Kerci în Bosfor,
Și'n al mării adânc chihlimbar,
Zeci de mii ard cu ochi de fosfor!

MAREA NEAGRĂ-I O CEAPRĂZĂRIE

Alb ca varu-amiralu'n Constanța
În cabină-și strigă ordonanța,

Și ștergându-și sudoarea îi zise:
— „Strânge tot și încarcă'n valize!”

Și ștergându-și sudoarea șiroi:
— „Să-mi aduci de pe dig un pietroi!”

I-a adus și-un pietroi de pe dig,
Și cu mâini tremurând ca de frig —

L-a legat de valize și-apoi,
Târând ancora grea de pietroi,

Peste bord svârle singur valizele,
Și cu ele trecutul și visele...

De pe șapca-i cu stema de aur,
Rupă foi de stejar și de laur.

Ofițerii rup trese, rup steme,
Și în mare le aruncă din vreme.

Fundul mării în noapte scânteie
De fosfor și de-atâtea trofee:

„Ochi de Nelsoni“ ¹⁾, galoane, medalii, —
(Le aruncă în mare amiralii).

Colorate panglici, cruci de fier,
Și eșarfe de-argint — toate pier!

Marea Neagră-i o ceaprazărie
De galoane de fir și trufie...

Salamastrele, maiștrii le-asvârlă,
Și de-a sângelui roșie gărlă

Toți se spală pe mâini ca Pilat,
Toți sunt albi cum e crinul curat...

SE APRINDE IAR FARUL SPERANȚEI

De pe-a mării câmpie lichidă
Vine-acum o vedetă rapidă.

Prova spintecă în mare, despică
Și dă'n lături pereți ca de sticlă.

Și sub apă elicile scurmă,
Și-o șosea de clăbuci lasă'n urmă.

Steagul roșu-i poanește vibrând,
Ca o torță lungită de vânt...

Acostează vedeta la far,
Și debarcă-un voinic marinăru.

Lat în umeri, la mers legănat,
Ține'n mâini negru-i automat.

După el un copil mai obraznic
S'a luat, și al farului paznic.

Alți copii de pe dig se adună,
Fac matrozului vie cunună.

Ca un plop e matrozul de drept,
Și o stea-i strălucește pe piept.

De sub genele blonde ca spicul
Ochi albaștri deschide voinicul.

¹⁾ Nelson, amiral englez fără un ochi și fără un braț care moare în bătălia navală delă Capul Trafalgar (1805), dar scufundă flota lui Napoleon. Marina Britanică poartă simbolie pe mânecă un „ochi“ brodat din fir.

Păr bălai sub albastra beretă,
Parcă vine din altă planetă,

Și c'un veac e'nainte'n milenii —
Fiindcă vine din țara lui Lenin!

La beretă, ca'n sbor rândunicile,
Scrise în aur îi flutur'panglicele!

Și de spaima albastrei berete,
Fug pe-o sută de motociclete

Ofițerii și maiștrii cu toții.
Stăm pe loc numai noi, mateloții.

Fuge tot ce e putred! Tot glodul!
Noi ca stâncile stăm. Noi, norodul.

Amiralul pe punte ne-adună.
Glasu-i tremură azi, nu mai tună.

— „Marinari ai „Marinei Regale“,
Salvați flota Maiestății Sale!

Să fugim spre Bosfor... Istambul!“
— „Amirale, ne-ajunge! Destul!“ —

A strigat un matroz, Negoită.
Ochi de fulger. Pe ochi o șuviță
Sub beretă ieșind tirbușon...
Din copilul de ieri, azi ce om!
Ochii verzi — geamu'n multe tăiat...
Patru'și'patru! E ultimul leat.

Amiralu-i când galben, când verde,
Și picioarele-i fug pe coverte.

Lung trosni pocnitura în aer!
Se'mpușcase cu propriul lui „Staier“,

Neagră fumegă țeava sub frunte...
Echipajul întreg e pe punte.

Ne-aminteam: — „Nu vă place mâncarea?
De catarg vă fac spânzurătoarea!“

Și acum galonata-i momâie
Se desumflă meduză molâie.

Negoită c'o gardă de-onoare
Către „Cuibul Marinei“ coboară.

Pe matrozul sovietic salută
Și îi spune (tălmaciul l-ajută):

— „Iată panglica potemchinistă!
Ea de patru decenii rezistă!

Ne-am legat de mătasea ei ruptă,
Zeci de leaturi de chin și de luptă!

Și-am sperat c'o să vină dreptatea!
Tu, matroz, ne aduci Libertatea!"

Negoită în palme desface
Inimioara de bronz cu capace.

Iese panglica grea de-amintiri
Ca un negru, frumos, trandafir
Cu-auriu-i polen scris cu fir.

"POTEMCHIN" sloveni marinarul
Și primi lângă inimă darul...

(Inimioară de bronz, inimioară,
Sboară'n lume-acum, inimă, sboară!)

Și luând mărtișorul-ștafetă
Și-a scos panglica-i dela beretă,

Și-o dădu gărzii noastre în dar,
Glăsuind cu un glas de cleștar:
— „S'o purtați în furtuni, marinari!"
— „Vom purta-o!" — garda-a răspuns,
Și ecoul pe nave-a ajuns...

Cât durase războiul, și farul
A fost stins... Iși făcuse cuibarul

În cupolă o bufniță grasă,
Cu ochi galbeni, cu ochi de pucioasă.

Către-a farului albă moschee
Merge paznicu'n mână c'o cheie.

Din țâțâne trosnește rugina,
Și'n cupola sbucnește lumina.

Două's trei August. Farul speranței
Se aprinde în portul Constanței.

Ca un orb (de-atâți ani el orbise)
Se trezește din negrele-i vise.

Faru-asvârle-orbitoarele-i săbii,
Luminând drumul altor corăbii...

P a r t e a II-a

MARINARII REPUBLICII NOASTRE

Ascultați, marinari, o cântare
Ce din inimă-o cânt pentru voi.
Vreau s'arăt viața vastră pe mare,
Viața nouă-a matrozilor noi.

La hotarul Republicii noastre
 Patrulăm zi și noapte plutind
 Pe-ale mărilor marmuri albastre,
 Și pe-al Dunării val de argint.

Cu iubita și patria'n inimă
 Fluturăm la berete panglicile,
 Ca lăstunii și ca rândunicile...
 — Inimioară, tu, tânăr mai ține-mă,
 S'aud vântul și'n mare elicile,
 S'aud briza în stindardele noi,
 Și-ale valului foșnete moi...

Azi alama de-o freacă sau bronzul,
 Este liber și cântă matrozul:
 „Duminică dimineată
 Ne spălăm pe ochi, pe față,
 Și din provă până'n pupă,
 Cu-alifie și cu stupă
 Toată-alama o frecăm,
 Și în aur o schimbăm,
 De lucește-alama toată —
 Ochi de mătă-amorezată
 Luceafărul cerului,
 Casca pompierului!”

— Voi, berete, cu ancore mici
 Și tu, cântec, din bronz de elici,
 Mă primiți și pe mine aici?

Dați-mi coada de câneapă deasă,
 „Coadă soacrei” pe'ncinsa cuirasă
 Să o târnui, cântând voinicește!
 Marinari, nava ncastră ni-i casă
 Și un petec din patrie este!...

Pentru-al patriei front maritim,
 Pentru flota română — o salvă!
 Reculeși, un minut ne-amintim
 De eroii căzuți pe vreo navă
 În al mării adânc țințirim...

Azi e Duminică! Haideți, la prora!
 Zi armonică, zi mai cu fce,
 Zi să se'ncingă sârba și hora,
 Cu țeava tunului strânsă'n mijloc!
 Vreau, matrozi, vreau cu voi, vreau să joc!

„Zi Sibică, zi Sibică,
 Zi de mândra-mi mititică!
 Dacă n'aș avea ciubote
 Mi-aș alege din trei flote
 O pereche de vapoare,
 Să le trag coala'n picioare,

Și-aș juca să mi se vadă
Elicea de mi-i curată!
Cisma și corabia —
Și-aș sări cât gabia!...”

După masă, în mândră ținută,
Pe cuirasă, matrezi, șirag,
Ies pe schelă și'n pupă salută
Mătăsosul Republicii steag,
Care'n briză fâlfâie,
Și în mare pâlpâie.

Ce albastră ești astăzi, tu mare!
La ale patriei dragi — cingătoare:
O albastră și-adâncă ciccare!

Iar când noaptea matrezu-i de veghe,
Prin binoclu privește spre mal
Cum lumini se-aprind leghe de leghe,
Scânteind lângă-al Dunării val.

Și el știe că fluviul de fecuri
S'a aprins și de-aici, de pe fecuri,

Dela stelele albe și mici
Care 'n port scăpărau licurici...

Milioane de becuri... luceferi...
Ard ca ochii norodului, teferi.

Stele mari... Stele mici... milioane...
— Unde ești să le vezi, Filimoane?

Partea III-a

URAGAN IN BALTICA

„Dacă-ți pierzi curajul, ai pierdut totul”.
(ROALD AMUNDSEN, explorator norvegian.)

DIGUL GEME DE STEAGURI ȘI OAMENI

Ascultați, marinari, o cântare
Ce din inimă-o cânt pentru voi.
Vreau s'arăt cum înfruntă pe mare
Uraganul, ai mării eroi...

Vă'ntâlnesc pe corăbii de pace
 Cu-al Republicii pavilion;
 Voi, în port, când intrați, tare-mi place
 Cel dintâi să prind grosul otgon.
 Cum îl trag, să-l agăț de baba,¹⁾
 Parcă'ntâiul cu voi mămân'aș da...

Digul geme de steaguri și oameni,
 De placarde, buchete de flori.
 Treceți azi al primirii examen,
 Curg prin inimă calzii fiori,

Dela bord ochii scormonă'n lume
 O nevastă, o mamă, pe dig...
 Din mulțime vă strigă pe nume:
 Cap-de-aur! Topolog! Țipirig!

Ziariști, fotografi, microfoane,
 Năvălesc sus pe schelă la bord.
 Parcă-s valuri, dar valuri umane,
 Nu talazuri ca'n marea din Nord.

Comandantul, bătrân lup-de-mare,
 Ia cuvântul: — „Să'nfrunt un ciclon
 „Mi-e mai lesne decât la'ntrebare
 „Să răspund, și'nceă la microfon.

„Echipaju-a'nfruntat uraganul,
 „Salvând marfa și-acest cargobot.
 „Amănunte,-a mai zis căpitanul,
 Veți găsi în jurnalul de bord...”

JURNAL DE BORD

Cineva în „Jurnalul de bord”
 A'nsemnat uraganul din Nord.

Pe o pagină scrisă răsare
 Printre slovele negre un strop,
 Ca o lacrimă albă de sare
 Din al Balticei aprig potop...

...De un an părăsind Marea Neagră
 Cargobotul român „CEREMUȘ”
 Ocoli Europa întregă
 Printre stoluri de albi pescăruși.

Dela Szczecin, din portul polon,
 Încărcase cilindri, motoare,
 Și pe Oder plutea către mare
 Cu al Patriei pavilion...

---

1) baba—stâlp de tuci gros, scund de care se agață parâna.

(Nu'ncepusem pe-atuncea în țară
Să turnăm uriașe motoare.)

Nava noastră în roșul apus
Ca o lebădă sveltă alunecă...
Intră soarele'n mare... Se'ntunecă...
Pescărușii spre țarmuri s'au dus.

Stacojie'n amurg, Marea Baltică
Ne trimite'nspumații „herbeci”,
Care'n coarne sărate și reci
Ne împung ca o turmă sălbatecă.

Comandantul anunță mașinile:
— „Să fiți gata! Furtuna-i aproape!”
Oglindindu-se'n smoala din ape,
Se-aprind (roșu și verde) luminile.

Uriașii cilindri pe punte
Strălucesc în lumina catargului.
Nava noastră, furtunile largului
Trebui-va oricum să le'nfrunte.

Sunt cilindri, cazane de fabrică,
Ce-o să macine'n țară ciment.
Om cu om echipaju-i atent
Și e gata să dea lupta aprigă.

CĂRMACIUL CAP-DE-AUR

Cap-de-aur e cel mai dibaci
Dintre toți marinarii cărmaci.

Ține cârma cu brațu-i de fier,
Când talazuri îl saltă la cer!

Când talazuri îi svârle'ncotrova —
Ca pe-o mingie — pupa sau prova,

Cap-de-aur cu ochi de-albatros
Vede acul busolei nervos.

După acul magnetic el mișcă
Roza brizelor... Dar (o morișcă)

Roata cârmei se'nvârte! Scapă cavilele!¹⁾
Albi îi sunt globii și negre pupilele:

— „S'a rupt cârma! Acuma s'a rupt!
Să țin drumul zadarnic mai lupt!”

---

1) cavile — mănere la roata cârmei.

Ca vârtejul de foc, căpitanul
Se întoarce pe loc și-i ordonă:

— „Timonier, treci la marea timonă!
Piept la piept să nfruntăm uraganul!”

Cap-de-aur pe scară coboară,
Albatros către pupă-acum zboară.

Se desleagă pe punți doi cilindri!
Se ciocnesc! Printre ei cum să intri?

Printre ei, Cap-de-aur repede trece,
Și prin zidul talazului rece!

Uzi la piele, cu hainele sloi,
După el trecem iute și noi.
Uraganul acum e în toi!

Și talazuri pe punte se'ncaier,
Și'nnotăm în potcpul de aer.

Uriasă e roata de cârmă!
Cap-de-aur 'și'ncoardă puterile,
Dar din pumnii săi scapă mânerele!
Cinci matrozi de mânere s'atârnă —

Și-un talaz'nalt s'ajungă'n catarge,
Ca un larg, năzdrăvan măturoi,
Peste cârma-de-mână se sparge —
Ne doboară'n săratu-i șuvoi.

Apa înghiață pe lanțuri, pe vinciuri, ¹⁾
Se sleiește în țurțuri și chiciuri.

Grea e lada cu-al ancorei lanț...
Un talaz de tambuchi o alătură,
Și-cpt matrozi din picicare ni-i mătură,
Pe nostrom ²⁾ ni-l doboară'n balans.

— „Ajutor!” strigă'n gura tambuchiului
Urișul nostrom, Tcpeleg.
I-a prins lada picicarele, ch!
Până sus în rotula genunchiului.

Opt matrozi ne-cpintim în lădoi,
Și alți patru iau trupul rănitului.
Sanitara cu lama cușitului
Taie cizmele. Sângele-i sloi.

---

1) Vinci — mașină cu aburi care trage lanțul ancorei.

2) Nostrom — șef de echipaj în marina comercială.

— „Legați sârma de eche! ¹⁾ Cu mâinile
Manevrați! Lipiți cârma de vas!“
Mai răsună-al nostromului glas,
Topolog, cel cu mușchii cât pâinile.
Și talazuri deasupra se'mpung!
— „La o parte, Nichifore! Ține-te!“
Uzi la piele, cu mâinile vinete,
Tragem sârma urlând: — „Luuung! Luuung!“

TELEGRAFISTUL NEGOIȚĂ

Marea Baltică veselă chiuie,
Și din mare sunt smulse și algele!
Uraganul ne'ndoaie catargale,
Și în sârmele vergilor Țiuie.

Depărtarea de țară o biruie
Telegraful ce veștile'nșiruie.

Negoită cu căști la ureche
A lăsat în Republica-i rodnică
Pe Ilinca, pe dragă-i logodnică.
Pentru ea stă la postu-i de veghe.
Iar cilindri pe punte de-a dura
În scrânciobul gigantic al largului
Lung izbese rădăcina catargului.
Auzim ca din tun trosnitura!

Cade-acum retezatul catarg —
Se rup sârme și geamuri se sparg,
Și-un talaz ia catargul în larg!

Negoită pe scări, din cabină,
Cu ochi mari, arcuindu-și sprâncenele,
Coborând strigă: — „Rupte-s antenele!“
Comandantu-l măscară'n lumină:

— „Negoită, de patrie leagă-ne!
Fă-ți antenă și dă cS.O.cS!...“
Negoită clipind a'nțeles:
Naufragiu! De patria dragă-ne

Ne despart mii de mile marine...
Cei de-acasă așteaptă telegramele...
Vin să'ntrebe nevestele... mamele...
Și Ilinca întreabă de mine...

Pentru ea și Republica mea,
Cât sunt teafăr și viu, voi lupta!

1) eche — coada cârmei.

Ca o piatră scăpată din praștie
Nava cade'n a mării prăpastie.

Monștrii mării înalță gâttele
Peste coșul ce-atinge vârtejele!

— „Avarie la cârmă!“ vin strigăte.
— „Un talaz! Incă unul! Ridică-te!“

Negoiță se urcă pe coș!
Ce s'aștepte? De ce să mai pregete?
Negru-i coșul și-l frige la degete.
Dedesubt vasul-i spart (un galoș).

Dedesubt toți cilindri acum
Deslegați se dau dura și huruie!
Se ciocnesc și scot fulgere! Zuruie:
Dura-dura! și zang-zanga-bum!

S'ajung sus! Să mă urc ca maimuțele!
Să mă cațăr! Antena s'o prind!
S'aud iar ti-ti-ta! piuind
Radiogramele mele, drăguțele.

Ti-ti-ta! să transmit la Sovrom:
„CEREMUȘ“ luptă aprig cu crestele!
N'aveți grijă! Vedem noi nevestele!
In furtuni vezi curajul la om!“

Și urcând, și-amintea de-un matroz
Și de-o panglică neagră cu cozi,
Și de-un limpede glas de cleștar:
— „S'o purtați în furtuni, marinari!“

Dar potopul de aer în față
Il plesnește cu bice de ghiață!

A ajuns la albastrele dungi
De pe coș. (Maiștrii noștri pe-atunci
Imi zebrau pielea'n vinete dungi.

— Uraganule, maistru nebun,
Tot trecutul, suind, mi-l răzbun!)

S'ajung sus! Cum te hâțâni, băgeacule!
Până'n valuri cu mine te-apleci,
Să mă lingă cu apele reci
Ale Balticei oarbe tentacule!

Se lipește de mâini orice-i fier,
Uns cu miere și cleiuri de ger.

Se lipește de mâini treapta scării,
Sus pe coș a'nghețat apa mării!

Nevăzutele vântului ape
Imi smulg casca de piele cu clape!

Parcă ghiare adânci de tigroaică
Mă despoaie de groasa pufoaică!

Uraganul în hăuri se vaieră,
Și talazuri pe coș se încaieră!

Să nu cad... Și de gura băgeacului
Să leg sârma... Dau drumul colacului.

Sârma'n vânt ca o strună se'ntinde —
Cineva de pe punte o prinde...

Dela pupă răsună lungi strigăte:
— „Cârma-i gata! Bulonu'n lăcaș!“
Cap-de-aur, în pumni pătimaș,
Strânge cârma de-aramă: — „Mai strică-te!“

Din prăpăstii, bătrânul cargou
Suie spart ca o coaje de ou.

Negoită lansează semnalele:
Ti-ti-ti! Ta-ta-ta! Ti-ti-ti!
Uraganul, doar el l-auzi,
Și-i răspund mânioase rafalele.

(Semnalând auzea parcă iar
Un strălimpede glas de cleștar:
— „S'o purtați în furtuni, marinari!...)

NICI UN SEMN DE SALVARE

Marea Baltică-și vâjâie trombele,
Și pe punți râuri curg în șuvoaie.
Jos în cală plutesc lăzi, butoaie,
Și zadarnic mai pufăe pompele.

În zadar e a ncastră strădanie!
Ca un dop asvârlit de șampanie,
Nava saltă cu noi în bejanie!

Apa spală cărbunii din „bcancăre“¹⁾
Ancorăm cu-amândouăle ancore.

S'a rupt lanțul tribord dela „nară“²⁾
Celălalt fundul mării îl ară.

---

1) **boancăr** — magazie de cărbuni.

2) **nară** — gaură în peretele vasului prin care iese lanțul ancorei.

Și potopul de aer și ghiață
Cu gârbace ne arde pe față.

Comandantul cu ochi de vultur
Prin binoclu privește'mprejur.

Niciun semn de salvare... Doar marea,
Și — păduri de catarge — ninsoarea.

S'a rupt ultimul lanț! Ca un drug
S'a tot dus după-al ancorei plug.

Uraganu-l mai crâncen se mânie.
Clăbucindu-și talaz pe talaz,
Pe-al fochiștilor noștri grumaz
Varsă apă'n a coșului pâlnie.

Dar fochiștii'n sărate șuvoaie
Cu vătraiul sparg zgura cea roșie.
Papagalul, Tarzan și Tudosie
Parcă-s Pieile-Roșii'n văpaie.

Ca să'nfrunte cargoul furtunile
Cărbunarii cu roaba tot cară,
Iar fochiști cu lepăta, cărbunele
Il aruncă'n a focului pară.

Și cilindri de-asupra-și fac drum,
Dura-dura! și zang-zanga-bum!
Și'mprejur doar al Balticei fum!

Cargobotu-i o harababură
De fier vechi, și din punți, nici o scândură..
Comandantul, o umbră, se'ngândură.
Uraganu-l măsoară cu ură:

— „Zeci de ani vânturai eu oceanele
Până'n Indii... și Mările Chinei...”
Și intrând în lumina cabinei:
— „Oare-aici m'or răpune-uraganele?”...

Ii zâmbește'ntr'o ramă de bronz
Un copil (ochii ca viorelele).
— „Mângâia-voi eu iarăși inelele
Cârlionților lui moi și blonzi?”...

REVEDEREA DIN GOLFUL FINIC

Comandantu-și privi echipajul.
Uzi, nerași, ochii roșii cu cearcăne.
Din priviri pareă spun: — Hai, încearcă-ne!
Ne cunoști tuturora curajul.

Uraganul ne-aruncă pe stânci!
Ca și Baltica ne frământăm:
Eșuăm: pierdem vasul... Ne salvăm...
Sau luptăm cu prăpăstiile adânci?

Uraganul de nu se înduplecă,
Atunci noi cu-acest „colț de Republică“

Ne vom duce'n a Balticei mare,
In mormântu-i de fosfor și sare.

De-am svârli toți cilindri-am scăpa,
Și Constanța și case-am vedea...

Dar în țară ne-așteaptă prieteni
Să le-aducem mașini dela Szczecin.

Și o navă, și-un nit, și-o parâmbă,
Sunt din Patria-Mamă-o fârâmbă!

— „Comandantule, tu ne cunoști...
Cât mai flutură steagu'n catarg,
Du-ne'n larg, căpitane, în larg,
Să'nfruntăm ale Balticei oști!“

Ti-ti-ta! eS.O.eS! prin tot haosul,
Negoiță-a uitat ce-i repaosul:

— „Ti-ti-ta! Aici Stockholm. Ti-ta!
„CEREMUȘ“ ți-auzirăm depșele.
Svârle'n mare cilindri și piesele.
Vasul nostru remorcă-ți va da...!“

— „Ti-ti-ta! Aici vasul norveg...
„KATALIN“... eS.O.eS! Mă înnee!“

Comandantul la chip se întuneacă:
— „Să auzi cum se'nneacă aproapele,
Și să stai nemișcat privind apele!...
Negoiță, mai iute, comunică:

„KATALIN“ dacă poți eșuiază,
Echipajul măcar ți-l salvează!“

Iar Stockholm-ului spune-i: — „La bord,
„Avem mărfuri dar nu pēntr'un lord!
Marinarii comuniști nu asvârlă
Bunul patriei lor într'o gărlă!“

Dacă vântul n'ar sta împotrivă
Am scăpa'n Golful Finic de vifore...
— Ofițerul de cart, hei Nichifore,
In ce loc ne aflăm? Ce derivă?“

— „Zece mile de Cap Dagerort
Uraganul ne'mpinge spre Nord.

Ti-ti-ti! Ta-ta-ta! eS.O.eS!
„CEREMUȘ“, vas român. Eșuez.

Negoită în căști prinde iar
Un strălimpede glas de cleștar:
— „S'o purtați în furtuni, marinari!“

Și potopul de aer ghețos
Ca pe-o cratiță vasul ni-l dănțuie.
Marea Baltică'n brațe ne'nlănțuie
Și ne bagă talazuri pe coș.

Alte vase-fantome în vânt
Trec pe-alături: Se văd felinarele!
Ne-or izbi să ne spargă vapoarele?
Ne-om ciocni de al coastei pământ?

Dar deodată în căști de-ebonit
Negoită o veste-a primit:

„PLEHANOV“ îți trimite ajutoarele.
Două nave: „LENIN“ și „SOARELE“.
Intr'o oră sosesc. Ești salvat.
Mai rezistă! Curaj! Aici Leningrad...”

Negoită luând telegrama,
Ca ocașul ce-și svârle cătușile,
Svârle căștile, trănțește ușile —
(Am s'o văd pe Ilinca... pe mama!...)

— „Ne trimite-ajutor Leningradul!“
(Și să plângă, să rădă îi vine).
— „Legătură cu Leningrad ține!“ —
I-a răspuns liniștit comandatul.

Ti-ti-ta! Ne sosește salvarea!
Scormonim cerul... Scormonim marea...

Insă cerul și-a Balticei baltă
S'au unit în stihii laolaltă — :
Stalactite'ntr'o peșteră'naltă!

Submarin, „CEREMUȘ“ taie valurile,
Care trec peste noi mari cât dealurile.

Și deodată vedem brăzdând crestele
Salvatoarele noastre... Privește-le!

„LENIN“ în frunte! După el „SOARELE“!
Bucuroși, nu ne mai țin nici picioarele.

Lepădăm centurile și colacii —
Și pe punți țopăim ca toți dracii.

Vin „parahoadele“! Ghiața, promoroacele,
Le blindează parapeții, băceagele.

(Și pe noi strălucește și licură
O cuirasă verzuie de chiciură...)

Ne-au zărit. În catarg stegulețele
Ne salută! Nu le întoarcem binețele :

Rupt e catargul, dar flamură vie
Inima bate în piept purpurie!

Ne-au văzut și acum în furtună
Uuu! Uuu! Uuu! lung sirenele sună!

Le răspundem prelung la salut —
Uraganul de spaimă-a tăcut.

Sovieticii mânuie tunul-rachetă —
Sboară-otogancele sus pe dunetă.

Negoită a prins el otgonul...
Comandantul sovietic cu megafonul

Nu-i voinicul, nu-i blondul matroz,
Ce ne-a dat panglica lui cu cozi?

— „Noroc!“ strigă. E el! Este clar!
Glasu'n pâlnie sună-a cleștar :
(„S'o purtați în furtuni, marinari!“)

Negoită-l salută și-l strigă,
Din priviri amândoi strânși verigă.

Negoită întreabă: — „Mai există
Vechea panglică potemchinistă?“

(Inimioară de bronz, inimioară,
Te-oi mai strânge la inimă oare?)

— „Da, există! În Leningrad, eu
Am predat-o de-atunci la muzeu!

Ai s'o vezi! Mărțișoru-i în prora
Pe-a lui Ilici corabie — „AURORA“!...

Și prin negura Golfului Finic, la braț,
Câteștrei „parahoadele“ merg ca trei frați,

Fiindecă panglica veche și dragă
Peste mări și-uragane le leagă!...

ANA NUCULUI

Ana a rămas singură, în mijlocul odăii pustii. Un vânt târzielnice de toamnă tot sgâlțâia ușa mare de brad, ce scârțâia cu jale. Prin ferestrele fără geamuri frigul și ploaia pătrundeau nesfiite.

Femeia strânse mai tare în jurul trupului marama cafenie de lână, înfiorându-se. Măsură cu ochii creșcuți, ca de spaimă, locul podelelor smulse de multă vreme și gunoiul grămadit prin colțuri, pereții coșcoviți, grinzile lăsate ale tavanului și, deodată, plânsul o cutremură. Această odaie întinsă i se păru un loc de rușine.

Părea că se trezește dintr'un vis. Și nu-i venea să creadă. În urechi îi mai sunau încă aplauzele dela serbare, murmurul îmbărbătător al delegatului dela Târgu-Mureș, învălmășindu-se cu cântecul copiilor dela școala elementară. Mai simțea încă pe mână strângerea bărbătească a mâinii lui Ionu Cicului, secretarul de partid din comună:

— Să nu-ți fie frică, — spusese el, învăluind-o într'un zâmbet prietenesc. — Noi aici suntem, la o asvârlitură de băț și te-om ajuta. Numai nu te lăsa...

Se sgribuli iarăși, adunându-și marama. Simți apăsarea registrului mare și greu cât un ceaslov vechi, pe care i-l dăduse delegatul:

— Aici treci planul de muncă, serbările, cititorii...

„Serbările... cititorii“... icni într'un început de hohot, pe care-l stăpâni cu greu, împingându-l înapoi, în pieptul bântuit de o durere ascuțită, ca un înec.

Cu toții, din toate părțile, se grăbiseră să-i spună câte ceva. Cu toții o copleșiseră sub surâsurile lor luminoase. Până și domnișoara învățătoare Serafima Mălai, gingașă de felul ei, ascutea cu buzele-i un zâmbet plin de îngăduință și înțelegere.

Numai Petrea Nucului, bărbatul ei, tăcea într'un colț, pe-un capăt de bancă, încruntat și cu ochii răi.

Cum s'a topit apoi entuziasmul tuturor când au intrat în această încăperce de mult părăsită... Delegatul dela Târgu-Mureș s'a oprit numai în mijlocul odăii și a făcut: Hm! — aruncând o privire speriată către Pop Ioan, președintele Sfatului din Cărpiniș. Acesta însă nu vedea, nu auzea ci își vărsa întreaga atenție în pipăirea pe orbește a pereților, mormăind: — „Mama lor... rău or mai stricat-o!“ Iar Ionu Cicului își lăsase pălăria pe ochi și se scărpină după cap, fără să zică ceva anume.

— Apoi nu-i chiar așa de strălucită, cum o lăudai, tovarășe președinte...

— Nu zău, tovarășe instructor... Nici nu m'am gândit... D'apoi

multe se'ntâmplă... cum nici nu socotești...

— Acu' înapoi nu poți da, — intrase în vorbă și Ionu Cicului. — Căminu-i inaugurat, localul — bun, rău cum îi — e-aici. Trebuie pus în rând...

— Trebuie, zău...

— Multe trebuie aici — oftase instructorul. Ana Nucului muta ochii dela unul la altul, înspăimântată. Oare dece își bat joc de ea? Oare oamenii aceștia, pe care i-a știut de treabă și așezați, ce au cu ea? Oare ce caută ea în casa asta pustie? Și nu se mai desmeticea.

Auza, ca dintr'o depărtare, glasul instructorului, socotind:

— Un car de șindrile, scânduri pentru tocul ferestrelor... o ușă... scenă... cortină...

Apoi pe Ionu Cicului râzând molcom:

— Amu, președinte, să-ți strângi bine brăcinarul...

Pe urmă i-au strâns mâna, au bătut-o pe umăr și au plecat. S'au dus.

A rămas singură, tremurând de frig, cu plânsul strângând-o de gât. Directoare la căminul cultural.

— Ană, vii? — îl auzi de-afară pe Petrea chemând-o. El nu intrase odată cu ceilalți, ci așteptase la ușă, întunecat ca miezul nopții, rezemându-se într'un ciot de mărar. Așteptase să plece toată lumea. Și după aceea iarăși așteptase. Și numai într'un târziu, când i se păruse că alt nimeni nu-l aude, o chemase răgușit, cu amar în glas.

— Amu viu! Ana își sbici, cu un gest repede, ochii în colțul năfrămii, strânse registrul sub maramă și ieși, încercând să împrăstie surâs pe chipul ei smead. Era o femeie subțire și înaltă, trecută de douăzeci de ani. La obraji nu era frumoasă, dar avea ochii albaștri ca floarea de in, ce priveau cu patimă lumea. În lumina acestor ochi căută Petrea Nucului și-i văzu înrouați. Oftă și, întorcându-se, porni cu pași mari și rari prin tinda drumului, către casă.

Era un om înalt foarte, cătinel la mișcări și negru cum rar se întâmplă. Altfel, bărbat chipeș și puternic.

Tăcea cu privirile împlântate în pământ. Acest nărav, de-a stăpâni cu sgărceanie băierile gurii, îl agonisise încă din anii prunciei, pe când mâna la pășune oile ori vitele lui Nădlag Chioru, stăpânul atotputernic al acestui cătun. L-au sângerat atunci câteva cumplite bătai, — venite pe urmele unor vorbe nesocotite de copil. S'o fi plâns de foame, de frig... Bătaile și alte întâmplări ale tinereții sale l-au învățat să rumege îndelung o vorbă până s'o rostească.

Așa, fără vorbe, au ajuns acasă. Bojdeaucă lor de lut, acoperită cu șindrilă, o ridicaseră cu destule opinteli acum un an și mai bine când se luaseră; o ridicaseră pe-o dâlmășoară în marginea de jos a cătunului, unde primise Petrea o jumătate de iugăr încă în 45, prin reforma agrară.

Ograda de câteva palme și petecul de grădină plantat cu meri și pruni dovedeau grija unei mâini de gospodar. Toate câte se aflau aici ascultau de-o socoteală anume: grajdul cât o păreră, acoperit cu stuf, iar în dosul său grămada cu băgare de seamă clădită a bălegarului; alături de grajd, un stoguleț de fân bine pieptănat ca să prelingă ușor apele ploilor; apoi o ridicătură de lemne despicate, în așa fel așezate, încât mai întâi, în toiu toamnei să intre la folosință bucățile mai firave, iar mai apoi, în miezul iernii să apuce în foalele cuptorului butucii noduroși și rădăcinile care ard vreme îndelungată și țin cald în casă; într'o altă grămadă, chiar în fața ușii dela

tindă, aflai găteje uscate și subțiri, care se aprind năprasnic cu flacăra mare și clocotesc una, două, apa mămăligii.

În partea casei se întindea stăpânirea femeii: pereții albi ca smaltul ce păreau spoți ieri, podmolul proaspăt lipit cu lut, iar în spate, cotețul mărunțel al găinilor, ca ochiul de curat.

Pătrunseră în tindă, apoi în odaia din față, stăruind în tăcere.

O fereastră cu un singur ochiu, spre uliță și alta spre curte lăsa înăuntru numai puțină lumină. Te primea însă cu prietenie și aici rânduialași curățenia. Lucru de mirare: odaia din față era podită cu scânduri de brad. Leșia și peria aspră le-au dat o culoare frumoasă, gălbuie și-un luciu ca de ceară. Un covor de lână, ale cărui flori galbene și roșii — măestrite de mâna Anei — se pierdeau jos într-o umbră somnoroasă, despărțea patul înalt și strâmt, negru de vremurile ce-au trecut peste el, de masa mică, trasă într'un colț. Scoarțe multe încălzeau pereții, iar de deasupra sobei de tuciu, de pe o litografie privea blând un păcurar cu fluerul pe buze, înconjurat de oile sale. Toate acestea, și podelele, și covorul, și scoarțele de pe pereți, lucruri rare obișnuite la țărani nevoiași de prin părțile câmpiei ardeleno, le-a născocit și s'a bătut pentru ele Ana. Mai pe urmă le-a îndrăgit și Petrea.

Femeia se ghemui în fața sobei să atâte focul. Apoi aduse apă și o puse la fiert. Se mișca cu îndemânare prin casă, fără sgomot, purtând ușor lucrurile, de parcă ar fi dus flori în mână. Avea o înmădieră firească a trupului, ca a trestiei, ca a lanului copt, care i se prelungea în gesturile mâinii, în neastâmpărul degetelor. Neîntrecută la horă, Ana mânua ca nimeni alta suveica și acul plăcându-i să se știe pricepută în toate treburile casei; făcea mâncări bune, creștea găini grase și bune ouătoare, usca prune și — pentru deosebite prilejuri — păstra pe o poliță câteva sticle de bulion și două borcane de dulceată. Iar Petrea se obișnuise să fie mândru de aceste frumuseți ale soției sale.

O privi o vreme eum trebăluște pregătind amiaza. Apoi scoase de sub pat o legătură de papură și, după ce trase la o parte covorul și așternu pe podea un țol vechiu, se așeză pe un scaun cu trei picioare, în zărea sfioasă a ferestrei, apucându-se de împletit un coș. Dibăcise acest meșteșug singur, ca un fel de joacă, de mult, când îl năpădea urâtul, în urma vitelor. Acum trăgea un folos. Vindea la cooperativă în vreme de iarnă — până la zece, cincisprezece coșuri ori ștergători de picioare în fiecare săptămână și lua bani buni. Când avea vreme, îi ajuta și Ana. Ea deprinsese și secretul pălăriilor de paie.

Împletise mai jumătate din coș, când băgă de seamă că l-a greșit și că trebuie desfăcut. Lucrul nu mai mergea cum trebuie. Nu-i sta gândul la împletit. Se opri și rămase cu barba'n pumni, gândit.

Nu-i căzuse bine c'au pus-o directoare la cămin. Acum cine va avea grijă de casă? Cine-a face de mâncare? Poate că el!... Știa că Ana se bucură de cămin. În satul ei, în Cărpiniș, până a fost fată, a umblat la cămin. Cânta în cor și juca în echipa de dans. Ii plăcea și lui odată, cum cântă și cum joacă. Dar atunci era fată. Acum îi nevastă. Acum are casă și bărbat.

Nu, nu! Nu era bună treaba asta. Se învățase s'o știe aproape de el, s'o audă cum trage cu sapa în brazdă lângă el, cum leagă snopii, s'o vadă cum se îndreaptă deodată din mijloc și cu mâna streășină la ochi privește peste câmpuri și-apoi dă drumul cântecului, sau acasă, cum se învârtă prin ogradă, sub ochii lui, sau sorfotește prin odăi, dereticând, umplându-i sufletul de tihnă și pace numai pentru că-i acolo, iubitoare și cu grijă față de el, fierbinte în îmbrățișare și cu nădejde la greu; iar când se întâmpla să fie despărțiți o zi, îl cuprindea neliniștea și suferea mistuit de dor. Se întor-

cea fuga acasă și când o vedea trecând liniștită prin ogradă și prin casă, ofta ușurat și adăpostindu-se într'un colț, își umplea ochii cu făptura ei.

Pentru Petrea, viața începuse cu Ana. Până la ea, bâjbăise într'o noapte lungă și chinută, într'un vis negru în care picioarele și mâinile ți-s legate și glasul nu te-ascultă, iar spaima îți strânge inima în ghiare de fier.

A văzut-o întâi la căminul cultural din Cărpiniș, unde s'a dus odată cu feciorii și fetele din Nima. Ana l-a îndrăgit pentru chipu-i frumos, pentru puterea lui de urs, pentru liniștea mișcărilor sale, pentru vorbele lui rare și cumpănite. Și s'a trezit deodată într'însa o fierbințeală neînțeleasă. A aflat că-i slugă la Nădlag Chioru fără contract și s'a dus la Sfat, apoi la sindicat. Pufnind ca un taur furios, scăpărând din singuru-i ochiu însângerat de ură, Nădlag a trebuit să scoată banii din șerpar și să plătească simbria flăcăului pe cinci ani și rămășițe pe încă cincisprezece. Apoi Petrea s'a angajat la Gostatul din Cărpiniș, unde lucra și Ana ca sezonieră.

Acolo s'au și luat și pe urmă s'au mutat la Nima, în căsuța lor.

Și-acum, uite... au pus-o directoare!

Din oalele și cratițele de pe cuptor se ridicau aburi binemiroșitori. Ana mesteca, amesteca, gusta dintr'una, gusta din alta, cu fața stăpânită de încordare.

— Ană, tu... se pomeni omul vorbind și înecându-se.

Femeia nu răspundea.

Mișcările ei conținuseră o clipă, dar îndată își urmă migălită îndeletnicire. Petrea simți — cu acea pătrundere a omului speriat — că încordarea femeii crește, că liniștea aceasta a ei este asemenea unei împăcări de după lacrimi, când obrazul zâmbește, dar buzele mai tremură, iar în piept mocnesc suspine înăbușite, amare, ținute abia — și nu mai îndrăzni să-și rostească gândul, și așa, încetoșat și îndoelnic, de teamă să nu răscolească aceste neînțelese alcătuiți ce se ridicau asupra sa cu amenințări înfricoșate. O privea numai, urmărindu-i până și frământarea foșnită a cutelor dela rochie, iar ochii i se întunecau tot mai mult, umplându-se de o mută întristare.

Fără veste, îl străpunse o dorință năpraznică s'o audă cântând, așa cum cânta și'n alte dăți. I-ar fi mers și lui lucrul mai cu spor. Dar acumea nu mai cânta. Dece nu mai cânta?

— Hai, ajută-mi să mestec mămăliga! spuse ea deodată, apucându-l de mână.

— Ți-ajut! — murmură surprins Petrea și se ridică, lăsându-se purtat de mână. Se bucura ca un copil că aceasta se întâmplă așa ca întotdeauna, că el va strânge oala fierbinte de fier cu picioarele sale puternice, iar ea va mesteca mămăliga, îngenunchiată lângă el.

Ana se gândise și ea mult la această chemare obișnuită a fiecărei zile, așteptând cu răsuflarea tăiată ca el să refuze. Ghicise încă dela școală că-i supărat, dar acolo n'a fost vreme pentru supărarea lui. Ghicise oarecum și pricina întunecării lui, cu tainica știință a femeilor de-a citi ca într'o carte în sufletul și în inima celui iubit, dar n'apucase să limpezească acest gând și să-i dea de rost. Lucrurile se învălmășiseră într'un vârtej amestecător, iar ea a uitat de sine. Nici chiar acum, după ce se mai liniștise și era iarăși stăpână pe firea ei, nu știa ce-ar trebui să facă anume, pentruca toate să intre înapoi în făgașul lor.

Mestecând mămăliga, nu se gândea la altceva. Simțea că Petrea așteaptă vorbele ei liniștitoare. Ea însăși le-ar fi dorit cu aprindere, dar nu le găsea. I se părea că sucește în mână, pe toate părțile, un ghem încâlcit și nu mai dă de capătul firului.

Se ridică, ștergându-și broboanele fine de sudoare de pe frunte și zâmbi răsufilând greu:

— Gata!

Se așezară la masă și mâncară în tăcere. Din când în când, privirile li se întâlneau, împăcate.

Pe urmă, așezați pe câte un scăunel, porniră să împletească coșuri, ca în alte dăți, în clipele de răgaz. Li se părea că pacea se întoarce iar și se cuibărește în căsuța lor, că supărarea s'a risipit. „I-a trecut“ — își spunca Ana. „Nu se mai duce“ — gândea Petrea.

Vremea se întunecă curând și ei lăsară împletitul. Ieșiră ca să așeze găinele și juninca, să dea la porc și să se pregătească pentru a doua zi, când avea să meargă la Gostat la Cărpiniș, ca să încarce cartofi.

Cerul se curățise, dar vântul mai bătea încă, aducând dinspre munți un miros curat de zăpadă.

— De n'ar îngheța!

— Nu cred. De-abia-i Octombrie încă. Nu înghiață așa devreme pe-aici.

— Bine-ar fi.

Se întoarseră în casă, aducând găteje și coceni de porumb pentru foc. Se întunecase de-abinelea și lucrurile din casă nu se mai vedeau. Se loviră de-olaltă prin întuneric și se îmbrățișară. Le venea să râdă, apoi ea, cu glasul fiecărei zile spuse:

— Trebuie s'aprid lampa.

— Aprinde-o, răspunse el. Și era liniștit.

La lumina lămpii, Ana începu să citească gazeta, ce-o primeau cu poșta, odată pe săptămână. Citea cu glas molcuț, fără grabă, toate știrile și articolele, iar el asculta.

Intr'o vreme, el nici nu voise s'audă de gazetă. El a citi nu învățase și socotea că-i rușinos și umilitor ca 'ntr'o casă nevasta să fie mai știutoare decât bărbatul.

Se împotrivise încruntat:

— Ce să faci cu ea?

Ana s'a crucit de-o asemenea întrebare. Și s'a supărat. Iar Petrea și-a zis: „Las' să se supere. I-a trece!“

Nu i-a trecut. Peste câteva zile, a pomenit iarăși. Petrea s'a încruntat și de astă dată:

— Ce să faci cu ea?

Ana l-a privit lung, apoi a surâs mijindu-și ochii într'un fel care lui nu-i plăcea, pentru că i se părea batjocoritor și răutăcios. Mai pe urmă adăogase subțire:

— Poi, ca s'o citim și să ne mai deschidem mintea.

Petrea n'arăspuns îndată. S'a suduit pe el însuși: „Așa-ți trebuie, cap sec!“ Pe urmă, a simțit în adâncul inimii lui o durere aspră. A oftat și a murmurat:

— A ta minte-i deschisă destul!

Și câteva zile la rând n'a mai scos o vorbă. Iar Ana l-a lăsat în voia lui. Il urmărea numai, cercetătoare; lui Petrea i se părea că privirea asta, când duioasă, când ascuțită ca tășul briciului, îi descoase toate învelișurile sufletului.

Au trecut vreo trei săptămâni până când Ana să aducă iarăși vorba de gazetă. Nici până azi Petrea n'ar putea spune de ce s'a înfiorat, ca de frică,

atunci când, după ce el a întors-o cu: „nu prea sânt bani“, ea a spus cu glas schimbat:

— Eu nu știu ce fel de om ești tu!

Și a rămas pe gânduri toată seara.

Dimineața, el și-a călcat pe inimă și s'a învoit.

— Bine. Poartă-ți-o.

Și cu vremea, s'a învățat s'o asculte citind. Când erau doar ei doi, se și bucura câte-odată, de mintea și priceperea ei și se 'ncumeta să se și mândrească în sinea lui: „ce nevastă am eu!“ Când mai veneau și alții la citit, era mai greu.

Nu terminaseră încă de citit, când porțița dela drum se izbi și se auziră pași în curte, apoi o bătaie în ușa tinzii și întrebarea ascuțită a Măriucii Hurdubeț:

— Hăi! Acasă sânteți?

Ana ieși în întâmpinarea ei. Se auziră pupături, râsete înăbușite și o năvalnică învălmășire de vorbe. „Asta-i moara Măriucii“—gândi Petrea surâzând așa, de unul singur. Aștepta din clipă în clipă zvâcnirea ușii și potopul întrebărilor acestei femei.

— Brrr! Da știi că-i răcoare — intră Măriuca, tremurând și frecându-și palmele. Vine iarnași încă n'am adus lemnele dela pădure. Voi, văd că stați bine. Sânteți harnici! Imi place! Ce mai scrie gazeta? Știți că la Cărpiniș s'a pornit să se facă colectiv? Ce gândiți, cum a fi aia? Zic oamenii că-i bine, și eu zic că-i bine. Da' Iuănu meu zice: „las' c'om vedea! Ce să ne grăbim?“ — În vremea asta, fără să domolească acest suvoi al cărui sfârșit nu se putea prevedea, se așezase cu spatele la soba caldă, pe un scăunăș, continuând să-și frece palmele una de alta.

Eră neagră și mărunță, cu mișcări sprintene și ochi neastâmpărați. Se măritase numai de câteva luni cu Ion Hurdubeț — cel mai priceput jucăuș din câteva sate. Până una-alta se mutaseră la bătrânii lui Hurdubeț, împărțind destul de anevoie bordeiul cu o singură încăpere al lui Toma Hurdubeț, tată la zece feciori și-o fată. Măriuca s'a priceput să ostoiască repede încruntarea bătrânilor și a fost îndrăgită până și de soacră-sa, amarnica Fevronia, cu care se potrivea la îndemânare într'ale casei și pe care o întrecea în spornicul dar al cuvântării.

— Da' Iuăn de ce n'a venit? apucă Ana un prilej s'o întrebe, când Măriuca trebuia să răsufle.

— Apoi că vine el îndată, că nu suferă el multă vreme să fiu singură fără el. Se teme să nu mă fure cineva. Hi, hi, hi... D'apoi, dragă Ană, nici nu știi cât de bine-mi pare că te-o pus directoare la cămin...

Petrea tresări ca împuns de un spin și multă vreme nu mai pricepu nimic din tot ce-i suna în urechi.

— ... om face și noi serbări, ca la Cărpiniș, om cânta și-om juca pesă. Iuănu meu o zis că el face echipa de joc, că-i învață pe toți să joace ca presnelul și taie toate echipele de joc...

Ana își ascultă vecina zâmbind, cu ochii strălucitori, uitând pentru câteva clipe că sus în deal huruba-i pe hâite, că plouă înăuntru, că nu-i nimic nicăieri, c'a plâns și s'a temut, că Petrea-i acolo și se uită urît auzind de cămin.

Sosiră apoi Macavei Savu și Măria lui, oameni trecuți cam de mult de tinerețe și rămași fără copii, cărora le era urât să steie prea mult acasă, numai ei înde ei.

Odată cu ei sosi și Ion Hurdubeț, un tânăr svelt, care pășea pământul stăpân pe sine. Cum își zări soția clocotind în mijlocul femeilor, fața lui lungăreată, uscată și rumenită de vânt, se însenină. Dete bună seara și răsând gros — fără niciun motiv — se apropie de grupul bărbaților și se așează lângă Petrea. Prietenia lor se trăgea dela cătănie. Erau de-opotrivă de liniștiți și domoli și de-opotrivă le plăcea să tacă și să asculte.

Insufletețirea Măriucii se întinsese repede și la ceilalți. Cu toții o fericneau pe Ana pentru cinstea ce-i căzuse pe cap și se minunau dinainte de cele ce vor vedea și auzi la cămin.

— Căminu-i bun lucru — își rosti Macavei Savu, grav, părerea. — Piesă cântec, jocuri. La Cărpiniș au și radio. De vreo câteva ori au venit și cu *cinemotograf*. Or veni și pe la noi. Om avea și noi radio. Oameni învățați și eu minte vorbesc la București, și tu-i ascuți aici. Faină treabă! Ehe, multe lucruri frumoase-s pe lume și noi nu le cunoaștem.

— Și le-om cunoaște în hăitura din deal... se împotrivi întunecat, din colțul său, Petrea.

— Vezi bine că le-om cunoaște, — întări, oleacă pornit, Macavei și din căutătura aspră pe care-o înturnă către Petrea, se putea înțelege că-i mahnit și nedumerit, că vorba lui ar putea fi pusă la îndoială. Mai adăogă ștergându-și buzele într'un surâs subțire sub mustața căruntă: — dacă ne-om zdrobi cât de cât!

— Poi, ne-om zdrobi, spuse cu glas molcuț Ana, adunându-și cu greu gândurile împrăstiate de bolovanul aruncat de bărbatul ei. — Ne-om strădui să facem un lucru bun.

Intoarse spre Petrea ochii ei albaștri, întristați, și parcă întrebându-l: „Ce-i Petre? Tu nu vrei să ne străduim pentru un lucru bun?”

Iar Petrea, parc'ar fi înțeles această întrebare mută, se încrunță și-și tremură buzele, fără să spună o vorbă, dar Ana înțelese că el răspundea: „nu, nu și iară nu.”

Repede și nebăgate în seamă de ceilalți trecură aceste săgetături ale privirilor lor.

Intrase în vorbă Măriuca și spunea repede și fără să răsufle:

— Sântem doar destui tineri și dacă ne strângem la un loc, apoi nu se poate să nu facem uncămin de să-i meargă vestea. Cum or făcut în alte părți, om face și noi.

— Așa-i, așa-i... i-o reteză Macavei, arătând astfel că mai are câte ceva de adăogat și că nu-i la îndemână când se vără și alții în cuvântul său. — Tineri sânt, nu-i vorbă, și dacă pun ei mâna, poate ieși un lucru frumos, dar mai ascultați și la bătrâni. Tăcu așteptând, încredințat că i se cuvine respectată bătrânețea și experiența și că niciunul din tineri nu se va încumeta să-i nesocotească spusa.

Macavei se 'nfuriase pe neașteptate. Pierduse din vedere că se află între prieteni. Aruncă îndreaptați și 'n stânga uitături cumplite din ochii lui olecuță

holbați, agitându-și amenințător pumnul prin aer. Vorbea repede, cu glas ridicat, aproape țipând, spre mirarea celorlalți:

— Nu mai vreau să-l iert. Nu vreau să mă supui la soarte. Nu mai vreau să 'nvăț cum trebue să mor. Vreau să 'nvăț cum să trăiesc în lumea asta anii ce mi-au mai rămas.

Și tot așa de neașteptat, Macavei se domoli. Ochii lui spălăciți se îmblânzîră, și pe măsură ce vorbea, se umpleau de înduioșare.

— Viața noastră a fost amară și întunecată. Bucurii n'am avut și nici minte. Voi ați apucat mai puțin din amarul ăsta, dar tot ați mai apucat. Eu am apucat mai mult. Cât știu eu și povesteau bătrânii, pe dealurile astea — a noastre, au trăit tot oameni săraci și proști. Și de-apuca vreunul să se ridice cât de cât, mai câine se făcea decât groful. Nădlag și toți Nădlăgeștii au fost săraci cândva. Apoi au apucat la pământ și la bani și s'au făcut draci din oameni. Acum vremea sărăciei a trecut și a trecut și vremea prostiei; ținându-se de mână au venit și ținându-se de mână se duc. L-am trimis la dracul pe grof, om trimete și pe Nădlag și pe Crețu. Și om trimete dracului și prostia. De-aia facem cămin. Om împăduri Nirba și om crește oi cu lână ca mătasa în Dupătău... Om face colectiv și om fi oameni cu stare și știutori. De-asta-i bun căminul...

— Doar nu le om face toate astea la cămin...

Acum se arătase nedumerit și neîncercător Ion Hurdubeț. Nu pentru că lui nu i-ar fi plăcut ideea căminului cultural. Se înțelesese chiar cu Măriuca s'o ajute pe Ana la echipa de dansuri. Dar atâta tot. Cuvântarea lui Macavei o socotea pornită mai degrabă din plăcerea bătrânului de-a se sfătoși și de-a se arăta mai căpățânos decât ceilalți. Ion Hurdubeț nu credea că la cămin vor pune la cale lucruri ca acelea: împădurire! colectiv! Auzi! Văzând însă că bătrânul își zburlește mustața și-și holbează ochii, amuți plecându-și privirile în pământ.

— Apoi să vă explic și asta! se hotărî Macavei. Voi gândiți că la cămin îi numai petrecere, apoi nu-i așa...

Ana ascultase îngândurată. Încă nu înțelegea cumsecade ce vrea Macavei Savu cu pildele lui. I se păruse că vorbele sale se deapănă prea ușor și prea fără împiedicare și apucată iarăși de frica de-acum câteva ceasuri se gândise: „unde-s vorbe multe și ușoare, treaba-i puțină și merge greu“. La ultimele lui vorbe însă, tresări și se pomeni că-l îngână aproape fără să vrea:

— Nu-i numai petrecere. Ii muncă și învățătură.

— Așa-i! Vorbești bine. Ii muncă și învățătură. La cămin îi revoluție culturală. Te desveți de prostie și înveți cultură. Cultura asta îi ca o roată la căruță. Căruța-i socialismul, cultura-i o roată la căruța asta. Dacă roata asta se strică ori cade, atunci căruța șchioapătă, se târâe, se împiedică stă'n loc.

Câteva clipe se făcu tăcere. Macavei se bucura în sinea lui că fusese ascultat și că spusese lucruri cari nu oricui îi trec prin cap. Dar se feți să-și facă cunoscută bucuria și mândria. Iși netezi ușor mustățile, trecându și cătinel privirile dela unul la altul. Ochii lui albaștri, spălăciți, străluceau clipind ușor sub sprâncenele groase și negre. Văzându-i că tac cu fețele gândite, înțelese că-și bat capul să priceapă vorbele lui frumoase — chiar așa de frumoase ca cele din cărți și se crezu îndreptățit să mai adaoge câte ceva:

— Uite, bunăoară, am crezut și eu până nu de mult că pământu-i ca o plăcintă. Așa credeau toți. Și voi așa ați crezut. Unii mai cred și-acum.

— Da' cum să fie? — murmură Măria, cuprinsă de spaimă. „Acum — de bună seamă că trânteste una“!

— Apoi nu-i așa! Nu-i ca o plăcintă. Ii ca un bostan.

— Doamne iartă-mă, ce-ți mai umblă prin cap, ori ai mâncat bureți, mă, omule! strigă Măria, deznădăjduită, făcându-și zece cruci una după alta, dar amuți, cu gura căscată când o auzi pe Ana:

— Așa-i ! Ii rotund și se 'nvârte.

Ion și Măriuca Hurdubeț își făceau semne din ochi, râzând. S'au fost sfădit și ei odată pentru rotunjimea pământului. Apoi s'au pupat și-au hotărât: lasă-l să fie cum vrea el.

Macavei continua, grav și îndărătnic, atârnat de vorbele nevastei sale:

— Ii rotund și se 'nvârte. Așa spune știința. Iar știința-i în cărți. Și cărțile-s la cămin. Acum numai proștii mai cred că pământu-i ca o plăcintă.

În colțul său, Petrea se închise în inima lui, aducându-și încăodată aminte că el încă tot mai crede că pământu-i ca o plăcintă și că-i un prost ca toți proștii, că Ana nu mai crede și că ea-i deșteaptă. Bine-ar fi fost să fie surd și să nu mai audă nicio vorbă din toate câte se vânturau aici, fără ca el să fie întrebat dacă îngăduie sau ba.

— Cărțile — continuă Macavei Savu — îs lucrul cel mai frumos și de mirare din câte fac oamenii. Acolo rămâne sufletul celor mai înțelepți și tu-l cunoști de-acolo și-ți faci și sufletul tău frumos și înțelept. Eu am ascultat la Cărpiniș și la Brețc, cetindu-se din cărți. Sunt cărți care-ți moaie inima, de-ți dau lacrimile. Am ascultat cu o carte unde spunea cum l-au dus pe-un fecior în războiu și cum îl băteau majorul și ofițerii și cum a fugit la Ruși. Spunea acolo de un chiabur cum îi bătea pe țărani. Imi venea să-l caut pe Nădlag și să-l strâng de grumaz...

— Tu ești în stare și de una ca asta, mă, bărbat bolund!

— Îs în stare, să știi! — se oțări el, săcâit de îndrăzneala Măriei lui, și tăcu, înciudat, căutând să-și aducă aminte unde-a fost întrerupt, ca să-și ducă mai departe vorba.

În clipa asta, Petrea spuse din colțul său, mohorit, fără să se uite la oameni, de parcă ar fi vorbit singur cu gândurile sale:

— O fi, numai că-i greu să faci cămin la noi.

— Dece să fie greu? Defel nu-i greu — scăpără răsucindu-se pe scăunașul ei Măriuca, gata de îndelungată harță. Alții or făcut, om face și noi. În tot satul este un cămin. În Brețc în toată duminica îi serbare...

— Brețcu-i mare... La noi, vreo treizeci de case...

— Ș'apoi ce, dacă-i mare? Tot oameni, tot țărani îs și-acolo. Dacă ei au putut, putem și noi. Și-apoi nu sântem numai de capul nostru; n'ai auzit ce-o zis Ionu Cicului? Că ne-ajută. Și Pop Iuân. Și instructorul. Ce-au zis?

— Să nu moară ajutorul pe drum...

Oaspeții priveau cu uimire la Petrea, neînțelegând, iar Anei îi ardeau obrazii. Macavei se gândi c'ar fi bine să mai pună câteva vorbe:

— D'apoi îi de știut că lucru ușor nu-i. Da', dacă în alte părți s'a făcut, de bună samă că nici noi nu ne-om lăsa. Și dacă Ionu Cicului a zis de ajutor, apoi atunci n'a fi altcum. Eu numa' una întreb: Cine a duce greul?

— Noi! utemiștii! — sări din nou Măriuca.

Ana încuviință:

— Da. Noi, utemiștii.

— Na, dă-mi pace — aruncă, râzând cu multă poftă Maria lui Macavei. Cum or putea face treabă *nește* copilandri, cu mintea numa' la joacă?...

— Că nu-s copilandri. Is utemiști — se porni cătrănită Măriuca. Rana aceasta o înghimpa pe ea mai mult ca orice. Ea, organizatoarea grupei

de utemiști, niciodată nu și-a dat seama așa de limpede ca acum, cât de tare șchioapătă organizația lor. Dar U.T.M.-iștii au făcut lucruri mult mai mari. N'or putea face ei un cor? Na, mai lasă-mă!...

Macavei se supăraseră de-abinelea pe nevastă-sa, care cu hodorog-troncul ăsta, pusese vârf la toate. Nu-i plăcea să afle că Măria gândește lucrurile altfel decât el; muieră-i un trup și-un suflet cu bărbatul; că din vorba lui n'are cum ieși, dacă iese, atunci îi poznă. Acum, el — ca bărbat cu cap — trebuia să îndrepte prostia:

— Utemiștii nu-s cum eram noi feciori. Eu încă rău n'am auzit de utemiști. Da' dacă-s tineri, de ce să nu le steie capul și la joacă? Las' că la cămin n'a mai fi joacă. Numa', una-i sfântă. Tinerii, de capul lor, n'or putea face nimic. Acolo trebuie și-o căpățână mai bătrână...

Acum era mulțumit. Rotind privirea-i dela unul la altul, înțelese că toți îi dădeau dreptate și ghiciseră la cine-i acea „căpățână mai bătrână”. Zâmbi cu o naivă șiretenie și — pentruca să-și ascundă încântarea — începu să scociorască în fundul pungii de tutun și să-și umple pipa.

— Apoi c'or veni și bătrânii să ne-ajute — vorbi Ana, cu glasul tremurând de o emoție ce nu și-o putea împiedica. — Nici nu ne-am gândit să facem ceva fără ei. Căminul nu-i numai pentru tineri. Pentru tot satul s'a făcut. Toți avem lipsă de el.

Vremea trecu. Împărțiți în perechi, oamenii lăsară problemele căminului și se apucară să discute lucruri felurite, femeile de-ale lor, bărbații de-ale lor. Numai Petrea sta și nu spunea nimic, iar când Hurdubeț îl întrebă nedumerit:

— Parcă nu ți-s boii acasă?

El făcu cu mâna un semn care însemna și „da” și „nu” și „dă-mi paco”.

După ce oaspeții au plecat se făcu tăcere în odaie. Dela poartă, până unde îi petrecuseră s'au întors, plini de frig, sgribulind. S'au așezat pe marginea patului, duși pe gânduri.

De-afară se auzea vântul năpustindu-se peste lume, cu mugete lungi, înfundate. Când și când, împiedicat în șindrilă, şuiera chinuit sau, învârtelindu-se de-alungul văii, bubuia ca într'o prăbușire de dealuri.

— Ce vânt mare! se înfioră Ana, lipindu-se de bărbatu-său. El nu răspunse. Se aplecă spre ea, ferind-o, apărându-și-o parcă. Femeii i se păru ciudată și se temu de privirea ochilor lui care-o cercetau cu îndârjire și suferință, și cu glas mic, de copil fricos, întrebă:

— Ce-i, Petre?

El iarăși nu răspunse. O îmbrățișă neîndemânatic, greoi, sărutând-o fără s'o scape din ochi. Ea se ghemui mai aproape de pieptul său lat, scâncind. Apoi, ținându-l de umeri și căutându-i ochii, răsfățată:

— Petre...

El tot nu răspundea. O strângea în brațe, înăbușind-o aproape și zâmbea.

— Ce-a fost cu tine n'ia-seară? Așa ai fost de nu știu cum... De pe obrazul bărbatului zâmbetul pieră și se alegea o încruntătură urită, pe care femeia n'o vedea încă. O cută groasă prindea să adâncească fruntea și ochii să ardă.

Acum femeia simțea întreaga strânsoare a brațelor lui de oțel; o duru. Ridicând ochii spre el, o apucă frica:

— Ce-i?

El încordă mai tare brațele:

— Ană, să nu te duci!

— Unde să mă duc?

— Să nu te duci!...

— Vai, Petre!!... nu mă strânge așa... că mă doare.

— Da' să nu te duci... — vocea bărbatului se ruga și amenința.

Femeia se desprinsese câținel din brațele lui, care nu voiau s'o lase. Privirea ei curată îl învăluia într'o căutătură nedumerită:

— Unde vrei să mă duc?... Nu mă duc nicăieri...

— Să nu te duci... directoare...

Ana se miră. Înțelese într'o străfulgerare toată spaima bărbatului.

— Doar nu mă duc nicăieri. Aici voi fi directoare.

— Nu!!

Femeia amuți. Se întoarse încet de către Petrea. Plângea, tresărind ușor din când în când; o încerca aceeași obidă ca atunci când tatăl ei n'o lăsa la joc sau mai târziu, când la gostat, un pontator uricios îi calculase greșit depășirea de normă, obida pe care o simțea oricând i se fura un drept. Acum însă durerea era și mai mare, pentru că cel care o asupra era Petrea. De-aceia plângea.

Petrea se frământa acolo alături. Ea îi auzea respirația grea, oftaturile dese. Înțelese că-i pare rău și-i fu ciudă pe mila lui. Se răsuci către el, supărată și mândră:

— Dece nu vrei să fii directoare la cămin?

Petrea nu putea răbda acest plâns de câteva clipe și lacrimile care mai stăruiau între genele ei lungi. Ii pierise de-odată toată împotrivirea și încă nu știa ce să facă. Ar fi vrut să-i șteargă lacrimile, dar se temu. O privea numai, gândindu-se: „doamne, câtu-i de frumoasă!“ Il muia iarăș, ca de atâtea ori o înduioșare fără margini pentru soția sa.

Intrebarea nici nu i-o auzise. Uitase într'o clipă toate necazurile. Acum ea era acolo, lângă el. Acum nu-i mai trebuia nimic.

— Dece nu vrei să fii directoare la cămin? întrebă din nou Ana.

Petrea se liniștise și avusese vreme să se gândească, dar nu reușise să afle de ce nu vrea. Era ceva ca atunci când dormi și simți ca o bănuială îndepărtată că cineva te scutură cu putere, iar tu te ghemuești și mai adânc în somn — și nu vrei să știi nimic — numai să-ți rămână neturburată dulcea toropeală.

— Dece ți-i ciudă pe un lucru care mie mi-i drag să-l fac?

El îngăimă:

— Să nu mă lași...

Această rugămintă sunase neașteptat pentru Ana. Se aruncă furtunos în brațele lui, sărutându-l, râzând, tremurând, gemând cuvinte fără șir. Apoi se trase înapoi, rușinată. Nu se mai întâmplase niciodată așa. Totdeauna îl așteptase ea, mușcându-și degetele atunci când se întâmpla ca el să nu-i priceapă dorința.

Se grăbi, înfrigurată, să desfacă patul. Bătea perna și întindea păturile în neștire.

Ii auzea vorbele înăbușite și recunoștea în ele teama. Și aceasta îi făcea bine.

— Te-or duce la vreo școală...

— La școală nu-i rău. Înveți numai lucruri bune și de folos...

— Da' eu ce mă fac?

Era meru aproape de ea. Răsuflarea lui găfăită îi zburlea părul cefii.

— Apoi nu-i chiar sigur că m'oi duce la școală. Și chiar dacă m'oi duce, nu stau o viață întreagă, și-apoi doar acasă viu după aia.

— Și-acol' te-o plăcea vr'un domn... și...

— Vai de mine, unde-ți umblă mintea? Acolo nu-s domni. Is oameni cumsecade.

— Să nu te duci... să nu mă lași...

— Cum te și gândești că te las io pe tine!?

Petrea o apucă în brațe sărutând-o cu deznădejde și iar se scufundară în vârtejul fără fund al îmbrățișării, unde ea într'o imensă depărtare se auzi, pierzându-se, glasul femeii, străin, nefiresc:

— Petre... lampa... Ne văd...

II

Au trecut vre-o două săptămâni, neschimbate.

În zori, Petrea își lua străituca cu merinde și pornea peste deal, către Gostat. Ana îl petrecea până sus la culme, la un nuc bătrân, veche cunoștință a dragostei lor. Se sărutau și se despărteau zâmbind. Ea mai zăbovea urmărindu-i statura voinică, cum se leagănă din ce în ce mai departe. Apoi se întorcea la gospodăria ei.

De cămin nu uitase niciunul, dar fiecare se ferea să-l pomenească. Fiecare — pe cărarea sa — își urmărea cu stăruință gândurile proprii dar nu se încumeta să le dea glas. El se îndemna să se bucure că femeia uitase, iar ea — urzind la planurile ei — se fericea în taină că el s'a împăcat cu acest gând și că — cine știe? — poate va ajuta-o chiar. Fiecare credea că'n inima celuilalt se împlinește dorința lui ascunsă.

Seara, când bărbatul se întorcea ostenit dela lucru, îl întâmpina mâncarea caldă, gustoasă și mângâierile dragăstoase ale femeii; de aceea, împingea tot mai la fund acea afurisită neliniște.

Așa — se părea că toate sunt cum au fost înainte; s'a fost întâmplat un vânt rău, care a încrețit pentru o clipă apa vieții lor, dar vântul s'a astâmpărat și fața apei se întinde iarăș, lucie ca oglinda.

Serile și nopțile erau iarăș numai pentru dragostea lor, care îi mistuia din nou ca în primele săptămâni.

Numai uneori, Petrea bolborosea înfricoșător prin somn, iar Ana ascultându-l, se strângea mai aproape de el, înfricoșată.

Viața însă nu-i făcută numai din nopți și seri de dragoste. Mai sunt și zile la mijloc. Și zilele începură să i se pară Anei fără sfârșit și fără spor. Câtă vreme era cu Petrea, știa ce-i de făcut: să nu-l sgândăre, să-i apere liniștea, ca o mamă pe a copilului său adormit. Dar ziua, făcându-și lucrul prin ogradă, împletind ștergători de picioare ori hrânind galițele, o năpădeau gândurile.

Vedea cum oamenii, ca și înainte vreme, ieșeau cu plugurile la câmp, treceau la deal cu unelte înspinare către Cărpiniș, la îngropat de vie, adunau burnienile uscate în grămezi mari și le aprindeau, cărau bălegarul pe câmp pășind alene alături de boi, gravi și nepăsători, așa cum făceau de zeci de ani încoace. Nu se schimbase parcă nimic în această viață.

Iar nepăsarea lor pe ea o durea; ea știa că trebuie să facă un lucru bun pentru ei, pentru fiecare dintre ei — ori se părea că nici unul nu ia în seamă acest lucru bun. Atunci se răzbuna amăgindu-se în inima ei: oamenii au uitat de cămin; pe cât de bucuroși și însuflețiți au primit vestea, pe atât de nepăsători au și îngropat-o. Cu gura își spunea: „Bine c'am scăpat de grijă“, dar în sufletul ei era nemulțumită.

O încorda o neliniște, care creștea în fiecare zi; fără să-și dea seama limpede cum și pentru ce, simțea că totuși, oamenii n'au putut uita.

Intr'un cătun mărunț cum îi Nima Cărpinișului, cu case puține și înșirate

în lungul unei văi strâmte, prăpăstioase și întortochiate ca mersul unui om beat, întâmplările toate, mari și mici, triste sau vesele, de rușine sau de laudă, se alcătuiau în văzul tuturor. Aici, oamenii se cunosc între ei așa cum își cunosc sumanul cu toate cusăturile lui și pe față și pe dos; aici, gospodina dintr'un cap al satului auzind cotcodăcitul găinii în celălalt cap, îți spune fără să greșească: s'a ouat peștița Rozaliei lui Cucuet; aici chiar copiii de școală, mânând vitele la iarbă, pe dealuri, povestesc între ei cât de rău trăiește Gheorghisorcu Floarea, nevastă-sa, cum o bate el de-o face vânătă, și cum îl spurcă ea cu gura ei de țarcă; aici, întâmplările neobișnuite rămân ani și ani în amintirea satului, vii și neschimbate, iar trecerea timpului se măsoară cu aceste întâmplări; se știe că războiul a început în anul în care Nădlag Chioru a împușcat un fecior din Breț pentru că i-a făcut un copil Dominicăi — fata lui cea mai mare —, că războiul s'a terminat când s'a spânzurat Vălean, bărbatul Istinei Vâșă, din dragoste pentru Solomica lui Sălcudean, că reforma agrară a fost atunci când s'a întors Macavei Savu beat dela Cărpiniș, cântând cât îi satul de lung:

Hai mândră sub nuc,
Haida să te țuc,
Haida mândra meaaa,
Nu te speriaaa...

ar Măria mergea la doi pași în urma lui și-l suduia rușinată: „Taci mă, zălug bătrân! Te-aud oamenii“.

Intr'un cătun mărunț ca Nima Cărpinișului, unde evenimentele sunt destul de rare, această întâmplare nu putea fi trecută cu vederea. O femeie director. Nici nu atât căminul cultural, care putea fi sau nu, tulbura pe oameni, cât faptul acesta nemai întâlnit: o țărăncă neînvățată, cu catrință țesută'n casă și cu năframă peste părul ei bălan împletit în conci, cu mâini mari și crăpate, director la căminul cultural! Dar acum, iată, țărancă directoare sub ochii lor. Până ieri au agrăit-o cu toții: tu Ană, ce mai faci? De-acum însă cum o vor agrăi? Doamnă directoare? Nu — pentrucă-i o țărăncă de-o seamă cu ei. Tu, Ană? Nu — pentrucă-i directoare. Și-apoi, cui o să-i comande ea, dacă-i directoare? Întrebarea asta nu da pace femeilor, și mai cu seamă acelor femei care știau că limba le-a fost dăruită de fire, nu ca să mucezească, și pe care poporul le numește din această pricină, melițe. Când o întâlneau pe uliță sau când, trecând prin fața casei sale, o zăreau trebăluind prin ogradă, îi strigau subțindu-și glasul și lungind vorbele: „Bună ziua“! ori „bună seara“! fără să-i rostească numele și nici *directoare* nechemând-o; — apoi adăugau mai molcuț și mai repede: „Ce mai zici? Cum o duci?“ — ocolind cu dibăcie vorba *tu* sau *dumneata* și după ce Ana răspundea cu glas tărăgănat și prietenos, cum îi era felul, femeile mai puneau ca din întâmplare, o întrebare, făcându-și vocea tare nepăsătoare, dar nepierzând din privirea lor ascuțită obrazul smead, pârilit de soare al Anei: — „Ce mai face Petrea?“ (Femeile știau că Petrea-i amărât pentrucă au făcut directoare din nevasta lui.) Ana, cu pătrunderea ascuțită, femeiască, a acestor situații stânjenitoare, înțelegea că femeile cunosc acest lucru și răspundea cu liniște: „Bine! ia, cu lucru, ca bărbații...“ În sfaturile lor fără sfârșit, peste gard ori la fântână, femeile destrămau fir cu fir toate aceste vorbe ale Anei. Ce-i aia că:

„cu lucru! ca bărbații!?“ Adică bărbații la lucru și femeile directoare? Ii *mândră* — hotărau ele.

Neastâmpărul femeilor zădăra și pe bărbați. Ei s'ar fi minunat poate și mai mult decât femeile, dar se fereau să s'arate. Nu-i chiar așa de mare lucru, spuneau ei. Doar nu-i directoare peste câmp ori peste pădure și nici peste sat. Nici n'ar putea, că-i femeie. Ii peste cămin. La cântece și la joc se pricep și femeile. Iar Ana cântă chiar frumos și joacă bine. Așa că nu-i nici o mirare. In cugetul lor însă socoteau că un bărbat, chiar și pentru cămin, e mai potrivit.

Ana, în sinea ei, își dădea seama că această schimbare a oamenilor față de ea, căutăturile lor ciudate, întrebările lor cu ascunziș, chiar felul neobisnuit cum îi dădeau binete, gravi și puțin ironici, sunt legate de numirea ei ca directoare la cămin. Dacă n'ar fi fost Hurdubeții și Macaveii, s'ar fi simțit mai singură decât în pădure.

Ea înțelese și mai bine că în sat, de bună seamă, se află și oameni care n'au uitat de cămin, când într'una din zile, Macavei Savu, trecând pe drum și zărind-o în ogradă, i-a strigat:

— Ce-i cu căminul ăla, vecinuțo? Că oamenii s'ar bucura.

Ana n'a avut ce răspunde. S'a înroșit și a tăcut, frământându-și șurța în mâini. Macavei mai adăugase:

— Faceți-l numai, că-i un lucru tare frumos.

Și și-a urmat drumul.

Pe Ana o apucase mânia. „Faceți, faceți! Dar, cine să facă? Toți dau din gură: faceți, faceți, da' nici unul nu vine să te-ajute măcar cu un sfat ca lumea“.

Și zilele se alungau una pe alta, fără oprire. Ea încă tot mai aștepta să vie cineva s'o probozească sau să-i spuie: „Uite, Ană, trebe să...“

Și nici cu această așteptare nu se putea împăca. Încă din copilărie își învățase viața cu o anume rânduială: maică-sa, fie-i țărâna ușoară — nu scăpase nici un prilej s'o dăscălească: „Mâinile ți-s datesă lucrî, nu să te dichisești... Gândește-te de zece ori și vorbește odată... Să nu faci „hop“ în joc, până nu te cheamă... Casa ta să-ți fie sfântă și-a altuia s'o cinstești! Să fii curată ca floarea... Bărbatul care ți l-a rânduî Dumnezeu să știi că ți-i tată și mamă și frate, așa să te porți cu el... Dela oameni învață numai binele, răul lasă-l pentru răi...“

Vechile rânduîeli însă, acum nu se mai potriveau. Trebuia o altă rânduială decât cea a casei sale. Acea rânduială o învățase dela maică-sa și dela alți oameni, picătură cu picătură. I-au spus: Ană, așa și așa... iar ea n'a avut decât să-și deschidă bine ochii și urechile și-apoi să facă ce i s'a spus. Acasă, când spărga o oală sau afuma mâncarea, nuse temea de nimeni. Era paguba ei. Iși suduia mâna și n'avea a da seamă nimănui. Mai strâmba Petrea din nas, dar îl săruta și se împăca.

Dar acum o adie o teamă ciudată, cum nu i s'a întâmplat nici când. N'a făcut nici un rău. N'a păgubit pe nimeni. Așa i se pare. Totuși, când și când o scutură un fior: vor chema-o în fața adunării de U.T.M. și i-or cere să deie seamă de tot ce-a făcut. Ea va spune: n'am făcut nimic! Atunci... parcă-l și vede pe Toderaș, secretarul, subțindu-și privirile și îngroșându-și glasul: „d'apoi chiar aci îi buba, că n'ai făcut nimic“. Aici, gândul Anei se oprește. Mai departe n'o duce. Va intra în pământ de rușine.

Așa treceau zilele Anei, ca un șirag în care fiecare mărga ascunde un spin. Iar seara, când se întorcea Petrea, ea trebuia să râdă și să cânte, pentru ca el să nu ghicească.

III

Toamna se înseninase. Pământul se sbicise și oamenii ieșiseră cu plugurile. Soarele mângâia lumea cu o lumină caldută, aurie. Pe porumbiști, copiii mânau vite să pască ultimele smocuri de iarbă verde.

În fereastra Anei plesnise un mugur de mușcată și petalele roze, fragede. iscară în inima ei o bănuială de veselie. Incepu să îngâne un cântec vechi unguresc, ce-l învățase dela o prietenă a sa. Cântecul amintea de-o uliță lungă de sat, unde în fiecare fereastră a înflorit o floare; doar în fereastra fetei îndrăgostite, floarea s'a vestejit încă din vară.

Ana oftă pentru jalea bieteii îndrăgostite și ieși în ogradă să hrănească galițele; o întâmpină soarele blând și-o leacă încetșosat și acea aromă nespūsă a toamnei, în care se amestecă mirosurile de paie uscându-se după ce multă vreme au fost plouate, de frunze căzute, de fum împrăștiat din burnienile arse în grădini, de lut frământat cu bălegar, lipit de curând pe podmouri.

— Pui, pui, pui... chemă ea pițigăiat găinile și rațele. O pufni răsul când văzu cocoșul cum se învârte fudul printre găini, mărunțind câte un bob și gângurind chemător: — Ni, ce mândru-i dumnealui, parcă-i diacul! Această asemănare o făcu se râdă de-abinelea.

Se liniști pe dată, făcându-se peste măsură de serioasă. Voia-bună nu-i mai ticnea, ca'n alte dăți și dacă îi venea să cânte, îi veneau și lacrimile.

Se duse în grădină și împrăstie cenușa rămasă de la buruienile arse și lucră în silă vre-o jumătate de ceas, apoi trânti lopata de pământ și se porni să scuture un păr — ca de vre-o șapte ani — care se îndoaia când în stânga, când în dreapta mai, mai să se rupă; Ani i se făcu milă de pom. Il lăsă și dădu să se întoarcă în ogradă. Amintindu-și de lopata lepădată la întâmplare pe un strat, se întoarse s'o ridice. O cumpăni ușor în mâini, măsurând-o cu ochii, de parc'ar fi văzut-o pentru prima oară. O duse apoi și o așeză la locul ei în cămara de vară.

Dacă sta să se gândească, mai bine ar fi fost de-ar fi plecat azi dimineată cu Petrea la Cărpiniș. Erau de așezat mere în lăzi cu paie, ca să fie trimise departe cu trenul.

— Hai și tu, spusese Petrea. Trebuș mânuri ușoare acolo.

— Nu mă duc! — se împotrivi se ea repede, fără să se gândească mult.

Acolo putea să se întâlnească cu Toderăș sau chiar cu Ionu Cîcului. Ar fi întrebat-o ce-i cu căminul.

— Dece? — se nedumerise el. — O privea scrutător, cu bănuială.

— Am de lucru pe-acasă... și îndată îi fusese rușine. Acasă n'avea cinoștie ce lucru. Galițele și purcelul le-ar fi lăsat în grija Măriucăi, iar junincii i-ar fi umplut ieslea bine să-i ajungă toată ziua.

— Binec...

Petrea plecase, îndoindu-se în sine. Ani îi era drag întotdeauna lucrul la Gostat. Avea acolo o sumedenie de prieteni și stârnea voia bună în jurul ei. Și acum, din senin, rămânea acasă când o chema. Iar de lucru, el știa bine — nu avea. „Pentru cămin a rămas“ hotărîse el în sine și-și chinui ziua cătrănit, abia apucând să se gate odată și să se întoarcă acasă.

Ana, la rândul ei, simțise că Petrea s'a supărat, dar nu îndrăznise să-l strige s'o aștepte. Cine știe ce-ar mai fi întrebat?

— Ană, se auzi strigată din uliță. Acasă ești?

Badea Condrate, poștașul, un omuleț cu mustați uriașe, flutura în mână o hârtie albă împăturită.

— Ai o carte. Oficială — accentuă el cu importanță. — Trebuie să

semnezi aici. Și se apropie, deschizând în mers o condică și căutând cu degetul deși nu erau decât două adrese: școala elementară cu patru clase și Nucu Ana. Apoi triumfător: — Aici! Scoase din curelușa genții un capăt de creion chimic. Cu degetul trecut peste limbă muie locul pentru semnătură și-i repetă: — Aici. Citeț. Auzi? Citeț! Să se poată cunoaște. Să nu zici mâne, poimâne, că nu ți-am dat-o. Ii oficială.

Ana surâse înveselită de purtarea migălită a bătrânului.

— He, he, he, râzi — chicoti badea Condrate, strâmbându-și gura fără dinți. Și domnișoara învățătoare a râs. Apoi după ce a deschis-o n'a mai râs. S'a îngălbenit. Corispodența oficială îi lucru mare. Nu-i de râs. Na, deschide-o!

Ana întoarse scrisoarea pe toate părțile. Nu semăna a plic. Un petec de hârtie, îndoit și lipit abia, la margine. Pe-o față scria: „Sfatul popular al Regiunii Mureș. Secțiunea Artă și Cultură. Către Nucu Ana, directorul căminului cultural „Nicolae Bălcescu“, Cămunul Nima, comuna Cărpiniș.”

Ce-o fi? Cine-i scrie? Ce-i scrie? Ei? Directorul Căminului Cultural, cămunul Nima...

Cu băgare de seamă deslipi hârtia și-o despături.

Citi, încruntându-se tot mai mult pe măsură ce înțelegea:

„Până la 15 Noembrie... un raport de-tai-lat... numărul cărților din bibliotecă... numărul cititorilor... cercurilor de citit în colectiv... Conferințelor... programele săptămânale... planul de muncă pentru perioada de iarnă...

Și hârtia nu se mai termina.

Năucită, ridică ochii la badea Condrate, care zâmbea pe sub cosorocul șepcii.

— Ce-i asta?

— He, he, he, ți-am spus io, „oficială... oficială.“ Bătrânul plecă, schiopătând ușor, abia purtându-și bocancii uriași.

Ana își duse palmele la tâmple:

— Ce mă fac? Mâne-i cîn 'sprezece. Pe mâne să fac raport... de... deta... Desfăcu iarăși hârtia și silabisi copleșită: de-tai-lat... Ce-i aia? Și parcă toată frica izvora din sonoritatea ciudată a acestui cuvânt. Ce-i aia? De... de... detaliat, detaliat. Raport... „Ană, Ană, te-or scrie la gazetă că n'ai făcut nimic, cum l-au scris pe unul dela Deda. Vai de capul tău...”

Văicăreala nu ținu multă vreme. Iși legă năframa în cap și alergă la Măriuca.

— Ni, ce-a adus poștașul.

— Ce?

— Citește!

Măriuca silabisi cu greu și uita din vorbe.

— Raport. Așa! Raport, de-tai-lat! Așa. Detaliat. Ce-i aia?

— Nu știu.

Se priviră cu ciudă, încurcate și neajutorate.

— Mergi mai departe.

Năucă rămase și Măriuca. Ii cădea și ei o parte din vină. Când se făcuse căminul, își luase și ea un angajament în numele utemiștilor, o aplaudaseră și pe ea. Ana o pupase. Dar nu s'a ales nimic din angajamentele ei.

— Na?

— Na!!?

S'au sfătuit cât s'au sfătuit, fără să ajungă la capăt. Au mers la Macavei Savu, să-i ceară un sfat. Macavei tăia și așeza lemne pentru iarnă. Le-a ascultat atent, a dat din cap de câteva ori, apoi sfătos a zis:

— V'am spus eu, că de capul vostru nu faceți nici de-o ceapă degerată. Trebuie o căpățână mai bătrână.

Și s'a pus să taie mai departe, ca și când nu s'ar fi întâmplat nimic. Au mers apoi la Serafima Mălai, învățătoarea, să ceară un sfat. Au aflat-o adormită înfășurată între perne și pături pe pat. Căscă ochii surprinsă, apoi văzând cine-a venit, încruntă sprâncenele ei subțiri ca niște firisoare de arnici. Pe obraji ei lați cu pielea netedă, trandafirie, se ivi o expresie de lehamite:

— Ce-i?

Li întinseră hârtia:

— Uite, tovarășă învățătoare, uite ce-am primit!...

Serafima prinse hârtia între degetele ei grăsuțe, rumene, într'un fel pe care-l credea „delicat“, și o parcursă cu ochii plictisiți, reci.

— Hm! Ți-am spus eu doar că n'ai să faci nici o brânză cu ăștia. Ți-am spus? Poftim! Surâse subțire, ivind între buzele cărnoase, îmbelșugate, dinți lați și puternici. Dacă nu-s *cadre*... și apăsă dinadins pe acest din urmă cuvânt, iar prin ochii ei mici, suri, fulgeră scurt, aproape de nezărit, o luminiță batjocoritoare:

— Da! — îndrăzni Măriuca — de-tai-lat ce-i aia?

— Hi, hi, hi! Ce anume? Detaliat? Dece vrei să știi? Tot ai să uiți. Nu-i atât de important.

Femeile plecară, iar Serafima Mălai rămase cu sine însăși, oftând.

☆

În poartă, femeile se opriră descumpănite, privindu-se întrebător. Nu știau bine dece li-i rușine și se simt vinovate amândouă: dar asta și-o citeau în ochi; o rușine grea, apăsătoare, fără iertare.

Au stat câteva clipe. Apoi, Măriuca frânse tăcerea, cu un glas plin de amărăciune:

— Și-asta-i învățătoare, apoi!...

Ana nu răspunse. Privi încurcată, cu ciudă, casa destul de răsărită și acoperită cu șindrile a Istinei Vâșă, de parcă tot răul de-acolo ar fi izvorât, din pereții curat văruiți și cu chenare sinilii la ferestre; i se păru că ferestrele-s niște ochi care se uită pieziș la ele, cu batjocură. Dincolo de pereții albi și de mușcățile din ferestre, stă grăsolea aia cu glas de mătase și râde de ele. Parc'o aude cum împunge aerul cu chicotitul ei; hi, hi, hi! În clipa asta, s'ar fi bucurat din toată inima s'o vadă umilită și înjosită, oricum și de oricine, numai s'o vadă astfel. Hei, de s'ar fi putut răzbuna acum, pe dată!

Se înturnă către Măriuca și ghici gânduri asemănătoare sub fruntea ei încruntată. Li auzi întrebarea:

— Ce dracu' să facem?

Dar nu răspunse nici acum. Trebuia să se liniștească mai întâi. Cu mintea răscolită, cum era în clipele acelea, nu putea lega nici două vorbe laolaltă.

— Că așa nu puteam sta!... adăugă Măriuca.

— Nu. De bună seamă că nu — răspunse Ana cu un glas abia îngânat. Și tăcu iar.

— Hai să mergem, să strângem pe utemiști!...

Ana tresări. Privi ținută în ochii Măriucii și râse:

— Pe utemiști... pe utemiștii tăi!... Mai curând strângi vrăbiile de pe garduri!...

Râse iar, cu răutate, și-și întoarse privirile în altă parte.

— Câți au venit Vinerea trecută la ședința de grupă? Tu, eu, și încă

trei. Mai lăsa-mă cu utemiștii, și chiar dac'ar fi oameni ca oamenii, de unde-i strângi, dela Cilpiș, dela Brețe? Toți îs ori la lemne, ori la vie, ori la dracu'n praznic cu oile. Om face noi cămin când a face plopul mere. Of! și iar of.

Măriuca înlemnise. Vorbise chiar Ana, ori numai i se năzărise ei? Ingăimă:

— Ană, doar nu te-ai prostit...

— Ba m'am prostit. Cămin mi-a trebuit! N'am avut de lucru!

— Măă... da' proaste vorbe-ți mai umblă prin gură... Ai uitat că ești directoare de cămin, că ești utemistă; ai uitat că ți-ai luat un angajament?

Acestea fură tocmai vorbele care în clipa aceea puteau lovi mai dureros pe Ana — și măcar că Măriuca le spusese, cum nu-i era în fire, moale și domol, cu multă părere de rău în glas, pentru Ana sunaseră ea o ocară. Uită de învățătoare, de primirea pe care le-o făcuse, de starea nefericită a lucrurilor și se năpusti cu răutate asupra prietenei sale, căutând s'o împungă cu cele mai urâte vorbe:

— Angajament! Ți-ai luat și tu angajament. Și-au luat utemiștii toți. Ce s'a ales de el? Dece să fiu eu mai cu moț ca alții? Și-apoi utemiștii tăi... Avem, n'am ce zice, o grupă de mai mare dragul. Vine organizatoarea, bate din palme, și să-i vezi pe utemiști cum se mișcă și cum toate se fac cât ai clipi din ochi...

Măriuca primi și spinul ăsta cu seninătate. În sinea ei se mira că mai rabdă încă și nu s'apucă și ea de strigat (că se pricepe, cât de cât!) — dar înțelegea că Ana nu din răutate a luat-o pe de-alături, ci din obidă și că nu trebuie atâtată, ci ogoită. Iși călcă pe inimă — tăcu, așteptând.

— De unde să-i aduni? — continuă Ana, mișcând nervoasă cu vârful ghetei, o pietricică rotundă, încoace și încolo.

— Vom vedea de unde. Vom merge pe la casele lor și-om ști care pe unde-s. Măine-i duminică. Cei cari s'au întors, or veni.

— Ori or dormi.

— Or fi și din ăia. Hai să mergem.

Se urniră cu pași înceți, la vale, spre casa Anii. Aici s'au așezat pe prispă și-au tăcut vreme de vre-o jumătate de ceas. Apoi altă jumătate s'au certat: să meargă ori să nu meargă? Pe urmă s'au certat: de unde să înceapă — din capul de sus, ori din cel de jos al satului? Și tot timpul, Ana a răs mușcător, înțepând pe Măriuca în fel și chip că organizația-i mămligoasă, că organizatoarea numai gură are, că la Nima — unde oamenii-s năcăjiți și-abia-și văd capul de lucru, — a fi cămin când a răsări soarele dinspre dealul Nirbei (care cădea către asfințit), iar Măriuca a răbdat, răspunzând când credea că-i nevoie, blând și cumpănit: a fi cămin chiar înainte de-a răsări soarele de către Nirba — că grupa U.T.M. va face și ea ceva treabă, că organizatoarea nu are numai gură, ci și suflet pentru căminul ăsta și că nu-i bine ca oamenii să se lase muiăți de deznădejde...

Până la urmă, mai pe sub seară, se ridicară și porniră pe uliță la deal, către celălalt cap al satului, așa cum se gândise Măriuca.

Nima Cărpinișului era un cătun prizărit cu nici treizeci de case, înșirate toate de-o parte și de cealaltă a singurei ulițe care cobora odată cu valea pârâului, urmând-o în toate șerpuirile ei fără noimă. Dealurile erau mari și prăpăstioase, iar valea strâmtă și adâncă. Ca să nu le ia la vale, apele care primăvara și după ploi mari veneau furioase, involburate în puhoiuri

mari și spălau tot ce întâlneau în drum, localnicii își ridicaseră căsuțele pe costișe, aprcape de culmile dealurilor.

Cel mai în deal dintre toate se ȋȋea bordeiașul lui Tomuȋa Gavrilă.

Aici, drumul semăna mai degrabă cu o cărare mai lată, năpădită de ierburi și scăeȋi, urmându-se ȋntr'un firișor subȋire până departe, ȋn pădurea Cărpinișului; tocmai din această pricină, locului ȋ se spunea Subpădure și era vestit pentru sărăcia pământului său lutos, care vara se nceingea ȋn soare, ca un cuptor, părlind iarba, iar toamna și primăvara se umplea de apă, ȋncleind-se și nerăbdând plugul.

Ana și Măriuca ajunseră la bordeiul lui Tomuȋa Gavrilă, când se ȋngâna ziua cu noaptea. Sub cerul curat, fără lună, dealurile arătau spinări mohorȋte. Departe, către asfinȋit, se mai ghicea abia o tivitură viorie, ȋnsoȋind culmile cele mai ȋnalte, dar spre răsărit cerul se ȋmpreuna cu pământul ȋntr'o ȋntunecime fără pic de zare. Femeile se temeau de această ȋntunecime spre care mergeau ȋȋinându-se de mână, ȋepene și mute. Când zăriră pălpăind ochiul luminat de lampă al ferestrei bordeiului, răsufară de-odată ușurate și se nveseliră, răsând, fără să știe de ce.

ȋnăuntru, ȋntr'o ȋncăpere strămtă și joasă, cu pereȋii afumaȋi și cu zugrăveala pleznită ȋn multe locuri, se aflau lucruri puȋine și făpturi multe. ȋn două colȋuri, pe două paturi vechi, deșelate, se vedeau desub ȋtoalele aspre de lână, marginile cearceafurilor groase, sure de cânepă și fire rătăcite de paie. Se ghicea lesne că paturile acestea nu cunoșteau ce-i aceea: saltea. ȋn mijlocul odăii, o masă rotundă, grea, de fag, destul de murdară, iar ȋn jurul ei vre-o patru-cinci scaune fără spetează. De șezut se mai putea ședeă și pe lădoiul de sub fereastră, care acum sta cu capacul ridicat, arătându-și cele două despărtituri, și conȋinutul: mălai și făină de grâu. Cam acestea și soba cu plită de tuciu erau lucrurile mai de seamă din bordeiul familiei Tomuȋa.

Mai era apoi multă veselie și neastămpăr. Se petrecea un lucru obișnuit prin aceste părȋi, dar eveniment pentru Tomuȋești: se jupuisă o oaie — și-acum se pregăteau cu ȋnfrigurare și gravitate toate amănuntele ȋn vederea ȋndestulării foamei. ȋntinsă pe masă, carnea roșietică, caldă ȋncă, slobozea aburi, umplând odaia cu un miros puternic de seu proaspăt. Lina, gospodina casei, o femeie scundă și uscată, cu o căutătură ȋncordată ȋntipărită pe față ei neagră și sbărcită, tăia hălci mari pe care le opărea ȋntr'o oală cu apă'n clocot și pe urmă le așternea grijulie ȋntr'un ceaun, ȋngropat pe jumătate ȋn gaura plitei; carnea sfărâia, stărnind ȋnvolburări de sfară și aromă ȋute de usturoiu.

Mirosurile amestecate și tot mai vii de carne proaspătă de oaie, de usturoiu, de seu prăjit, aȋătau nerăbdarea căsenilor, ȋnteȋindu-le hărnicia. O fată de trei șchioape zdrobea usturoiu ȋntr'un blid de lemn, Niculae, feciorul cel mai mare, cel pe care ȋl căutau cele două femei, curăȋa cu multă grijă pielea oii, ȋntinzând-o pe trei beȋe prinse ȋn forma unei cruci duble. O altă fată, mai răsărită, cernea făina de mălai, cu o sită mare și destul de rară, ca să nu rămână multe tărâȋe. Al doilea flăcău, ghemuit ȋnfaȋa sobei, mărunȋea cu-o bărdiȋă lemnele și arunca surcele subȋiri ȋn foc, ca să nu se domolească, ci să bobotească tot mai ȋnversunat. Iar cel mai mic flăcău al casei, urla din răsputeri, agitând mâinile și picioarele, ȋntr'un leagăn atărnat de grindă.

Intrarea Anei și Măriucăi nu tulbură defel ocupaȋia căsenilor.

— Bună seara! spuseră cele două femei.

— Bună să vă fie inima, răspunse Lina și le ȋntinse pe rând mâna scorȋoasă, cu vinele ȋngroșate, după ce și-o ștersese repede de șorȋul aspru ȋesut din călȋi de cânepă. — Șadeȋi!

— Las'că nu stăm mult. Cu Niculae avem o vorbă.

— Cu Niculae? Ce vorbă? Putem ști și noi? Întrebă răstit și repede Tomuța Gavrilă. Era un om mai mult mic, dar cu umeri largi și puternici, și cu piept mare, boltit. Își înfipsese pumnii cât niște maiuri în chimir și pironca asupra celor două femei priviri bănuitoare, nedomolite, pe sub încălțitura sprâncnelor.

Niculae nu-și părași îndeletnicirea sa migăloasă și plină de răspundere. Ridicase doar, iute, privirile, când intraseră femeile, și le plecase îndată la loc, asupra pielii întoarse pe dos, pe care o întindea cu multă grijă, ca să n'o spargă. Se înroșise tot, dar nu făcu nici un gest care să arate că ar fi auzit că-i vorba de el și ar avea și el o părere în această problemă.

— În legătura cu Uteu, — îngăimă Măriuca, stingherită și nedumerită de atitudinea colțoasă a lui Tomuța, nedându-și încă seama că această vizită, pe sub seară, a două femei, nu poate părea tocmai lucru curat și nici la îndemână nu-i era unui părinte cu doi flăcăi: unul de optesprezece, celălalt de șaptesprezece și că numai legea de veacuri a ospitalității îl împiedica să-și spue părerea lui. Înțelese acest lucru, când omul, fără să-și ieie ochii dela ele și fără să-și îmblânzească încruntătura chipului, mormăi lungind și subțind și mai mult vorbele:

— Ahaa... Cu Uteu?... Așa... Și-i secret?

— Nu. Nu-i secret — răspunse repezit Măriuca, jignită de bănuiala prostească a lui Tomuța. — Să vie Niculae mâine dimineață la căminul cultural.

Niculae furișă iarăși, scurt, o privire curioasă către cele două femei, dar văzându-l pe tatăl său tot încruntat și țeapăn, și-o înturnă la loc asupra pielii de oaie la care lucra.

— Și cine-a merge la pădure, la lemne?

— Măine, parcă-i duminică.

— Da'ce? Duminica oamenii nu mănă?

Ii întrerupse Ana, agrăindu-l pe Niculae:

— Dacă-i avea vreme, să vii.

Niculae nu răspunse nici acum. Dar se opri din lucru și-și privea cu stăruință mâinile, roșu până după urechi.

— Dacă o avea!?! N'a avea vreme. Ce să caute el acolo? Nu-i el director acolo! Când or fi lucruri de văzut, a merge și el.

Măriuca fu din nou descumpănită de răstirea lui Tomuța. Făcu Anei un semn de plecare. Ana încuviință.

— Noapte bună. Noi ne-om duce!

— Da' dece vă grăbiți? — întrebă nepăsătoare Lina. Nici n'ați șezut. Ședeți, ca să se îndemne pețitorii.

— Las'că că vin ei pețitorii și așa, că fetele-s frumoase și harnice. Să vi le ție Dumnezeu sănătoase.

— Mulțam. Mulțam.

— Na, apoi noapte bună.

— Pace bună.

Ieșiră orbite de întunericul serii fără lună. Se luară iar de mână, dibuind drumul cu vârful picioarelor, până când ochii li se dedară cu bezna; abia atunci Ana întrebă, râzând în silă:

— Ce zici?

— Ce să zic? Mergem mai departe. N'or fi toți papă-lapte ca Niculae ăsta.

Pașca Romulus n'avea gard la ogradă. Nu-i vorbă, nici ogradă nu prea

era: desişul de nepătruns al tufelor de porumbele şi de lişion ce'mpresura casa se'ntindeau până sub pereţi. În acest desiş se pierdeau coteţele găiniilor, cocina, şi grajdul de nule împletite lipit pe dinafară cu vâlătuci de lut. Câteva cărări porneau de aici unindu-se în faţa uşii dela tindă, într'un fel de poeniţă bătătorită — asta ar fi fost ograda casei: aici se aflau o piatră mare, lată, aproape rotundă, sprijinită pe patru pociumbi, închipuind o masă, o laviţă lungă şi un prepeleac în care vara atârnavă oale şi crătiţi. Câteva petecuţe mai curăţele se iveau în fiecare primăvară şi sub ferestre, unde fetele rânduiau un soiu de grădiniţe cu flori, cari până toamna se'năbuşeau sub năvala lişionului.

Prin întunericul curând al serii de toamnă târzie, Ana şi Măriuca au cam orbecăit prin acest hăţiş, până să nimerească pe cărarea ce ducea la uşa tinzii. Acolo s'au mai izbit cu genunchii de masa de piatră şi cu fruntea de-o creangă a prepeleacului. Pe urmă au bătut la uşă.

Le-a deschis îndată, chiar Paşa Romulus, ivindu-şi făptura rotundă, descinsă de şerpar şi cu cămaşa cu poale largi, fluturând la fiecă mişcare. Întrebă cu o voce melodioasă de om ce cântă mult:

— Cine-i?

— Noi sântem, bade Romulus, Ana Nukului şi Măriuca lui Hurdubeţ. Bună sara.

— Bună să vă fie inima. Intraţi şi şadeţi cu noi la cină, că tari soacre mai aveţi.

Omul râdea, mângâindu-şi nasul mare, de forma unui cartof.

Femeile intrară în tindă. În lumina moale a unui foc de coceni de cucuruz ce pâlpâia pe vatră, cinau tăbărâţi în jurul unui ceaun cu lapte aburind, Raveca şi cei şase copii ai lui Paşa. Oamenii şedeau, fie pe pământ, cu picioarele încrucişate sub ei, fie în genunchi, fie — cei mai mărunţi — în picioare. Fiecare avea în mână stângă un boţ măricel de mămligă, iar în dreapta o lingură. Muşcau grăbiţi şi lacomi din mămligă apoi, cu cea mai mare băgare de seamă, purtau dela ceaun spre gură lingura de lapte.

Intrând, cele două femei începură să lăcrimeze din pricina fumului ce stăruia prin tindă.

— Bună sara! — urară ele, ştergându-şi ochii cu năframa.

— Bună sara! răspunseră mesenii cu gura plină. Raveca se ridică în picioare, trupeşă, mult mai înaltă decât bărbatul ei, şi se grăbi să aducă oaspeţilor scaune şi câte-o lingură.

— Pofţiţi la mâncarea noastră, nu-i cine ştie ce, dar îi din toată inima.

— Pofţiţi, luaţi — întări Romulus, zâmbind poznaş, parcă'ar fi vrut să spună: „nu vă ruşinaţi de sărăcia mea; sănătate să fie şi voe bună, că nici mămliga nu strică“.

— Vai de mine, mâncaţi numai în linişte. Am venit numai cu o vorbă pentru Romulus şi pentru Ion al dumneavoastră...

— Bine, bine, da' puteţi şede şi gusta un pic, că vreme este... răspunse Romulus, bătrânul, continuând să râdă şi să-şi netezească nasul rotund şi obrazul buclat, în vreme ce Romulus tânărul şi Ion înghiteau din greu ultimele îmbucături de mămligă, grăbindu-se să termine. Erau şi ei oameni înalţi, încă subţiri, dar ciolănoşi şi greoi, ca mama lor.

Ana şi Măriuca s'au aşezat şi au gustat din mâncare, ca să nu jignească pe gazde.

Priveau curioase la această adunare ce se îndeletnicea sânguincioasă cu îndestularea pântecului. Mai mult Ana se mira de aceşti pereţi coşcoviţi, înegriţi de fum, de straiiele ponosite şi tocite de-atâta purtat, spălat şi petecit, de acest ospăţ dintr'un singur ceaun, cu mămliga într'un pumn şi cu lingura

în cealaltă, — și de voia bună a acestor chipuri, nepăsătoare în acel ceas, la tot ce se întâmpla dincolo de marginile negre ale ceaunului cu lapte.

În mijlocul lor, Pașca Romulus — tatăl — își continua și el cina, părând bucuros c'a fost tulburat. Ședea — el singur pe un scaun rotund, cu trei picioare și ducea grăbit la gură o lingură de lemn, cu căuș mare și coadă scurtă, din care sorbea zgomotos. Ochii lui rotunzi păstrau un râs neîncetat, par'car fi spus: „totu-i frumos și bine, nici nu-i chip să nu te bucuri de toate aceste lucruri bune și frumoase.“

În felul lui, Pașca Romulus era un om vesel și mulțumit de tot ce se întâmpla în lume cu el și cu alții. Spuneau despre el că s'a născut din glumă. Maică-sa fusese o femeie sveltă, arătoasă, iar tatăl său un bărbat înalt și chipeș. Ciondănindu-se odată, mai mult în glumă, femeia l-a amenințat pe soțul ei că-i va face un copil urât. Și gluma s'a prins. Cumetrele mai știutoare cunoșteau o poveste schimbată, pe care și-o mai șopteau și azi, aplecându-și capetele laolaltă: Susana glumise pe vremea cea cu un bărbat străin, învățătorul din Cărpiniș, un om mic, negru și cu nasul mare; avea stărpitura asta de bărbat un dar să cânte din gură și din ceteră, de te topeai ca ceara, ascultându-l: s'o fi topit, pe semne, și Susana. Cumetrele încheie întotdeauna această poveste, oftând și holbându-se unele la altele: nu-i bine să glumești cu bărbat străin.

Cunoștea și Pașca această poveste și râdea când i se amintea, bucurându-se, cum îi era năravul. În viața sa, a plâns o singură dată — când a murit Susana, maică-sa. Incolo, râzând și-a început prima lui zi pe lume și râzând și le începe toate de-atunci încoaace. Nimeni nu râde ca el de-o glumă bună, chiar dacă-i făcută pe pielea lui. Râde el și la greu și la bine. Când îi iese cu folos, râde și-și freacă nasul mare, bulbucă, când îi iese pe dos, râde, și trântindu-și pălăria de pământ se scarpină în cap. Odată, pe vremea când era slugă împreună cu un alt fecior din sat la un sas bogat din Teaca, s'a întâmplat să rămâie boreasa — adică soața jupânului — singură cu ei. A făcut femeia masă mare: costițe de porc bătute cu ouă și vin din acela tămâios. Romulus râdea, frecându-și nasul. Când colo, la cină, în blidul lui, tot borșul cu fasole dela amiază. Romulus a început să mănânce cu poftă, râzând și scărpinându-se în creștet. Pe urmă, boreasa și celălalt servitor, sătui, gustând din vin, s'au înveselit și ei și au început s'arunce în el cu oase și cu coji de ouă, iar Romulus râdea de se prăpădea. Chiar și azi, după atâta amar de vreme, aducându-și aminte, nu se poate stăpâni să nu râdă scuturându-și pânțele: — Să nu crăpi de râs? — spune el printre hohote și sughițuri. — Auzi? Mie-mi dau borș cu fasole, ei mănâncă carnea și ouăle, și-asvârle tot în mine cu oasele și cojile. Apoi să nu mori de râs?

Ana îl ascultase și ea odată povestind această întâmplare, și veselia lui o întristase, așa cum o întrista și acum, fără să-și deie seama ce anume, cum și de ce.

Cina se isprăvi. Copiii mulțumeau pentru stămpărarea foamei, făcându-și cruci mari și sărutau pe rând mâna mamei, curățindu-și pe urmă cu unghiile mămliga uscată de pe degete. Cei mai mărunți se repezără în odaia din față, chiuind pe'ntrecute și se trântiră în pat. Raveca, care răbdase tăcută și țepănă sărutările de mână, începu să curțe locul ospățului, turnă apă în ceaun și-l agăță în lanț, de-asupra flăcărilor, adună rămășițele mămligii într'o merindare, apoi se așeză pe-un colț al vetrii și începu să zgândăre alene focul cu o jordiță. Flăcările se'nvolburară fără veste, luminând puternic chipurile celor trei Pășcărești rămași acolo, Romulus — bătrânul, Romulus — tânărul și Ion, cari râdeau unul către altul, foarte mulțumiți și senini.

— Ii vorba — începu Măriuca, socotind eă-i bine să nu mai trăgă-neze. Ii vorba să ne-adunăm toți utemiștii mâine la căminul cultural...

Cei trei oameni surâzători tăceau, așteptând și alte vorbe. După chipurile lor, așa cum se întrezăreau în lumina moale și pâlăpăită a focului de pe vatră, arătau că n'au nimic împotriva celor spuse, că sunt fericiți cu toții că au fost înștiințați despre un lucru atât de important, că sunt bucuroși să mai audă asemenea vorbe.

— Vrem să punem pe roate căminul — adăugă Ana.

— Fain lucru. Așa zău!

— L-om pune în rând, l-om curăța, apoi om pune la cale cititul, mai târziu om face cor și joc. Așa ca la Cărpiniș...

— Atunci chemați-mă și pe mine, să vă cânt din fluer.

— De bună seamă, că te-om chema, Dacă vrei, hai chiar mâine. Hai cu feciorii dumitale, care-s utemiști.

— Apoi ei ce să caute acolo? Ei nu știu nici din fluer să cânte. Nu știu nimic. Is niște prostălăi. Așa, zău!

— Ei, nu-i chiar așa. Or învăța și ei, acolo, cu noi toți, că de-aia-i cămin cultural.

Pașca Romulus răsă îngăduitor și-o țără înduioșat de ideia că feciorii lui ar putea învăța ceva acolo la cămin; feciorii lui ședea în dreapta și'n stânga lui, jos pe pământ, cu picioarele încrucișate sub ei și se priveau din când în când mulțumiți; Pașca și-i privi lărândul săuși răsă: nu-i putea intra în cap una ca asta, că feciorii lui ar avea de făcut ceva la cămin. Spuse, scărpinându-se în vârful capului:

— Eu, ce să zic? Să meargă dacă vor. Să meargă. Da' nu cred să vă folosească la ceva. Is niște prostălăi, hă, hă hă. Niște prostălăi. Așa, zău.

Râdeau și flăcăii, oarecum mișcați. De bună seamă că vom merge, părea să spună râsul lor — vom merge.

— Atunci veniți? — întrebă Măriuca.

— Ihî! — răspunseră ei.

— Ei, noi mergem. Noapte bună.

— Să deie Dumnezeu! Mergeți sănătoase.

Noaptea se mai luminase. De dincolo de dealul Fragilor, se prevestea răsăritul lunii. Satul se liniștise.

Cele două femei mergeau fără cuvânt, ascultându-și pașii ce sunau până departe prin liniștea nopții. Se'mplineau trei ceasuri și mai bine de când colindau singura uliță a cătunului, căutând pe utemiști. În inima Anei crescuse pe nesimțite o îndârjire, pe care nu și-ar fi bănuț-o cu trei ceasuri mai devreme, când își vărsa amarul și necazul asupra Măriucii; îndârjirea să continue până la nesfârșit acest drum început, să bată și iar să bată la uși și să-i cheme pe oameni. Măriuca pornise la drum dorind din toată inima s'o scoată pe Ana din amărăciunea ei copilărească și să adune în jurul ei pe toți utemiștii, convinsă că astfel se vor face toate așa cum e mai bine; ea nu-și da seama limpede cam ce-ar urma să facă utemiștii, dar nici prin gând nu-i trecea că odată strânși laolaltă, s'ar putea ivi ceva cu neputință de făcut. De-aceia îndrugase în urechea Anei vrute și nevrute, răsând singură de glumele ei. Incet, încet însă, sporovăiala sa se domolise. Acum tăcea și ea, îngândurată: ea mai spera că utemiștii vor veni a doua zi — nu chiar toți, poate — dar cei mai mulți vor veni.

În poarta Anei se opriă. Își căutară ochii. În lumina lunii care răsărea,

se văzură întristate, nemulțumite. Ana o luă pe Măriuca de mână, grăindu-i cu greu:

— Hai... Hai un pic înăuntru. Petrea văd că n'a venit încă...

— Bine.

Ana aprinse lampa și ațâță focul în sobă. Puse apă într'o oală și o lingură de untură într'o cratiță, pregătind câteva ouă. Lucra cu un fel de înfrigurare, părând că astfel speră să se liniștească. Trase cratița la margine și după ce băgă mămăliga, se apropie de masa la care ședea Măriuca și s'aseză în fața ei. Li prinse privirile îngrijorate, surâzând a pagubă.

— Ce zici tu de asta, Măriucă?

— Ce să zic? Om vedea noi mâine...

— Om vedea... om vedea. Și mâine... și poimâine...

Măriuca ar fi vrut să ogoaie cumva supărarea Anii, dar ea nu-i dădu timp s'apuce la vorbă.

— Mă tot gândesc — continuă Ana — dece ne-a trebuit drumul ăsta. două femei zălude, umblând s'adunăm câțiva feciori și fete, să îndurăm vorba grea a lui Sălcudeanu, uitătura încruntată a lui Tomuța, să răbdăm bănuielele lor prostești, să râdem când ne ardea mai puțin — numai pentru că râde Pașca, să ne bucurăm fără să știm bine pentruce anume, numai pentru că Cucuiet Iacov tușește cu fală și zice: mie-mi place c'a fi cămin și m'oiu duce acolo să joc și eu cu nevasta și cu toate cele cinci fete ale mele, ho, ho, ho, s'aibă numai cine le juca...

Se ridică și se apropie de sobă; mămăliga fierbea aburind gros. Ana sparse ouăle într'o farfurie și începu să le bată cu o furculiță. După încordarea mișcărilor, după chipul ei întepenit puteai ghici lesne că nu-i stă capul la lucru; Măriuca ar fi vrut să-i răspundă cu un cuvânt de încurajare, dar nu-l afla: vedea și ea bine că nu prea au cu ce se lăuda pe ziua de azi — ar fi vrut însă să-i deie și Anei și nu știa cum, din încrederea ei mare că toate vor fi bine. O văzu că ia oala cu mămăligă, așezând-o jos, pe-o scândură anume pregătită — ca să nu umple podeaua de scrum — și se grăbi să-i ajute.

Câtă vreme mestecaseră mămăliga, pe care pe urmă Ana o înfășurase într'un ștergar alb și-o pusese sub o pernă să se păstreze caldă, femeile nu mai vorbiră despre preumblarea lor din astă seară. După ce se întoarseră la masă, mai tăcură o bucată de vreme adunându-și gândurile, pe urmă, parcă fără nicio legătură cu tot ce vorbiseră până atunci, Ana spuse, oftând:

— Mai sunt destui oameni necăjiți...

Măriuca se făcu numai urechi. Un astfel de gând nu bănuise.

— Mai sunt... adăugă Ana rar, cu glas molcut, lungind unele vorbe — ...și nu știu cum, parcă cu dinadinsul se lipesc de sărăcia lor.

Cu chipul ei mic, negru și schimbându-și într'una căutătura, Măriuca părea, așa cum o sorbea din ochi pe Ana, cu coatele pe masă și cu barba în pumni, o fetiță care-ascultă o poveste pe care o știe pe dinafară și totuși o urmărește cu cea mai mare băgare de seamă.

— Uite, la Cărpiniș... Sânt și acolo oameni săraci, dar nu știu cum îs mai curați, mănă mai bine, au mai multe lucruri în casă și pe lângă casă, îs mai deschiși la minte... Și-acum, ori la primăvară, fac colectiv... Și-or duce-o tot mai bine...

Se făcu o tăcere grea.

Intr'un târziu, Măriuca apucă la cuvânt:

— Ehei... la Cărpiniș... altfel îs oamenii...

— Da... altfel...

— La noi... sărăcia... cum să-ți spui... îi ca scaiul pe oi. Este destulă

și azi, dar a fost ea și mai multă. Atâta sărăcie câtă s'a prăsit pe râpile astea, nu știu dacă s'a mai întâmplat undeva pe lume. Aici pământul, așa slab cum este, a fost mai tot al lui Nădlag; la noi, până n'a fost cooperativă, nimeni n'a pus bocanci în picioare; cizme or avut numai Crețeștii și Nădlăgeștii. De prin alte sate, oamenii mai duceau la oraș o găină, un ou, o măsură de fasoale, mai făceau un ban și se mai înțoleau cât de cât dar de-aici unde să te duci? Departe de drumul țării, departe de drumul de fier, departe de târg. Brețcu-i la patruzeci de kilometri. La noi îi mai greu c'a'n alte părți... Dar nici aia n'o poți zice că oamenii-s așa cum or fost acum zece ani. Ne scuturăm și noi de sărăcie, ca un câine de purici. Chiar toți nu-i poate scutura dintr'o dată. Mai rămân. Așa și noi...

Ana râse:

— Vezi, la Cărpiniș, amu se scutură de tot de ea. Fac colectiv.

— Om face și noi.

— Ehe, pân'atunci... a mai trece vreme...

— Chiar așa multă n'a trece...

— Nu știu.

— O, Ană dragă, așa de repede te-ai speriat?

— Nu m'am speriat, dar îs năcăjită.. De trei ceasuri îmi sfărâm mintea să pricep... Și nu pricep... Cămin trebuie. Oamenii-s întunecați și săraci. Da' ce le-ajută cu căminul?... Ce folos au ei de-aici?

Pe Măriuca o trecu un fior rece:

— Cum ce folos? Cor, teatru, joc, bibliotecă... Oamenii se mai deșteaptă...

— Și ce-i dacă se mai deșteaptă?... Trece sărăcia?...

— 'Poi...

Râseră încurcate.

— Vezi că nu știm nici noi ce și cum, mergem să-i învățăm...

Măriuca izbucni, repezită:

— Ană, ce-i cu tine? Doar nu-i da'napoi?

— Nu. Nu la asta mă gândesc. Inapoi nu dau, chiar de m'ar călca în picioare. Da' mă tem. Căminul singur nu-i destul. Aici mai multe trebuie.

— De bună samă, dar și căminul trebuie.

— Firește că trebuie. Și l-om face noi cumva până la urmă.

— L-om face. Cum să nu-l facem? — Măriuca începu să vorbească repede: — Ai să vezi tu, când a fi colectiv și la noi, în locul hâturii din deal om face un cămin mare din cărămidă și cu țigle de-asupra. Unul mai frumos și ca la Brețcu.

— Și o cărare pietruită, flori și pomet. Om pune și niște lavițe la umbră.

— Imhî.

Acum râdeau amândouă vesele și glumeau închipuindu-și-l pe Pașca șezând pe-o astfel de bancă, cu izmenele lui largi și cu cămașa strânsă, cu șerparul pe sub pânțele lui mare.

Râzând le-a aflat Petrea. Intră în casă, cătinel, cu mișcărilor lui domoale, dădu bună seara și s'așează în tăcere, pe marginea patului, învăluind cu privirea sa grea pe Ana, nedumerit de ceva.

Măriuca sări, mărunță și repezită:

— Vai, eu șăd la vorbă aici, pe-acasă poate m'așteaptă Ionu meu, m'am și dus. Vă las să mâncați și să împărțiți ce-aveți. Noapte bună. Somn ușor. Și ce-ți visa să strângeți în brațe. Las' Ană, nu mă mai petrece.

Ieși grăbită, ca un vânt subțire, involburat.

În odaie se întinse tăcerea. Cinară fără să-și spună multe. Apoi se pregătiră să se culce. Într'un târziu, Petrea o întrebă prevăzător:

— Unde-ai fost în astă seară?
— Când în astă seară?
— Când am venit dela lucru, nu erai acasă.
— Eram cu Măriuca s'adunăm pe utemiști.
— Dece să-i adunați?
— Pentru cămin.
— Hm! Nici nu te mai gândești c'ai un bărbat care vine flămând dela lucru...

Și-alta nu mai spuse. Iar Ana se gândea, cu jale, cât de puține și de scurte clipe bune se nimeresc în unele zile.

În vremea când Ana și Măriuca umblau să cheme pe utemiști la cămin pentru a doua zi, în odaia dinspre grădina a Istinei Vășa se pornise șezătoare.

Era o odaie încăpătoare, veche, cu pământ pe jos, cu grinzile negre și lucii. Pe unul din cele două paturi se'nălțau până'n tavan douăzeci de perne. Coperitoarea de lână lăsa la vedere capetele lor cu țesătură înflorită. Un miros pătrunzător de busuioc învăluia odaia, amestecându-se cu mirosul de haine curate, de cuptor încins, de sudoare omenească. Oamenii strânși aici vorbeau tare între ei, și mai mulți de-odată, ca într'o crăsmă, nepăsători c'ar putea tulbura pe alții. În răstimpuri, când vorbăria se liniștea, se auzea sfârâitul adormitor al fuselor. Lampa arunca lumină puțină, lăsând într'o umbră uscată pereții plini de blide frumos încondeiate, de fotografii vechi cu rame mohorâte. Pe peretele dinspre Răsărit, încununată cu o împletitură de spice de grâu, icoana Maicii Preciste cu inima în mână, privea cu o expresie simplă, un pic mirată la adunarea acestor oameni veseli, cari umpleau odaia cu râsul lor tunător după fiecare snoavă și după fiecare cuvânt mai deochiat. Printre ei se plimba neobosită Istina, legănându-și șoldurile tari și sânnii făloși, greu stăpâniți sub piețarul negru de barșon. Împărțea ulcici cu boabe de cucuruz fiert, purtându-le cu înmlădieri ațățătoare dela cup-torul încălzit, la cei câțiva oameni ce ședeau în mijlocul încăperii, pe scăunase și pe butuci. (Masa fusese scoasă ca să încapă lumea). Flăcăii o priveau pofticioși fără să s'ascundă, iar fetele și femeile cu un soi de invidie amestecată cu admirație, pentru îndrăzneala mișcărilor și vorbelor sale și pentru priceperea cu care își păstra frumusețea ei mândră. Istina cunoștea acest lucru și înțelegea privirile lor învăluitoare. Și se bucura. Își desnodase năframa, lăsând să i se vadă gâtul alb, și adâncitura dela începutul pieptului. În drumurile ei, trase de mai multe ori cu coada ochiului către Constantin Crețu; i-ar fi plăcut s'o vadă și să înțeleagă că lui îi sună această îmbiere. Crețu însă nu vedea. Ochii lui ageri, de vultur, nu se mai desprindeau de Firuța, fata cât un strop, negruță și prizărită, a lui Vasilică Sălcudeanu. Istina își legă la loc năframa, încruntând o clipă sprâncenele groase, îmbinate la rădăcina nasului.

Femeile torceau. Bărbații și flăcăii fumau țigări groase sucite în hârtie de gazetă. Acum, cu toții, ascultau o istorie pe care un țăran de vre-o 45 de ani o povestea, stăpânindu-și anevoie bucuria că lumea-l ascultă. Era o întâmplare de demult, a cărei amintire îi aprindea ochii mari, întunecați, întinzându-i cutele ușoare ale obrazilor într'un zâmbet fără sfârșit. Din când în când se oprea, netezindu-și musteața și ștergându-și buzele. Incet, încet, celelalte vorbe conteniră. Se auzea numai murmurul domol al vocii sale groase, răgușită un pic:

— Zice Chioru — își continuă omul povestea — zice Chioru... Pe

atunci încă nu era chior. Ochiul i l-a scos amu vre-o zece ani Pecia, ciurarul din Cilpiș, la târg la Brețe. Ce bătaie a fost, mama mea! Nădlag era zdăvăn ca piatra, Pecia iute ca șopârla. Și se loveau, mă, ca herbecii, și nici unu' nu da 'napoi. Ș'odată ce scoate Nădlag cuțitul. Gata. Am închis ochii. Și cine urlă? Nădlag. Pecia s'a răsucit sub el, ca șarpele, i-o smâncit mâna cu cuțitul, a întors-o din încheietură și i-a împins-o, de Nădlag și-a băgat cuțitul în ochi, dintr'o parte. Mă, ce l-au mai bătut apoi jandarii pe Pecia. I-or dat un an.

— Și dece s'au bătut? — întrebă o fetișcană, bălană și tare speriată.

— Poveste lungă. Doar asta am vrut să v'ospui, da'am luat-o cam pe delături. Pecia ăsta era un țigan frumos. Înalt și oblu ca un brad. Avea niște ochi, de-ți venea rău când se uita la tine. Negri ca smoala și fără frică. Una-două, te deochia și nu scăpai de durerea de cap până nu venea Șușoia bătrâna, mama lui Pecia, să-ți descânte. Nu știu cum dracu' descânta. Bărbații plăteau, iar femeile se vindeau tare cătinel; și de-l vedeau apoi chiar peste doi-trei ani, femeile îngălbeneau și rămăneau supărate cu săptămânile. Pecia era un țigan curat, cu cămașa ca laptele și cu inel de aur în deget. În urechea stângă purta un cercel mic, zice că-l ferea de blăstăm și de cuțit.

— Și-acum unde-i Pecia ăsta? — întrebă Constantin Crețu, gândindu-se, un pic înduioșat, oare cum i-ar sta lui cu un cercel în urechea stângă.

— Apoi, nu mai este nicăiri.

— Cum? întrebare mai multe glasuri, înfiorate, ca de-un început de taină plină de primejdii.

— Apoi, l-au dus pe front, și de glonț nu l-a mai ferit cercelușul lui.

Se făcu tăcere. Fusele continuau să sfârâie. Câte-un oftat înăbușit scăpa cu greu din piept. Câte-o bătrână plictisită și nepăsătoare căsca troznindu-și fălcile.

Cel cu povestea tuși ușor:

— Apoi iar am luat-o razna. Asta a fost așa că... mai trăia încă nevasta ai' dintâi a lui Nădlag. A luat-o din Cilpiș. Era o fată săracă; nu l-a plăcut și n'a vrut să meargă după el. O chema Victoria și era frumoasă, tare frumoasă... Cum îi floarea de măr în luna lui April, de ți-i și frică să pui mâna pe ea. Da' Chioru o bătea...

— Pe când nu era încă chior? — întrebă cineva, încercând o glumă.

— Pe-atunci... Așa... Chioru o bătea rău. Și a deochiat-o și pe ea Pecia. Se cunoșteau încă de când erau copii. Și-a venit Șușoia și i-a descântat. Și i-a trecut repede. Toată ziua cânta. Avea glas tare frumos. Noaptea se scula de lângă Nădlag și mergea în grădină. Acolo, lângă un stog de fân, am văzut-o cum se drăgostea cu Pecia.

— Aaaa! — mirarea oamenilor sbâcnise ca o flacăra.

— Cu un țigan?

— Cu Pecia! protestă povestitorul.

— Și Nădlag era mort?

— Nu era mort. Da' dormea ca un mort. Ii punea Victoria ceva în mâncare, niște buruieni, ce i le da Șușoia. Și Nădlag nu știa nimic.

— Mă, ce muiere!

— Da, — continuă omul, aruncând spre trecut o privire pierdută într-un zâmbet duios și-un pic amar. — Era o femeie tare frumoasă...

Tăcu. Poate acolo, pe peretele rămas în umbră dintre paturi, a răsarit chipul Victoriei, o femeie din trecut, frumoasă și tânără, pe care o bătea un bărbat ce nu-i era drag.

Tăceau toți, îngândurați, cu ochii ținți. Poate o vedeu cu toții pe Victo-

ria, și le era milă de ea, pentrucă a fost tânără, frumoasă și puțin fericită.

— Și'ntr'o zi, zice Chioru către mine...

— Către tine?

— Da. Atunci eram slugă la Nădlag. Zice Chioru: — Mă Iuane, io mă duc la târg la Râciu. Poate că la noapte nu mă'ntorc. (La Râciu, Chioru avea o drăguță, una care-l mulgea de bani). Zice el: — Bagă bine de samă, ce și cum, c'apoi de se'ntâmplă ceva, îți rup oasele. (O temea pe Victoria. Știa că nu-l place). Și se duce! Eu ce să fac? Seara, adăp vitele, le umplu ieslea, rânesc și mă culc. Victoria iese'n grădină și'ncepe a cânta. O ascultam și mă miram cât de frumos cântă. Imi plăcea tare cum cânta. Apoi a tăcut. Eu am adormit.

— O fi venit Pecia... râse cineva, bucuros c'a înțeles.

— A venit și el. Că de-aia a tăcut Victoria. Da' a venit bărbatul. Vine el cu o falcă'n cer și una'n pământ. Dracu'mai știe de ce era supărat. Destul atât că intră în casă. Femeia ca'n palmă...

În clipa asta, ușa de către tindă se izbi de perete. Ion tăcu, și toți își întoarseră fețele către ușă. Il zăriră acolo pe Petrea Nucu, întunecat, căutând cu ochi fără nădejde. Istina se sculă — un pic mirată — și-i făcu un semn mut, să șadă. El se așeză pe-un capăt de laviță, lângă perete.

Lucrase toată ziua, scurmat de îndoială, pentrucă dimineața, Ana nu voise să meargă cu el la Gostat. Acasă, femeia n'avea cine-știe ce de lucru. Atunci la ce să rămâie acasă? Incet, încet, se înfiripase și răspunsul: căminul cultural. Ana nu s'a lăsat de cămin și-l duce pe el cu vorba, îl îmbrobodește. Se'ntorsese fuga, fuga, dar acasă, întuneric și Ana nicăiri. O căutase pân'acum la Hurdubeți (nici Măriuca nu era acasă), la cămin, peste tot. Acum venise și aici, fără nicio speranță. Din tindă auzise acele vorbe despre o femeie neaflată acasă, care-l speriaseră, des'a aruncat asupra ușii ca un apucat. Ana nu era nici aici, iar oamenii, când intrase el, îl priviseră cu uimire. Și tăcuseră toți...

Dar Ion tușind, porni să depene mai departe, molcom, parcă cu părere de rău :

— Urla Nădlag, de parcă s'ar fi bătut în el zece draci...

Petrea tresări:

— Nădlag? — întrebă, fără voce.

— Ihî. Nădlag. De el fi vorba. De el și de Victoria.

— De... muierca lui cea dintâi?...

— Da.

— O știu și eu... Era tare frumoasă și era așa de bună...

— Da... Dar tu erai încă un copil.

— Umblam cu mieii, și-mi da totdeauna pe ascuns, mâncare, să duc cu mine...

Petrea se liniștise. Părea înseninat și bun.

— Așa era Victoria... Și cum zic, Nădlag urla: Unde ești Victorie? Curvăăă! Unde ești... Dumnezeuii și Cristoșii tăi de cătea... M'am trezit și eu. Când am ieșit, Victoria era'n ușița dela grădină. Numa'n cămașă și desculță. Era lună și-o vedeam ca ziua...

Petrea zâmbi — mai mult în sine — încântat că Ion văzuse ca ziua în cămașă și desculță pe Victoria și nu pe altă femeie neaflată acasă de bărbat.

— Nu zicea nimic. Numai râdea. Nădlag a luat-o de păr. Avea un păr frumos, bălauși lung până'n șold. A târît-o'n casă și-a bătut-o. Ea nici nuse văita. Apoi, a doua zi, către seară, Victoria a murit...

Oamenii tăceau întristați. Oftau. Cineva suspină într'un colț.

— Și-a fost o femeie tare frumoasă. Și'n căpârșau era frumoasă, ca vie. Imbrăcată în haina ei de mireasă. Și râdea, așa, cu ochii'nchiși. Cine știe la ce se gândea... Dar asta s'a'ntâmplat tare demult. În tinerețea mea. Amu vre-o douăzeci de ani... Tare-i de mult de-atunci...

— Și Nădlag ce-a făcut?

— A scăpat. Avea bani. Și-a luat un avocat vestit. Eu am pus mărturie. Am spus c'a venit beat și c'a omorât-o în bătaie. De Pecia n'am spus. Doar nici nu l-am văzut. Da' tot a scăpat. Da' eu nu l-am mai așteptat. Am plecat și eu, chiar în ziua când au înmormântat-o pe Victoria... Și mă gândesc că acolo, în târg la Brețe, după zece ani, Pecia a vrut să-l omoare pe Nădlag. Dar n'a dat bine cu cuțitul...

Vreamea trecea și caerele se'mpuținau pe furci, ploapele se'ngreuiău și vorbele se molcomeau.

— Apoi... începu Crețoia, molfăind cu greu cuvintele în gura ei fără dinți — azi nu mai sunt întâmplări ca mai demult...

— Nu zău, se repezi o nevastă bătrânicioasă, cu-un nas lung și turtit la vârful, care se tot mișca, atunci când femeia vorbea. Să vă spun eu una, de să vă cruciți. Intr'o sară, așa ca acum, după culesul de cucuruz, bărbatu-meu venea dela Reghin. Când a trecut de Fărăgău, pe lângă tăul dracului, numa'ce vede pe Gurgui, pe cineva, îmbrăcat în haine negre, domnești, cu clop roșu pe cap și cu pipa aprinsă. Și tot trăgea din pipă și mergea într'un pas cu Iordan-bărbatu-meu, dumnezeu să-l ierte. Când Iordan se oprea și *ăla* se oprea. Iordan se sperie. Face el trei pași, face și *ăla* trei pași. Se oprește Iordan, și *ăla* se oprește. Ridică Iordan mâna și o ridică și *ăla*. Iordan pornește iar, pornește și *ăla*. Și se uita la Iordan și trăgea din pipă. Și-avea niște ochi, de ardeau ca două lumânări. Iordan săracu', își simțea inima în piept cât un purice. Ii venea că pierе, nu alta. Și-atunci aude el cocoșii cântând de miezul nopții, la moară la Cărpiniș. Și-i vine în minte să-și facă cruce. Da' nu-și putea ridica mâna. Atunci își face cu limba. Și *ăla* parcă nici n'ar fi fost.

— Da' cine era *ăla*? — întrebă o fată

— *El*!

— Cine dracu' — *el*?

— Taci, doamne iartă-mă, nu-i pomeni numele, c'odată-i aici. Intră ca un vânt, stânge lampa și se nimerește pe unul care nu și-a făcut cruce, îl lasă cu gura strâmbă pe toată viața, ca pe Ciorușu din Brețe.

— Haaa?!...

De-afară se-auziră cântece speriate de cocoși, răspunzându-și dintr'un cap într'altul al cătunului.

Oamenii începură să taie cruci multe și pripite prin aer, murmurând frânturi de rugăciune.

— Vă spui eu că era *el*... Chiar în noaptea aia au rămas sterpe toate vacile lui Bumbac. Mugeau săracile, de parcă le-ar fi ars cu fier roșu. Le mulgea *el*... Și-o vacă pe care o mulge *el*, nu mai dă lapte veci și purure.. Doamne ferește și apără!... Ptiu! Ptiu!...

Petrea cugeta în sine — înfiorat și el de povestea asta, dar îndărătnic pentru gândul său: — De-ar fi aici Ana, v'ar face de răs. Ea nu crede în draci. Ar zice că de bună samă Iordan a fost beat, cum îi era năravul și i s'o năzărit... Dar nu-și rosti gândul. Se sculă și dând bună seara plecă, rugându-se în sinea lui, ca s'o găsească pe Ana acasă. Plecarea lui Petrea păru a fi un semn. Oamenii se ridicau, își strângeau mâna și plecau. Istina îi petrecea până'n ușa tinzii și le poțtea noapte bună. Se ridică și Vasilică Sălcudeanu, făcând un semn Firuții. Aceasta îl urmă cuminte.

Odată cu Sălcudeanu pleau toți câți mai rămăseseră. Printre ei și Constantin, pe care Istina îl pândea cu ochi aprinși. Când trecu prin tinda întunecoasă, femeia îl apucă strâns de mână și, trăgându-l aproape de trupul ei, îi șuieră fierbinte în ureche:

— Rămâi un pic...

Constantin privi lung după o umbră mică ce se topea în lumina de lună, pe cărare la vale, și se întoarse către Istina, clătînându-se ca beat.

A doua zi n'au venit la cămin decât Ana și Măriuca, cu măhuri în mână și cu lut cernut pentru lipit pe jos. Au așteptat cât au așteptat și s'au apucat de curățit. Au măturat pereții și i-au cârpit, au strâns gunoaiile de pe jos și au întins lipitură nouă.

Până la amiază, casa semăna tocmai bine cu fața unui bolnav proaspăt primenit care zâmbește istovit de lupta cu boala, dar bucuros că va trăi.

Iși spălau mâinile crăpate și învinețite, pregătindu-se să se întoarcă acasă, când urechea lor prinse scârțâit de car ce se apropia și un glas morocănos îndemnând boii:

— Ceea, hooo, cea!

Pop Iuân, președintele din Cărpiniș, ședea în vârful unui car încărcat cu șindriile și scânduri. Zărindu-le, răsă către ele și strigă:

— Pe voi vă caut. Imi place că sunteți la datorie.

Curând fu lângă ele și le strângea mâinile, glumind, cum îi era firea. Mic și slab, ager la mișcări și la vorbă, se învârtea încoace și încolo, cercetând totul cu ochii lui neastâmpărați, încântându-le cu laude, amestind-le cu cimilituri. Apoi întreabă cum merge lucrul.

— Lucrul ar merge, răspunse Ana, numai că n'are cu cine.

— Da' Petrea-tău? Da' Iuănu-tău??

— Petrea-meu stă supărat acasă și tace!

— Al meu nu tace, al meu șade lângă Petrea și tot la un ceas îl întreabă: „Mă Petre, ce-i cu tine?”

Râseră ca de-o glumă bună, apoi frunțile femeilor se înrourară când îl auziră pe președinte:

— Da' ceilalți tineri?

Și nu știură decât să deie din umeri.

— Hm! făcu Pop Ion și nu mai glumi.

— I-ați chemat?

— Chemat!

— Și n'au venit?!?

— Pe cum vezi.

— Așa... Era vorba pe care președintele o scăpa printre dinți atunci când o treabă nu-i plăcea. Leși în prag și-și aruncă privirile peste cătun.

Intr'o vale puțin largă, șerpuită pe costișele unor dealuri sterpe, stăteau presărate căsuțele gârbovite sub căciulile de stuf, ale celor din Nima. Cătunul mai semăna încă, de departe, cu acele sălașe de birși, adică de argați, cuiburi de sărăcie, boli și ignoranță, răsărite ca ciupercile pe moșiile grofești, după ștergerea iobăgiei. Un astfel de sălaș, al văcarilor și oierilor contelui Mariaffy, fusese și Nima, răsărit în chiar inima întinselor locuri de pășunat.

Puține curți împrejmuite, doar două, trei acoperișuri cu șindrila, un păienjenis de cărări, care legau o curte de celelalte, stogulețe de fân și de paie; grămezi de lemne și de tulei de cucuruz, așezate cam după cum s'a nimerit.

După celălalt război, moșia contelui Mariaffy a fost cumpărată — aproape toată — de Nădlag Chioru. Pe-atunci Nădlag n'avea pământ mult și trăia mai mult din sfârșărit; cumpăra și vindea porci și vite. Cei din Nima voiau să cumpere ei tot pământul grofului, cu bani luați împrumut dela banca Albina și l-au trimis pe Nădlag, ca mai umblat, să facă târgul. Nădlag avea atunci un custru prefect. Ce-au făcut amândoi, ce n'au făcut, că Nădlag a cumpărat pământul pe numele lui. Pe urmă, și-a prăsit și el turme de oi și cirezi bogate de vite; aproape tot satul lucra la el. Apoi a durat în mijlocul cătunului, pe dâlma cea mai ridicată, o casă mare cu patru odăi, plănuiind să deschidă o cârciumă, pentru ca nimic să nu scape printre degetele sale, din jalnica agoniseală a localnicilor. Dar crâșma nu i-a prea mers. Ori că nu le plăcea oamenilor să bea, ori că n'aveau pe ce. Blestemându-i peticăloșii sărântoci, a pus lacăt pe casă, iar în 1945, după reforma agrară, a părăsit-o cu totul. Reforma agrară l-a văduvit de pășuni și nu și-a mai putut face la loc cirezile, care în vremea războiului i-au adus bani cu grămada. Casa părăsită de chiabur a fost trecută în averea cătunului și dată în folosință căminului cultural.

Oamenii se mai ridicaseră în ultima vreme. Unii lucrau o parte din an pe ogoarele gostaturilor din Cărpiniș și Cilpiș. Mai aveau petecutele lor de pământ, căpătate prin reforma agrară și mai țineau câte două-trei oi, pentru caș și lână. Faptul acesta simplu, al îndepărtării doar a exploatatorului celui mai lacom le făcuse viața mult mai lesnicioasă și mai liniștită. Pe lângă case, acum zăreai grajduri de vite, cotețe de porci și forfotind, galițe. Copiii nu mai umblau în zdrențe și tot mai mult răsunau cântece pe uliță și râsete subțiri de fete bucuroase de glumele și îndrăzneala feciorilor.

Cu o rânduială a lucrurilor însă, nu ajunseră încă să se deprindă. Mai amânau încă sămănatul sau sămăneau fără să grăpeze; se'ntâmpla să uite cu totul de planul de cultură. La adunarea obștească se'nvoiau să samene tutun ori rapiță, pe urmă sămăneau secară. Când Macavei Savu îl întreba pe vreunul bulbucându-și ochii: — Ce faci, omule? — el răspundea, senin: — Samăn! — Cesameni? — Secară! — Poi, n'ai zis că sameni tutun? — Ba! — Atunci de ce calci planul de cultură? — Poi, mi-a și ieșit din cap. Las' — nu te supăra. De-amu'ntr'un an oi sămăna tutun.

Pop Ioan privi cătunul cu ciudă și în sinea lui îl sudui așa cum sudui un om care-ți aduce belele pe cap. De n'ar fi fost acest cătun prăpădit, comuna sa ar fi fost podoaba regiunii. La colectări, la însămânțări, la dări, la toate Nima-i trage înapoi. Nu i-ar fi auzit de nume!

Se răsuca către căraușul care descărca șindrile:

— Gata ești?

— Doar nu-s drac!

— Așa!... Se pregătea să-l lămurească cum trebuie să vorbești cu un președinte de sfat, om al poporului, dar se răsângândi: „ce-oi sta eu să lămuresc un chiabur?” Ca să-și domolească nervii, începu să descarce și el din lemnărie, gândindu-se nu fără o undă de mândrie: „Să dau exemplu”.

Erau pe gătate cu descărcatul când se ivi Macavei Savu, cu bocancii albi de colb, sprijinindu-se în bâta lui noduroasă, ca om venind dela drum.

— Ni, mă, că mai sunt pe-aici...

— Mai sânt, mai sânt. Sub musteața ruginită de fumul țigării a lui Pop Ioan răsări și pieri un surâs — nu chiar bun — de satisfacție. Macavei Savu, care zărise și pricepuse surâsul — tuși de câteva ori, dregându-și glasul, apoi punând bâta într'un colț și pregătindu-se de lucru mormăi, mai mult ca pentru sine:

— Bine, bine. Ce să-i faci? Se'ntâmplă, că oameni sântem... Da' tot mai bine mai târziu ca niciodată...

Acum Pop Ioan râse cu toată gura, arătându-și dinții răriți și îngălbeniți. Femeile râseră și ele chiar dacă n'au priceput. Pop Ioan, gândindu-se că femeile nici n'au avut ce pricepe, se bucură încă odată, râzând mai tare și potrivind o nouă glumă:

— Da'stiți că ne nimerim chiar pe chiar: Noi feciori așa de tineri și voi două neveste așa de frumoase.

Acum fiecăruia i se păru că știe de ce râde, măcar că femeile nu aveau de unde ști, pentru că nu fuseseră pe-acolo pe unde, cu vre-o câteva ceasuri mai devreme, Pop Ioan și Macavei Savu daseră din colț în colț, căutând o scăpare. Ele nu fuseseră la adunarea organizației de partid din Cărpiniș, unde se întâmplase oleacă de furtună. Pricina furtunii erau mai multe lucruri, dar mai cu seamă acest cămin cultural, unde ei, acum, descarcă cu hărnicie șindrile și scânduri.

Toderaș — secretarul organizației utemiste — îl criticase cu foc, așa cum i-i năravul, pe Macavei Savu, pentru că nu s'a gândit să ajute grupa utemistă din Nima, care șchioapătă de mai mare rușinea.

— În toată regiunea — strigase Toderaș, nu s'a întâmplat ca la Nima, ca utemiștii să nu achite cotizația și să nu țină ședință de grupă din primăvară, cu un cuvânt, să nu facă nimic.

Dar Macavei nu se neliuștise. Sarcinile sale erau legate de tratarea semînelor, însămânțări, arăturile de toamnă. Acest fecior nu prea avea de ce se băga unde nu-i fierbe oala.

Apoi Toderaș, uimindu-i și pe ceilalți, se apucă nici una, nici două, de președinte: c'a uitat de căminul din Nima, lăsându-l în voia soartei. Chiar așa spusese: — „lăsându-l în voia soartei“. Apoi treabă-i asta? Dece a fost pus președinte?

Pop Ioan se burzuluise tot și se răstise la tânăr:

— Tu să nu mă înveți pe mine să-mi fac slujba, că-ți pot fi și tată.

— Ba bine face că te'nvață — intrase în vorbă Ionu Cicului, care era secretar — și ar fi bine să-ți bagi în cap ce zice.

— Cum, mă? Să mi se suie mie'n cap un mucos? Apoi ce fac cu prestiju' de președinte?

— Prestigiul ți-l câștigi prin muncă, nu prin vorbe... Și dă-i și dă-i, mai un ceas de vreme Ionu Cicului nu făcuse alta, decât să-i scuture și să-i zgâlțâie când pe Macavei, când pe Pop Ioan.

— Eu cu însămânțările... încercase Macavei Savu să s'adăpostească...

— Cu campania asta, mi-a și ieșit din cap căminul din Nima, zise la rândul său Pop.

— Apoi acestea nu-s scuze. Nu sântem comuniști numa' și numa' pentru însămânțări. Doar nu sântem funcționari. Ci pentru ridițarea poporului...

După Ionu Cicului, veniseră la rând ceilalți. Niciunul n'a găsit o vorbă mai moale, Macavei și Pop și-au plecat cătinel frunțile și s'au pornit pe tăcut. Ce să fi spus? Dreptu-i drept. Însămânțările se mai făceau, dar colecțiile mergeau anevoie, sfatul încă nu se îngrijise de lemne de foc pentru comună, iar cât privește căminul din Nima, era chiar batjocură. Pop Ioan se gândea cu jale: „Numai relele le văd ei. Da' cooperativa? Că alta mai pusă'n rând și aprovizionată ca a noastră nu-i. Da'ngrășătoria de porci?“ Acestea le-au uitat cu toții!! Dar se sfii să le pomenească. Acestea nu puteau fi scăpare în fața tovarășilor săi. Așa că tăcu mai departe, rușinat.

La sfârșit, Macavei Savu, adunându-se cu greu, mormăise:

— Apoi, tovarăși, se întâmplă... că... oameni sântem, da'... vă promit că voi ajuta. Că tot mai bine mai târziu ca niciodată...

Fierți ieșiră din adunare și lângă olaltă, ca să-și mai poată șopti unul altuia, cu obidă:

— Și tu, mă Savule, cum ai putut sta fără s'ajuti căminul?

— Încă tu vorbești? Care stai ca fișpanu la masă și numa' la lună odată vii pe la noi și întrebi: „cât la sută germinația?” și-apoi pe-aici mi-i drumul?...

— Na, na, nu-i chiar așa...

Așa se face că nici n'a surăs, nici gluma n'a scornit-o fără motiv Pop Ioan; ei se întâlneau doar a doua oară în ziua aceea.

Măsurând cu ochii lui mici și neastâmpărați casa bălțată cu petece mari, întunecată de năglag, președintele spuse, ducând mâinile în șolduri:

— Măine vine meșterul să puic fereștile și să petecească coperișul. Până duminica ailaltă o și podim și dacă ne ajung scândurile, facem și scenă.

Femeile începură să se sărute, să joace de bucurie; privindu-le, Pop Ioan cugeta, cuprins de mândrie: „Tot îs bun și eu la ceva: uite ce bine le pare”. Iar Macavei Savu în sinca lui: „Tare-i mai place să se laude! A și uitat de critică.”

După ce terminară de descărcat, Pop Ioan dădu drumul cărăușului și porniră către cătun spre vale. Oamenii mâncaseră de amiază și acum ședeau pe priske, trăgând din țigară. Unde și unde, se adunaseră mai mulți, glumind, râzând. Femeile nu apăruseră. Ele spălau vasele și rânduiau în casă. Doar câte-o babă, încălzindu-se la soare, șoptea singură, cine știe ce, cu ochii țintă.

Când treceau, oamenii se întorceau și dădeau binețe, ridicând pălăriile. Se auzea adesea:

— Noroc, bun, președinte!

— Bine-ai venit, Ioane!

Pop Ioan răspundea cu plăcere, oprindu-se des și intrând în vorbă cu ei. Acum sta în fața casei lui Sălcudeanu, un piculeț mai arătoasă decât celelalte. Gospodarul o împrejmuise cu gard de scânduri și înjghebase în fața casei, din două capete de blană, o lăvicioară. Aici se strânsese un grup mai numeros.

Ana și Măriuca au cam rămas deoparte, rușinându-se a sta între atâția bărbați, apoi văzând că Pop Ioan se întinde la vorbă, au pornit încetinel la vale, către casele lor.

— Ce vânt te-aduce pe la noi, Ioane?

— Ia, treburile astea ale noastre.

— Așa-i... așa. Azi nu-i ușor să conduci o comună... Is multe treburi.

— Multe, ce să-i faci?

— Și toate pe capul tău!

— Cum de mai răzbești?

— Fac și eu ce pot...

— Las', las' că n'ai dece te plânge. Lucru-i mult, da' și plata nu-i de aruncat...

— Aici nu-i vorbă de plată — se încruntă Ioan, e vorba de datorie. Dacă te gândești numa' la plată, nici o brânză nu iese din munca ta. La datorie trebuie să te gândești. Ești cetățean? Ești. Trăiești în Republică? Trăiești. Ți-a dat drepturi partidul? Ți-a dat. Da' ți-a dat și datorii. Asta trebuie s'o înțelegi.

— Apoi cine n'o înțelege?

— Apoi, bunăoară, voi, ăi din Nima.

— Na, na, președinte! Prea te întreci cu vorba! — Era Vasilică Sălcudeanu, cel care se supăraseră și căruia-i picrisescă răsul de pe față.

— De ce te superi? În sectorul Nima, până'n ziua de azi, mai sunt cincisprezece jugăre neînsămânțate.

— Or fi, da' nu la mine.

— Cine zice că la tine? Tu ești în rând cu toate. Da' întreabă numai pe Gheorghiușor, că-i aici de față.

Gheorghiușor Ilie se trase mai în spate, nevoind, se vede, să răspundă la așa întrebare.

— Gheorghiușor are trei jugărașe de coastă. A însămânțat 25 de ari. Și pentru câțiva ca el, comuna noastră rămâne de căruță. Așa ne îndeplinim noi datoria către stat. Și-apoi nu-i numai asta... Cu căminul cultural îi o adevărată batjocură.

Gheorghiușor oftă odată din rărunchi, mulțumit că se schimbaseră vorba, iar oamenii înălțară capetele cu luare aminte. De însămânțări se așteptaseră să le grăiască președintele, dar căminul nici nu le-a trecut prin cap.

— Căminu-i pentru petreceri de-ale tineretului — făcu Sălcudeanu, sfătos. — Doar n'oi mere eu să joc acolo, în fața lumii, să mă fac de minune — și răsese gros, scuturându-și trupul mătăhălos.

— Apoi, chiarden n'om jucași noi, tot ar fi bine. Om mere și noi să vedem cum joacă tinerii, cum fac comedii, strigă eu glas femeiesc Cucuet Iacov, un spân lung și slab, cu o căciulă ascuțită în vârful capului. — Așa-i?

— Chiar așa?

— Mai lăsați-mă, mă boșorogilor — se apăra trăgându-se către margine Sălcudeanu, — nu mă faceți să râd. Tu, Cucuiete, cu glasul tău de fată mare, poate-i fi bohoț muieresc...

Oamenii râseră pe săturate, iar Cucuet se prefăcu a nu se rușina, silindu-se să râdă, dar era roșu la obraz și pleoapele i se băteau repede peste ochi.

— Eu zic că râdem fără rost — grăi domol Macavei Savu, când răsul conținu. Râdem fără rost și pe negândite. Dece să ne ferim de cămin când știm toți că-i lucru bun și de folos? Acolo nu-i numa' joc. Acolo îs și cărți și radio și piesă. Noi acolo facem revoluție culturală. Ne deșteptăm. Aia-i! Și care vrea să rămâne prost cum a fost până amu? Aș vrea să-l văd. (Macavei își întoarse trupul greoi de om muncit către Sălcudeanu, și-l privi în ciudat pe sub sprâncenele-i groase.

— Măi, măi, da' cum le 'ntorci... — mormăi Sălcudeanu, apoi amuți privind numai cu îndoială la oameni.

— Auzit-ați? rosti Pop Ioan. Savu a vorbit ca din carte. Și-i chiar așa cum a spus el. Facem revoluție culturală. Și ne-a prinde bine la toți. Numa' dac'o așteptăm mură 'n gură, apoi n'ai bai... om face-o cum ați pornit-o voi aici, în cătunul vostru.

— Da' ce să facem? Spusu-ne-a cineva?

— Asta nu-i treaba noastră. Este director. Este președinte. Faceți — și noi merem să vedem pe tineri.

— Doar n'o face toate cele, președintele!

— Om mai ajuta și noi cu una, cu alta. Da' să înceapă odată!

Vorbele s'au încălzit iar. Pop Ioan și Macavei Savu le desnodau greu și nu mai răzbeau. Câțiva au făgăduit să vie cu nevestele chiar și la cântat și la jucat, alții să-și trimită copiii, alții n'au promis nimic, ci au tăcut, iar unii au murmurat supărați că „nu-i vreme” și „ce să cătăm noi colo?”.

IV

În săptămâna care a urmat, încă din prima zi, lucrurile s'au alcătuit așa încât Petrea n'a apucat să-i spuie Anei noutatea. Sâmbătă seara, când n'o aflase acasă, toată voia lui bună se făcuse praf și pulbere; apoi chiar mai târziu, în vreme ce mânca, iar Ana se mișca încoace și încolo prin casă, trebuind cu gândul dus, el tot nu se putuse încumeta să-i spuie. Nu știa de ce se teme, dar se temea. I se părea uneori că Ana-i o ființă străină care a luat chipul ei și a venit anume să-l tulbure și să nu-l lase să trăiască în pace. „Aseară — își spunea — a fost dragăstoasă și bună și m'a întrebat ce-am făcut toată ziua. Acum nu mă mai întreabă nimic.“ Și așa, sâmbătă seara nu avuse cum să-i spuie noutatea.

Duminică iar a fost zi grea și fără pic de senin. Femeia a plecat încă de dimineață, cu Măriuca. El n'a întrebat-o unde pleacă. Știa că se duce *acolo*. Mai urât s'au învolburat negurile în el. După amiază, oricât și-a bătut el capul, șezând pe scăunaș lângă sobă și ascultând — fără să priceapă — cum citea Ana prin gazetă, la vorbă tot n'a apucat. Meru s'a tot pregătit, oftând și răsufând anevoie, ca atunci când te pregătești să ridici un sac greu, și meru închidea gura la loc. Ana citea, citea, dar se vedea că și ea-i cu gândul departe. *Știa el pe unde umblă gândul Anei*. Nici Macavei Savu nu părea prins cu totul de știrile aduse din lumca largă, căci nu se mai vâra, pe neașteptate, cu vorba lui: — Văzut-ai cum îs capitaliștii ăia? Nu-i mai satură nici sfântu'! — Ori: — Văzut-ai! Așa-s talienii ăia, ca focul. Iuți. Or luat pământuri dela boieri. Bine or făcut! — Ori: — Văzut-ai? Greva la franțuji? Voi știți cum îi aia grevă? Stați să vă explic (nepăsându-i că mai explicase de vre-o douăzeci de ori) — Așa-i greva, că muncitorii nu mai vreau să lucre; se înțeleg ei toți, acolo la sindicat. Apoi dacă vre-unul vrea să lucre, nu-l lasă nici pe ăla. Și-atunci fabricantul trebuie să mărească plata. Așa-i cu greva. Na, citește mai departe... Acum tăcea și Macavei, cugetând stărui-tor la un lucru — cât se părea — greu de totului tot, pentru că și încrețise rău fruntea. Măriuca amuțise și ea. Lui Petrea i se părea că oamenii ăștia trăiesc într'o lume străină, o lume care nu-și deschide spre el nici o porțiță și care i-o fură încetul cu încetul pe Ana. Acum nu se mai temea numai că Ana n'o să-i mai spele rufele și n'o să-i mai facă de mâncare, se temea de ceva mult mai urât, atât de urât încât nici nu îndrăznea să și-l mărturisească. Chiar deaceia ar fi vrut să-i spuie Anei că uite, i-au dat și lui o sarcină, o răspundere și să se mândrească un pic în fața ei, dar tot amâna. Poate nici nu l-ar asculta. Acum îi pasă numai de cămin. De el nici nu-i mai pasă.

Noaptea a dormit puțin. S'a tot gândit cum să-i spuie. Luni, în zori, după ce s'a spălat și a mâncat, a întrebat-o:

— Nu vii la gostat? Ar fi de lucru...

— Ba viu... a răspuns ea și și-a legat îndată năframa.

„Uite că a venit!“ gândea Petrea, în vreme ce păseau grăbiți, pe cărarea ce, trecând peste dealul Nimii, intra în drumul către Cărpiniș. Ea mergea tăcută în fața lui, logănându-și ușor trupul svelt. El o învăluia cu privirea lui duioasă și se bucura în sinea lui: „Uite c'a venit.“ Nu se așteptase la bucuria asta. Uitase toate îndoielile. Acum își tot pregătea vorbele, să-i spuie noutatea. „Acum poate c'ar fi bine să-i spui“ — chibzuia el. „I-aș spune așa: Ană, știi tu... Ea ar întreba: Ce-i? Atunci i-aș spune: Știi tu că mută vitele în grajdurile cele noi. Așa!? ar zice ea. Cine le mută? I-aș spune: eu! Ea n'ar mai întreba nimic, dar s'ar mira. Atunci i-ași spune: m'or făcut grăjdar. Atunci ea ar zice: Imi pare tare bine. Să fie într'un ceas bun. Așa-i că nici eu nu-s chiar oarecine! — i-aș spune eu. Ba nu i-aș spune, că s'ar

supăra"... I-ar povesti apoi cum a venit Sâmbătă seara directorul la el și bătându-l pe umăr, i-a spus:

— A venit vremea să te mai ridici și tu. Acum o să fii grăjdar. O să ai în seamă fățătoarele... Te felicit."

Așa i-ar povesti Anei: „Mi-a zis: te felicit. Și mi-a strâns mâna."

Apoi doctorul veterinar, care era cu directorul, l-a luat de-o parte și-a început, grav, să-l dascălească. Că: s'aibă grijă că vre-o cinci vaci fată într'o săptămână-două; că dacă va fi ceva greutate trebuie să-l cheme pe el, îndată — „fără întârziere", cum a spus doctorul; că să nudea drumul vițeilor la supt *imediat*; că așa și pe dincolo. Iar el la toate a răspuns: Știu, iar la urmă de tot: Bine!

Directorul și doctorul se și mirau că el nu se bucură; el se bucura însă n'arăta. Voia să-i spuie și asta Anei: mă bucuram, dar nu le-o arătam.

Când au ajuns în drumul Cărpinișului, au putut merge lângă'olaltă. Ea îl luă de mână, cu gestul ei sincer, firesc, și privindu-l cu grijă, spuse:

— M'am gândit ca pe banii ce-i luăm acum pentru ștergători dela coope-rativă, să-ți cumpăr de-o cămașă.

— Poi am trei bune. Două de purtat și-una de duminca.

— Trei nu-s mult... Vreau ca să te port curat.

El nu mai răspunse. „La cămașă s'o gândit?" — și fu mândru pentru soția pe care o avea.

Au ajuns apoi la Gostat și nu i-a mai spus. În poartă s'au despărțit, luându-și „la revedere". Ea a plecat spre magazii, de unde se și auzea zgomot de glasuri ascuțite femeiești, tulburate de râsete, iar el spre grajduri.

Ziua a trecut pe nesimțite. A luat în primire și-a așezat în grajd vre-o treizeci de vaci, care urmau să fete încă'n luna asta. „Va fi aici de lucru, nu glumă" — își spunea, examinând conștiincios, cu migala lui obișnuită, stăruitor, fiecare vacă. Se bucura că-s sănătoase și grase. Le mângâia ușor burta lăsată, le scărpină între coarne, chemându-le pe nume. Ii crau dragi vitele și-i plăcea să îngrijească de ele. Le învăța repede năravurile, le vorbea — convins că-l pricep—ghicea din ochii lor mari, umezi, din mugetele lor prelungi, chemătoare, din mișcarea cozii, din legănătura alene a trupurilor lor grocile, ce anume le trebuie, și le răspundea grijului: — Bine, bine. Îndată capetei și apă. Ori: — Ce, ți s'a și gătat din burtă. Mai așteaptă și tu un pic.

I se întâmpla adesea, ca una sau alta din vite să-i fie mai dragă decât celelalte. Cu acestea se înțelegea mai bine.

Primise acum numai vaci de soi bun, elvețiene. Ii plăcu mai mult Lori, o vacă mare, grea, cu părul scurt și moale, de culoare aproape roză. Se arată dela început blândă, lăsându-se purtată către locul ce i-l hărăzise Petrea, cam pe la mijlocul grajdului, ca să n'o prindă nici un fel de curent. Vaca avea burta tare lăsată, trebuia să fete încă în săptămâna asta. Petrea o gâdili ușor pe sub grumaz, zicându-i: „Lasă că trece!" Nu i-a plăcut Ciocroșa, care dela început s'a arătat buiacă și greu de supus. Era și asta o vacă frumoasă, roșie, cu o pată mare albă ca o stea în frunte. Se vedea că-i la prima ei sarcină; era sperioasă și bănuitoare. Întâi n'a vrut să intre în grajd, apoi după ce totuși s'a lăsat domolită, a intrat, dar smâncind mereu din cap, la dreapta și la stânga. Pe Ciocroșa a așezat-o aproape de ușă, ca să aibă mai multă lumină. N'a vrut nici să se lase legată. A trebuit să-i vorbească mult, cu răbdare, gâdilând-o la rădăcina urechilor. Cu asta om avea de furcă! s'a gândit Petrea și i-a spus grăjdarului-șef: — Vezi că asta-i cam cu nărav și se moaie numa' când o gâdili la urechi.

Se făcuse demult seară, când termină de așezat vacile. Porni, grăbindu-se

să fie cât mai repede acasă. Când ajunse la poarta Gostatului, zări prin întuneric statura subțire a Ancii. „Uite, că m'așteaptă“ — și-l umplu o fericire neașteptată, cum demult nu se mai întâmplase. Se opri în fața ei, privind-o prin întuneric, drept în ochi. Ii luă mâna și-i zise:

— Am gătat!

Atunci își aduse aminte că ea nu cunoaște încă noutatea și că trebuie să i-o spuie îndată, dar cum de azi dimineață nu se gândise la asta, iarăși nu știu cum să înceapă.

— Bine c'ai venit. Am fost la cooperativă și ți-am luat de-o cămașă. Hai la lumină să ți-o arăt, să vezi dacă-ți place.

— Las'că-mi place! Ii venea s'o ia în brațe și s'o sărute aici, în poartă. Cugeta în sine: „Vezi cum se gândește ea la mine“.

Porniră alături, tăcând și au mers așa tot drumul. Petrea era din firea lui tăcut, și acum bucuroș de cămașa cumpărată de Ana și de lucrul său care ieșise bine — pășea ușor, aproape fericit. Peste câteva luni de zile avea să-și aducă aminte cu ciudă de cămașa asta pestriță (altfel, frumoasă) care a încurcat așa lucrurile încât n'a apucat să-i spuie Anei că e grăjdar. Toate câte au venit pe urmă, înveninându-l, poate s'ar fi întâmplat altfel ori poate nu s'ar fi întâmplat deloc, dacă ea n'ar fi cumpărat cămașa asta, la care el s'a bucurat atâta, de-a uitat tot ce trebuise să ție minte.

Constantin Crețu își uitase în dimineața aceea lăibărelul la Istina, unde dormise și duminică noaptea. Acum, mai pe după amiază, venea să și-l ia.

Nepăsător că putea fi văzut, bătu în ușa tinzii și neimaiașteptând răspuns intră ca la el acasă. Cum pătrunse în odaia dinspre grădină — cea dinspre drum era închiriată învățătoarei — îl izbi în nări mirosul ațâțator de bușuic amestecat cu aromă ușoară, dulce, de haine albe, curate. Se simți amețit de amintiri tulburătoare. Istina nu era acasă și nici lăibărelul la vedere.

Ar fi căutat în lădoi sau în canapei dar se temea să nu intre cineva și să-l găsească răscolind printre boarfe, iar de așteptat iar nu-i venea s'aștepte. Sta șovăind în mijlocul odăii. Atunci s'a deschis ușa. Crezu că-i Istina și se nătoarse repede, dar îndată înmărmuri: În prag, sta învățătoarea. Serafima zâmbea, ca omul care cunoaște o taină, spunând parcă: aha, te-am prins! Constantin mai bucuros ar fi suduit-o, dar nu îndrăzni. Zâmbi și el, prosteste, scărpinându-se încurcat, după ceafă.

— Aa! Dumneata erai? Istina nu-i aici?!

— Nu... ăăă...

— Hm! O aștepți demult? Serafima știa că flăcăul abia venise, căci auzise ușa tinzii, dar voia ca el să înțeleagă că ea știe. Constantin însă nu-și bătea capul cu astfel de mărunțișuri și subțirimi; el se sfărâma cum să iasă din încurcătură, fără să se facă de rușine (nici chiar în fața acestei domnișoare care nu înceta să zâmbească parcă dinadins ca să-l umilească — și asta el n'o putea răbda). Il smulse din încurcătură tot ea:

— Poate vrei s'o aștepți...

— Ihî, vreau... vreau s'o aștept... Trebuie... ăăă... trebuie s'o rog ceva...

— Da, sigur.

Iarăși zâmbea în felul ei, umilitor, cu un ușor dispreț în cuta care-i strâmba puținel buzele. Prin mintea flăcăului trecu ca fulgerul gândul: „asta știe că Istina...“ și-l cuprinse un simțământ ciudat, care-l făcu să freacă: nu-i era nici rușine și nici nu se bucura, totuși îi venea să scoată pieptul și să spună cu mândrie: „Ihî, așa-i cu Istina... așa-i...“ Iar femeia asta

din fața lui, grasuță, roșie, cu obrazii rotunji, continua să zâmbească. Constantin n'avea decât douăzeci de ani și încă nu se știa purta cu femeile; știindu-se frumos și crezându-se deștept se apropia brutal de ele, mai mult supunându-le prin puterea bărbătească ce se desprindea din fiecare mișcare și vorbă a sa (deopotrivă svâcnite, neastâmpărate) — cum izbutise de câteva ori să stârnească și patimă, cu lacrimi și amenințări, socotea cu mândrie că „mueriea nu trebuie rugată“. Acum însă, nu-și da seama de ce, se sfia. Și tocmai pentru că sfiala îi era necunoască, crezu o clipă că ar trebui să se repeadă la ea și s'o trântescă în pat, peste perini. Zâmbetul acela de îngăduitoare complicitate îi lua însă toată puterea.

Poate că femeia prinse acel licăr de dorință sălbatecă din ochii lui, căci zâmbetul ei se stinse și-i luă locul o scurtă înfiorare de spaimă. Se gândise în clipa aceea: — Ce-ar fi dacă el s'ar apropia și m'ar strânge în brațe? Nimic — își răspunse, săgetată. Nimic deosebit.

— Dece nu șezi? Dacă vrei s'o aștepti, șezi! — vorbi ea repede, răgușită.

Constantin înțelese însfârșit că „nu era nimic de făcut“. — „Ii domnișoară. Ce să-i faci? Nu se uită ea la mine“. Și se resemnă repede. Se așeză pe canapea, în dreptul ferestrei.

Femeia, cu simțul ei ascuțit, pricepu că bărbatul bate în retragere, fără să uite că totuși îi plăcuse.

Se așeză lângă sobă, pe un scăunel, adunându-și fusta în jurul picioarelor.

Sub înfățișarea ei moale, aproape nepăsătoare, femeia chibzuia cu înfrigurare, învălmășind repede gândurile pe sub fruntea ei ce rămânea nedădă, senină, ca lustruită. Din privirile ascuțite care — pe sub genele rușinos lăsate — le arunca din când în când asupra bărbatului, se putea ghici oarecum obiectul preocupării sale.

Zâmbi iarăși, în felul ei subțire, numai cu buzele, și ca să curme tăcerea, spuse, fără să știe încă în ce fel va ajunge acolo unde planul ei tainic o mîna:

— Și zi așa... se face cămin cultural?

Constantin se miră de această întrebare neașteptată.

— Daa... Așa-i vorba...

— Să știi că așa, dacă și-au pus în cap, o fac.

— Daa... O fac.

Serafima își încruntă ușor sprâncenele ei subțiri, abia văzute. Se așteptase ca omul să se împotrivească sau măcar să se îndoiască de una ca asta. El însă aprobase cu seninătate. „Poate-i un prost“ — se gândi ea — „Și atunci mai bine să-l las dracului în pace...“ Firea ei însă nu se împăca ușor cu renunțările. Știa însă bine că mânia ei trebuie ținută la umbră și înlocuită cu meșteșugul măiestru al femeii de-a ademeni cu vorbe nevinovate și de-a ațâța pe ascuns: și Serafima știa că această armă rar dă greș. De-aceea continuă, după câteva clipe de tăcere:

— Ana Nucului pune la cale totul. Deșteaptă fată!

— O fi...

Vocea nepăsătoare și-un pic batjocoritoare a feciorului, o liniști pe Serafima: „Asta nu pune mare preț pe deșteptăciunea femeii, poate pe niciun fel de deșteptăciune. „E prost. Prost ca noaptea“ — își spunea ea, bucurându-se:

— Vro face teatru și cor.

— Să fie sănătoși.

— Și echipă de dans. De joc.

— Aşa?

— Da, da.

Serafima urmărea încordată cum pe chipul feciorului îşi face loc un surâs de fală. Înţelese că i-a descoperit slăbiciunea. Constantin murmura legănat cuvintele:

— Apoi om avea şi noi ceva de spus acolo...

— Unde?

— La joc.

— La joc?!

— Ihî!

— D-ta?!

— Ihî.

— Nu cred!!

Lovise bine. Flăcăul fulgeră spre ea priviri nedumerite, urâte:

— Ba eu cred!

— Crezi rău! Chiaburii nu-s primiţi la cămin.

Flăcăul începea să se piardă.

— Pe mama dracului! — spuse el, tare şi svâcnit. — Ionu lui Hurdubeţ mi-o spus că şi eu oi juca. El îi şef la joc. Şi mi-i prieten.

— Dar la cămin Ana-i şef. Ea nu ţi-i prieten.

El privea pe flăcău drept în faţă, parc'ar fi întrebat: La asta ce mai zici?

Flăcăul îşi frământa pe muteşte buzele. După câteva clipe îngăimă, fără convingere:

— De mine... facă şi zece echipe de joc...

— Nu-i chiar aşa...

— Ba aşa-i.

— D-ta eşti jucăuş de frunte.

— Is!!

— Nu cred eu că te laşi chiar aşa uşor dat de-oparte...

Constantin râse scrâşnind din dinţi. Veselia lui era mai mult un joc al muşchilor obrazului.

— Hă, hă... Ce vorbeşti d-ta aici?

Serafima tremură puţin, sub privirea lui duşmănoasă, grea de neîncredere, dar nu-şi plecă ochii. Pe cât putu, îşi păstră între buze surâsul, făcându-şi uitătura cât mai nevinovată. Cu cel mai binevoitor glas din lume, spuse:

— Ar fi păcat, ca un jucăuş ca d-ta...

Constantin şi-ar fi dat şerparul cel de dumineca, cusut cu mărgelile colorate, ca să ştie ce vrea femeia asta cu el; pricepea tulbure că urmăreşte ceva, un lucru ascuns, care nu se poate spune deschis — dar nu se dumerea ce anume. Că de dragoste nu-i ardea, părea limpede, atunci ce? Şi cum Constantin nu credea că femeile se mai pot gândi şi la altceva decât la dragoste şi la copii, aştepta cu inima îndoită, neîncrezător şi nerăbdător, o vorbă, un semn din care să ghicească. După primele vorbe, crezuse că „domnişoara şi-a pus ochii pe el“ şi fusese măgulit; de-aceia nici nu prea luase seama la spusele ei. Şi oleacă amestec de acest gând, roşise — dar cum femeia stăruia mereu într-o singură parte („ca o iapă năvălaşă“ — îşi spusese el) — omul începu a fi prevăzător şi a-şi stăpâni pornirile.

Serafima era convinsă că pricepe cu ce-şi sfarmă mintea feciorul şi ca să-l mai atâte adăugă cu subînţeles:

— Cine să joace în echipă, Pantea Simion?

„Aha“! — păru a se lămuri Constantin, tresărind la auzul celui nume. Dar tăcu așteptând.

— Și-apoi cine-a juca pe Firuța lui Sălcudeanu?

„S'asta o știe dracu' ăsta de muieră?“ Iși aminti că azi noapte Istina l-a năcăjit într-una cu Firuța, că-i mică și numai oase, că ce-o fi de plăcu la ea, de curg ochii unor feciori după ea? că feciorii de azi nu știu prețui dragostea. Și-atâta l-a tot fiert, încât de-abia s'a ținut să nu-i deie câteva. Să-i fi spus învățătoarei? Gândul ăsta îl umplu de rușine, de umilință, înfuriindu-l de-abinelea: să știe o femeie că el, Constantin Crețu, umblă ca nebun după o fetișcană, după o mucoasă, care nici de milă nu se uită la el...

Și-acum, muiera asta fără suflet, îi mai și aduce aminte că s'a întors din cătănie Pantea Simion.

Mândria lui de bărbat, după a cărui înfățișare aspră și duioasă suspinau destule fete, îl opri însă să sufere și această umilință. Se răsti cu semetie:

— Om vedea!

Și credea din toată inima că nu se va lăsa până nu va muia inima fetei. Serafima susură, cu un fel de nepăsare disprețuitoare în glas:

— Parcă numai la cămin se poate juca?

— Da' unde?

— Păi la horă!?!?

— Noi n'avem. N'am avut niciodată. A trebuit să mergem la Cărpiniș, ca să jucăm.

— Și ce? Nu se poate face o sărăcie de horă în satul ăsta?

— Știu și eu? Poate s'ar putea.

— Dacă n'are cine!

— Poate are cine... murmură flăcăul dus pe gânduri, apoi izbucni fălos:

— Dacă nu mă lasă să joc la cămin, fac eu joc la noi în ogradă. Aduc țigani și vin. Adun tot satul acolo.

— Ar fi o idee — scăpă printre dinți Serafima.

— Mă rog? întrebă el, venindu-și în fire, cutremurat de-o bănuială urâtă.

— Am zis că: treaba d-tale! (Dar tonul ei spunea: așa te vreau!)

Lui Constantin îi părea rău pentru vorba ce-o scăpase pe negândite. Ar fi întors-o cumva să-i schimbe cât de cât înțelesul, dar el nu se pricepea la întors și răsucit vorbele. Mai bine tăcu, nădăjduind că nu se va afla niciodată ce-au împărțit el cu Serafima.

Afară ziua amurgea, iar în odaie umbrele creșteau îngropând încet lucrurile. Constantin nu mai vedea limpede obrazul Serafimei. I se părea că fata încă tot zâmbește. O auzi, subțindu-și glasul și lungind vorbele:

— Multe s'or mai întâmpla în satul ăsta.

Constantin se înfioră: „Ce zmeul mâne-sa mai vrea?“

— Știi d-ta — continua fata, cu o voce leneșă, aproape fără unduiri — căminul nu-i doar așa, o jucărie, o petrecere.

Tăcu așteptând, dar flăcăul nu întrebă nimic.

— Țăranii vor să-și deschidă mintea.

Flăcăul tot nu se arată doritor să mai afle și altceva.

— Asta-i! adăugă Serafima tare și 'n vocea ei se simțea un tremur de mânie stăpânită.

— D'apoi deschidă-și-o... — murmură Constantin, bănuitor.

„Nătâng“! gândi fata și spuse batjocoritor:

— Asta am zis și eu. Din partea mea mă bucur că țăranii se fac mai

deștepți, își deschid mintea și înțeleg mai bine lucrurile. În felul ăsta vor putea să-și schimbe și viața într'un fel.

— De mine să și-o schimbe. N'am treabă.

— Dece zici că n'ai? Când s'or ridica și-or face gospodărie colectivă n'ai să vorbești așa. Și când într'o zi pe tatăl d-tale îl vor alunga și te-or alunga și pe d-ta, un pic tot îți va păsa. Ce crezi?

Acum Constantin înțelegea tot. Se ridică repede și porni țeapăn către Serafima. Ii văzu prin umbră obrazul lat, speriat și ochii mari, o lecuță mânișă. Intinse mâinile. Atunci se auzi ușa tinzii deschizându-se dinspre ogradă. Serafima se strecură grăbită și ieși. Constantin îi auzi vocea liniștită, nepăsătoare:

— Tu ești, Istina?

— Eu.

— Te-așteaptă cineva.

★
În săptămâna aceea a fost mult de lucru la gostat Cărpiniș și Ana a mers în fiecare zi. Trei seri la rând, Petrea s'a bucurat, nădăduind că s'a întors vremea cea bună în casă la ei. Plecau în zori împreună și se întorceau seara împreună. Ana făcea de mâncare, el așeza juninca și curăța cotețul purcelului, închidea galițele, mărunțea lemne pentru foc, apoi se întorcea în casă și împletea ștergători, oprindu-și când și când ochii, duios și mulțumit, asupra făpturii ei subțiri umblând încoace și încolo prin casă și prin tindă. Ana era pricepută la mâncări, ca puține alte femei; până când nu fusese însurat, Petrea nici nu visase că pe lume sunt mâncări care-ți lasă gust bun în gură și miros plăcut în nări, mâncări pe care nu le uiți lesneși la care te gândești câte-odată când ești flămând, de parcă ți-i foame numai pentru acestea și nu pentru altele. Petrea se învățase să se bucure de-o zeamă de pui cu usturoi, de-un papricaș cu smântână, de-o mămăligă cu brânză, îndulcită cu smântână și presărată cu jumări de porc, ori — cum a făcut Ana odată — o rață coaptă întreagă în cuptor, când nu l-a lăsat să facă foc mare de s'a făcut rața rumenă și fragedă, și-o simțea topindu-ți-se în gură; chiar fasole de fierbea Ana, ori zeamă de șalate ori de lobode, dădea mâncării un gust de-o mâncai chiar și dacă nu-ți era cine știe ce foame.

În aceste trei seri, Ana i-a pomenit de câteva ori de căminul cultural. Petrea nu răspundea ori căuta să schimbe vorba.

— Ar trebui — spunea ea — să vii și tu pe-acolo să ne-ajuti.

— Am eu destule pe cap — răspundea el, posac.

— Cine n'are?

— Poi, unele muieri...

Ana se îmbufna și-o vreme nu mai zicea nimic. Ca s'o 'mpace, Petrea spunea apoi:

— Eu nu mă pricep...

— Nimeni nu se pricepe. Ai să 'nveți.

— Nu-i chiar așa...

Au fost ceasuri când Petrea se'nmuia. Atunci se gândea să-i spuie: „Ană, învață-mă să citesc și să scriu“. Ea s'ar înroși de bucurie și-ar spune: „Bine! Te'nvăț...“ Pe urmă el ar ruga-o iară: „Nu acolo (aici, noi doi...) Atunci ea l-ar pupa și-ar zice: „Bine, Petre! Te'nvăț aici“. Și ea nu s'ar mai duce acolo.

N'a avut însă vreme să-i spuie. Joi seara toate s'au întors iar pe dos. Petrea nu s'a mai bucurat de liniște și mulțumire.

Ana i-a făcut repede o păpăraie din cinci ouă, i-a mai pus pe masă oala cu lapte fierbinte și-un călcâi mare de pită. Petrea o privea mirat, fără să înțeleagă ce se'ntâmplă.

— Dece-ai pus numai un blid?
 — Eu nu mânc acum. Oi mânca mai târziu, când m'oiu întoarce.
 — Da' unde te duci?
 — La Macavei Savu. Avem de vorbit despre cămin. De-acolo mergem pe la utemiști.
 — Hm!

Apoi Ana și-a legat năframa cea bună și s'a dus, iar el a rămas singur: nici nu s'a atins de mâncare. Sta cu ochii pierduți, frământând pâinea în mâna lui mare. Așa l-a găsit Ion Hurdubeț la vre-un ceas după plecarea Anei.

— Bună sara, Petre. Ce faci?
 — Iacă...
 — Femeile astea s'au dus să mobilizeze pe tineri.
 — Ihî...
 — Da' văd că nu ți-s boii acasă.
 — Nu...
 — Apoi dece?
 — Așa...
 — Uite, măă... Da' multe vorbe știi și tu.
 — Ihî...
 — Zic eu...
 — Ihî...
 — Ce-i cu tine, mă? Dece ești năcăjit?
 — Nu-s,...
 — Ba cu văd că ai ceva la sufletul tău.
 — Oi fi având.
 — Apoi dacă nu vrei, nu-mi spune.

Rămaseră o vreme în tăcere. Hurdubeț își dădea seama bine ce-l rodea pe Petrea. Ana îl rugase: „Du-te, ține-i de urât omului ăla, că-i singur“; iar el a înțeles îndată că nu singurătatea-i suferința lui cea mai mare și venise bucuros, dar știa că mai degrabă scoți ursul din bârlog decât pe Petrea din supărarea lui.

Acum se tot uita la el și se gândea înveselit: apoi lucru nu-i de râs? Să se supere pentru un asemenea lucru, numai Petrea era în stare. Acum însă nu-i vorba de râs ori de plâns. Ii vorba să-l faci pe Petrea să înțeleagă. Adică ce anume să înțeleagă? Că dacă Ana-i directoare de cămin, ea nu se putea culca pe-o ureche, cum ar fi vrut Petrea. Nimic nu se face dacă nu-l faci. Necazu-i că Petrea nu vrea să înțeleagă nimic. Hm! Sucit om și Petrea ăsta.

Pe urmă, Hurdubeț începu să râdă de-abinelea: „Ha, ha,“ și se gândea: „unul mai bun ca mine nici nu se putea nimeri ca să-l lămurească pe Petrea“.

— Mă, Petre, mă! Nu fi supărat — vorbi cu totul peneșteptate Hurdubeț, sperindu-se el întâi de sunetul glasului său în tăcerea odăii.

— Ce?
 — Nu fi supărat.
 — Nu-s.
 — Eu văd că ești.
 — Bine, dacă vezi...

Hurdubeț tăcu iară, fără să-și poată înăbuși veselia. Tot se socotea cum să nceapă, căci n'ar fi vrut nici să-și bage nasul așa nechemat în povestea asta a lui Petrea și-a Anei. Numai că-i părea rău de Petrea.

— Nu știu ce fel de om ești tu — spuse într'un târziu. Taci ca mutul și fierbi în tine. Asta nu-i sănătos.

Petrea se uită la el ca la dracul.

— Amu-i gata! gândi Hurdubeț. Până de-amu'ntr'o săptămână ăsta nu mai zice nici: „bună ziua“.

Dar socotise greșit. Petrea a vorbit, și încă atunci, îndată, și a vorbit cu năduf, de parcă intrase altul în pielea lui:

— Mă luane, tu cum suferi ca Măriuca ta să umble așa, lela, prin sat?

— 'Poi că nu umblă lela...

Dar Petrea nu ținu seama la răspunsul său. Răsufllă una și continuă:

— Dece nu stau ele liniștite la casele lor? Ori n'au de lucru pe lângă bărbații lor?

— Uite, măă....

— Spune-i la muierea-ta să-i spuie Anei să nu se mai ducă acolo...

— De ce să nu se ducă?

— Să-l lase dracului.

— Cum să-l lase, mă? doar îi directoare.

— Ce-i trebuie ei asta?

— Apoi nu-i trebuie numai ei. Ii trebuie la sat. Că-i un lucru de folos.

— Dacă-i de folos, facă-l altul.

— Nu se poate. Asta-i sarcină dela partid și U.T.M. Oamenii or ales-o acolo.

— Dece n'or ales pe altul?

— Dacă ea se pricepe mai bine! Fiecare face ce se pricepe. Eu oi conduce echipa de joc. Ana conduce tot căminul. Măriuca la U.T.M. Macavei la însămânțări și colectări, și-amu' ne-ajută și nouă. Sânt sarcini, trebuie și oameni să le îndeplinească.

— Sarcini? Are ea destul ce să facă acasă.

— Poi omul nu trăește numai în casă.

Petrea se mânie. Privi urât la Hurdubeț, răstindu-se:

— Te-ai înțeles cu ele!

Hurdubeț râse. („Nu m'am înțeles. Pentru atâta n'ai dece te înțelege“). Petrea însă a priceput altcum răsul său, s'a mâniat și mai tare și n'a mai voit să-și deschidă gura.

Tăcând i-a găsit Ana când s'a întors. Hurdubeț își număra degetele dela mâini și căsca de fiecare dată când ajungea la cel de-al zecilea. Veselia însă tot nu și-o putea conțeni. După sosirea Anei, a mai stat câteva minute, apoi luându-și rămas bun, a plecat gândindu-se: „Tare-i sucit Petrea ăsta!“

Ana era mulțumită și zâmbea mereu unor gânduri pe care Petrea n'avea cum să le cunoască. De-aceea, fața lui se 'ntuneca tot mai tare.

— Uitee... N'ai mâncat?

— Nu. N'am mâncat.

— Dece? — femeia nu mai zâmbea, ci căta la el ușor încrunțată.

— Așa! — răspunse el, încăpățânându-se.

— Bineee... murmură Ana și oftă, apoi strânse de pe masă. După ce-și isprăvi lucrul, se așeză la masă, în fața lui Petrea și-i spuse cu glasul ușor răgușit — arătând că-i mânioasă:

— Mai bine-ai face să-ți scoți prostiile din cap și să-mi fii într'ajutor.

— Nu vreau să-mi scot prostiile din cap, pentru că nu-s prostii. Tăcu o clipă, privind-o, apoi îndată adăugă: — Tu să-ți scoți gărgăunii și să nu fii tu mai deșteaptă ca alții.

Ana înțelese gândul ascuns al bărbatului și bănuiala lui smintită o duru.

— Dece nu înțelegi că nu-i nimic rău în asta? Căminu-i spre folosul satului. Ii și spre folosul tău.

— Mulțam pentru folosul ăsta.

— Dece nu înțelegi că oamenii trebuie să lepede prostia în care i-or ținut domnii? Ș'amu se mai adună la șezători pe la Istina și pe la Crețoaia, bătrâna, de le torc caerele și-ascultă povești despre draci și pricolici.

— Mie mi-i bine cu *prostia* mea.

— Ți-i bine... Nu ți-i bine încă. Și-altora li-i mai rău. Oamenii trebuie făcuți să iasă din sărăcia și prostia lor.

— Văd că ți-o intrat la inimă grija satului.

— Căminul nu-i numai pentru alții. Ii și pentru tine. Acolo ai loc și tu. Ai să 'nveți și tu. Ai să fii alt om.

— Da! Ca să vadă și-alții că eu îs mai prost ca muierea mea, că ea-i mintoasa căsii, că muierea cântă și cu joc. Nu vreau să mă fac de răs. Dacă nu ți-i de mine, du-te! Eu nu mă duc!

Se desbracă repede și se'ntinse pe pat, cu fața către perete.

Femeia îl privea, speriată, cu mâhuire și murmura cătinel, ca pentru sine:

— Petre... Petre...

Sâmbătă seara la ședința grupeii U.T.M. au venit vreo cincisprezece feciori și fete, adică mai toți utemiștii din Nima.

În mijlocul lor se vedeau feciorii ciolănoși, zâmbitori ai lui Pașca Romulus și Ion. Ei tăceau, privindu-se din când în când și surâdeau multumiți. Știau că-s chemați pentru o treabă anume și mai știau că acolo-i de ei unde este de lucru. În spatele lor, Gheorghisor Ilisie discuta însuflețit cu Niculae al lui Tomuța. Spunea, înveselit peste măsură:

— A fi echipă de dans. Asta-mi place. Jocu-i patima mea. Dacă nu joc o duminică, săptămâna aialaltă îs beteag. Pentru joc musai a fost să mă duc în toată duminica la Cărpiniș. Amu nu m'oi mai duce. — Niculae Tomuța aproba grav, recunoscând că într'adevăr jocu-i o patimă grea, care-l pune bine pe subțirătecul și mărunțul Ilisie. Cei doi Pășcănești surâdeau, atingându-și coatele: — Așa-i cu Fârțuguș... (că asta-i era porecla, după tatăl său, Gheorghisor Ilie, căruia oamenii-i mai ziceau Fârțug. Făcuse armata la husari în Viena; de-acolo a adus moștenire acest singur cuvânt, pe care-l striga când se mânia sau când se îmbăta, fără să știe nici el, nici altul ce înseamnă anume. Cu încetul, oamenii l-au chemat mai mult Fârțug, ca să-l deosebească de celălalt Gheorghisor Ilie, care sedea cu casa Dupătau). Așa-i cu Fârțuguș, dar pe ei jocul nu-i băga în boală. Dar fluierul... Ei, fluierul îi altăceva. Asta le-ar place și lor. Poate se va învăța și asta la cămin. Romulus — tatăl lor ar fi bun de dascăl pentru învățatul fluierului...

Într'un colț mai întunecos, se trăseseră fetele. Printre ele făceau mult zgomot cele trei fete mai mari ale lui Cucuet Iacov, mărunțele și guralive ca niște vrăbii. Cea mai mare, Irina, care s'avea în dragoste cu Ilisia lui Gheorghisor, vorbea mai puțin, folosind acest răgaz până începe ședința, ca să tragă cu coada ochiului către drăguțul ei, pierdut printre cămeșile albe și sumanele sure ale celorlalți flăcăi — dar ea-l găsea repede și roșea fericită...

Pantea Simion, care s'a întors numai de două zile în sat, era împresurat de ceilalți flăcăi cu grijă și bunăvoință, ca un om nou. Se mirau că-i gras, că a crescut și s'a îngroșat în trup și-l întrebau de cătănie.

— Poi, îi bine — le răspundea cât putea el de grav, stingherit olecută de atenția și grija lor. — Nu-i ca mai demult, cu sudalme și cu bătaie

Nu-i slobod să-l sudui și să-l lovești pe om. Trebuie să-l lămurești, să-l înveți, să-i ridici nivelul.

— Auzi, mă!

— Și-amu, dacă ai cap bun și ești om cumsecade, poți ajunge ofițer.

— Cee? Ofițer?

— Pe Pantelimonul lui Sărmătean din Cărpiniș — îl cunoașteți — l-or dus la școala de ofițeri. Și pe Szasz Gyuri, ăla ce-o fost slugă la Nădlag și l-a dat pe mâna sindicatului...

— Aha... ăla de n'avea nici tată, nici mamă...

— Ăla.

— Phii...

În vremea asta, Pantea Simion tot căta, împurpurându-se la față, către partea fetelor, așteptând să vadă răsărind acolo pe Firuța, cu zâmbetul ei molcuț, cu ochii negri strălucind de bucuria revederii. De două zile decând s'a întors, o căuta într'una, și n'o afla. Dar Firuța nu venea.

— Eu zic — s'a ridicat dela locul ei Măriuca, vorbind repede — eu zic să începem. Aialalți n'or mai veni, dacă n'au venit.

Atunci s'a sculat dela locul lui Macavei Savu și a luat cuvântul, povestindu-le pe îndelete ce înseamnă revoluția culturală.

— Ce? Voi credeți c'asa lesne se face socialismul? Apoi credeți rău. Socialismul nu te primește fără cultură. Acolo te'ntreabă: Stai un pic, da' cultură ai? N'am. Apoi fă bine și învaț-o...

— Apoi nu-i chiar așa de simplu... îl întrerupse Pantea Simion vorbind măsurat, chiar prea grav și serios pentru obrajii săi cu nici trei fire de barbă, rumeniți de emoție.

— Dece nu-i chiar așa de *simplu*? — întrebă răsucindu-se către el un pic pornit, Macavei.

— Apoi pentrucă socialismul nu-i așa ca un ospăț, să bați la ușă și-ți iei căciula'n mână. Cine-i acolo? Om bun. Om bun? Da' cultură știi? Stiu. Atunci hai, intră și șezi cu noi la masă, la socialism. Nu-i așa de simplu.

— Nu-i. Nici eu n'am zis că-i *simplu*. Da' dacă tu știi, cum îi spune tu?

— Apoi socialismul nu se face singur. Trebuie să-l facem.

— Asta-i drept.

— Și nu-i ușor de făcut.

— Și asta-i drept! Văd, Simioane băiete, că armata ți-a folosit. Te-ai făcut om cu cap.

Flăcăul surâse stânjenit, căutând să se-ascundă de privirile pline de respect pe care i le aruncau ceilalți tineri; găsi că cel mai nimerit mijloc de-a scăpa de ele, era să-și plece ochii în jos.

Se auzi atunci, peste liniștea care se lăsase o clipă, oftatul lui Gheorghisor Ilisie:

— Nu știu zău, când om face socialismul pe dealurile noastre...

— Apoi de l-ar da în grija ta, greu s'a face.

— Ha! Ha! Ha!

— Ho! ho! ho.

Numai Ilisie și Irina nu râdeau.

Macavei liniști hohotele cu un gest poruncitor al mâinii și vorbi iar:

— De făcut l-am face. A pune umărul și Ilisie, că i-a folosi și lui. Și nu peste multă vreme pe Dupătau și pe Gurgui om crește iarbă grasă pentru oi de soiul ăl mai bun, cu lăna ca mătasa...

— Iarbă grasă pe Gurgui? — se miră Ion Pașca, surâzând. Apoi se

întoarse către fratele său: auzi mă? Iarbă grasă între scăeții de pe Gurgui.

— Apoi dacă nu pricepeți *agrotecnica*, nu vorbiți, că numa' stricați vorbele. Om semăna *ierburi perene*. Ați auzit voi de *ierburi perene*? Vedeți? N'ați auzit. Spun eu. Nu pricepeți *agrotecnica* și vorbiți. Apoi să știți că în socialism lucrăm numa' după *agrotecnică*. Așa să știți. Și Subpădurea om sămăna-o toată. Acolo om pune pădure.

— Asta-mi place, spuse Niculae Tomuța. Pădurea o crește până în gardul nostru și când m'oi scula dimineața, oi auzi mierla cum flueră.

— Așa-i. Și mai la vale om pune vie și pomet.

— Și-om face vin! — răsări iar la vorbă Ilisie, uitând că doar cu câteva momente mai devreme, fusese făcut de răs.

— Om face. Numa' că pentru ca să ajungem acolo ne trebuie revoluție culturală. Altfel nu se poate. Fără cultură ești prost, și dacă ești prost, te mulțamești cu ce dă dumnezeu. Nu te bați pentru o viață mai bună. Și dacă nu te bați pentru o viață mai bună, rămâi tot sărac și năpăstuit...

Ana asculta vorbele lor și se mira de-o înțelegere nouă a lucrurilor. Vorbele acestor oameni răspundeau unei îndoieli și încurcături ale minții ei. „Așa trebuie” — se gândea, privind la Măriuca, luminos, biruit. „Eu voi face un lucru mare și greu, și de folos. Cultura. Revoluția culturală”. Fața ei uscățivă, smeadă se întindea sub un surâs plin de mândrie. „Cultura-i — gândea ea — ca sarea în mâncare”. Și — abia aștepta să-și reverse bucuria acestor descoperiri, în cele ce va spune. „Ce voi spune? — se întreba. Nu știu. Voi spune...”

— Dacă nu înveți cultură — îl auzea pe Macavei, continuând — apoi nu pricepi nimic. Bunăoară sânt destui în Nima, cum îi și tată-tău Gheorghisor, băiete...

— Ce-i cu tata? tresări flăcăul, aruncând flăcări de ciudă din ochi.

— Nu te băga. Îți spui eu ce-i. Bunăoară, sânt destui în Nima, cum îi și Gheorghisor Ilie, tatăl feciorului ăsta de-aici, cari nu vreau să știe de plan de cultură și de agrotecnică, și samănă cum și când îi taie capul. Ei nu vreau să înțeleagă că planul de cultură și agrotecnică îs sufletul și inima agriculturii și-asta n'or pricepe fără numai dacă învață cultură. De-aia trebuie revoluție culturală. Asta am vrut să spun.

Utemiștii aplaudară însuflețiți. Gheorghisor Ilisie gândea: „Macavei ăsta nu te iartă niciodată. Planul de cultură îi evanghelia lui”.

— N'a fi ușor lucru cu socialismul, spuse Romulus Pașca.

— Nu — întări fratele său, Ion.

— Nu, n'o fi — adăugă și Tomuța Niculae. Oamenii nu se vor înțelege ușor cu pământul. Tata, bunăoară, nu și-ar da iugărul din Nirba, nici de l-ai tăia, măcar că-i destul de năsipos.

— Apoi nu, că n'are cultură — făcu Romulus Pașca, surâzând.

— Parc'a tău are.

— N'are nici el. Da'n'are nici pământ.

— Atunci el iute s'a înțelege.

— El iute.

— Mulțam frumos! Dacă n'ai, ușor îți vine să dai.

— Văd că nici tu, Gheorghisor nu l-ai da, de-ar fi al tău...

— Poi...

— Nici nu trebuie dat! — spuse mai tare Pantea Simion.

— Auzi?

— Trebuie pus laolaltă. Da' nici asta nu-i ușor.

— Tovarăși, se auzi împungând de-asupra învâlmășelii vorbelor, glasul ascutit al Măriucii.

— Să fim disciplinați. Dau cuvântul Anei Nucu. Ea ne va vorbi despre cămin.

Ana sta în fața lor, zâmbind, puțin amețită. O străbătea o furnicătură ciudată și un tremur nestăpânit. Își auzea urechile vâjâind înfundat. Se sbătea într'un noian de gânduri încâlcite.

O clipă glasul i s'a tăiat, ochii i s'au împăienjenit și a simțit limpede cum inima îi umple caldă, pieptul. Îi vedea, ca printr'o ceață rară, pe toți, tineri, un pic prea gravi pentru anii lor încă destul de puțini. Acolo-i Pantea Simion, mare, bălan, cu obrazul lui de fată. Își aduce aminte, acum, într'o străfulgerare, cum a răs ascară, arătându-și toți dinții strălucitori ca porțelanul: — Las' că facem noi cămin, să-i meargă vestea. Am o lăduție de cărți și broșuri. Om citi până când ne-om face mai deștepți, ca directorul ăl bătrân din Cărpiniș, care a chiorît de-atâta cetit; acolo, în al doilea rând, îl vede pe Tomuța Niculae. Vineri seara, când umblaseră pe la ei, cu Macavei Savu, Tomuța bătrânul păruse mai potolit. Față de Macavei nu voia să s'arate uricios. Iar Niculae alergase după ei și le spusese grăbit: — La ședință viu. Chiar dacă tata o strâmăba din nas. Da' Rafila lui Gheorghisor vine?... Mai întâlnește privirile vesele, încântate, ale feciorilor lui Pașca, uitătura prietenoasă a fetelor lui Cucuet, râsul mândru, holteiesc al lui Ilisie Gheorghisor și înțelege dintr'o dată că soarta acestor oameni tineri va fi înflorită, și că ea poate ajuta la înflorirea ei. Se bucură și bucuria aceasta care vine peste ea ca o apă mare o împinge ușor, chiar și peste mânuirea ochilor mari, de fată, ai lui Pantea („Așa-i, biata Firuța n'a putut veni. Și cum ar fi vrut. Am să-i spun"). Măine, toți acești oameni vor fi fi schimbat straietele lor mohorâte, din cânepă și lână proastă, aspră, cu altă îmbrăcăminte, bună și bogată, se vor întâlni într'o sală mare cu pereți înalți, albi ca zăpada și vor fi uitat de mult de lampa asta care se afumă și sfârâie. Și-i pare bine când află că ea va deschide ușa mare desfăcându-se în două părți, a sălii în care Macavei Savu (debunăsamă că va apuca și el ziua aceea) va vorbi despre plan și *agrotehnică*.

De-odată, se răsucesc într'însa, trezindu-se. Își aude glasul puțin cântat, cum îngână: tovarăși... și se bucură. Gândurile ei de săptămâni, care i-au turburat scriile și întunecat zilele se descâlcesc ca ceața sub puterea soarelui, vorbele ies rânduite ca florile de arnici de sub acul ei, pe un ștergar.

O ascultau într'o liniște plină, sorbind-o cu ochii. Vorbea despre corul, echipa de dans și echipa de teatru a căminului lor ca despre lucruri de mult cunoscute. Își înmlădia mâinile prin aer, jucând parcă. Glasul-i suna, mângâindu-se, lungind vorbele ca într'un cântec. Iar ei se minunau de ochii ei albaștri și de cuvintele ei cuminți.

Ana și-a dat seama c'a spus tot. Zâmbi și mai adaugă:

— Măine, trebuie să ne-adunăm să punem în rând căminul.

Apoi se'ndreptă spre locul unde șezuse, fără s'audă aplauzele.

Apoi vorbi Măriuca, aruncând vorbele cu disperare, ca și când, fiind prea multe, s'ar fi temut să nu rămână vre-ună nerostită.

— Trebuie să facem o mulțime de lucruri, să punem în rând căminul ăsta, să curățăm ograda, să văruim. Apoi tot noi mai trebuie să mobilizăm pe tineri să vie, ca să facem cor și echipă de joc, de teatru. Și credeți că-i ușor? Așa-i, noi așa credem, că-i ușor. Noi toate așa le credem. Nici tu cotizații, nici la ședințe nu venim, trebuie să vă roage omul în genunchi ca să ne-adunăm, măcar cât de cât...

Vorbea repede și se mira că oamenii n'o prea ascultă.

— Avem o grămadă de făcut și nouă nici nu ne pasă. Mai curând mergem la șezători la Istina Vâșă, ca s'ascultăm povești cu draci...

Unii căseau, astupându-și gura cu palma. Ana îi făcea semn să isprăvească.

Ședința s'a încheiat frumos, cu zâmbete și aplauze. S'au înțeles să vie a doua zi cu găleți, cu mături, cu sape și greble și să puie în rând căminul și împrejurul său.

În drum către casă, Ana spunea Măriucii:

— Acum parcă încep să înțeleg ce-avem noi de făcut. Noi nu facem numai așa, un loc de petrecere tinerească. Căci nu-i crede doar că revoluția culturală stă dintr'o echipă de joc și una de cor. Oamenii toți, mintea lor trebuie să se schimbe. Și să se schimbe și viața lor. Pricepi?

— Parcă... Numa' nu știu cum om schimba noi două viața oamenilor.

— Vezi. Aici mi se împiedică și mie totdeauna gândul...

Tăcură o bucată de vreme. Apoi fără nicio legătură, Ana râse:

— Tu, Măriucă, ar trebui să-ți grijești mai bine de gură. Doar ești organizatoare de uteme.

A doua zi au venit vre-o șapte și Macavei Savu și-a încrunțat sprâncenele. A stat ce-a stat, învârtindu-se încoace și încolo, fără astâmpăr, și a pornit iarăș să colinde din casă în casă, ocărind pe tinerii pe care-i întâlnea încale:

— Oameni sănateți voi? Una vorbiți și alta faceți?

S'a sfădit și cu Sălcudeanu, care'n ruptul capului nu voia să-și lase pe Firuța.

— Doar n'oi face-o preuteasă. Ce-i trebuie cămin? — a spus Sălcudeanu. Macavei Savu s'a mâniat și a strigat răgușit, dar tare, ca să se audă și mai departe:

— Atunci ține-o proastă după cuptor, nătântocule!

Sălcudeanu a suduit, amenințând:

— Pe mine să nu mă faci nătântoc!

Iar Firuța, care asculta tremurând toată, cu urechea lipită de ușa tinzii, a început să plângă în hohote fugind în casă și aruncându-se în brațele maică-si:

— Auzi, mamă? Auzi?

— Lasă, draga mamii, nu plânge! S'a îmblânzi și tată-tău cumva...

Dar fata n'auzea decât umbra neagră a primei mari desnădejdi, șoptindu-i: „îi rămânea o proastă după cuptor. Nici dracu' nu s'o mai uita la tine. Simionu' lui Pantea și-a găsi altă fată“.

S'au mai nimerit câțiva care au cârmit din nas:

— Mai lasă-ne, bade Savule, măcar duminica s'avem folos de hodină.

Macavei a pufnit nervos, murmurând printre dinți:

— De-așa hodină și vitele au folos.

Alții n'au mai spus nici albă, nici neagră, mirându-se numai în tăcere că Macavei cel așezat și sfătos își face sânge rău din atâta lucru.

Amarul i s'a mai ostit când s'a întors către amiază la cămin și a văzut vre-o zece-cincisprezece tineri forfotind ca albinele.

Lucrul era pe terminate și voia bună tot mai nestăpânită. Fuseră puse în rând și celelalte încăperi ale casei, iar podmolul, ca un brâu ce-o înconjura de jur împrejur, înoit și îndreptat. Vre-o trei fete adunau de zor mărăcinii uscați, paiele și alte gunoaie din ceace s'ar fi numit ogradă.

Printre ei, îmbujorată la chip, hărnică Ana, strecurându-se mlădioasă peste tot locul, urmărind cu ochii umeziți de bucurie tot acest nea-

stâmpăr al prietenilor ei, îndemnându-i cu o glumă, cu un zâmbet, cântându-le cu glasul ei molcuț, cântece de dragoste și dor.

Pe la ceasul al treilea al dupăamiezii, utemiștii care-au lucrat înainte de amiază erau din nou adunați la cămin, ca să-și petreacă după amiaza citind dintr'o carte a lui Pantea Simion și învățând un cântec nou știut de Ana, care le plăcuse mult. Veniseră și câțiva neutemiști. Ana se bucura zărind-o pe Rafila Gheorghisor, mută și țeapănă de emoție, tupilată printre rochiile înflorite ale celorlalte fete. Il vedea pe Niculae Tomuța cum o caută cu ochii prin grămada aceea mișcătoare de culori de tot felul și cum îndată ce-i zărea obrații albi ca spuma, flăcăul râdea mulțumit vorbind ceva către vecinul său Pașca Ion.

Tinerii ședeau pe niște bănci înjghebate — nu se știe cum și din grija cui — din trunchiuri subțirele de salcâm și ici, colea, din câte-un capăt de scândură. Se adunaseră ca'ntru'un fel de divan, în jurul Anei, care ședea în mijlocul odăii celei mari, pe un scăunaș rotund cu trei picioare. Din toate mișcărilor, vorbele și surâsurile dese ale Anei se cunoștea că-i veselă. Drept în fața ei ședea Măriuca, vorbind mult și repede cu vecina ei, Irina lui Cucuet, care însă nu prea asculta, tulburată din pricina vecinătății lui Gheorghisor Ilisie. La loc de frunte ședeau cei doi bătrâni ai adunării, Macavei Savu trăgând dintr'o țigară groasă cât degetul cel mare și Pașca Romulus, care-și adusese și fluierul lui lung de doi coți.

Încă nu începuse cititul. Plutea în încăpere un murmur molcom, ca într'un stup. Oamenii erau stăpâniți de un simțământ solemn, ca'n așteptarea unei sărbători. Nu-și îngăduiau nici să râdă, nici să vorbească tare, ci zâmbeau doar și șopteau cântinel.

Ana deschise cartea și începu să citească o poveste despre un Harap Alb, frumoasa poveste a feciorului de împărat plecat să-și caute mireasă la celălalt capăt al pământului. Toată lumea tăcu. Nu se mai auzea decât vocea un pic cântată a Anei, când și când sugrumată de emoție, și răsuflarea stăpânită a piepturilor.

Deodată, peste liniștea aceasta năvăli un zgomot strein, dușmănos. Întâi învâlmășit, nelămurit, ca o rostogolire de bolovăniș. Pe urmă încet, încet, se limpezi. Era glas de ceteră, care trăgea de zor o învârtită, glas de contrabas pășind îndesat pe urma ceterii, grăbit să nu întârzie și chiuitura sălbatecă, tulburătoare a unui flăcău:

Cine joacă și nu strigă
Face-i-s'ar gura strâmbă!
Hop!
Hop!
Uiu-iu-iu-iu-iu-uu — Hop! Hop!

Ana tăcu, încruntându-se. Macavei Savu își roti mânios ochii săi o leacă bulbucăți, parcă ar fi căutat printre cei de față pe capul relelor.

Hop! Zup! Zup! De-abia mă duc
Până la frunz'ai de nuc!
Hop!
Hop!
Uiu-iu-iu-iu-uu! Hop! Hop!

— Țsta-i Constantinu' lui Crețu... — îngăimă cu invidie și admirație în glas, Gheorghisor Ilisie. — A făcut joc! — și se sculă îndată dela locul său,

pornind către ieşire. Se sculă şi Irina lui Cucuet. Curând se ridicară toţi şi ieşiră să vadă ce-i.

Nu departe, drept în faţa căminului cultural, se întindea pe un tăpşan înalt ograda şi grădina cu pomet a Creţului. Ograda era largă şi casa mare, de cărămidă, acoperită cu ţiglă. În fundul curţii se ridica, mai nou şi mai trainic decât casa, grajdul vitelor, lung ca o cazarmă. Creţu îl acoperise cu stuf, ca să nu bată la ochi — zicând că ţine răcoare vara. Lângă grajd, într'o şură întinsă şi înaltă, în care erau deobiceiu adăpostite carele, plugurile şi grapele, acum se încinsese horă. În mijlocul unor oameni care se îngrămădeau curioşi, jucau vre-o trei-patru perechi o învârtită. Mai bine, mai priceput, mai curat, juca Constantin Creţu. Işi bătea cu palma carâmbii cizmei de box, sărind în aer şi zurăindu-şi zurgălăii de aramă. Chiuia cumplit, răcnind ca la război:

Hop! Zup, zup! De-abia mă trag
Până la frunz'ai de fag
Hop!
Hop!
Uiu-iu-iu-iu-iu-iu — Hop! Hop!

Căţaraţi pe nişte scânduri întinse pe două capre, Bimbo Lazăr şi Bimbo Gavrilă, cei mai buni ceteraşi de pe câmpie, înversunaţi asupra viorii, se svârcoleau ca'n ceasul din urmă. Intre ei, bătrânul Mandi din Ercea, apăsa arcul pe strunele contrabasului care mugea ca un taur furios. Iar când Constantin, roşu şi asudat la faţă, îi împunea cu o căutătură cruntă, cei trei lăutari se avântau mai disperaţi în chinuirea instrumentelor lor nevinovate, care ţipau şi gemeau cu durere aproape omenească.

Creţu Constantin era mulţumit. Nu-i mai venea să se oprească. Se strânseseră oameni destui în şură şi'n ogradă, de-ai fi putut gândi că-i nuntă la Creţeşti. Unii nu intraseră în ogradă. Intindeau gâturile privind peste poartă şi peste gard. Obrajii lor nu arătau nici o ţără de veselie. Creţu cunoscuse printre ei pe Sălcudeanu Vasilică, încruntat şi negru şi pe Cucuet Iacov, cu obrazul lui lungăreţ şi spân. Aceştia nu intrau de mulţi ani încoace în ograda Creţului. Fiecare avea o pricină, o socoteală grea cu Creţu bătrânul, pentru care nu-l puteau ierta nici în aceste săptămâni ale postului Crăciunului. Nu l-ar fi iertat ei nici de l-ar fi văzut în sicriu, lângă groapă. Şi-atunci l-ar fi blăstămat şi ar fi scuipat după el, suduindu-l: „hoţule şi tâlharule!“ Constantin îi privea cu fală, întetindu-şi jocul şi chiuitura. Ar fi plătit încă pe atâta vin la ceteraşi şi la jucăuşi, dac'ar fi zărit-o acolo, lângă tatăl ei, pe Firuţa. Dar Firuţa nu era acolo.

Constantin Creţu zări sus, în uşa căminului, pe tinerii ieşiţi să vadă ce s'a întâmplat. Chiuia încă odată, prelung, chemător, apoi ridică mâna şi lăutarii tăcură. Porunci scurt, încruntându-se la lăutari:

— Bărbunc!

În Nima, jocul voinicesc al secuilor îl cunoşteau numai trei oameni. Cucuet Iacov, care stătuse până acum în poartă, uitându-se urât la veselia feciorului Creţului iar acum se urnea odată cu ceilalţi, pornind întunecat la vale, Hirdubeţ Ion, care sta rezemat de peretele de scândură al şurii şi nu voia să intre în joc, şi el, Constantin Creţu.

Viorile asvârliră în aer ritmul svâcnit, repede şi neastâmpărat al dansului vechi de sute de ani, pe care îl jucau flăcăii pe vremuri, când erau prinşi şi duşi la oaste.

Constantin Crețu începu a plesni din degete, bătând pământul cu călcăile, în pași mărunți.

Ceilalți făcură un cerc larg, urmărind cu admirație mișcările flăcăului. Numai Ion Hurdubeț surâdea fără să se mire. Se gândea: „peste-o lună, vor mai fi încă zece feciori care să joace bărbuncul ca pe ată”.

— Ihaaaa! — țipă Constantin peste văi și dealuri și începu să salte în tactul sălbatec al viorilor și contrabasului.

Sus, în ușa căminului, tinerii rămaseră uimiți, șovăind. Se priveau întrebându-se din ochi.

Gheorghisor Ilisie strigă numai atât:

— Bărbunc!

Și porni cât putea el de repede pe cărare la vale, spre ograda lui Crețu, intră acolo și se pierdu printre oameni. Irina privea tristă după el.

— Se duce să vadă cum îl joacă. Vrea să-l învețe și el! spuse cineva.

Ana căuta ochii Măriucii. Erau mânioși și nedumeriți. Căută pe Macavei:

— Bade Savule!...

— Mama lui de chiabur... mormăi bătrânul, holbându-și ochii către vale. — Pân'amu n'a mai făcut joc. Amu i-a venit în minte c'ar juca și feciorii noștri. Sfântu' cui l-a adus pe lume!

Din neastâmpărul care-i cuprinse pe tineri, Ana înțelese că ea trebuie să spuie ceva, acum, îndată, să-i facă să înțeleagă ce se întâmplă acolo jos și să nu meargă, ci să rămâie toți aici. Nu găsi însă vorbele. Tăcu frământându-și mâinile, îngrijorată și nervoasă.

Jos, în curtea Crețului începea iarăș învățătura. Alături de chiuitura răsunătoare a lui Constantin se mai auzi un glas subțire, aproape femeiesc, repezit cu voinicie în înalt.

— Auzi! spuse Ion Pașca. — Auzi la Fârțuguș cum chiuie.

— Și numa 'nainte a fost aici.

— S'o dus. El dacă nu joacă nu-i sănătos.

— Hai să mergem și noi, se vedem — vorbi Pașca Romulus — tânărul.

La vorba asta se porniră repezori aproape jumătate din cei rămași în ușa căminului. Ana privea după ei și-i venea să plângă de ciudă.

Întâi Măriuca strigă:

— Unde mergeți?

— La joc.

— Haideți înapoi.

Câtiva se opriră, dar numai o clipă. Apoi se grăbiră să-i ajungă pe ceilalți.

Atunci se auzi și vocea lui Pașca Romulus, bătrânul, răcnind de să s'audă peste sat:

— Iuane, Romulus! Unde mergeți?

Cei doi flăcăi ciolănoși se opriră locului și înturnându-se cătinel, răspunseră de-odată, rușinați.

— 'Poi...

— Să veniți îndată înapoi. Auzitu-m'ăți?

În clipa asta, Pașca Romulus, bătrânul, nu râdea, nu-și freca nasul lui mare și nici ceafa nu și-o scărpină, ci se uita crunt, cu ochii mijiți, nu la feciorii lui ciolănoși care se întorceau călcând alene, surâzători, ci în jos, la curtea plină de lume a Crețului.

Atunci se auzi și Ana murmurând:

— Om face și noi joc! Un joc pentru noi.

Pașca Romulus adăugă, și nici acum nu râdea:

— Și eu am să cânt din flueră.

Câți erau acolo, vre-o zece oameni, flăcăi, fete și cei doi bătrâni, se strânseseră aproape unii de alții, încât își simțeau și-și auzeau răsuflările. Priveau toți cu ciudă la curtea Crețului și la cei de-acolo, care le-au tulburat după amiaza. Incet, încet, ciuda se făcea mânie. Și se născu în sufletul lor un simțământ neiertător; își amintiră fiecare că nu-i asta prima și nici cea mai mare batjocură cu care Crețeștii împoașcă satul; fiecare fată și flăcău își aduse aminte de-un lanț întreg de batjocuri și umilinți a feciorului Crețului, a Crețului-bătrân, a moșului lor și-a moșului moșului lor. Își aduseră aminte cum moșii și tații lor au suferit aceste batjocuri și umilinți, și recunoscără în inimile lor ura. De-odată, lucruri fără înțeles căpătară o lumină nouă și le fu peste măsură de drag căminul ăsta ponosit și petecit cu lut, grinzile lui învechite și roase de cari, ferestrele lui bălțate cu hârtie și le fu peste măsură de urâtă și nesuferită ograda Crețului și jocul de-acolo, jucătorii și chiuiturile lor sălbătice. Înțeleseră că această casă veche e căminul lor și ograda cea întinsă de pe tășan e a chiaburului. Înțeleseră că jocul de-acolo și chiuiturile sunt ca o sudalmă și-un stupid pe care ți le-aruncă un om cu care te urăști.

Se priviră cu gravitate, înțelegând că aceleași gânduri li se întorc prin cap. Ana spuse:

— Hai înăuntru, să mergem mai departe.

Intrând, Macavei Savu șopti Anei:

— Mă duc să văd ce-i acolo. Tu ai grijă. Vin îndată — și rămase în urmă, pierind repede.

Ana se așeză pe scăunaș, luând cartea pe genunchi. Roti ochii asupra tovarășilor ei, înduioșată. Simțea cum o umple o grijă nouă, încă necunoscută: răspunderea ei, o răspundere mare și grea pentru o seamă de lucruri ce se vor întâmpla în sătucul acesta pitit între dealuri, lucruri care nu vor fi numai ale ei, ci ale tuturor și care vor avea un rost mare și-o noimă mare. I se pare ceeace încep ei să facă acum, că atunci când o casă întunecoasă, hâită și plină de paianjeniș, cum a fost bunăoară chiar și căminul lor, trebuie întărită la temelii, împlinită în zidăria ei, înaltă și înfrumusețată, ca să poată locui în ea oameni sănătoși și fericiți — și întâi și întâi deschizi ferestrele să intre lumină și aer; „asta o facem noi acum — se gândea — deschidem fereastra să intre aer și lumină. Căminul nostru-i ca o fereastră...”

Citește povestea cunoscută și i se pare nouă, pentrucă n'o citește doar pentru ea însăși, ci pentru toți și își continuă gândul de-adineauri: „eu deschid această fereastră aici, în acest cătun”. Și era mândră și încrezută în sufletul ei.

Macavei se întoarse curând și suduind urât, spuse cu glas infundat:

— Amu știu ce vrea dumnealui.

Apoi către Măriuca:

— Acolo-i și podoaba de bărbatu-tău.

— Cee?! Joacă?!

— Atâta scofală că nu joacă. Stă la margine și râde și numai așa-i umblă ochii în cap.

Ana întrebă, îngălbenind:

— Și Petrea?

— Petrea nu-i.

Ana învîc la loc și se grăbi să citească mai departe, cu glas tremurat.

În timpul ăsta, în curtea Crețului vârtejul jocului părea că se liniștește. Multă lume plecase. A rămas numai tineret și vre-o două neveste care ședeau pe-o laviță în dreapta și 'n stânga Istinei Vâșă, ascultându-i vorbele fără capăt și răsând într'una. Jocul se mai domolise pentrucă Constantin des-tupase niște sticle cu vin. Oamenii închinău și beau din sticle, trecându-le din mână în mână. Beau și fetele, întorcându-se cu spatele, răsând și înecându-se. Primiră și lăutarii o sticlă de vin și-un călcâi mare de pită cu slănină; acum se odihneau și mâncau, împingând înghițituri mari pe gât la vale.

Constantin băuse mai mult decât toți și părea muiat. Nu mai râdea și nu mai striga. Umbla printre oameni cu sticla în mână, închina grav și se oprea sorbind vinul cu capul dat pe spate, apoi răsufla greu ștergându-și gura cu mâneca largă a cămășii și pornea mai departe, ridicând sus în aer sticla și urând posomorât:

— Dea, dumnezeu... bine și... sănătate.

Încă nu se clătina, dar înțelegeau toți că băutura i se urcase la cap. De-aceea vorbeau și ei încet, urmărindu-l atenți cu privirea și așteptând să vadă ce se va mai întâmpla.

Constantin ajunsese în dreptul lui Ion Hurdubeț, care-l privea surâzând și se răsti la el:

— Râzi? Ha?

Ion nu răspunse, continuând să suradă.

— Na. Bea!

Ion luă sticla, o închină și o duse la gură, fără să-și contenească surâsul.

— Ți place. Ha? Ți place vinul meu?

— Imi place. Ți vin bun.

— Hă, hă. Bun.

Constantin veni lângă Ion Hurdubeț, se rezemă și el de peretele de scânduri și-și întinse brațul pe după capul acestuia.

— Mă, Iuane — începu el cu glasul pe neașteptate muiat. — Tu ești prietenul meu, mă! Ție pot să-ți spui că-s năcăjit, că tu mă crezi.

— Te cred.

— Is năcăjit, mă! Mă doare aici — și-și duse mâna în dreptul inimii.

— Știi că te doare...

— Așa-i că știi? Vezi că n'a venit? Și-am chemat-o. Am trimis-o pe soru-mea s'o cheme.

— Ți-am spus că n'o să vie.

— Mi-ai spus. Da' eu am chemat-o.

— Ți-am spus doar: las'o și nu mai umbla după ea. Dacă nu te place, nu te place. Cată-ți și tu alta...

— Nu-mi trebuie alta.

Vorbea fără să-i pese că-l pot auzi și alții. Se afla pe acea treaptă pașnică a beției, când omul e gata să-și deschidă sufletul în fața oricui e gata să-l asculte. Iar ceilalți, văzându-l potolit, s'au întors de către ei, începând să sfătuiască de-ale lor și nemaiținând seama la povestea asta de dragoste pe care mai toți o cunoșteau.

Iar Constantin își depăna mai departe ponosul, strâmbându-și fața și clipind des din ochi. De-odată se opri și tăcu mai multă vreme, pe urmă oftă:

— Tu mi-ești prieten, Iuane. Hai să facem noi doi aici o echipă de joc de să pâraie. O chemăm și pe Firuța și pe ăi mai buni jucători. Și ne p... pe căminul lor.

— Nu se poate.

— Dece nu se poate?

— Eu trebuie să fac echipă la cămin.

— Aşa!? Faci echipă la cămin?! Da' pe mine dece nu mă primiţi?

Ce, eu nu ştiu juca?

— Ba ştii.

— Ori îs râios?

— Nu. Nu eşti râios, da' nu te primim.

— Dece? — şi ochii lui verzi se tulburară, întunecându-se.

— Ți-am spus că nu se poate, pentru că eşti chiabur.

— Lasă gluma! Plătesc cu ȝiganii. Auzi? Şi-o dăm dracului pe Ana Nucului. Ce, să ne comande o femeie proastă?

— Nu-i proastă. Da' ȝi spui că nu se poate. Tată-tău îi chiabur.

— Mă! — În ochii tulburi ai lui Constantin se 'nvolbură o furie oarbă, gata să răbufnească. Dar luându-şi seama şi-o înghiţi pufnind. Intrebă, cu glas surd, încordat:

— Atunci dacă-s chiabur, dece-ai venit în ograda mea?

— M'ai chemat, de-aia am venit. — Liniştit, dar încordat, îndepărtă braţul lui Creţu de după capul său.

— Hă! Te-am chemat. Te-a chemat dracu'! — începu să strige tot mai tare. — Dece-ai venit la chiabur?

Hurdubeţ îl strânse de braţ cu toată puterea mâinii lui, vorbindu-i potolit, la ureche:

— Linişteşte-te, Constantine. Nu-ȝi căta sfadă cu mine.

Constantin se smânci din mâna lui şi trăgându-se înapoi doi paşi, se propti bine pe picioare şi prinse a răni:

— Să nu mă înveţi tu, mă slugoiule, mă mămăligarule! Tu vrei să fii prieten cu mine, cu Creţu Constantin? Tu mă, feciorul lui Hurdubeţ care dormea în sac pe paie, că n'avea aşternut în pat? Tu vrei să fii prieten cu feciorul Creţului?

— Dacă-aşa stă povestea, mă duc.

— Du-te! Piei din ochii mei, câne! Şi să vii când nu-i avea'n ce'n-tinde mămăliga. Ți-oi da cizma să întinzi de pe ea.

Ion, care pornise către poartă, se'ntoarse şi spuse destul de tare, stăpânindu-şi mânia cu greu:

— Ascultă aici, Constantine. Eşti beat şi nu te bat. Da' am priceput ce-i în sufletul tău şi-ȝi mai spui că eşti chiabur şi nu te mai cunosc de prieten. Am greşit, da' amu m'am trezit. Rămâi sănătos, să poţi purta în spate ce ȝi-or încărcă mămăligarii şi slugoi!

Intoarse spatele şi ieşi din ogradă.

Constantin, încându-se de furie, porni repede după el, căutându-se înfrigurat prin buzunare după briceag şi-ameninţând, dar îl ajunseră ceilalţi şi-l ȝinură. Se linişti greu, şi multă vreme mai sudui, înşirând fără nici o ruşine vorbe murdare şi îmbălăcăuni.

Vremea începuse a se întuneca. Seara învelea cu umbrele ei sure dealurile şi casele. Lumea prindea să se împrăştie. Venindu-şi greu în fire, Constantin strigă la lăutari să cânte şi începu să joace ca un apucat. Jocul mai ȝinu cât ȝinu, apoi se destrămă. Constantin, aşezat pe laviţă, vedea cum pleacă pe rând toată lumea, o văzu şi pe Istina cum îşi înfoaie poalele largi ale rochiei, grăbindu-se cu celelalte două neveste. Rămas singur cu lăutarii, începu să-i sudue. Apoi îi veni un gând năstruşnic:

— Mă, ştiţi voi care-i hora mea?

— Ştiu: *Hai-iu-iu-iu-iu-iu-iu*.

— Așa. Na, veniți după mine.

Porni prin întineric cu ceterașii după el, cântând cât îl ținea gura, oprindu-se când și când în fața caselor cu fete mari și chiuind strigături rușinoase.

Crețu se trezi șezând pe marginea pâraului secăt ce străbătea satul dintr'un cap într'altul, drept în fața casei lui Sălcudeanu. Lângă el ședeau în iarba uscată, țepoasă, cei trei lăutari, ștergându-și sudoarea de pe față și de pe gât. Răsuflau greu, osteniți și așteptau plata pentru ziua lor de muncă.

Constantin nu se gândea la plata lor. Ii și uitase. El își ținea ochii la cele două ferestre luminate dela casa lui Sălcudeanu. Acum vre-o jumătate de ceas, zărise o umbră apropiindu-se și agățând două ștergare. Era o umbră, mică și sprintenă. Poate-a fost Firuța și Constantin își simți inima tresărind. Ar fi vrut să strige și-aici câteva din strigăturile de rușine scornite de el, ca să se răzbune pentru nepăsarea acestei fetișcane cât un strop, negruț, prizărită și mândră ca un păun — dar se temea de Vasilică Sălcudeanu.

— Of, paștele mării ei... sudui el înfundat, zgâindu-se la ferestrele luminate. Ii veneau în minte, una după alta, toate încercările sale de-a îmblânzi inima fetei. Zadarnice au fost toate. Statura sa falnică, întreaga lui înfățișare de bărbat aspru și duios, care făceau destule fete să suspine, Firuța nu le socotea vrednice nici de-o privire cât de cât curioasă. Turbat de-atâta nepăsare, o apucase odată, fără veste, în brațele sale, îndrugându-i obișnuitele lui vorbe de dragoste, bolovănoase și pătimase:

— Porumbița mea, căprioara mea, calcă-mă'n picioare, dar lasă-mă să te pup... numai odată.

Fata însă se zbatuse scurt și alunecase ca o zvârlugă, luând-o la fugă și ocărîndu-l:

— Du-te 'n rușine, nebunule!

Il prinsese apoi, a doua zi, Sălcudeanu Vasilică în fața cooperativei și-l luase de umeri, zgâlțâindu-l și mârâindu-i printre dinți:

— Mă, blăstămatule, pân'amu ai scăpat întreg, dar de te mai apropii de fata mea, te fac pozdării. Auzitu-m'ai?

Constantin, cât era el de arătos și de voinic, îngălbenise. Sălcudeanu avea putere în pumnii lui să amețească și-un bou.

— Bade Vasilică, bâiguise el, tremurând, furios că-i era frică. — Nu m'am gândit defel la rău. Pe Firuța eu vreau s'o iau...

— Să taci! — urlase Sălcudeanu. După feciorul Crețului n'o dau nici de-ar purta-o numai 'n mătase. Apoi continuase mai liniștit, după câteva clipe: Cu tine nu vreau să am treabă. Cu tatăl tău am eu o socoteală. Păzește-ți pielea, ca să n'am treabă și cu tine.

Constantin știa ceva despre socoteala ce-o avea Sălcudeanu cu tatăl său. În vremea secetei, Sălcudeanu ceruse împrumut un milion, dela Crețu, lăsând zălog o bucată de grădină și calul (numai pe cal ar fi putut căpăta zece milioane, dar Vasilică nu voia să-l vândă). Crețu, ascultând de nănașul-său Nădlag, îl mai puse pe Sălcudeanu să semneze o cambie de trei milioane. Pe urmă, nu i-a mai înapoiat nici calul și nici grădina (calul îl și vânduse la târg la Brețe, cu opt-nouă milioane) — și l-a dat în judecată pentru datoria de trei milioane. Constantin recunoștea în sine că tatăl său făcuse o potlogărie, dar „ce să-i faci? Dacă Sălcudeanu a fost prost? Crețu a fost deștept“. Nu era nici cea dintâi nici cea de pe urmă lucrătură a părintelui său; bătrânul Crețu, cât era el de șubred, cu mintea și cu iscusința sa în astfel de treburi

îi bătea pe toți. În privința asta, și pare-se numai în asta, Constantin îl admira chiar pe tatăl său. Și-apoi dece s'amesteci treburiale bătrânilor, în dragostea tinerilor?

— Constantine, gurută! — îl turbură din gândurile sale Bimbo Lazăr, primașul, grăind cătinel, prevenitor.

— Ce-i?

— Noi ne-am duce, gurută, că-i târziu și ne-așteaptă boresele.

— Duce-ți-vă dracului și lăsa-ți-mă pe mine 'n pace, cioarelor!

— Apăi, dragă gurută, noi ți-am cântat azi toată ziua.

— Și ce-i dacă mi-ați cântat?

— Apăi înțelegerea cum a fost?

— Mergeți la dracu'. Amu n'am poftă de stat la sfat. — Și se lăsă pe spate cu ochii la stele. Lângă el, lăutarii sporovăiau ceva neînțeles. Apoi Lazăr se apropie iar de el, agrăindu-i:

— Constantine, gurută, nu-ți face batjocură din noi. Trebuie să ducem de mâncare la puradei. Ii târziu. Ne-am înțeles să ne plătești patrusutecincizeci de lei, o sutăcincizeci de cap.

— Și dacă nu vreau?

— Nu se poate să nu vrei.

— Ha, ha. O să te duci la sindicat! He!

— Nu. N'o să mă duc la sindicat, da' pui pe boreasa mea să te blastăme.

— Hooo, cioară. Taci că-ți dau.

Și-i asvârli două hârtii de câte-o sută.

— Numa'două, Constantine?

— Da' cât? Și se ridică în picioare, amenințător.

— Apoi cât ne-am înțeles.

— Pe mama dracului înțăles. Cu țigani nu mă înțeleg.

— Nu se poate, Constantine. Ne-așteaptă boresele, plătește-ne.

— Gura, că bag cosoru 'n voi, cioroilor!

Lăutarii se traseră 'n napoi, sfătuind în șoaptă. Flăcăul îi privea pieziș. Sus, în ferestrele Sălcudeanului se făcu întuneric.

— Nu vrei să-i dai, Constantine?

— Nu. Ați cântat prost, că n'or venit toți din cămin.

— Constantine, eu zic să-i plătești, că ți-a părea rău...

— Să tăceți, că vă belesc. Cărați-vă...

— Să n'ai parte de ei, chiaburule...

— Cee?... și porni clătînându-se către ei, dar nu-i putu ajunge. Le mai auzi de departe blestemele tânguie.

Porni și el, înapoi la vale, către casa Vășei.

Istina nu-l aștepta. Lampa era astinsă. Debunăseamă, femeia dormea. Ciocăni în fereastra dinspre grădină, până o auzi întrebând somnoroasă:

— Cine-i?

— Eu!

— Tu ești, Constantine? Stai că viu. Da' ce umbli așa târziu pe drumuri?

Intră înăuntru, împiedicându-se. Istina aprinse lampa și întinse ștergare pe ferești.

— Vai, da' beat ești! — și luându-l de mână, îl duse să șadă pe canapei.

— Stai aici, că-ți aduc un pic de moare să bei, să-ți mai iasă din cap.

Constantin se mira că femeia asta trupeșă, numa'n cămașă, nu-l mai înfioară. Iși lăsă capul în pumni, oftând:

— Mama ei de lume. Am să dau foc la sat.

— Las', nu da foc la sat pentru o fetișcană... spuse femeia batjocoritor, aducându-i oala cu zeamă de varză.

— O fur și-mi fac poftele, și-apoi să văd, nici atunci nu mi-o dă?..

— Nu ți-o dă nici atunci, da' te omoară Sălcudeanu...

— Il omor pe Pantea.

— Nu ești tu așa bărbat să omori un fecior ca Pantea...

— Le dau foc când ar fi toți grămadă, în căminul lor.

— Și ce câștigi?

— Mă stâmpăr. Mă stâmpăr de toate... Cristoșii mamei ei de lume și-a cui a făcut-o!

— Nu striga așa. Te-aude cineva și-i vai de tine.

— Cine m'aude?

— Apoi chiar și 'nvățătoarea...

— Invățătoarea? Hm! Invățătoarca... Ha, ha... domnișoara... hă, hă, hă... Las s'audă — și se porni pe-un râs nebunesc, nestăpânit.

Istina râdea și ea de înfățișarea jalnică a flăcăului cu părul căzut între ochi, cu tâmplele asudate și cu ochii tulburi și rătăciți.

— Auzi? Să nu mori de râs? Nu mă vrea de bărbat.

— Apoi cine te vrea pe tine?

— Mă vreau destule.

— Numai proastele.

— Dece proastele?

— Așa.

— Ce? Tu n'ai venit după mine? Istina, scumpa mea! Ție ți-s drag.

— Mi-ești drag, da' nu m-ași duce după tine.

— Dece?

— Nu mă leg eu, dacă nu mă doare. Ce-mi trebuie mie năcaz pe cap? Imi fac eu voia și-asa cu tine.

— Hă, hă, hă, tu nu ești proastă, da' ești o curvă, hă, hă hă..., Și nu se mai putea opri.

Istina îl privea cu un fel de silă, amestecată cu batjocură.

— Rău te-ai îmbătat, Constantine. Hai culcă-te, să-ți treacă.

— Nu mă culc!

Se ridică, luminat de-un gând răsărit fără veste în căpățâna lui tulburată.

— Mă duc la domnișoara învățătoare...

— Du-te dracului, și stai pe fundu'tău acolo...

Feciorul nu i se putu împotrivi. Se dete înapoi trei pași, clătinându-se. Păli, schimonosindu-și fața. Simțea cum i se răsvrătește pânțele și cum casa se'nvârte cu el. Gemu:

— Mi-i rău...

— Ți-i rău? Stai c'aduc găleata aia spurcată...

Femeia îi ținea fruntea în palmele ei fierbinți; apoi îi spălă obraji cu un ștergar muat în apă rece și-l dezbrăcă, culcându-l pe canapea, pe-un tol. Pe urmă, privindu-l cum doarme, bolborosind vorbe mânioase, se'nfioră:

— Auzi... să deie foc la cămin... Zăludul ăsta-i în stare...

Văzându-l pe Macavei Savu că seară de seară, de cum se întuneacă, își înfundă căciula în cap, își ia bota de după ușă, mormăind: „io m'oi cam duce pe la cămin“, și pieria pentru trei și patru ceasuri, Măria s'a luat cap de gând.

Vinerea, când iar își luă căciula și se întindea după botă, ea s'a așezat în ușă și l-a întrebat, tremurându-i glasul:

— Tu ce tot cauți în toată seara la cămin, acolo printre feciori și fete? Doar nu te-a prostit dumnezeu la bătrânețe?!

Savu s'a mirat destul și a privit la femeie cu luare aminte. Socotind că această întâmplare trebuie numaidecât limpezită, s'a hotărît să mai zăbovească. S'a așezat la masă, chemând-o și pe Măria.

Femeia s'a apropiat cu băgare de seamă, privindu-l ascuțit, bănuitoare:

— Șezi aici! — a spus el solemn și a început: Tu știi că eu îs membru de partid?

— Cum să nu știu, că doar de vre-o doi ani încoace nici nu dormi, nici nu mănânci ca omul, până nu-i vezi pe toți cu pământurile semănate.

— Apoi să mai știi că dacă-s membru de partid, nu-s numai pentru însăsmântări. Is și pentru ridicarea poporului.

După obrazul femeii, Savu a înțelese că ea nu dă mult pe aceste vorbe. În ochii ei stăruia aceeași bănuială. Atunci el vorbi mai departe, cu răbdare:

— Ridicarea poporului nu înseamnă numai bucate mai multe pentru gură și haine mai multe pentru trup. Înseamnă și învățătură mai multă pentru căpățână. Pricepi? De-aia facem cămin. De-aia mă duc eu la cămin în fiecare seară.

O schimonoseală de batjocură strânse gura femeii:

— D'apoi că învățătura aia o fi numa' pentru feciorași și fete tinere?

— Ba zău nu. Ii pentru toată lumea. Și nu ți-ar strica nici ție să vii. Chiar! Ai da o pildă.

Femeia fu uimită. La asta nu se așteptase. S'a împotrivit cu câteva vorbe, dar repede și-a pus marama neagră de lână pe umeri și încuind ușa la tindă, a pornit grăbită după Macavei.

Iar peste câteva seri, Măria lui Macavei, în drum către cămin, a bătut grăbită la fereastra Rozaliei lui Cucuet, strigându-i să iasă degrab. Rozalia s'a arătat, înodându-și năframa sub bărbie și întrebând speriată: — Ce-i? Ce-i? Măria o chema să-i ție tovarășie. Singură între tineri nu-i la îndemână. N'are femeia cu cine schimba o vorbă. Altcum, e frumos și bine, ca unde-i tineret mult: glumele și ghidușile tâsnesc ca isvoarele primăvara și apoi unde-s glume, râsul nu se mai gătește și oamenii se învață la olaltă, se îndrăgesc și parcă nu s'ar mai despărți. Rozalia părcă a se îndoi. Ar fi mers și n'ar fi mers. Mămăliga-i pe foc, bărbatul așteaptă cina, galițele nu-s așezate, și-apoi ce-a zice lumea că oameni bătrâni se vâără peste petrecerea tinerețului.

— Adă-l și pe Cucuet. Doar și fetele ți-s acolo.

— Numa' de-a vrea să vie. Nu știu, zău.

Curiozitatea a învins pe Rozalia, iar pe Cucuet, gura femeilor. Și în curând vreme, pe lavițele din lungul pereților și-au făcut loc și unii oameni în toată firea ca Pantea Gavrilă, care venea pentru că se citea din cărțile feciorului său, Cucuet Iacov, care venea pentru că se aflau acolo fetele lui și-i plăcea s'asculte lucruri minunate și Pașca Romulus, bătrânul, care se socotea de-acum om vechi la cămin,

Urâtul serilor lungi de toamnă întârziată, până către începutul lui Decembrie, îi mâna de acasă. Se învățaseră din bătrâni să umple aceste seri aciundu-se pentru două, trei ceasuri, la vatra unuia sau altuia din vecini și să tacă privind țintă jocul flăcărilor, să scape din când în când, în răstimpuri lungi, câte-o vorbă despre vreme, despre lume și despre o firavă nădejde. Când se întâmpla un știutor de povești, atunci se făcea sărbătoare; lumea cea adevărată și grea pierrea, oamenii se mutau pe minunatul tărâm

al lui Barbă-Cot și se bucurau că țărani ca ei sboară pe un cal mâncător de jăratec și taie pe smei, că o țarancă ca ale lor vindecă orice răni cu iarba fiarclor. Când tărâmul fermecat se topea în fumul înălțat din vatră, oamenii se întorceau pe acest pământ negru, blăstămat și iubit, oftând buimaci. Și târziu, întorși acasă, întinși în așternutul aspru, mai stăteau o vreme cu ochii deschiși prin întuneric și oftau.

Acum se strângeau la cămin ca la o nouă vatră a poveștilor, bucurându-se tăcuți că pot cunoaște o petrecere necunoscută până azi pe valea lor pierdută între dealuri.

Peste murmurul cătinel al oamenilor s'auzea vocea limpede, puțintel cântată a Anei:

— Tovarăși, începem cititul. În *iasară* citim despre Mitrea Cocor...

Zgomotele toate amuțeau. Bătrânii întorceau urechea teafără spre Ana, tinerii își rezemau bărbiile în pumni, femeile își încrucișau brațele pe piept, iar fetele își uitau mâinile fierbinți în pumnii de piatră ai flăcăilor.

Povestea se întindea mult în noapte și oamenii oftau pentru suferințele adevărate ale lui Mitrea Cocor. Când jandarmii l-au luat pe Mitrea și l-au bătut, dintr'un colț s'a auzit un glas aspru, răstindu-se:

— Asta s'a întâmplat la noi, la Nima.

— Cum la noi, mă? La Nima nu s'a pomenit de când îi lumea nici un Mitrea Cocor, — a răspuns, răstindu-se și mai tare, al doilea glas de lângă primul.

Lumea a tăcut ascultând cu luare-aminte.

— Ba la noi, când îi spun. Ii Cucuet Iacov. L-a bătut pe Nădlag Chioru pentru simbrie și-atunci l-au dus jăndarii și l-au făcut pozdării. Așa-i, mă Iacove?

— Așa-i — a încuvințat de-aproape Cucuet. M'au bătut de-am zăcut trei săptămâni. A venit și popa de mi-a citit.

— Apoi omul cu voi nu poate vorbi. În carte nu scrie de nici un Cucuet. În carte scrie de Mitrea Cocor.

— Ba de Cucuet scrie, doar că i-a pus alt nume.

— Na, dă-mi pace! Dece să-i puie alt nume, când și-l are pe-al lui? Mă, Cucuet, mă, tu ești Mitrea Cocor?

— Nu-s io. Da' și cu mine chiar așa a fost.

Bătrânul Visalon Crețu pricepu fără multă bătaie de cap lucrurile ce se petreceau în cătun de câțiva ani, și cu mintea lui ascuțită, își dăduse demult seama că nu se poate aștepta la nimic bun pentru el și pentru ai săi, pe care demult nu-i mai iubea în nici un fel, dar de care se simțea legat fără voia lui, din ce în ce mai strâns. Lăsase în urmă o viață frământată și fără odihnă, de goană lacomă, neoprită după avere. Avuse de înfruntat puteri mai mari decât a sa; pe Nădlag și pe mai marii săi, oamenii fără milă pe care nu-i putea lovi fățiș. Visalon Crețu ieșise în fața voinței sălbatice, a puterii neînfrânte dar oarbe a finului său, numai cu mintea sa mlădioasă; și izbutise să-și păstreze pământul moștenit dela părinți și să mai cumpere; își căutase și el stăpâni, îi aflase în partidul liberal, care avea mare nevoie de partizani pe aceste meleaguri. Ani la rând se schimbaseră în scaunul de primar cu Nădlag, urându-se dar nevoiți să se ajute. În acești ani fără astâmpăr, Visalon Crețu dobândise o mare iscusință în treburi ce nu sufereau lumina zilei, dar aduceau câștig bun și mai dobândise o înțelegere repede a primejdiei, așa cum fiara din pădure cunoaște dușmanul care se apropie adulmecând vântul. Chiar și acum, când se uscaseră de bătrânețe și se scorojiseră ca un trunchiu de păr și

abia se mai mișca, tremurând din toate încheieturile, mintea lui lucra fără greș, fără întrerupere, căutând cum să se împotrivescă noilor alcătuiți care-l strâneau tot mai mult cu cercul lor de fier, pricepând repede și fără greș primejdiile care-l pășteau chiar și din cele mai firești întâmplări ale cătunului. Era prea bătrân ca să mai nădăjduiască o îmbunătățire a lucrurilor, mintea lui rece, vindecată de patimi, îi spunea că nu mai hotărăște el câtă vreme va mai ține împotrivirea lui, că așa cum i-au luat moșia lui Mudra, așa i-o vor lua și lui într-o bună zi; înțelegea că asta n'o poate ocoli, cu nici un fel de iscusință. Pe el nu-l interesa izvorul acestei puteri. Recunoștea în contractul ce-a trebuit să-l încheie cu argatul său Gheorghisor Ion, al doilea fecior al lui Fârțug, în procesul pe care l-a pierdut cu Pașca Romulus, în amenda pe care a plătit-o pentru că n'a pus grâu sănătos în pământul său din Dupătău, în grâul, porumbul, carnea și laptele pe care trebuia să le vândă statului, recunoștea în acestea și multe altele chipul acelei puteri care venea peste el.

Crețu Visalon ura puterea aceasta. În inima lui îmbătrânită în răutate nici nu mai era loc pentru alt simțământ. Și cu cât pricepea mai curat zădărnicia oricărei împotriviri, neputința lui de a schimba drumul necruțător al acestor oameni care dădea buzna peste el și-i spuneau: dă-te la o parte, e pământul nostru, e munca noastră! — cu atât mai mistuitoare creștea ura sa. Puterea asta, care se ridica apăsându-l încet, fără iertare, înăbușindu-l, o recunoștea și în căminul cultural de sus din deal și nu se tocmise când Constantin îi ceruse bani pentru lăutari și vin pentru jucăuși.

Iar în serile care au urmat duminicii cu joc și beutură din curtea sa, Visalon Crețu s'a tot mirat că vede lumină în deal la cămin. Vineri seară, după cină, când Constantin se pregătea să plece, l-a agramit:

— Constantine, mai șezi un pic.

Visalon, tatăl lui Constantin, era un bătrân ruginit, uscățiv și gârbov. Avea mai bine de șaptezeci de ani, dar ținea la îmbrăcăminte curată și bine rânduită; cămașa albă fără pată, șumanul și laibărușul călcate și cioarecii bine întinși pe picioarele lui subțiri și strâmbe. Obrajii plini de pete galbene și roșietice i se uscaseră ca pergamentul. Vorbea cu un glas ca de iască, uscat și firav, parcă veșnic tânguindu-se:

— Șezi, să mai vorbim.

Privea la fiul său cu ochii lui tulburi, cocoliți, fără pic de duioșie pentru frumusețea lui tinerească.

Constantin șezu la loc, nemulțumit. Văzând că bătrânul tot tace și-l cercetează cum cercetezi un cal în târg, se răsti:

— Na, ce-i?

— Nu mai faci joc duminică?

— Nu.

— Dece?

— Nu se plătește!

— Dece nu se plătește?

— Apoi vin puțini, și cine-am vrut eu tot n'a venit și tot n'are să vie.

— Pruna aia uscată a lui Sălcudeanu?

— Aia.

— Mare prostălău ești, fătul meu. — Obrajii îi rămăseseră fără nicio expresie și glasul uscat, ușor hârșăit. Numai ochii îi sticliră cu răutate. Mare prostălău.

Se vede că flăcăul era învățat cu astfel de mângâeri părintești, pentru că răspunse nepăsător:

— Treaba mea.

— Ba-i și-a mea.

Feciorul se miră. Râse sfruntător, nerușinat:

— Doar nu ți-o căzut cu tronc Firuța?

— Nu; fătul meu. Cât privește broasca aia, treaba ta. Nu m'amestec. Da' cât privește jocul, îi și treaba mea.

— Ți-o fi venit poftă de joc!

— Poftă, nepoftă, Duminică să faci joc!

— Fă dumneata! — și se ridică, punându-și căciula în cap. Eu n'am vreme.

— Stăi, Costantine, mai stăi.

Feciorul n'avea răbdare, dar fără să și-o mărturisească se temea de glasul ca un hârșăit de hârtie sfâșiată al bătrânului și de uitătura ochilor lui uricioși. Se așează înapoi pe scaun.

— Tu ce gândești, dece ți-am dat vin și bani pentru țigani?

— Ii fi căzut în mintea copiilor.

— Așa gândești tu!

— Așa.

— Ți-am spus că ești un prost.

— De-aia mă ții, ca să-mi spui că-s prost?

— Nu. Acum stăi să-ți spui dece am dat vinul ăla și ți-oi mai da și duminecă și dece ți-am dat bani pentru țigani și ți-oi mai da și acum. Ascultă la mine. Încă n'am dat în mintea copiilor și mai ai ce învăța dela mine.

— Ascult, — dar dinadins își boldi ochii în grindă și 'ncepu să numere crăpăturile scândurilor.

— Sus în deal, în casa lui nănașu-tău, ăștia or deschis cămin. Și arde lampa în fiește care sară. Cetesc cărți și gazeturi.

— De mine, citească până n'or mai vedea bine.

— Ba să nu cetească.

Flăcăul tresări. O amințire tulbure îl răscoli ca un vârtej repede. Auzi glasul bătrânului, scârțâind mai departe:

— Tu știi ce scrie azi în gazeturi?

— Ne suduie pe noi.

— Ne suduie și-i scoală pe proști în capul nostru. Vor să ne iee bucătura dela gură și perina de sub cap.

Constantin se înveseli. Tată-său, are, de când îl știe, năravul ăsta, să-și plângă bucătura dela gură și perina de sub cap: „Așa-i el, hârșăt, dă-l dracului!”

— Și-apoi ce vrei, dumneata? Să oprești gazeturile?

— Alea nu le poți opri. Da 'măcar să nu le cetească. Să rămâie proști.

— Și-ai vreun folos dacă ei îs proști?

— Am. Că averea noastră cu proști a fost făcută și cu proști am ținut-o. Când toți or fi știutori, poți să bagi de mămăligă.

— Văd eu că dumneata ai intrat în ceasul morții.

— Constantine, nu cohi, bată-te Dumnezeu să te bată, nemernicule. Ascultă-mă. — Glasul bătrânului tremura de marea efortare pe care o făcea:

— Tu știi ce mi-a spus găuăzosul ăla al lui Tomuța?

— Niculae?

— Niculae. A zis: — Bade Visaloane, să-ți dai locul din Nirba altcuiva și să ne plătești pentru arat și sămănat și să ne dai sămânța. — Da' dece? zic eu. — Apoi așa, în două nu mai lucră nimeni. Legea nu ne lasă. — Lasă legea, fac io, ne înțelegem noi, că pân'amu am trăit destul de bine și fără lege. — Ba nu, se răstește mămăligarul, legea n'o putem lăsa, că-i a noastră și vrem să trăim mai bine ca până amu.

— Atunci m'am supărat. Intreb: — De unde le-ai mai cules și cestea, mă mintosule? — Treaba mea, zice el și mă'nfruntă cu nește ochi de să mă mănăce. Acum pricepi?

— Pricep, murmură Constantin, tulburat.

— I-am spus să-l trimită pe tătâne-so. Mă gândeam că-i bătrân și prost. Da' ș'ala că nu mai vrea în două. — Da' cât? îl întreb. — Patru părți din cinci, face el. — Așa, măi Gavrilă. Doar sântem neamuri, nu ne-am apuca acum de dușmănie. Da' el râde: — Dece să nu ne-apucăm? Dacă așa-i?! Dumneata ești chiabur, eu îs sărac. Neam, neneam, da' pân'amu ți-am lucrat pe nimica. Amu nu mai vreau. Intreb: — Cine ți le-a băgat în cap prostiile astea, mă omule lui dumnezeu? — Astea nu-s prostii, zice el. Asta-i dreptate. Așa? — Așa! — Așa crezi tu, Gavrilă? — Nu numai eu. Și alții. Și Lina, și ficiorii. Am vorbit și cu Macavei și Cucuet pe la Cămin. Că ne adunăm seara acolo și povestim. Și-acolo mi s'o luminat mie mintea și-am înțeles din vorbele lor că nu mai trebuie să-ți lucru în două.

Bătrânul vorbea rar, cu greu. Ochii îi licăreau cu răutate.

— Și ce-ai făcut?

— A trebuit să-i făgăduiesc patru părți din cinci.

— Dumnezeul mamei lui de mămligar!

Tăcură o bună bucată de vreme, îngândurați. Apoi Visalon continuă cu glasul său de hârtie sfâșiată:

— Am rămas numa' cu Stroia și cu Gorea. Și cu Ioan a lui Gheorghisor. da' și el umblă la cămin. Amu pricepi că acolo în deal fierbe pieirea noastră?

Constantin se înfioră. Acum își aduse aminte limpede. Ii și auzea glasul, subțire, mlădios: „Vor face gospodărie colectivă. Pe tatăl dumitale îl vor alunga. Te-or alunga și pe dumneata“. Șopti:

— Așa-i...

În ochii bătrânului licăriră lumini rele de satisfacție:

— Faci joc duminecă?

Constantin îl țintui cu ochii verzi și reci ce sticleau, subțiați de pleoa-pele mijite:

— Fac, da' ce-mi dai?

— Nu ți-am dat pănură albă pentru cioareci și bani ca să ți-i dai la făcut?

— Pentru aia am jucat odată. Amu ce-mi dai?

— Of, paștile mamei cui te-a făcut de tâlhariu! Vrei să mă jăfuești iar? Of, călcate-ar vaca ai' neagră! Nu-ți dau nimic. Să joci.

— Pe nimica numa' nu joc.

— Of, vedea-te-aș cu flori la căpătâi că numa' să mă jupoi ști. Num'ai furat destul? Mai vrei să-ți dau și cu mâna mea?

— Mai vreau. Își privea părintele drept, înfruntându-l fără rușine. Il ura pentru că își mai poartă sufletul în zdreanța lui de trup, iar el tânăr și cu viața fierbându-i în vine, trebuie să cerșească dela el.

— O, ce să-ți dau?

— Pielea aia de box.

— Care piele de box?

— Aia ascunsă în cămară, în lădoiul cu grâu.

— Haa! Aia nu ți-o dau. Din aia trebuie să-mi fac cisme.

— Dacă nu mi-o dai, nu joc.

— Oh, tâlhariule. Oh și vai de zilele mele. Ia-o... ia-o și să nu te mai văd în ochii mei.

— Și bani pentru țigani.

— Iți dau, da' să-i tocmești pe ai mai buni. Pe Bimbo.

Constantin râse:

— Aia nu mai calcă pe-aici.

— Dece să nu mai calce?

— Nu le-am plătit, fără numai două sute.

— Oh, Constantine, fătul meu, învață tu dela mine și nu te scumpi la țărățe.

V

Intr'o seară, către sfârșitul primei săptămâni din Decembrie, la ușa căminului s'a oprit duduind înăbușit o mașină mică, ale cărei faruri spintecau noaptea cu o lumină orbitoare. Intr'o clipă, sala căminului segoli și mai ales copiii începură a foi în jirul mașinii, minunându-se de ea, pipăindu-i aripile prăfuite, examinând pe șofer cu ochii plini de mirare, ca pe un ins cu tainice puteri.

Din mașină sări, dând binețe, un orășean tânăr, într'un pardesiu larg și cu capul gol. Căuta pe directoare:

— Hai, Ană!

— Ană, te caută un domn!

— Ană! Ană!

Ana ieși repede în prag. Din colțul său se neliniști și Petrea, ridicându-se în picioare și dând să pornească spre ușă.

— Imi pare bine că vă aflu aici, — spuse orășeanul, strângând mâna Anii. Nu vă deranjați. Continuați. Dați-i mai departe.

— Eram chiar pe gătate.

Intrară, întâi Ana, apoi tânărul și pe urmă, buluc, toată lumea. Se așezară care pe unde apucară și se făcu tăcere.

Ana recunoscă la lumina spălăcită a lămpii pe instructorul dela Târgu-Mureș, și se sperie. „A venit după raport. M'a luat la rost în fața lumii. Ce i-oi spune?” se urmau gândurile ei cuprinse de panică.

Dar tânărul sta liniștit, zâmbitor și aștepta, netezindu-și din când în când părul roșcat și lung, cârlionțat ca la miei.

— Mă rog, citiți mai departe. Faceți așa, de parcă nici n'ași fi aici. Pot să fumez?

— Da... — îngăimă Ana, sbătându-se încă să-și adune gândurile speriate și risipite.

Și iarăși tăcură. Tinerii priveau la instructor cu nesfiită curiozitate, așa cum priviseră la mașină și la șofer. Fetele se bucurau — șoptindu-și la ureche-că-i frumos și arătos la chip, iar feciorii îi admirau părul și grumazu puternic arămiu, ce se vedea ieșind din gulerul deschiat al pardesiului. Ana tot aștepta s'o întrebe: „Ce-i cu acel raport *detailat*”?

— Inseamnă că trebuie să plec, dacă nu vreți să lucrați de față cu mine. Atunci să mă duc. Oi veni alt'dată, când mă veți pofti.

Se ridică, încheindu-și pardesiul, neîncetând să zâmbească:

— Vai de mine, tovarășe, da'cum să te duci așa? Doar nu sântem în pădure, — se auzi din lume Macavei Savu și se ivi în lumină, făcându-și loc cu mâinile. Șezi numa'frumos, aici, și Ana va citi, că citește frumos.

Au citit până la capăt broșura despre un grâu cu spicul cât palma, care cuprinde șazeci și mai bine de boabe, prăsit în Uniunea Sovietică, pentru colhozuri și sovhozuri.

Ana închise broșura și privi întrebător, ușor îmbujorată, către instructor. Acesta fuma, cu ochii mișiți, ațintiți în gol. Părea că nu aude, că nu vede. Apoi, ca trezit dintr'un vis, înturnă ochii spre Ana, surâzător:

— Frumos citești! Tare frumos...

Oamenii începură a pleca. Se urneau agale, mai zăbovind prin curtea Căminului, adunându-se în jurul mașinii și intrând în vorbă cu șoferul. Coborînd fără grabă spre cătun, se opreau la răscruci, întrebându-se. Țigările lor licureau prin întuneric și li se auzeau glasurile ca venind de departe:

— Oare să fie grâu ca acela?

Un răspuns se auzea moale:

— Dacă scrie 'n cărți...

Apoi stăruind un alt glas:

— Da'oare pe la noi dece nu-i?

Cineva șovăia, oftând:

— Apoi, pe dealurile noastre...

Iar la sfârșit, un glas aspru hotăra:

— Dacă pe-acolo este, a fi și la noi de bună samă! Când o fi colectiv, or fi toate câte sunt în Rusia!

În sala căminului au rămas puțini. Cătau cu îndrăzneală la Ana și la instructor. Se vedea pe fețele lor că și-ar da cămașa, ca să afle toate câte s'o întâmpla. Iar lângă perete, pe-o layiță, Ion Hurdubeț și Petrea Nucului își așteptau nevestele. Peste ochii lui Ion, pleoapele se tot băteau ostenite. Petrea nu-și lua ochii dela Ana și sta aplecat înainte ca să audă și să vadă mai bine.

Toată lumea tăcea. Această tăcere o stingherea pe Ana. Ea încă nu știa ce anume va întreba-o instructorul și ce anume îi va răspunde. Iar instructorul aștepta trăgând liniștit, prelung, ultimele fumuri din țigară.

Macavei Savu se gândi c'aici nu-i loc de sfat. Cine știe ce vești au căzut odată cu acest instructor? Poate că-s bune. Dar pot fi și de alt soi. Dacă-s bune, nu-i târziu nici mâine sară s'ajungă în urechile oamenilor; dacă-s rele, mai bine să nu le-audă unii slabi de înger. Căminul lor îi floare gingașă. Nu strică să umbli ușor cu ea.

Se sculă și aplecându-se către delegat, spuse:

— Eu gândesc să mergem într'un loc mai liniștit să stăm de vorbă.

— Bună ideie!

Se ridicară și ieșiră, cu oamenii care-au mai rămas dându-le ocol. Ana ieși cea din urmă, după ce-a suflat lampa. Incuind ușa cu lăcata mare cât un mai, îl simțea pe Petrea în preajma ei, fierbând tăcut, pironind-o cu ochii mistuiți. Tot îi venea să-i mumure o vorbă de drag, să-l mângâie cu palma fierbinte pe obraz și se tot sfia. Intorcea numai spre el căutături repezi, furisate și se înfiora de un gând cu spin. Mereu se pregătea să-i spună, lipindu-și umărul de trupul lui: Petre, nu te necăji! și mereu amâna împinsă de un nou gând despre ce s'a făcut și ce nu s'a făcut la Cămin.

Porniră spre vale, minunându-se în vorbe simple de vremea bună, anume potrivită pentru muncile țaranului. Mașina trecu înainte, săltând cu sgomot de fiare, icnind din arcuri. Câte una, câte una, se desprindeau din grup umbre strecurându-se pe cărări abia albind prin întuneric, de-a dreapta și de-a stânga. Curând au rămas doar Ana și Macavei de-o parte și de alta a instructorului, Maria lui Macavei, pășind mai în urmă, iar în urma tuturor Petrea. Urmărea fără încetare, pe sub pălăria coborită mult pe frunte umbra Anei, cum se mlădie, pășind mândră, îndrăzneță, alături de statura bine legată a instructorului. O vedea cum își întoarce mereu fața spre acesta, o auzea cum cântă câte-o vorbă, când și când, cum râde ușor. Când umbrele lor se apropiau mai mult decât i se părea îngăduit, o putere mai tare ca el îl împingea ca un vânt din spate și se pomenea că pașii îi cresc fără voia lui.

Ajunseră la poarta Anii. Se opriră, continuând vorba începută pe drum. Pentru câțeva vreme intrară și Macavei și Măria. Ana aprinse în grabă lampa și trase masa lângă pat, să aibă unde se așeza toți. Instructorul își întorcea încet privirile prin odaie, stăruind asupra scoartelor, a ștergarelor, a blidelor agățate împrejur la îmbinarea pereților cu tavanul.

— Tare frumoase covoare. Dumneata le-ai făcut?

Ana ghici, după zâmbetul în care i-au împietrit obraji, că delegatul e surprins că-i place, și fu mândră:

— Eu!

— Apoi dumneata ai talent.

Ana râse, pentru că n'a înțeles ultimul cuvânt, dar știa că trebuie să fie ceva frumos.

Se așază pe pat, între Petrea și Măria, privind țintă, cu încredere și fără sfială — ca un copil — în ochii instructorului care ședea în fața ei pe scaun.

— Ei, să auzim și de cămin. Cum îi? — întrebă el, gândindu-se că nu-i bine că femeia asta tânără și-așa de vie are ochi albaștri și glasul gingaș cum îi plac lui.

— Bine, răspunse Ana, râzând. Cum ai văzut, oamenii au început să vie.

Gândul cel cu flori al instructorului se topi repede și ca întotdeauna când avea o treabă de dus la capăt, începu a-și rândui gândurile, ca roțile și șuruburile unui motor.

— E bine că vin. E chiar foarte bine. Trebe acum să ne gândim ce le dăm.

— Cetim.

— Asta-i foarte bine. Cărți aveți?

— Mai avem. Adică are Pantea Simion. Căminul nu are bibliotecă.

— Hm! Dar să luăm lucrurile sistematic. Plan de muncă aveți?

Ochii albaștri ai Anei crescură mari și gura i se deschise fără vorbă. Plan nu era.

Instructorul înțelese îndată că întrebarea sa n'are răspuns. Nu stăruie. Ascultă cu răbdare explicațiile sfătoase ale lui Macavei: ei nici nu prea știu bine ce să facă; adună oamenii, citesc, spun povești, ghicitori, mai fac glume, mai joacă tineretul, apoi merg acasă. Asta-i!

— Io nici nu știam bine ce să fac, cum să fac — începu Ana și în glasul ei se simțea un scâncet de copil și-o încordare de om supărat. Nimeni n'a venit să-mi arate ce și cum. Și dumneata mi-ai pus un registru în brațe și te-ai dus cu drumul, da' c'o vorbă n'ai spus ce trebe să fac. Am rămas noi de capul nostru și-apoi ai mai și trimis cartea aia că trebe un raport *detailat* și...

— Ei, ei...

— ...de-unde să-l iau? Ii tare ușor să zici, fă, și-apoi dece n'ai făcut? Ii tare ușor să treci în automobil, să dai binețe și-apoi să strâmbi din nas: — Ce-ați făcut? da' să stai cu oamenii și să-i auzi: ce să cat io la cămin? să-i chemi și ei să zică: ce treabă am io acolo?

— Tova! Nu, dece te-ai supărat? Nu-i încă nici un năcaz. N'am venit să vă trag la răspundere. Am venit să vă ajut, să vă arăt. Asta-i meseria mea. Nu pot zice c'ați făcut multe. Da' pot zice cu mâna pe inimă că ați făcut mult.

Privind-o pe Ana drept în obraji, delegatul își spunea că acest director de cămin cu cosițe blonde și gene lungi, cu obraji cam uscați, dar simpatici, pare a fi mai de nădejde decât toți cei pe care i-a întâlnit în drumurile sale în ultimele săptămâni. N'ar fi putut motiva de ce crede așa

Poate pentru că își apără cu atâta patimă puținul ce-a făcut. Poate pentru aceea privire sinceră de copil care-i isvorăște din ochii albaștri.

— Am văzut cum ascultau oamenii cititul dumitale. Aceasta înseamnă că vor asculta de glasul dumitale și când le vei cere lucruri mai grele.

Ana îl privi nedumerită, puțin speriată, strângând din umeri.

— Acum să vedem cam ce-am putea face mai întâi, căci nu putem face totul dintr'una. Așa-i?

— Da.

— Să facem dar acel „înspăimântător“ plan de muncă.

Și râse. Râsul său descreți fruntea lui Macavei și muie încordarea Anei. Surăseră și ei, grăbindu-și privirile către coala albă a blocului așternut pe masă de instructor.

Acesta scrisese cu litere mari de tipar, sus, pe fruntea paginii:

*PLAN DE MUNCA
pe luna Decembrie 1949*

Apoi, după ce socotiră cam câți oameni se vor putea strânge, hotărîră ca la 15 Decembrie echipa de dans să înceapă repetițiile, iar până la 30 Decembrie corul să știe Imnul Republicii și-un alt cântec încă. Mai hotărîră un cerc de citit în capul de sus al cătunului. După aceasta, Macavei Savu și Măria plecară. Instructorul mai rămase să-i arate Anei cum se alcătuește un program săptămânal, cum trebuiesc organizate repetițiile și să se sfătuiască ce cărți trebuiesc citite. Petrea, după ce petrecu pe Macavei, se întoarse fuga în casă și se trase în colț, lângă ușă, așezându-se pe scăunelul său cu trei picioare. De-acolo, îi privi cum sfătuesc, preocupați, plecându-și capetele spre hârtia de pe masă. Obrajii ei se luminau tot mai mult, pe măsură ce pe hârtie prindeau contur visurile ei dedemult, arătându-se apropiate și materiale, iar instructorului zâmbetul nu-i mai pierdea de pe buze. Toate acestea i se părură lui Petrea nelegiuite.

Pe urmă, instructorul se ridică dela masă și îmbrăcându-și pardeziul, se pregăti de plecare.

— E bine că te rezemi pe U.T.M. și e bine că tovarășul acesta Macavei îți ajută. Și neapărat să-ți faci colectiv de muncă. Îți doresc succes și spor la muncă.

Ieșind, strânse, scuturând bărbătește mâna lui Petrea, felicitându-l în gândul său pentru o astfel de soție.

Când se întoarse, Ana îl află pe Petrea șezând la masă, cătând cu privirile rătăcite la hârtii.

Tresări bucurasă la gândul că aceste hârtii au stârnit interesul lui Petrea.

— Așa că-s faine planurile, Petrea? Ai auzit?

— Or fi.

— Ție nu-ți plac?

— Parcă trebue să-mi placă mie?

Glasul lui Petrea era plin de o tristețe neagră și fără margini, ca la o înmormântare de mireasă. Își ținea ochii aplecați către podea. Buzele lui frumoase se răsfrânseseră în jos cu amărăciune. Bărbia îi tremura, degetele mâinii i se frământau, apucând în gol.

Ana înțelese că nu-i bine. Se apropie și se lipi de el, ridicându-i fruntea spre ea. Ii sărută ochii mari, negri, mistuiți de negrită tristețe, apoi gura, apoi obrazii și iar ochii aceia care-i erau mai dragi decât orice pe lume. Petrea se lăsa în voia ei, fără vlagă, ca un mort.

— Petrea dragă, nu fi năcăjit.

— Parcă are cineva treabă dacă-s' năcăjit ori ba?

— Așa vorbești de parc' ai fi un străin. Eu nu mai pricep ce-i cu tine. O vorbă nu zici, numai oftezi și te uiți urât la mine.

— Ce să zic? Pe mine cine mă întreabă? Ați stat și'n iasară de parcă ați fost numa' voi. Către mine nime n'o zis nici o vorbă. Nici domnu' tău...

— Apoi vezi bine, doar a venit pentru cămin...

— Așa-i. Tu ești directoare. Eu-îs un nima'n drum.

Și-un cuvânt n'a mai scos. Iar noaptea, trezindu-se în răstimpuri, Ana îl auzea oftând greu, cu geamăt.

Acestea se petrecuseră Vinerea.

Sâmbătă seara, oamenii veniți s'asculte citindu-se despre facerea pământului și ivirea viețuitoarelor pe pământ, au aflat o veste nouă: vor avea cor și echipă de dans. Ei vor cânta în cor, ei vor juca în echipă de dans. De joc s'au bucurat cu toții. Tinerii au și prins a se foi, cu furnicături în picioare. Numai Cucuet Iacov s'a cam sucit pe laviță, căutând să-și încrunte fața prelungă, fără mustăți și cu puține sprâncene, („că el îi om bătrân de-acum, să joace feciorii“), dar când feciorii l-au rugat frumos, („că doar dumnealui știe toate ponturile și cunoaște cele mai frumoase chiuituri“), s'a lăsat mai moale, iar până la urmă, își scuipă în palme și-odată trânti pașii pe podea, răsucindu-se într'o figură de bărbunc și strigând în admirația celor din jur—„așa, mă!“ Apoi se așează pe laviță, luându-și pe Rozalia după umeri:

— Apăi tu, Rozalie, se vede c'om juca și noi în rând cu ei. Dacă așa trebe.

Cu corul, însă, a fost mai greu. Dece să cânte toți? Lasă să cânte Ana, că are glas ca pasărea, și Firuța lui Sălcudeanu, ori Gheorghisor, ori Macavei, că doar dacă-i pui la olaltă, cine știe ce amestecătură fără cap și coadă a ieși. Macavei se sdrobi să lămurească. Doar nu cântă fiecare pe legea lui. Un cântec cântă toți, pe mai multe glasuri. Apoi dacă-i numai un cântec — au spus ei — să-l cânte unul singur: pentru un cântec destul a fi un om.

S'au lăsat cu greu convinși numai când s'a pomenit de corul din Cărpiniș și au rămas înțeleși să-l facă numai după ce l-or vedea cu ochii lor și l-or auzi cu urechile lor.

Apoi au fost împărțiți oamenii în cor și în echipe de dans și iar s'au stârnit vorbe aspre, vecine cu sfada, mai ales la alcătuirea perechilor de joc. Ori flăcăii își voiau o anumită fată — care fie că era rușinoasă, fie că-i erau mai grele picioarele — ori fetele se arătau mai alegătoare și nemulțumite de perechea hărăzită. Greu să împaci inimile aprinse. Dar stăruința și sfătoșenia lui Macavei și glasul cântat al Anei au liniștit încet, încet apele. Până la urmă, mai toate perechile se potriveau de parcă anume au fost croiți unii pentru alții și au și prins a se alege din mulțime cu surâsul în obraji.

Spre seară, Ana, Macavei și Petrea au închis căminul și s'au tot dus, spre capătul de sus al cătunului, oprindu-se și bătând la ușa tinzii lui Stroia Ioan. Aici s'a prăsit al doilea cerc de cetit din Nima, la care citea în fiecare Miercuri și Sâmbătă, Pantea Simion.

VI

Aflându-se în cătun că la cămin se face echipă de joc și că Hurdubeț va fi șeful ei, duminică, încă dimineța, au prins a bate la ușa lui Hurdubeț unii flăcăi: cel dintâi a bătut Gheorghisor Ilisie, Fârțuguș întrebând:

— Acasă ești Iuane?

— Acasă!

— Pot intra?

— Poți, că noi ne-am sculat de mult.

Era un obicei cunoscut al Hurdubeților să se scoale înaintea găinilor. Se scula întâi Fevronia, bătrâna, iar de gura ei se trezeau și părăseau așternutul și ceilalți.

Fârțuguș intră prevăzător, dar văzându-i îmbrăcați pe toți, frumos, curat, de sărbătoare, se liniști, mișcările sale deveniră mai libere, mai ușoare. Era de felul său un fecior sprinten și subțire, deloc rușinos, cam mărunț de statură, dar altfel frumușel, rumen la chip. Cu deosebire glas avea bun și ochi căpriei, duioși, plăcuți fetelor.

— Șezi, Ilisie.

Ii fu întins un scăunaș rotund cu trei picioare.

— Ce vânt te-aduce?

— Apoi ia, am venit să văd ce mai faceți.

„Știu eu ce te-a adus — gândi Măriuca, înveselită. Te mănăcă tălpile și-ai aflat că Ion face joc la cămin“; dar având de lucru cu părul ei negru, și cu alte dichisuri obișnuite ale femeilor tinere, nu-i răspunse nimic, ci se mulțumi să-și zâmbească în oglindă.

— Așa, apoi bine-ai făcut, grăi Ion, înveselit și el, parc'ar fi ghicit gândul și zâmbetul nevestei sale.

— Văd că vă gătați să mergeți la cămin.

— Ne gătam. Doar ești și tu destul de bine gătat.

— Apoi, cam așa-i în zi de duminică.

— Cam așa.

Tăcură. Se vedea bine că feciorașul era frământat de un gând pe care nu știa cum să-l aducă în vorbă și că Ion aproape a și ghicit acel gând, dar dinadins nu se grăbește să-l ajute pe flăcău.

— După cum aud, — își luă Fârțuguș inima în dinți — se'ntâmplă noutăți la Căminul cultural.

— Se mai întâmplă, așa, câte una. Imi pare bine că ai auzit.

— Am auzit eu una. (Crezând că acum va fi după dorința sa, Ilisie râse câtinel, mijindu-și hoțește ochii).

— Așa? Precum văd eu, tu nu numai picioarele le ai bune, da' și urechi ai bune.

Flăcăul se fâstăci puțințel. Înțelesese înțepătura lui Hurdubeț și gândi cu necaz: „I-i ciudă pe mine c'am jucat la Crețu... Sfântu' ei de lume și de minte“! Se temea că degeaba a bătut drumul dintr'o margine de sat până'n cealaltă. Ingăimă:

— Apoi mai sânt și alții cu picioare bune.

— Sânt, mulțam lui Dumnezeu! (Acum Hurdubeț se hotărîse să-l înghimpe cât de tare pe Fârțuguș.) Sânt destui. Am și făcut cu ei echipă de joc.

— Așa? Ai făcut?

— De asta n'ai auzit?

— Ba mi se pare c'am auzit și de asta... — murmură câtinel Gheorghisor, de-odată deznădăduit. „Ăsta nu mă ia'n echipă. Degeaba am și venit.“

— Da, da... Am făcut echipă.

— Așa? Și-s mulți ăi de joacă'n echipă?

— Nu. Nu-s tare mulți. Nici nu trebuie mulți. I-am ales pe cei mai buni jucăuși din sat.

Hurdubeț de-abia-și stăpânea râsul, care se tot ivea pe la colțurile

gurii, ca puiul nesupus de sub aripa cloștii, iar Măriuca nici nu mai putea să se pieptene; îmbrățișase oglinda și-și răzimase fruntea de perete ca să poată râde fără s'o audă nimeni.

În vremea asta, Fevronia, bătrâna, fierbea mămăliga și pregătea ouăle și niște brânză, pentru prânz, iar bătrânul Toma Hurdubeț și puzderia lui de copii, ascultau mișcați și atenți vorba celor doi jucăuși pătimași.

— Hm! Cam cine-s în echipă? — întrebă Fârțuguș, prevăzător.

Hurdubeț spuse alegând numele ca la întâmplare:

— Apoi, badca Cucuet...

— Aa! bun jucăuș badea Iacov — își arată Ilisie însuflețirea.

— Bun... Și Pantea Simion...

— Bun și el.

— Bun. Și mai sânt și alții. Și fete și neveste. Acolo-i lelea Rozalia a lui Cucuet și-acolo-i și Irina lor.

Fârțuguș tresări și repezi o întrebare neliniștită:

— Irina? Cu cine joacă Irina?

— Apoi nici nu știu bine cu cine joacă Irina.

— Așa! Mă, da' fain le-ați încurcat.

Chiar la asta nu se așteptase. Irina să joace cu altul. Și'nă cu unul oarecare, de care Hurdubeț nici nu-și aduce aminte. Impodobită treabă, n'ai ce-i zice!

După ce se liniști, Gheorghisor întrebă amărât:

— Jucați chiar de azi?

— Azi nu jucăm.

— Dece nu jucați?

— Nu-i în plan.

— Aha! Jucați după plan.

— După plan. Parcă tu nu joci după plan.

De l-ar fi trăznit, Gheorghisor n'ar fi fost mai uluit:

— După ce plan joc eu?

— După planul lui Crețu.

O bună bucată de vreme, Gheorghisor nu mai spuse nimic. Sta ținut în scaun, cu privirile în pământ, rușinat și umilit. Intr'un târziu, murmură mâhnit:

— Se vede că eu n'oi mai juca în tinerețea mea.

— Dece să nu joci? Doar Crețu s'a jurat să ție joc în fieștecare duminică.

Asta o știi tu bine.

— Știu, știu, lasă-mă'n păcatele mele, da'acolo eu n'oi mai juca...

— Da' dece?

— Apoi, așa. Constantin ăla se tot îmbată și strigă la îmbălăcăciuni, de se rușinează și feciorii, nu mai vorbesc de fete... Și-apoi îi chiabur...

— Aha... Ai băgat și tu de seamă că-i chiabur, răsări hărtăgoasă la vorbă Măriuca. Cam târziu...

Hurdubeț, gândindu-se la o anumită prietenie nu de mult stricată, spuse mai pașnic:

— Apoi Ilisie dragă, fă și tu cum crezi...

— M'am gândit că dacă-i joc la cămin, poate că...

Ridică ochii umiliți, întrebători. Genele-i tremurau ușor. Dar Ion Hurdubeț, tăcea și îl privea cu nepăsare. Atunci mai adăugă, cu greu:

— Poate c'a fi un loc și pentru mine.

— Nu știu. Nu pot să-ți spui nimic. Da' la Cămin... poți veni. Dece să nu poți? Așa-i Măriucă, la Cămin poate veni?

— Poate, poate, spuse repede Măriuca, abia ținându-și râsul.

— Și'n ehipa de joc, — mai îndrăzni — mai mult mort decât viu Fărțuguș — ... n'a fi chiar nici un loc...?

— Asta nu știu... Tu dă pe-acolo și-om vedea... Și-apoi.. tu știi că nu-i bine să șezi cu fundul pe două scaune.

Gheorghisor se făcu roșu la față și'ndată și schimbă vorba. Mai zăbovi cât zăbovi și plecă fluerând un cântec de joc, săltăreț.

În aceeași dimineată, Macavei Savu se hotărî să meargă la Visalon Crețu. Erau câteva lucruri de limpezit, care nu mai sufereau amânare.

Îl află în odaia din față, șezând singur la masa așternută cu față albă și citind dintr'o biblie veche. Suzana, nevasta de-a două a lui Visalon, o femeie dolofană, roșie, trăită bine, care era cu vreo treizeci de ani mai tânără ca bărbatu-său, își vîrî pe ușă capul învelit într'o ceapță neagră de barșon, curioasă să vadă cine vine la ei în ospetie, dumineca dimineată. Zărindu-l pe Macavei Savu, își strânse buzele, de parc'ar fi mâncat prune verzi și se grăbi să piară.

— Bună ziua, Bade Visaloane!

— Bună să-ți fie inima, Macavei. Șezi, uite, aici. Ce mai faci? Demult n'ai mai fost pe la noi. Ne-ai uitat se vede.

Visalon Crețu ar fi vrut să zâmbească dar nu izbuti. După glasul lui uscat, nu puteai pricepe nimic din ceace i se petrecea în suflet. Din ochii lui însă, Macavei ghici că bătrânul tâlhar se teme, poate că a și ghicit dece a venit.

— Așa se pare, c'am uitat, dar uite ne-am adus aminte de dumneata și-am venit să te mai vedem, să te'ntrebăm cum o duci cu sănătatea, dacă n'ai lipsă de câte ceva.—Și ne-am gândit că n'o să fie nici o supărare dacă de azi înainte om trece mai des pe la dumneata, să te mai întrebăm una și alta.

Visalon nu se lăsa înșelat de înfățișarea blajină a lui Macavei. Cu glasul ăsta moale, cu vorbele astea domoale, cu privirile ochilor ăștia spălăciți, îl mai sângerase de câteva ori și înțelegea că nici acum nu venise numai ca să-i dea binețe. De când se dase cu comuniștii, firea înceată și blândă a acestui om, scosese la iveală dârzenie și curaj. Crețu se aștepta și acum la ceva neplăcut. Suspină, ridicând ochii către tavan.

— Să vii, Macavei, să nu ne ocolești. Noi te primim ca totdeauna cu inima deschisă.

— Așa ne-am gândit și noi, chiar la inima aia deschisă... Ba ne-am și chibzuit, că amu dacă ți-ai deschis inima, ti-i hotărî să deschizi și hambarul.

Macavei râdea, parc'ar fi spus cine știe ce glumă bună. Ochii lui însă nu râdeau, ci iscodeau fără sfială fața zbârcită, uscată, a lui Crețu. Se miră de nemișcarea ei și se bucură de tresărire de spaimă a ochilor verzi, cocliți ai moșneagului.

— He, he, făcu Visalon, râzând numai din vârful buzelor. Tot om glumeț ai rămas tu, Macavei, dragul badii.

— Așa-i sufletul meu, bade Visaloane, glumeț și plin de voie bună.

— Așa-i, așa-i. Tu ai fost totdeauna un om bun.

— Bun ca pita moale.

— Chiar așa.

— Numa c'amu pita s'a uscat. S'a făcut pesmet. Îți poți rupe dinții în ea.

— He, he, — iar glumești, Macavei. Da' nu pricep de ce-ai pomenit de hambar.

— Mă mir că nu pricepi. Doar mintea dumitale n'are seamă pe valea asta.

Macavei răsese iar, un răs rece, tăcut. Își aducea aminte de anii de mult trecuți, de tinerețea lui fără bucurii, pe când acest moșneag uscat era încă în putere și-l suduia de pe verandă: „Mișcă, puturosule! Dece-mi mâncai mămăliga? Ca să trândăvești?” Acum stă în fața lui, mios, cu o înfățișare neputincioasă. Nu mai strigă. Răutatea și ura îi dospesc în inimă și abia răzbat ochii verzi, tulburi, ca în singura părticică vie a feții înțepenite. Moșneagul acesta îi aducea aminte de acei câini nărași care se lăpădă de pământ câtă vreme-i privești, iar când nu-i bagi de seamă, îți sar în spate. Și Crețu se prefăcea prost, că nu pricepe, parcă asta l-ar putea scăpa de soarta lui de tâlhar prins în țarc.

Tăcea și Visalon, așteptând. Măsura cu priviri furioase, repezi, pe omul din fața lui, mărunț la statură, vânjos și încă în putere. Măinile sale, răzămăte pe masă erau mai mari și pline de vine groase, mâni negre, muncite, grele. Cândva Visalon strigase la acest om mic și-l bătuse. Acum se temea de el și-l ura din străfundul sufletului său. Aștepta, aștepta, pregătindu-se să se apere.

De odată se auzi iar vocea molcomă, un pic răgușită a lui Macavei Savu.

— Uite ce-i, bade Visaloane. Trebuie să deschizi hambarul și să dai cota de cucuruz. Ai dat puțin. Și floarea soarelui. Din asta n'ai dat nici un chil. Măine către seară trec să văd chitanța.

Crețu se gândise la cote, de cum îl văzuse răsărind pe Macavei Savu, și înțelesese că nu-i scăpase, atunci când acesta pomenise de hambar, totuși acum tresări, schimonosindu-și zbârciturile obrazului:

— O, Macavei dragu' badii, dar tu știi că hambarul meu demult îi gol.

— O fi hambarul gol, da' câteva gropi pline s'or mai găsi.

— N'am, dragu' badii. N'am nici un bob. Floarea soarelui am dat-o toată la oameni.

— Bade Visaloane, gândește-te că ești bătrân, nu se cade să umbli cu minciuni. Unde-i ospăț cu ceterași, cu colaci și cu vin, în toată duminica, un bob, de, tot se mai găsește.

— Să n'am noroc pe lumea asta, Macavei. Să n'am parte de îndurare în ceruri, dacă te mințesc. Nu mă crezi? Doar tu mă cunoști. Și nu de ieri de-alaltăieri...

— De nu te-aș cunoaște, mai că te-aș crede, da' legea nu vrea să te creadă. Lege ca asta, bade Visaloane, n'a mai fost în țara asta. Ii o lege dreaptă și cuminte și nu te crede lesne. Pe vorbe nu dă nici doi grițari. Dai cota? Bine. N'o dai, apoi, nu-i așa bine. Legea, dac'o calci, se răzbună. Mi-ar părea rău să te văd purtat pe la judecăți și băgat în temniță.

— Dar ce să fac? Dacă n'am? Să fur!

— Azi îi mai greu să furi, ca pe vremea dumitale.

— Ce să mă fac? Doamne, ce să mă fac?

— Să dai cota.

— Of, și iar of! Din ochii bătrânului începură să curgă lacrimi adevărate.

Macavei nu se mira de plânsul lui Visalon. „Ăsta și pe Dumnezeu ar umbla să-l înșele. Dacă ar exista”, — cugeta el. În sinea lui, se bucura de strânsoarea în care-l apucase pe vechiul său dușman, dar nu voia să-și arate această bucurie.

La rândul său, Visalon își stăpânea greu fierberea și tremurul mâinilor. Acum vorbea mai rar și găfăia mai mult. „Mă arde, blăstămatul. Mă arde ca pe jar și se bucură, gândea moșneagul. Parcă s'ar bucura pentru el. Și nici n'are nici un folos. Numai pisma și-o stâmpără. Blăstămatul!“ Într'un fel, însă, Visalon se înșela, pentru că Macavei nu-l pizmuia, pentru că bucuria acestuia era mult mai largă; ci îl ura așa cum îl ura și Visalon pe el. Și bucuria lui de-aici răsărea, din faptul firesc și simplu că legea pe care o aduce cu el și cu care lovea în chiabur, era legea inimii lui.

— Să n'o mai întindem, bade Visalon — vorbi iarăș Macavei, cu blândețe. — Vorba multă, sărăcie. Măine trimite cota la Brețc. Știi cât mai ai. Cinci mii de kile de cucuruz. Cinsprezece măji de floarea soarelui. Dacă duci mai mult, nu ne supărăm. Tot ce dai statului se plătește. Dacă duci mai puțin, ne supărăm.

Crețu nu mai răspunse. Pricepuse dela început că nu-i nici o nădejde, dar se împotrivise, știuse că Macavei nu-l crede, se tânguise, însă acum se înverșuna în sinea sa; „nu dau nici un bob, nu dau nici de mă spânzură“ — dar era de-pe-acum încredințat că va da tot până la ultimul grăunte, pentru căăștia vor găsi bucatele și nu-l vor ierta.

Toată viața sa se tânguise cu cineva pentru ceva, zbatându-se ca peștele pe uscat, oricât de mic s'ar fi arătat câștigul; niciodată n'a dat ceva din mână până nu s'a tocmnit, până nu s'a jurat, până n'a suduit, până ce n'a plâns; cu atât mai mult se zbuciuma, mai ales acum, când trebuia să rupă parcă din carnea lui și s'o deie dușmanilor săi.

Macavei nu mai așteptă răspunsul bătrânului. Cu acelaș glas puțin răgușit, întrebă:

— Ion Gheorghișor încă tot la dumneata-i?

— Tot.

— Cât îi plătești?

— Cât scrie la contract.

Crețu răspundea în silă, supărat. „Dece mi se bagă în suflet satana asta? Vrea să-mi iee și sluga?“.

Dar Macavei nu-i lăsă răgaz de gânduri multe.

— Unde-l culci?

— În grajd.

— Apoi să nu-l mai culci în grajd. Să faci bine să-l culci în casă, că-i om și nu vită.

În vocea lui Macavei părea că se schimbase o coardă. Dar nu mai o clipă se simți mânie adâncă în vorbele sale. Continuă, cu aceeași voce blândă, domoală, cu aceleași vorbe rare.

— Am auzit c'ai dat iar pământ în două. Nu-i bine. Legea nu lasă.

— Mă, Macavei, mă! Dece te bagi tu în viața mea ca spinul în rană?

— N'am nimic cu viața dumitale. Îți spui numa' că nu-i bine să dai pământ în dijmă, că-i oprit de lege. Și dacă calci legea, apoi nu pot să nu m'amestec.

Râdea iarăș, înfruntând uitătura otrăvită a lui Visalon. Se ridică și punându-și cu grijă căciula în cap, își luă cuviincios rămas bun.

— Mergi sănătos, șopti Crețu, începând să tușească.

Țintui ușa, încă multă vreme după ce Macavei plecase, cu o privire grea, de ură. Acum îi părea mai rău ca niciodată, după tinerețea lui, după puterea lui pierdută.

Mai pe sub seară, Gheorghișor Ilie, tatăl lui Ilisie, povestea câtorva oameni strânși în ușa cooperativei:

— Asta nu-i joc ca jocurile. Ii cu ezeriț, ca la cătănie. Muștruluială. *Fârțug!* Este comandant: Hurdubeț. Este muzică: Eu și Pașca Romulus. Și este și ghinărar: Ana Nuclei. *Fârțug!*

Mulți au râs de-aceste vorbe ale lui Fârțug, dar au prins a se îngămădi la cămin, mai ales Lunea și Joia, zilele echipei de joc.

Încă de cu ziuă, se strâneau jucăușii și multă altă lume doritoare să-i vadă. Când erau toți în păr, Ion Hurdubeț, care ca cel mai bun jucăuș fusese ales vâtaf — un fel de șef adică al echipei, — se scula din locul său, își lua de mână perechea — pe Măriuca — și se oprea în mijlocul sălii. În jurul lor se făcea un cerc larg. La un semn din cap al lui Hurdubeț se arătau muzicușii — adică Gheorghișor Ilie, cel poreclit Fârțug și Pașca Romulus cu fluerele. Când au răsărit ei întâiași dată, așa unul lângă celălalt, hohotul s'a pornit între oameni ca o furtună, căci amândoi erau oameni mici și țineau în mâini, gata a duce la buze, niște fluere uriașe. Și ca să puie vârf la toate, Gheorghișor era subțire ca degetul, iar Pașca Romulus așa de rotund, încât oricum l-ai fi întors părea că-l vezi din aceeași parte. Când apoi furtuna s'a ostit și cele două fluere au prins a zice, nimănui nu i-a mai venit a râde, ci fiecare se ținea cu greu de laviță, să nu sară și el ca să bată podelele cu talpa. Curând, apoi, s'a văzut că acești fluerași au în stăpânirea lor suflul echipei de joc. Fără ei, jocul nici nu s'ar fi clintit. Gheorghișor zicea sus și subțire ca dintr'o gușă de ciocârlie iar Pașca ținea hangul jos, ca dintr'un gât-lej de berbecuț. Se întâmpla să și greșescă și să cânte pe dos. Atunci echipa părea șchioapă de jumătate din picioarele ei și Hurdubeț se oprea uitându-se urît la contraș — adică la Pașca — acesta cuprins de neliniște împungea cu cotul în coastele lui Gheorghișor. Ca fript, Gheorghișor înălța în aer capul și fluierul, arunca câteva țuitori scurte și repezi, după care cântecul s'auzea iar frumos și limpede ca izvorul țâșnit din piatră; și-atunci greu ți-ar fi venit să numeri picioarele jucăușilor, pentru că nu le vedeai.

După ce fluerașii își pregăteau loc la îndemână, Ion Hurdubeț făcea un al doilea semn și din lume se iveau perechile de jucăuși, feciori făloși și bărbați cu mustăți până la urechi, neveste cu ceapță și concii și fete cu cositele lăsate pe spate. Se rânduiau în cerc în jurul lui Hurdubeț și așteptau. Nu mult. Hurdubeț anunța cu glas de profesor: „Învârtită. Azi învățăm cum se poartă fata pe sub mână și cum se învârtă fata când o lași din mână“. Și-atâta se făcea din învărtită, până când echipa se mișca ca pe ață.

Oamenii se miraseră la început de o astfel de rânduială și până și Hurdubeț râse neîncrezător.

— Doar n'om juca cu picătura.

Ana îl luase de-oparte și ceruse echipei să joace. S'a văzut atunci că perechile se cam ciocnesc una de alta, că încurcă figurile, că fiecare joacă pe legea ei.

— Dac' om juca așa la concurs, râd și găinile de noi. Trebe să jucăm organizat.

Hurdubeț Ion n'a mai spus nimic.

Mai greu s'au împăcat cu planul jucăușii. Ei nu voiau să înțeleagă ce folos trag din aceea că or ține-o una și bună până îi apucă ameteala, ori țopăie pe loc până nu-și mai simt picioarele. Dacă-i joc, joc să fie.

Aici, însă, Ion Hurdubeț și-a arătat o față nouă de om care nu știe multe:

— Când îți ști ca mine și mai bine toate ponturile, atunci om juca așa cum se joacă.

— Le știm.

— Faci prinsoare?

— Fac.

Indrăznețul era Ilisie.

Hurdubeț a făcut semn și fluerul a dat glas.

Frumos mai juca Hurdubeț Ion. Trupul lui svelt, strâns în șerpar la mijloc se sucea și se răsucea prin aer ca un fus, apoi da în pași ușori, legănându-se câtinel, când pe-un picior, când pe altul, chiuia și pocnea din degete, iar în jurul lui Măriuca, înfoidu-și poalele crețe, se învârtea ca presnelul.

După fiecare pont, în lume se isca un murmur de admirație și de aprobare. Cei mai tineri, care încă nu intraseră în horă, urmăreau cu ochi lacomi fiecare încordare a piciorului, fiecare legănare a trupului, fiecare tact bătut. Cei mai bătrâni își sumeteau mustețele surâzând pe sub ele și șoptind din când în când: numai pe vremea noastră mai jucau așa!

Gheorghisor Ilisie a pășit în cerc cu inima făcută ghem în piept. Se vedea că nu prea îi venea la îndemână să se miște sub iscodirea stăruitoare a zecilor de perechi de ochi; dar își purta cu curaj perechea, pe Irina lui Cucuet Iacov, o fetișcană pistruiată și cu nasul cam lung, dar sprintenă ca argintul viu.

— Ziii, măăă! chiui Ilisie către tatăl său, care de emoție se făcuse ca sfecla și nu mai știa cum să îmbrace capătul fluerului. După primele tacturi, inima-i veni la loc. Picioarele-i tropoteau pe pământul proaspăt lipit, bătea cu palmele în genunchi și 'n glezne, apoi pocnea din degete, aruncând în aer strigătură prelungă. Fata se învârtea pe lângă el ușor, de parcă nu picioarele, ci niște arcuri ar fi purtat-o.

— Ui, mă, la Fârțuguș! — murmură cineva admirativ.

Toate au mers bine până s'a ținut la pământ. Când cuprins de fierbânțeleală s'a apucat să sară, încercând să se sucească prin aer, bătându-și călcăiele de-olaltă, ca Hurdubeț, oamenii au început să râdă, pentru că dintâi călcăiul drept a nimerit în pulpa stângului, iar a doua oară picioarele s'au încălțit și jucăușul s'a pomenit că pică în genunchi și bate o mătanie cu totul neașteptată.

Din această întâmplare neprevăzută a ieșit cu ponos și Gheorghisor-bătrânul — care de spaimă a mușcat muștiucul fluerului, scuipându-l într-o parte, după care fluerul a rămas pentru totdeauna mut. A trebuit ca lumea s'aștepte până s'a repezit un copil s'aducă celălalt fluer. Pân'atunci și râsul și vorbele de clacă ce-l plouau pe nenorocosul jucăuș s'au domolit și a putut începe prima lor repetiție.

★

Ana socoti că pentru cor trebuie să meargă la Serafima Mălai.

Vremea se înăsprise în a doua săptămână a lui Decembrie, prevestind zăpadă. Cerul se lăsase întunecat asupra satului. Pe ulițe, lume puțină. Oamenii se trăgeau de-acum sgribuliți pe lângă vetre, prețuind prietenia focului.

Serafima Mălai se învăluisese și ea în căldură. În odaia din față a Istinei Vâșă, focul încinsese soba de tuciu, aruncând valuri dogoritoare. Ghemuită în patul plin de perne, figura Serafimei răsărea ca o floare roșie, lată, din flanela groasă, albastră cu motive finlandeze pe piept. Pe obraji ei rumeni se răspândiseră semnele urei plăcute lăncăzeli.

Se auzi o bătaie la ușă și intră Ana, aducând o suflare proaspătă de aer rece. Serafima căscă ochii, mirându-se, ridicată într-o rână.

Suspina moale:

— Aa! Bună ziua, tovarășă directoare... Ce mai faci?

Ana se opri se în picioare în fața patului, acoperindu-i fereastra. O privea fără sfială, drept.

— Bine. Am puțină treabă cu dumneata.

— Da??

— Trebuie să vii să ne ajuți la cor.

Serafima se săltă în șezut. Ochii ei suri arătau mirare, iar colțurile buzelor cărnoase, roșii, se lăsau încetișor la vale.

— Ce fel de cor, dragă?

— Corul nostru, dela căminul cultural. Așa cum ne-ai promis. — Ana se minunase destul de înfofolirea învățătoarei între perne și-acum se minuna de spaima ei.

— Ați făcut și cor?

— Făcut, și n'are cine-l pune în rând și-l conduce.

— Și vrei să-l conduc eu?

— Da.

— Da? Asta ar fi un lucru foarte frumos.

Tăcu căutând pieziș la ochii Anei. Cu un glas uns cu miere, adăugă:

— Eu aș fi fericită să-l conduc...

Ana aștepta. Nu-i venea să creadă. Și parcă nici nu credea. Obrazul acestei femei, lat și roșu, nu-i plăcea. I se părea rău, uricios. Dar de dragul căminului, ar fi pupat acest obraz, dacă stăpâna lui ar fi primit să rânduiască corul.

— Dar, draga mea, nu mă pricep. Imi pare așa de rău. Mi-ar plăcea să fac un cor cu țărani, dar n'am auz muzical.

— Ce n'ai?

— Auz muzical.

— Ce-i aia?

— Asta înseamnă... Cum să-ți explic ca să — înțelegi? Urechea nu mi-i bună...

— Ești surdă?

Serafima se încruntă, dar nu voi să se supere.

— Nu, draga mea, spuse ea subțindu-și glasul cu bunăvoință. Nu așa trebuie înțeles. N'am simț muzical, nu știu cânta. Înțelegi?

— Înțeleg! Nu-i greu de înțeles.

Ana se sbătea să nu-și piardă firea. Aceste subțieri de voce ale învățătoarei, sclipirile reci, de oțel ale ochilor și schimonoseala buzelor ei groase le socotea cu totul nepotrivite și necuviincioase. „Are suflet rău“! se gândi și bucuros ar fi ieșit trântind ușa și lăsând-o să rădă singură, dacă n'ar fi fost vorba de cor.

Serafima mai adăugă cu nevinovăție:

— Și-apoi nu cred că ai să poți face cor cu niște oameni fără cultură muzicală. E mult prea greu. N'o să iasă nimic din asta.

Ana se încordă. Ghicise disprețul ascuns sub tonul amabil al învățătoarei. Inima îi bătea de-o rășcoală ce abia și-o mai putea stăpâni. Ridică fruntea, privind, de sus, la Serafima și spuse rar, apăsând pe fiecare cuvânt:

— Eu nu știu ce-i aia auz muzical și nici ce-i aia cultură muzicală. Eu știu că poporul te-a pus aici ca să ajuți la ridicarea lui.

— Vai, draga mea, de ce te superi? Eu sunt învățătoare. Eu nu fac politică. Nu-i treabă de femeie.

— Ba-i treaba fiecăruia. Și de vii ori nu vii, tot politică se cheamă. Prin ochii suri ai Serafimei cresc o bruscă fulgerare de spaimă și ură.

— Ce vrei să spui?

— Aia că trebuie să vii să ajuți corul, dacă ai un pic de inimă pentru popor. Dumneata știi cânta la vioară. Nu-i iertat să ții pentru dumneata știința care o ai.

— Vai de mine! Cum poți vorbi așa? Serafima se ridicase în genunchi, ca să nu mai privească de jos în sus la Ana. — Oare crezi că eu nu vreau să fie cor? Dar cum să te-ajut dacă n'am auz muzical? Și sunt și cam bolnavă și nici n'am aptitudini pedagogice în direcția muzicii. Vai de mine! Mi-ar părea tare rău să-ți faci o impresie greșită.

— Domnișoară dragă, dacă nu vrei, nu-i veni. N'om pieri noi, nu te teme. Eu mă și duc. Dumneata poți să te culci la loc.

leși, închizând ușa cu băgare de seamă.

Rămasă singură, Serafima căzu pe gânduri. Intr'un târziu se ridică, se apropie de o ladă din care scoase cutia viorii. Luă vioara și surâzând, începu să răsucescă cuiele, întinzând corzile până plesniră toate. Pe urmă puse vioara la loc în cutie, și cutia înapoi în ladă, murmurând:

— Cum să fac cor, n'am nici strune la vioară?!

Ieșind dela învățătoare, Ana n'a stat prea mult pe gânduri. A trimis vorbă lui Petrea, iar ea a pornit cu pași grăbiți către Cărpiniș.

Pe Pop Ioan l-a găsit la Sfat, înecat în rapoarte și adrese, muncindu-se cu planul de însămânțare și un raport întârziat despre colectări. La intrarea ei, ridică capul, răsă cu gura știrbă:

— Noroc, Ană. Sezi! Ce mai faceți? Cum merge căminul din Nima?

— Ar putea merge și mai bine.

— Aha...

Și aplecându-se iarăși asupra hârtiilor, uită îndată de ea, afundându-se înapoi în încâlcitura de cifre din fața lui.

Ana așteaptă o vreme, privindu-l cum se încruntă asudând, apoi întreabă unduindu-și ușor glasul:

— Ii greu tare?

— Ha? — tresări el căscând ochii nedumeriți spre ea, dar aducându-și aminte, răsă scurt și oftă:

— Am și uitat de tine. Tare greu. Să întorci prin căpățâna ta grea atâtea situații și cifre, nu-i lezne. Câte-odată îmi vine să le las și să mă duc. Da' nu se poate. Trebuie să le facem pe toate amu, că până le-au făcut domnii, le-am plătit cam scump. Na, destul cu plânsul. Ce-i năcazul?

Ana pornise de-acasă numai ca să ceară un dirijor de cor. Acum își aducea aminte de toate:

— Am făcut înc'un cerc de citit și echipă de joc.

— Apăi asta nu-i năcaz. Asta-i bucurie — răsă Pop Ioan, veselindu-se singur de gluma lui.

— Numai, că vorba aia — nici o bucurie fără năcaz.

— E!?

— A deschis joc și Crețu.

— Crețu? Tălhariul ăla?

— Tălhariul ăla, și s'adună destui în curtea lui duminica. Chiar și tineri de-ai noștri.

— Vă ia jucăușii.

— Toți nu-i poate lua. Dar ia din ei! Că destupă sticle cu vin.

— Sticle cu vin?! — uitătura lui Pop Ioan, era cruntă. Incepuse să priceapă. Întrebă cu mânie:

— Are el ce are cu Căminul.
— O fi având ceva...
— Da, da. O fi având tâlhariul, precista mamei lui... Da' ce s'ă-i fac? De gât nu-l pot lua. Legea nu mă lasă să-l deschiaburesc. Pot numa' să-l îngrădesc. Cum dracu' să-l îngrădesc ca să nu-i mai ardă de joc?

Luă repede o bucată de hârtie și însemnă ceva, mormăind furios.

— Da' cu Istina Vâșă ce faci? Ea nu-i chiabură?

— Da' ce-i cu Istina?

— Nimic. Numa' ține șezătoare în toată Sâmbăta.

— Asta nu-i interzis de lege.

— Dar dă și ea vin și aduce ceterași... așa că... vezi...

— 'Poi de-unde are bani?

— Ii dă Constantin' lui Crețu.

— Iar Crețu?

— Iar!

— Na, ce-ar mai fi? Întrebă Pop Ioan scărpinându-se pe după cap.

— N'avem sobă. Ne încălzim suflând în pumni.

— Ei, drace. Asta-i destul de mare bai.

Ana surâse împungos:

— Gândesc că n'ar strica să mai iei o hârtie și să scrii.

— Să luăm. Să luăm. Da' nu știi zău, de unde-om scoate sobă.

— N'avem lemne.

— Hm! S'o scriem și pe asta.

— Și scânduri pentru podele și pentru scenă.

— Na, din asta aș avea ce să vă dau.

— Ar mai fi destule. Dar le mai cârpim cum putem, că nu suntem nici noi copii de tâță și nici sfatul nu-i doică. Dar trebuie să ne dați neapărat un dirijor pentru corul nostru.

— Da' nvățătorea ce treabă are?

— Nu vrea.

— Cum nu vrea? E datoria ei să ajute căminul.

— Așa i-am spus și eu, dar ea nu vrea — și-i povesti de-a fir în păr tot ce s'a petrecut cu vre-un ceas mai înainte, acasă la învățătoare...

— Așa! Na, asta-i bună. Țt, țt, țt. Măăi, da'multe năcazuri ne mai fac ăștia din Nima. Cu însământările abia i-am împins în rând cu ăilalți, cu colectările nici nu mai avem vre-o nădejde. Amu și cu căminul.

Ana se mira că nu se mânie și că-i vine să râdă, vorbe cu vocea ei ușor cântată:

— Mă, tovarășe președinte, că te-a cam luat gura pe dinainte. Oare dacă ar merge căminul cum trebuie, nu te-am putea ajuta și la colectări?

— Ui, mă, ui! Președintele se mira sincer, cu un licăr de bucurie în ochii săi încercănați de nesomn. Nu-i venea să creadă că Ana grăise. Tu-mi dai un gând fain. Acum să vedem cum om face de dirijor.

— Și nu-i numai atâta.

— Na!? Nu-s destule?

Ana surâse iar, și rosti îmboldindu-l:

— Dacă n'ai sta atâta vreme cu capul prin hârtii, le-ai ști și dumneata singur și n'ar trebui să ți le spun eu. Așa că n'ai dece să te superi.

— Nici nu mă supăr. Vorbește! — dar era supărat. Se 'ncruntase înăsprindu-și căutătura și fața plină de încrețituri.

— Eu spun așa: dacă ne-am gândi numai cum să ducem căminul înainte la multe n'om ajunge și Nima tot numai supărări o să vă aducă.

— Așa! Hm! Numai supărări. Așa! — Acum președintele se mâniase

de-abinelea. Abia izbuti să-și sucească o țigară cu degetele tremurând de enervare.

Ana băgase de seamă încordarea lui Pop Ioan, dar îi era peste putință să tacă. Se întâmpla în capul ei ceva ciudat, amețitor. Frământarea ei de câteva săptămâni încoace închea acum deodată o înțelegere atât de limpede a lucrurilor, încât orice s'ar fi întâmplat în clipa următoare, ea nu putea răbda ca această înțelegere să rămână închisă în mintea ei. Ii venea ca și când anume ar fi trimis-o oamenii din Nima ca să-i spuie președintelui despre o durere veche, încă nevindecată. Să fi tăcut, i s'ar fi părut o faptă de nimica. O trădare. Murmură emoționată cu glasul ei moale, un pic cântat:

— Cultura singură n'ajunge. Trebuie ridicat satul, trebuie împins înainte.

Președintele se 'ncruntă. Femeia avea dreptate. Pop Ioan totuși mormăi morocănos:

— Cum să împingi Nima înainte?

— Uitee... — Ana făcu ochii mari și râse batjocoritor: greusă pricepi asta... — Apoi se 'ncruntă: — Aici, dumneavoastră v'ați și apucat să faceți colectiv. O să-l faceți și-o să vă îmbogățiți. La Nima nici nu vă gândiți.

— Să faci la Nima colectiv?

— Da' ce? Ii de răs? Eu cred că nu-i de răs. Poate că 'n anul ăsta nu putem face, și nici peste un an, poate nici peste trei, dar peste patru, peste cinci ani l-o face și 'n Nima. Da' până atunci... ceva trebuie făcut.

„Ce să-i răspund? — se întreba Pop Ioan. Are dreptate! Ce să-i răspund?“

— Trebuie, asta-i drept... Trebuie făcut ceva... Să ne gândim...

— Să ne gândim. De bună seamă.

Ștefan Ionescu, cel mai tânăr dintre învățătorii din Cărpiniș a venit în cea dintâi Marță, după ce trecuse Ana pe la Sfat.

După graiul său simplu și cam bolovănos, după mișcările sale stânjenite, după obrajii săi ciolănoși și rumeniți de viața în aer liber se cunoștea că înstrăfundurile sufletului său a rămas țaran, că hainele strâmte de oraș îl stingheresc și că nu le poartă cu plăcere.

Adusese cu sine o vioară veche și un sac fără fund de snoave și voie bună. Nasul său mare și râsul său sănătos, detunător, ajutau glumelor să treacă cu bine spre lume, chiar și atunci când le mai lipsea din haz.

Când văzu câtă lume și cu câtă nădejde îl întâmpină, se prefăcu a se rușina, dar în puțină vreme se împrieteni cu toată lumea și se îndrăgosti de Ana de cum o văzu.

Îndată ce-au început repetițiile s'a văzut că i-i drag cântecul și i-s dragi oamenii. Cu răbdare, schița de zeci și zeci de ori melodia pe strune, până când urechile încă neînvățate o deprindeau, apoi iar dela început pentru înmlădierea glasurilor nesupuse decât pornirii proprii lor inimi. Și-apoi iar, pentru înmănuncherea celor trei voci.

Munca nu era ușoară și Ștefan Ionescu se sbuciuma destul, isbind cu căciula-i mițoasă de podea și frământând-o cu tălpile, atunci când răbdarea lui plesnea ca o strună mult prea întinsă.

Le-a căzut drag oamenilor pentru că-l simțeau de-al lor, pentru că se apropia de ei în felul țaranilor, cu o vorbă de haz și cu o bătaie pe umăr, pentru că după fiecare repetiție le cânta din vioară, ori cu glasul său puternic, doine oltenești. Și oamenii veneau cu supunere la cor, ascultându-l cu respect, ca niște copii pe tatăl lor, muncindu-se să-și îmblânzească vocile după cum cere învățătorul, fie că pricepeau, fie că nu, fie că le plăcea, fie că le

venea să pufnească, când îl vedeau că-și rotunjește buzele și molcomește sunetul. Aceasta lor le amintea de un vițeluş flămând care mugeşte obosit după tăţă şi li se părea ciudat că ei trebuie să cânte tocmai așa, că asta ar fi „frumos“.

Sâmbătă seara, la capătul celei de a doua săptămâni din luna Decembrie, în vreme ce coriştii bucuroşi de căldura plăcută răspândită de soba trimisă de Sfat cântau veseli, omorîndu-se să prindă o doină oltenească cu întorsături prea repezi, pentru limbile lor domoale — în casa Istinei Vâsa, Creţoaia, bătrâna, cu o ulcică de vin fiert în mână, povestea cum a fost odată pricolici în Nima, cum a intrat sub pod făcându-se câine şi-a ieşit de-a muşcat pe una Cătălina care a zăcut de spaimă vreo trei săptămâni.

Oamenii o ascultau cu ochii crescuţi, înfioraţi, dar lacomi să mai afle cui i-a mai sfâşiat pricoliciul rochia.

Pe un scaun cu spetează, mai de-o parte, şedea Serafima Mălai, surâzând cu ochii duşi. Era puţin ameţită de vinul cald şi moleşită de căldura încinsă, grea a odăii. Hainele groase ale oamenilor ce umpleau încăperea răspândeau mirosuri aspre, ce-i înţepau nările. Putea simţi şi mirosul acriu al sudorii lor. Cu încetul însă, şi-a învins greaţa. Acum pleoapele i se lăsau nebiruite asupra ochilor, o toropeală dulce o lua în stăpânirea ei, iar mirosul de trupuri omenşti, amestecat cu aroma busuiocului şi a vinului fiert — dres cu zahăr — începea chiar să-i placă, trezindu-i amintiri nu de mult trecute, despre copilăria ei, în curtea tatălui său — notarul din Sântioana. Serafima crescuse printre ţărani, dar n'a uitat niciodată diferenţa dintre ea, domnişoara notarului, şi ei. Chiar în primii ei ani, când mai umbla desculţă şi murdară prin praful uliţei, îmbrăcată într-o simplă cămăşuţă lungă, ea începuse să simtă această diferenţă care nu isvora numai din părul tăiat scurt cu breton, ci dintr-o mie şi unul de motive !

Ea avea dreptul să se răstească la ceilalţi copii, aşa cum se răsteya măicuţa ei la servitoare sau la femeile venite la spălat, iar micii ei tovarăşi de joacă n'aveau decât dreptul s'o asculte; pentru poznele ei, plăteau oale sparte, alţii; când ea înjura, lumea se minuna de cuminenia ei, când înjurau alţi copii, se alegeau cu o scărămăneală; duminica ea îmbrăca rochiţă de mătase, i se lega în păr o fundă şi se încălţa cu săndăluţe de lac, iar la sfârşitul slujbei popa îi întindea zâmbind părinteşte anafura — ceilalţi copii rămâneau şi duminica desbrăcaţi şi desculţi şi nu erau lăsaţi să s'apropie de anafură. La şcoală apoi, ea şedea în banca întâia şi fără multă bătaie de cap ieşea premianta întâia, iar copiii de ţărani învăţau mai greu şi rămâneau şi repetenţi. Mai limpede şi-a dat seama de asta după ce crescuse şi nu mai umbla desculţă decât prin ogradă şi grădină şi când nu se mai putea juca nepedepsită cu „ţărani“. Pe urmă lucrurile deveniră ca şi fireşti: ea domnişoară, ei ţărani.

Diferenţa asta n'a uitat-o nici chiar mai târziu, când la şcoala normală din Blaj, colegile ei de curs superior o cam zeflemiseau pentru „grosolană şi vulgaritatea ei“, dispreţuind-o pentru că „ai rămas o ţărăncă; o toapă dela ţară“. I-a fost greu să se dezbrace de-o seamă de năravuri „ţărăneşti“ (ca să-şi sufle nasul direct pe pământ, astupând pe rând câte-o nară şi suflând puternic, să soarbă supa zgomotos, ţuguindu-şi groaznic buzele groase, să mestece plescând din buze, şi să se ocupe mai rar de îndeplinirea unor anumite cerinţe igienice stricte) — şi să deprindă alte năravuri „civilizate“ (să folosească expresii mai alese în conversaţii, să danseze *foxtrott* şi *slow*, să zâmbească „amabil“, să mănânce puiul cu furculiţa şi cuţitul, să bea fără să păteze

buza paharului cu ruj și încă o sută de astfel de porturi moderne). De deprins le-a deprins destul de repede — chiar dacă nu prea lesne — căci o ajuta firea ei mlădioasă, dar n'a ajuns niciodată până acolo, încât să le practice cu plăcere. Chiar, azi, dacă rămânea singură, își sufla nasul drept pe pământ, ștergând pe urmă cu talpa pantofului, plescăia din buze când mânca, și se îmbăia când da dumnezeu. Pe dinafară era însă totdeauna frumoasă, gătită și „distinsă“.

Serafima asculta aproape adormită sporovăiala Crețoaiei, gândind: Ce prostii! Cât sunt de proști! Dar chiar povestea asta superstițioasă, așa cum se ivea în fața ochilor ei mijiți, în mijlocul acestor chipuri asudate, încinse de căldură și emoție, i se părea plină de un farmec ascuns, ce i se lipea de inimă cu atât mai mult cu cât îl socotea interzis pentru simțurile ei. Îndrăzneala să rămână chiar cu privirile ațintite drept în ochii lui Constantin, a căror apă verde scliepa tot mai aprins din pricina vinului, și se bucura că-l tulbură și că ea însăși este tulburată.

Băuse și Istina vreo trei ulcici de vin, dar nu se îmbătase și urmărea încordată această încrucișare vinovată a privirilor. În sufletul ei, era îndreptățată că învățătoarea nu va îngădui mai mult decât această ațâțare feciorului, dar nu-și putea domoli neliniștea de femeie amenințată în dragostea și fericirea ei.

Serafima ghicise ciuda Istinei și se bucura și de acest lucru.

Crețu Constantin mai ceru o ulcică de vin și-o bău pe nerăsuflăte, fără să-i pese că-și opărește buzele și limba.

Era cam pe la ceasul zece. Crețoaia ajunsese la amănuntele apariției în lume a pricoliciului, cum s'aude în fundul lumii urlet de câine, cum mugesc vitele înspăimântate, cum cântă stârniți cocoșii, cum se deschid și se 'nchid singure porțile și ușile, cum atunci îi primejdie să treci pe marginea drumului, ori peste pod, că-ți iese 'n cale pricoliciul.

Chiar în clipa aceea ușa se deschide, iar oamenii întorc obrajii speriați și uimiți.

Dar în ușe stă Macavei Savu, cu mustățile răsucite 'n sus, râzând:

— Bucuroși de oaspeți.

— Poftim, poftim.

Oamenii se urniră din încremenirea lor, glumind cu jumătate de gură:

— Bată-te să te bată, Savule. Gândeam că vine pricoliciul.

— De pricolici vorbești? — râse Macavei tremurându-și mustățile mari.

— Apoi de pricolici... Despre ce să vorbim?

— Așa-i. Când n'ai despre ce povesti, povestești și despre pricolici. Ce să-i faci? Chiar tăcea nu poți, când îs mulți și cu ulcica de vin în mână.

— Așa-i, ha, ha. Ia, bată-te să te bată, Savule, că fain știi tu întoarce vorba.

— Apoi că nici n'o 'ntorc eu că se 'ntoarce singură ea prin gură. Așa-s vorbele.

— Ha, ha, ha.

Oamenii râdeau mai tare nu numai de glumele lui Macavei, ci și ca să-și scape ființa de teama uricioasă ce le-o vărise în cuget povestea despre pricolici.

Macavei nu se așteptase să vorbească despre pricolici. Venise ca să vadă ce fac oamenii la șezătoarea Istinei. Cunosând pe câțiva din cei ce veneau și pe la cămin, se gândise că n'a venit chiar degeaba. Socotise la început că va rămâne vreun sfert de ceas, apoi a doua zi va discuta cu

fiecare din cei pe care-i zărise la Istina. Fiind însă vorba despre pricolici, nu putea să nu pună și el un cuvânt.

— Bunăoară — continuă Macavei înveselit — eu când vreau să zic pricolici, îmi vine să zic chiabur.

Oamenii râseră iarăși deslănțuiți, numai Istina și Serafima fulgerară câte o uitătură ascuțită în partea în care se afla Constantin. Acesta albise la față și vârîse repede mâna în buzunarul cioarecilor. Serafima trezită, îl urmărea acum cu ochii mari, curioasă, săgetată de-o bucurie violentă că se va petrece ceva îngrozitor sub ochii ei. Istina însă se strecură ușor printre oameni, așezându-se chiar lângă flăcău pe canapei, și-i puse mâna pe genunchi. Flăcăul scoase încet, încet, mâna din buzunar, și îndepărtă alene mâna femeii. Istina oftă ușurată și se ridică să toarne vin în ulcicile goale.

— Acuma știți de ce încure cu vorbele astea?

— Nu știm.

— Nu știți? Atunci să vă spun. Mai de mult, oamenii nu știau cuvântul chiabur așa cum îl știu azi. Da' chiaburul de mușcat, mușca rău și-atunci. Acum îi vine mai greu să muște, că i-am pus botniță. Așa-i?

— Așa, așa. Zi mai încolo...

Nu mai râdeau însă chiar toți câți erau de față. Băgaseră unii de seamă atâțarea încordată a lui Constantin și se temeau de el. Macavei însă nu părea să se sinchisească. Intorcea când și când, repede, câte-o privire aspră spre chipul acum roșu ca focul al lui Constantin și spunea mai departe:

— Ori dacă mușca, ce-au zis oamenii? Că dacă-i om și se face câine de mușcă, musai că-i pricolici.

Acum tăceau toți. Așteptau. Macavei tăcu o clipă și adăugă:

— Doar n'o ieși cel dintâi pricolici de sub pod, chiar în poarta la Crețu Visalon?

— Ce-ai cu tata? răcni Constantin sculându-se'n picioare, încercând s'o dea la o parte pe Istina care-i tot pune în cale spatele ei lat și voinic. Serafima încleștase mâinile de marginea scaunului, gata să se scoale și s'o ia la fugă.

Macavei nu se neliniși. Grăi potolit:

— Nimic n'aș avea cu tatâne-tău, dar dacă spunem povești, de ce să nu le spunem pe alea adevărate?

— Dece-l faci pe tata pricolici? — urlă iar Constantin dând să iasă dintre oamenii care-l țineau și-l ogoiau cu vorbe molcome.

— Cine ți l-a făcut pricolici? — și se întoarse către ceilalți: — L'am făcut eu pricolici pe tatâne-său?

— Nu, nu l-ai făcut — spuseră mai mulți ca să-l liniștească pe Constantin; îl vedeau beat și se temeau să nu facă vreo poznă, — dar și ei înțeleseră că Macavei anume a vorbit de Visalon, amintind de unde ieșise pricoliciul.

— Eu nici n'aș putea să-l fac pricolici, chiar de-aș vrea.

Constantin se așeză obosit pe canapei. Oamenii surăseră, socotind că s'a liniștit și așteptau o nouă glumă dela Macavei.

— Voi doar știți cum spuneau bătrânii că se face omul pricolici? Dacă omul vrea să se 'mbogățească, face ce face și cheamă pe dracu', își vinde sufletul, se face pricolici și după aia toate-i merg bine. Așa era credința din bătrâni. Poate că de-aia s'o mâniat Constantin, că el știe ceva. O fi chemat și Visalon pe dracu' și și'o dat sufletul pentru avere. Că avere are, da'suflet n'are.

— Să taci, mă hodorogule, să taci, — mugi Constantin țâșnind dela locul său cu cosorul în mână, sbătându-se să scape de cei care îl opreau s'a-

jungă aproape de Macavei Savu. Acesta aştepta un pic încruntat, dar cu linişte.

— Ascultă aici, mucosule, să nu-mi zici mie *mă*, că nu ne-am tras odată izmene. Şi-oi tăcea când mi-a plăcea mie, nu când vrei tu.

— Să nu vorbeşti aşa de tata! Să nu-l faci pricolici, gâfâia Constantin, holbând priviri otrăvite către Macavei şi muncindu-se să se desprindă din mâinile celorlalţi.

— Vorbesc aşa cum îi. Altfel nu pot vorbi de-un chiabur.

— Uu! dumnezeul mamei tale de hodorog! — şi smulgându-se dintre oamenii care-l opreau se repezi cu cosorul deschis în mâna ridicată de-asupra capului, îmbrâncind ca să-şi facă loc. Macavei îl aştepta în picioare, săge-tându-l cu ură din ochii săi spălăciţi, oleacă bulbucăţi.

Constantin n'ajunse până la Macavei. Se împiedecă sau fu împiedecat. Se întinse cât era de lung la pământ. Până să se ridice, gemând, îşi venise în fire, stăpânindu-şi mânia. Cosorul îl scăpase şi nu-l mai căută. Se 'ntoarse țeapăn, la locul său, fără a-şi domoli ura întipărită în căutătura sa.

Istina, bucuroasă că nu s'au întâmplat lucruri prea cu primejdie, se strădui să schimbe vorba, întrebând ce mai este nou pe la cămin, căci auzise că Macavei cheltuieşte vreme multă pe-acolo.

Macavei povesti cum fac joc şi cor. Apoi se ridică şi dând bineţe plecă, adăugând:

— Acolo pot veni toţi oamenii de treabă. Chiaburii, nu.

✱

În mijlocul acestor întâmplări, Ana simţea că oamenii se schimbă faţă de ea, că ea însăşi se schimbă faţă de oameni. Cu fiecare zi se ivesc în jurul ei parcă alţi oameni sub chipurile lor de ieri, cu alte priviri şi alte vorbe. Se recunoşteau zâmbind ca la întoarcerea dintr'o călătorie îndelungată şi se mirau că vremea a crescut şi că ei s'au schimbat.

Până acum, ceilalţi oameni i se păruseră numai nişte inşi cu un nume sau altul, cu un chip sau altul, cărora la dai bineţe, le împrumuţi sita sau un ou, le citeşti duminica gazeta; mai încolo, toţi aceşti oameni erau streini, cu o viaţă de care ea nu se sinchisea prea mult.

Ea se gândise numai la soarta ei, iar mai târziu la soarta ei şi-a lui Petrea. Acum a început să înţeleagă un adevăr simplu, care-i dă bucurie şi înduioşare: nici unul dintre aceştia nu-i străin, soarta fiecăruia se întâlneşte cu soarta ei şi-a lui Petrea, într'o ţesătură strânsă şi trainică; scoţi un singur fir şi ţesătura se şubrezeşte; firele trebuie strânse, îndesite aşa ca într'o pânză când o baţi cu spata.

Ana încă nu ştia limpede cum se va ridica satul, cum se va spulbera sărăcia; ajuta fetelor şi nevestelor să puie războiul şi le arăta cum se ţese în opt şi douăsprezece ite, le învăţa să ţeasă covoare şi scoarţe, le dăscălea cum să facă anumite mâncări şi cum să spele ca să iasă pânza albă ca zăpada. Plănuia în mintea ei, încă fără să mărturiscască, că aceste fete vor câştiga bani pe scoarţe, îşi vor îmbrăca odăile, îşi vor face haine. Poate că se va putea face şi o cooperativă ca la Breţc. Atunci cătunul întreg se va ridica.

Ana îşi închipuia de multe ori faţa de mâine a cătunului şi vedea ridicându-se case frumoase, cu pereţi înalţi, grădini cu meri şi pruni, iar în mijlocul satului Căminul cultural; şi-i auzea pe oamenii de mâine spunând: Vezi ce-a făcut Ana pentru noi? Şi-ameţea de mândrie, simţind cum se înalţă dela pământ.

Făcându-şi nărav să nu se gândească numai la sine şi la cuibuşorul ei călduţ, Ana îşi dădea seama, încă tulbure, că nu numai în sufletul ei se schim-

bă ceva, ci că oamenii din jurul ei trec de-aseenea printr'o schimbare aproape nevăzută, dar care nu poți să n'o simți.

Vedea în ultima vreme, cum Măriuca începuse a pune tot mai mult rost și cumpănă năvalnicelor ei revărsări de cuvinte. Neastâmpărul ei neîmplănit, firea ei risipită, cunoștea o prefacere ciudată. Se părea că abia acum iese din copilărie și o părăsește ca să devie femeie. Râdea și acum destul, asvârlind scânteii din smoala ochilor ei vii și fără odihnă. Dar râdea altfel și nu pentru orice fleac; până și în veselie începea să pună rost și noimă. Ieșea la iveală, încet-încet, ascuțimea minții ei, iscoditoare și nedomolită, și mai ales o mare încăpățănare de om care dacă își pune în cap una, apoi nu se mai lasă întors din drum. Așa își pusese în gând că grupa lor U.T.M. trebuie strânsă mănunchiu să ducă greul muncii la Căminul cultural, așa că-i aduna des, punând la cale acțiuni care uneori stârneau uimire în cătun.

Îi adunase într'o zi, în ceasurile de-amiază, ca să meargă la Cărpiniș cu patru care, s'aducă scândurile pentru podele și pentru scenă; pietriș pentru pietruirea cărării din drum până în ușa Căminului și un car de lemn de mesteacăn ca să facă gard în jurul Căminului.

Era o zi de iarnă, aspră, geroasă, și tinerii s'au arătat nemulțumiți pentru acest drum greu; stăteau îngrămădiți în ușa Căminului, oleacă nepăsători, privind la vitele înjugate, ce rumegau, dând alene din coadă.

— Cine pornește pe-o vreme ca asta la drum așa de lung? se împotriveau ei îndemnurilor disperate ale Măriucii. Poate veni zăpadă și vânt. Ce te faci? — După ce-a trece iarna, om aduce tot ce trebuie.

Pantea Simion, sătul de cât se sbătuse să-i convingă, se rezemase su-părat de loitra unui car, așteptând să pornească. În vremea asta, Macavei căuta alte și alte vorbe ca să moaie inimile feciorilor. Ana tăcea înegurată, chibzuind. Deodată, Măriuca spuse râzând sprinten:

— Uite ce-i, bade Savule. Nu-ți mai răci gura. Dacă ei nu vor, nu vor. Pierdem numai vremea. Hai să plecăm.

Macavei se sburli.

— Cum să plecăm? Cu cine?

— Apoi cu mine, cu Ana și cu Simion.

Macavei înțelese ceva.

— Aha. Să pornim. Hai, Ană!

— Hai, răspunse Ana și râzând subțire adăugă: — Eu zic să mai chemăm câteva fete.

— Om mai chema pe drum în colo. Simioane, dă drumul la vite, și sărind într'un car, mai strigă către tinerii strânși în ușa Căminului: — Co-i greu, las'să facă femeile. Noi sântem feciori, să ne ținem puterile pentru joc. Ceea, ne!

— Ceea, ne! îndemnă și Pantea vitele, săltându-se repede pe oiște.

Printre tinerii îngrămădiți în ușa căminului se iscă neliniște și murmur. Carele suiau domol pe drumul Cărpinișului. Până la ei se mai auzea glasul lui Macavei suduind pe nu știu ce tineri fără minte, care „nu pricep interesul lor și viitorul“

— Se duc, mă?

— Se duc. Nu vezi?

— Se duc, zău.

— Ce muieri, mă!

— Da' și noi bărbați!

— Uite-i că nu glumesc!

— Tu n'o știi pe Ana?

— Parcă Măriuca nu-i ca poprica?

- Hai să mergem.
- Unde?
- Acasă.
- Și le lăsăm să ridice singure?
- Treaba lor.
- Apoi nici într-o săptămână n'or aduce ce-i de adus.
- Așa-i.

Numai cei doi feciori ai lui Pașca — Romulus și Ion — nu vorbeau. Ei surâdeau uitându-se lung după carele ce se pierdeau sus, după o cotitură, apoi se priviră și făcându-se de-odată serioși se întrebău:

— Mergem?

— Mergem!

— Porniră cu pași mari, grăbiți. Ajungând ca la o asvârlitură de băț se întoarseră și strigară, râzând:

— Tu Fârțuguș, nu vii?

Fârțuguș se supără și strigă:

— Nu.

— Nici tu nu vii, Niculae?

— Ba viu! — strigă Tomuța Niculae și porniră în fugă. După el se porniră pe rând și ceilalți. În urma tuturor alerga mărunț Gheorghisor Ilisie.

Carele s'au întors câte unul, aducând pietriș, scânduri pentru podele și scenă. Carul cu mestecei s'a întors aproape de miezul nopții, tulburând repetiția corului. Mai tare decât toți striga Fârțuguș:

— Vezi lemnul ăla mare? Eu l-am tăiat singur și eu l-am pus în car.

Pașca Ion și Romulus râdeau liniștiți, fără să mai spuie nimănui că toate celelalte lemne le-au tăiat și le-au pus în car ei doi și Pantea Simion.

Așa s'a întâmplat că a fost pietruită cărarea la Cămin. S'a tras un gard frumos alb în jurul lui, iar în încăperea cea mai mărișoară s'au așternut podele pe jos și s'a ridicat scena într'un capăt al ei. Și se pare că toate le-a făcut, cu mâna lui, Gheorghisor Ilisie, atât că l-au mai ajutat și ceilalți: „Harnic fecior, Fârțuguș ăsta!” își șopteau Păscăneștii dându-și coate și surâdeau.

Așa era Măriuca în ultima vreme, așa s'a întâmplat că acești flăcăi și fete, crescuți cum s'a nimerit, începură să simtă nevoia de a fi împreună, de a munci împreună, de a se sfădi și bucura împreună.

Iar de când, omorîndu-l cu vorba pe Pop Ioan, obținuse autorizație pentru baluri, câte-un bal în fiecă lună, utemiștii s'au decis s'o socotească un fel de comandant, ce-i drept cu rochie și păr lung împletit în concii, care țipă și-și strânge poalele între genunchi când, după joc, bărbatu-său o apucă și o ridică la un stângen dela podele, — totuși un comandant și doar uneori își șopteau: „fain om ar fi și Măriuca asta, de n'ar avea în loc de gură o moară stricată”. Și-i recunoscără autoritatea.

Pe Hurdubeț Ion — bărbatu-său — îl îndemna una 'ntr'una, să facă și el ba una, ba alta pentru Cămin, pentru echipa de dansuri, pentru cătun, și bărbatul se lăsa împins, cu mirare drăgăstoasă în ochii săi mari pentru mărunta sa nevastă. Aceasta era o bucurie numai a ei, pe care n'o spunea nimănui: râsul luminos și unda de fală ce aprindea fața uscățivă a lui Ion, când o vedea înconjurată de tineri, dând din mâini și din gură. Femeia se topea de dragoste atunci când, după ce-i povestea pe nerăsuflăte toate câte le-a făcut de câteva ceasuri de când nu s'au văzut, el mormăia gros, netezindu-i părul negru: „bine-ai făcut”.

Pentru această împăcare a bărbatului cu munca Măriucii, pe Ana o încerca

adesea o undă de invidie. În inima ei ferea și ea un vis firav, încetșat, în care Petrea al ei să rădă nestăpânindu-și entuziasmul din ochi când o va vedea în mijlocul oamenilor care o ascultă, dar norul cel negru ce-i întuneca casa nu se pricepea să-l risipească, oricât își sfărâma mintea. Petrea nu voia să știe de nimic. Oricum căuta să-l ogoaie, din orice parte s'ar fi apropiat de el, o primea ca un arici, cu spinii suferinții sale mute, proștești.

Oamenii toți în jurul ei se schimbau, începeau să se schimbe sau voiau și se străduiau să se schimbe, el însă se strângea îndărătnic în împotrivirea lui.

Și se întâmpla această suferință neînchipuită dela Petrea, dela omul ei. Toți ceilalți păreau să priceapă că ea trebuie să facă ceea ce făcea, că altfel nici nu se puteau închipui lucrurile; Petrea nu voia să priceapă. Când rămânea singură cu gândurile ei, își arunca sieși, uimită și rușinată, întreaga vină. Trăise până acum în dragostea ei ca o pasăre oarbă, ce cânta într-o cușcă de aur, alături de bărbatul ei, orb și el. Acum i s'au deschis ochii și ușița cuștii, să iasă în lume, într-o fericire mai mare și mai adâncă, dar omul ei nu vrea să vină după ea, bâjbâie și se împiedecă trist, trăgându-se tot mai în adâncul cușculiței lor de aur; iar ea stă pe prag într-o cumpănă fără ieșire.

Câteodată o înfiora o spaimă fără noimă; dacă și-o fi vârît Petrea în cap anumite vorbe de ocară, scornite de niște femei invidioase și fără strungă la gură, vorbe care au ajuns și la urechile ei!? Acele vorbe pe ea o umpluseră de scârbă și de rușine, dar răzbătuse mândră deasupra lor, arătându-se nepăsătoare. La început, ea nici nu se gândise ce va spune și ce va face Petrea; îl cunoștea că-i prea drept ca să rabde în inima sa asemenea băneli în care nu credea nimeni și pe care acele cumetre le melițau fiindcă n'aveau ce lucra, înveselindu-se de suferințele astfel iscate în oameni.

Ana nu se îndoaia nici o clipă de încrederea lui Petrea; el nu putea să nu vadă dragostea și cinstea ei. Petrea era un om prea cinstit cu sine însuși, ca să sufere neîncrederea în femeia ce-i era mai dragă ca lumina ochilor; mai curând ar fi făcut ceva îngrozitor — ceva la care ea nici nu cuteza să se gândească.

Asta nu putea fi. În miezul suferinței împietrite a lui Petrea stăruie o neînțelegere, ori o înțelegere pe dos a lucrurilor care se întâmplau în ultima vreme la Nima, a rostului ei la Căminul cultural. Petrea nici să înțeleagă nu voia.

Când ea aflase că a fost făcut grăjdar, bucuroasă, nădăjduind, îl îndemnase:

— Acum să nveți să citești și să scrii, s'ajungi și mai sus.

— Da' ce? Așa cum îs nu ți-s bun?

— Cum vorbești tu, Petrea?

— Știu eu vorbi altfel? Un grăjdar prost către o directoare?

— Petrea dragă, nu așa trebuie să înțelegi lucrurile.

— Ias', nu mă mai dăscăli, că și-așa tot satul știe că eu îs prost și tu mintoasă.

Și din asta nu ieșea. Ana vedea în jurul ei întâmplările de dragoste ale altora, și bucurându-se pentru ei, se întrista pentru sine.

Intr-o seară când veneau către Cămin, cu Macavei și cu Pantea Simion, s'a auzit de-odată din întuneric glasul Firuței strigând șoptit:

— Simioane!

Pantea s'a răscuit fără veste și-a pornit cu pași mari înspre glasul din întuneric. Intorcându-se, Ana a văzut cum fata face pași mărunți în fugă și sare la pieptul flăcăului, aruncându-și brațele pe după gâtul lui. I-a

auzit și gângăveala plângăcioasă și sărutarea. „Bine că s’au întâlnit, că de când așteaptă!“ — s’a gândit ea și s’a bucurat din toată inima.

Pantea a întârziat în seara aceea la repetiție. Ana nici nu s’a mirat. Povestea lui Simion și-a Firuții se arăta destul de spinoasă la ceasul acela. Se iubeau din copilărie. Acum trebuiau să se ascundă de frica lui Sălcudeanu, care visa un ginere mai ca lumea pentru frumusețea și zestrea (trei iugăre și nouă oi) a fiicei sale. Ii mai apăra — tăinuindu-le întâlnirile rare și neli-niștite — Solomica, mama fetei, care era olecută de neam cu părinții lui Simion. Iar în ultima vreme, mințindu-și bărbatul, Solomia o lăsa pe fata la repetițiile de cor și de joc.

Totuși tinerii aceștia erau mai fericiți decât ea, se gândea Ana. Necazul lor este împotrivirea celorlalți. În ei, în niciunul, nu-i nici o împotrivire pentru gândurile celuilalt.

În mijlocul acestor întâmplări și prefaceri, viața Anei nu era ușoară și nici netedă, dar simțea că n’o mai poate părăsi, că nu se mai poate întoarce.

Se mai găseau înși care râdeau când o auzeau vorbind despre viitorul cătunului, care nu credeau că o femeie are dreptul și putința să se socotească luptătoare pentru acest viitor; și unii i-o și spuneau, fără să se sfiască, bucuroși de înourarea ochilor ei albaștri:

— Hai, lasă-ne, Ană! Râșnița văd că ți-i meșteră, da’ treaba asta nu-i de tine. Acolo bărbat trebuie.

Ana își stăpâna cât putea necazul și pornea să vorbească însuflețită.

— Viața s’a schimbat, spunea ea. Is prea multe de făcut, nu-i îngăduit să ții de-oparte femeile. Dacă lucrî numai cu o mână, faci numai jumătate de lucru, trebuie să ții coada sapii, cu mâinile amândouă. Așa-i și dacă lași de-oparte puterea femeii; rămâi cu lucrul pe jumătate.

— Da, da. Minte ai tu, nu-i vorbă, dar păcat că ești femeie. N’ai să izbutești.

Ana nu se da bătută. Vorbea despre Căminul lor, despre femeile care conduceau fabrici și gospodării de stat, despre profesoare și femei medici. Neîncrezătorii dădeau din cap și murmurau: — poate! ocolind apoi alte vorbe.

Ana însă nu se astâmpăra. Și căuta să-i convingă. Dospea în ea o ațătare ciudată, care creștea mai mult. Atunci când i se părea că ceva o împiedică în drumul ei, încă nu-și dădea seama, dar în inima ei răsărea și creștea minunatul simțământ al luptei.

O stăpâna o grabă de a cunoaște și de a face lucruri noi, nemai-cunoscute și nemai-făcute în cătunul acesta. Incepea să deprindă patima cititului. În cărți i se părea că privește într’o oglindă care-i arăta însăși viața oamenilor, dar mai plină de înțelesuri, într’o lumină mai limpede. Citea cărți în care se povesteau întâmplări despre oameni, și totdeauna le asemuia cu întâmplările din viața ei, și descoperea uluită că viața era mai frumoasă și mai bogată decât știuse și decât își închipuisese; o mulțime de întâmplări uitate, prin care trecuse aproape nepăsătoare, se întorceau cu înțelesul lor nou; pricepea așa de bine de ce a fost săracă măicuța ei, de ce a urît întotdeauna pe cei bogați, înțelegea că Potrea îi e drag pentru că-i un om cumsecade și bun, dar încă slab în sufletul său, că el are încă nevoie de cineva care să-l apere, că numai ea poate să-l apere. Citea cărți despre femei și bărbați sovietici și înțelegea de ce sunt atât de puternici în fericirea lor. Făcea planuri și vorbea despre ele ca despre lucruri pe care

le poți pipăi cu mâna și se bucura de ele împreună cu cei din jurul ei, muncind sârguincioși la lucrurile mărunte ale începutului.

În mijlocul acestor oameni care aveau încredere în ea, îndrăzneala ei sporea și din nou își îngăduia să viseze un altfel de cătun, cu ulița pietruită și având stâlpi pe margine, cu un Cămin cum n'au alte sate, plin de oameni, de cântece, cu scenă mare, cu bibliotecă și cinematograf. Și undeva, într'un ungher, îl vedea și pe Petrea gârbovit peste carte, adâncit cuminte în citit.

Cu două seri înainte de serbarea de 30 Decembrie, a năvălit cu o falcă'n cer și una 'n pământ Sălcudeanu Vasilică. Își împingea cu greu trupul mătăhălos prin mulțime, iscând svon de nemulțumire și sâsăituri care cereau liniște:

— Unde-i Ana?

— Șazi-ți în treabă, omule. Lasă-i să cânte.

A ajuns gâfâind în rândul întâi de bănci din fața scenei, și se făcu roșu și-și sburli mai tare mustățile, săgetând cu căutături cumplite pe Firuța, care în primul șir de coriști, cânta din toată puterea pieptului ei tânăr, cu ochii la dirijor.

Corul tăcu și oamenii aplaudară. Dar pe de-asupra larmei se auzi mugetul lui Sălcudeanu:

— Firuță, nu ți-am spus io c'aici n'ai ce căuta?

Și, oprit în fața scenei, își agita pumnul cât un mai.

Pe scenă, Firuța se făcu albă la chip.

Sala înțepenii într'o tăcere grea. De pe scenă coborîră repede Macavei și Ana.

— Ce-i Vasilică? Ce-i baiul?

— N'am treabă cu tine. Cu dumneai am, cu... directoarea!

— Cu mine, bade Vasilică? Na, spune-ne, de ce ești atât de supărat?

— Ți-oi spune, n'ai grijă, ți-oi spune, minte naș. Numa' Firuța să meargă acasă. Amu, ni.

— Stai, stai! Nu te grăbi, — îl opri din avânt Macavei. Dacă așa stă povestea, apoi trebuie să vorbești cu toată lumea asta din jur, că a lor îi Căminul și corul.

Oamenii se strânseseră împrejur și urmăreau în tăcere sfada. Ochii mulțimii, care îl pironeau acum cu neprietenie, îl sâcâiau și mai rău pe Sălcudeanu. I se părea ca și când s'ar uita cineva pe fereastră cum se desbracă să se culce.

— N'am treabă!

— Ei, nici așa nu se poate.

Nici liniștea și stăpânirea de sine, cu care și le rostea Macavei pe ale lui, nu-i plăceau și de aceea strigă și mai turbat:

— Să meargă acasă Firuța! Nu-i destul c-ați stricat pe ăialalți tineri?

— Las'c'a merge. Nu te pripă. Numa' vorba aia despre tineri s'o cam explici aci, în fața lumii, că-i vorbă mare.

Sălcudeanu se sperie oleacă de mânia abia ținută a lui Macavei și de svonul nelămurit și frământat ce se iscase în sală, dar de oprit nu mai era chip să se oprească:

— Da, că-i adunați aici laolaltă, fete și feciori și cine știe ce mai fac!

— Ce fac? Ce știi tu că fac? Dacă știi, spune. Hai, spune.

Acum Macavei îl ținea de-o mână și i se uita în ochi-de-aproape. Așa de aproape că Sălcudeanu putea să-i numere crețurile obrazului și firele rare de barbă. Și se mira cât de rău se pot uita ochii aceia spălăciți ai lui Savu.

Isbucni, smulgându-și mâna:

— Da' știe dracul! Numa aia știu, că Firuța îmi vine-acasă pela miezul nopții, cu prăpăditul ăla al lui Pantea de mână și se pupă ca porcii, în grădină.

— Așa? — În ochii lui Macavei luci o scânteie de voioșie. Așa! Mai făcu odată și râse. Da' tu, mă Vasîlică, nu te-ai pupat cu Solomica până nu v'ați luat?

Râsul se întinse ca durduiturile tunetului, în lungul și latul sălii, renăscând mereu, ca valurile isbite de mal.

Această întorsătură îl zăpăci pe Sălcudeanu. Întâi chihoti și el, prostește, fără să-și deie seama, apoi se făcu roșu la față și mai pe urmă înghiți un nod cât pumnul. Ingână:

— Da, cum să nu... și nemaiputându-se ține se porni și el pe răs, cutremurându-se din tot trupul, mânat laolaltă cu hohotul sălii, care crescuse nemăsurat după răspunsul său îngâimăcit.

După ce lumea se liniști, Sălcudeanu se trezi că nu mai are ce spune. Simțea cum mânia i se moaie, cum începe să se rușineze de lume. Se învârtea în loc, sbătându-se să-și adune mintea, își tot vâra și își scotea mâinile din chimir, se uita în dreapta, se uita în stânga, se uita la Firuța care sta plină de frică pe scenă, la Macavei care-i surâdea pe sub mustață, la Ana care părea încruntată, la oamenii din jur care-l împungeau cu început de răs în ochi.

Intrebarea lui Macavei căzu pe neașteptate:

— Na, ș-acuma cu Firuța cum rămâne?

Sălcudeanu făcu ochii mari, buimăcit, și bâlbâi:

— D'apoi noi... cu Solomica... ne-am luat.

— S'or lua și ei, că se plac.

Acum Sălcudeanu se'nCORDĂ de-odată din trup, proptindu-se pe tălpile-i late și mugi înfundat:

— Nu-mi dau fata după un nima'n drum.

Și întorcându-se spre fiică-sa, porunci:

— Hai acasă!

Apoi, apucând-o de mână, o trase după sine, trecând printre oameni cu capul în piept, cu căciula lăsată pe ochi.

În locul său din marginea sălii, Pantea Simion, văzând-o pe Firuța târîtă de tatăl ei, simțea cum se încălzește sângele în el; fata îl căuta cu ochii deznădăjduiți și el nu era acolo s'o ție în brațe și s'o apere.

De această neîmpotrivire a flăcăului s'au mirat destul oamenii, și mai cu seamă feciorii au murmurat înăbușit.

A doua zi, aproape de amiază, Macavei Savu s'a dus la Sălcudeanu și a început să-l săcăie și l-a tot săcăit vreme de vre-o patru ceasuri, fără să-l poată îndupleca. I-a vorbit frumos ca unui prieten vechi ce-l avea și s'a răstit suduindu-l, l-a apucat de piept și l-a mângâiat pe umeri, l-a făcut prost și l-a rugat să aibă milă de sufletul copilului său. Dar ce n'a pomenit și ce n'a încercat? Ca de piatră, Sălcudeanu nu se da. Se încrunta și-i întorcea sudalma când era suduit, surâdea și-i scăpau lacrimile când își aducea aminte de dragostea tinereții sale, dar la urmă mormăia:

— N'o las. Io am lucrat pentru pământ. Nu-l dau oricui.

De zece ori s'a sculat Macavei să plece, strigând:

— Ești un prost, Vasilică!

De zece ori Vasilică i-a răspuns împungos:

— Ești un măgar bătrân, Savule.

Și Macavei se întorcea din ușă și iar se așeza pe scaun, ștergându-și nădușala de pe frunte și oftând, apoi după ce se odihnea cât se odihnea, o pornea iar dela început.

Când vremea se însera, Macavei a ajuns la capătul răbdării. Din ușă, tremurând de mânie, s'a întors spre Vasilică fulgerându-l cu ochii albaștri spălăciți, un pic bulbucăți și a gemut:

— Nu te-am știut dușman. Da' amu te știu. Ești un dușman pentru cătun, un dușman pentru Republică. Un dușman!

Și ieși, călcând greu prin zăpada înghețată.

A intrat în Cămin, mohorît și a șuerat doar:

— N'a vrut!

Și s'a trântit amărît pe-o laviță.

— Ce facem? Cine-a cânta doina? au întrebat coriștii.

Ana a hotărît aproape plângând:

— Ce să facem? N'om cânta-o.

Și și-au continuat repetiția, fără nicio voie, cântând parcă cu gurile altora.

Ca la vreo jumătate de ceas, ușa s'a izbit de perete și a pășit înăuntru Firuța, mută de bucurie, iar în urma ei, cu capul în piept, Sălcudeanu Vasilică.

Firuța a urcat sprintenă pe scenă, iar Sălcudeanu s'a așezat pe-o laviță din rândul întâi, strângându-și pumnii între genunchi și uitându-se numai și numai la vârfurile bocancilor săi, de pe care zăpada topită șiroia încetinel.

Iar când Macavei s'a apropiat și a încercat să-i dea mâna, Sălcudeanu s'a tras la o parte:

— Ce dai mâna cu dușmanul?

Și n'a vrut să audă de nimic. Numai când Firuța a început să cânte cu glasul ei de pitulice, a tresărit și fața i s'a muiat într'un zâmbet care a ținut cât a ținut cântecul.

Astfel, după zdruncinuri și suișuri line, după bolovănișuri și cărări înflorite, după răs și plâns, s'a arătat și ziua mult așteptată.

În acea zi se nimerise de-asupra Nimei un senin înghețat și țeapăn, și pe pământ o zăpadă aspră, ce crișca sub pași, ca sticla pisată. Aerul împungea nările cu ace de foc, scoțând în ochi lacrimi ce înghețau pe obraji. Pe ulițe, oamenii alergau, mânați de-o grabă nedomolită, ghemuindu-se înspre ei înșiși, ca pentru a-și ține de cald.

Către ceasurile zece, Căminul se umpluse. Oamenii n'au avut răbdare să aștepte până la două după amiază, când era hotărîtă începerea serbării. Ședeau tăcuți ori șoptind și priveau curioși cum câțiva utemiști pregăteau scena, împodobind-o cu crengi de brad, cu țoale și scoarțe, cu flori de hârtie culesse cine știe de pe unde, și cu două steaguri mari, cusute de-o parte și de alta a cortinei — unul roșu, celălalt roșu-galben-albastru. Oamenii se bucurau de atâtea podoabe și arătau unii altora cu satisfacție:

— Uite, țolul ăla roșu, cu flori galbene, l-a dat Saveta mea.

— A mea a dat ștergarul ăla mare, cu flori mierii.

— Io am dat lepedeele *) estea din față.

---

*) Cearceafuri

Cam pe la amiază răsări pe acolo Măriuca lui Hurdubeț și cercetă totul cu de-amănuntul, se sui pe un scaun și înălță un pic colțul unui tablou ce i se păruse înclinat, întinse de unul din steaguri care se boțise ușor într-o parte, mai făcu o cută la un ștergar ce învelea portretul tovarășului Stalin, apoi se trase în fundul sălii și privi încă odată. Pe urmă începu să-și caute utemiștii, să-i adune într-o sală vecină, să sfătuiască nu știu ce.

Curând sosi și Ana. Era albă la chip de nesomn și gândită. Scrisese toată noaptea la cuvântarea ei și-acum se temea că nu va fi bună. Îl căuta pe Macavei Savu. Încă nu se întorsese dela Cărpiniș unde plecase să-i aducă pe Pop Ioan, Ionu Cicului și pe Toderăș. Nu află nici pe Măriuca, nici pe Pantea Simion. Fiecare avea de făcut un lucru anume și n'aveau cum să fie în sala „mare“ la acel ceas, dar Ana era tot mai tulburată, nu-și afla locul și uita mereu chiar ce trebuia să știe mai bine. S'a pomenit de câteva ori mirându-se chiar de acest aer de sărbătoare al oamenilor și al sălii, de îmbrăcămintea lor de zile mari, de obrajii rași, de năfrămile roșii însăilate cu aur; dar apoi și-a adus aminte că-i chiar o sărbătoare și că peste un ceas ea va vorbi acolo sus, pe scenă, în fața acestor fețe atât de cunoscute — care acum păreau îndepărtate și ciudat de streine.

Odată cu ea, venise și Petrea și se așezase aproape de ușă, lângă perete, strângând căciula sub cot. De-acolo o urmărea fără încetare, cu priviri obosite și resemnate. Nu răspunse nici la întrebarea de sănătate a lui Hurdubeț Ion. Când intră Pantea Simion, tresări și nu-l mai scăpă din ochi. Când acesta s'apropie de Ana și începu să-i spuie ceva, ușor îmbujorat și tot strângându-și cojocul la gât, Petrea își smulse căciula de sub cot și începu să și-o frământă în pumni.

Apoi se auziră zurgălăi apropiindu-se și-o sanie se opri în fața Căminului. Intrară Macavei, Pop Ioan, Toderăș, Ionu Cicului, Ștefan Ionescu și-un alt învățător, mai bătrân, din Cărpiniș. Dădu binețe și s'ășezară printre oameni, pornind vorbe despre multe și mărunte.

Macavei o luă pe Ana de-o parte și o întrebă de-s toate gata.

— Gata! răspunse ea și simțea cum îi tremură tot trupul.

— Atunci să'ncepem.

— Să'ncepem — șopti Ana și făcu un semn din cap, pe care nimeni nu-l înțelegea. Totuși, ca mânat de-o tainică înțelegere, corul se adună pe scenă. Ștefan Ionescu ieși dintre oameni, palid de emoție, împiedicându-se în proprii săi pași și se sui și el. Așeză cântăreții și făcu semn pentru tragerea cortinei. Apoi dădu tonul și ridică mâinile în aer. Simțea, parcă cusute de el, toate acele priviri atente, împietrite într-o așteptare încordată. Se temeau toți. Și el se temea. Mai gângăvi odată tonul, apoi trânti mâinile în jos, strigând mai tare decât toți la un loc:

Sdrobite cătușe în urmă rămân,

În frunte-i mereu muncitorul...

Corul cânta. Cânta cum nu mai cântase niciodată. Cutremura ferestrele, punea stăpânire pe oamenii din sală, ridicați în picioare, îi umplea de un sentiment nou, pe care nu-l cunoscuseră. Și-l așteptau.

Cântecul tăcu la capătul unor acorduri înalte și se făcu liniște în sală. O singură clipă. Pe urmă se auziră două palme bătute de-olaltă. Și apoi toate. Ca o furtună.

Oamenii se așezară și în fața lor, sus pe scenă, ieși Ana Nucului. Zâmbea cu privirile rătăcite. Ținea în mână o foaie de hârtie scrisă. Oamenii anuțiră. Ea îngălbeni.

I se păru de-odată că a uitat să vorbească, și că a uitat totul. Recu-

noscu în mulțime ochii surâzători al lui Ionu Cicului, iar acolo în fundul sălii, ca pe o umbră, pe Petrea.

N'avea nici în trup, nici în cap, nici o putere și își dădu seama că-i singură pe scenă, acolo, sus, fără scăpare. Fără voie, mâna i se ridică, încercând s'apuce. Văzu hârtia scrisă mărunț, o strânse mototol și atunci își aminti — într'o străfulgere — că ea trebuie să țină o cuvântare. Se trezi că spune:

— Tovarăși... Tovarăși și prieteni....

Când își auzi glasul puțin cântat, o liniște mare, toropitoare i se împărstie prin tot trupul, cuvintele se porniseră neîmpiedecate și ieșeau ca mărgelele pe ață, sunând limpede ca niște clopoței, iar oamenii ascultau cu răsuflarea tăiată.

— Azi e-o mare sărbătoare pentru Republică, iar pentru cătun, de două ori sărbătoare. Căminul nostru a făcut singur o serbare...

Cuvântarea de pe hârtie a rămas uitată... Uitate au rămas și cuvintele culese cu trudă din cărți. Povesti oamenilor istoria scurtă a Căminului lor, tot ce au făcut și cum au făcut, laudându-i pe toți aceia care au pus umărul. Apoi strigă:

— Trăiască Republica! Trăiască Partidul!

Oamenii s'au ridicat din nou în picioare, bătând din palme.

Ea se mira c'a terminat și să totul a trecut atât de ușor, atât de firesc. Zâmbea numai din ochii ei albaștri, păstrând în obraji un aer solemn, de sărbătoare, de care încă nici nu-și da seama.

Și iar a intrat corul de a cântat doina, storcând lacrimi din ochii cei mulți din sală. Mai tare s'a bucurat și a plâns Sălcudeanu. Când a auzit glasul Firuții terminându-și cântecul, o lacrimă i s'a prelins pe obraz și a fugit pe mustață la vale, tremurând o clipă în colțul ei. Vasilică s'a întors către vecinul lui din dreapta și lovindu-l cu pumnul peste genunchi, l-a întrebat:

— Auzi, mă, cum cântă fata mea?!?

— O aud — făcu celălalt fără să-l privească, iar Sălcudeanu simți că-l apucă leșinul când cunoscă în vecinul său pe Pantea Gligore, tatăl lui Simion.

Se întoarse înciudat cu spatele, apoi iar se întoarse spre Gligore și se minună că și între genele acestuia sclipește un pui de lacrimă.

Făcu: „Hm!“ și își îndreptă fața și atenția iarăși spre scenă. Văzu bărbați în straie albe strânși în șerpăre late la mijloc și femei în impres-trițări plăcute vederii, cu fire de argint, pe catrința neagră, cu flori roșii și albastre pe mânecile largi, amestecându-se în joc — în jocul vechi și cunoscut, pe care-l purtase și el când fusese tânăr, dar care părea nou acum, pentru că pașii se întâmplau de-odată, pentru că picioarele săltau deodată și deodată se prindeau și se desprindeau perechile fără să se lovească deoaltă. Se miră iar:

— Mă, da'ce rânduiala dracului!

Și iarăș storse două lacrimi, când băgă de seamă că Firuța lui îi cea mai frumoasă fată și că nici una nu joacă așa ca ea. O joacă Simionu lui Pantea, e drept, dar o învârte bine — n'ai ce zice!

Nu înțelegea el bine, Sălcudeanu, ce-i cu el, dar începea să i se pară că-i place ce-i văd ochii și nici el nu știa cum s'a întors iar la Pantea Gligore și lovindu-l iar peste genunchi, i-a strigat:

— Da' și'al tău joacă fain, n'am ce zice!

Strecurat printre oameni, mut ca o umbră, sta nemișcat în ultimul

rând Constantin Crețu și privea scena, urmărind cu ochii împietriți cum joacă Firuța în brațele lui Pantea Simion.

Constantin ajunsese la acel capăt în care ura și mânia s'au topit una într'alta și-ți dau o stare buimacă, vecină cu nebunia, când toate ți se par cu puțință, când ești gata să sfășii sau să te sfășii, când nu mai poți porunci nici minții nici mișcărilor tale, ți se pare firesc să faci cu totul altceva decât ți-ai pus în gând cu o clipă mai devreme, iar pe urmă îți dai seama că chiar tu ai voit să faci totul pe dos decât plănuiseși.

De joc nu se lăsase, măcar că nu mai avea nici o nădejde că Firuța s'ar mai putea apropia de el. Dar aducea țigani în fiecare duminică și destupa sticle de vin, îmbătându-se și jucând până cădea jos. Iar în ultima sâmbătă adusese lăutari și la Istina, de se'ncinsese un ospăț și-un desmăț neînchipuit. De când ninsese, mutase jocul în odaia din față a casei lor. Făcea aceste jocuri și chefuri la șezătoare, stăpânit de o furie continuă, nedomolită. Se bucura cu toată răutatea de care era în stare sufletul său, când vedea că mai vin feciori și fete să joace și să ber. Dar când ieșea dela joc și-și arunca ochii — chiar fără voie — sus în deal, vedea lumină la ferestrele Căminului cultural și-auzea cântec de oameni mulți. Rămânea țepăn, cu ochii înplântați în aceste ferestre luminate și strângea numai mut din fălei.

Până într'o vreme crezuse că-l urăște numai pe Simion Pantea, pentru că-i luase pe Firuța. I se păruse că se miră de ura lui Visalon împotriva tuturor și că o socoate o țienală de bătrân prostit. Acum însă îi ura și el în aceeași măsură pe toți. Înțelegea semnul acesta pe care Căminul lor cultural i-l aducea din viitor. Acum cinci sau șase ani, feciori ca el nici nu întreabau pe fete dacă-i iubesc sau nu. Averea lor le dădea dreptul de-a le lua. Așa-și făcuse de cap Victor, văru-său, cu cine i-a plăcut. Acum, când îi tânăr și bogat, el trebuie să se deie de-oparte. Mai înțelegea că nu-i vorba doar de dragoste și de plăcere, că vremea asta pe care i-o prezice Căminul lor, nu-i va fura numai fata care i-a plăcut, ci încă multe alte lucruri, și că viața lui va fi cum nu și-a dorit-o.

Acum sta judecând rece cum îl va omorî pe Pantea Simion. Intâi îl va omorî pe Simion. Apoi va vedea. Se apropie prin lume, când vor ieși, și-i bagă cosorul în spate, apoi îl răsuțește uite, așa! Se și bucura. Acum o strânge pe Firuța în brațe și râde în jos către ea, dar peste două ceasuri o să zacă galben, întins pe spate. Apoi nici nu-i mai pasă ce va fi.

Oamenii în jurul lui râd, se bucură și bat din palme. Constantin îi privește ca trezit din somn. I se pare o clipă că nici nu i-a văzut până atunci. Apoi își aduce aminte că aici i-a aflat și că se gândea cum să-l omoare pe Simion. Înțelege că nu-i destul să-l omoare pe Simion. Aștia toți trebuiau omoriți. Așa simțea el, o nevoie pe care n'o putea înfrânge, să vâre cosorul în fiecare pe rând și să-l răsucească, uite așa!

Iși dă seama că-i un gând nebunesc și că ei îl vor omorî dacă scoate cosorul. Is mulți și fericiți. Și oamenii fericiți nu-s fricoși. Nici el n'a fost fricos câtă vreme a avut dece să fie fericit. Acum se pare că-i și el fricos, căci știe limpede că nu va îndrăzni să scoată cosorul. Il strânge în pumn, în buzunar, ațâțat, dar îndrăzneala nu-i crește în inimă. Se simte singur în mijlocul lor și-i e frică.

Serbarea s'a încheiat și acest lucru trist, Macavei l-a anunțat de trei ori sus pe scenă, dar oamenii nu se îndurau să plece. Mai așteptau, vorbind între ei cu glasuri înăbușite, cu ochii la cortina făcută din cearceafuri albe.

Apoi se aleseră câteva grupuri, în mai fiecare corn al încăperii. Intr'unul se bucurau, comentând cu de-amănuntul fiecare clipă a serbării, cei

mai tineri. În mijlocul lor râdea, vorbea mult și da repede din mâini Măriuca. Lângă ea sta, privind-o fericit, Hurdubeț Ion. Acolo erau și Firuța și Simion, alăturați. Ei nu vorbeau de loc și nici nu se prea avântau în hohote: mai mult se priveau, rumenindu-se la față. În alt ungher se strânsesă câțiva bătrâni, minunându-se de jocurile frumoase — mai frumoase parcă de cum au fost mai demult — și lăudau priceperea lui Hurdubeț.

— Cine-ar fi crezut?

— D'apoi azi multe se'ntâmplă, cum nu te-ai aștepta...

Iar în altul, într'o îngrămădire mare, sta Ionu Cicului ascultând ce spune unul și altul. Se vedea după strălucirea ochilor că-i place ceea ce aude. Mereu se apleca spre urechea lui Pop Ioan, care ședea lângă el, mândru ca un păun.

Ana Nucului sta pierdută în mijlocul lumii, surdă la toate laudele, ascultând numai la încântarea sufletului ei.

— Fain le-ai făcut, Ană!

— Mai cu cap ca un bărbat.

— Cine ar crede că n'ai umblat în școli?

— Să știi, Ană, că tare ne-a plăcut, să mai faceți!

Ea îi auzea ca dintr'un vis — fără să caute înțelesul vorbelor lor — și răspundea. Iar oamenii credeau că-i e rușine și iar o încărcau cu laude.

Pe urmă, Ionu Cicului și ceilalți oaspeți din Cărpiniș se ridicară să plece. Ionu Cicului a luat-o de-o parte pe Ana și i-a spus, scuturându-i bărbătește mâna:

— Ai lucrat frumos și bine. Acum trebuie numai să nu lași din mână ce-ai apucat. Să faceți aici lucruri mai frumoase și mai bune.

Oamenii au început să iasă, îngrămădindu-se.

Dus de mulțime, lăsându-se purtat, Constantin căuta să s'apropie de locul în care se aflau alături Simion și Firuța. Nu pierdea din ochi nici una din mișcările lor. Vedea cum fața râde, cu obraji rumeniți de plăcere, cum el s'apleacă spre ea, șoptind ceva, cu acel zâmbet pierdut al îndrăgostitului fericit, întipărit pe față.

Constantin era liniștit și potolit. Privea pe cei doi îndrăgostiți cum ar fi privit pe doi streini. Dar îi ura pe amândoi pentru fericirea lor. Îi ura, mai adânc și mai potolit, și mai fără cruțare. „Poate c'o omor și pe ea” — se gândea el, rece, împăcat cu sine.

Se feri ușor de umărul greu al lui Petrea Nucu, care-i sta în cale, neclintit, așteptând. Trecu cu privirile peste fețele răzătoare ale feciorilor lui Pașca, care își făceau loc prin mulțime, legănându-se alene. „De ce-or fi râzând așa, măgarii ăștia?!”

Mai avea puțini pași până s'ajungă în spatele lui Simion. E-acolo Sălcudeanu, ca un holovan uriaș și vorbește râzând zgomotos cu Macavei Savu. „Râde și-asta! Nu-i pasă că fată-sa-i acolo cu ăla!”

Acum. Era chiar în spatele lui Simion. Îi vedea sumanul sur, gros, de pe umăr, întins pe spetele sale late, gulerul de blană de miel și căciula neagră, cu vârful înclinat ușor în stânga.

Va împlânta cosorul drept sub buza căciulii, la îmbinarea gâtului cu umărul, apoi îl va răsuci, uite-așa!

Se bucura c'a ajuns până aici și nimeni nu l-a simțit. A trecut pe sub nasul lui Macavei Savu („Și pe ăsta trebuie să-l omor! El îi capul la toate”) și de fericit ce-i, nici nu l-a văzut. Nici unul nu bănuiește că într'o clipă el scoate cuțitul și-l bagă'n carnea caldă a lui Simion.

Constantin nu scoate cuțitul și nu-l împlântă. Trece încetinel înainte. Înțelege că nici nu se putea altfel, că a făcut tare bine. Pe Simion îl va o-

morî altfel. Şi pe Macavei. Şi pe toţi. Ii va omorî aşa ca ei să nu-l poată prinde, aşa ca el să rămâie viu, să se poată bucura şi să fie fericit. „Pe Simion îl omor într-o noapte, când nu vede nimeni. Şi pe Macavei tot aşa“.

De jos, din poarta curţii lor, privea la oameni cum se perindă cu feţe luminoase, fără să-l vadă.

În sala Căminului nu mai rămase nimeni. Ana porni şi ea, ca plutind. Afară, în uşă, o aştepta Petrea, mut, vânat de obraz, privind cu ură la toţi oamenii aceia care se bucurau de vrednicia nevestei sale, lăudând-o şi îmbrăţişând-o, uitând cu totul că pe lume se mai află şi el, bărbatul ei, al directorului!...

Ana încercă să-l ia de mână. El nu şi-o lăsă, ci o urmă, cu un pas înapoi ei, fără voie.

Numai acasă, după ce atâta focul şi puse jos sumanul, trântindu-se pe-un scaun, gemu, abia auzit:

— Ană, io nu mai pot!

Ana se trezi din visu-i, ca scuturată de-o spaimă de ciută gonită de hăitaşi. O durere ageră, proaspătă, săgetă rana veche. Omul ei năruia cu pumnul său, din nou, acea nădejde de fericire.

Ea n'a putut spune atunci nimic. Se ghemui pe scăunaşul de lângă cuptor, urmărind tăcută bătaia vie a flăcărilor. Dibuia în străfundul conştiinţei sale, născându-se greu, o întrebare, care tot creştea chinuită: când o putea şi el pricepe? Şi-odată cu întrebarea, teama veche, rea ca o pecingine uricioasă, o învăluia tot mai mult şi mai mult: Şi dacă n'a pricepe? Dacă n'a vrea să priceapă? Ce se va alege de ea? De viaţa ei? De casa ei?

VII

Iarna a trecut grăbită şi a căzut o primăvară timpurie, vestitoare de belşug. Luna lui Februarie a stricat repede zăpezile şi a slobozit peste pământuri ploi cu lapoviţă şi vânturi fără contenire. Martie a găsit locurile de faţă sbicite, mai gata pentru plug. Pământul desbrăcat de omături răsufla larg, aburind către soare. Dinspre ogoare pătrundea spre sat mirosul atâţtor de pământ umed şi proaspăt. Prin aer începeau a clincăni — sfielinc încă — păsările ţării, bucuroase că foamea şi îngheţul s'au topit.

În fiecare dimineaţă, oamenii din Nima ieşeau în prag şi căutau la cer, apoi, cu mâna streăşină la ochi, la hotar, cât îl puteau cuprinde. Chipurile lor muiate, obosite de-atâta stat în casă, râdeau, iar nările lor îngheţeau lacome vânturile pline de proşteime.

După ce cărările s'au mai sbicit, ieşeau într'una pe hotar şi cercau pământul. Luau în pumni, frământând-o, glia moale, bucurându-se de vederea mustului norios ce li se scurgea printre degete.

Încă o zi, încă două — şi dacă vremea stă bună, plugurile aveau să muşte flămânde în brazdă.

Acest răgaz de aşteptare nu şi-l petrecură chiar cu mâinile în sân. După un plan făcut de Macavei Savu, şi cu alţii din sat, îşi duceau plugul, grapa, o roată, ori o oşte de car, o sapă, ori o plivitoare la fierar şi, adăstând admirau muşchii mlădioşi ce jucau sub pielea de aramă a fierarului, ori, dându-şi coate, se prindeau în rămaşag că n'o să treacă nici până ai număra la zece, şi Macavei trebuie să se arate, întrebând:

— Gheorghişor şi-a adus plugul?

Şi n'a trecut nici până să numere la zece, şi Macavei Savu s'a arătat, cu bocancii grei de tină, silindu-se ca alungat din urmă. Câtă cercetător

la cei strânși grămadă pe bătătura îngustă din fața fierăriei și dete binețe, apoi întrebă:

— Da' Gheorghișor nu și-a adus plugul?

— Nu!

— Mă, și Gheorghișor ăsta! Te înțelegi cu el ca cu un om, și el... (Făcu o mișcare din cap, care însemna: chiar și ai cu cine vorbi!) Apoi se mai uită odată dacă sunt de față toți aceia care trebuiau să fie și plecă nemulțumit.

Nemulțumirile erau multe pe capul lui în ultimele două-trei săptămâni. Se și învățase oarecum cu ele și nu-și mai desfăcea de pe față pecetea aceea încruntată de ciudă amestecată cu îndârjire și-o picătură de întristare, de care râdea, ironizându-l Ionu Cicului:

— Dece n'ai încredere în oameni? Inseamnă că n'ai nici în tine însuși.

Iar de această vorbă el se supăra mai rău decât de orice.

Pe la jumătatea lui Martie, primăvara s'a deslănțuit întreagă, ca frumusețea unei fete când împlinește optsprezece ani. Sub țipătul înalt al găștilor ce se întorceau dedeaparte, oamenii au stupit în palme și și-au apăsât mâinile nerăbdătoare pe coarnele plugului, îmbătându-se de mirosul reavăn al primei brazde răsturnate. Peste hotarul larg răsuna îndemnul lung al țăranelui către vitele ce-și întindeau cu încordare grumajii lor de piatră, suind dealurile grele și clicoase ale Nimei.

Mugurii plesneau în grădini, mieii topăiau pe picioarele lor neîndemnatice, tremurându-și sfârscul cozii, copiii se aruncau în soare, desculți și 'n capul gol, cu țipete și sbenguiri nebune, iar fetele ieșite pe prispe, întindeau prelung mâinile în aer, zâmbind către lumea întreagă, ca trezite după un somn lung.

Și a început munca cea crâncenă, care nu cunoaște hodină, trânta nverșunată, cu icneli și sudoare, a țăranelui cu pământul.

În acel an, aceste icneli ale primăverii au început într'altfel ca de obicei.

Încă în luna Februarie a ieșit o Hotărîre a Partidului și Guvernului despre însămânțări, pe care oamenii au cetit-o ori au aflat-o. După ce-au împăturit gazeta, s'au mirat că mai toate trebuie făcute mai devreme. Unii chiar s'au îndoit c'ar fi bună una ca asta. Dar rânduiala lucrurilor le-a plăcut la cei mai mulți și au spus:

— Aici se vede cap de gospodar.

Cam în vremea aceea s'a ținut la Cărpiniș o adunare a comuniștilor, la care au fost chemați și conducătorii organizațiilor de masă. Din Nima s'au dus Macavei, Măriuca și Ana. S'a vorbit numai de însămânțări.

— Va trebui să dăm o bătălie fără seamăn — a spus Ionu Cicului. Peste un an, pășim în cincinal și trebuie să fim bine pregătiți. O recoltă bună, fără pagube, este una din condițiile principale. Așa că vreme de stat nu mai este. Toate puterile noastre acum, eătră însămânțări. Cu ăst gând ne culcăm noaptea, cu ăsta ne sculăm dimineța.

S'a făcut un plan mare, din care n'a fost uitat nimic; nici sămânța de soi, nici atelajele, nici munca de agitație și nici contribuția Căminelor culturale. Scria în plan de conferințe, de broșuri, de afișe și de întrecere. Într'un loc mare scria despre chiaburi și cum trebuie să stea comuniștii și ceilalți țărani muncitori cu ochii pe ei...

Ana și Măriuca se bucurau, ascultând că pentru Căminul din Nima, ca și pentru grupa de utemiști, munca n'a fost drămuțată. După cum scria, în plan, la Nima, utemiștii erau *baza*, iar Căminul o *pârghie importantă*,

(cuvinte puse acolo de Ionu Cicului, și a căror sonoritate misterioasă parcă da un preț și mai mare lucrurilor acestora). Macavei însă și-a înfipt degetele în părul suriu, netuns demult, și trăgând de el, s'a îngrozit: „De însămânțări răspund io. De U.T.M. răspund io. De Cămin răspund io. Nici nu-i mult!”

După adunare, Ionu Cicului, i-a mai ținut pe cei din Nima, pentru vre-o trei vorbe:

Întâi i-a întrebat ce-au de gând. Cu codeli, cu multe ridicări din urmă și priviri într-o parte, Macavei răspunse că de bună seamă lucrul se va face fără prea mare sminteală. Măriuca se arăta mai cu inimă și se miră că cineva s'ar putea îndoi de tinerii din Nima.

— Nu-i i-ai mai cunoaște pe utemiștii noștri acum.

Ana îi arată planul ei de muncă pe Februarie și Martie, pe care-l adusese tocmai cu nădejdea de-al pune sub ochii lui Ionu Cicului și de-al întreba. Acesta citi cu multă băgare de seamă și mormăi:

— N'ar strica mai multe conferințe cu însămânțările.

— Dar conferențieri?

— Vor fi. Și la cercurile de citit despre însămânțări. Și poezii despre însămânțări, și cântece despre însămânțări.

Apoi râse încurajator:

— N'o fi ușor lucru, dar se poate. Tu Macavei, să bagi de seamă la ce face Crețu.

Și iar râse, împurpurându-se la chip:

— De Nima, eu răspund în plan. Oi veni des pe-acolo. Vă rog să mă ajutați, ca să meargă cum trebuie. Așa că Ana să nu mai zică, nu știu unde, că am uitat de Nima.

Pe drum către casă, cei trei n'au încetat a se sfătui, iar a doua zi, utemiștii din Nima au făcut și ei ședință, în sala Căminului Cultural. Lipseau numai feciorii lui Pașca Romulus, Firuța lui Sălcudeanu și încă vreo doi. Lipsea și Serafima Mălai, bolnavă — zice-se.

Au ascultat cu atenție gravă vorbirea neistovită și sprintenă a Măriucii și s'au bucurat sgomotos când au auzit că la Nima ei sunt *baza*. Dar la urmă s'a ridicat cu un glas de mirare Niculaie, feciorul lui Tomuța Gavrîl, și legănându-se și scărpinându-se în cap, întreabă după ce-i trecuse roșeața din obraji:

— Toate bune, da' cu Căminul cum rămâne? Ce s'alege de el? Doar nu l-om lăsa să se hâie iară.

— Apoi cu Căminul om lăsa-o mai moale cât țin însămânțările — se făcu a răspunde Ion Cucuet. Era tot atât de înalt cât și tatăl său și tot atât de fără păr și barbă, iar dela maică-sa moștenise năravul să arunce bărbia și nasul ascuțit în aer, dând ochii peste cap, de parcă ar fi întrebat: Da' cum credeți dumilor-voastre?! — Continuă:

— Cine a mai avea vreme de pierdut și la Cămin?

— Mare prost ești, mă Ioane! Cât ești de lung, așa ești de prost!

Acest filosof era mărunțul Fârțuguș, feciorul lui Gheorghiușor Ilie, fluerașul. El greu își încăpea în piele pentrucă juca în echipa Căminului și nu voia să-și închipuie una ca aceea: adică să stea Căminul în loc.

— Ce are una cu alta, continuă el cu fală, plăcându-i mult vorbele sale. Căminu-i cămin, însămânțările, însămânțări. Dece să le amestecăm. Le-om face pe fiecare după rânduiala lor.

— Adică să ne spetim ziua pe hotar și seara la repetiție! Când mai dormi?

— D'apoi la vară, ce-i face, mă, adormitule, dacă de pe acum nu te ajungi cu somnul?

Ilie se mînie și, ca să fie văzut mai ușor, se urcase pe laviță și dădea repede din mâini, spre hazul celorlalți.

— De stăm să ne luăm după un somnoros ca tine, toată vara nu mai facem nimic la Cămin. Mulțam frumos! Pe tine te-om duce la concurs și te-om pune să dormi, să vedem cine te întrece, ori să te pupi cu Domnica. Luăm premiu la somn și la pupat, prima, noi. Vivat! Hura! Să trăiască!

Și cu cât râdeau mai din toată inima cei de față, cu atât da el mai repede din mâini și se făcea mai roșu la chip!

Cu greu făcu liniște Măriuca. Dela locul ei, din rîndul întâi, se ridică Ana și se răsti:

— Nu poate fi vorba să lăsăm lucrul câmpului ori Căminul la o parte. Sarcina noastră principală, însămintările-s. Și luntre-punte trebuie să le facem, ca să răzbim. Dar nici la Cămin nu putem pune jos lucrul. Ii munca noastră, aici. Doar n'om da cu piciorul în ea. Trebuie să le facem pe amîndouă și le-om face.

— Așa-i! aprobară și ceilalți! Dar cum?

— Și io zic că se poate. Era Pantea Simion care se ridicase să vorbească. — Și am să vă spun cum făceam noi la armată, ca toate sarcinile să fie îndeplinite la timp și bine. Întâi și întâi, le împărțeam. Două sarcini erau, pe doi oameni le împărțeam. Ei răspundeau. Apoi ei erau ajutați de ceilalți tovarăși, care și ei se împărțeau în două. Dacă trei erau, în trei se împărțeau. Și-așa, toate mergeau bine. Cât despre lucrul la câmp, nu putem să-l lăsăm nici unul. Ba trebuie să agităm ca toată lumea să-l facă bine și la vreme. Și-așa și la Cămin.

Și așa, nu fără sfadă și supărare, s'au împărțit sarcinile, cele mari și cele mărunte. S'a făcut și un plan, așa cum a spus sfătos și cumpănit Macavei Savu, care începea să răsuflă câte un pic, bucurându-se că nu-i singur care răspunde de însămintări și de celelalte trebi ale cătunului.

Și-a doua zi, și încă vre-o trei, până s'au dedat, cei din Nima s'au mirat ca de un lucru mare de forfota neobosită a tineretului. Ba se porneau dela casă la casă, amintind oamenilor că-i vremea de pus borceagul în pământ, ba scriau pe un afiș mare, în fața școlii, că Gheorghisor Ilisie, Pașca Romulus, Stroie Antonie și Lup Ion au uitat cum trebuie ținut plugul în brazdă, și amu stau întinși pe podmol și își bat capul, ca să-și aducă aminte — ba, zăluzi cum erau, au purtat în spinarea lor, la fierar, plugul lui Bârlea, pepenaru; iar lui Sălcudeanu, care s'a temut să trateze sămînța cu soluții împotriva bolilor grânelor, i-au scornit un cântec și i l-au cântat:

„Foaie ș'o răsură,
Stă Vasile 'n șură,
Stă și nu se 'ndură,
Grâul să și-l spele
De neghini și rele,
Foaie, troscotel,
Stă și-și zice el:
— Trăiască și ea,
biata mălura.
Ce am io cu ea?

Oamenii au priceput că această nehotărîre a tinerilor îi pentru binele obștii și nu s'au supărat. Unii au rîs strâmb, dar s'au gândit că nu-i rău să se ferească din calea unor cîntece glumețe, și au dus în grabă sămînța la centrul de tratare, punând-o în pământ tocmai cum zicea planul; dar alții

— și mai cu seamă din cei pomeniți cu numele — s'au supărat urât și s'a auzit atunci în cătun de niște sfezi nemaipomenite între părinți și copii.

Și-așa cum nu s'a mai întâmplat la Nima, lucrul câmpului a început a merge într'un pas ceva mai sprinten, făcându-l pe Pop Ioan să rădă arătându-și știrbitura dintre dinți.

În vremea aceasta, Căminul din Nima pășea înainte pe drumul său. Muncile începuseră, la hotar, una câte una, arat, grăpat, semănat, dar oamenii mai pridideau să-și rupă răgazuri pentru serile la Cămin, cu care se învățaseră și de care li se părea greu să se desvețe; unii rămăneau două-trei seri de căruță, dar cum se mai domolea lucrul sau timpul se strica, se întorceau pe lavița lor, urmărind munca celor din echipe.

Plăcerea lor creștea când sosea duminica. Atunci nu se mai zărea nicio repetiție și nimeni nu oprea nici jocul, nici corul, nici poezia la mijloc, când îți era lumea mai dragă. Dumineca era numai petrecere și oamenii și-ar fi petrecut bine bucuroși toată vremea acolo în fața scenei, în sala îmbâcsită de fum și aer greu de-atâta îngrămădeală. Aceste petreceri purtau — nu rareori — și niște plesne usturătoare, scornite nu se știe de cine, dar pe care acum le puneau la cale cam toți. Li omora răsul când auzeau pe Cucuet Iacov împungând cu glasul său ascuțit de femeie, în vremea ce juca, strigături de acestea :

Nu mă laud, nu,
Cum ai face tu,
Că-i de tină
Grapa plină,
Iară plugul,
De rugină!

Cu vocea îngroșată, întreba Gheorghisor Ilisie:

— Cine-i ăla, mă?

Iar Cucuet, răspundea jucând înainte:

— D'apoi, Gorea-i mă!

— Zi-i, mă!

Oamenii râdeau deslănțuiți, iar cel pomenit sau cei ai casei sale lăsau privirile către podea și-și ascundeau obrazii aprinși de rușine și ciudă.

Ori ieșeau Pantea Simion sau gureșa Măriuca și făcând cu ochiul întreba:

— O poveste ascultați?

— Ascultăm!

— Da' nu-i o poveste cu Făt-Frumos ăla de-l știți și dumneavoastră.

Ii cu unul mai aproape de noi.

— Cine?

— Spune!

Povestitorul aștepta până se lăsa tăcere. Apoi întreba:

— Să v'o spui?

— Spune, odată!

— Da' nu vă supărați?

— Nu ne supărăm.

Și povestea începea. Una, bunăoară, glăsuise așa:

— A fost odată și nu numa' odată. A fost odată, demult și nu chiar așa de demult, a fost un om; departe, departe, pe-aici prin Nima Cărpinișului. Omul ăsta cânta cinaș din fluer (și oamenii se foiau în bănci, nerăbdători

să știe cine ar putea fi, pentrucă în Nima Cărpinișului, cătun de păstori, mulți erau cântăreții din fluer). Nu demult, omul ăsta a tăiat doi miei și s'a gândit să le vândă pieile pe bani buni. Și s'a gândit o zi și s'a gândit două și s'a gândit nouă. — Du-o, mă, la cooperativă; iei bani buni și cumperi marfă bună și ieftină. — Nu te duce, mă prostule! Iei 100 de lei pe-o piele, 200 pe amândouă! Du-le la speculant, la oraș; îți dă 300 pe una, 600 pe amândouă; și dela oraș iei marfă bună. Mai duci și o mierță de grâu, mai iei 600 de lei, — i-a spus capul lui tehui și lăcomia lui prostească. Și omul nostru și-a luat piele și o mierță de grâu în spate și s'a suit în tren la Delureni cu un bilet de 250 de lei în buzunar. La Tg. Mureș, l-a găsit pe speculant și a căpătat 600 de lei pentru ale două piei. Apoi pe grâu, iar 600. Umblând prin târg, la o șatră, a dat peste un alt speculant, care i-a vândut niște pânză faină: 3 metri a cumpărat, lăudat fiind de speculant și bucuros fiind de târgul lui. Numai că pe 3 metri de pânză a dat 750 de lei și a cam oftat, pentrucă pe drum către casă a mai dat pe biletul de tren încă 250 de lei; ați înțeles și dumneavoastră că a dat încă 50 de lei dela el din buzunar.

Da' n'a fost asta a dintâi pagubă ce-o pătea în viața lui. Ar fi și uitat-o, dacă nu s'ar fi întâlnit cu un alt om, mai copt la minte, care venea dela cooperativă cu pânză în brațe.

— Ce duci acolo?

— Pânză.

— De unde?

— Dela cooperativă.

— Așa, zău. Și ce-ai vândut?

— Două piei de miel și o mierță de grâu.

— Așa, zău. Și cât ți-a dat?

— Pentru toate, 250 de lei.

— Pe pânză cât ai dat?

— Punt 165 de lei. Mi-au mai rămas 85 de lei.

— Așa, zău!

Și-aici povestea s'a gătat.

Speculantul s'a 'ngrășat

Iară prostul păcălit

Un nod cât pumnul a 'nghițit.

Râsul zguduise pereții și cutremurase geamurile. Oamenii ghiciseră când auziseră de „așa, zău”, că de Pașca Romulus îi vorba. Iar acum, când cunoșteau de-a fir în păr pricina, se bucurau și mai sgomotos

Iar când Pașca se ridicase râzând și scărpinându-se în cap: „Așa, zău! Așa a fost”, oamenii se temuseră c'or plesni și le-or ieși ochii din cap de râs, și nimeni nu se mai putuse opri.

Intr'o duminică, tocmai când de pe scenă cobora spre popor o astfel de poveste, se arată instructorul dela sfatul regional și, zâmbitor, își află loc în fundul sălii. Odată cu el intraseră și Ionu Cicului și Pop Ioan. Acum se istorisea întâmplarea lui Sălcudeanu la fierar.

După multe ciorovăeli, Vasilică și-a luat într'o bună zi carul în care și-a încărcat plugul, câteva sape și grapa, și s'a dus la fierar. Acolo a întrebat:

— Pentru cât pui un fier lat și doi dinți de boroană?

S'a mai târguit și la preț, și apoi a început să descarce. Dar ce să vezi? Plugul n'avea lipsă numai de repararea fierului lat, ci și de-a celui lung.

— Uite! — a zis meșterul.

— Las' frate, că nu-i nici un bai. Dai și tu acolo c'o lovitură de baros mai mult. Mare lucru?

Apoi n'au fost doi dinți de grapă, ci cinci și iar a zis meșterul:

— Uite, bade Vasilică!

— Nu-i nimic, frate. Dai și tu acolo c'o lovitură de baros mai mult. Mare lucru.

Și tot așa cu cele trei sape și cu un raf ce se smintise la roata dinainte a carului.

La plată, fierarul a cerut preț mai mare, iar Sălcudeanu s'a pus iar pe târguit:

— Da', frate dragă, pentru o lovitură, două, de baros mai mult, acolo, ia, ceri de două ori prețul?

Lumea petrecea în toată legea. Firuța se făcuse ca năframa de mătăasă roșie ce-o avea pe cap, iar Sălcudeanu pufnea și se tot silea să râdă: izbutea doar să-și schimonosească chipul într'un rânjet de mânie.

Instructorul regional se arată entuziasmat de-această poveste. Bătea'n palme și răcnea:

— Bravo! Minunat! Bravo!

Nici Ionu Cicului nu-și împiedica voia bună, ci hohotind se bătea cu pumnii de genunchi:

— Arde-l, ha, ha, ha, arde-l să simtă!

Iar Pop Ioan nu-și mai încăpea în piele. Scutura de umeri pe cel din fața lui, sughițând de-atâta hohotit.

— Pe Vasilică, mă, ho, ho, ho! Pe Vasilică!

Înainte ca serbarea să se fi sfârșit, instructorul a ieșit în față și a strigat:

— Tovarăși, permiteți să mai adaug un punct la programul vostru...

Făcu un semn spre fundul sălii. De-acolo apăru, încărcat cu două pachete mari, șoferul.

— Permiteți să vă înmânez aceste cărți, cari vor constitui începutul bibliotecii Căminului vostru.

Suindu-se pe scenă, desfăcu pachetele și scoase cărțile, în scoarțe de diferite culori și le rândui frumos pe două scaune.

Oamenii au aplaudat cu prudență, întrebându-se în sinea lor, oare cât vor fi de scumpe aceste cărți. Au prins inimă, atunci când instructorul a anunțat cu glas solemn, dar cu ochii scăpărând de râs:

— E darul Sfatului Popular Regional pentru succesele muncii voastre.

A venit apoi rândul lui Pop Ioan să râdă știrb către sală, zicând:

— Un mic dar vă face și Sfatul Popular al comunei noastre. Scânduri pentru dulapul de cărți și mesele de citit. Și tot așa să-i încondeiați pe cei rămași în urmă!

Ana și Măriuca ședeau mute într'un capăt de laviță, strângând cumplit fiecare mâna celeilalte. Tot într'una se priveau și isbucneau în râs îmbrățișându-se. Și fiecare, se mira de lacrimile din ochii celeilalte.

După serbare, instructorul a rămas câteva ceasuri de vorbă cu Ana. I-a arătat cum trebuie mănuite cărțile și-a pomenit că neapărat trebuie un bibliotecar. Ana s'a gândit îndată la Pantea Simion.

În vremea aceasta, Petrea aștepta afară, fumând fără încetare.

După ce mașina plecă, ducând oaspeții cu ea, Ana și Petrea au pornit către casă. Pășeau tăcuți alătura, la un pas unul de celălalt. Ana se gândea că în plan, acum, va trebui să hotărască muncă și pentru bibliotecă. Va așeza-o în sălița din spatele sălii mari. Acolo vor fi mese cu fețe de lână,

pe păreți vor pune portrete și lozinci, iar la vară pe mese, vor pune flori. La seceriș și treeriș vor duce cărți pe câmp și la arie și vor citi în colectiv.

Petrea se gândea numai și numai la Ana; acum, cu obidă și ură, se gândea la această prietenie a ei cu instructorul acesta frumos și zâmbitor. Se pomeni mormăind:

— Vine des domnul tău?

Ana, adâncită în gândurile sale, n'a înțeles îndată spusa lui Petrea și a zâmbit întrebător. Iar el s'a temut îndată de un lucru îngrozitor:

— Ți pare bine! Șa?

Acum Ana pricepu și se tulbură. Această bănuială besmetică a lui o cutremură de rușine. Copleșită, tăcu, și cu funtea în piept, începu să grăbească, s'ajungă cât mai curând acasă. Petrea grăbi și el pașii, încălcând în mintea lui gânduri întunecate, frica și furia, neștiind nici el ce va face în clipa următoare, dar simțind în gâttej o grozavă nevoie de a urla din răsputeri.

— Vai, Petre, Petre! Cum nu ți-i rușine? Cum nu-ți crapă obrazul de rușine?

Petrea nu răspunse. Inchise — în urma ei — porțița dela drum, apoi ușa tinzii, apoi aprinse lampa în odaia din față, toată vremea, pândind-o cum se năpustește în casă și cum apoi, trântită pe scăunaș își strânge tâmpilele în palme, cu fața împietrită într'o încruntare desnădăjduită. Și mereu se gândea, măcinat de spaimă, la acel lucru îngrozitor și de neiertat.

— Petre, Petre — rosti femeia târziu în noapte, grav, cu nemărginită tristețe în glasul uscat. — Cât ai rămas de mult înapoi! Mi-i groază, dragul meu Petre. Deșteaptă-te! Deschide-ți ochii!!

Omul se supără, căci nu înțelese cât de fierbinte, cât de profundă și unică era dragostea femeii sale.

— Amu-s mai prost că tine. Poți să mă lași.

— Dece să te las? Mie mi-ești drag. Is nevasta ta. Dar îmi faci atâta rău, atâta supărare... de-ai ști...

Omul se miră:

— Adică, tu ești supărată?! Da' io ce să zic atunci?

— Da' ce rău ți-am făcut, Petre?

— Dece te omori cu Căminul? De dragul cui?

— Cum, de dragul cui? Tu nu pricepi? Nu-i de dragul cuiva anume. Căminu-i pentru toată lumea. Nici n'aș mai putea trăi fără să lucru la Cămin. Tu nu înțelegi ce bucurie-i să lucri pentru oameni? Să le faci o bucurie? N'ai văzut cât a fost de frumos azi, cum s'au bucurat de cărți?

— Ce folos îți aduce ție Căminul ăsta!?

— Cum ce folos?

La acest lucru Ana nu se gândise și nu putea răspunde. Tăcu rănită, îndurerată în dragostea ei pentru acest om închis într'un cerc de fier, pe care ea nu-l știa sparge.

Și tăcerea începu să crească între ei, zi de zi, tot mai mohorâtă, tot mai rece. Aproape dușmănoasă.

Pe la jumătatea lui Martie s'au întâlnit la Cărpiniș să se întreacă între ele Căminele din Cărpiniș, Nima, Brețe și Apalina. De dimineată și până seara târziu a răsunat de cântece, de chiuituri și de tropot sala Căminului, frumoasă, luminoasă și mândru împodobită cu steaguri, crengi de brad, chipurile conducătorilor și lozinci de luptă.

Aici s'a arătat folosul pisălogelii lui Hurdubeț. Jocuri jucate ca de cei din Nima nu s'au mai văzut cale de multe sate împrejur; și cei din sală au

cătat la ele cu gura căscată, uitând și să aplaude. A și câștigat locul întâi echipei din Nima.

Corul lor a fost însă bine întrecut de cei din Cărpiniș. Iar Ionescu Ștefan și-a smuls de jale douăzeci și unu de fire de păr din cap, căci douăzeci și una de repetiții făcuse cu corul, care s'a poticnit când îi era lumea mai dragă. Ana l-a ostit:

— Lasă că peste un an ieșim și cu corul...

Pentru acel răs al Anei, dirijorul a uitat de înfrângerea suferită și de supărare și s'a jurat în inima lui că peste un an, corul din Nima va merge până la București, în concurs.

Seara, după ce s'a întors acasă dela Cărpiniș, Ana a luat planul pe luna Aprilie și a scris dedesubt, cu litere mari, tremurate: „Încep repetițiile echipei de teatru. La 1 Mai, program cu piesă”.

După îndelungi sfătuiri, a fost aleasă piesa „Capra Zamfirii”. S'a hotărât ca Zamfira să fie Irina lui Tomuța, care-i tare bună de gură și veselă din fire, iar în șezători scornitoarea celor mai neașteptate păcăleli: judecătorul să fie Gheorghisor Ilisie, că-i destul de fălos și sfătos; Tomuța Gavrilă, bătrânul, să fie argatul surd al chiaburului; iar chiabur să fie bătrânul Pașca — care-i gras cât o bute și poate face ușor lumea să râdă.

Intr'o seară, când s'au adunat la Cămin, Ana le-a spus c'or face o piesă, și oamenii s'au bucurat ca de un lucru nou și nemaivăzut pe valea lor.

— Ii spune „Capra Zamfirii”.

• Oamenii au răs că vor vedea o capră pe scenă

— Or juca-o piesa asta, dintre dumneavoastră.

Acum n'au mai răs, ci s'au mirat și s'au cam îndoit, clătinându-și capetele.

— Ne-am gândit s'o citim întâi, apoi să împărțim rolurile.

— S'o citim!

Au ascultat-o încordați, s'au mâniat și au răs, au și suduit din când în când și s'au bucurat bătând din palme, când chiaburul a fost pus să plătească paguba ce-o făcuse.

Împărțirea rolurilor a fost primită cu aplauze. Pașca de pe acum a prins a se foi cu mâinile înfipte în chimir și a vorbi pe nas; iar Gheorghisor Ilisie s'a pus să miaune ca un motan îndrăgostit, sărind peste lavete și pitindu-se printre rochiile fetelor, în hazul celor de față.

A doua zi începu repetiția.

Au fost adunați actorii și li s'a spus:

— Tu, Irină, ești Zamfira, văduva...

— Ba io nu-s nicio Zamfiră, nici o văduvă. Io-s Irina și gata. Doamne ferește, nu mă bag în bescoane necurate.

— Mă' omule, numai în piesă.

— În piesă, zici?... Cum în piesă?... Ba io, nici în piesă...

— Asta nu-i chiar un lucru adevărat, încercă Ana să explice. Asta-i un fel de scornitură...

— Să mă bag și'n scorneli?! Atâta-mi trebue — se sperie și mai rău Irina și în ruptul capului nu mai voia să-și schimbe soarta cu a Zamfirii din piesă.

Nu se potrivea nici Pașca:

— Ce folos am io că mă fac chiabur?

Iar Tomuța Gavril s'a supărat de-abinelea:

— N'am fost destul slugă?

Lucrurile nu le-a putut lămuri nici Simion, nici Macavei. La drept vorbind nici Savu nu prea pricepea cum vine aia să fii chiabur și totuși să rămâi Pașea Romulus. Să fii chiabur un ceas, numai așa de formă, greu de băgat în cap. Ștefan Ionescu îi liniști oarecum, aducându-le aminte de Irozi.

— ...acum i-am lăsat pe împărați la dracu. Mai facem teatru și despre țărani de-ai noștri.

— Și acum, uite! Scrieți-vă fiecare rolul și-l învățați pe de rost. Ca pe apă să-l știți.

— Io să-l scriu? făcu Tomuța Gavril. Io nu știu a serie. Și nici a ceti.

— Nici io, mărturisi Pașea. N'am umblat la școală.

Cu rușine recunoscără și Ilie și Irina că nu cunosc slovele.

Simion rămase năucit:

— Na, asta-i bună! Dar trebui să-și aducă aminte că și el abia la armată învățase scrisul și cititul.

— Ce ne facem?

— Alta nu-i — își dădu părerea Măriuca — fără numai să jucăm noi, io, Ana, Simion, badea Macavei...

— Mai trebuie un bărbat.

— Le-om ruga pe tovarășul învățător Ionescu.

— Bine, sunt de acord.

În vremea asta, Macavei se tot frământa, mișcându-și buzele pe mulește. La urmă îndrăzni:

— Pe mine să mă lăsați. Surâse, de parcă s'ar fi simțit vinovat de ceva: Io-s bătrân amu...

— În rolul chiaburului...

— Ba nu, lăsați-mă pe mine. Io-s bătrân și am destule pe capul meu.

Și ca să scape de întrebări neplăcute, pășind încetșor, se îndreptă spre ușă și ieși. După fața lui se cunoștea că-l încearcă rușinea, și după fruntea lui plecată către pământ, că este un lucru de care-i pare tare rău.

În întreg cătunul nu se găsiră destui oameni potriviți pentru piesă. Cu copii dela școală iară nu se putea juca. Când Ionu Cicului află că la Nima, mai toți oamenii-s analfabeți, își pierdu cu totul firea și începu să se sfădească cu Pop Ioan.

— Ai văzut? Cu birocrăția ta! Tot într'una: Dela Nima am rapoarte bune.

— Apoi rapoartele au fost bune.

— Rapoartele!! Dar de controlat dece n'ai controlat?

— Da' dracul s'a gândit că o domnișoară ca asta îi în stare să ne mintă chiar așa.

— Uite că-i în stare. Acum trebuie să vedem numai dece a făcut-o.

— Doar n'o fi făcut-o dinadins.

— Crezi că toată lumea se bucură că țărani se deșteaptă?

— Chiaburii nu se bucură...

— Nu-s ei chiaburii singurii cari nu se bucură. Da' aici îi și vina noastră.

Ana îi privea neliniștită.

— Nu vă mai sfădiți. Cu asta nu ajungem departe. Ce facem cu piesa?

Îndată s'a făcut un sflat cu toți învățătorii din Cărpiniș. O singură cale era: cursuri de alfabetizare. Dar acum, în Aprilie să le pornești? Îndată se încheie anul școlar.

— Le-om porni acum, în Aprilie. Că trebue — hotărî Ionu Cicului. În August om da examen şi s'or apuca de anul al doilea. Vom face un an şcolar special, pentru o situaţie specială.

Şi astfel, piesa a rămas deoparte. În locul ei, Ana a scris: sprijinirea acţiunii de alfabetizare.

Mirată şi dezolată de-un lucru ca acesta a fost Serafima Mălai. Dar Pop Ioan nu s'a liniştit cu atâta.

— Cum ai putut răbda ca în 1950 să ai atâţia analfabeţi?

— Cine ar fi crezut una ca asta? Nici nu mi-aşi fi putut închipui. După atâţia ani de luptă plină de abnegaţie a Partidului...

— Pe mine nu mă îmbăta cu apă rece. Lupta aia a Partidului, dacă ne gândim bine, îi lupta noastră. Aşa să ţi-o bagi dumneata în cap. Acum la una să răspunzi. Uitătura lui Pop Ioan era rea şi împungoasă. — Dece n'ai organizat cursuri de alfabetizare? Ai primit doar instrucţiuni.

— N'am ştiut că sunt analfabeţi.

— Trebuia să-i întrebi.

— I-am întrebat dacă vor să înveţe carte şi n'au spus nimic, ori au dat din umeri. Şi oftă jalnic: — De unde era să conchid eu că ei nu ştiu citi şi scrie?

— Apoi rău ai întrebat. Dacă te-ar fi durut soarta lor ai fi găsit o întrebare nimerită. Acum să faci bine să pui la loc ce-ai stricat. Uite hotărîrea Sfatului Popular şi a direcţiunii şcolii din Cărpiniş, de care te ţii dumneata.

Serafima citi, înălţând mult sprâncenele-i subţiri, clipi, clipi din ochi şi susură cu glasuri moale:

— Imi iau angajamentul să nu precupeţesc nici un efort pentru a repara marea mea greşală.

— Ei, aşa! Să vedem.

Timpul se scurgea fără oprire, primăvara creştea, se împlinea nepăsătoare la toată frământarea şi sbuciumul omenesc. Zilele se lungeau, lucrul se făcea tot mai mult, mai grabnic, mai istovitor; încă tutunul şi sfecla nu s'au pus în pământ şi grâul de toamnă şi secara cereau plivitori, nu se pusese sfârşit plivitului şi porumbul striga după prăşitori. Ploi repezi înviorau hotarul, bucatele creşteau ca din apă, oamenii se bucurau — încă fără îndrăzneală — şi se năpusteau asupra brazdelor, în crâncen război cu pălămida.

În această vreme, Ana Nucului, Pantea Simion, se sbăteau să organizeze şcoala de seară a celor fără carte. Tinerii s'au lăsat mai repede cucerţi şi ca întotdeauna, dornici de lucruri mari, visând isprăvi nemaivăzute, s'au legat ca în trei luni şi nu mai mult, să deprindă iară taina uitată, sau nicideată cunoscută, a buchiilor.

Dar ce folos că tinerii ajunseseră la a treia lecţie şi oamenii mai bătrâni nu se urneau?

— Noi suntem bătrâni acum.

— N'om muri dintr'atâta.

— Acu, nu-i vreme de carte. Trebue să lucrăm.

Ascultau pe agitatori şi le dădeau dreptate, îşi plecau urechile curioşi la vocea gazetelor ori a cărţilor aduse, cătau uimiţi în abecedarul cu poze colorate şi cu semne necunoscute şi apoi oftau cu părere de rău:

— Ce să-i faci? Or învăța copiii noștri!

Curând apoi, spre capătul lui Aprilie, când muncile la câmp se întetiră, câte unul, câte unul se răzlețiră și tinerii.

În această primăvară strălucitoare, zilele Anei se întunecau, amenințate de nori grei. În zori, pleca odată cu Petrea și cu alții din Nima, la Gostatul din Cărpiniș, seara se întorcea ostenită, cu mădulele grele și însetate după somn.

Ea nu se culca. După ce încropea cina în fugă, se grăbea la cămin, la repetiția echipei de joc ori la ora școlii de alfabetizare. În urma ei — ca umbra — Petrea. Acolo mai zăbovea două și trei și patru ceasuri, bătându-se cu oboseala, cu somnul și cu alte năcazuri. Apoi se întorcea acasă, spre miezul nopții, împleticindu-se ca omul beat și se prăbușea în așternut, într'un somn de moarte.

Pentru această încordată și neîmblânzită alergătură, bucurii puține se arătau drept răsplată. Oamenii, istoviți de munca de peste zi au început a se rări. Din cei mai bătrâni au rămas doar vreo doi, cu Macavei și Cucuet. Ceilalți alegeau mai bucuros așternutul ademenitor și moale. Nici tinerii nu s'au dovedit mai harnici în această privință. Cei din echipele de dans și cor au ținut cât au ținut și-au venit la repetiții, moțâind și nu rarori, unii, șezând acolo pe lavițe, au adormit când era cântecul mairăstit. Apoi și din aceștia au apucat a se rătăci câte unul, câte altul, până au rămas cu totul trei perechi de jucăuși, Hurdubeț cu Măriuca, Cucuet cu Rozalia și Gheorghisor Ilisie cu Irina lui Tomuța. Chiar și unul din flucerași, Pașca Romulus, s'a jurat că nu mai biruie și s'a dat bătut. Iar în cor au rămas ori din ce parte i-ai fi numărat, cinci. Pantea Simion, cu părinții săi Gligore și Carolina, Ana Nucului și Firuța.

Măriuca umbla ca nebună dela utemist la utemist, ocărând ori rugându-se, rușinându-i, căutând în toate chipurile ca măcar utemiștii să nu se lase doborâți de trudă și să ducă până la capăt ce-au început. Dar mulți se supărau, întorcându-i spatele:

— Oameni sântem și noi.

— Nu suntem de fier.

În Ana se trezea iarăși frica cea veche. Viața Căminului se tot vestejea, serile erau tot mai pustii, chiar la serbările plăpânde de duminica veneau oameni puțini; iar dacă era vorba de-a învăța alfabetul, de-a întinde încă un ceas-două încordarea de peste zi, apoi mai bine rămâneau pe-acasă să-și hodinească ciolanele.

Și se părea că Ana și ceilalți se sbat zadarnic. Oamenii nu mai puteau zăbovi. Munca trudită dela câmp părea că le cheltuie toată vloga.

— Am veni — spuneau ei — bucuros am veni, dar nu mai putem.

— Ni-i drag doar să venim, dar nu mai putem.

— Lăsăm pentru iarnă. Acum nu mai putem.

Iar la 1 Mai avea să fie etapa a doua a concursului unde Nima trebuia să fie de față cu dansuri. Să joace numai cu trei perechi? Atunci degeaba se și duc.

Ce-a mai fi la vară? La vară ziua-i lungă de tot, și noapte aproape nu-i. La vară n'a veni niciunul.

Ana întreba pe Măriuca, Măriuca pe Simion, Simion iar pe Ana. Chemau pe Macavei Savu, cerând cu disperare un sfat salvator. Dar Macavei nu-și mai vedea nici el capul din treburi și înclina și el să ierte pe cei osteniți și doborâți de somn.

— Munca de hotar, nu-i jucărie. Ce să facem. Acum trebuie făcute în-sământările.

Și dacă venea la cămin, ațipea și el, învins de oboseală, șezând acolo pe lavită.

Când veni odată Ionu Cicului să mai vadă cum merge munca de alfabetizare, îl apucă groaza. Făcu îndată o ședință cu Măriuca, Ana, Macavei, Simion, Ionescu Ștefan și Serafima Mălai. Dar nici unul nu știu născoci vre-un cuvânt bun, vre-un mijloc care să-i scoată la liman. Ba, Macavei crezu că-i mai potrivit să lase alfabetizarea și Căminul pentru mai târziu. Acum să dea ghes însămânțărilor.

Ana strigă speriată:

— Cum să lăsăm Căminul? După ce-am lucrat atâta, nu putem da înapoi. Nici alfabetizarea n'o putem lăsa. Cu analfabeți nu faci cămin. Fără Cămin, viața-i pustie.

Se hotărî intensificarea agitației. Seară de seară, Ana, Măriuca, Macavei, Simion, Ștefan Ionescu colindau casele fără să-și simtă oboseala, făcându-se a nu băga de seamă că pe-alocurea nu-i întâmpină cu voie-bună, răspunzând cu glume când erau luați în răs, întorcându-se iar și iar acolo unde gospodarul înăcrit îi ocăra.

Venea în fiecare seară și Ionu Cicului și venea mereu și Pop Ioan. Colindau și ei casele. Cu înverșunare povestea președintele întâmplări de demult, când perceptorii au înșelat pe unul sau pe altul, scriind chitanțe mincinoase, ori când Nădlag vindea pe datorie și da bani împrumut, iar în registrul său negru, datoriile celor din Nima creșteau peste noapte.

Și-abia de veniră vre-o doi, de se făcu împreună cu cei rămași credincioși Căminului un grup mai mare, care se aduna de două ori pe săptămână în bibliotecă, să facă cunoștință încetul cu încetul cu literele alfabetului.

Serafima s'ar fi scuturat bucuros de munca asta cu analfabeții. A încercat să pară bolnavă. Pe urmă s'a speriat că vor ghici gândul ei ascuns. Atunci născoci un mijloc mai nevinovat. Se oferi să învețe un grup mai mic la școală, care-i chiar în vecini de locuința ei, așa că nu trebuie să frământa noroiul:

— Dragi tovarăși, — a spus cu glas subțire și blând celor vreo zece oameni, mai mult tineri, strânși în prima seară de școală. Noi trebuie să învățăm repede, pentru că suntem rămași în urmă.

Dar s'a dovedit că oamenii nu pot învăța repede, măcar că ea nu se răstea, nu țipa, explica cu răbdare și belșug de amănunte — uneori cu atât de multe amănunte, încât oamenii uitau și pentru ce au venit la școală.

Apoi s'au întetit muncile primăverii și oamenii s'au rărit.

A rămas numai Stroiă Ioan, un țăran de cincizeci și cinci de ani, și nevasta lui, Raveca, femeie trupeșă, și cu un cap mai înaltă ca bărbatul său. (Fapt pentru care gurile bune, au poreclit-o „Scurta“, iar lui, ca un alint i-au zis „Lungu“).

Acesta nu s'a urit nici de nenumăratele bețe și cârlige pe care trebuia să le tragă pe caet, asudând de încordarea cu care ținea sărăcia de croion cât un vreasc — în mânăoia lui învățată cu coada sapei și coarnele dela plug. Nu s'a urit nici de miorlăiturile fără de capăt ale dascăliței, care se plângea într'una că liniile-s strâmbe

— Vai, nu înțeleg cum în două săptămâni n'ați putut învăța să le faceți drepte. Și fără linii drepte nu putem face un pas înainte.

Și nu se descuraja nici când Serafima, desnădăjduită, își ducea mâinile la cap:

— Vai de mine, dar grei sunteți de cap. Cum veți învăța literele, cum veți învăța să le citiți?

Și în fiecare a doua seară, răsărea la școală cu cașelul într-o mână, iar în cealaltă cu mâna nevستی-si.

— Bună sara, zicea el. Se așezau în banca întâia și așteptau cuminți explicațiile.

Până la urmă, Serafima își pierdu cumpătul:

— Nu vezi, bade loane, că ceilalți nu mai vin. S'au răsgândit.

— Ba văd. Destul de rău!

— Crezi că-i învăța vreodată să scrii?

— De bună seamă!

— Uite, eu n'aș vrea să te supăr, dar eu nu cred că vei putea învăța.

— Io gândesc, mă rog frumos, c'oi putea. Tu ce zici, Ravecă?

Femeia se turbură. Cu mâna la gură, gângăvi:

— Io ce să zic? Io, cum zici tu.

— Dar, vezi dumneata, ați rămas singuri. Eu nu știu cum să se piardă atâta timp pentru doi oameni.

— Dacă-i hotărîre, apoi musai s'o duci la capăt. Așa a zis Ionu Cicului că trebuie să ne înveți. Și Ionu Cicului îi om de partid.

Serafima nu culeză să-l alunge pe față. Își ascunse ciuda sub surâsul buzelor ei groase și îngână moale:

— Dacă a spus Ionu Cicului...

Dar din litere nu i-a învățat nici una, până când auzind Stroe că la cămin au ajuns de pot dibui trei semne, și-a luat nevasta de mână și s'a dus acolo.

Serafima a rămas să se bucure.

Peste câteva seri însă, gândindu-se bine, s'a dus și ea la Cămin.

— Uite, elevii mei nu mai vin nici unul. M'am hotărît să fac un efort și să-mi risc sănătatea, căci nu mă lasă conștiința să nu vă ajut.

Sezând într'un colț, asculta surâzând gângăveala plină de poticneli a celor care recunoșteau în pagini primele slove ale vieții lor.

Totuși Serafima Mălai nu se simțea bine. Făcuse o boacănă și simțea că anumiți ochi o urmăresc bănuitori, când o întâlnesc. De oamenii rămași fără carte, nu-i părea rău. Ii părea rău de prostia pe care o făcuse, lăsându-se descoperită; cu puțină deșteptăciune, s'ar fi putut găsi alt vinovat, iar ea ar fi putut trăi nesupărată.

Nu s'ar fi putut spune că se temea — Serafima nu era sperioasă din fire — lucrurile nu-i erau la îndemână. Ultimele întâmplări îi pricinuiseră o stare uricioasă, parcă ar fi avut sub piele nenumărate firișoare fine de nisip, care nici n'o ustură, nici n'o mânâncă, nici n'o mângâie, ci stăruie acolo streine și la fiecă mișcare făcută pentru a le îndepărta, devin supărătoare, greu de suferit, dar nu dispar; așa își simțea gândurile din ultimele zile. Nu-i aduceau nici o plăcere, dar nu se putea dezbăra de ele.

Se gândea des la blajinul și istețul Horațius Mălai, notarul de pe vremuri din Sântioana, dela care moștenise odată cu înfățișarea rotunjioară și o fire mlădioasă — blândă și mieroasă pe dinafară, dar lacomă și aprigă în adânc. Serafima crescuse printre țărani, dar nu învățase dela ei nimic. Tot ce avea în inima ei, năzuințe și poște, sentimente și cugete, învățase dela tatăl ei. În adolescență, își permisesese să fie romantică, dar apoi, după ce trecuse de douăzeci de ani, părerea ei despre lume a suferit o ușoară schimbare. A încuviințat și ea spusa tatălui său: Viața-i fericită dacă ai

ce-ți trebuie. Ca să ai ce-ți trebuie ai nevoie de bani și de avere. Iar ca să faci bani și avere, la asta trebuie iscusință.

Serafima admirase nespus iscusința părintelui ei și se mândrise cu ea; cât despre sine, socotea că ea nu va mai fi nevoită să-și desvolte o asemenea însușire; cu averea dobândită de notar cerea doar un soț iscusit, iar celelalte ar fi urmat dela sine, — viața și-ar fi meritat numele. Iată însă că lumea se schimbase și visul ei de fericire se înămolise. O vreme, iscusința lui Horațius Mălai reușise să păstreze bună starea și nădejdea, dar până la urmă, oricât s'a învârtit, țăranii nu l-au iertat: l-au vârit între chiaburi și l-au dat afară din cancelaria comunală. Această situație o silise să-și scoată la iveală iscusința, cum își scotea mâța ghiarele; și profitând de nevoia mare de învățători, se aciuisse în acest cătun. Când s'a despărțit de tatăl ei, acesta i-a spus, clătinând din cap: „ — Nu te pierde cu firea. Se poate trăi bine și într'un cătun. Acuma mai greu, da' tot se mai poate. Numa' nu-i lăsa pe țărani să ți se urce în cap. Fii iscusită!“

Ascultându-și tatăl și inima, Serafima, fără să-și fi făcut cine știe ce socoteli complicate, lucrase cu destulă iscusință; nici Constantin Crețu, nici Istina, ibovnica lui, care făcuseră și mai făceau destul sânge rău celor dela Căminul cultural, dacă ar fi fost să fie strânși cu ușa, despre ea, despre Serafima n'ar fi avut ce spune — că doar nici usturoi n'a mâncat nici gura nu-i miroase — dincoace însă greșise. Dacă se ivește cineva mai curios și începe să scormonească, ușor dă de legătura ei de rudenie cu notarul din Sântioana, și lucrurile pot deveni chiar neplăcute. Și Serafima nu se simțea bine, deși munca de alfabetizare mergea destul de anevoie în cătun.

Când se vorbea despre greutățile Căminului și ale muncii de alfabetizare — dela o vreme încoace, Macavei își lăsa ochii la vale și tăcea; iar după ce venea vorba despre alte trebi, atunci răsărea din tăcerea sa și pareă anume îi omora pe ceilalți cu sfătoșenia și tâlcuirile lui. Dar când greutățile s'au făcut așa de multe și așa de mari, încât mai ales despre aceste lucruri se vorbea, Macavei s'a făcut mut și s'a gândit că-i vremea să se cam frământa, mai ales că, odată așa, ca într'o doară, Ionu Cicului privindu-l într'un fel tare ciudat din ochii săi albaștri, i-a aruncat printre multe altele:

— Mă, Savule, n'ar strica să te ocupi mai cu suflet de treaba asta cu analfabeții — și de Cămin, că-s legate — dar mai cu seamă de analfabeți. Io mă gândesc că ai da bună pildă dacă te-ai așeza și tu în bancă lângă ei. Ar prinde un pic de curaj.

S'a frământat o vreme, mai mult sbătându-se să uite, dar n'a uitat. Ii veneau în minte toate certurile cu unul și altul care n'au vrut să vie la Cămin și nu și-au lăsat feciorii și fetele, cu alții care au râs sau au scornit vorbe de ocară despre cămin, și acele zile când a pus și el — om bătrân — umărul, de au ridicat tulpinile de mesteacăn pentru gard, — și se rușina. Apoi iar se întorcea întrebându-se, n'a fi mare rușine să se afle că el — ca un membru de partid ce este — nu știe citi, ci abia silabisește, mai mult penimerite și nici nu îndrăznește o atare ispravă de față cu martori. Și apoi oamenii bănuiau că sfătoșenia și tâlcuirile din cetanii ar isvorî. Mai bine va fi așa dar, dacă va uita la Cămin și cele ale Căminului și va bate neobosit cărările cătunului în sus și în jos, pentru a aminti oamenilor că prășitul la timp e o datorie cetățenească.

Dar venea Ana ori Măriuca și nu-l lăsau să se liniștească, rugându-l să puie și el câte-o vorbă, unde și unde. Ba gureșa Măriuca, odată l-a și sfădit:

— Bade Savule, dumneata ești membru de partid și nu dai exemplu bun. Ai fugit când îi mai greu.

N'a avut ce-i răspunde — ci a rămas fără vorbă pe un scaun și a fumat una'ntr'una, iar către seară, luându-și inima în dinți și clopul în cap, a pus mâna pe bâta lui noduroasă de drum și a pornit către Cămin, unde se strângea grupa analfabeților.

Măria a ieșit în prag și l-a strigat:

— Tu unde mergi, bărbate?

— Mă duc la Cămin, la alfabetizare.

— Doar tu știi citi.

Macovei se scărpină îndelung după ceafă, privind iscoditor împrejur:

— Am mai uitat. Mă duc să învăț ce-am mai uitat.

— Și mă lași acasă singură?

— Apoi, hai și tu.

Și se duse și ea.

Ana simțea Căminul ca pe un om bolnav de moarte, care abia își trage ultimele zile, și o jale nemăsurată o apăsa. Și la lucru, la Gostat, mergea numai două-trei zile pe săptămână, pentru ca să aibă vreme să alerge încoace și încolo pentru Căminul cătunului ei, să colinde casele cu una din cele două echipe de agitație, să pregătească repetițiile, să citească oamenilor gazeta. Și întreg cătunul i se părea căzut înapoi de unde încercase ea să-l urnească.

Așa a trecut Aprilie și a venit Mai, într'o necurmată luptă de a apăra atâta cât bruma mai rămăsese din colectivul căminului. Serbarea de 1 Mai a fost săracă, și după ce s'a încheiat, Ana s'a încuiat în casă și a plâns ca un copil. Pentruca să se poată prezenta la concurs, care se ținea acum la Brețe, a trebuit să intre în echipă și Macovei Savu cu Maria. Și parcă, anume ca să-și răscumpere îndoielile din ultima vreme, bătrânul Savu, jucând, a arătat tinerilor că omul bătrân nu-i chiar moșneag.

La Brețe, echipa de joc, văduvită, mărunțită, trebuia să înfrunte jucăuși vestiți, ca aceia dela Hodac și Săcal. Iar cei din Nima erau numai patru perechi, din care două de oameni trecuți și amarnic munciți deviață.

Și au jucat desnădăjduiți, au jucat ca și când viața lor și a unui lung șir de copii și nepoți ar fi atârnat de acest joc; ca niște smintiți, ca niște oameni care-și joacă norocul și fericirea în acel dans, așa au jucat. Meșteri mari ai învățitei și faimoși purtători ai călușelului s'au închinat în fața jocului lor.

Și au câștigat.

Dar ce folos? Căminul se destrăma, și tot sbuciumul Anei și al celorlalți părea a se irosi zadarnic. Oamenii păreau să fi uitat de toate clipele frumoase petrecute acolo. Erau ca surzi.

Și din acest sbucium, din acest colind al Anei dela casă la casă și pe hotar, dela un han la altul, cu gazeta sau broșura în mână, se ivi un gând mai ademenitor decât toate. După ce-l suci și-l răsuci pe toate părțile lui, îl mărturisi lui Ionu Cicului, așteptându-i răspunsul cu ochii pironiți în buzele lui:

— Bade Ionule, io m'am tot gândit. Ce-ar fi să facem ce-am plănuvit pentru o seară, în mai multe, pe rând? Ce am făcut la Cămin într'o seară, să facem în mai multe.

— Cum gândești?

— Vezi că pe oameni greu îi adunăm acum, în vremea lucrului. Să mergem noi la ei. Am aduna noi — doi-trei la un vecin. Azi o casă, mâine alta, în trei zile facem aproape tot grupul, apoi ne întoarcem iar la întâia.

— Apoi, tu ai un gând frumos. Și putem face asta și la câmp, cu cercurile de citit.

— De bună seamă.

Și se organizează trei echipe de acest fel. Ana cu Măriuca, Pantea Simion cu Ionu Cicului, Ionescu Ștefan cu Macavei. Serafima Mălai a smiorcăit că ea trebuie să pregătească examenele copiilor de școală, că n'are timp nici să respire, că sănătatea nu-i permite să piardă nopțile; și se bucura că astfel cei dela Cămin se vor risipi. De-aceea, pentru cei care se strâneau la Cămin, Ionu Cicului s'a înțeles cu un alt învățător din Cărpiniș, să vie de două ori pe săptămână. Au fost împărțite și casele și oamenii. Și Ionu Cicului a putut da poruncă:

— Acum, tovarăși, la atac!

Oamenii au primit cu interes această rânduială nouă. Li s'a părut mai lesne să se repeadă până la vecin, în povești, pentru un ceas, două, și puțini au fost care s'au arătat a nu voi.

Le-a plăcut la toți în prima seară, când Ana a citit o poveste despre unul Dănilă Prepeleac, care a păcălit până și pe Scaraotchi, tartorul dracilor. Peste trei s'au mirat că Ana aduce altă carte și caiete, ca la școală cu gumă și creion. Apoi s'au tot târguit să s'apuce, ori să nu se apuce de învățat slovele.

— Bine, dacă nu vreți, da' io voi citi ce scrie aici dedesubt, să vedeți ce ușor îi.

Și citi:

— Pom. Pod. Casă.

Și în poze, ei văzură un pom, un pod, o casă.

— Mă, a dracului poveste — se uimi cineva, aplecându-se mai aproape. Și pom să scrie acolo? Atunci parcă n'ar fi greu.

Ajunseră și acolo, de se hotărîră.

Și s'au întâmplat acestea, seară după seară și mulți oameni din Nima au început a visa noaptea cârlige și liniuțe și a bâigui prin somn:

— O-u — Ou!

Numai într'o zi, o femeie cu melița mai îndrăzneată, necăjită că Ana nu-i da pace, se prefăcu a se mira:

— Da' pe Petrea tău de ce nu-l înveți, Ană? De ce te sdrobești numai pentru noi? Te temi că s'a face el director peste Cămin?

— Taci, tu proastă, că pentru binele nost' vine Ana! — a strigat unul, dar oamenii tot au răs, și Ana n'a putut uita această vorbă. Chiar din seara aceea, cum a ajuns acasă, l-a agrăit pe Petrea.

Dar el, ca un zid de piatră, rămânea nezdruccinat în încăpățănarea-i:

— Nu mă duc.

— Petre dragă, trebuie să vii să înveți. Omul fără carte-i orb și surd.

— Nu mă duc. Nu-s copil.

— Tu nu vezi că și alții se duc?

— Io nu mă duc. Nu vreau s'ajung de râsul lumii.

— Da' nu-i de nici un răs, Petre.

— Nu mă duc. Vrei să vadă că io-s prost și tu mintoasă.

— Petre...

— Am destul amar în mine. Altă batjocură nu-mi trebe.

Apoi tăcu. O săptămână întreagă nici nu se mai uită la Ana și nu se mai duse seara cu ea pe la Cămin, la repetiții. Nici nu dormea în casă, ci

în fiecare seară se culca în grajd, în iesle. Toate vorbele Anei rămaseră fără răspuns.

Intr-o seară apoi, când Ana s'a întors, a găsit ușa casei încuiată, cheia la locul ei și casa pustie. Lada cu haine răscolită și toate hainele, și cele de iarnă, ale lui Petrea, lipseau.

Își apucă tâmpurile în pumni, buimăcită.

— Doamne, ce-i aici? Ce-a putut face omul ăsta?

Iar când, târziu spre ziuă, pricepu necruțatorul adevăr, se prăbuși peste pat, cu fața în perne, scuturată de hohote.

— Petre... Petre...

IX

Lunile primăverii treceau și Ana alinare nu-și afla. Suferința ei era grea și neașteptată. Nopti după nopți nedormite o slătiseră, numai ochii încercânați, secați de lacrimi, mai pomeneau de cea care a fost iubită și fericită. Niciodată nu s'ar fi gândit că Petrea îi poate fi așa de drag, că și suflul și trupul ei s'ar putea vesteji numai pentru că el nu-i acolo, lângă ea, că fără el viața-i ca un sat pustiu. În primele ceasuri, în primele zile, după plecarea lui, mintea ei refuză să primească gândul. Se făcuse pe cuget o pată mare de întuneric, ca atunci când uiți un lucru atât de cunoscut încât nici nu te mai gândești la el, și deodată acest lucru stă acolo, în mintea ta, ca un sâmbure în poamă, iar tu nu-ți aduci aminte, nu-ți poți aduce aminte de el. Așa sta și Ana, nemișcată în așternut, cu toate simțurile treze ca un animal la pândă și nu-și putea aduce aminte ce s'a întâmplat cu Petrea, de ce nu-i Petrea acasă, de ce Petrea nu-i lângă ea, puternic și dragăstos. Dimineața se scula, făcea toate treburile casei cu mintea streină, se ducea la Gostat și lucra cu capul văduvit de gânduri, ori cu grupa de agitație pe hotar, iar seara la Cămin, la repetiție. Râdea și vorbea ca de obicei și îndată uita cu cine a vorbit și de ce a vorbit.

Pe urmă, până târziu către miezul nopții, aștepta pe Petrea dela lucru, cu cina pregătită, pusă în cuptor să se păstreze caldă.

Petrea nu mai venea.

A priceput apoi, când mintea ei n'a putut răbda, că Petrea a plecat pentru totdeauna, că nu se va mai întoarce, că ea, de-acum, îi o femeie părăsită. Și a plâns, fără svâcniri, fără suspine, ca o ploaie nesfârșită de toamnă.

Și a înțeles ce înseamnă rușinea; să mergi pe uliță și să-ți ardă obrazii sub privirile miloase ale cumetrelor, să le simți în spinare ochii iscoditori, să le ghicești clătinăturile din cap; să pășești între oameni, s'auzi cum se face tăcere, să suferi cum ochi mari, mirați și plini de îndoială se îndreaptă asupra ta și te cercetează și tu să taci, plecând ochii în pământ, vinovată de vina altuia; să intri în casa omului, la grupa de alfabetizare, și el să te primească fără prietenie, alungând cu un semn furișat din cap fetele din odaie; să-i auzi, când pleci, oftând: biata femeie; să te duci la Măriuca și ea să-ți se arunce la piept, cutremurată de plâns, suspinând: draga mea Ană! iar tu să te întrebi: de ce plânge?

Greu a fost până s'a dedat cu acest gând: că e singură. Că nu mai are pe nimeni.

De n'ar fi fost — în acele zile — Căminul și colindul aproape zilnic cu abecedarul subțioară, de n'ar fi fost acei câțiva oameni credincioși ceasurilor aproape de nesuportat ale repetiției de după muncă, Ana ar fi putut pieri. Suferința ei ar fi răpus-o. A ghicit ea și au ghicit ei înșiși atunci că Ana nu-i doar directoarea Căminului lor, ci o ființă iubită, o fiică, o soră.

Fără vorbe, s'a limpezit între ei o înțelegere nemărturisită, căreia cu toții i se supuneau, să facă totul ca și când nu s'ar fi întâmplat nimic.

În fiecare seară, ei erau acolo, la Cămin, chiar dacă nu aveau repetiție. Fără să se fi înțeles anume, au intrat cu toții în echipele de agitatori, și chiar dacă alta nu făceau, o însoțeau pe Ana, ținând-o de vorbă, căutând să-i abată acel gând îmbolnăvitor.

Ana a simțit această dragoste frățească a oamenilor ca o mângâiere de mamă și le-a surâs în sufletul ei, cu recunoștință.

Iar legea cea neînvinsă a firii, care poartă floarea-soarelui după soare, și poruncește puiului din găoace: trăește, ciocănește, sparge, ieși și țipă după mâncare, — oblojea cu grijă, cătinel, pe nesimțite, inima zdrobită a Anei.

Tineretea se răscula într'ânsa, o cerea înapoi între oameni, o împingea iarăși pe drumul în marginea căruia o aruncase un vânt rău.

Se desmeticea, frecându-se la ochi, simțind un dor nesuferit după surâs, după mângâiere, după fericire, dar sub rana care prindea margini și se închidea, chipul lui Petrea ardea ca un pumn de jar nestins.

Și într-o dimineață, s'a ridicat, trezindu-se; întreagă ființa ei striga: „Ce-i cu mine? Unde am ajuns?”

Înțelese că viața va fi de-acum altfel decât a fost până acum, cu totul altfel, că zilele ei vor curge într'un cu totul altfel de făgaș, într'un chip cu totul altul; că de-acum tot ce-a fost trebuia îngropat pentru totdeauna, sub un strat gros de țărână. Că viața trebuie începută din nou.

Greu să-ți ascuți mintea, sugrumând chemarea furtunoasă a inimii, greu să nu alergi gâfâind după omul care ți-i drag și care se duce pentru totdeauna.

Dar unde să-l cauți și de ce să-l cauți? Petrea, dacă a plecat, nu mai vine. Să-l chemi, să-l rogi, să verși lacrimi și să te umilești în fața lui, și el să tacă, privindu-te cu dușmănie? Și-apoi să se întoarcă cu spatele, făcând numai din cap: NU!?

Și chiar dacă va vrea să vorbească și va spune: să nu te mai duci la Cămin! atunci ea ce va avea să răspundă?

Acum știa: ea nu poate merge după el. De-acum nu mai poate merge după el.

Și se aruncă cu tot sufletul, în munca ei.

Iși împărțea zilele între Gostat și Cămin. Lucra, lucra fără răgaz, fără să răsuflă, ca mânată de o poruncă mai pufernică decât orice pe lume; citea și ajuta altora să citească, cânta în cor și chema și pe alții să cânte, silabisea pe paginile abecedarului cu foștii analfabeți. Căuta și născocea noi și noi căi, pentruca oamenii cărora le-a fost drag de cămin să se întoarcă acolo. Pe cei care s'au împrietenit curând cu abecedarul și au început a-i simți nevoia, i-a întrebat dacă nu le-ar plăcea să învețe mai lesne, cu mai mulți la un loc, acolo la Cămin. Și unii au venit. S'a gândit că dacă pot citi pe câmp, de ce n'ar putea și cânta. Și într-o bună zi, Ionescu Ștefan, care după examene s'a mutat aproape cu totul în Nima, a început să colinde hotarul, adunând trei-patru coriști aici, trei-patru dincolo, și să repete cu ei sub sborul înalt al ciocârliei. Și Ana era acolo cu ei, cântând cu glasul ei moale ca mătasa.

Și ceata creștea la Cămin iarăși, picătură cu picătură, încet, chinuitor de încet, dar creștea. Fețe pământii de truda grea a zilei se adunau și se aplecau asupra abecedarului, gâtlejuri uscate și prăfuite slobozeau cântec cu glas obosit, picioarele înțepenite tropoteau abia, urmând hora suflată de Gheorghisior, care adormea cu fluerul în gură.

Dar oamenii nu se lăsau. Infrigurarea Anei se întindea și la ei, molipsitoare. Cu o încăpățănare, pe care n'ar fi știut-o explica, în ciuda somnu-

lui care le turna plumb în mădulare, ei se strângeau la Cămin. Nu mai umpleau sala până la înăbușire, doar cei care moțăiau tresărind într'una, buimaci, veneau în fiecare seară. Nu erau mulți, dar se țineau cu dinții de acele seri.

— Hai, mă, să-ți citesc! — spunea vre-unul cu taină unui prieten.

— Doar tu nu știi.

— Ba amu știu un pic, — și împiedicându-se iar la începutul cuvântului, oprindu-se speriat la o literă a cărei linii le recunoștea, dar al cărei sunet îi perise de pe limbă, apoi strigându-l repede, fericit, când și-l amintea citea, iar prietenul său se minuna:

— Ni, măăă...

Pe Ana, aceste succese mărunte și chinuite o ajutau să se liniștească. Când a auzit, dela un vecin, că Petrea s'a întors la Nădlag Chioru, a durut-o mai rău decât chiar în seara când a plecat. Până acuma a mai nădăjduit, de-acum însă cum să-l mai caute? Acolo? Cum să-l mai cheme? Acum își porunca cu disperare să-l uite, să nu-și mai aducă aminte de el niciodată, ca și cum niciodată nu l-ar fi cunoscut. Infrigurarea ei creștea, se năpustea cu mai multă înverșunare în lucrul ei, ducând oamenii după ea. Se ferea de amintirea lui, dar de uitat tot nu putea să-l uite și noaptea visa cum vine zâmbitor și o sărută.

Se obișnuia apoi și cu aceasta, că nu-l putea uita, că nu-l va putea uita niciodată; îi ascunse chipul într'un colțisor tănuț al minții sale, îngropându-l afund și scoțându-l în rare ceasuri de veghe, când trupul era atât de ostenit, încât nu era în stare a primi nici somnul.

La sfârșitul lunii Iunie, la Reghin, avea să se țină a treia etapă a concursului între Cămine. Aceasta era mai grea decât toate până atunci. Veneau la concurs Căminele din tot raionul, cămine cu echipe bogate, care au mai fost în viața lor la concursuri și mai grele, care cunoșteau toată rânduiala concursurilor. Să te măsoari cu astfel de echipe, din astfel de Cămine, e ca și când te-ai lua la trântă cu taurul. Dar mai mare ar fi rușinea să fugi de această trântă.

Și iarăși dăruiră aproape toate serile repetițiilor echipei de dans, care mai agonisise o pereche. Și seară de seară, jucăușii băteau podeaua cu tălpile, până cădeau de pe picioare.

Intr'una din aceste seri pline de încordare pentru cei dela Cămin, Serafima Mălai se afla foarte enervată. Examenul pusese vârf la toate. Copiii nu știuseră nimic. Aceasta n'ar fi fost cine știe ce pagubă, dar adusese inspector, care-o făcuse cu ou și cu oțet, chiar în fața lumii venită să asiste. Pop Ioan chiar o suduise, pomenind — se pare — de ceva dumnezei și de trântorii care mănăcă degeaba banii poporului. Iar ea trebuise să înghită și să-și ia angajamente solemne pentru la anul.

— Pân'atunci, s'ajuți la Cămin; că uite, câțiva oameni se spetesc, și d-ta îți sugi deștele.

Acum nu știa ce-ar putea face. Țigările supte una după alta i-au coclit gura, amărându-i și mai mult starea sufletească.

Se făcuse demult seară, și nu putea adormi. De citit, nici pomeneală. Ieși să se plimbe, dar era cald. Se întinse pe iarbă, dar iarba mirosea a capre, găște și pământ.

„Sunt o tâmpită — își spuse dezgustată. Să plec cât mai curând de aici“ Dar unde? Lucrurile mai rău s'ar încurca.

Ce să fac atunci?

S'a dus dar la Cămin.

Acolo i-a aflat pe oameni, jucând dansurile lor svâcnite, nestăpânite. Ștefan Ionescu a întrebato, pornit, ce vânt o aduce pe acolo. Ea a răs-puns înțepată, din vârful limbii:

— Am venit să mă fericesc. Poate mi-oi găsi și eu un țaran, cum ți-ai găsit dumneata o țărăncă.

— Viperă! a conchis Ionescu Ștefan, cu jumătate glas, scârbit peste măsură, și n'a mai privit către ea.

Femeia însă nu s'a putut liniști și după ce repetiția s'a terminat, a exclamat destul de tare ca să audă toată lumea:

— Cu jocurile astea mergeți la concurs? Mă tem să nu vă faceți de râs.

Pe Ana, aceste cuvinte o răscoliră și o aprinseră, ca pe o mamă, căreia îi vorbesc copilul de rău. Se apropie de Serafima și o atinse ușor pe umăr, iar când acesta se întoarse, o întrebă:

— D-ta pricepi vorba rumânească? Pot să te întreb ceva?

— Ce vrei să mă întrebi?

— Ce cauți aici?

— E sarcina mea s'ajut Căminul.

— Acolo unde ai ajutat d-ta, s'a și văzut. Dacă așa vrei să ne ajuți cum ai ajutat pe analfabeți, mai bine ne lăsăm păgubași. Așa că noi te rugăm frumos: dacă vrei să stai să te uiți la noi, poți să stai, dar să nu te amesteci. D-ta ești domnișoară, la jocurile noastre nu te pricepi. Dacă nu, poți să te duci să te culci, că somnul îți place.

A doua zi, după ce-și termină ziua de lucru la Gostat, Ana îl căută pe Ionu Cicului și-l rugă să facă tot ce poate și s'o scoată pe Serafima din Nima și s'aducă alt învățător

— Alta nu face, fără numai râde de noi și ne batjocorește. Parcă anume, ca să ne împiedice, să ne ia încrederea. La școală, pe copii nu-i învață, la cor n'a vrut să ne ajute (de-a trebuit să vie bietul Ionescu, care de-atâta alergătură îi slab ca un ogar). Cu analfabeții, știi ce-a făcut. Dracul să mai știe ce-i cu ea. Numai scoate-o de-acolo, că nici oamenii n'o pot suferi, că-i mândră, și rea și puturoasă.

— Da, da — făcu îngădurat Ionu Cicului. — Trebuie să vedem ce-i cu femeia asta. N'o prea cunoaștem noi... Am aduce-o mai aproape, ca s'o avem sub ochi. Poate trebuie ajutată... Poate că... Hm!... Om vedea!

Peste o săptămână, Serafima Mălai a primit înștiințare dela Sfatul Popular că-i mutată la școala din Cărpiniș la ciclul I.

În locul ei, fu mutat la Nima Ionescu Ștefan.

Petrea nu s'a gândit mult când și-a luat traista cu haine în spate și a tăiat-o drept peste grădini. I se învărtea prin cap un ghem cenușiu care-l tot ducea. În acel ceas, nu-i părea rău de nimeni și de nimic. Știa numai că tot ce l-a chinuit și umilit rămâne în spatele său. Ce-l aștepta în viață, nu știa și nici nu se sdrebea să știe.

Sus în deal — acolo unde se despărțea de Ana — când el mergea la lucru, iar ea rămânea acasă — s'a oprit. S'a oprit și s'a întors către Nima, căutând prin întunerice căsuța lui. N'o vedea, dar o ghicea jos în vale, mărunță, sub acoperișul de șindrilă. Ghicea și mușcățile din ferestre, și prunii din grădină care în ăst an vor rodi întâi, și grămada pătrată de gunoi și stogulețul de fân din ogradă. Le ghicea pentru că toate le-a făcut cu mâna lui și se întipăriseră pe veci în fundul ochilor lui.

Se așază sub nuc.

Noaptea era senină, caldă. O adiere abia simțită clătina ca'n vis frun-

zele mari ale nukului, împrăștiind cătinel mireasma lui tare, îmbătătoare. În vale, în fața lui, se liniștea cătunul. Se auzeau până la el, muiate și neînțelese, vorbe răzlețe de oameni, mugete de vite. Clipeau lumini la ferestre. La fereastra căsuței sale nu clipea. Ana era la Cămin. Acolo-i încă lumină. Acolo sunt oameni care o au pe Ana înaintea ochilor, vorbesc cu ea, îi aud glasul cântat, îi văd ochii albaștri.

Petrea sta — de ceasuri poate — acolo, ghemuit sub nuc — cu ochii căscați spre vale. Prin cap îi treceau gânduri multe acum. Dar nici unul din ele nu se oprea. Odată, tresărise, gândindu-se c'a uitat să umple ieslea la vacă. Și-a amintit apoi c'a pus fân mai mult ca de obicei, îndesându-l cu mâna, a scărpinat pe Joiana între coarne și a palmuit-o prietenește pe grumaz. Pe urmă a așezat porcul și a închis găinile — ca în fiecare seară, și-a luat hainele și a plecat.

Apoi cândva, s'a aprins lumina și în fereastra căsuței sale. Nu putea fi alta. I s'a părut chiar că fereastra clipește speriată. De bună seamă, Ana a aprins lampa și a pus de mămăligă.

Ana, acolo jos — de bună samă — făcea de cină. El ședea ghemuit sub nuc, cu ochii căscați către zarea singuratică de lumină din vale, din fereastra căsuței sale.

Apoi, acolo jos, în vale, lumina s'a stins. El s'a ridicat oftând și a pornit cu pași negribiți spre Cărpiniș.

Acest gând, să plece, i-a venit numai azi. Nu știa unde, nu știa dela cine. Numai i s'a iscat în el acest gând și nu s'a putut împotrivi. A trebuit să plece, să scape de toate și de tot.

Acum pășea pe drumul către Cărpiniș. Colbul, căldicel încă, era moale sub tălpile lui goale. Ajunse curând pe loc oblu în luncă. De departe se auzea Mureșul năpustit peste vaduri. Peste hotar plutea miros de fân proaspăt.

La răscruce se opri. Un drum ducea la Cărpiniș. La Gostat trebuiesc oameni la lucru. Acolo vine des și Ana. Poate că de-acum va merge și mai des, că-i singură și n'are cine câștiga pentru casă. Celălalt drum duce către Brețc și trece pe lângă curtea lui Nădlag Chioru și a feciorului său, Victor. De-acolo l-a scos Ana, acum aproape trei ani.

Cătinel, porni prin noapte, gârbovit, ca cineva căruia puțin îi pasă dacă va tuna ori va fulgera, dacă va da potopul ori un pârjol va mistui tot, ca cineva care cu acelaș suflet primește iadul sau raiul, biciul sau mângâierea.

Se făcea ziuă, când a ajuns la conacul Chiorului. În ograda largă începuse forfota zilei de lucru. Se auzi și vocea răgușită, morocănoasă a bătrânului, suduind.

Petrea împinse porțița și intră în ogradă. Burcuș, dulăul negru, mare cât un vițel, îl cunoscuse și începu să se gudure pe lângă el, lingându-i mâinile.

Îndată îl întâmpină și Nădlag. Înalt, uscat, sta în ușa grajdului, cu o furcă de rânit în mâinile-i noduroase. Il cerceta, din singuru-i ochi, eu bănuială. La binețele lui Petrea, răspunse înclinând numai încet din cap. Apoi întreabă:

— Ce-i, Petre?

— N'ai lipsă de-un om cu simbrie?

Chioru nu răspunse îndată. Se tot uita la Petrea și ochiu-i teafăr îi juca sub sprânceana groasă.

— Hm! făcu într'un târziu, rânjind. Dinții mari, lați și puternici, scli-piră între buzele vinete. — Doar tu ai amu gospodăria ta și aia de stat. Te-o alungat domnii tăi?

— Te-am întrebat dacă-ți trebuie om cu sâmbrie. Dacă-ți trebuie, ia-mă. Dacă nu, pace bună.

— Stai, stai! Încă n'am zis că nu-mi trebuie. Nici nu te mai întreb de ce-ai plecat dela ei. Înțeleg eu bine. Își frecă nasul mare, gros. Apoi lepădând furca se apropie de Petrea și-i puse mâna pe umăr.

— Te iau. Ne înțelegem noi.

— Facem contract.

— Dece contract? Ne înțelegem și gata.

— Fără contract nu viu. Nu vine nimeni fără contract.

— Ce să mai umblăm atâta? Noi ne cunoaștem doar. Ce să mai facem contract? Ne-om înțelege noi.

— Fără contract nu stau.

Chioru își trase mâna de pe umărul lui Petrea și ducând-o după ceafă, începu să se scarpine.

— Bine! Te iau.

Viața a început, acolo, mai grea decât s'ar fi gândit. Această pită străină era mai amară decât o cunoscuse vreodată. I-a părut rău din primul ceas, când a ieșit cu coasa în spate și-a înfipt-o în iarba fragedă, mătăsoasă, umedă de rouă. Dar lucra ca nebun, căutând scăpare din fața suferinței și-a dorului care-l mistuia.

Multe lucruri, pe care înainte când slugărise, nici nu le băgase în seamă, acum îl săcăiau la fiecare pas. Așternutul soios, sdrentuit, plin de purici, mâncarea fără gust și fără unsoare, zeama lungă și mămăliga încinsă, răstelile Chiorului și sudalmele lui îmbălăcicioase, poruncile răcnite cu mânie, nemulțumirea pentru orice făcea, acea dușmănie a privirii singurului ochi viu, toate, toate — iată, acum îl săcăiau, născând în el o mânie surdă, care tot creștea.

Și Ana nu-i ieșea din cap. Când își trăgea cămașa pe el și-i vedea gulerul soios, își aducea aminte de cămașa albă calapte, spălată de mâinile Anei; (o, și cămașacumpărată azi toamnă. Poate că de nu i-ar fi cumpărat-o, ar fi fost mai bine. I-ar fi spus atunci că-i grăjdar și ea s'ar fi lăsat de Cămin, ca să lucre numai la Gostat; când îi săreau în ochi hârburile cu murdăria de-un deget la gură, când greața îi strângea gâtulejul, își amintea de vasele curate ca ochiul în care Ana îi turna zeama aurie; când după o jumătate de zi de coasă, se întindea sub o tufă să se odihnească și auzea, deasupra în senin, cântecul de ciocârlie — îi venea în minte ciocârliia lui de-acasă, care acum, rămasă singură, cine știe cu cine își petrecea zilele? A fost și el odată bine și s'a gătat binele. Tristetea i-a devenit soră de fiecare ceas.

S'ar fi întors acasă poate, după o săptămână-două. Ii era dor de Ana. Ii era milă de ea. Poate că plânge singură în casă. Dar se temea. A ajuns doamnă mare. Și-o fi găsit ea om în locul lui. Ce să caute el acolo? Să fie de batjocura șatului? Mai bine moare aici de urât și de dor.

Acasă îl îndemna și Andronică. Andronică era o slugă bătrână, rămasă la curtea chiaburului, încă din vremea tinereții sale. Bătrân l-a aflat Petrea, când — copil de zece ani — a intrat la oi, la Nădlag. Acest om l-a ocrotit ca un părinte. Il mângâia când plângea, după bătaie, îl apăra când se putea, îl ferea de munci peste puterile lui. Și-acum îl îndemna amărît:

— Du-te acasă, la nevastă, Petre. Ana te așteaptă.

— Ana nu mai știe de mine. Numa' de cămin.

— Rău te gândești, măi băiete. Tare rău. Ochii bătrânului lăcrimau triști. Ți-ai lăsat casa ta, pentru o prostie tinerească și ai venit la pita amară a străinului. O, Petre, Petre!

— Mai lasă-mă, bade Andronică, nu mă amări și dumneata.

— Să lași tu o femeie ca Ana...

Fără încetare, bătrânul său prieten îl mâna acasă, stăruitor, așa cum poți fi numai cu o făptură iubită.

Aceste continue sfaturi ale bătrânului Andronică puneau undelele pe foc. După astfel de discuții, mai spincase îi răsăreau în ochi toate necazurile sale și se făcea rău. Rău cum n'a fost niciodată. Suduia și bătea vitele — de cari s'a apropiat întotdeauna cu blândețe. Izbea cu piciorul în Burcuș, vechiul prieten credincios al tinereții sale. Apoi îi părea rău și mai veninos se făcea.

Intr'o dimineată, Chioru s'a sculat înaintea lui și a început să răcnească prin ogradă:

— Ce? Io's slugă aici? Ce? Vă dau sâmbrie ca să dormiți?

Petrea s'a sculat și a ieșit și el în ogradă. Abia se îngâna ziua cu noaptea. Lucrurile încă se arătau ochilor ca niște umbre mari. Nici nu-l văzu îndată pe Nădlag. Intrebă:

— Ce-i, bade Gheorghe?

— Aia-i! Să nu dormi când îi vreme de lucru!

— Abia m'am culcat. Încă nici ziuă nu-i.

— Ce? Nu-i ziuă? Indată răsare soarele și grâul se scutură. Ce mai stai?

Petrea făcu trei pași către Nădlag. Prin lumina aurie, îi vedea ochiul sticlind ca la câine.

— Ascultă aici, bade Gheorghe. Să nu gândești că-i mai face cu mine ce-ai mai făcut. C'amu nu mă mai dau.

— Auzi la el! Poate mi-i bate!?

— De-om ajunge până acolo, te-oi bate.

— Auzi la el! Mâncă pita mea și mă amenință.

— De-o mânc, lucru pentru ea.

Dar Chioru nu mai avea poftă de vorbă. Se grăbi, suduind, în casă. Petrea se duse de adăpă boii, îi prinse apoi în jug, trase secerătoarea de sub șopron și-o legă de car și porni spre hotar. După mișcările sale cumpănite, greu ai fi ghicit cum clocotește sângele în el.

Aceasta n'a fost cea din urmă ceartă a lui cu Nădlag. L-a și apucat odată de piept, răstignindu-l de peretele grajdului și întrebându-l cu cutremurătoare liniște în glas:

— Vrei să chem popa să te ierte de păcate?

După aceste sfezi, cu greu se stăpânea să nu-și ia lumea în cap. Îi mai ținea doar o tainică nădejde, să mai afle ce face Ana, cum o duce, dacă nu s'a măritat cu altul. Dar au trecut zilele lungi și leneșe, pline de amar și necaz, iar speranța lui s'a împlinit abia pe la Sânt-Ilie, când era târg la Brețc. Cu ce înfrigurare a așteptat el acest târg! Se ruga lui Dumnezeu și tuturor sfinților să fie cineva din Nima pe-acolo, ori măcar din Cărpiniș.

Acolo, prin târg, a umblat încoace și încolo, căutând năuc. Tot sângele i s'a năpustit în cap, când l-a zărit pe Hurdubeț Ion. Sta într'un grup de oameni, cercetând cu multă băgare de seamă umbletul unei perechi de boi. Petrea se apropie de el și-l atinse ușor cu mâna pe umăr:

— Noroc, Ioane!

— Noroc, mă! Ni, mă, da' de unde-ai răsărit?! Hă, hă, hă. De bucurie, Ion se zăpăcise, aprinzându-se la obraji. Dacă nu i-ar fi fost rușine de oameni, l-ar fi apucat în brațe și l-ar fi pupat.

— Ce-i cu tine, mă?

— Cu mine, bine.

— Mă, da' cum ai slăbit?! Uite la el! Parcă-i un sfânt din icoană.

Se așezară la un păhărel de vinars, dar după prima izbucnire de voie

bună, izvorul vorbelor păru secat. Puneau, când și când, câte un cuvânt, străin de toate gândurile lor. De Ana ar fi vrut să-l audă vorbind pe Ion, dar întrebarea n'o îndrăznea, iar acesta numai de Ana ar fi vrut să-i vorbească, dar nu cuteza neîntrebat. Sfatul lor se lega greu și se deslâna repede:

— Bun an avem.

— Bun! Petrea se gândi că pentru el nu-i bun.

O pauză apăsătoare se întindea. Sorbeau cătinel din pahar.

— Știi, la noi, amu-i bine.

— Am auzit că-i bine.

— Poate facem și noi colectiv. Așa-i vorba. O să creștem oi și vite. A fost un inginer și-a umblat pe Gurgui și pe Dupătău. A zis că se poate pune iarbă grasă și crește oi cu miile.

— Mă bucur. (Dar în inima lui se gândea că nu-i bucuria lui).

— La toamnă, oricum, facem o cooperativă de covoare. Ana și Măriuca învață pe fete și pe neveste. A fi tare bine.

— Da. Dacă faceți cooperativă, a fi bine.

Mai suceau o țigară, mai turnau în păhărele. Soarele trecuse de amiază, oamenii se răreau în târg, ei tot acolo ședeau, ocolind vorbele care-i ardeau.

— Echipa noastră a câștigat la Reghin. Știi?

— Am auzit c'a câștigat.

— Io am căpătat o diplomă.

— Fain!

— Amu toate merg mai bine. Și corul.

— Și corul?

— Și. Avem învățător bun.

— Așa?

— Și mai este încă un cerc de citit, la Pașca Romulus.

— Da' el nu știe citi.

— Ba amu știe.

— A învățat?

— A învățat. Și facem și cerc zootehnic. Tomuța îl conduce. Intâi n'a vrut. Că nu știe citi. Da' învață și el și se pricepe la oi.

— Da. La oi se pricepe.

— Și tu te-ai pricepe.

— Și eu m'aș pricepe. Da'n echipa de joc cine-i?

— Cine-s îi știi. A mai intrat Artimonu lui Sălcudeanu. Joacă bine.

Petrea ar fi întrebat cu cine joacă, dar vorba îi înțepenise în gâtlee.

— Da' și are pereche bună. — adăugă Ion, după ce aruncă pe gâtlee la vale paharul de vinars. Pe Leonora lui Cucuet.

— Așa!? oftă, cu mare bucurie în suflet Petrea.

Și-au trecut ceasurile și s'a golit târgul și au uitat și de sticla goală din fața lor. Și încă nu se urneau, așteptând.

— Adică așa!... La voi toate merg bine... murmură Petrea, dus pe gânduri.

— Nu chiar toate.

— Nu?

— Nu, că mai sânt destui care nu vin la Cămin. Merg mai bucuroși la Istina Vâșa la șezătoare. Acolo dă vin Constantinu lui Crețu. Fac niște petreceri de ți-i și scârbă și groază. Mai mare rușinea. Dumineca fac joc și se'mbată.

Tăcură iar, stânjeniți. După o vreme, Ion frânse din nou tăcerea:

— La 23 August, merem de jucăm la Târgu Mureș.

— Așa?

— Dacă câștigăm și-acolo, căpătăm radio.

— Aşa?! Apoi câştigaţi!

— Om câştiga... Na, Petre, eu m'oi duce, că uite, îndată scapătă soarele, şi drumul îi lung.

— Lung — oftă Petrea şi-l apucă jalea, pentru că pierduse orice nădejde. Poate anume Ion n'a pomenit nimic, ca să nu-i amărăscă şi mai mult viaţa.

— Apoi, Petre, — se porni Ion pe neaşteptate — hai acasă. Hai că Ana tare te mai aşteaptă.

Nu răspunse nimic. Porni ca beat. Ii venea să chiuie şi să svârle cu zbruşi.

Deodată se întoarse, strigându-l pe Hurdubeţ.

Când s'apropie, îl apucă înfrigurat de mână şi întrebă încet:

— Tot ea-i directoare la Cămin?

— De bună seamă! Şi'nă ce directoare! Ca ea, mulţi nu găseşti!;

— Şi a mai fost instructorul ăla?

— Fost. Ii place de căminul nostru. Ne laudă.

— Şi tot aşa râde?

— Păi, aşa!?

— Na, noroc, Ioane! Eu mă duc.

Paşii lui păreau că duc un mort la groapă.

Petrea Nucului ajunsese la Târgu-Mureş, la ceasurile şase dimineaţa. Din trenul plin ca un stup, s'a revărsat în gară, apoi pe străzile ce duc spre centru, o mulţime pestră în straie de sărbătoare. Pierdut în mijlocul mulţimii, Petrea admira cu ochii mari hainele frumoase, albe, cu cusături negre ale celor de pe câmpie, pieptarele de piele de miel, cu cănaşe roşii, albastre, verzi şi galbene, ale muntenilor, năfrămile roşii, tivite cu aur ale femeilor din partea Dedei, laiberele roşii şi verzi ale secuilor, cioarecii lor strâmţi şi rochiile largi, roşii ca focul şi creţe ale săcuioancelor, rochiile până la pământ ale săsoaicelor şi cămăşile cu guler cusut în mărgelile ale săşilor.

Petrea se trăsesese mai în marginea străzii şi mergea ferindu-se, temându-se să nu dea ochi cu Ana, ori cu altul din Nima. De patru săptămâni se pregătea pentru ziua aceasta, aşteptând-o cu sufletul la gură, jinduind ca însetatul după izvor — s'o mai vadă odată pe Ana, să-şi umple ochii cu mersul ei mlădios şi-apoi fie ce-o fi. Acum, când clipa s'apropia pas cu pas, se temea. S'ar fi întors din drum, dar mersul acela sărbătorec ca viaţa însăşi, al mulţimii, îl ducea înainte.

Ajunseră în piaţa largă, luminoasă şi curată din mijlocul oraşului. Ca un salut îi întâmpinară podoabele de crengi de brad, lozinci roşii şi steaguri ale clădirilor. Megafoane cocoţate pe stâlpi înalţi aruncau în aer cântece, hore, doine, ceardaşuri.

Aici, lumea era mai multă şi mai deasă. Chipurile oamenilor râdeau în soarele dimineţii de August.

Camioane înflorite ca de ospăţ se opreau într'una şi din ele coborau oamenii învestmântaţi de sărbătoare, cântând şi chiuind.

Petrea băgă de seamă că toată mulţimea aceasta ascultă de o rănduială anume. Cineva, de undeva, nevăzut, o îndrepta într'o parte sau în alta. Numai el — singur în mulţime — nu-şi găsea locul şi umbla încoace şi încolo pe lângă ziduri, holbându-se la vitrine. Vremea trecu şi băgă de seamă că oamenii se răresc. Incepea a se nelinişti. Se luă după o echipă de jucăuşi, pe care-i ghici după ceteraş şi zurgălăi dela picioare.

Intră odată cu ei în Palatul Cultural și se trase repede într'un colț al holului larg, cu chipuri mari pe pereți și cu oglinzi cât zidurile, speriat de oameni și zgomot. De-acolo, iscodea încordat. Și văzu intrând și pornind pe scări, undeva sus, pe jucăușii lor din Nima. În frunte era Ana, în haine de joc, cu năframă de mătăasă în cap, cu mărgelile albe peste pieptarul negru de barșon. Era slabă și trasă la obraji. Ochii i se făcuseră mari. Pășea mândră, îndoindu-se ușor. Lângă ea, mergeau Macavei și Maria și îndată după ei, Hurdubeț, cu Măriuca de mână. Apoi, ceilalți jucăuși. În coada lor, Gheorghisor și Pașca se grăbeau, făcând pași mici și repezi, ținând sus în aer flurele, de parcă le-ar fi apărat de cine-știe-ce primejdie.

Era cea mai frumoasă echipă și zurgălăii dela picioarele lor sunau mai frumos decât toți zurgălăii. Petrea își simți gâttelejul răcâit de un nod mare.

Lumea intra în sală. Intră și el. Becurile multe care ardeau sus întavan ca niște stele pe cer, cortina grea, orga uriașă, toate, toate nu păreau a avea vreun preț pentru el. Parcă nici nu le vedea. El aștepta să înceapă jocul.

Jucară echipe după echipe. Pași repezi, bătăuți cu putere, învărtite amețitoare, brăuri ca furtunile, bărbuncuri înfricoșătoare, grațioase cear-dașuri, călușari de-o arhaică eleganță, jocuri line de munte ori grăbite și săltate de pecâmpie, se perindau ca un vârtej în fața ochilor săi, sala fremăta. izbuenea în aplauze, se sbuciuma aproape cât și dansatorii; el sta mut pe un scaun din ultimul rând și tăcea așteptând.

Odată a tresărit și el, bătând din palme. Acolo sus, pe scenă, ieșise Hurdubeț și făcuse semn. Ca niște cătane, răsăriră apoi ceilalți, și la urmă fluerașii. Și jocul începu.

Frumos joc învărtita noastră, frumos și bărbuncul săcuilor, frumoase-s când le joacă oameni cu jar în vine, ca aceia din Nima.

Lumea amuțise în fața acestui dans. Se auzeau numai fluerele piuind, tactul tropotit și strigătura prelungă a lui Cucuet. Ochii se îmbătau de vârtejul culorilor, de mișcările înmlădiate, de ritmul amețitor. Răsufletul se oprea. Și când dansul încetă și Hurdubeț se înclină frumos, elătinându-și cușma înaltă de miel — sala se ridică în picioare, strigând și bătând din palme, aruncând flori pe scenă, cerând încă un joc.

Petrea simțea că parcă lui i-ar fi aruncat flori. Prima oară, după atâtea săptămâni, surâdea, înduioșat că cei dela Nima au jucat mai frumos decât toți, și că Ana n'a jucat în echipă.

Și iarăș trecură vârtej după vârtej dansurile, și el aștepta, fără să le vadă, pe un scaun din ultimul rând.

Apoi a ieșit un om îmbrăcat în haine negre, chemând pe cei care au câștigat.

A răsărit Ana, zâmbitoare, îmbujorată la chip. Omul în haine negre i-a strâns mâna și i-a întins aparatul de radio. Ana l-a apucat din mâini, căutând zăpăcită pe unde să iasă din scenă. Oamenii băteau în palme și strigau: bravo!

Intrecerea se încheiase, sala se golea, el încă tot aștepta. Ieși el, cel din urmă, aruncând încă o privire spre scena mare, rămasă goală.

Se trezi în mijlocul celor din Nima și parcă aceasta nici nu putea fi altfel. Dete mâna cu fiecare și-l întrebă ce mai face. Apoi se alătură Anei și o întrebă și pe ea:

— Ce mai faci, Ană?

— Bine.

— Tu n'ai jucat în echipă?

Ana surâse, rănită:

— Nu. Eu n'am cu cine juca.

Fără multe vorbe, alătura au ajuns la gară, s'au suit în acelaș vagon, au șezut pe aceeași bancă și au coborît la Delureni, alături. Alături au trecut apoi prin sat, pășind rar, răzlețiți de ceilalți și trecând de Cărpiniș, au pornit către Nima.

La răscruce s'au oprit. Femeia a ridicat ochii, întrebători:

— Eu, — a zis Petrea, cu glasul fiecărei zile, m'oi duce să-mi iau hainele.

Ana a ajuns sus în deal, sub nuc. Se așează, așteptând. Cobora peste lume amurgul și în sufletul ei o liniște mare.

Il zări pe Petrea departe și-l cunoscă după mersul său legănat. Se ridică în picioare, tremurând și, sfârșită, se rezemă de trunchiul scorțos al nucului.

Intr'o seară din luna lui Februarie a anului 1951, Ana se întorcea acasă dela cămin.

Peste cătun bătea un vânt căldicel, prevestind primăvară timpurie.

Pășea adâncită în gânduri. Oamenii din Nima număraseră în pragul acestui an nou multe bucurii agonisite în anul ce-a trecut. Le număra și Ana pe ale sale: Căminul creștea ca un copil trecut peste bolile începutului de viață. După furtună se arătase soarele.

Cătunul se urnise către viitorul său. Acum oamenii aveau o cooperativă de covoare și scoarțe și năzuiau să facă colectiv. Se afla și Ana în comitetul de inițiativă.

Bucurii îi aducea și Căminul. La 30 Decembrie al anului ce trecuse, oamenii din Nima ajunseseră să vadă pentru prima oară o piesă de teatru și se miraseră că Pașca Romulus își schimbă glasul, se uită urât, și până la urmă este legat pentru niște blăstămății de care n'a auzit nimeni. Se bucuraseră la sfârșit, când au aflat că totul fusese un fel de glumă și-l văzuseră pe Romulus, nevătămat, între ei.

Acum Ana se grăbea să vadă cum merge al patrulea cerc de citit, care se ținea în casa ei. Petrea răspundea de acest cerc.

Chiar în aceste clipe, vecinii începuseră a sosi. Petrea îi primea dela ușă și-i rânduia pe scaune și pe pat, în jurul mesei. Până una alta, așteptând să se adune toți, povestea despre câte în lună și'n stele. Aveau despre ce povesti oamenii din Nima, acum.

— Ce-om ceti în iasă? — întrebă Sălcudeanu cu glasul său gros, întinzându-se după cartea de pe masă.

— Lasă, că-i vedea — o trase spre el Petrea, acoperindu-i peretii.

— Dece-o ferești. Amu și io încep a vedea slovele. La început m'am ferit. Nu-mi plăcea. Da'amu, când le văd, parcă-i mai bine — răsă gros și înfundat, scuturându-se din tot trupul, cum îi era năravul — parcă-i mai bine.

— Și io m'am ferit, mărturisi Petrea și începu a povesti lucrurile cunoscute tuturor:

— D'apoi m'am lovit cu capul de pragul de sus și m'am apucat de învâțat. Mă învăța Ana, dar nu m'am încrezut. Și m'am dus la învățător și l-am rugat să-mi cetească unde am pus io degetul. Și a citit: „c-u-c — Cuc!“ Cum a citit și Ana. M'am gândit că-s înțelesi. L-am întrebat pe Macavei, pe Simion și toți au citit: „c-u-c — Cuc!“ Și amu știu bine, ca pe apă toate slovele, și am învățat și poezii.

Oaspeții râdeau din toate puterile lor. Ei cunoșteau pe dinafară toate cele întâmplăte și frica lui Petrea să nu fie înșelat. Iși aminteau cum se du-

sese pentru întâia oară la cursul de analfabeți împreună cu ceilalți (pân'atunci învățase singur acasă cu Ana) și cum în mijlocul orei, când cineva nu știuse că s cu codiță îi s, el se sculase și strigase triumfător:

— Și, mă! Șarpe!

Apoi se așezase, zâmbind fericit.

— Tot nu-s eu cel mai prost.

De-aceea, râdeau acum cu și mai multă poftă.

Apoi, Petrea luă cartea, hotărînd:

— Eu zic să începem.

Când Ana ajunsese acasă, află ușa tinzii ușor crăpată. O împinse și intră. Auzi glasul lui Petrea, cald și plin, anunțând cu mândrie:

— Astă seară vom începe a citi: „Pă-mânt des-țe-lenit!”

Ana își duse mâna la piept, apăsând-o asupra inimii. Se așeză pe lădoiul cu făină și zâmbind prin întuneric, împăcată, ascultă înduioșată cum Petrea citește rar, oprindu-se des între cuvinte:

„Ce frumos miroasă livezile de vișini, sub suflul desghețului dintâi, la sfârșitul lui Ianuarie!...”

GEO BOGZA

VOCEA LUI MAIACOVSKI

Adâncă și caldă, vibrantă și gravă, părând că vine de departe și că se duce spre o țintă pe care de abia o puteam întrezări, era vocea lui Maia-covski în după amiaza de vară în care am auzit-o, fiind acelei zile emoția culminantă și de neuitat.

În ultima-i locuință din Moscova, transformată în muzeu prin grija Nadejdei-Constantinovna Crupscaia, am ascultat vocea marelui poet înregistrată pe discuri și am privit atâtea lucruri legate de viața lui, începând cu aparatul telefonic fixat în perete, dela care oricine îl putuse auzi vorbind, până în acea tragică zi de 14 Aprilie.

Acolo am privit, devenite obiecte de muzeu, paharele groase de cristal din care oferea prietenilor vin și culorile de o uimitoare varietate, intensitate și limpezime, ale covorului pe care și l-a adus din Mexic. Fără îndoială că Maia-covski l-a iubit mult.

În vestibul stau agățate în cuier pălăria largă și bastonul gros, făcându-ne să simțim, ca și cum abia s'ar fi întors acasă și s'ar fi aflat în odăile alăturate, acel trup uriaș pe care își purta capul superb.

Masca mortuară a poetului este cu totul neobișnuită prin tinerețea pe care o exprimă, prin liniile largi și voluntare, încât pare mai degrabă opera unui sculptor după chipul unui om viu.

O fotografie din 1920 îl înfățișează pe Lunacearschi plecând dela Comisariatul Poporului pentru Cultură într-o birjă veche în care abia a încăput, în vreme ce Maia-covski, rămas pe treptele clădirii, privește drept înainte pe deasupra trăsorii — poate spre bulevardele de azi ale Moscovei, poate spre întreg viitorul popoarelor sovietice. E atât de înalt și de drept, și privește atât de departe, încât nu se deosebește cu nimic de statuia ce avea să i se ridice mai târziu.

Adevărul e că luat de clocotul Marii Revoluții, pe care ca nimeni altul a știut să-l exprime, Vladimir Maia-covski a crescut atât de mult, încât de pe când era încă în viață devenise propriul său monument. Asemeni celui cal năzdrăvan din basme, care după ce mănâncă o tavă de jăratec poate să sboare spre orice înălțimi, Maia-covski, hrănit cu văpaia mărețului Octombrie, a spart vechile tipare ale poeziei, invadând Parnasul cu un gigantic val liric.

Astfel, alături de marii cântăreți ai popoarelor, stăruind în cultura lumii asemeni unor piscuri veșnice, sub privirile noastre se ridică un nou poet, nemuritor cântăreț al unui mare popor și al unei grandioase ere. Tot ceea ce în opera lui Vladimir Maia-covski e nou, clocotitor și îndrăzneț, e

însăși noutatea, clocotul și îndrăzneala Marii Revoluții, care a determinat torentul de foc al versurilor sale. Biruitoare, această revoluție dă celui ce a cântat-o plin de convingere, de patos și de geniu, proporțiile proprii ei gloriei.

Unul din cele mai strălucite palate subpământene ale Moscovei e stația Maiacovski — marmoră, argint și soare de Iulie — neasemuită temelie statuii care, în piața de deasupra, își ridică fruntea spre cer. Astfel glorifică popoarele sovietice, din adâncimea pământului până sub roua stelelor, pe cel ce cu atâta înflăcărare le-a cântat lupta și biruința.

Ca pe deasupra unor dune de nisip fierbinte, îndreptându-se cu stăruință spre oaza din zare, venea vocea lui Maiacovski parcă din adâncurile vremii, îndemnând și iar îndemnând mulțimile sovietice să meargă mai departe, să nu șovăie nici o clipă pe drumul deschis de marele Lenin. E în vocea aceasta puternică și clară, ca un fluviu de stepă, o convingere enormă de profet care, la o răspântie a vremii, se ridică și strigă în auzul a milioane de oameni în ce parte să-și îndrepte pașii. Mai înalt, mai sguduitor, mai plin de flacăra geniului său, apare Vladimir Maiacovski celor ce-i aud glasul cu care a rostit poemele închinat Marii Revoluții.

Cu cât vor trece anii, tot mai adâncă va fi emoția generațiilor ascultând vocea marelui poet, ce va fi atunci de mult intrat în legendă.

V.V. MAIACOVSKI

A C A S Ă

Duceți-vă, gânduri, unde-ați mai fost.
Cu-adâncul mării, suflete,
contopește-te bine.

Acela care
acela mereu e senin, —
după mine
pur și simplu e prost.

Infectă cabină...
N'am pomenit!
Pe sus, toată noaptea,
aud țopăit.

Pe sus, toată noaptea,
sgâlțâind bagdadia,
se'nvârte țopăiala
leșină melodia:

„Marghita,
ce dragă-mi ești,
dece tu,
Marghita,
nu mă iubești...”

...Și dece adică
m'ar iubi Marghita?
Nici lețcăe'n buzunar n'am eu,
Dar Marghitei fă-i cu ochiul
și iubita
pentru o sută
vine'n separeu.

Nu-i vre-o sumă
— poți atâta lux să faci —

Aș!

Mata,
ca intelectual, mă rog, adică,
vrei mașina de cusut
pe gât să-i bagi...
Dar ea nu se lasă
— aiurită
nici de frică.

Fie dela mină,
dela coasă fie,
proletarii-ajung
la comunism
de jos —

Eu m'arunc
în comunism
din cerul poeziei!

Fără el
nici dragoste nu-mi trebui'mie,
fără el
nimica nu-i frumos.

Mi-e tot una că
la mama dracului în praznic
eu sau alții m'au trimis — dar simt
ruginind oțelul din cuvinte...
Simt arama glasului, coelind.

Dece eu
sub ploi streine, lucru groaznic,
putrezesc
și ruginesc
în jind?

Dus pe ape, stau întins,
departe de pământ.

Zace'n piesele mașinii mele
amortțirea.

Totuși
o uzină sovietică
eu sunt,
care fabrică pe lume fericirea.

Nu, nu vreau
să mă culegeți după muncă,
pentru că miros
sau că-s frumos
ca o floricea depe luncă.

Vreau
să transpire
la Planul de Stat:
sarcini, tot anul
să-mi dea ne'ncetat.

Urci scări o sută.
Ți-i lehamite de tot.
Și iar:
„Au spus că-i veți găsi cam peste-o oră.
Acum sunt în ședință. Se discută
să cumpărăm o sticlă de cerneală
dela cooperativa regională“.

Un ceas apoi,
nici secretar,
nici secretară —
biroul gol!
Toți pân'la anii două's'doi
au o ședință azi, de comsomol.
S'a înnoptat și urc, grăbit,
la ultimul-al șaptelea-etaj.
„Tovarășul Vanâci tot n'a venit?“
„E 'ntr'o ședință
la comitetul a-be-ce-de-e-ef-haș.“

Infuriat,
pătrund, vulcan,
peste ședință,
tam-nesam,
și blesteme, ca lava, svârî în drum.
Și, ce să vezi!
De fiecare om — jumate!
Mai să nu crezi!
Pe unde-s celelalte jumătăți acum?
„I-au căsăpit!
I-au nimicit!“
Mă sbat urlând,
Acest tablou mă scoate, rău, din minți.
Dar iată,
cu glăsciorul liniștit,
îmi spune secretarul:
„Suntem la câte două ședințe, decdată!“
În orice zi
avem de mers
pe la ședințe douăzeci,
te mai împarți, n'ai ce să zici!
Din brâu în sus
suntem aici —
cu restu'n
altă parte pleci!“

De spaimă nici nu pot dormi.
Și'ntâmpin zorii timpurii
Cu-o singură dorință:

„O, de s'ar convoca
ședința'n care ordinea de zi
să fie cum putem stârpi
orice ședință!”

1922

In românește de Mihai Dragomir

LINIȘTE IN APUS

Mai curat e asfaltul
decât pana hulubului.
Ce-i chelia bancherului?
Mai alb e-un trotuar.
(După ce-au fost
cadavrele
strânse 'n camioane
și sângele
șters
pe pavajul murdar).
Pe largi bulevarde,
niște pui de burjui
sorb basmul dădacei,
și mângâie
urșii de pluș
(după ce
au fost gaze
pompate'n baloane,
spre Poloni
se-aud tunuri
uruind
în urcuș).
Pacificii domni,
strălucind în țilindre,
fac pe limbi bătăture
— ce dueluri cu spada! —
(după ce-au fost
trimise
Afganilor arme,
și bombe
bandiților albi,
cu grămada).
Husarii
descalcă.
In cafenea
infanteria
se-amuză
într'o lene civilă.
In friguri
turbate
fierb iarăși câțiva:

clocotește războiu 'n
                     această idilă.
 A tras cineva
                     după colțul de stradă:
 Iar sânge 'n picuri
                     punct lângă punct.
 Cu-o dâră de jar
                     și-ar încinge azi prada:
 Tot globul pământului
                     nu degeaba-i rotund!
 O țintă
                     le trebuie:
                                 inima noastră,
 și-un lucru,
                     vor cei
                                 ce comandă „război“!
 Culcând răsculații,
                     mulțimi să gonească
 în foc,
                     pentru dâșii,
                                 ca turme de oi.
 Azi
                     o 'ncăierare
                                 — de sânge i-e sete —
 iar mâine,
                     în masse
                                 cu tancuri intrând,
 războiul de sânge
                     va vrea,
                                 să se 'mbete!
 Cu păsări blindate,
                     lăsând pe pământ
 o dâră de urme
                     ucigașe
                                 și gaze,
 sălbatic
                     se 'ntoarce
                                 din ani de măcel:
 mândrețea de cal
                     e-o grămadă de oase.
 Războiul,
                     schelet gălbejit,
                                 îl culcase,
 și sus
                     coasa morții —
                                 e-albastru oțel.
 Noi,
                     clienți la en-gros
                                 pentru cârji și proteze,
 noi,
                     carnea de tun,
                                 prânzul gurii
                                         de fier,

Ia'ntâi August vom face
 protestu-l   mulțimi să vibreze,
                                  vom bate
                                  în cuie pe cer.
 Jos
          praful de pușcă,
                                  politica voastră!
 Destul
          ne-ați ținut
                                  tot cu frica în sân!
 E prima
          republică
                                  muncitorească:
 înlături,
          rășboinică
                                  haită de câini!
 Noi
          cerem azi pace!
 Dar dacă ne-atingeți
 Vedea-veți
          companii
                                  întregi
                                  cum pornesc
 Pe front
          întâlui-veți
                                  voi, ațățătorii,
 un singur
          puternic
                                  front muncitoresc!

In românește de Veronica Porumbacu.

INFLĂCĂRATUL INDEMN AL LUI MAIACOVSKI

În minunata vară a acestui an, când efortul oamenilor muncii din Republica Populară Română face să se înalțe marile construcții ale socialismului, când uzinele noi își ridică coșurile fumegânde spre ceruri în Moldova și în Ardeal, în clipele când pe porțile fabricilor ies în ritm tot mai rapid camioane și motociclete, utilaj petrolifer, mașini-unelte și screpere, excavatoare și buldozere purtând mândra marcă: „Fabricat în R.P.R.“, în vreme ce, pe întinsele câmpii ale țării noastre țărănimea muncitoare strânge recolta îmbelșugată, rod al muncii pline de elan, — crește victorios cântecul tinereții, cântecul păcii, cântecul vieții.

În el se deslușesc mereu mai vii, tot mai cuceritoare, cadențele avântate în care se împletesc parcă cuvintele nemuritoare ale marelui poet:

*Să ajungem
la o sută de ani,
fără sbârcitura
bătrâneții!*
*An după an
voioșia
să ne'nsoțească mersul.*
*Slăviți,
ciocanul
și versul,*
*Slăviți
pământul tinereții!*

Versurile lui Vladimir Maiacovski! Le cunosc azi, tineri și vârstnici, pe meleagurile patriei noastre libere. Le recită muncitori la serbările date în cadrul uzinei, tineri brigadieri de pe șantierelor nenumăratele noastre construcții, țărani muncitori adunați în șezătoare, la cămine culturale. Versul lui Maiacovski animă pe ostașii patriei noastre, înflăcărează tineretul studios, răscolește inimile. Cuvântul poetului agitator, legat de lupta cotidiană, lovește drept în pieptul dușmanului, însuflețește, mobilizează masele în lupta pentru o viață mai bună, ridiculizează tot ce este înapoiat, mincinos și dăunător. Cuvânt al adevărului, el este iubit și larg răspândit în țara noastră.

Victoria Armatei Sovietice și statornicirea regimului democrat-popular l-a dăruit poporului nostru pe marele Maiacovski. Volumele sale sunt

astăzi nelipsite în toate bibliotecile sindicale, sătești, școlare, din R.P.R. Tirajele în care apar sunt impresionante: zeci de mii de exemplare. Cele mai cunoscute și cele mai iubite sunt marile poeme: „Vladimir Ilici Lenin“, „E bine“, „In gura mare“. Poetul Revoluției e prețuit de oamenii muncii, e socotit un îndrumar și un ajutor în munca și lupta lor de zi cu zi.

Sunt mai puțin de nouă ani dela eliberare, dar versul înaripat al poetului și-a săpat drum larg către mintea și inima poporului, iar acesta i-a răspuns cuprinzându-l în nemărginirea sufletului său uriaș.

Regimul burghezo-moșieresc din România a făcut tot ce i-a stat în putință ca să-l prohibească pe Maiacovschi! Câte măsuri n'a născocit, începând cu campania „fină“ de desconsiderare și batjocorire a omului și operei (sarcina presei liberale, pretins democratice, gen „Adevărul literar“), trecând apoi la defăimarea cea mai deșănțată și ajungând până la confiscarea publicațiilor care îi inserau versurile în traducere românească și la arestarea tălmăcitorilor și penalizarea editurilor!

Și totuși, Vladimir Maiacovschi nu putea fi „ascuns“, nu putea fi dosit. Cei care cunoșteau limba rusă îl citeau încă de prin anii 1924—1928, când poeziile lui pătrunseseră în țară pe căi ocolite. Alții l-au cunoscut din traduceri din limba franceză și germană, venite ceva mai târziu. Versul răscolitor al lui Maiacovschi și-a făcut drum în ciuda tuturor măsurilor luate de cenzură, a pătruns în țară, a ajuns până la oamenii însetați de viață nouă, de progres. Din 1930 încolo, an de an, apar prin reviste poezii și fragmente din poeme. „Stânga“, „Cuvântul liber“, „Reporter“, etc., înfruntă opreliștile cenzurii și publică traduceri din Maiacovschi. La șezătorile organizate de syndicatele „Ciocanul“ (1931), „Desrobirea“ (1932) se recită versurile chemând la luptă, ale marelui poet. Din celulele de piatră ale Doftanei, din dosul grătilor, răsună biruitoare, versurile:

*Robi,
 îndreptați-vă
 spinările și genunchii!
 Armată-a proletarilor,
 ridică-te, cu tărie!
 Trăiască
 a Revoluției
 victorie!
 Acesta este singurul
 război
 plin de măreție
 Din câte
 se știu
 în istorie!*

... Era într-o seară. Intr'una din camerele comune ale închisorii Tg. Ocna, trei deținuți comuniști s'au aplecat peste filele mici ale unui nou număr din revista literară „Lumina“, redactată de ei. Un articol, câteva poezii, două schițe. Pe prima pagină era „Marșul nostru“ de Maiacovschi. Reprodus din memorie, tradus și inserat în revistă, el a colindat pe rând celulele, iar peste câteva zile era cunoscut de toți deținuții politici.

Și totuși, cunoscut de cei mai buni fii ai poporului român, Maiacovschi n'a putut deveni bun al masselor populare decât după eliberarea țării noastre. Astăzi, versul său înaripat animă elanul creator al constructorilor

socialismului, al luptătorilor pentru pace din țara noastră. Aniversarea a 60 de ani dela nașterea poetului, este sărbătorită nu numai de cercurile scriitoricești, de oamenii artei și culturii, ci de însăși masele largi ale poporului nostru. Minunata creație maiacovschiană este zilnic prezentă în inimile lor. Despre aceasta vorbesc sugestiv înșiși oamenii muncii.

Acum câteva săptămâni, bunăoară, pe șantierul de construire a stadionului „23 August” din București, sute de tineri brigadieri ascultau cu sufletul la gură versurile răscolitoare. Recitau: Veronica Porumbacu, Cicerone Theodorescu, Mihai Dragomir, — traducătorii. Cuvintele aspre, cuvintele-semnal, cuvintele dragostei și urii patetice răsunau ca o chemare... Un fragment din „In gura mare”, apoi „Povestirea turnătorului Ivan Cozîrev despre instalarea lui într-o locuință nouă”... Și totul culmina în versurile victorioase, turnate parcă din oțel ale „Pașaportului sovietic”. Ochii tinerilor străluceau, pumnii erau strânși. Cuvântul incandescent ardea. Și lumina trezită în sufletele fiilor de muncitori și țărani creștea mereu, tot mai mult.

Ropote repetate de aplauze. Și apoi, strigătul tradițional al brigadierilor, izvorit din inimă, generos și înduioșător în simplitatea lui: „De trei ori ca la brigadă, în amintirea marelui Maiacovski: Hei-rup! Bum!” Și iar, nesfârșit, repetate aplauze.

Ion Tăbăcaru este încă sub impresia versurilor auzite. Vorbește gânditor. Dar respirația accentuată îi trădează emoția. O și spune: „M’au răscolit poeziile lui Maiacovski. Am să lupt cu și mai mare avânt. Li urăsc mai aprig pe asupritori fiindcă iubesc regimul nostru, iubesc pacea. Poeziile lui Maiacovski vor fi pentru mine mereu un imbold în lupta pentru pace și prietenie cu toți tinerii cinstiți din lume...”

Toma Popescu mângâie coperta roșie a volumului. Nu se poate despărți de carte. Și parcă nici bibliotecarului nu-i vine să i-o ia din mână.

„Aceste versuri nu le-am ascultat așa, în treacăt doar, spune tânărul. Ele mi-au rămas în suflet și mă vor chema mereu, știu bine, să lupt mai departe pentru o viață mai bună. Pentru că viața noastră să arate așa cum este în Uniunea Sovietică”.

Sunt gânduri și sentimente pe care le întâlnești pe tot întinsul Patriei. La căminul cultural din satul Căciulați, raionul Snagov, s’au recitat în cadrul șezătorii versuri de Maiacovski. Era o șezătoare obișnuită, una din multele șezători devenite tradiționale în satele noastre. Nu ocazional, ci pentru că poezia lui Maiacovski e mereu prezentă în programele culturale, a răsunat și aici „America se minunează”... Programul s’a terminat. Doar oamenii nu pleacă. Stăruie parcă în aer cuvântul aprig, cuvântul luptător. Și fără ca cineva să fi prevăzut, să fi organizat vreun schimb de vederi, oamenii schimbă păreri, impresii. Ion Muscalu subliniază ferma credință a poetului în dreptatea cauzei Sovietelor, încrederea sa nețărmurită în victorie. Spune rar, pe gânduri: „Viața arată că încrederea lui Maiacovski în tăria poporului, în dorința sa fierbinte de a face din Țara Sovietelor prima țară din lume, a fost bine întemeiată”.

Un moșneag cărunț ne privește cu ochi luminoși. Li scapă cuvintele pe care le-am mai auzit din gura tânărului brigadier Tăbăcaru: „Mi-au pătruns în inimă cuvintele astea... Mi-au rămas în suflet”.

Iar țărâna muncitoare Maria Dinescu, inimoasa deputată în sfatul sătesc, parcă rezumă gândul tuturor: „Am învățat astăzi... Am învățat din poezia lui Maiacovski să apărăm cu toate forțele cuceririle poporului nostru muncitor, realizările țării noastre care face parte din puternicul lagăr al păcii, având în frunte Patria marelui poet”.

...E liniște în sala de lectură. Și totuși, aici se află zeci de oameni. Citesc. E biblioteca clubului complexului „Grivița Roșie“ din București. Un om în vârstă s'a oprit din citit. Ochii-i privesc în depărtare, buzele îngână cuvinte. Sunt versuri. Cartea a rămas deschisă. E un volum de Maiacovschi.

Anton Macarie este cunoscut la „Grivița Roșie“. Atât în calitatea lui de stahanovist, cât și ca cititor pasionat. Este stimat ca unul din vechea gardă ceferistă, luptător din zilele eroice ale Griviței, din furtunosul Februarie 1933. Pe Maiacovschi însă l-a cunoscut abia după eliberarea Patriei noastre. Se animă. Povestește:

„Poezia lui mi-a mers drept la inimă. Am înțeles-o deodată, am simțit că vorbește despre noi, muncitorii, că nouă ni se adresează. Mi-e dragă poezia lui Maiacovschi. Ea mă face să mă simt tânăr, puternic, în stare să răstorn orice greutate din cale pentru a netezi drumul spre socialism, spre fericirea adevărată“. Aceste versuri par a fi fost scrise pentru noi“.

Rămân pe gânduri. Oare, să fi fost într'adevăr scrise pentru noi? Dar ce zic, fără îndoială că da! Pentru că Maiacovschi a intuit, a simțit și a cântat victoria clasei muncitoare din lumea întreagă odată cu marea și deschizătoare de drum biruință a Uniunii Sovietice. Ei i-a închinat poetul versul său fierbinte, ei, primei Brigăzi de șoc a Revoluției, ei și celorlalte care aveau să vină, noilor Brigăzi de șoc, și acelor care vor mai veni, mereu altelc, totdeauna biruitoare.

Și parcă răspunzând acestor gânduri, se aude cum în alt grup, cunoscutul strungar stahanovist Florea Bișu subliniază:

„Maiacovschi a făcut din scrisul său o armă ascuțită cu care a lovit în dușmani, în exploatare, în asupritorii de pretutindeni. Dar în același timp, poeziile sale clocotitoare însuflețesc milioane de oameni simpli la lupta pentru construirea vieții fără de exploatare, a adevăratei vieți libere și fericite. Cât-de aproape de inimile noastre sunt versurile poetului: „Clădim monumentul erei socialiste“! Și noi, tovarăși, îl clădim, zi de zi, cu toate puterile noastre unite.“

Aniversarea a 60 de ani dela nașterea poetului a contribuit la răspândirea și mai largă a operei sale. Și așa cum și până astăzi ea a rodit în sufletele oamenilor muncii, ea va continua să rodească mereu în mintea și inima lor, oțelindu-le voința, chemându-i la noui și mărețe înfăptuiri.

Pentru tânăra literatură a Republicii noastre Populare, opera lui Maiacovschi are o însemnătate cu totul deosebită. A cunoscut-o cu mult timp înainte de eliberarea țării noastre poetul clasei muncitoare, Alexandru Toma. Sub înrâurirea lui Maiacovschi, și-au croit drum spre popor poezii Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu, Maria Banuș, Miron Radu Paraschivescu. O înrâurire deosebită a avut poezia lui Maiacovschi asupra poezilor mai tineri, de mare talent, Dan Deșliu și Eugen Frunză. În genere, poezia din R.P.R. se dezvoltă inspirându-se din tezaurul scânteietor al literaturii sovietice în a cărei poezie Maiacovschi rămâne mereu soarele dătător de căldură și lumină.

Pentru scriitorii din R.P.R. Maiacovschi este un îndrumar, o chemare către participarea nemijlocită la lupta poporului. Fiecare dintre poezii noastre visează să creeze o asemenea poezie, care să fie îndrăgită de masele

poporului muncitor, să fie îndemn și călăuză în luptă. Exemplul lui Maia-covski îi cheamă către o poezie bogată în idei înaintate, desprinsă din lupta clasei muncitoare pentru socialism. Ei doresc ca versurile lor să poată fi folosite drept lozinci, titluri și citate arzătoare, puse în slujba bătăliilor de zi de zi; ca versurile lor să fie demne de a figura în programele tuturor manifestărilor culturale ale oamenilor muncii, să constituie adevărate manifeste mobilizând oamenii muncii la lupta pentru îndeplinirea sarcinilor trasate de partid. Scriitorii români învață din poezia cetățenească a lui Maia-covski, din marele lui patriotism. Ei își aduc aminte de cuvintele lui M. I. Calin: „Maia-covski constituie un exemplu minunat de slujire a poporului său... El a căutat să contopească cu poporul nu numai conținutul, ci și forma creațiilor sale“. Ei vor să se simtă, așa cum s'a simțit Maia-covski, părțică a poporului și patriei lor, să lege nemijlocit dragostea de patrie cu întreaga concepție despre lume, despre lupta pentru făurirea socialismului. Ei vor să iubească pe oameni, tot așa cum i-a iubit Maia-covski. Sună mereu cuvintele lui:

Numele om purtați-l cu mândrie.

Și pe drumul lui să pună în centrul creației oamenii, oamenii minunați care construiesc cu hotărîre viața noastră nouă, fericită. Dela Maia-covski ei învață nu numai să iubească oamenii, dar să și urască neîmpăcat pe dușmani; ei învață delă marele poet al revoluției proletare să lovească dușmanul drept în inimă, să demaște întreaga esență antiumană a imperialismului. Și îndrumar le sunt mereu cuvintele scurte, simple, puternice, scrise de Maia-covski în plina deslănțuire a Revoluției:

„Octombrie. Să accept sau să nu accept? Asemenea întrebare pentru mine... nu există. Este revoluția mea. M'am dus la Smolnăi. Am muncit. Tot ce era necesar“.

Maia-covski ne învață curajul. Indrăzneala de a descoperi adevărul, de a lupta pentru victoria lui. El învață să critici pentru a îndrepta. El învață să satirizezi, pentru a nimici tot ce trebuie să moară. El învață să te legi prin mii de fire de masse, de popor. Să le cunoști, să le știi năzuința, să le iubești și să zugrăvești mărețul lor avânt creator. Scriitorii învață delă Maia-covski să slăvească poporul în asalt, să-i cânte asaltul, să făurească literatura-stindard al acestui asalt. Ei învață să facă din arta lor armă de luptă, mijloc de educație comunistă a oamenilor muncii. Ei învață delă Maia-covski că poezia este o muncă frumoasă și grea, nobilă și măreață. E munca de făurire a acelor versuri asemănătoare goarnelor. Așa cum spunea Maia-covski:

*Eu cunosc sunetul de clopot al cuvintelor, le știu țăriile —
Spre ele nu din loje aplauze răsar.
La asemenea cuvinte se scoală și sicriile,
Pășind pe cele patru picioare de stejar.
Pot fi chiar aruncate afar' netipărite,
Cuvântul însă-aleargă pe șeaua vijeliei,
Prin veacuri răsunând. Și trenuri șerpuite
Vin ca să lingă mâna 'năsprită a poeziei.*

Nemărginit și plin de învățăminte e tezaurul creației lui Vladimir Maia-covski. Dela el au învățat și învață poeții, scriitorii sovietici. Dela el au învățat, învață și mereu vor învăța poeții, scriitorii din R.P.R.

„Am învățat dela Maiacovschi — spune poetul Marcel Breslașu — pentru cine scriu și împotriva cui scriu, adică ce să scriu și implicit cum să scriu. Dacă puterile noastre nu ne poartă până la înaltele culmi pe care el singur le-a atins, într'acolo se străduie și se sbate sborul nostru...”

Iar Mihai Beniuc arăta:

„Nu există un poet în țara noastră, din cei care militează pentru arta în slujba poporului muncitor, din cei care înțeleg și răspund la chemarea partidului pentru o artă luptătoare și conștientă de scopurile mărețe ale clasei muncitoare, nu există un poet care să nu fi învățat dela Maiacovschi”.

Tânărul poet Dan Deșliu mărturisește:

„Eu n'am să uit niciodată prima mea întâlnire cu Maiacovschi. Acum cinci ani am citit prima oară „Poemul lui Octombrie” — care a rămas de atunci pentru mine, cartea de căpătâi... Ca o lavă roșie tălăzuiau cuvintele, trăznind fără cruțare vrăjmașii revoluției, slăvind lupta eroică a bolșevicilor... Atunci am priceput bine că dragostea pentru om este unul și acelaș lucru cu spiritul de partid, că numai contopindu-ți voința și visul cu idealurile și lupta Partidului clasei muncitoare, poți dăruia opere de artă într'adevăr valabile patriei tale”.

Opera lui Maiacovschi constituie pentru poeții români o sursă inepuizabilă de idei mărețe, o școală cetățenească neasemuită, o pildă neîntrecută în arta realismului socialist, de măiestrie poetică. Maiacovschi este călăuză pentru poeții noștri, pentru scriitorii noștri, pe drumul înțelegerii că „tipicul reprezintă principala sferă de manifestare a spiritului de partid în arta realistă”.

Cei mai buni poeți români învață dela Maiacovschi traducând din opera sa. Totodată însă studierea creației sale constituie obiectul muncii atât a scriitorilor vârstnici, cât și a celor tineri. La școala de literatură „Mihail Eminescu” bunăoară, opera lui Maiacovschi constituie obiectul nu numai al lecțiilor și seminariilor prevăzute în curs, ci totodată prilejul unor conferințe, referate, simpozioane, organizate de către studenți, a citirilor colective care mai totdeauna se transformă în adevărate festivaluri Maiacovschi. Elevii școlii îl iubesc cu pasiune pe marele poet. Mulți îi închină versurile lor cele mai bune, gândurile și speranțele. Astfel Nicolae Stoian — student al școlii — afirmă în ultimul său poem:

*Și vreau ca s'o spun cu tărie aci
Acum Maiacovschi ne ajută pe noi,
Așa cum lumina pe-un tânăr altoi
L-ajută să crească, să poată rodi.*

Din ce în ce mai larg cunoscut, iubit de oamenii muncii din țara noastră — ca în orice țară unde lanțurile jugului asupritor au fost scuturate — Maiacovschi este mereu drag și este îndeosebi drag tineretului. „In zilele acestea de febrile pregătiri pentru Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților dela București — spune Gheorghe Mihăilă, student la facultatea de filologie — Maiacovschi e alături de noi în dobândirea succeselor cu care întâmpinăm uriașa demonstrație de pace și tinerețe. La mesajul înflăcărat al poetului se adaugă scandând, glasurile milioanelor de tineri din lumea întreagă:

*Azi,
    învăpăiat
            sărbătorim
a lumii tinerească zi.*

Și, mai tânăr ca toți tinerii, merou viu, mereu clocotitor, mereu năzuind înainte, spre un viitor fericit — pășește cu noi Vladimir Maiacovski, așa cum l-a cunoscut omenirea, așa cum îl iubește și-l prețuește, așa cum îl păstrează veșnic neșters în sufletul ei.

Cuvântul său pentru pace, chemarea sa la lupta pentru fericirea omului, inflăcărătul său îndemn, trăește și rodește mereu în faptele milioaneilor de oameni care își iau soarta în propriile lor mâini.

CRISTIAN SĂRBU

UTECIȘTILOR CĂZUȚI

Trăiesc în București o dimineață
A tinereții lumii luptătoare:
Prietenie, August. Sărbătoare...
Și vântu'n sbor, de steaguri se agață.

Dar... cum să uit de ne'mplinita viață, —
Să uit de uteciștii noștri, care,
S'au stins neînfricați în închisoare,
Cu strălucirea zilei, de-azi, pe față?

Privirea lor ce'ntrezărea departe
E printre noi, nu s'a pierdut în moarte...
Căci drumul lor ducea spre ținta clară,

Spre care ni se 'ndreaptă-acum poporul.
Și gându-și trimeteau, cutezătorul,
Spre Festival, spre Pace, primăvară.

DARUL MEU

V'aștept, prieteni, tineret al lumii,
La Festival, cu pâine și cu sare.
Și mă gândesc ce să vă dau din țară
S'aveți ca amintire la plecare.

Avem priveliști: râuri minunate
Câmpii și munți cu codrii'nalți de fagi;
Albastre zări cu soarele pe streșini, —
Și știu că toate-or să vă fie dragi.

Parcă vă văd la șantierul, unde
Lucrează fata mea cu'nflăcărare.
Și iată, vă voi da ca amintire,
Fotografia ei de muncitoare.

Căci noi iubim întâi de toate, omul,
Ce fără zarvă'n anii-aceștia grei,
A pus și pune piatră peste piatră,
Iar fața mea, e unul dintre ei.

Ca pielița de măr îi este fața,
Și știe-afăta de frumos să joace!
Precum a fost, va fi întotdeauna,
Prieten bun în lupta pentru pace.

Cu alte fete liberă, ia parte
La tânăra zidire-a țării mele.
Sunt toate-o primăvară'n mugurită
În fabrici, pe tarlale, și pe schele...

Aceasta e Ileana mea și-a țării
Și dragostea de muncă-i dă tăria.
Victoriile ei o să vă'ndemne
Să v'amintiți mereu de România.

H. SIMONIS *)

I N I M A

La Târgoviște învață
Astăzi Te-Gab-Ci.
Inima îi bate-aprinsă
In această zi.

Printre flori de primăvară
simte-un fraged vânt;
vede lângă el Coreea,
rana sângerând...

Au fost cinci copii de-o seamă
încă buni de joc.
Unu-și răzbună părinții,
și trecu prin foc.

Altul ca bărbat luptase,
unul azi e mort,
altul zace în cenușă
sub al zării cort.

Te-Gab-Ci știa cărarea
și neobosit
oameni conducea spre fronturi
pe drum tăinuit.

Și dușmanii, bărbătește,
prinse curajos.
Patriei voia să-i fie
veșnic de folos...

La Târgoviște copilul
are-un nou cămin;
dragostea fierbinte'n juru-i
dă azi rod din plin.

---

*) Poet german din R.P.R.

Noi cuvinte'nvață-a serie —
limba ne-a 'nvățat,
ca un pod al prieteniei
care ne-a legat.

Și-un caet copilul are —
câte'ncap în el!
Despre-oraș și'nvățătoare
serie 'n carnețel.

Totul e'nsemnat acolo:
ce-a fost în război,
bucurii și dor de țară,
drumul înapoi...

File după file umple,
una doar lăsând:
o va scrie în Coreea
cu-al păcii cânt.

In românește de Suzana Delciu

CĂTRE TINE, TINERE PRIETEN

Cuvântul meu la tine vreau să-ajungă,
Prieten tânăr, pân'de departe'n stepe:
Chiar dacă limba mea îți e străină,
Cu inima mă vei putea pricepe.

Tunzi oi prin Australia sau, poate,
Țeși stefe fine'n Anglia, mai știi...
Sau ceai culegi în Ceylon, departe,
Sau cow-boy poate ești în preerii.

Poate-ți vinzi sângele pe-un dram de pâine,
La boss, pentru transfuzie, sau poate,
Te-i fi vândut drept carne pentru tun, —
Soldat în mercenarele armate.

Sau ca student speli vase'ntr'un local,
— Cum altfel ai avea cu ce să 'nveți?
Sau ca profesor stai în turn de fildeș,
Poate ești surd la vocea caldei vieți.

Prieten tânăr, slova ți-o trimit
Din țara cu petrolul în șuvoi,
În care drumul fericirii, păcii,
E construit de noi și pentru noi.

Vreau conștiința ta să ți-o trezesc
Cu-aceste clopote-a chemării mele,
Și să oprim ca 'ntregul glob
Să fie o torță-arzând până la stele.

Privește'n jurul tău și vei vedea:
Mai crește grâu de sânge înroșit,
Mai sunt atâtea ferestruice oarbe
Ce către cer privesc, încremenit.

---

*) Poet idiș din R.P.R.

Prieten tânăr, pacea nu ne cade
Din cer așa cum ploaia ar cădea,
Nici pâinea de pe țarină nu crește,
Când nu o sameni, numai fiindcă ai vrea.

E'n noi, în oameni, viitorul Păcii:
În brațul vostru, 'n cântec și 'n gândire.
Vă ridicați și cereți fără frică
Drept de-a trăi în pace și în fericire.

În românește de Demostene Botez

FILONUL XXV

1

Directorul general al trustului împinse cu o mișcare moale portiera mașinii, apoi, adus puțin de spate, începu să urce scările de piatră tocite de mulțimea pașilor care s'au vânturat pe aici. Intrând în biroul lui imens, fu izbit de un miros acru de mahorcă, cuibărit în toate ungherele după ședința care se sfârșise aproape în zori.

— Deschideți, deschideți toate ferestrele și ușile, porunci directorul general cu glasul puțin răgușit, unei funcționare care se ivise, purtând ca de obicei sub braț mapa de corespondență.

Funcționara, o fată blondă, cu obrații împurpurați, deschise ferestrele cu mișcări grăbite, trase puternic de șnurul perdelei și lumina dimineții de primăvară năvăli în birou, lovind cu deosebire o enormă călimară de cristal.

— Lasă asta, las-o aici, mai spuse directorul general privind pe deasupra ochelarilor la mapa îmbrăcată cu pânză roșie. Vezi dacă s'a bătut procesul verbal de azi noapte, adă-mi-l...

Se vedea bine că nu-i este gândul la corespondență și că nici nu-i prea place operația aceasta, executată automat în fiecare dimineață. Dar mai cu seamă acum îi băteau în minte discuțiile furtunoase din noaptea trecută. Chipurile cam obosite ale directorilor de exploatare, ale inginerilor și tehnicienilor, ale colaboratorilor lui mai apropiați dela trust, păreau că stăruie încă în umbra scaunelor din țeavă de aluminiu sau în fotoliile mari de piele roasă pe alocuri. Da, mai stăruia încă aici mirosul acela nedefinit, de minereu, de mașini, de cauciuc și de cianură pe care-l purtau totdeauna cu ei oamenii dela exploatare. Duhul acesta al minelor îi plăcea directorului general și totdeauna îi stârnea dorul de galeriile în care el însuși muncise o viață întreagă. În asemenea clipe se simțea obosit de munca dela trust, trăia sentimentul că ceea ce face el ar putea face orice funcționarăș, că, în definitiv, totul ar merge bine și fără el, în clădirea aceasta ca o cetate, așezată în mijlocul orașului. Tot așa ar țâcăni mașinile de scris și de calculat, s'ar împrăștia circularele și directivele spre exploatare, s'ar ține ședințe de analiză a muncii, s'ar primi vizitele delegaților dela București, în sfârșit, și ceasul acesta electric de deasupra ușii ar fi totdeauna cu zece minute în urmă.

În dimineața aceasta, cam așa gândește directorul general al trustului de neferoase. Dar el știe bine că nu vor trece multe ceasuri și va intra adânc, cu patimă, în noianul de probleme pe care le cere coordonarea muncii unui mare număr de exploatare. Își aduce aminte de vorbele pe care i le-a spus odată ministrul: „Tu ești ministerul pe teren. Ți dai seama ce înseamnă asta ?” Cum să nu-și dea seama? Iată, de câteva zile n'a mai închis ochii.

La 1 Mai, în timp ce stătea în tribună, a văzut cu puțină mirare că toate erau altfel, mai frumoase, mai dulci, mai colorate. Lozincile înscrise pe panourile înălțate chiar pe crestele clădirilor, parcă zburau. Drept în fața lui, deasupra cinematografului, străluceau câteva cuvinte pe care directorul general le-a citit vreme de două ceasuri cât a durat festivitatea: „*Să dăm mai mult minereu patriei noastre*“. Parcă anume pentru el ar fi fost înălțat acolo, acest îndemn al partidului. Două din exploatările trustului nici măcar planul pe luna Aprilie nu și-l îndeplîniseră. Vasăzică trustul nu putea rosti cu fruntea sus, că și-a făcut datoria. De aceea, în tot cuprinsul acelei zile, în timp ce orașul fremăta și se înălțau în văzduh roiri de cântece, directorul general fu stăpânit de o ușoară amărăciune. Și așa cum se întâmplă îndeobște cu sufletele oamenilor, se simțea îndemnat să-și spuie mereu: „Ce puțin îmi lipsește acum să fiu liniștit, chiar fericit! Ar fi trebuit să mă gândesc la asta mai demult. Prea i-am lăsat singuri, am vrut să-i încerc, să văd dacă se pot ține singuri pe picioare, fără să le fi cunoscut îndeajuns puterea...“

Cele trei zile de sărbătoare s'au scurs totuși și în casa lui, cu tihnă, cu un păhărel de vin și cu câteva partide de șah jucate cu nevasta. Dar prin liniștea asta, un gând își făcea loc: „Planul nu-i o simplă cifră. Planul e viață, acțiune, îndrăzneală. Curajul omului poate învinge piedicile obiective.“

Secretara aduse procesul verbal și-l așeză cu o sfiiciune respectuoasă pe cristalul biroului. Directorul general, care până în clipa asta ascultase ciripitul unei vrăbii, începu să răsfoiască cu degetele lui groase, paginile aproape transparente. Două, trei, patru pagini, priveau minele care-și împliniseră planul și chiar îl depășiseră. Trecu repede peste acestea și se opri la expunerea lui Gheorghe Deleşega, proaspătul director al minei de minereu complex, care nu izbutise să-și îndeplinească planul. Ce spunea directorul? El de fapt, răspundea inginerului Șerbănescu și se războia cu acesta. „Nu-i adevărat că nu aveam destui oameni calificați, spunea Deleşega. Avem mineri destoinici, fruntași și stahanoviști. Și cu materialele stăm bine, deși trustul ar putea să ne mai trimită. Nouă ne lipsește o organizare temeinică. Tăiem prea mult în steril cum nădejdeam că vom da de minereu, și ne ferim de greutate. Fără îndoială e mai ușor să înaintezi în jurul galeriilor principale, ai linia aproape, nu-ți bați capul pentru calitate, merge strună. Dar nu de piatră avem noi nevoie, ci de metal. Eu sunt hotărît să atacăm la galeria „Stela“. Dacă tovarășul inginer-șef nu are curaj, vom merge noi...“

Directorul general mai trecu odată peste cuvintele lui Deleşega. Da, trustul nu știa că galeria „Stela“ a fost părăsită. Nu știa nici că aproape toată luna s'a tăiat în steril și că minerii nu erau mulțumiți nici de câștigul lor și nici de miile de tone de piatră nefolositoare. Și doar lupta se ducea acum pentru calitatea minereului din întreaga regiune. Directorul minei intrase în conflict cu inginerul Șerbănescu. Asta nu-i bine, își spune directorul general. Il cunoaște pe inginerul Șerbănescu ca pe un om capabil, muncitor, îndrăzneț, minier vechi și experimentat, deaceia acuzațiile lui Deleşega i se păreau neîntemeiate. Era îndemnat mai degrabă să creadă că fosta conducere a minei obosise, că alunecase pe drumul unor revendicări birocratice și al unor proteste curioase. Se plânga într'una că nu are mineri calificați, dar nu organiza pregătirea de noi brațe.

Directorul general simți deodată cum mânia îi pătrunde întreaga ființă. Sună secretara și-i spuse cu voce tremurată să-l caute la telefon pe Deleşega.

Până când i se dădu legătura cu mina, el avu timp să-și astâmpere nervii. Se ridică de pe scaun, merse până în fața ferestrei, privi pavajul umbrat al curții, apoi se îndreptă inte spre harla în relief a regiunii minere.

Căută printre munți și păduri, exploatarea lui Deleșega. Merse cu degetul pe drumul șerpuit și-l opri pe un punct negru, ascuns între valurile de ipsos verde. Iși mărturisi în taină că, de fapt, din pricina acestui drum, pentru a cruța „Pobeda” nouă a trustului, nu mai dăduse pe la exploatare de vreo două luni. În acest timp s'a mulțumit cu rapoarte sau relatări verbale. Mai era și o altă cauză. Ministerul cerea pe bună dreptate ca grija cea mare a trustului să se îndrepte spre zăcămintele puternice, dar atrăsese atenția ca nicio exploatare să nu fie neglijată, să se încurajeze la maximum inițiative locale, să se intensifice cercetările pentru descoperirea filoanelor noi. Avusese oare trustul grija de asta? Dacă el împingea mereu materiale și bani spre minele bogate, nu cumva uitase că în orice exploatare se pot ivi zăcămintele noi? Și directorul general, stând gânditor în fața hărții de ipsos, trebui să recunoască, nu fără o ușoară înfiorare, că urmase sfatul ministerului numai pe jumătate. Încă nu-și dă seama de ce i s'a părut că ministrul însuși nu s'ar prea fi ocupat de minele care nu au filoane deschise. Poate faptul că se pomenea de „inițiative locale”, să-i fi lăsat această impresie, care a devenit cu timpul un fel de ușurare. În clipa asta, el e sigur că s'a lăsat influențat și de conducătorii unor secții ale trustului, interesați să-și simplifice munca, și care nu se fereau să vorbească despre unele exploatare ca despre niște paraziți. Când își amintește de cuvântul mânios, aproape revoltat al lui Deleșega, directorul general simte un fel de gădilătură în gât și parcă-i este rușine de minerii cu care va trebui să dea ochi.

Sunetul telefonului izbucni deodată, nervos, poruncitor.

— Să trăiești ortace, zise directorul general și lumina ochilor îi crescuse deodată. Poate că și el simți asta pentru că-și scoase ochelarii și-i puse pe hârtiile de pe masă. Uite, am citit, continuă el, am citit procesul-verbal. M'am gândit toată noaptea la ce-ai spus tu. Ai dreptate, măi omule. Ce faci acum?

— Mă pregăteam să intru în mină, răspunse Deleșega. Mă duc la „Stela” cu inginerul, poate atacăm zilele astea...

Câteva clipe tăcură amândoi. Apoi, directorul general înghiți repede în sec, își dres glasul și zise:

— Vreau să vin până la voi... Mă aștepti? Să merg și eu să văd ce-i acolo. Așa, uite, plec numaidecât, într'un ceas sunt la voi.

Puse receptorul în furcă și rămase așa câteva clipe, cu mâna sprijinită de aparat. Sgomotul orașului intra pe ferestrele largi, tremurau sunete de claxon, se auzea cântecul dela stația de amplificare, ciripitul vrăbiilor. Cu pași ușori, topind un zâmbet între buzele arse de tutun, se duse spre cuier și-și luă mantaua de cauciuc.

2

— Ei, trustul se coboară până la noi, zise Gheorghe Deleșega, clipind din ochii albaștri, adânci, care contrastau cu fața aspră, ca cioplită într'un lemn întunecat.

Inginerul Șerbănescu tresări și-și înălță capul:

— Asta-i bine. Chiar directorul general?

— Chiar el. Spune că n'a dormit deloc și că în dimineața asta a mai citit ce-am arătat noi acolo. Să-l așteptăm. Asta ne scutește de rapoarte, vom putea hotărî chiar azi. Până atunci, eu mă reped la flotație. Iară nu-i minereu și mașinile țipă...

Aceste cuvinte l-au lovit anume pe Șerbănescu. Scaunul scârțâi sub trupul lui voinic. Iși trecu mâna peste frunte, parcă ar fi vrut să și-o răcorea-

scă. Deleşega era în pragul uşii când inginerul se hotărî să vorbească. Zise încet, socotind răspunderea ce-şi lua:

— Spune-le că într'o zi, două, vom avea din belşug.

Deleşega îşi umflă pieptul, strânse tare mâna pe clanţa uşii, îşi apăsă dinţii pe buza de jos. Se văzu că trăieşte un sentiment greu de mărturisit şi, într'adevăr, plecă fără să rostească un cuvânt. Traversă platoul străbătut de linii de vagonet, legănând încet lămpaşul. De trei săptămâni era directorul minei, dar el tot nu părăsea lampa de carbid pe care o purtase o viaţă întreagă. Ea făcea parte din fiinţa lui şi n'o lăsa nici când se ducea la flotaţie sau la ateliere, unde nu-i era de niciun folos. În birou şi-o punea pe masă, alături de dosare şi grafice, s'o aibe la îndemână, ca pe o armă. Era o lampă grea, sistem vechi, cu care venise la mina aceasta prin 1947. Şi şapca de piele, bătută cu pulbere de minereu, scorojită de apele subpământene, tot dinainte o avea. Mărturisea uneori că nu se poate despărţi de ele şi că ar fi bine dacă, atunci când va fi să fie, le-ar lua cu el în bezna cea mare. Chipul lui încremenit, lasă în asemenea clipă să-i scape o abia văzută îndulcire. Numai ochii îi ard necontenit şi toată viaţa lui sufletească pare concentrată în aceste două luminiţe albastre. Cei care vorbesc cu dânsul i se uită mereu în ochi, căutând acolo înţelesul mai deplin al vorbelor rostite scurt, egal, ca nişte lovituri. De altfel, vorbeşte foarte puţin şi mai ales de când e director îşi drămuieşte fiecare cuvânt. Despre asta, inginerul Şerbănescu spune că vorbele noului director fac parte din procesul de producţie.

Când paşi pe treptele ce duc la maşinile de flotaţie, Gheorghe Deleşega îşi muşcă după obicei buza.

În faţa zăcătoarelor imense în care minereul se descompunea sub puterea cianurii şi a altor esenţe chimice, Deleşega îl întâlneşte pe inginerul Gheorghiu, un bărbat tânăr, cu chipul foarte alb şi părul blond, tuns scurt şi svârlit în sus. Când îl văzu pe director, inginerul veni către el mergând foarte drept, apoi se înclină uşor şi făcu o mutră gravă care nu-i stătea deloc bine. Deleşega îi strânse mâna şi se încruntă puţin în clipa când Gheorghiu rosti:

— Am onoare să vă salut...

Nu-i plăcea lui Deleşega formula şi de câteva ori îşi pusese în gând să-l întrebe ce rost au la urma urmei, aceste cuvinte. Totdeauna însă renunţa pentru a nu-l jigni.

Porniră amândoi printre recipientele în care se svârcolea pasta cenuşie.

— Cât aţi dat ieri?

Gheorghiu scoase carnetul de producţie, căută câteva clipe şi rosti cifra, cu un soi de nepăsare profesională.

— Mergem tot mai jos, zise ca pentru sine Deleşega. Ăsta-i un fel de deficit planificat... Râse scurt, cu amărăciune, şi adăugă: Niciunul dintre noi nu şi-a dat seama unde vom ajunge. Azi ţi-a venit ceva minereu?

— Da, cam slăbuţ...

Urcară scara la staţia de concasare. O pulbere alburie tremura în razele strecurate pe ferestrele murdare. Câteva femei lucrau acolo. Deleşega le privi atent câteva clipe, spuse „noroc bun“, dar cuvintele nu i se auziră din pricina sgomotului maşinilor. Intinse mâna spre banda rulantă şi luă o bucată de minereu, o examinează, o strânse în pumn, apoi o aruncă la picioare, cu o ciudă abia stăpânită. Gheorghiu înţelese şi zâmbi. Merseră tot mai sus, la moara de minereu, la separatoare, la funicular. Cupele veneau încet dinspre gura minei şi răsturnau aceeaşi rocă tare, dar stearpă. Pe alocuri se vedeau uşoare mineralizaţii şi Deleşega le căuta ca pe bucăţile

de aur nativ. Lovi cu lampa într'o bucată de piatră și se întoarse spre Gheorghiu, zicând:

— Vezi, suntem pe un drum bun. În curând vom da peste un filon bogat.

— Am observat și eu, zise inginerul. În ultimele două zile mineralizația e mai frecventă. Dar filonul poate fi încă departe...

Indoiala inginerului era justificată, totuși pe Deleşega îl cam mâhni. Spuse, privindu-l în ochi pe tânăr:

— Ce să facem? Așa-i legea lucrului nostru. Dar eu mă leg în fața dumitale să-ți dau minereu bun. Ai auzit de filonul XXV?

— Mi-a vorbit Șerbănescu, dar se pare că el se teme să atace acolo.

— Nu se teme, spuse tare Deleşega. Nu se teme Șerbănescu, a văzut el lucruri și mai grozave, dar n'a fost ajutat. Pășind înapoi pe scară, continuă să mormăie: — Se teme Șerbănescu... cum o să se teamă un inginer? Nu se teme nici dracu', dar am uitat de datoriile noastre.

Gheorghiu își trecu mâna prin păr și încercă să repare:

— Mă iertați, este o impresie a mea... Eu nu prea cunosc mina, dar vorbesc oamenilor, știți...

Se opriă într'un loc mai liniștit și Deleşega, din obișnuință, își cercetă lampa. Dar pentru alte pricini se oprise el. Zise privind podeaua prăfuită:

— Vorbesc nevolnicii. Știi, sânt printre noi oameni proaspeți, neobișnuți încă, care se sperie și când țipă flacăra lămpașului. Minerul adevărat altfel gândește. Și mai sunt și din cei cu mintea de câneapă, care se trezesc tot pe vremea „Petroșanilor“ sau „Auromului“.

Voind parcă să facă o legătură directă între spusele sale și unele lipsuri ale uzinei de flotație, adăugă numaidecât:

— Te-ai interesat de ce întârzie instalația de ventilație? Nu? Apoi vezi? Hai cu mine la ateliere.

În obrazul alb al lui Gheorghiu năvăli puțințel sânge. Nu găsi cuvinte să-și motiveze nepăsarea și, dealtfel, știa că Deleşega nici nu le-ar lua în seamă. Directorul ar fi așteptat poate un răspuns, dar văzând că nu vine, zise tot el:

— Așa că, nu-i numai minereul de vișă. Aici sânt multe de făcut. Aș vrea să simt, știi, că un om tânăr e șeful uzinei noastre. Când vin pe aici să aflu tot lucruri noi... tare aș vrea. Ce spui? Va veni ziua ceea?

— Să sperăm, îngăimă Gheorghiu.

În clipa asta se auzi claxonul puternic al „Pobedei“ dela trust. Deleşega tresări și trecu lampa dintr'o mână într'alta. Se gândi că nu s'ar întâmpla nimic dacă directorul general ar mai aștepta puțin, dar ardea să intre în mină, știind că azi se va alege într'un fel. Până la urmă, îi spuse lui Gheorghiu:

— Du-te dumneata singur la ateliere. Vezi câte tuburi sânt gata și da dispoziție ca mâine dimineață să înceapă instalarea. Mai târziu voi trece și eu pe-acolo. Noroc bun...

— Am onoare să vă salut... spuse inginerul foarte înviorat.

Deleşega făcu câțiva pași dar se întoarse iute și zise, chinuind un zâmbet:

— Ascultă tovarășe inginer, de mult voiam să te întreb, ai dumneata onoare așa de multă de o împrăști pe toate drumurile?

Gheorghiu păru că nu înțelege, apoi se uită sfredelitor la director și răspunse sec:

— Așa sunt obișnuit.

Se întoarse și porni spre ateliere cu pas apăsător.

Deleşega clătină încet din cap și se gândi că poate n'ar fi trebuit să-i vorbească chiar așa acestui tânăr pe care-l prețuia și-l iubea.

Locomotiva svăcni și pătrunse în șuvoiul de aer rece din gura galeriei. Pentru că făcea un drum neprevăzut în planul de transport al zilei, mecanicul lovea într'una clopotul și vântura lămpașul dând de veste convoiului de vagonete care se îndrepta spre esire. Trebuia să-l întâlnească la „duplă“, locul unde galeria se lărgea și lăsa spațiu unei linii paralele. Până acolo era cale bună, dar într'o mină, în beznă, se pot întâmpla totdeauna lucruri neprevăzute și minerul se cuvine să fie mereu cu atenția încordată. Lui Deleşega îi plăcea prudența mecanicului, deși cam împiedica discuția lor. Directorul general își îmbrăcase salopeta peste hainele obișnuite și arăta ca un urs. Pălăria de cauciuc îi venea până în marginea ochelarilor ale căror lentile sticleau în bătaia flăcării dela lămpașul așezat la picioare.

— Cu căldura încă ne-am descurca, spunea inginerul Șerbănescu, dar este vorba de gaze. Nu le putem evacua. Ca să instalăm tuburile pe puț ne trebuiesc materiale speciale și noi nu le avem în momentul acesta. Și acolo este nevoie de o mare cantitate de aer. Am făcut azi dimineață o încercare. Nici lampa nu arde...

— Nu putem părăsi vâna asta, strigă tare Deleşega, aplecându-se mai cu seamă la urechea directorului general. Din felul cum începe, putem bănuî că mai târziu dăm de *volbure* și de *cuiburi**). Noi suntem oameni de meserie, știm ce'nseamnă asta.

— Pe vremea „Petroșanilor“ s'a înaintat o sută de metri, pe urmă s'au lăsat păgubași, zise Șerbănescu. Au murit și doi mineri. Noi nu putem risca una ca asta. Dacă nu găsim un mijloc de aeraj...

Vocea inginerului era scăzută, deși se simțea trecând prin ea o undă de hotărîre.

— La suprafață ați cercetat, nu este nicio urmă de *afloriment***) ? întrebă directorul general.

— Umblă geologii de o lună, zise Șerbănescu. Filonul XXV are o *cădere****) culcată, merge aproape orizontal, nu poate fi vorba de urme la suprafață. Dacă ar avea cel puțin direcția spre sud am putea nădăjdui să ne apropiem de galeria „Frederic“. Am redeschide-o pentru aer, deși ar fi o lucrare grea și costisitoare.

Tăcură cu toții. Era și obositor să vorbească în hurelul motorului și al roților. Gura minei se mai zărea ca un punct alb și din tavanul galeriei începu să picure apă. Pe porțiuni foarte lungi roca era foarte dură, dar apa de infiltrație își făcea totuși loc, se strecura prin cele mai mici fisuri, și ajungând la pereții galeriei se lăbărta, se întindea, parcă pentru a se odihni. În unele locuri, în tavan, se arătau țurțuri albaștri și roșcați, depozite mici de minerale ascunse cine știe unde în străfundurile pământului și dizolvate de apă în cuprinsul a sute de ani. Nemișcarea aceasta înghețată, de îndată ce se iveau trenul cu luminile lui, începea să tremure ca o turmă de umbre și nenumărate sclipiri înșelătoare goneau speriate înainte și înapoi. Din sută în sută de metri se vedeau cioplite pe pereții galeriei cifrele metrajului. La metrul 2600 un hurel surd ca o prăbușire

*) volbure și cuiburi: *zăcăminte neregulate, de forme și dimensiuni diferite.*

**) afloriment: *locul unde un filon străbate ușor la suprafața solului.*

***) cădere: *poziția filonului.*

gigantică veni în întâmpinarea trenului și o lumină orbitoare inundă galeria. Era prima stație de compresoare. Mașinile negre și unsuroase urlau sub hruba de piatră și sub stăpânirea acestui huiet, omul era îndemnat să vadă mai întâi capul de mort zugrăvit pe o scândură și cuvintele poruncitoare: „Pericol de moarte“. Vuietul compresoarelor și lumina prea albă rămaseră curând în urmă ca o misterioasă uzină subterană, și iară domni întunericul umed. Înainte se zări deodată o lumină mișcătoare. La „duplă“ aștepta convoiul cu minereu. Locomotiva își încetini mersul, trecu macazul cutremurându-se și intră pe linia a doua. Până la capătul galeriei principale, unde începea transportul cu *colivia**), mai trecu aproape un sfert de ceas. Cei trei conducători fură întâmpinați de o mulțime de mecanici, lăcătuși, vagonetari și tehnicieni. Aici era baza minei, generatoarele electrice, mașinile ascensorului subteran, depozitul de explozibil, atelierele, postul de prim ajutor, biroul normatorilor. Totdeauna se aflau aici oameni mulți.

Directorul general sări depe banca vagonetului și, mișcându-și trupul lui gros, începu să strângă mâini în dreapta și în stânga. Se aflau aici prieteni vechi, mineri, maiștri, artificieri, cu care lucrase ani lungi și grei, în nenumărate galerii. Ei îl priveau acum și-i vorbeau ca unui tovarăș vechi, dar se citea în ochii lor un soi de mirare. Directorul general al trustului simțea asta și se purta cam stângaci, negăsind cuvintele și întrebările cele mai potrivite. Își dădea seama că a stat mult prea departe de acești oameni. Aduse vorbă de filonul XXV și limbile se iuțiră.

— Dacă răzbim acolo, n'am avea destule vagonete, spuse un maistru bătrân care purta pe umăr o cunună de fitil „Bickford“, pentru explozii.

— Aer, dacă ar fi aer, zise dând din cap un tehnician tânăr.

— Dar cu căldura ce faci? întrebă unul pipiriu și cu înfățișare parcă speriată. Cine dracu' poate lucra la cincizeci de grade?

— Ei, lasă, că nu-s chiar cincizeci, spuse încet Gheorghe Deleșega. Și nici nu-i peste tot la fel. S'ar putea să dăm peste locuri mai ușoare.

Directorul general se tot frământa pe picioare. Zise:

— Măi ortaci, noi ne ducem acum acolo. Ne-om sfătui și cu dumneavoastră care cunoașteți locul mai bine decât mine. Să vedem, poate c'om izbuiți, dar nu ne cere nimeni să mutăm munții din loc. Slavă domnului, că nu se sfârșește minereul cu filonul XXV!

Răse încetișor și privi către Deleșega, căruia nu-i prea plăcu acest fel de a vorbi despre filonul care era un fel de dușman al lui și care trebuia neapărat doborât. O față aduse în pumni câteva bucăți de carbid și începu să încarce lămpile. Inginerul Șerbănescu discută puțină vreme cu normatorii, apoi își desbracă flanela și-și puse salopeta direct pe cămașă. Luă și o șapcă străveche, arsă și bătucită de pulbere. Reglându-și flacăra lămpii, îi spuse directorului general:

— Desbracă-ți hainele, tovarășe, c'ai să vii leoarcă de sudoare.

Directorul general se supuse și pași spre camera normatorilor. Grupul se mai împlini cu un maistru și cu tehnicianul cel tânăr și porniră cu toții spre colivie. În cușca de fier rămase aprinsă o singură lampă, așa cum spune regulamentul, apoi colivia svâcni în jos, gemând greoi și scârțâindu-și fierăria umedă. Orizontul unu, doi, trei, patru... se succedau cu repeziciune. Unele galerii erau părăsite, în altele se zăreau o clipă licărind flăcări galbene. La orizontul opt, colivia se opri. Câtă vreme s'au aflat în puț, oamenii n'au simțit căldura care creștea mereu, dar în clipa când părăsiră cușca, un val

*) colivie: ascensor subteran cu care se transportă muncitorii și minereul.

de aer fierbinte îi lovi. Directorul general simți deodată cum îl năpădește umezeala și pielea începe să-l furnice. Numai după câțiva pași, broboane de sudoare au început să apară pe fețele lor și scăpărau ca niște scânteii la lumina gălbuie a lămpașelor. Roca devenea din ce în ce mai coaptă, ca lutul ars, părând de departe sfărâmicioasă din pricina porozității. Din loc în loc, armături vechi, arse și ele și aproape pietrificate, arătau semnele încercărilor vechi de a se pătrunde în această zonă de foc. După felul cum erau împănate lemnele, se vedea că acei care cutezaseră să lucreze aici s'au grăbit, au muncit sub apăsarea unei amenințări, știind că până la urmă vor fugi.

Galeria se strâmtă deodată și oamenii fură nevoiți să se înșire unul după altul. Lămpile ardeau din ce în ce mai slab și sfârâiau, parcă ar fi făcut un efort de a suge oxigenul care se împuțina. Și cei cinci mineri răsuflau tot mai greu, iar directorul general, chinuit de o astmă veche, își tot mângâia gâtulejul. Șerbănescu, care mergea înainte, se opri la un moment dat și zise lovind cu *hamerul* *) în stâncă:

— De aici încolo am lucrat noi, în nouă sute patrușapte... Ți aduci aminte, Anton baci?

— Cum drac' să nu? se auzi din urmă vocea maistrului. Am lucrat cu Pop, cu Săsăran...

Se lăsă iar o tăcere uscată, chinuitoare, ca înaintea unei explozii.

— Atenție, se auzi din nou vocea inginerului.

Se opri și lumină cu lampa o armătură putrezită care rânjea cu așchiile ei înnegrite, sub apăsarea unei bucăți de rocă dislocată. Ceilalți se aplecară până aproape de culcușul galeriei. Apoi începură să urce pe *suitoare***), unul câte unul, călcând atent pe scările cu ostrețe subțiri.

— Pe aici trebuie să băgăm tuburile de aeraj, zise Deleşega umblând la ventilul de apă al lămpii.

— Tubul va ocupa jumătate din spațiu, vorbi tehnicianul cel tânăr, privind în jos, spre director. Dacă facem găuri în *odihnitoare****), nici nu mai ai unde călca.

— Ai să vezi că se poate, zise cam supărat Deleşega.

Lămpile păreau că se chinuie mai rău decât oamenii. Se stingeau când una, când alta și acetilena rămasă nearsă otrăvea și mai mult aerul. Șerbănescu ajunsese celdintâi în capul scărilor și-și ștergea sudoarea de pe față cu mâneca salopetei. Intinse apoi brațul către directorul general și-l ajută să sară pe podiș. Aici galeria se înfunda. Nu rămânea decât o hrubă. Ajunseră și ceilalți și se băgară unii în alții, gâfâind, scărpinându-se într'una, aprinzând unul dela altul lămpile ajunse la capătul puterilor. Cu ochii mari, aprinși ca de o emoție puternică, Deleşega își făcu loc și apropie lumina de stâncă.

— Uite-l, bată-l Dumnezeu... zise el lovind cu bocancul în filon.

Vâna mineralizată pornea dela talpa galeriei ca un fel de fădăcină subțire, de o culoare puțin mai închisă decât aceea a sterilului. Către tavan se îngroșa.

— Nu cred să fie departe *punga*, rosti cam sfios tehnicianul cel tânăr.

— Poate fi la cinci metri sau la o sută, nu putem ști, spuse Șerbănescu.

— Ați luat probele aici? întrebă directorul general, suflând greu.

*) *hamer*: ciocan special folosit mai ales de geologi.

**) *suitoare*: lucrare minieră, înclinată sau verticală, care se sapă de jos în sus.

***) *odihnitoare*: poduri de lemn, instalate din loc în loc în *suitoare*, pentru odihna celor care urcă.

— Cum să nu! Chiar acum două săptămâni, zise repede Deleşega, simţind că acum începea de fapt munca aici. Ne-a şi venit răspuns dela „Icemin“. Patruzeci la sută...

Deodată inginerul Şerbănescu se sprijini cu mâna de peretele hrubei, căscă puţin gura, părând că zâmbeşte. Dându-şi seama că inginerului i se face rău, Deleşega îl şi apucă de braţ şi-l trase spre scară, strigând:

— Haidam jos!

Începură să coboare scara, ajungându-se unul pe altul, aproape călcându-se pe mâini, gonind către aer, către viaţă. Multă vreme niciunul nu vorbi. Tăcerea aceasta spunea limpede că era greu de luat o hotărâre. Abia când ajunseră la colivie, Deleşega oftă adânc şi zise apăsând pe butoanele de semnalizare :

— Cum îi, cum nu-i, noi trebuie să intrăm aici...

Privea în pământ ca şi cum s'ar fi temut să nu întâlnească vreun protest.

— Trebuie să ne gândim bine, zise încet directorul general. Să încercăm să aerisim. Dacă merge bine, ne putem lua răspunderea.

— Ce hotărăşte conducerea, asta vom face, vorbi Şerbănescu gânditor. Deleşega îl măsură iute, zicând:

— Dumneata faci parte din conducere şi eu ştiu că te îndeamnă inima să te bagi. Nu pentru dumneata te temi, ştiu asta. Dar noi avem sarcina să ridicăm mina. Eu, tovarăşi, nu pot să sufăr să fim tot la coadă. De mult ar fi trebuit să răzlim aici. Azi poate eram departe, am fi dat de locuri mai bune. Am mai întâlnit de astea în viaţă şi am biruit. Apăi dacă am biruit atunci, musai acum. Cine vrei să facă asta, dacă nu noi? Pământul nu urmează nevoile noastre, îşi are legile lui şi nu se supune decât atunci când eşti mai tare decât el.

— Asta aşa-i, mormăi maistrul. Eu m'aş băga să pusc odată, să văd ce mama dracului iese. Eh, Iezus Maria, că nu mi-s eu mai tânăr...

Colivia veni scârţâindu-şi fiarele. Curentul de aer rece din puţ învâlu trupurile asudate ale minerilor, înviorându-le.

Tipătul sirenei din galeria principală se strecura prin vinele de întuneric ale minei, vestind schimbarea echipelor.

3

Gheorghe Deleşega nu putea şti încă ce gânduri avea directorul general al trustului şi nici chiar de hotărârea inginerului Şerbănescu nu era sigur. Scurta cercetare a filonului XXV însemna însă pentru el începutul luptei împotriva inertei duşmăniei a pământului. În clipa când luase conducerea minei, înţelegea limpede că unitatea lui trebuie să facă un salt, că trebuie să treacă dela starea de rezervă la aceea de frunză, de front principal. Îşi dădea seama că saltul acesta nu e cu putinţă decât dacă va izbuti să înfrângă o anume amortire moştenită dela fosta conducere, care izbutise într'o măsură să împrăştie printre mineri credinţa că o bună bucată de vreme trebuie să se mulţumească cu un câştig mai mic, cu o producţie întâmplătoare şi că însăşi staţiunea de flotaţie a minei avea să aducă minereu din altă parte pentru a nu-şi înceta activitatea. Socoteala asta i se părea lui Deleşega nu numai primejdioasă pentru economia statului, dar şi potrivnică intereselor muncitorilor, în stare să stingă avântul născut între ei în ultimul an, când fuseseră confirmaţi cei dintâi zece stahanovişti. Întreţinerea şi creşterea acestui avânt i se părea că e prima lui sarcină, la îndeplinirea căreia trebuie să ajungă cu orice preţ, chiar dacă ar intra în conflict cu

trustul. Acum se grăbea spre birou unde, fără îndoială, avea să se desbată chestiunea atacării filonului XXV.

Se spălară cu toți și intrară în clădirea administrației, stăpâniți de un soi de voioșie. Era și greu să nu fii vesel în miezul acestei zile strălucitoare. Dinspre păduri venea un vânt jilav, pătruns de parfumul amărui al vegetației noi și chiar cântecul păsărilor se amesteca în huietul mașinilor dela flotație și al vagonetelor care cărau minereul. Căldura blândă a primăverii tremura deasupra acoperișurilor de țiglă roșie și dospea haldele de steril înălțate în marginea platoului.

În biroul lui Deleșega aștepta un om. Trecut de treizeci de ani, înalt, păstra încă ceva foarte tineresc în înfățișarea și mișcările lui. Telefonase la stația de compresoare din mină și i se spusese că directorul general al trustului, însoțit de Deleșega și de Șerbănescu, plecaseră *spre zi*. Intr'adevăr, după puțină vreme cei trei sosiră.

— Ai venit la timp, tovarășe, zise directorul general, întinzând mâna către omul cel înalt. Avem de luat hotărâri de seamă. Chiar îmi pusesem în gând să trec pe la partid. E bine că ești aici...

Deleșega și inginerul Șerbănescu nu se arătară mirați de prezența tânărului activist, ceea ce însemna că erau obișnuiți cu vizitele lui.

— N'ai fost aseară, tovarășe director, zise activistul privind în ochii sinilii ai lui Deleșega.

— N'am putut, toată noaptea am fost la trust. Și acum a venit trustul aici...

Privi către directorul general, lăsând să se înțeleagă că el acorda acestei vizite o mare importanță.

— Noi am discutat aseară situația de aici, mai zise activistul. Dacă ai fi fost acolo, ne-ai fi dat unele lămuriri. Oamenii nu sunt mulțumiți de felul cum merg treburile. Unii dintre noi știam treaba asta, dar nu ne-am mișcat. Incepe să se vorbească răspicat: „Ori puneți mina pe picioare, ori plecăm la alte exploatare“, spun minerii.

— S'au obișnuit cu câștiguri mari, observă Șerbănescu.

— Și asta credeți că e rău? întrebă activistul. Câștigul muncitorilor oglindește starea întreprinderii.

— Asta-i adevărat, mai zise inginerul. Dar în minerit există întotdeauna și epoci mai grele, acesta e specificul muncii noastre.

Deleșega se frământa. Vorbi cu un fel de mânie:

— Ne-am obișnuit să stăm prea mult de vorbă și să ne văităm, în loc să luptăm cu greutățile. Eu...

— Aseară s'a vorbit de filonul XXV. Velean Nicolae, stahanovistul, a adus vorba. El susține că s'ar putea lucra acolo, spuse repede activistul.

— Cunoști locul? întrebă directorul general, zâmbind.

— Am fost de nenumărate ori. Știu că-i foarte greu. Totuși, eu cred că odată și odată trebuie să pătrundem. O cer muncitorii. Datoria dumnea-voastră este să le puneți la dispoziție ceea ce le trebuie.

— Din partea trustului, tot ce se poate. Noi nu suntem contra, dar avem partea noastră de răspundere. Cred că ar trebui să întrebăm ministerul...

— Și dacă ministerul ar fi de acord, ce ai propune, tovarășe director? întrebă trimisul organizației de partid a trustului.

— Să atacăm mâine dimineață. Vom alege muncitorii cei mai curajoși și mai pricepuți.

Tăcură cu toții câteva clipe. Afară, pe platou, începuse zarva obișnuită la ceasul acesta. Oamenii ieșiți din mină se îndreptau spre cantină sau se

spălau la cișmeaua din dreptul magaziei de materiale. O parte din cei care se pregăteau să intre în galerie, discutau cu normatorii, cu maiștrii, cu tehnicienii. Locomotivele duduiau înfundat, împrăștiind în aer mirosul înțepător de motorină arsă.

Activistul privi câteva clipe pe fereastră, apoi zise:

— Eu propun să stăm de vorbă cu oamenii. Acum sunt aproape toți pe platou. Să vedem ce cred și ei. În orice caz, la filonul XXV trebuie să se lucreze deocamdată cu voluntari.

— Trebuie să-i întrebăm. Haidem, zise repede Deleşega, îndreptându-se spre ușă.

Ieșiră cu toții pe platou. Parte din mineri se și urcaseră în vagonete și, fumând sau sfātuind, așteptau plecarea trenului. Deleşega făcu un semn larg, vânturând brațul către poartă, spre cantină, spre atelierul unde mulți își dregeau lămpile. Văzându-l pe directorul general al trustului, minerii înțelesesă îndată că este vorba de ceva deosebit și se strânsesă în jurul trenului. Cineva dădu fuga la cantină să-i vestească și pe cei care ieșiseră din schimb. Deleşega îi strigă mecanicului să oprească locomotiva și el însuși sări pe platforma unui vagonet. Era îmbrăcat încă în salopetă și cu cisme de cauciuc, așa că nu se deosebea cu nimic de ceilalți mineri. Cuprinsă de lumina puternică a zilei, fața lui era acum mai tânără, mai puțin întunecată. Ea arăta totuși încordare. Directorul simțea privirile tuturor ațintite asupra lui. Iși dădea seama că-l priveau muncitorii cu care o viață lucrase cot la cot, în galerii, luptându-se cu stânca. Și se simți încărcat de răspundere. Și-aduse aminte că aceeași emoție îl înfiorase cu un an în urmă când i se prinsese pe piept „Ordinul muncii“, sau când aflase vestea că i s'a acordat titlul de stahanovist. În asemenea momente, sub bătaia inimii, din roiul de gânduri care-l încerca, el desprindea anume unul care-l întreba dacă merită într'adevăr această prețuire și dacă va ști să răspundă cu faptele și cu toată viața lui.

Intinse mâna și îl trase și pe directorul general în vagonet, apoi sări lângă ei și activistul care-și astâmpăra într'una părul sbârilit de vânt. Minerii se strângeau tot mai mulți. Unii aveau fețele acoperite de pulbere vântată și ochii le scliffeau nefiresc din această pricină.

Deleşega ridică puțin bratul și începu să vorbească:

— Tovarăși, v'am adunat ca să vă dăm de veste că am hotărât să atacăm filonul XXV...

Se făcuse o liniște desăvârșită. Se auzea doar zumzetul unor mașini electrice la flotație.

— Avem un filon bun și n'am intrat în el, zise mai departe directorul.

— Acolo și cârțița intră greu, răzbi un glas.

Deleşega nu luă în seamă aceste vorbe. Mulțimea începu să se frământa și el simți că acesta e momentul cel mai dureros. Zise, întorcându-se puțin către activist:

— Comuniștii care au fost aseară la ședința dela organizația trustului au cerut să atacăm filonul. Nu silim pe nimeni să lucre acolo. Dar știm că se află printre noi mineri care nu s'ar teme să atace. Om lua toate măsurile ca să avem aer și nu se poate să nu biruim.

— Cum să nu intrăm? Tune-l dracu de filon, am mai văzut noi de-astea, strigă unul înalt, slab și osos.

Printre oameni își făcu loc unul cam puțințel la înfățișare. Iși împinse pălăria cauciucată de pe frunte și strigă:

— Eu mi-am luat angajamentul în ședința de partid să mă bag la XXV. Mai caut un ortac și mă bag...

Acesta era stahanovistul Velean Nicolae.

— Bun, zise tare Deleşega, dar glasul îi tremura. Cine vrea să se însoţească cu tovarăşul Velean?

— Eu mă duc bucuros, se auzi o voce tânără.

— Şi eu mă duc, strigă un altul cu obrazul roşu, plin şi luminos, ca de fată.

— Pe care-l alegi, Velean? întrebă Deleşega. Până când om avea aer destul, nu pot lucra decât doi oameni.

— Apăi, eu aş spune să meargă Buda Iosif, c'am mai lucrat cu el, ne cunoaştem.

— Aşa ortaci, mâne dimineată pregătim frontul. Trustul ne dă tuburi. Velean şi Buda, rămâneţi aici să ne sfătuim, încheie Deleşega.

Adunarea nu ţinuse mai mult de un sfert de ceas, dar minierii îl înconjurară pe Velean şi stătură încă mult de vorbă. Cei din schimbul doi începură să-şi aprindă lămpile. Curând, trenul lung, asemenea unui ciorchine de oameni, pătrunse încet în întunericul galeriei şi platoul se linişti. Dinspre cantină veneau clare sunetele pauzei dela posturile de radio.

În uşa biroului, directorul Deleşega, cu chipul tot aşa de încordat, zise către Şerbănescu:

— Du-te şi mănâncă, tovarăşe, pe urmă vino să tocim planul de atac. Trimit eu camionul la trust după tuburi.

4

Nicolae Velean scăpase trenul industrial care transporta minierii în oraş şi acum aştepta să plece camionul după tuburi. Până la ceasurile cinci lucrase cu Deleşega şi cu inginerul Şerbănescu la schiţa graficului ciclic. Făcuseră doar o schiţă, pentru că nu puteau prevedea toate lucrările ce se vor ivi. Se bucura că sfârşise iute treaba asta, deşi el nu era omul care-şi drămuia cu minuta vremea petrecută la mină. Dacă ar fi trebuit să stea şi douăzecişipatru de ceasuri, ar fi rămas bucuros. Astăzi însă, avea anumite pricini să se grăbească. De aceea, în timp ce lucra la graficul ciclic, îl tot întreba pe Şerbănescu cât e ceasul. Deleşega îl fulgera cu privirea, dar Velean n'a găsit putere să-i spuie că i se întâmplă câteodată unui om să fie grăbit. Dar li se întâmplă oamenilor şi altceva. Tocmai când trebuie să ajungă la un anume ceas într'un loc, toate socotelile se învârt în aşa fel, încât îţi trebuie o inimă de taur ca să învingi încetineala şi lipsa lor de grijă faţă de rosturile tale. La cinci fix camionul trebuia să plece spre oraş, dar la ceasul acesta şoferul încă mai trebăluia sub maşină, întins pe o prelată pătată de uleiuri. Din când în când, se ridica şi umbla pe la motor, suduind şi privind înlături cu atâta venin, încât era tare greu să te'ncumeşti să-i vorbeşti. Velean a aşteptat cât a aşteptat, s'a învârlit pe lângă camion, a fumat până i s'a cătrănit gura, dar până la urmă l-a răzbit:

— Mai durează mult, măi tovarăşe?

Şoferul nu răspunse numaidecât şi continuă să cotrobăiască prin lada de scule. I-a vorbit totuşi, destrămand nişte câlţi năclăiţi:

— Când o vrea ea.

Era vorba de maşină. Dar lui Velean i se părea că omul acesta face tot ce-i stă în putinţă ca el să nu poată ajunge acasă când ar fi trebuit.

— Sânt cam grăbit, zise el dându-şi seama că n'a găsit cuvintele cele mai potrivite.

— Te-oi fi grăbind dumneata... Şi eu mă grăbesc, toată lumea se grăbeşte, dar dacă ea nu vrea...

Peste puțină vreme mașina a vrut totuși să pornească. Deoarece mai toate transporturile de materiale se făceau cu trenul industrial, drumul nu era prea îngrijit și camionul, gol și ușor, sărea și se sbuciuma ca apucat de streche. S'ar fi convenit să meargă mai încet, dar Velean se bucura spunându-și că șoferul ținea scama de graba lui. De câteva ori scoase din buzunar o carte poștală mânjită, cu marginile ferfenițite, și citi literele de mașină: „Tovarășului Velean Nicolae, stahanovist. Vă comunicăm că în ziua de 7 Mai a.c. la orele nouăsprezece, vom transmite pe postul de radio București, cântecul „Drumuri“, cerut de dumneavoastră“. Aproape fără voia lui, Velean își aruncă ochii pe ceasul camionului. Ceasul acesta însă murise de mult și, rămas cu o singură limbă, și-o bălăbănea fără rost în dreptul lui șase.

Când intrară pe ulițele largi și pietruite ale orașului, căută turnul catedralei catolice. Era șapte fără un sfert. Coborî la podul cel mare de piatră și porni aproape fugind prin parc, către casa lui așezată între livezi, pe „Dealul Florilor“. Calea nu era lungă, dar lui i se părea nesfârșită. Ii suna într'una în ureche cântecul care-i era drag. „Drumuri, drumuri, ploaie și spini...“ Nu-și dădea seama de ce iubea atât cântecul acesta simplu, duios, aproape trist. Poate pentru că-i amintea unele drumuri ale tinereței lui, drumurile amare ale războiului, întinderea nesfârșită a pustiilor maghiare, șoselele sfârtecate de bombe, cărările ascunse în pădurile cehoslovace, toate drumurile pe care-l purtase viața.

Urcă gâfâind dealul acoperit cu iarbă proaspătă și văzu de departe pe nevasta lui, Erji, stând în poartă. Ii apucă brațul și'n aceeași clipă auzi vocea aparatului de radio: „Am transmis un program de cântece cerut de un grup de mineri stahanoviști“.

— Dece-ai întârziat? A fost tare frumos. Ți-au spus și numele.

Velean rămase liniștit. Bine măcar că a ascultat Erji. Zise zâmbind:

— Un blestemat de șofer. Am avut treabă și-am scăpat trenuțul. Las'că le mai cer eu niște cântece, dar am să le spun eu ziua, să nu se mai întâmple asta.

După obicei, Erji aduse lighianul cu apă caldă și-l puse pe un scăunel la rădăcina unui nuc bătrân. Gol până la brâu, Nicolae începu să se spele dar cu ochii cerceta straturile udate proaspăt, pe care începuseră să răsară legumele. Straturile erau așa de bine croite, țărâna atât de măruntă (femeia o fărâmițase adesea cu degetele ei), cuiburile de salată și de flori se înșirau în rânduri astfel desenate, încât bărbatul se simți năpădit de duioșie.

— Te-a căutat Șoni, spuse femeia. S'a dus pe la trust și spunea că poate trece pe aici către sară.

Șoni era Alexandru Velean, fratele stahanovistului, miner fruntaș la aceeași mină. Nicolae bănuia de ce-l caută Șoni. Le plăcea să vorbească adesea despre munca lor, mai cu seamă de când în sufletul lui Șoni, mai tânăr cu câțiva ani, încolțise gândul să devină stahanovist. El locuia încă în casa bătrânească, ascunsă între aceleași livezi, însă dincolo de pâraul ce venea din munte.

Soarele atinse creasta pădurilor și văzduhul se răcori deodată. Merii, perii, trandafirii sălbateci, smeușurile și vrejurile de fragi, potopeau înserarea cu mireasma lor crudă, dulce și amară în același timp. La poala dealului, orașul plutea într'o ceață ușoară, desprins parcă dintr'una din acele cromolitografii ce se mai găsesc rar prin librării sau debite de tutun. Din parc se strecurau, parcă trase de răcoarea pădurilor, melodiile grave ale unui concert de Liszt. Aceleași sunete, mai clare, mai precise, ieșeau pe fereastra casei minerului.

După ce se spală, Nicolae Velean se așează la măsuța de sub nuc și stătu așa multă vreme, liniștit, prinzând în ființa lui toate semnele acelei seri. Dar la marginea minții străjuia gândul la filonul pe care avea să-l înfrunte dimineața. El mai încercase odată să atace acolo, dar nu fusese ajutat de conducerea minei, nu se făcuse nicio încercare de a acrisi locul, și tentativa nu izbutise. Acum își dădea seama că trebuie să-și adune toată puterea, toată priceperea. Ochii minerilor erau ațintiți asupra lui. Și vorbele lui Deleşega cuprindeau un tâlc mai înalt chiar decât izbânda asupra înverșurării pământului dela orizontul opt.

— Tu trebuie să arăți acum că nicio putere nu-i mai mare decât a omului, îi spusese directorul la despărțire, cu câteva ceasuri mai înainte.

Din mintea lui Nicolae Velean zburau pe rând toate piedicile pe care le cunoștea sau le bănuia și nu rămânea decât bucuria izbânzii. Poate că și seara aceasta nespuse de frumoasă îl ajuta, îi arăta cât de puternică e viața, cât e de bine să trăiești.

— Erji... Erji, ce tot faci acolo? Vină'ncoace, tu, fată...

Femeia se ivi în pragul casei, ștergându-și mâinile de poalele șortului. Era tânără și frumoasă, cu ochii puțin încercănați de o suferință ascunsă.

— Vină'ncoace, mai zise Nicolae, prefăcându-se supărat. Așa, stai lângă mine.

O cuprinse de umeri și-și plecă pe furiș ochii către pântecul nevastei. Intrebă, închizând dintr'un ochi:

— Ce mai face Bela?

— Nu, nu Bela... Roji o chiamă. Ii tare neastâmpărată. Imi dă niște ghionturi! Are să fie rea, seamănă cu tine... mă duc, dă laptele în foc. Vrei să mâncăm afară?

Luminile orașului începură să tremure și să se înmulțească. Șoni nu mai venea, dar pe la ceasurile nouă bătu în poartă Iuliu Mureșan, un miner bătrân care locuia în apropiere. Era îmbrăcat în uniformă de miner și se ținea tare bătos, poate și din pricina câtorva halbe luate din zbor, la „Carpați“.

— Uite, veneam din oraș și am trecut să te văd, spuse Mureșan, așezându-se încet pe un scaun.

Nicolae era aproape desbrăcat, dar nu se sfii și-și adună doar pe lângă trup pijamaua de finet dungat.

— Am auzit că te bagi la XXV. Am fost și eu la adunare. Știu că ai rămas acolo cu Deleşega și cu ceilalți. Ei, ce-ai hotărât?

— Ce să hotărîm? răspunse cam fără chef Nicolae. Mâne dimineață îi dăm drumu'.

Bătrânul oftă și clătină capul.

— Of, of, prea te-ai înfierbântat. N'ai să răzbești, ascultă-mă pe mine. Și pe urmă, ce-ți trebuie ție? Nu câștigi destul? Nu ai unde lucra? Vrei să-ți rămâie femeia pe drumuri? După câte știi are burta mare.

Erji făcu deodată ochii mari, înălță capul și rămase ca o stană, parcă nici nu mai răsufla. Nicolae văzu asta, își frecă puțin bărbia și zise cu o urmă de mustrare:

— Ghiula baci, dumneata ești miner bătrân, cum poți să vorbești așa?

— Apăi, tocmăi pentrucă știu multe vorbesc așa. Acolo nu-i numa' căldură și duhoare. Din pricină că stânca arde, nici nu poți ști când se prăvale. Eu îți spun asta, c'am lucrat și am văzut ortaci murind lângă mine. Pe min m'a scăpat Dumnezeu, am avut noroc, dar tare m'aș mâhni dacă ți s'ar întâmpla ceva.

Moșneagul își sprijinea mâna uscată pe masă, vorbea blând, cu o sin-

ceritate părintească, și asta opri mânia lui Nicolae. Stahanovistul întinse mâna aproape de degetul lui Mureșan și zise zâmbind:

— Ghiula baci, nu te teme, azi nu mai lucrăm ca pe vremea „Petroșanilor“. Dece crezi că nu s'a intrat până acuma acolo? Tocmai ca să nu se primejduiască viața oamenilor. Și pe urmă, nu mergem așa, ca orbii. Pregătim frontul bine, armăm puternic.

— Bine, fătule, oftă iară Mureșan. Eu ți-s ca un tată și uite, mă întreb, dece tocmai tu, om tânăr?

— Doar nu crezi că avem să te lăsăm pe dumneata? Acolo-i nevoie de oase tari și bojoci sănătoși. Și slavă domnului, mă sparg de sănătate.

Nicolae scoase copilărește pieptul înainte și se ridică depe scaun. Nu era el prea voinic, dar pesemne se simțea într'adevăr tare. Mureșan se ridică și el și o întrebă pe Erji, care avea aceeași privire încremenită:

— Și tu... îl lași?

— Eu nici nu știu ce vrea să facă, zise femeia, încercând să zâmbescă. Dar dacă el crede că-i bine așa, cum am să-l opresc?

Și privi țință în ochii bărbatului ei, arătând o înțelegere mai veche, parcă ar fi spus: „eu sunt totdeauna alături de tine“.

Mureșan își puse chipiul și nu se putu opri să nu se privească în oglinda dulapului de haine. Apoi zise:

— No, sara bună dragilor. Am să mă gândesc în noaptea asta, oi întreba și baba... poate merg și eu cu voi. Că dacă-i vorba pe-așa, nici eu nu-s un becisnic. Patruzeci de ani în mină, drăguțele, și mai fac douăzeci. Acu' m'or băgat la *penzie*, dar eu nu mă las. Numa'... ai grijă!

După ce plecă bătrânul Mureșan, Erji desfăcu patul. Nu întreabă nimic, dar parcă toată ființa ei era prinsă într'un fel de ghiață. Aduse o cană cu apă, stinse lumina, mai foșni puțin prin casă, apoi intră în pat și se lipi de bărbatul ei. Ii auzea inima bătând frumos și liniștit. Tare ar fi vrut să știe ce avea să se întâmple a doua zi la mină, dar n'avu vreme să se hotărască să întrebe, că auzi șoapta lui Nicolae:

— Mâne intrăm într'un front greu. Tu să nu te temi. Nu mi-s singur. Toți mă ajută și eu pentru toți fac treaba asta. Acu'... mergem tot înainte. Da' oare de ce n'a fi venit Șoni?

Liniștea cuprinse încăperea. De afară se auzi un tunet îndepărtat, și o scânteiere scurtă de fulger atinse fereastra întunecată.

5

— Zorile îl prinseră pe Deleşega pe platoul din fața galeriei principale. Aștepta să iasă trenul cu minierii din schimbul de noapte și să transporte cu aceeași locomotivă tuburile de aeraj. Spre surprinderea directorului, inginerul Șerbănescu, în loc să vină cu trenul industrial din oraș, ieși din galerie.

— De unde vii, tovarășe inginer?

— Azi noapte am dormit aici, zise Șerbănescu, scotocindu-se prin buzunar, pe semne după țigări. Am intrat acum două ceasuri să pregătesc sfredele și armătură.

Lumina albastruie a dimineții juca pe obrazul lui lucios și cam palid. Deleşega îl privi câteva clipe, căutând cuvintele potrivite pentru asemenea situație. De unde până în ajun, Șerbănescu nu arăta mare entuziasm pentru planul de a ataca filonul, iată-l acum lipsindu-se și de patul lui de-acasă. De bună seamă a dormit îmbrăcat pe vre-un birou, poate nici n'a mâncat. Căutând să deslege taina asta, directorul zise:

— Trebuie să sosească și Velean. Ce zici de flăcăul ista?

— Da, e un om curajos, răspunse Șerbănescu privind soarele imens care creștea deasupra pădurilor.

— E, ia spune, când avem noi asemenea oameni, n'ar fi păcat să ne văicărim și să dăm din colț în colț după minereu?

Șerbănescu nu răspunse și se vedea că ocolește privirea directorului.

— Ai să vezi dumneata, mai zise Deleșega, ai să vezi că o să izbutim. Cine știe peste ce comoară dăm...

Inginerul zâmbi.

— Nu știu, nu pot să fac deocamdată aprecieri decât asupra lui Velean. M'a impresionat atitudinea lui și aș fi în stare să intru și eu cu el în front. Cât despre filon, și eu am nădejde. Aș dori să scăpăm odată de coșmarul ăsta.

Se auzi șuerând locomotiva trenului industrial și în câteva clipe minierii începură să intre pe poartă. Buda Iosif, cel care avea să lucreze cu Velean, părea tare grăbit. Își încărcă lampa cu atenție deosebită, îi dădu foc, o stinse și desfundă becul până când obținu o flacără puternică. Veni și Nicolae Velean, vesel, dar purtând pe chip urmele unui somn grăbit, frământat. Deleșega alcătui o echipă specială pentru instalarea tuburilor de aeraj și curând trenul pătrunse în galerie, duduind. La orizontul unu, echipele se împrăștiară, strigându-și „noroc bun“. Cățiva mineri veniră la Velean și-i strânseră mâna în tăcere. Știau cu toții ce avea de întâmpinat stahanovistul, dar orice vorbă era de prisos pentru oamenii aceștia căliți, aspri, obișnuiți din tată'n fiu să se lupte cu stânca. Bătrânul Mureșan care lucra la transportul vagonetelor cu colivia, strigă de departe:

— Când n'ai să mai poți, să mă chemi, fătule...

Velean și Buda pregătiră perforatoarele. Erau două mașini noi, cu dispozitiv pentru perforajul umed, cu coloana de susținere lungă, potrivită pentru locurile grele și periculoase.

Cei doi mineri, însoțiți de Deleșega și de Șerbănescu, porniră spre filonul XXV. Tuburile de aeraj aveau să fie trase sus cu troliul electric, dar până la instalarea lor avea să înceapă perforajul.

— Trebuie să ne obișnuim, zise Velean, poate pușcăm chiar până la amiază.

Șerbănescu îl privi cu coada ochiului, dar nu spuse nimic. În capătul scării se despărțiră. Velean și Buda montară furtunele de aer comprimat și suiră perforatoarele pe scări. Căldura și gazele începeau să se simtă. Pe cel din urmă podeț de odihnă, minierii se desbrăcară și rămaseră doar în niște chiloți. Scăpate din strânsoarea hainelor, trupurile se răcoriră deodată și mișcărilor lor erau mai iuți, mai precise. Anticipând parcă marile prăbușiri de mai târziu, simțind prezența oamenilor hotărâți să-l înfrunte, filonul dădu un avertisment. O bucată de piatră se desprinsă și alunecă la picioarele lui Velean.

— O *coptură* *) zise stahanovistul și ridică lampa deasupra capului.

Intr'adevăr, alte pietre stăteau gata să se desprindă. Ocoliră locul primejdios și ajunseră până la hrubă. Cu ciocanele de mână loviră îndelung pereții stâncii. Sunetele erau pline, sănătoase. Faptul acesta le dădu curaj și aproape că nu băgau de seamă cum se scurg șiroaiele de apă pe trupurile lor. Se mișcau încă iute, fără o vorbă. Lucra fiecare la un perforator, după metoda Cuznetov. Velean se pregătea să perforeze în filonul metalifer, iar Buda în steril, pentru evacuarea să fie mai ușoară. Lumina lămpilor începu să se micșoreze. Dădură drumul la apă, până când se auzi bolborosind

*) *coptură*: bucată de rocă dislocată, gata să se desprindă din masiv.

în jurul robinetului. Velean își mai aruncă odată privirea către tavanul hrubei. Moartă, nepăsătoare, stânca fierbinte avea totuși ceva amenințător în încremenirea ei. Găurile făcute de apa de infiltrație semănau cu niște ochi stinși.

Întâi răbufni perforatorul lui Buda, apoi cel al lui Velean. Incordat, ud, înfierbântat, trupul stahanovistului tremura sub sbuciumul mașinii. Dar numai după câteva clipe, simți un nod în gâtlee și parcă i se destrăma lumina ochilor. Lămpile pâlpâiau obosite. Minerul avu senzația că dacă sfredelul n'ar fi fost împins automat, el n'ar mai fi avut putere să-l preseze spre stâncă. Strânse mâinile pe mâner și se bucură simțind răceala lui metalică. Răsufla tot mai des și un gust sărat îi luneca pe buze. În cap parcă-i turna cineva într'una apă clocotită. Opri perforatorul ca să-și șteargă sudoarea de pe față și în clipa asta își dădu seama că mașina lui Buda tace. Se întoarse și-și văzu ortacul rezemat de stâncă, cu gura căscată, cu o mare spaimă zugrăvită pe chip. Se repezi la el, îl luă în brațe și-l târî spre gura puțului. Atunci se ivi și lampa lui Deleşega. Directorul apucă și el de trupul lui Buda. Cuprins de aerul mai curat ce venea din puț, Buda își veni în fire și îngăimă:

— M'a biruit blăstămatul. O țără de apă aș vrea... Mergem înapoi, Micloș, frate.

— Haidem jos, rosti scurt Deleşega.

În fundul puțului se zăreau lămpașe multe, se auzeau sunete înfundate, voci mânioase. Tubul de aeraj urca încet spre cuptorul dela filonul XXV.

Dacă Iosif Buda n'ar fi trecut pe la postul de prim ajutor, nimeni n'ar fi cunoscut întâmplarea și multe vorbe n'ar fi fost aruncate pe seama îndrăzelii lui Velean. În realitate, Buda își bandajase un deget rănit când urcase mașinile în front. Dar vestea că minerul n'a putut îndura munca dela filonul XXV a urmat o cale întortochiată, ajungând cu totul altfel la urechea unora. De aceea, mulți s'au mirat când la ceasul schimbului, l-au văzut pe platou. Îl credeau la spital sau chiar în mormânt. Minerul a râs, aducându-și aminte că tot așa se întâmplase odată, când lucrase într'o galerie inundată. Se găsesc totdeauna oameni cu închipuirea fără margini.

Ceasurile care s'au scurs până la a doua intrare în front, i-au arătat lui Velean că deocamdată ar fi bine să lucreze cu un singur perforator. Roca fiind din cele mai tari, nu îngăduia o mânuire rapidă a mașinii, încât timpul câștigat cu perforarea dublă, se pierdea cu pregătirea lucrului. Pe deasupra, oamenii nu se puteau controla unul pe celălalt. Deși își dădea seama că aerul venit prin tuburi va potoli într'o măsură temperatura, Velean știa că dușmanul principal erau gazele. Impotriva lor nu se putea lupta deocamdată, pentru că nu exista un curent care să le împingă spre alte cotloane ale minei. Nici cu masca nu se putea lucra, oxigenul fiind și așa destul de puțin.

Ținând seama de toate aceste fapte, stahanovistul abia acum avu un soi de îndoială ascunsă, dar în același timp și o mânie aprigă îi cuprinse ființa.

Seara nu avu putere să stea acasă și să înfrunte privirile întrebătoare ale nevestii. Umblă mult prin oraș, apoi se îndreptă spre trust. Dar în poarta mare, ca de cetate, se opri și o luă la dreapta pe o uliță strâmtă cu case vechi, cenușii. Într'una din aceste clădiri locuia stahanovistul Vasile Salocș, bun prieten al lui Velean. Salocș se miră când îl văzu intrându-i în casă la ceasul acesta, dar se și bucură. Era un bărbat înalt, puțin adus de spate, cu o față mare, osoasă, bătută cu crețuri mărunte, care de departe pă-

reau un fel de spuzeală. Minerul acesta era vestit în toată regiunea pentru priceperea lui la înaintări rapide. Lucra cu metoda minereului remanent, adică pușca și nu evacua frontul decât la intervale mari. Pentru asta îi trebuia o dibăcie deosebită în alegerea locului pentru găuri, pentru ca prin explozie, galeria să nu se înfunde. În loc de armătură folosea blocuri mari de steril, așa că făcea și mari economii de materiale.

Pentru Velean, sfatul acestui miner ar fi fost de folos și îndată ce se așeză pe scaun aduse vorba de filonul XXV.

— Știu, zise Salocș cu glasul lui gros, cumpătat, părând uneori prea aspru și sgârcit. Am auzit că ai intrat acolo. Apăi eu spun că ai să poți răzbi dacă ai un ortac bun și plămâni socotiți...

Umbla prin casă cu picioarele lui lungi, înfășurate în cioarcei maramureșeni. Plecase din satul lui de vreo douăzeci de ani, dar tot îi mai plăcea să umble cu straie țărănești și chiar se mândrea cu asta. Fusese în viața lui baci pe Gutin, și pădurar. În timpul războiului ajunsese până la un cuib de partizani în Tatra și când avea el chef, povestea întâmplări nemaiauzite din acele zbuciumate zile.

— Ce direcție are filonul? întrebă Salocș.

— După cum socot eu, merge spre „Stela”.

— Asta-i prost. Dacă o lua în sus puteai să ajungi la „Frederic” și căpătai aer bun. Știu eu?

La aceste vorbe, Velean tresări. Își frecă încet frunța și zise:

— Ai un creion. Vasile? Ia vină'neoacă. Tu cunoști galeria „Frederic”, ai lucrat acolo. Câți metri să fie dela *rostogol**) până la frontul meu?

Salocș aduse hârtie și creion. Velean începu să schițeze planul acestui sector.

— Apăi să tot fie vreo treizeci de metri, mormăi Salocș. Știu la ce te gândești și nu-i rău gândul tău.

— Da' am face un *intermediar*? **)

Salocș micșoră ochii și se gândi îndelung. Apoi își scăpătă mâna dreaptă pe genunchi și zise cu un început de hotărîre:

— Am să mă duc dimineța să văd ce-i acolo. Știu că era apă multă și armătura slabă. Poate c'om putea pătrunde. Tu încearcă să mergi mai departe și dă-mi de veste. Avem să vorbim și cu Deleşega. Ei, n'om rămâne noi de rușine...

Lui Velean îi luceau ochii. În clipa asta el și vedea intermediarul. Întrebă:

— Și dacă direcția aprobă, te bagi tu la „Frederic”?

— De ce nu? rosti Salocș, parcă ar fi fost vorba de un lucru mărunțel.

Se ridică și aduse o sticlă de jinars maramureșean. Turnă în două ceșcuțe de lut și zise:

— O fost muiera pe la mine. Ii tare frumos câmpul pe la noi, s'or face poame multe. Hai, ia și be... Lasă, nu te mai gândești. Nu te lăsăm noi, că doar nu-i numai treaba ta. L-ai văzut și pe Deleşega cum se perpelește? Nu mai are astâmpăr. Noi într-o lună trebuie să împingem în frunte mina noastră.

Salocș vântura ceșcuțele cu jinars și obrajii lui căpătau cu încetul culoarea vișinei prea coapte. Velean, dimpotrivă, neobișnuit, se îngălbeni. Maramureșanul era tot mai vorbăreț:

*) rostogol: gaură pentru scurgerea din abataj a minereului.

**) intermediar: galerie cu profil mic care face legătura între alte două galerii

— Ai văzut și la partid cum ne-a spus, că directorul cel vechi era un soi de putregai. A fost criticat și de foaia dela minister. De ce nu merge bine treaba? Dacă umbli tot pe locuri bătute, nu poți mări producția, și din pia-tră nu scoți metal. De asta arde Deleșega. L-a pus pe roate și pe Șerbănescu. Aista-i om bun, dar cam moale. Ei, măi Nicolae, multe învață omul cât trăiește. Aseară mi-au cântat la radio cântecul meu...

— Și mie mi l-or cântat, zise Velean.

— Știu, l-am auzit... strașnic. Unde s'a mai pomenit una ca asta? Eu, Vasile Salocș, minerul. Of, mie îmi pare că mi s'o schimbat sufletul, zău așa. Hai, ia și be.

Velean parcă nu auzi îndemnul lui Salocș. Se uită în ochii aprinși ai maramureșanului și zise:

— Da, ni s'o schimbat viața, dar noi încă se cade să mai învățăm cum merg lucrurile pe lumea asta. Ai văzut și tu la adunarea de partid. Nu îndrăzneam să tragem în vechiul director, nici noi, nici ceilalți muncitori. Știam bine că n'a lucrat cum trebuie, știam că și trustul are o vină, dar noi ne temeam să arătăm că știm. Vezi tu, mă gândesc câteodată, că noi, comuniștii, ar trebui să folosim mai bine învățătura pe care ne-o dă partidul.

Salocș înălță capul, își duse mâna către piept și spuse încet:

— Da, tot așa îmi spune și mie inima. Hai, rogu-te, ia și be...

— Nu, mă duc, zise Velean, sculându-se de pe scaun. Așa, Vasile, mâine dimineață să vorbim cu Deleșega, poate vă băgați la „Frederic“.

— La „Frederic“? Să mă bată Sân Pătru cu hadaragul lui dacă nu merg cu ochii închiși acolo...

Scrâșnea ușor din măsele și privea peste capul lui Velean, undeva, foarte departe, așa cum va fi pătruns zărilor pe vremea când se bătea cu furtunile Gutinului.

6

Planul celor doi stahanoviști fu înfățișat dimineața în biroul lui Deleșega. Pe masă era întinsă o hartă veche pe care numărați tehnicieni, mineri, maiștri sau inspectori își lăsaseră însemnările lor cu felurite creioane colorate. Deleșega stătea sprijinit cu coatele pe hartă și-și înălța privirile albastre spre inginerul Șerbănescu care, vorbind, își lovea palma stângă cu rigla de calcul.

— Eu m'am gândit de mult la treaba asta, și-mi pare rău că n'am spus-o. Iar mi-au luat-o înainte. Dar ca să pătrunzi în „Frederic“, îți trebuie tot atâta putere ca pentru XXV. Pe câteva sute de metri, armătura e putredă, și apa a ajuns până la genunchi.

— Credeți că ne spăriem de apă, tovarășe inginer? mormăi Vasile Salocș, care stătea mai departe și pufăia dintr'o țigară groasă.

— Cam de ce materiale am avea nevoie? întrebă Deleșega.

— Nu pot să-mi dau seama, n'am mai fost demult pe-acolo, răspunse Șerbănescu.

— Cred că nu cine știe ce. Evacuarea sterilului s'ar putea face prin *suitoare*, la „Stela“. Și acolo trebuie desfundat.

Deleșega își strânse buzele, oftă prelung și-și aruncă iar ochii pe hartă. Lucrurile se complicau prin deschiderea unui nou front în „Frederic“ și prin desfundarea *suitoarei*. Asta era o adevărată lucrare de investiție pentru care trebuia aprobarea trustului. „Dar să zicem că asta am obține-o noi, gândea directorul. Ce ne facem dacă filonul XXV se va arăta până la urmă sărac?“ Simți o undă de îngrijorare.

— Dacă nu se poate, eu merg înainte și așa, zise hotărît Velean, punând mâna pe lampă. Acum nici dracu nu mă mai oprește.

— Să mai încercăm astăzi, tovarășe Deleșega, spuse Șerbănescu moale, fără prea mult entuziasm. Dacă nu merge nici acum, numaidecât trebuie să atacăm pe la „Frederic”.

Directorul făcu câțiva pași prin încăpere, se opri, se uită puțin pe fe-reastră și zise hotărît :

— Așa, Velean, mai încearcă azi. Dacă vezi că nu mai poți, nu zăbovi. Fugi și ai grije de Buda. Noi mergem la „Frederic” să vedem ce-i acolo și pe urmă am să vorbesc cu trustul. Haidam.

În trecut, galeria „Frederic” fusese deschisă dar nu înaintase decât vreo patru sute de metri. Fusese părăsită și din pricina infiltrațiilor abundente, dar mai cu seamă pentru că filonul XXV nuse arăta. Pe atunci nu se cunoștea precis care este direcția acestui bogat zăcământ, și societatea „Petroșani”, stăpâna din acea vreme a minelor, a preferat să atace locuri mai puțin costisitoare. Încercări de a se ajunge la filon s’au mai făcut, dar prin galeria principală, încât despre „Frederic” se vorbea ca despre un lucru fără rost, și fusese aproape uitată. Dar cine urca arar poteca pe coasta dinspre apus a muntelui, întâlnea haldele de steril pe care vânturile le îmbrăcaseră cu o coaje de pământ și cărora le aduseseră și sămânță de copaci și buruieni pentru o vegetație săracă, palidă, oropsită. Gura galeriei era astupată cu un oblon de scândură groasă, proptită cu un bulumac. Din două leături era făcută o cruce, semnul străvechi pentru locurile primejdioase din mină. Pe oblon careva scrisese cu păcură: „Intrarea interzisă. Pericol de moarte.”

Deleșega, Șerbănescu și Vasile Salocș, încălțați cu cisme de cauciuc înalte până la solduri, urniră oblonul care căzu la pământ cu zgomot înfundat. Iși aprinseră lămpile și pășiră pe traversele putrede. Mirosea a mucegai și a pucioasă și numai după câteva zeci de metri din tavanul galeriei începu să curgă apa în picături mari, măloase și reci. Vasile Salocș mergea înainte, cu lampa ridicată sus, deasupra capului. Se iviră și armăturile, negre și ude, încălecate, frânte, mâncate de umezeală. Unele scăpaseră din încheetură, și se așezaseră deacurmezișul sau zăceau cu botul în mărul roșietic care se scurgea încet pe lângă traverse. În astfel de locuri armăturile nu trebuiesc atinse cu niciun clip; stâncă dislocată sprijinindu-se adesea pe un putregai, ar fi de ajuns o ușoară tremurare a acestuia pentru a provoca prăbușirea. Salocș se întoarse și vorbi încet, parcă s’ar fi temut și de tremurul glasului:

— Luați sama... Aplecați-vă.

Merseră vreo douăzeci de metri, aproape târându-se prin apele cu care oxizii de fier făcuseră o pastă de un roșu cărămiziu. Mocirla se subția, se adâncea și ajunsese până la genunchi. Intunerecul adormit de zeci de ani, clipea acum, gemea, răsufla și din când în când parcă el ar fi vorbit, așa sunau de adânc cuvintele oamenilor.

— Și *ocrul* *) ăsta ar putea fi scos, zise Deleșega. Am auzit că fabricile duc lipsă.

† Nu răspunse nimeni. Șerbănescu măsoara apa cu un retevei și, cu o curiozitate profesională, din când în când cerceta pereții galeriei. Nu era nicio urmă de mineralizație. Andezite și calcaruri, șisturi argiloase, grezii, zăceau sub mazăga trandafirică a sulfurilor. Dormeau de miliarde de ani și

*) *ocrul*: oxid de fier, folosit în industria de coloranți

geana lor vânătă părea că tresare la trecerea acestor trei făpturi ciudate. În unele locuri creșteau din tavan țurțuri albastri, gălbui, sidefii, care, avizi de lumină, culegeau într'o clipă pâlpâirea lămpilor și o închideau în frumusețea lor rece. Deși văzuseră multe asemenea jocuri ale naturii oarbe, minerii încă erau ispitiți să le admire.

— Ia uite ce minunăție, spuse Salocș, ridicând lampa.

— „Frederic“ a avut vreme să-și facă de cap, zise râzând Șerbănescu.

În fund, în întuneric, se auzea un huiet înfundat. Un adevărat pârau vertical închidea drumul. Oamenii își ridicară gulerele mantăilor, adăpostiră lămpile și trecură ca pe sub o ploaie torențială. Ca și cum acest torent ar fi fost un hotar, dincolo înțunericul se liniști, mocirla se subție și pereții galeriei erau acum aproape uscați, de un cenușiu deschis în care se vedeau desenate bine straturile. La capătul galeriei, tavanul se înălța și se mai vedeau încă urmele găurilor dela ultima pușcătură. Un sfredel rămăsese înfipt în rocă, asemenea unei săgeți.

— Așa mai merge, zise Deleșega, lovind cu ciocanul în piatră. Aici nu-i nevoie de armare.

După ce se odihniră și fumară, inginerul Șerbănescu scoase harta sectorului și o desfăcu.

— De aci trebue s'o luăm la stânga, cam patruzeci de grade, zise el. Vezi, ei au mers bine un timp dar s'au speriat de apă și au bănuț că filonul are culcușul mai jos.

— Aici e aer ca afară, roști Deleșega, răsuflând adânc. Dacă noi pătrundem până la XXV, micșorăm, la jumătate temperatura și lucrăm în voia cea bună.

— Eu vă dau intermediara într'o săptămână, spuse hotărât Vasile Salocș. *Rambleiez* *) cu minereu și dacă lucrez cu două perforatoare, pușcă de două ori pe schimb.

— Alege-ți ortacii și dă-i drumu', roști scurt Deleșega.

— Dar cum rămâne cu trustul? zâmbi Șerbănescu.

— Lasă-i. N'ai văzut? Directorul general ne are la inimă.

Porniră înapoi spre gura minei. Vasile Salocș se mai întoarse odată și privi stânca fulgerată de exploziile vechi.

Nicolae Velean și Buda Iosif lucrau de un ceas la filonul XXV. Amândoi erau aproape goi și pulberea dela perforaj se lipea de trupul asudat, curgea pe șanțul spinării, pe piept, pe frunte. Aerul împins de tuburi primenea puțin frontul, dar temperatura rămânea aceeași, înnăbușitoare, uscată, având parcă o consistență străvezie. Perforatorul înainta greu și capul sfredelului trebuia schimbat des. Buda ținea piciorul metalic și regula aerul comprimat. Velean apăsa de mâner, puțin aplecat înainte, cu tot trupul încordat. Deodată se opri, duse brațul către frunte, scuipe într'o parte și șopti:

— Treci aici... mă duc la puț... ține...

În loc să apuce mânerul perforatorului, Buda deschise robinetul de aer comprimat și-l trase pe Velean cu capul spre țâșnitura de curent calduț, dar curat.

— Ha, ha, asta-i o treabă bună, zise Velean. Așa, dă-i drumul mai tare.

---

*) a rambleia: a umple cu părți sterile golul rezultat prin escavarea minereului

Și lămpile se mai înviorară. Vreme de câteva minute, minerii mai stătură aplecați deasupra mașinii care sufla ca o imensă anvelopă spartă, apoi iar porniră lucrul, cu o înverșunare disperată. Stânca încinsă tremura, pareă tot pământul simțea împunsătura asta nemiloasă.

Până la ora unsprezece, bătuseră trei găuri de câte treizeci de centimetri. Istoviți, sprijinindu-se unul de altul, se traseră până în gura puțului. Se odihniră puțin, apoi Buda coborî și chemă artificierul. Incărcarea găurilor nu ținu mult și cu puțin înainte de miezul zilei, izbucni cea dintâi explozie la filonul XXV. Găurile au *cântat* la intervale scurte, egale, și lui Velean i s'a părut că n'a auzit în viața lui o explozie mai frumoasă. Iși apăsă pieptul cu mâna, simțea în gât, în plămâni, în toată ființa lui prezența dușmănoasă a gazelor, dar explozia îl răzbuna, îi arăta că el e mai tare, că va învinge până la urmă, că a învins.

Stahanovistul, Buda și artificierul se adăpostiseră în galeria „Stela“, lângă *rostogolul* care străbătea în frontul atacat. Din pricina curentului produs de explozie, lămpile se stinseseră, dar se auziră bucățile de minereu rostogolindu-se. După ce-și aprinseră iară lămpașele, Velean se aplecă și luă în mână o bucată de minereu. Era caldă încă, fulgerată de dinamită, era o *zburătură* din trupul filonului cel bogat. O puse în buzunar ca pe-un lucru de preț și porni încet către stația de compresoare. Fumul și gazele nu îngăduiau nici unei ființe să se apropie de locul exploziei până a doua zi.

7

După o săptămână, Velean și Buda înaintaseră patru metri, dar condițiile de lucru erau tot atât de grele. Pierdeau multă vreme cu ventilul perforatorului, deschis pentrucă se dovedise că aerul venit prin tuburi din galeria principală, era viciat de numeroasele mașini ce funcționau acolo, încât instalația de aeraj era aproape inutilă. De câteva ori, Deleșega a vrut să oprească munca la filonul XXV până când va ajunge Salocș cu intermediarul, dar nu putu ține piept îndârjirii lui Velean. În unele zile, lucrau trei ceasuri, în altele cinci. O singură dată au izbutit să stea un schimb întreg, dar numai cu o mare risipă de aer comprimat. Deși își simțea puterile sfârșite, Buda Iosif nu scotea o vorbă. Il îndrăgise pe Velean și într'un colț al sufletului îi stăruia credința că fapta lor are un înțeles deosebit, că altfel îi vor privi oamenii, că pentru toată viața îi va fi de folos munca dela filonul XXV. În fiecare clipă învăța dela Velean că un stahanovist nu e numai un om de curaj, ci un muncitor cu o minte organizată, fiecare mișcare fiind gândită, fiecare clipă socotită în procesul de producție. Știa lucrurile acestea, le mai auzise sau le citise, dar numai aici, la filonul XXV, și-a dat seama că munca nu e numai mijlocul de a-ți câștiga o bucată de pâine în fiecare zi, dar este mai cu seamă o răfuială cu viața, bucuria de a pune piciorul în fiecare zi pe o altă treaptă. Și se vedea Buda Iosif, în sala cantinei, împodobită cu steaguri și cu flori. Erau acolo stahanoviști și fruntași, tovarăși dela partid, dela sindicat, dela trust. Se auzea Buda Iosif strigat pe nume și înghiontit de mineri să iasă în față. Stahanovistul Buda Iosif, așa avea să i se spună...

Închipuindu-și toate acestea, Buda simțea un fel de ameteală, dar se ferea să vorbească cu cineva despre starca lui de acum. O singură dată l-a întrebat pe Velean, în trenuțul care-i ducea spre oraș:

— Tu Velean, ești stahanovist, ce mai vrei? Ai putea să te mai cruți, să lași pe alții...

Velean a zâmbit. A tras încetișor din țigară și a început să povestească

niște întâmplări de demult. N'a răspuns anume la întrebarea lui Buda, dar l-a făcut să înțeleagă un lucru de preț.

— Ți-am povestit despre război și despre suferințele mele, despre copilăria și despre drumurile mele, ca să-ți arăt cum am ajuns aici. Acum mi-am găsit drumul pe care-l căutam. Și n'aș mai trăi nicio clipă dacă nu m'aș uita în zare să văd unde mă poate duce...

— Nu prea înțeleg.

— Ai să vezi. Mina noastră va fi în curând printre cele fruntașe. De pe acum n'avem vagonete destule. Azi dimineață s'a telefonat la trust să ne mai dea o locomotivă. Înțelegi?

Da, Buda Iosif înțelegea. Amândoi auzeau și simțeau cum se apropie intermediarul. Auzeau și perforatorul lui Salocș, și exploziile, parcă și vorba oamenilor dela „Frederic”. Asta le dădea putere, deși trupurile țipau și cereau odihnă. Îi chinuia mai ales o sete turbată și chiar după ce ieșeau din front aveau senzația că toată umezeala din ei fugea ca un abur.

— Încă puțin, spunea Velean, încă puțin și dăm mâna cu Vasile. Și cu el vine aerul, vine răcoarea, și mireasma bradului are să ajungă aici.

Mireasma bradului n'a venit curând, dar în dimineața zilei de 23 Mai galeria „Frederic” a străpuns în gura puțului orb care urca dela „Stela” în inima muntelui. Exploziile au detunat cu o putere neînchipuită. Vasile Salocș pusese deodată douăzeci și șase de găuri. De douăzeciși șase de ori s'a cutremurat muntele, de douăzeciși șase de ori au numărat în șoaptă oamenii dela fronturile apropiate.

Și peste câteva ceasuri, prin galerii a trecut ca un vânt ușor. Aerul cald, otrăvit și îngreuiat de gaze și fum, orbecăia prin cotloanele întunecate, căutând scăpare în intermediarul lui Salocș. Arșița dela filonul XXV a început să se subțieze, flacăra lămpilor a pâlpâit scurt, s'a învăluit cu o umbră albăstruie. Velean stătea cu mâna pe umărul fierbinte și umed al lui Buda. După puțină vreme, s'a auzit strigătul lui Deleşega:

— Unde sânteți măi... hău... măi ortaci...

Veneau în urmă inginerul Șerbănescu, artificierul și doi tehnicieni tineri. Cât se ținea el de tare, Deleşega nu-și putea totuși ascunde emoția:

— Am biruit, măi Velean... Iosife, de-acu...

Liniștit, frecându-și palmele de chiloții mânjiți de minereu, stahanovistul zise:

— Au venit vagonetele? Mai am nevoie de un perforator... Și mai cer să-l lăsați pe Buda în echipa mea. Să scoatem sărăciile astea de tuburi că ne cam încurcă. Noi primim aer direct din pădure, așa m'am înțeles cu Salocș.

Râse încetișor, ca un copil, și ceru o țigară.

— Uite, vădau asta s'o puncti la muzeul nostru, zise Buda întinzându-i lui Șerbănescu un cristal frumos de blendă. Să scrieți acolo că-i dela filonul XXV, să ne-aducem aminte de ziua asta.

La amiază, vestea că Salocș a străpuns în galeria „Stela” se răspândi în mina întreagă. Toți minerii își dădeau seama că acesta e un moment de seamă în viața exploatării. Unii îl puneau pe seama lui Deleşega, spunând că dacă nu venea el director, filonul ar fi zăcut mai departe în apriga lui amortire. Alții, îl ridicau în slavă pe Velean. Mulți îl băteau pe spate pe Vasile Salocș, socotindu-l pe el mai demn de laudă. Când pe platou își făcu apariția „Pobeda” cea albastră a trustului, nu puțini au fost cei care și-au spus că de fapt directorul general a fost cu ideia. De aceea, cuvântul lui

Deleşega a surprins într'o măsură. Înălţat ca deobicei pe un vagonet, directorul a vorbit minerilor adunaţi pe platou:

— Vă pot aduce la cunoştinţă că atacul nostru la filonul XXV a izbutit. Locul acesta de care ne-am ferit cu toţi, este acum sub stăpânirea noastră. Să mulţumim tovarăşilor stahanovişti Velean Nicolae şi Salocş Vasile, care ne ajută să dăm de azi încolo o producţie bogată, să realizăm şi să întrecem planul, să ne îndeplinim angajamentul luat faţă de partidul şi de guvernul nostru. Suntem mândri că avem printre noi asemenea miniери. De mâine, tovarăşi, vom reorganiza sectoarele, vom ataca cu toată puterea, astfel ca în luna ce vine, uzina noastră de flotaţie să poată merge din plin.

Locomotiva flueră ascuţit şi minierii din schimbul doi se urcară în vagonete. Cei care ieşiseră din mină mai rămaseră încă mult pe platou. În biroul lui Deleşega, directorul general al trustului, cu inginerul Şerbănescu şi cu câţiva maiştri, hotărâu noua organizare a sectoarelor.

Velean şi Salocş se spălau la cişmea. Maramureşanul se băgase de-a dreptul sub unda apei şi mormăia ceva ştiut numai de el. Apoi ştergându-se, zise:

— Ascultă, măi Nicolae, tu acum mergi cu mine. Mai am o sticlă de jinars, s'o ucidem, bat-o Sân Pătru cu hadaragul lui. Ce tot spunea Deleşega? Parcă am făcut noi mare lucru! Hai? Ia zi tu, nu te-ai bucura să mai avem vreo zece filoane din astea?

— Mai sânt, mai sânt, muntele-i mare, nu te văita, răspunse Velean. Apoi începu să-şi îngâne cântecul lui, „Drumuri... drumuri“.

Directorul general îi trimise vorbă să-l aştepte, să-l ia cu el cu maşina. După puţină vreme, „Pobeda“ sfârâia încet şi svâcnea nerăbdătoare. Arătând petele de noroi şi umbra de praf de pe lacul albastru al maşinii, Deleşega zise:

— Ii stă mai bine aşa. O dihanie ca asta trebuie pusă la treabă.

Simţind împunsătura, directorul general spuse, ameninţând cu degetul:

— Las' c'ai să primeşti şi tu una, să te văd atunci. Tare mă tem c'ai s'o ţii ca pe-o mireasă.

— Atunci am să te calc eu mai des şi tot n'ai să scapi, răspunse Deleşega cu zâmbetul lui zgârcit.

Işi strânseseră mâinile.

— Nu mergi cu noi? întrebă Salocş.

— Mai stau, zise directorul. Mâine începe bătălia.

Maşina porni şi Deleşega rămase în mijlocul platoului, înalt, în salopeta cenuşie, cu mâna încleştată pe lămpaş, asemenea statuii minerului care străjuie în mijlocul oraşului.

Deasupra porţii dela intrarea în incinta exploatării, nu demult apăruse o placată roşie: „*Să dăm mai mult minereu patriei noastre*“. Velean citise de multe ori cuvintele acestea, dar totdeauna ele îi aduceau aminte că mina lui e codaşă. Acum, privită prin parbrizul „Pobedei“, lozinca aceasta căpăta un alt înţeles. Ea intra în viaţa minerilor, în viaţa lui, şi deodată stahanovistul se simţi tare bine, pe pernele moi, mirosind vag a cauciuc şi a vopsea proaspătă.

— Aşa, noi n'am avut vreme să stăm de vorbă mai deaproape, zise directorul general. Mergem la mine să mâncăm o zamă şi mai punem noi la cale şi alte treburi...

Drumul către Dealul Florilor, unde se afla casa lui Nicolae Velean, pornea chiar din şoseaua principală, puţin după intrarea în oraş. Ceru să

oprească mașina, șoptindu-i directorului general că Erji avusese niște dureri mari, noaptea trecută.

— Ei, du-te, te aștept aici... Hai, fuguța.

Velean porni la deal, în pas ușor. Căsuțele minerilor păreau niște jucării în lumina blândă a acestei după amiezi. Merii începeau să-și scuture floarea și cărarea era bătută cu petale și frunzulițe moarte. Velean o văzu de departe pe Erji stând în poartă. Il aștepta. Ii făcu semn cu mâna și ea îi răspunse cu un gest ușor, stăpânit. Bărbatul ar fi vrut să-i strige încă de acolo: „Am învins, Erji, am răzbit și de data asta, bucură-te, femeia mea dragă...”

VIȘINUL

Că locu-acesta l-a născut
Și'n floarea-i dalbă l-a'mbrăcat,
Nu din război noi am știut
Nici după trupu-i sfârtecat.
Ci, chiar prin el, ce-a stat mereu
Când moartea'n față a privit
Și'n vuet de granate greu
În ceasul morții n'a pierit!

În al ruinelor ecou,
Cu scoarța'n zdrențe, tremurând,
El a rămas ca un erou
Cinci luni întregi, în nopți de-a rând,
Ca toți acei ce'n rând solid
Au stat ne'nvinși la Volga'n vad,
Ca orice piatră, orice zid,
Ca'ntregul roșu Stalingrad.

Trecu războiul și-a venit
Iar primăvara... Infloresc
În vișin flori și în sfârșit
În soare, albe, strălucesc.
Nu-i sânge roșu, din senin,
Nici fum, în zări sub larg de cer,
Nu-i vrajbă, pace-i în cămin.
Nu-i moarte'n clinchetul de fier.

Căsuța ei, prin praf și var,
Bătrâna și cată cu chip mut...
Tristețe, ură și amar
În ochii ei s'au așternut.
Dar printre rămășiți de scrum
Stă vișinul în alb smălțat
Și ea-și dă seama-abia acum
Că-i locul casei de-altădat.

Și vișinu'n florea, chemând,
De floare'n alb învesmântat,
Iar ea, cenușa măturând,
De trunchiu-i s'a apropiat
Și-a'ngenunchiat...
De-atunci, mereu,
Unelte sună'n cântec lin, —
Sub vișin și în jurul său
Pe Volga, crește-un nou cămin.

In românește de Const. Argeșeanu

STAHANOVISTA

O fată'ntocmai ca oricare...
Ea n'ar putea oricui să placă.
Admiratori, de-aceea, n'are,
Ca s'o aştepte'n grup să treacă.

Liusenca-i de statură mică.
Cât despre cozi, ea n'are încă —
şi ochii mici ca o alică
n'au o lucire prea adâncă.

Modestă merge spre uzine
şi nu ridică ochii 'n sus,
s'o vezi pe stradă mult şi bine,
o uiţi îndată ce s'a dus.

Dar iată-aici că sub hasma,
cosiţele-i dispar deodată.
S'a strâns la mijloc cu-o curea
în salopeta ei curată.

Şi liniştea e ruptă-acum,
De a metalului strunjire;
iar şpanul cade jos sub strung,
ca horbota de nea subţire.

Nici urmă din modesta fată
n'a mai rămas aici, lucrând.
Fă-i, pictore, portretu'ndată,
Acest portret nu-l uiţi nici când!

Iar mâinile îşi schimbă felul:
se mişcă, sboară, se avântă,
...Şi omul, nu numai oţelul,
îl vezi cum se transformă 'n muncă.

In româneşte de Tudor Măinescu

PĂMÂNT RENĂSCUT

Zilele morții
S'au împotmolit în străfundurile râului.
Bulboanele le-au îngropat acolo,
Ca să le piară urma.

Pe maluri
Primăvara a și sosit,
În straie simple, de flori și de verdeață
Iar prin poiene păsările cântă
Pentru că ascultă rânduiala firii.

În zori,
Semănătorul a ieșit pe câmp,
La munca lui cinstită.
Pământul Chinei îl va răsplăti
Cu aurul bogatelor lui roade.

În vremea asta,
Poetule, care-ai cântat tristețea,
Dator ești să te lepezi de jalea zilelor trecute,
Să se'nfiripe iar nădejdea
În inima de-atâtea ori rănită.

Nu,
N'a pierit pământul Patriei.
Ea reînvie, sub cerul limpede
Și'n inimă îi clocotește,
Aprig sângele
Atâtor fii care luptară pentru libertate

În românește de Petre Solomon

JOHANNES BECHER

GHETUȚELE DELA LUBLIN

Din martorii chemați în sală
Nu-i voi uita pe-aceștia. Nu.
Când au intrat, tot tribunalul
Stătu'n picioare și tăcu.

Priveam. Un tren micuț porni...
Perechi, perechi... cu mers egal...
Și parc'ar fi cântat copii,
Indepărtat, ca un coral.

Era un șir pestriț și lung,
Prin sala'ntreagă șerpuia.
Crescu tăcerea mai adânc.
Cântau copii, pe undeva...

...Cele mai mici dintre micuțe,
Să meargă-abia au început.
Pot râde, plânge, și ghetuțe.
Astfel de tren n'am mai văzut.

Iar o pereche, la o parte
Se trase'ncet, se odihni...
Apoi porniră mai departe:
Un tren din ghete de copii.

Vezi cât de bine s'au purtat.
Piciorul nu l-au strâns cumva.
Copilul când le-a încălțat
Cu ciucurii cum se juca!

De catifea sau de mătase,
Ba chiar brodate vezi în șir.
Ghetuțele cu flori frumoase
Când trec așa, parcă-s doi miri.

Cu copei, şiret sau cataramă,
Ca fulgul de uşoare-s toate.
Au mers prea mult, de bună seamă, —
De ploaie multe-s înmuiate.

...Vezi parcă-o mamă cum ridică
Copilul, la vitrină stând!
— Frumoase-s ghetetele, mămică!
Şi-atât de moi şi calde sânt!

— Pentru ghetuţe... bani n'avem.
Nu pot să ies la socoteală.
... Două sandale mici, de lemn,
Se târâie cu greu prin sală.

Şi-un ciorăpel urmează-alene,
Ros la genunchi, o rană vie...
Ce tren ciudat! Ce vrea să'nsemne?
...Şi'ndepărtata melodie?

Râd, plâng, şi ghetete mărunte,
Iar într'o gheată goală, iată,
Stă o păpuşă, ca'ntr'o luntre.
Parc'o poveste ni se-arată.

Iată ghetuţe de băiat.
Acestea au simţit că-s ghetete!
Ce-au mai sărit! Ce-au alergat!
Şi mingeau au bătut cu sete!

O cizmuliţă şi-a pierdut
Perechea... Nu s'a'ntors acasă.
O fi'ngheţat pe drumul mut.
Cădea zăpada-atât de deasă...

Două ghetuţe vechi, la urmă.
Ce tot mai umblă'ncet, tiptil,
Parc'ar mai vrea ceva să spună...
Ghetuţe rupte, de copil...

— Dar cine v'a trimis încoace,
Fără copii, înstrăinate?
Unde-s picioarele golaşe?
Desculţe-acasă-au fost lăsate?

...Răspunde-atunci judecătorul
Şi numără copiii morţi.
...Din fund de tot răsună corul.
Trece martorii prin sală. Toţi.

Nemții fuseseră goniți
Când de-acest loc cumplit s'a dat.
Copiii n'au mai fost găsiți.
Spun ghetetele cum s'a'ntâmplat.

...In tren întunecat mergeam,
Vagonu'nehis, de nepătruns.
Și'n întuneric cum stăteam,
In întuneric am ajuns.

Din toate țările veneau
Ghetuțele; din țări străine.
Și multe chiar se poticneau
'Nainte de-a ajunge bine.

Și mama spuse: „In sfârșit,
Vă voi găti o supă, mâine.
De mult nu v'ați mai încălzit.“
Un om trecu. Ducea un câine.

„Se va găsi un loc, oricum!“,
A râs. „Și cald e, după voie.
De haine nici n'aveți nevoie.“
Până la cer cresc un fum.

„Căldură o s'aveți, v'asigur.
Noi încălzim mereu și tare.
Lublinul nu cunoaște frigul!
La noi e soare, veșnic soare!“

Și mai era și o mătușă
In lagăr la Lublin. Și ea,
Doar „înger“ ne spunea, „păpușă“,
— Ca ghetetele să ni le ia.

Și când am plâns, cu voce lină
Grăi mătușă: „Dragi micuți,
Indată soarele-o să vină
Și-o să puteți umbla desculți.

Stați să vă număr. Stați cuminți.
Și fără ghete vă stă bine.
Acuș, acuș, căldura vine
Cu raze multe și fierbinți.

Ce, iar vă stau la ochi broboane?
Rușine oare nu vă este?
Sunt zâna basmelor germane,
Mătușă blondă din poveste...

Acum, păpușilor, pornim!
Dece, de-odată'ngenunchiați?
Cântați, în loc să vă rugați...
Răsare soarele'n Lublin!“

Cânta mătuşa cea ciudată;
Apoi pe toţi ne-a dus 'nainte.
Şi unde-un soare-ardea, fierbinte,
— Ea ne-a mai numărat odată.

Cu sutele'n celulă, goi...
Un ţipăt de copii se stinse.
Şi toate ghetete, apoi
S'au strâns — şi 'n Reich au fost trimise.

Afacerea mergea pe roate:
Al morţii lagăr din Lublin,
Şi trenurile morţii, toate...
Nazistul soare-ardea din plin!

★

Dacă'n Germania-ar veni,
Răzbunători, toţi morţii'n cete,
Şi umbra neagră şi-ar lăţi —
Ar merge'n pas şi-aceste ghete.

Un tren de mici fiinţe, scund,
Aşa colindă şirul lor.
Şi unde zbirii se ascund,
Se'ndreaptă, ameninţător.

Pe trepte se strecoară mut
Şi în odaie tainic vin.
Călăii tremură, pierduţi,
De mărturia mării vini.

Şi soarele va răsări.
Şi adevăru-l văd cu toţii
E-un mare plânset de copii.
Un cânt al gropii şi al morţii.

Omor de prunci. Adus-au vestea
Toţi martorii, aici, din plin.
Şi n'am să uit, printre aceştia
Ghetutele dela Lublin.

In româneşte de Nina Cassian

J UHASZ FERENC

SOȚII CEI TINERI, COPACI INFLORIȚI

„Privește-amurgul, dealu'n roș vestmânt,
Argintul din copaci, mișcat de vânt,
Privește și a florilor mândrețe, —
O, cât îmi ești de dragă, tinerețe!”

Îți amintești? Stăteam în vânt, alături,
Din crengi cădeau puzderii de omături,
Olaltă patruzeci de ani aveam,
Vom fi bătrâni vreodată? ne 'ntrebam,
Ce-s anii când o țară nouă crește?
Și cui îi pare rău de părul alb
Când, tu albind, poporu'ntinerește?

In românește de Virgil Teodorescu

CEZAR PETRESCU

O ȘCOALĂ A AGERIMII ȘI DESĂVÂRȘIRII SCRIITORICEȘTI

„Editura de Stat pentru Literatură și Artă” a pregătit un volum de schițe și de scurte povestiri. Iar înainte de a preda tipografiei materialul odată selecționat și triat, redacția editurii, a găsit cu cale să recurgă la mai vechea mea experiență de prozator, dintru'ntâi pentru a întocmi un referat cu observațiile și adnotările respective, mai apoi pentru a-l prezenta cititorilor cu o succintă prefață.

Volumul mi s'a părut de o mare, de o întreită însemnătate. Modesta sa aparență e cu totul amăgitoare.

Căci pe deoparte, pune sub ochii lectorului o viziune literară rapidă și caleidoscopică a realităților pe care le trăim, în cele peste douzeci de povestiri și schițe de o netăgăduită valoare, deși fără pretenția unor masive monumente înfipte pe socluri de granit, dăltuite în marmoră, turnate în bronz.

Pe de altă parte, a izbutit să adune pentru întâia oară sub aceeași copertă o numeroasă și harnică brigadă de prozatori tineri, și unii foarte tineri, din diferite ținuturi ale patriei noastre, cu variatele lor însușiri și temperamente, cu optica lor particulară, cu proaspetele lor experiențe și game ale talentului creator. Scriitorii tineri de azi; scriitorii maturității artistice de mâine.

Și însfârșit, volumul va să mai restabilească totodată și locul său drept, unui gen vitregit multă vreme: povestirea scurtă și schița, care au fost atât de strălucit reprezentate la noi de Caragiale și

de Mihail Sadoveanu, precum și de Anton Bacalbașa, de I. A. Basarabescu, Gh. Brăescu sau Alexandru Cazaban; în Rusia de Gleb Uspenschi, de Cehov, de Gorchî sau Votubinski; în Franța de Alphonse Daudet ori Maupassant; în Statele Unite de Mark Twain ori Jack London.

Astfel, cititorul va lua în primul rând un rapid contact cu actualitatea noastră cea de toate zilele, oglindită de arta scriitorilor. Aspecte din lupta pentru construirea socialismului în mai toate sectoarele de activitate ale mulțimilor muncitorești create în uzini, fabrici și ateliere, în satele aflate în plin proces de transformare socialistă. Va cunoaște din paginile acestei cărți modeste ca proporții, prin mijlocirea unor povestiri și schițe de dimensiuni încă și mai modeste, o sumedenie de probleme, de tipuri, de conflicte, de obstacole, de șovăieli și de biruințe. Creșterea omului nou și lupta lui împotriva a tot ce e vechi, reeducarea celor cu mentalități încă tributare vechilor orânduirii, osmoza dintre individ și colectivitate, influențele reciproce, rolul partidului în procesul de dezvoltare a vieții și de transformare a omului.

Va cunoaște în acțiunea lor dușmănos piezișă și câțiva inamici de clasă, cum va identifica deasemeni și câțiva inamici lăuntrici ai omului; inamici de care vai! nu suntem încă deplin scutiți: individualismul, rutina, egoismul, gelozia, moștenirile, drojdia trecutului...

Și, paralel, lectorul va surprinde totodată și ceva din obstacolele cu care au avut de luptat tinerii scriitori în opera lor de creație, pentru a înfățișa cât mai fidel și mai artistic această multiplă și atât de diversă oglindire literară a epocii noastre, cu tumultul de fapte, de probleme, de eroisme anonime.

Despre strădaniile acestea ale creației în deosebi, m'am simțit dator a stărui în „cuvântul înainte” al cărții, ca un scriitor mai încercat și cu tâmplile cărunte, fiindcă anii m'au învățat de mult cu asemenea înverșunări, pe care adesea lectorul le ignoră și mai întotdeauna nici nu le-ar putea bănuși.

Știu câte nopți de nesomn îmi cer câteva pagini puțin mai meșteșugite de cum ți-au ieșit în prima versiune de sub condei. Știu din propria-mi experiență și am aflat din mărturiile marelui Gorchî, cum s'a căznit și el câte trei ceasuri, cu tot geniul său, pentru „a fereca” o idee ori o imagine într'o propoziție de trei rânduri, pe care după treizeci de transcrieri o crezuse în sfârșit de o iluzorie perfecție, ca să-i descopere mai apoi singur balamalele subrede și s'o condamne râzând ironic, demascându-i scelipirile false de tinichea, disecând-o și oferind-o pildă pe masa de autopsie critică ucenicilor mai juni, după ani și ani, în dorința de a-i feri măcar pe dâșii de asemenea păcate și vanități ale tinereții.

Știu deci și primejdia oboselilor. Știu și vicleana primejdie a ispitelor:

— Fie ce-o fi! li dau drumul și așa... La urma urmelor, n'am pretenția să-l ajung pe Tolstoi, nici pe Balzac, pe Dickens, pe Gorchî, pe Solohov ori Alexei Tolstoi... Până la merele micurinate de aur din grădina Hesperidelor, s'or mai mulțumi compatrioții și cu pădurețele mele! Asta pot, asta am, asta dau!...

Încât, chiar dacă pe alocuri pomeneam în paginile din prefață cu oarecare duritate despre astfel de funeste oboseli, delăsări și ispите, nu m'am îndoit nicio clipă că frații mei mai tineri întru scris n'aveau să-mi ia exigența aceasta în nume de rău.

Iubirea fără dojană nu-i iubire deplină, sinceră, cinstită. E doar un sentimentalism comod, mălăiet și laș.

Ce frate mai mare și mai încercat, nu dorește să-și cruțe frații mezini de erorile și de impasurile și de pătimirile prin care a trecut?

Altfel, la ce-ar mai folosi experiențele? Și cum ar fi progresat vreodată omul cavelor?

Întru simplificarea și înlăturarea oricărui echivoc, mă voi sluji de altminteri într'o mare măsură de călăuzirile lui Maxim Gorchî destinate scriitorilor tineri din patria sa între anii 1928—1934, fiindcă multe, foarte multe situații de atunci din U.R.S.S. își găsesc o aproximativă analogie cu stadiul în care ne aflăm noi astăzi.

Aceleași cauze, produc aceleași efecte. Aceleași probleme, așteaptă aceleași deslegări, aplicate bineînțeleș specificului nostru.

Deasemeni, mă voi referi la desbaterile „Celei de a doua Consfătuiri Unionale a tinerilor scriitori Sovietici”, din 1951, unde câțiva scriitori de experiență și de autoritatea lui Constantin Fedin, Boris Gorbatoș, Vasili Ajaev, Simion Babaevșchi ori Oleg Gonciar, au pronunțat cuvinte hotăritoare tocmai despre problemele de artă, de principialitate și de tehnică literară, pe care le pune și volumul de schițe editate de E.S.P.L.A.

Iar pentru încheiere, voi include observațiile și reflecțiile tânărului povestitor sovietic S. Antonov, publicate sub formă de scrisori către prozatorii mai tineri decât el și începători. Sunt însemnări de o excepțională luciditate și maturitate de cugtare, pe care pot spune că le-am devorat instruindu-mă și ajutându-mă să-mi întregesc și să-mi verific propriile mele reflecții.

Față de extraordinara lor importanță, cred că ar merita să se bucure de o mai largă răspândire sub formă de broșură ori altfel, exprimându-mi cu acest prilej legitima mirare că atât cronicarii literari ai gazetelor, cât și criticii noștri dela diferite reviste de unde ne dau mereu lecții de scris pe baza acelorași și acelorași stereotipe citate, repetate mecanic, fără nici un aport personal de gândire și fără nicio încercare de a le aplica la realitățile noastre, la stadiul etapei noastre literare

— n'au găsit de cuviință măcar să le semnaleze, necum să le mai și discute.

Fiind notațiile unui tânăr și înzestrat autor sovietic, plin de vigoare, inteligent, de o ageră pătrundere critică și de o mare sinceritate autocritică, un autor necunoscut acum cinci ani și astăzi de o faimă în creștere dela povestire la povestire, îmi pare o datorie să folosesc acest prilej pentru a da cât mai mare răspândire reflecțiilor sale pline de miez. Ne vor ajuta tuturor, indiferent de vârstă și de suma experiențelor, pentru a ne clarifica multe confuzii. Mai rar am întâlnit formulări atât de juste și de substanțiale, în cuvinte atât de simple, de bun simț și atât de metodic organizate!

Până la ele, să poposim deocamdată la volumul editat de E.S.P.L.A.

Mai toți tinerii autori ai povestirilor și viațelor schițe din acest volum s'au inspirat din realitatea imediată, pe teren.

O mare parte au investigat această realitate în calitate de gazetari, pentru reportajii literare ori reportajii ziaristice pur și simplu. De aici, autenticitatea faptelor, actualitatea lor fierbinte. Subiecte culese sau verificate la fața locului. Literatură din viața cea vie, nu literatură dela birou!

Variate ca subiecte, ca temă, ca atmosferă, ca situate geografică în spațiu, pe harta țării, au totuși o unitate în timp: toate se petrec după 23 August 1944. Și toate aparțin genului scurt, condensat.

Adică unei arte literare minore? — se va întreba lectorul.

Nu! Dimpotrivă.

O schiță ori o povestire scurtă nu e de o valoare mai mică decât o nuvelă lungă ori un roman, și nici nu e un fragment rupt dintr'o nuvelă de o sută de pagini ori dintr'un roman în trei volume. E o operă literară de sine stătătoare. Și cere, adesea, o stăpânire mai desăvârșită a mijloacelor artistice, — în special a mijloacelor de expresie — decât un roman.

În orice caz, e o extraordinar de utilă școală pentru orice scriitor care vrea să scrie un roman. Gorchi, spune răspicat în convorbirile sale cu scriitori tineri, povățuindu-i să nu înceapă munca literară cu romane

vaste și de ambițioase viziuni literare, istorice ori sociale, fiindcă schița sau povestirea scurtă te învață din timp să fii econom în cuvinte, să distribui logic materialul, să dai claritate subiectului și să faci tema mai demonstrativă. Iar când a îndemnat și un scriitor de indiscutabil talent și autor al mai multor romane, să nu părăsească totuși povestirea scurtă sau schița, Gorchi nu s'a mirat prea mult primind răspunsul pe care a simțit de datorie să-l destăinuiească și tinerilor săi ucenici.

„Nu, nu pot!... suspinase fostul autor de schițe și de povestiri, devenit romancier. Povestirea este o artă prea grea!”

Cu ironie, în concluzie a precizat Gorchi și morala fabulei: „Rezultă de aici că e mai ușor să fabrici un tun decât un pistol!”

Povestirile și schițele lui Cehov sau ale lui Caragiale, ne-ar dispensa de orice prelungire a discuției, cu totul de prisos. Nu ilustrează îndestul posibilitățile și perfecțiunea genului? Nu dovedesc durabilitatea și universalitatea lui? După cum și influența schițelor lui Cehov peste hotarele patriei sale în toată literatura universală de după 1900 — fenomen recunoscut de întreaga critică și istorie literară din apus — nu spulberă pentru totdeauna prejudecata unui gen literar minor?

„*Un gen combativ!* — îl numește Oleg Gonciar — nu un gen minor!” Și ca atare, îndemnând la rândul său scriitorii tineri să-i acorde precădere, stăruie asupra utilității sociale și asupra „mobilității” sale, întrucât îngăduie autorului să oglindească într'o formă condensată evenimentele arzătoare ale vieții în veșnică mișcare și transformare.

„O povestire bună — adaugă el — poate fi citită cu glas tare la câmp, în timpul pauzei de prânz. Ea poate fi citită și pe catedră. O citești într'o seară. O iei cu tine la drum. Te însoțește pretutindeni. E veșnic prezentă, la îndemâna oricui, oricând.” Iar ridicându-se și el împotriva părerii greșite ca povestirea ori schița ar fi un gen ușor, Oleg Gonciar amintește, ca și Gorchi, ca și Fedin, că „*nu există frumusețe mare și frumusețe mică*”.

Frumusețea rămâne întotdeauna frumusețe, dacă e autentică.

Constantin Fedin consacră pagini întregi formei scurte, amintind că povestirile lui Cehov și Gorchii, deși tipărite în gazete (ca și *Momentele* lui Caragiale la noi,) au intrat totuși în moștenirea clasică a literaturii ruse și universale, fără a se pierde în cimitirul periodicelor. De ce? Fiindcă în miniatură au fost tablourile generalizate ale relațiilor de clasă dela sfârșitul veacului trecut, mărturiile unei lumi în descompunere și ale unei alte lumi care se pregătea să-și cucerească drepturile la viață, deși aceasta abia se întrezărește pe al doilea plan, în penumbră.

„Nu există genuri inferioare — subliniază Fedin — ci există o comportare inferioară față de genuri. Maestrul trebuie să fie întotdeauna maestrul! Nu se poate să scrii bine pentru o revistă lunară, iar pentru una săptămânală, prost. Nu se poate într'un roman să-ți pui tot talentul, iar într'un articol de gazetă să nu pui nimic”.

Ceeace era de demonstrat.

Și ceeace nu înseamnă că scrisul de ziar și reportajul literar dăunează cumva scriitorului și literaturii. Dimpotrivă, țin pe scriitor în legătură permanentă cu actualitatea mobilă, cu problemele transformărilor dela zi la zi, cu un câmp infinit de incursiuni în spațiu și cu accesul cel mai divers și variat pe toate tărâmurile muncii, creației, construcțiilor, așa cum se afirmă o adevărată efflorescență în presa noastră a genului tranzitoriu între literatură și gazetărie: foiletoane și reportajii literare, satire, notițe polemice, pamflete. Cu o singură condiție! Aceste incursiuni pe tărâmul intermediar între literatură și presă să nu altereze autorului conștiința scriitoricească și să nu-l sustragă dela „chinul cuvântului”, pentru a nu introduce din sămbure viermele caducității, al efemerului ocazional și al morții în opera sa creatoare.

Atât Gorchii, cât și Fedin, Leonid Leonov ori Gorbatoș, Simonov, Gonciar și ceilalți mari scriitori sovietici ai realismului socialist, care au fost și străluciți gazetari, străluciți reporteri, întreprizi corespondenți speciali sau acerbi polemisti, nu pierd niciun prilej pentru a recomanda literaților școala gazetărească și pentru a le aminti

în acelaș timp să se apere cu vigilență de mai sus pomenita primejdie.

Inspirate din viața cea vie, de pe teren, încă palpitând de pulsația fierbinte a realității imediate, unele schițe și povestiri aduc cu ele tot de pe teren, în volum, și oarecare stigmatе ale acestei origini reportericești. În primul rând, adesea, un stil neîngrijit, o limbă amorfă, superficială, uzată, neexpresivă — și ceeace e mai grav și inexplicabil și mai nescuzabil — o limbă împetrită de neologisme franceze, jurnalistice, care dacă era limba Miticilor, a doamnelor Piscușco și Protopopescu, a lui Raul Gregorascho și a eroilor caragialești din fauna Capitalei prin 1900, nu-și are locul și rațiunea în mediul respectiv al gospodăriilor agricole colective sau între muncitorii unei uzine, pe un șantier.

Nu-i oare destul de bogată, nu-i destul de vie, de expresivă și de pitorească limba poporului nostru, pentru a mai îndritui autorul să apeleze tot la neologismele din zestrea presei de până mai deunăzi, care se potrivesc stărilor prezente și lumii fundamental primenite, ca nuca în perete?

Această lipsă de atenție la elementul primordial al literaturii — limba — dă unor schițe aspectul hainelor mototolite cu care autorul a dormit în tren, la întoarcere, după anchetele sale pe teren, la fața locului.

Cât n'ar fi câștigat în valoare literară schița sau povestirea cu pricina, dacă tânărul autor s'ar fi arătat destul de grijuliu și cu materialul său odată întors acasă, să-și perie scrisul și vocabularul, măcar cum și-a periat hainele?

De altfel, să nu uităm lecția pe care o dădea Lenin în 1924, chiar și scriitorilor de ziare, în articolul: *Despre purificarea limbii ruse*.

„Noi stricăm limba rusă — scria Lenin cu acest prilej. Întrebuițăm fără să fie nevoie cuvinte străine. Le întrebuițăm greșit. De ce să vorbim despre defecte, când se poate spune neajunsuri sau cusururi?”

„Desigur, când omul care a învățat în general de curând să citească, și mai ales să citească ziare, se apucă se le citească stăruitor, el își însușește fără să vrea întorsăturile de frază gazetărești. Dar tocmai limba gazetărească dela noi începe a se strica. Dacă unuia care a învățat

să citească de curând îi este iertat să întrebuințeze cuvinte străine drept ceva nou, *literaților nu li se poate ierta în niciun caz lucrul acesta*. (Sublinierea noastră. C.P.) Oare nu e momentul să declarăm război întrebuințării fără să fie nevoie a barbarismelor?... Oare nu e vremea să declarăm război pocirii limbii ruse?”

Aspra admonestare din 1924 a marelui Lenin este astăzi tot atât de actuală pentru scriitorul nostru de gazetă. Și cu atât mai vârtos pentru scriitorul de literatură! De asta apăs atât de stăruitor, chiar dela început, asupra limbii literare, fără de care nu se poate crea o operă durabilă, autentică, în același timp națională și universală.

„Elementul primordial al literaturii este limba, unealta ei de bază, care împreună cu faptele și fenomenele vieții, constituie materialul literaturii” — se rostea Gorchî în convorbirile cu tinerii scriitori. Și cu un an înainte, în 1933, scriind despre *realismul socialist*, începe studiul său cu aceeași afirmație: „Tehnica creației literare se reduce în primul rând la studiul limbii, care constituie materialul de bază al oricărei cărți, în deosebi al unei cărți beletristice”.

Iar unul din cei mai străluciți elevi ai săi, marele scriitor sovietic Constantin Fedin în cuvântarea despre *Măestria scriitorului* rostită la „A doua consfătuire a tinerilor scriitori sovietici”, după aproape douăzeci de ani, stăruie asupra aceluiași adevăr, aproape cu aceleași cuvinte, chiar dela început:

„Discuția despre măestria scriitorului trebuie să înceapă cu considerațiuni despre limbă”.

„Limba va rămâne întotdeauna materialul de bază al lucrării literare. Literatura beletristică este în primul rând arta cuvântului. Chiar și compoziția, partea atât de însemnată a formei literare, se înclină în fața importanței hotărâtoare pe care o are limba întrebuințată de autor. Noi cunoaștem opere literare bune, deși au compoziția literară nedesăvârșită. *Dar o operă nu poate fi bună, dacă-i scrisă într-o limbă proastă*” (sublinierea noastră. C.P.).

Și mai departe, semnalând aceeași meteahnă a unor tineri scriitori sovietici,

care din păcate băntuie ca o molimă și printre mulți tineri scriitori ai noștri, constată: „La noi deseori se scrie într-o astfel de limbă, încât nu știi unde se termină reportajul și unde începe povestirea literară”.

Constatarea e practic urmată de explicația acestui condamabil și alarmant fenomen: „Am avut prilejul să conduc câțiva ani seminarul pentru proză la Institutul de literatură *Gorchî*. Am supravegheat neîncetat munca multor tineri studenți, viitori literați, dintre care cei mai mulți erau tineri capabili. Și-am observat că de regulă, succesele cele mai mari erau obținute de cei *care scriau greu*, ci nu de cei *care scriau ușor*. Explicația este foarte simplă: cei care caută să învingă greutățile caracteristice artei e normal să simtă mai mult dificultățile, decât cei care caută să le ocolească”.

Nu e semnificativ oare că atât Gorchî, cât și Constantin Fedin pomenesc despre „*Chinul cuvântului*”, — cum se intitulează cârticica tipărită în U.R.S.S., în 1927, și pe care Gorchî o recomandă călduros tinerilor „*tovarăși întru condei*”, cum le spune el părintește? Nu e semnificativ că Alexei Tolstoi se pronunță asupra acleleași probleme, aidoma cu Gorchî și Fedin? „Limba este o armă a gândirii. A te folosi de limbă într'un mod superficial, înseamnă a gândi superficial”. Și nu e oare și mai semnificativ că tustrei își găsesc un precursor comun în primul mare învățător al literaturii ruse, savantul și scriitorul Mihail Lomonosov, care le-a anticipat afirmațiile cu aproape două veacuri? Căci marele Lomonosov a avertizat scriitorii și lectorii încă din secolul al XVIII-lea: „Se scrie confuz numai despre ceea ce este conceput confuz!”

În afară de aceste rezerve asupra limbii literare a câtorva schițe și povestiri din volumul editat de E.S.P.L.A., ne putem întoarce cu inima ușoară la sumedenia reflecțiilor pozitive, pe care le prilejuiesc schițele și povestirile caleidoscopice ale mai tinerilor mei „*tovarăși întru scris*”, înmănunchiate sub aceeași copertă. La apariția volumului, lectorul va constata

poate că schițele și povestirile care se citeșc mai rapid și cu mai multă plăcere, schițele și povestirile a căror intenție educativă se încorporează mai firesc unității lor literare, fără excrescențe lozincarde în detrimentul artei, aparțin îndeobște genului satiric, critic, caustic, dedemascare. Explicabil! Satira a fost una din rațiunile de existență ale genului scurt — ca fabula, epigrama sau caricatura în desen — și acest scop a contribuit la însăși perfecționarea artistică a genului. Au dovedit-o și răsdovedit-o cu prisosință mai de mult, glorioșii înaintași ai realismului critic ca: Gogol, Cehov, Courteline, Caragiale, Anton Bacalbașa, Alexandru Cazaban, Gh. Brăescu... „Răsul — scria Herzen — este una din cele mai puternice arme împotriva a tot ce și-a trăit traiul și se mai menține, Dumnezeu știe cum, ca o inimă trufașă să împiedice creșterea vieții noi și să sperie doar pe cei slăbănogi!” Iar Marx, spunea că răsând, omenirea se desparte de trecutul său.

N'au ilustrat-o aceasta toți satiricii timpurilor din cele mai vechi veacuri, începând cu Esop, cu Aristofan, cu Marțial? Scriitorilor le vine mai ușor să tipizeze personagiile negative în schițele și povestirile scurte, decât să contureze eroi pozitivi, căci ei au în față o incomparabil mai puternică tradiție și o experiență clasică moștenită dela marii realiști critici în ce privește îngroșarea liniilor caricaturale, exagerate, oglindirea deformată a cusurilor omenești individuale și a stigmatelor sociale de clasă. Aceste exemple le ajută în mare măsură să realizeze mai ușor într-o creație literară de dimensiuni limitate, exagerarea satirică a împrejurărilor tipice, subiectului, a acțiunii, a desnodământului grotesc.

Până să te reculegi, acțiunea s'a consumat. Schița s'a isprăvit. Și tipul rămâne neșters în memorie: vezi Coriolan Drăgănescu, domnul Goe, galeria de tipuri ale asfaltului bucureștean din *Momentele* lui Caragiale.

Problema tipicului și a tipizării atât de clar pusă de G. M. Malencov, l-a preocupat și pe Maxim Gorki acum două decenii. Concluziile sunt foarte înrudite. Dar, tovarășul G. M. Malencov a subliniat

îndeosebi procesul de realizare al creatorului.

Iar fiindcă în toate desbaterile din ultima vreme, atât criticii, cât și scriitorii au cam dat uitării cuvintele rostite de Maxim Gorki către scriitorii tineri și publicate în „Literaturnaia Gazeta” din 1934, îmi fac datoria scriitoricească de a repara această uitare.

„Nu sunt naturalist — spunea marele Gorki — sunt de părere că literatura trebuie să se înalțe deasupra realității, s'o privească oarecum de sus în jos, pentru că sarcina literaturii nu constă numai în oglindirea realității. Nu este suficient să se zugrăvească cele existente. Este necesar să se aibă în vedere cele dorite și cele posibile. Este necesară tipizarea fenomenelor. Este necesar să se ia din viață ceea ce este mărunț dar caracteristic și să se ridice la ce e mare și tipic — aceasta este sarcina literaturii.”

Deci nu numai critica, satira, tipizarea personagiilor negative în împrejurări tipice pentru rolul lor nefast, nu numai Cațavencii și Hlestacovii se cuvin relicfați oarecum pe dimensiuni hiperbolice, exagerate, în împrejurări depășind realitatea și deformată printr-o oglindă măritoare; ci și personagiile cealalte, pozitive, creatoare, constructive, eroice, au drept la o înzecire a potențialului lor în cărțile noastre. Oamenii excepționali de astăzi, care vor deveni oamenii de toată ziua, de mâine. Eroii simpli ai lui Boris Polevoi ori Serghei Antonov.

Firește, aceștia cer o plămădire artistică deosebit de expresivă, o reliefare ageră, o comportare circumspectă a scriitorului.

Scriitorii sunt pândiți altfel de veșnica amenințare a dulcegăriilor cromolitografice, de acel schematism și convenționalism lipsit de veracitate, lipsit de sânge viu în artere, lipsit de svâcnirile inimii care se transmit și lectorului, lipsit de umbrele necesare și firești pentru a sublinia prin contrast luminile: sunt amenințați de platitudinea fotografiilor retușate și inexpressive de pe coperta revistelor de modă de odinioară sau a vedetelor de cinematograf sofisticate după rețeta institutelor de frumusețe cu busturi de ceară în vitrină.

Eroii simpli, vii, ai construirii socialismului nu sunt asemenea busturi de ceară, pentru asemenea vitrine.

Nu sunt nici măcar busturi imobile, hieratice, fie ele chiar și de marmoră ori de bronz pentru muzeele istorice ale trecutului.

Sunt oameni vii, de carne și oase, de sânge, din mijlocul nostru. Pot fi zugrăviți fără îndoială mai minuțios și mai deplin într-o năvălă lungă ori într'un roman, unde spațiul ne îngăduie să le urmărim întreaga desfășurare lăuntrică și exterioară, fiindcă în literatură abia acum își statornicesc o genealogie, o filiație, însăși substanța și conturul. Dar într'o schiță de ce n'ar căpăta tot așa de vie substanță și de autentic contur?

Instantaneul de-o fracțiune de secundă, în mișcare, nu-i uneori mai valabil și mai conform originalului, decât fotografia cu îndelungi pregătiri, cu acelaș și acelaș fundal decorativ și cu indispensabila recomandatie a operatorului „zâmbiți, vă rog?” Și oare adesea câte o siluetă schițată cu un simplu creion pe o simplă foaie de hârtie nu-i adesea mai expresivă și mai valoroasă decât un tablou imens, cu rama aurită pe un perete de cinci stânceni, unde totul e țeapăn și fad, executat în culorile șerbetului de trandafiri?

Ce i se cere în definitiv unei asemenea schițe, care rivalizează cu cele mai faimoase tablouri?

Măestrie! Măestrie și nimic altceva, pe lângă un petec de hârtie și un căpățel de creion.

Iar măestria cum se cucerește?

Muncind, muncind și iar muncind. Geniul, chiar geniul, nu-i oare o îndelungă răbdare?

În ajutorul acestei munci, operele marilor înaintași ai realismului critic ne stau mereu sub ochi pildă și învățătură. Dar pildă și învățătură numai pe jumătate — în condițiile de astăzi. Căci noile condiții sociale și istorice de astăzi, noile raporturi dintre individ și colectivitate, noul ritm de viață și însăși noua rațiune a vieții omului printre semenii săi, toate împreună au pus literaturii probleme pe care scriitorul le ignora până mai eri.

Dela realismul critic la realismul socialist e un salt — nu numai un pas.

Arcada, puntea pe care o face între lumile acestor două realisme Maxim Gorki, stă îndestulă mărturie. El a fost întemeietorul realismului socialist, el a fost îndrumătorul direct al celor mai mulți creatori ai literaturii sovietice din primele două decade de după războiul civil.

Nu ne vom referi deci numai la învățămintele și la pildele lui Gorki, pentru a lumina concluziile acestor însemnări, fiindcă într'o mare măsură realitatea care a insuflat viața celor mai multe capodopere ale realismului socialist din actuala literatură sovietică, s'a desăvârșit în toată amploarea abia după ce marele scriitor și neobositul luptător a închis prematur ochii. Era o lume pentru care luptase, pe care o pregătise și el, la a cărei victorie asistasă și contribuisă, dar de ale cărei mărețe înfăptuiri de mult întrevăzute de dânsul n'a avut parte să se bucure pe deplin și să le încredințeze hârtiei.

Dela moartea lui Gorki, viața a mers înainte. A mers într'un ritm fără precedent în istoria omenirii. Iar literatura și-a modificat în acelaș ritm conținutul, substanța, subiectul și obiectivele, eroii, problemele, străduindu-se să anticipeze realitatea, să o pregătească, să contribuie la construirea acestei realități, nu numai s'o urmeze. Străduindu-se să contribuie la transformarea omului nou, nu numai să se mărginească la zugrăvirea lui pasivă, fie ea oricât de izbutită zugrăvire!

Iată de ce vom folosi pentru luminarea concluziilor noastre și reflecțiile, observațiile și experiențele tânărului, foarte tânărului povestitor sovietic S. Antonov, cu totul necunoscut acum cinci ani! Tocmai fiindcă e tânăr, foarte tânăr! Tocmai fiindcă experiențele, observațiile și reflecțiile sale, ca și opera sa creatoare, sunt în pas imediat cu vremea, exprimă vremea, ceasul prezent și ziua de mâine.

Fără a ignora lecțiile scriitorilor clasici, dimpotrivă, apelând mereu la învățămintele și soluțiile lor, — S. Antonov a sintetizat în cele trei scrisori pe care le aminteam la începutul însemnărilor de față, aproape toate problemele care se pun și

prozatorilor tineri dela noi, întrucât privește povestirea scurtă și schița.

Ca și la noi, rostindu-și regretul că majoritatea scriitorilor sovietici au abandonat de mult genul povestirii atât de glorios cultivat de clasicii literaturii ruse, S. Antonov adaogă și regretul că nu mai au răgaz nici măcar pentru a desbata mai des în controverse de presă problemele măestriei literare a acestui gen. Pentru a umple golul acesta condamabil a pus mâna pe condei.

Cu sinceritate, S. Antonov mărturisește că și el a debutat cu obsesia de a construi „povestiri captivante”, ca mai toți autorii de schițe și povestiri. Un fel de boală infantilă e genului.

Dar, „din fericire”, cum istorisește mai departe Antonov, aceste prea captivante prime povestiri n’au fost publicate, luând calea coșului redacțiilor, încât în disperare de cauză a luat și el în mână un volum al lui Cehov și a citit cu o nouă și amară și rară plăcere mița povestire „Aleanuri”, întrebându-se pe drept cuvânt ce era oare așa de „captivant” în birjarul Iona care voia cu orice preț să-și ușureze sărmana-i obidă vorbind clienților despre moartea băiatului său? Și abia atunci, recitind povestirea lui Gorchi intitulată *Strasti-Mordasti* s’a lămurit că tot ce făcea „captivantă” fie povestirea lui Cehov, fie a lui Gorchi, nu era o originalitate căutată, un element senzațional și rar — ci faptul că în cugetul lectorului ideia adânc umană a autorului pătrunde prin mijlocirea personagiului. Ideia abstractă s’a îmbrăcat în strai carnal, a devenit o ființă omenească, reprezentantul „ideilor determinante ale epocii sale”, cum spunea Engels.

Așa dar, în primul rând „preocuparea de căpetenie a autorului de povestire ori de schiță este să surprindă și să concentreze toată lumina asupra trăsăturilor de caracter care conțin ideia viitoarei povestiri sau schițe. Aceste trăsături trebuie să le sublinieze și să le amplifice cu premeditare, să găsească în felul de a se purta al personagiului, în limbaj, în costum și în tot aspectul său, culorile care îi vor îngădui să evoce în modul cel mai pătrunzător figura unui anumit tip ori anumit caracter”.

Cazul particular transformat în tip.

Adică aplicarea literară, în procesul de creație, a principiului formulat atât de limpede de tovarășul G. M. Malencov în *Raportul la cel de-al XIX-lea Congres al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice*.

„Vei fi osândit întotdeauna la eșec dacă vei încerca să *inventezi* un caracter — adaogă Antonov. Sarcina principală nu consistă în a încerca și a savura trăsături de caracter fortuite și excentrice, a pune accentul pe detalii amuzante și picante care nu sunt datorite decât hazardului. E vorba să studiezi de aproape viața personagiului, să observi, să apreciezi, să reții în primul rând trăsăturile proprii tipului social pe care îl reprezintă, caracteristicile menite să exprime în chipul cel mai desăvârșit natura grupului social cu pricina”.

Deoarece, cu toate profundele transformări ale omului nou, supraviețuirile trecutului mai dăinuiesc îndărătnice, ele iau un aspect nou și se transformă în noi defecte ale firii omenești, în ciuda progresului rapid al regimului social. Acestea toate nu reprezintă astfel o sursă nouă de conflicte și de subiecte literare pentru scriitorul de astăzi, necunoscute scriitorului de ieri? Și nu de aici isvorăsc astfel unele dibuieli, fireștile șovăieli, slăbiciunile inerente în prezentarea tipurilor și caracterelor din schițele și povestirile scurte ale literaturii actuale?

Scriitorul lucrează cu un material absolut nou, inedit, încă neinvestigat și încă nesondat de predecesorii săi, pe un teren cu un gol în tradiția și în moștenirea trecutului, ca spațiile albe de pe hărțile de odinioară ale continentelor încă neexplorate: *hic sunt leones!*

„A zugrăvi un caracter tipic — scrie S. Antonov — nu înseamnă a te mărgini la o calitate predominantă sau la câteva trăsături proprii unui anume grup social. Nu înseamnă asta însă nici a elimina particularitățile individuale, caracteristicile psihologice, obiceiurile, naționalitatea, vârsta, profesia, etc. *Eroul lipsit de individualitate va fi inevitabil plat, fără sânge viu în vine, sau după formula curentă, schematic.*”

Meteahna celor mai multe povestiri, continuă Antonov — și observația sa se

aplică perfect și la cele mai frecvente cazuri de la noi — meteahna cea mai gravă porcede din faptul că protagoniștii lor *nu sunt dotați decât* cu trăsăturile tipice ale unui larg grup social și se reduc atunci la o simplă schemă. „Personalitatea se dizolvă în principiu” — cum amintește Antonov indicația lui Engels.

Pentru autenticul artist, interpretarea ideii se face prin materializarea tipului, a personagiului. Într-o operă de artă personagiul reprezintă ideea. Iar pentru a transforma ideea în personagiul, autorul mobilizează toate mijloacele artistice de care dispune — urmează S. Antonov — accentuând, punând în relief, exagerând trăsăturile tipice exterioare ale eroului, ale costumului, ale locuinței, ale vorbirii, uneori utilizând în acest scop și pronumele personagiului.

Cu acest prilej, tânărul și mult înzestratul scriitor sovietic remarcă pe bună dreptate, cum am făcut și eu de câteva ori pentru compatrioții și confrății mei, „*că foarte numeroși prozatori de astăzi neglijează un factor atât de important ca portretul. Toți se privează astfel de un mijloc simplu și eficient de a preciza ideea unei povestiri. Când silueta unui protagonist e fără contur și densitate, aproape întoldeauna și ideea e la fel*”.

Mai mult. Și mai grav! Adeseori autorii, ispitiți de un pitoresc gratuit, zugrăvesc portrete care nu numai că nu sunt caracteristice tipului pe care au intenționat să-l prezinte, dar sunt chiar contradictorii acestui tip. Astfel, portretul te derutează. Dăunează povestirii. O face neverosimilă, de hătărul unei trăsături care autorului îi păruse originală, și poate că într-adevăr era originală, dar se potrivea subiectului și personagiului ca nuca în perete.

Portretul trebuie să fie condensat și pregnant într-o povestire scurtă și într-o schiță. Dialogul deasemeni. Căci dialogul exprimă și el un temperament, un caracter, un tip; conflictele dintre temperamente, caractere și tipuri. (Vezi Caragiale, vezi Cehov, vezi Sadoveanu).

Dar și în ce privește dialogul, adeseori autorii sunt ispitiți de un pitoresc și de o presupusă „originalitate” care dăunează povestirii în sine. Românul are o vorbă:

„Ori vorbește cum ți-i portul, ori te poartă cum ți-i vorba”.

Câți scriitori, fie tineri, fie mai bătrâni, n’au uitat povața acestei înțelepciuni elementare? Și câți nu și-au primejduit grav verosimilitatea și credibilitatea schițelor și povestirilor — altfel pline de promisiuni, — prin această condamnabilă nerespectare a unei reguli artistice de bază în măestria scrisului?

Eroii lui Caragiale vorbesc cum li-i portul și se poartă cum li-i vorba. Amintiți-vă numai în contrast cu toți „Miticii”, cu toate „Piscuștile” și „Protopopeștile” din *Momentele sale*, amintiți-vă numai dialogul laconic și expresiv din pagina penultimă a incomparabilei povestiri *La Hanul lui Mânjoală*.

Total se petrece prin întuneric, după ce povestitorul a rătăcit câteva ceasuri în noapte, purtat de colo-colo de ispitirile viclene și diavolești ale iedului negru.

„Pe când mă ridic sdruncinat, auz foșneală printre coceni și un glas de om din apropiere, tare:

— Tiu! Ta-!a! Pftiu! Ucigă-te toaca, duce-te-ai pe pustii!

— Care-i acolo? strig eu.

— Om bun!

— Care?

— Gheorghe.

— Care? Gheorghe?

— Nătruț... Gheorghe Nătruț, care păzește la coceni...”

Scena, fără alte lămuriri, prin întuneric, nu zugrăvește tipic un om tipic al locului, prin cel mai simplu și banal, dar cel mai tipic dialog? „Nătruț... Gheorghe Nătruț, care păzește la coceni...”

Eu îl văd. Cred că l-ați văzut cu toții la lectura măestritei povestiri.

Asupra capitolului care s’ar numi *punct de vedere*, adică prizma personagiului prin care autorul își desfășoară povestirea, S. Antonov are de asemeni observații extrem de judicioase și cred extrem de utile pentru tinerii noștri povestitori și scriitori de schițe.

Pornind dela exemplele lui Cehov și amintind că o povestire scurtă se pretează anevoie unei expuneri lungi și vagi,

Antonov stăruiește asupra procedului scriitoricesc — de oroarea cuvântului *procedeu*, care presupune un fel de mecanizare, eu aș zice: soluției scriitoricești — de a te substitui unui personaj, pentru a prezenta faptele prin prizma lui și a atribui acestui personaj concluzia povestirii ori schiței. Soluție care în aparență s'ar spune că e o complicație artistică în plus. Dar soluție care de fapt, dimpotrivă, e de nescăzuite și multiple resurse, fiindcă permite autorului a prezenta evenimente și fapte cunoscute ca și cum ar fi văzute pentru întâia oară, sub un unghi neprevăzut, de un copil, de un străin, de un călător, de un om dintr'un alt grup social... Toate capătă alt accent. Toate îngăduiesc alt joc de umbre și de lumini. Toate ajută astfel pentru reliefa și mai puternică a tipicului, fiindcă permit amplificarea unei imagini așa cum nu ar putea-o face autorul direct.

Procedeu utilizat foarte curent de Cehov, foarte curent de Boris Polevoi, foarte curent și cu o uimitoare, cu o unică măiestrie de Mihail Sadoveanu. Gândiți-vă la *Dumbrava Minunată* ori la *Mormântul unui copil*, la *Hanu-Ancuței* și la extraordinarele substituiți din *Zodia Cancerului*, când ale abatelui de *Marenne* în locul autorului, când ale feluriților protagoniști, după situații, în cele mai subtile schimbări de plan, de unghi optic, de percepere a evenimentelor și a oamenilor, chiar a mediului înconjurător, cu atmosfera respectivă.

Firește soluția e în același timp foarte gingașă și riscată. E o culme a artei scriitoricești și cere o foarte meșteșugită dibăcie. Dar câte rezultate fără rival se pot obține, dacă autorul știe să se ferească de perfidele curse ale genului! În primul rând, cere o deplină stăpânire a *lexicului*, a *nivelului de cugetare* și a *posibilităților psihologice atribuite personajului care se substituie autorului*. Altfel, totul se năruie. Totul devine lipsit de orice credibilitate: căci la prima notă falsă lectorul își dă de îndată socoteală că tot ce putea să-l cucerească prin mijloace de înaltă artă s'a redus la un truc ieftin și ratat. Tinichea în loc de aur.

Și în sfârșit, apropiindu-ne de încheiere, amintim și ultimele reflecții ale lui S.

Antonov asupra „opiniei și intonației autorului”. Respingând pretinsa și absurda obiectivitate a lui Flaubert față de propria sa operă de artă și de proprii săi eroi, S. Antonov își însușește, ca noi toți, constatarea atât de indiscutabilă a lui Cernășevski: „... Omul e interesat de faptele vieții și nu se poate abține de a pronunța, cu premeditare ori nu, judecata sa asupra acestor fapte: poetul sau pictorul, în imposibilitatea de a înceta să fie om, nu poate renunța de a judeca faptele evocate; și această judecată își găsește expresia în operă”.

Cine mai poate tăgădui acest adevăr, după falimentul atât de catastrofal al așa zisei „arte pure”, al așa zisei „artă pentru artă”?

Dar a recunoaște adevărul e una și a-l aplica cât mai artistic operei de artă e alta. Nu-i tot atât de lesne!

Marii scriitori ai realismului critic rus din veacul trecut și toți scriitorii sovietici ai realismului socialist de astăzi nici n'au mai pus vreodată problema unei sustrageri a autorului de la exprimarea răspicată a opiniilor social-politice în opera literară. Era și a rămas pentru dânsii un adevăr dela sine înțeles. Însăși rațiunea de a fi a literaturii. Misiunea sa.

Numai procedeele sunt diferențiate, diverse și felurite de la autor la autor, după poziția și temperamentul scriitorului și adesea după genul operei de artă. Unii autori nu-și exprimă opinia direct. Alții își caută un personaj care să-i reprezinte: purtătorul lor de glas. Niciunul însă nu se abține și nu se va abține niciodată să-și afirme atitudinea față de subiect, de evenimentele povestite, de oameni și de probleme, prin o anume intonație, care indică dela început cititorului pe cine și ce iubește autorul, ce și pe cine urăște, în ce și în cine crede, pe cine și ce condamnă.

Luptând activ prin toate mijloacele artei sale împotriva ideilor perimate și unei lumi sfârșite, luptând cu tot ce e vechi și vetust, pentru triumful a tot ce-i nou și regenerat, scriitorul nostru ca și scriitorul sovietic e astfel un combatant aflat veșnic sub armă. Și în această calitate mereu va avea prezentă în conștiința sa realitatea de mâine care germinează latent

în realitatea de azi. Știe că nu există fapte izolate, ci numai fapte care se influențează și activează reciproc. Știe că orice delăsare de azi, se va plăti scump mâine. Și mai știe că nu e un simplu și pasiv copist de arhivă al prezentului, ci un pionier, un pregătitor al viitorului.

Ca atare, cum ar putea oare să nu-și exprime atitudinea față de bunele și de metehnele prezentului, încrederea în chezașiile viitorului, prin acel accent, prin acea intonație, prin acel timbru propriu, care străbate și în scris cum străbat vibra-

țiile glasului și care, dincolo de cuvinte, poate ține loc cuvintelor?

O scurtă povestire ori o schiță care nu spune nimic — nu înseamnă nici ea nimic.

Cum se rostește S. Antonov:

„O mică povestire nu este exprimarea unei idei. O mică povestire este compri-matul unei mari idei prezentată cu mijloace artistice sobre și eficace“.

Ceeace era iarăși de demonstrat și nădăjduiesc că am isbutit a demonstra măcar într'o modestă parte.

SCHIȚELE TINERILOR SCRITORI

„Tinerii trebuie să învețe să scrie începând cu mici povestiri, așa cum au făcut aproape toți scriitorii mari din apus și din țara noastră”, spunea Maxim Gorki în articolul: „Convorbire cu tinerii scriitori”.

Această povață a fost repetată de cei mai mari scriitori sovietici: *„Nu vei putea scrie un roman bun, o nvelă bună, scria Simeon Babaevski, dacă nu vei începe cu schițe și povestiri simple”.*

Schița constituie o școală pentru un tânăr scriitor, o școală în care ia naștere fiziologia lui literară, în care se formează scriitorul militant de mai târziu. Nu întâmplător creația lui Gogol a început cu „Serile în sat la Dicanca”, a lui Gorki cu „Celcaș”, a lui I. L. Caragiale cu „Schițe și momente”, a lui Sadoveanu cu „Povestiri”.

Trebuie spus însă că asupra schiței la noi circulă unele teorii care împiedică dezvoltarea acestei specii literare. Există o concepție după care este mai ușor să scrii un roman decât o povestire. Rezultatul unor atari concepții îl vedem oglindit în romane ca „Noul Oraș” de Ștefan Andrei, unde lipsa unei experiențe literare face ca exprimarea conținutului bogat de idei să fie îngreuiată de o compoziție neînche-gată, de personaje al căror caracter nu este desenat cu precizie, de o limbă deseori plată, neexpresivă. Cu ascutime ironiza M. Gorki pe acei tineri scriitori care considerau schița ca un gen mai greu decât romanul. *„Cu alte cuvinte — spunea M. Gorki — e mai ușor să faci un tun decât un revolver”.*

O altă teorie dăunătoare este aceea după care schița este o formă mică, căreia îi corespunde un conținut mic, o idee mică. Această concepție exprimă apariția unor schițe și povestiri cenușii, searbăde, care cuprind din realitate fapte mărunte, minore, și care sunt repede date uitării de către cititor.

Apariția a două culegeri — una la „Editura Tineretului” și alta la E.S.P.L.A. — cuprinzând schițe scrise de tinerii scriitori, precum și unele schițe publicate în ziare și reviste, face posibilă discutarea acestor teze, precum și a unora din problemele schiței. Discuția este însă dificilă, deoarece critica noastră literară, preocupată de alte probleme „mai înalte”, nu și-a găsit încă timp pentru discutarea profundă a problemelor genului scurt, ca să înarmeze pe scriitori în practica lor de creație. Ba, uneori, chiar puținele articole scrise conțin confuzii și greșeli care dau apă la moară concepțiilor expuse mai sus.

Genul scurt a fost denumit pe drept cuvânt „genul combativ”. Zugrăvind cu operativitate pe plan artistic aspecte noi, caracteristice, din realitate, lucrările literare de mici proporții dau un ajutor prețios bătăliei poporului nostru pentru construirea socialismului. Deși nu are o cuprindere largă a vieții, schița nu este prin aceasta un gen inferior, exprimând chipurile, o idee mică, mărunță. Oglindind aspecte vii din marea luptă a poporu-

lui nostru, ele pot inspira ură nimicitoare față de dușman și devotament fără margini pentru ideile partidului.

Uneori însă, în ziarele și revistele noastre apar schițe care nu militează pentru idei mari și importante, care provoacă nedumerirea cititorului și legitima lui întrebare: pentru ce au fost scrise? În Almanahul „Iașul Nou” Nr. 1/1953, a fost publicată schița lui Ion Bucălău: „Contabilul nostru”. Acțiunea se petrece într-o Gospodărie de Stat. Tehnicianul gospodăriei, văzând cât de cufundat în muncă se află contabilul, nu îndrăznește să-l întrerupă pentru a-l întreba dacă a cerut dela depozit carburanții necesari ariei de treerat dela Plopeni. A doua zi tehnicianul află că munca dela arie este în pericol să se oprească, motorul batozei nemaiavând combustibil. Dar o damigeană cu motorină ascunsă fără știrea cuiva de mecanic, „salvează situația”. Tehnicianul cere urgent carburanți de la depozit și se îndreaptă spre Gospodărie ca să aducă faptul la cunoștința contabilului. Acolo află că în ziua trecută contabilul muncise cu atâta pasiune pentru a stabili pe baza materialului publicat în „Sportul Popular” „poziția fiecărui jucător al echipei R.P.R. în matchul cu Polonia, în momentul de mare emoție sportivă, când s'a marcat primul goal”. Dar pentru ce a fost scrisă această schiță? A vrut oare autorul să satirizeze acei oameni care au alte preocupări, în dauna muncii pe care trebuie să o îndeplinească? Nu s'ar putea spune că acesta este țelul schiței. Autorul are o atitudine pasivă, necombativă față de contabil. Mai de grabă schița a fost scrisă pentru faptul „amuzant” expus mai sus, după care sânguină neobișnuită a contabilului era determinată doar de rezolvarea unei probleme „pasionante” de ordin sportiv. Dar humorul lipsit de conținut este străin unei literaturi înaintate. Alergând după un humor gratuit, socotind că obiectul schiței îl formează asemenea aspecte minore din realitate, dar amuzante, I. Bucălău a ajuns să creeze o schiță lipsită de țel, asemenea unei arme a cărei încărcătură nu ia foc.

Și „Viața Românească” a găsit spațiu pentru publicarea unor asemenea creații.

În Nr. 4/1953 a văzut lumina tiparului schița „Loteria” de Dumitru Mircea. Și aici se vede talentul tânărului scriitor, vădit și în alte lucrări. Scrisă din partea unui personaj care a participat la întâmplările pe care le povestește, schița are vioiciune și humor. Dar aceste calități nu pot ascunde lipsa de conținut a schiței. Pe scurt, acesta ar fi subiectul ei: șeful unui ocol silvic inițiază o loterie la Ocolul Silvic, unde pune la joc, la început cizmele pe care și le câștigă și apoi bocancii pe care îi pierde. Până la urmă șeful „n'are noroc” și e schimbat cu altcineva. Care este însă țelul schiței, ce urmează să fie biciuit în această schiță? Iată întrebările care-l frământă pe cititor și cărora nu le găsește răspuns. Tocmai pentru că autorul n'a pus la baza schiței sale o idee profundă, clară, că n'a pătruns în conținutul lăuntric al fenomenelor ci s'a oprit la aspectele nesemnificative, amuzante, dela suprafața lor, tocmai de aceea a creat o schiță care nu ajută efectiv la educarea cititorului.

Dacă analizăm însă schițele create de scriitorii noștri clasici, ne dăm seama că forța lor constă tocmai în conținutul de idei pe care-l cuprind. În „Arendașul Român”, I. L. Caragiale înfățișează exploatarea sălbatecă a țăranimii muncitoare de către arendașii care trebuiau să-și țină: „*patru copii aci, două fete la oraș în pension... doi băieți la Paris*”, etc. și ura nemăsurată a țăranului împotriva jecmănitorilor care aveau de partea lor legea și dreptatea. Conciziunea povestirii nu împiedică profunzimea ideii. Nu degeaba Cehov spunea cu mândrie: „*Știu să vorbesc pe scurt, despre lucruri mari*”. Iar Gorchii îi scria lui Vsevolod Ivanov: „*Învățați ca în povestiri mici să tratați teme mari și importante*”.

Valoarea schițelor, scrise de către unii dintre tinerii scriitori este determinată tocmai de faptul că aceștia nu s'au limitat la descrierea unor laturi exterioare ale vieții, ci au redat aspecte caracteristice, importante din realitate, ridicându-se în schițe la înfățișarea generalizatoare a faptelor, a sentimentelor, a năzuințelor înalte ale oamenilor noi din patria noastră.

Iată de pildă schița lui Radu Cosașu: „Pietrarul dela Aprovizionare”. Ceeace de-

termină mișcarea interioară a schiței este contrapunerea aspectului obișnuit al omului simplu, și faptele de un înalt eroism pe care le săvârșește atunci când este pus în vreo situație grea. Soldatul Pietraru Gheorghe își face serviciul militar într'un sector care la prima vedere prezintă puține „ocazii de eroism“, la Aprovizionare. Intr'o noapte este trimis să ducă pâinea pichetelor de grăniceri. Întâlnind un spion care încearcă să se furișeze peste graniță, Pietraru reușește să-l dezarmeze și să aducă la pichet, în afară de pâine, și un spion. Întrebărilor curioase ale grănicerilor el le răspunde: *Ei, cum a fost! A fost!*...

Un alt exemplu pozitiv ni-l oferă schița lui George Sidorovici: „Zaharia Stângă, corespondent sătesc“. Dece această schiță, scrisă cu câțiva ani în urmă, și-a păstrat până astăzi valoarea? Pentru că oglindește în imagini artistice, un fenomen tipic din realitate, apariția corespondenților sătești, un fenomen care în acea vreme nu era frecvent dar care întruclupa noul ce lăua ființă în satele patriei noastre.

Conținutul schiței lui George Sidorovici îl constituie viața și lupta unui corespondent sătesc care cade rănit de mâna dușmanului de clasă, lăsând în locul lui alți țărani muncitori, care continuă lupta sa cu condeii, pentru crearea unei vieți noi. Faptele lui Zaharia Stângă sunt redată în mod viu, fiind înfățișate prin ochii unui țaran muncitor care se transformă sub influența sa. Din aceste fapte se conturează cu putere figura corespondentului sătesc, fost argat la chiaburi, acum unul dintre cei mai devotați membri ai partidului.

Această schiță demonstrează capacitatea genului scurt de a oglindi fenomene noi din realitate, fenomene care abia mai târziu vor forma obiectul unor nuvele sau al unor romane.

Este regretabil faptul că tinerii scriitori n'au folosit suficient această calitate de preț a schiței pentru a zugrăvi evenimente noi din viață ca: întrecerea socialistă, figura stahanovistului, etc.

Schița nu înfățișează însă numai faptele de înalt eroism ale omului nou, patosul luptei sale, ci în același timp este o armă ascuțită pentru biciuirea unor racile din

realitate, pentru demascarea necruțătoare a dușmanilor.

În schița „Avansarea funcționarului“ de Ion Niculescu, se supun râsului cititorului rămășițele mentalității mic-burheze ale unui funcționar. Subiectul schiței îl formează de fapt transpunerea în noile condiții social-istorice din Patria noastră a schiței lui Cehov: „Ghinion“. Un bătrân funcționar cinstit, care muncește cu conștiinciozitate, tocmai în ajunul avansării sale, are „ghinion“. La un festival dat de membrii instituției el se așează din greșeală pe... pălăria „domnului director“. Autorul descrie cu talent coșmarul funcționarului țăruiă i se pare că directorul este „supărat foc“, că nici nu vrea să-l privească când își cere scuze — este drept, cu o voce pe care n'o aude nici el — și de fiecare dată repetă ca să se liniștească: „doar nu suntem pe vremea lui Cehov“. Și aici avem un humor, ca și în cele două schițe criticate. Dar aici humorul nu-i lipsit de preocupări. Biciuind rămășițele mentalității mic-burheze a funcționarului, autorul scoate în relief ideea superiorității morale a societății noastre față de „vremea lui Cehov“. Comicul din această schiță reiese din prezentarea contrastului care există între frica funcționarului că-și va pierde serviciul pentru că a jignit pe „domnul director“ — frământări justificate în vechiul regim — și noua realitate a societății noastre.

Dar dacă râsul biciuiește aici rămășițele mentalității mic burheze ale unui funcționar care trebuie să fie integrat și va fi integrat în lupta pentru socialism, atunci când este vorba de satirizarea unei plăgi care trebuie stărpită din realitate râsul capătă o altă calitate. Aici, humorul devine — cum spunea Belinski în „Nuvela rusă și nuvelele domnului Gogol“ — „un humor care mușcă până la sânge, pătrunde până la oase, sfichiue cu toată puterea în dreapta și în stânga cu un bici împletit din șerpi și uierători“. Iată de pildă schița: „Direcțiunea hârtiilor“ de Sergiu Fărcășan. Ascuțișul satirei se îndreaptă împotriva birocratismului, căruia trebuie să i se declare, după cum a spus tovarășul Gheorghiu-Dej — un război necruțător. Subiectul schiței, în linii mari, este următorul:

Un muncitor este trimis ca director la o instituție. Odată cu el sosește și o adresă dela Iași, care timp de șase luni de zile circulă din birou în birou, din direcție în direcție, îmbogățindu-se de fiecare dată cu câte-o ștampilă, încât la urmă este nevoie ca să i se anexeze o hârtie albă, adresa fiind plină de ștampile și pe față și pe dos. Adresa va căpăta o rezolvare odată cu noile transformări care au loc în urma luptei directorului și a elementelor cinstite din instituție. Ce deosebire există între această schiță și schița lui Ion Bucălău, care are o atitudine indulgentă, obiectivistă față de contabilul care, de fapt sabotează trecutul dela Gospodăria de Stat! „Direcțiunea hârtiilor” scoate de urechi din birourile înțesate de dosare și ștampile pe birocrați, și-i supune oprobiului cititorului. Iată-l pe Protopopescu, șeful unei direcții, gras, înalt, un munte de om care, foarte candid, meditează cinci zile asupra unei adrese pentru ca după aceea s'o trimeată... la altă direcție. Și de fiecare dată când adresa i se înapoiază dela direcțiile respective, el, foarte calm, o stampilează din nou și le-o... transmite înapoi. Iată-l pe directorul planificării, un omuleț rotofei, cu chelia ca un bulon bine șlefuit, care aduce un plan menit să îmbunătățească munca instituției, plan colorat cu linii albastre, verzi, cafenii, etc., ce indică mersul hârtiilor și în plus, propune înființarea unor secții noi: o Direcțiune a Urgențării, care să grăbească mișcarea hârtiilor, o Direcțiune de Revizuire, Recalculări și Control, etc. etc. la care directorul, exasperat de aceste „inovații” birocratice, fisugerează în bătaie de joc și o „Direcțiune a mișcării hârtiilor”. Din lupta pentru stârpirea acestei plăgi se reliefează caracterul dârz și intransigent al fostului muncitor care ar vrea să arunce în aer toate hârtoagele birocraților.

Din păcate, acest important mijloc de demascare care este satira nu a fost folosit încă de către tinerii scriitori cu destulă eficacitate și împotriva dușmanului de clasă.

Înfățișând cu operativitate aspecte semnificative, noi, din realitate, care conținează cu putere chipul omului nou, sau

din care capătă contur figura odioasă a dușmanului, schița reprezintă un prețios ajutor pentru lupta partidului de a educa milioane de oameni ai muncii în spiritul socialismului. De aceea schița constituie pentru un tânăr scriitor nu numai o școală a măestricii, ci și o școală în care învață să fie ceas de ceas și clipă de clipă în mijlocul luptei poporului, pe care s'o ajute cu creații din ce în ce mai izbutite. În această școală iau naștere trăsăturile caracteristice scriitorului-cetățean. Nu întâmplător, în perioadele cele mai grele din viața poporului sovietic: Războiul Civil, Marele Război pentru Apărarea Patriei, schițele și povestirile au format o armă tot atât de ascuțită ca și baioneta, și în crearea cărora s'au călit condeiele celor mai mari scriitori sovietici ca Ilya Ehrenburg, M. Șolohov, etc., ale căror opere mobilizează astăzi la luptă milioane de oameni de pe întreg globul.

Dealungul secolelor, în practica artistică a marilor scriitori din trecut, au luat naștere legile specifice pe baza cărora este oglindită realitatea în schițe. Fără cunoașterea și folosirea acestor legi care reprezintă produsul dezvoltării seculare a literaturii, nu este posibilă crearea unor schițe și povestiri cu adevărat artistice. După cum în pictură nesocotirea unor legi elementare, ca legea perspectivei, ar duce la crearea unor lucrări monstruoase care ar denatura realitatea, tot astfel, nesocotirea legilor specifice schiței, ar determina crearea unor lucrări primitive, care sunt respinse de exigențele artistice ale masselor de oameni ai muncii, exigențe formate și crescute de partid cu ajutorul celor mai bune opere ale literaturii noastre și ale literaturii sovietice, cu ajutorul operelor marilor scriitori clasici. De aici reiese necesitatea luptei împotriva atitudinii proletcultiste care se manifestă la tinerii scriitori prin nestudierea experienței marilor clasici și neînșușirea acestei experiențe în conformitate cu noul conținut de viață al epocii noastre.

Trebuie spus că, din păcate, critica noastră literară a lipsit pe scriitori de un

ajutor important în ceea ce privește cunoașterea legilor specifice genului scurt. Puține sunt acele articole care-și propun să discute unele din problemele schiței; și acestea poartă o dată nu prea recentă. Ba, mai mult, în unele articole întâlnim teze sau exprimări greșite care trebuiesc discutate și respinse.

În „Almanahul Literar“ Nr. 11/1951, au fost publicate sub semnătura Zorinei Mocanu niște însemnări intitulate: „Roman-cieri în sprijinul povestirii“. În acest articol întâlnim afirmații cu privire la deosebirea care există între roman și schiță, care trebuiesc discutate. Astfel, se susține că în schițe: *„incapacitatea de creație și lipsa de experiență se trădează mai ușor decât într'un roman, de exemplu, unde vastitatea materialului le face mai puțin evidente“*. Această „teorie“ este reluată la sfârșitul articolului. *„Într'o povestire — spune Zorina Mocanu — expunerea acestui subiect se face mult mai direct, mai rapid, mai plin de mișcare decât într'un roman, unde expunerea se face într'un tempo mult mai încet, mai liniștit. Aici — în povestire — stagnarea, baterea pe loc, deslănarea expunerii nu au ce căuta“*. De unde se poate trage concluzia că într'un roman „bateria pe loc, deslănarea expunerii“ au ce căuta. Nu luăm în discuție aprecierile pejorative făcute asupra romanului, unde „vastitatea materialului“ ar permite „incapacitatea de creație“, „stagnarea“ sau „deslănarea expunerii“. Această afirmație susține însă, de fapt, concepția care mai există la unii dintre tinerii scriitori, după care este mai ușor să scrii un roman decât o povestire, după care schița este specia cea mai greu de realizat din proză. În articol se spune că schița: „cuprinde în limitele ei restrânse aspectele cele mai tipice, cele mai elocvente (subl. n.) ale unei societăți bazate pe minciună și exploatare“. Dar atunci care este deosebirea dintre schiță și roman? Aceeași întrebare și-o pune cititorul și când citește că autorul de schițe sau povestiri trebuie: *„să urmărească viața atent, să aleagă aspectele ei esențiale și cele mai semnificative, ca apoi să le contopească într'un subiect unitar, interesant, plin de prospețime“*. Și iată răspunsul cu privire la diferența care ar exista între

roman și povestire, ambele forme alegând „aspectele esențiale“ din viață, ambele forme „contopindu-le“ „într'un subiect unitar, interesant, plin de prospețime“. Răspunsul sună astfel: *„Indărătul fiecărei schițe, cercetătorul atent găsește o muncă migăloasă, atât în alegerea materialelor de viață, cât și în prezentarea lor artistică“*. Cu alte cuvinte, schița are la baza ei același material de viață ca și romanul, numai că, după cum spune criticul referindu-se la măiestria lui Caragiale, ea „condensează“ acest material de viață „printr'o muncă migăloasă“. Dar, dacă așa se prezintă situația, dacă așa cum spune criticul, Caragiale a „condensat“ în schițe „o realitate care prin ridicolul și contradicțiile ei adânci soliciți ochiul critic al artistului“, dacă schița cuprinde același material de viață ca și romanul, dar în „limite restrânse“, atunci cu adevărat schița este genul cel mai greu. La baza acestei concepții stă însă teoria greșită, formalistă, combătută de critica literară sovietică, după care specificul genului scurt față de roman ar consta în faptul că deși folosește același material de viață ca și romanul, schița îl tratează „condensat“. Asta înseamnă însă că genul literar — unul din elementele formei literare — este condiționat nu de materialul de viață pe care scriitorul tinde să-l întrușipeze, ci de hotărârea arbitrară a scriitorului de a alege cadrul povestirii sau cadrul romanului. O justă rezolvare a acestei probleme a dat-o însă la vremea sa Belinski. În articolul: „Despre nuvela rusă și nuvelele domnului Gogol“, el scrie: *„Există evenimente, există întâmplări, care nu sunt suficiente pentru o dramă, pentru un roman, dar care sunt profunde, care într'o clipă concentrează atâta viață, încât nici într'un veac nu le poți trăi: povestirea le prinde și le cuprinde în cadrul ei îngust“*. Mai departe, el spune că povestirea: *„rupe pagini din marea carte a vieții“*. A rupe pagini vii din marea carte a vieții, iată menirea schiței și ceea ce determină specificul ei față de roman. Că romanul nu este specia cea mai ușoară din proză, în care ar fi admisă „incapacitatea de creație“, sau „deslănarea“, „bateria pe loc“, o dovedește nereușita în ce privește crearea unui roman ca „Trandafir dela

Moldova", al unui scriitor talentat ca Ion Istrati. Aceasta arată că romanul este o specie care necesită multă muncă, și mai ales experiență literară, experiență care poate fi câștigată în bună parte prin crearea de schițe.

Uneori însă limitarea cantitativă a materialului de viață dintr'o schiță este înțeleasă în mod simplist, ajungându-se să se măsoare cu norme „fine” materialul de viață pus la baza povestirii de către scriitor. Acest fel de analiză stă la baza cunoscutei definiții după care schița trebuie să conțină un eveniment sau o întâmplare din viața eroului, evenimente și întâmplări care trebuie să se petreacă într'un timp scurt și la care trebuie să participe un număr redus de personaje.

Nevalabilitatea unei atari concepții scolastice va apare însă clar, dacă vom analiza una dintre cele mai valoroase schițe scrisă de Ilya Ehrenburg, „Pipa micului comunard”. În această schiță, prin destinul lui Jean Roue, Luis Roue și Paul Roue se înfățișează de fapt destinul a trei generații de muncitori francezi. Prin urmare, se cuprinde un material de viață vast, într'un spațiu de timp vast. Ca personaje, în afară de cele amintite, mai apar soția lui Louis Roue, Julieta, care pentru a scăpa de mizerie devine amanta unui măcelar, doamna Moneau, o preocupată care are grijă de micul Paul Roue, rămas fără mamă, Francois D'Emognan, locotenent în armata națională și logodnica sa Gabrielle de Bonivet, asasinii lui Louis Roue și ai lui Paul Roue, apoi bătrânul comunard Lautrec care i-a povestit lui Ilya Ehrenburg aceste întâmplări autentice, iar ca fundal apar comunarii și ucigașii lor, domnii eleganți care sorb licori rubinii la umbra castanilor de pe bulevardul St. Martin, împreună cu femei lipsite de griji, care râd zglobiu. După cum se vede, numărul personajilor atinge o cifră destul de mare. Și totuși, schița este valoroasă. Cum se explică acest fenomen? Prin aceea că limitarea materialului de viață din schiță poate să meargă în direcții diferite și să se manifeste exterior prin forme diferite. Faptele care se petrec în schița lui Ilya Ehrenburg sunt privite în cea mai mare parte a acțiunii prin ochii copiilor.

Viața de cruntă mizerie a lui Paul Roue, executarea lui pentru că participase la ridicarea unei baricade reies din amintirile pe care le are din copilărie Louis Roue. Prezentarea succintă a vieții lui Louis Roue, moartea sa pentru apărarea Comunei din Paris sunt necesare pentru arătarea mediului în care a trăit Paul Roue, comunardul în vârstă de 4 ani. Felul naiv, copilăresc cu care privește Paul Roue aceste întâmplări care sunt de un tragism sfâșietor, fac ca acestea să fie scoase și mai mult în relief, să devină vii pentru cititor. Ultimul vlăstar al familiei Roue, care cunoscuse în scurta lui viață de 4 ani o singură plăcere — să sufle baloane de săpun din pipa lui de lut — a fost împușcat de mâna fină, delicată, de aristocrată a Gabriellei de Bonivet, care a avut capriciul să ia drept țintă cu revolverul logodnicului ei, pipa de lut din gura micului comunard. Dacă aceste fapte ar fi fost redată într'un roman, atunci autorul ar fi trebuit eventual să renunțe la maniera înfățișării lor prin ochii unui copil de patru ani, în orice caz, să creieze un conflict epice, o acțiune largă, etc. cu alte cuvinte să facă o altă lucrare literară.

Așa dar, specificul schiței în ceea ce privește cuprinderea materialului de viață nu trebuie înțeles simplist.

O altă problemă care trebuie discutată este problema conflictului și a subiectului în schițe.

Asupra momentelor care pot fi cuprinse într'o schiță, s'au emis diferite păreri. Într'un articol publicat în „Viața Românească” Nr. 6/1950 intitulat „Specii literare de mare actualitate”, tov. M. Gafița afirmă: „Există însă în realitatea vieții de toate zilele anumite momente când acțiunile se înlănțuie în așa fel, interesele oamenilor problemele lor se întrepătrund în așa măsură conflictele ating o asemenea intensitate,, încât aceste momente devin culminante, hotărâsc acțiunea, determină tot ceea ce va urma”. Rolul schiței sau al piesei într'un act, se spune mai departe în articol, constă tocmai în sesizarea și înfățișarea acestor momente încordate.

Să analizăm însă schița „Huțulca” de Dragoș Vicol. Schița este scrisă la persoana I-a, din partea unui huțul, Hlodie Vasile,

fruntaș în producție, la o exploatare forestieră. Subiectul este format din întâmplările pe care le povestește el, întâmplări care scot în evidență frumusețea vieții de astăzi a huțulilor, care, în opoziție cu viața întunecată din trecut au drepturi cetățenești, faptele lor eroice săvârșite la exploatarea forestieră sunt cunoscute și prețuite în toată țara, cântecele lor naționale îmbogățesc comoara artistică a poporului nostru. În această schiță nu vom întâlni nici un moment deosebit de încordat, în care problemele oamenilor să fie întreținute ca într'un ghem, în care să apară conflicte intense. Și cu toate acestea, schița nu poate fi condamnată; ea emoționează pe cititor. Conflictul schiței, care determină desfășurarea imaginilor, îl formează opoziția dintre trecut și prezent. Huțulca, cântecul național al huțulilor, pe care fruntașul în producție Ilodiu Vasile propune ca să fie cântat la radio, sintetizează de fapt în chip artistic însăși ideea schiței. Notele ei, când domoale ca murmurul izvoarelor, când năvalnice, tunătoare ca zgometul stâncilor prăvălite, vorbesc despre viața din trecut a huțulilor, viață chinuită, împilată și despre viața lor de astăzi, fericită.

Aceasta demonstrează că nu este justă limitarea la un anumit „tip” de schiță, cu momente dramatice, cu conflicte intense; aceasta înseamnă o îngustare a posibilităților schiței și ale scriitorului.

Meritul multor schițe ale tinerilor scriitori constă tocmai în faptul că folosesc diferite momente și conflicte în conformitate cu ideea pe care vor să o exprime.

În schița „Întâlnire”, H. Zincă înfățișează situații dramatice ca moartea ostașului sovietic și mutilarea ostașului român pe când vroiau să salveze o femeie rănită dintr'un bordei din Transilvania, bordei care era minat de hitleriști. În aceste situații dramatice este scoasă în evidență ideea prieteniei dintre poporul nostru și poporul sovietic, prietenie cimentată prin sângele vărsat de ostașii sovietici pentru eliberarea țării noastre.

În schița lui Său Andras „A șaptea bucurie la casă”, nu găsim nici o situație încordată, neașteptată. Dar din desfășurarea imaginilor ei se desprinde cu claritate

ideea schiței, după care femeile nu sunt „jumătăți de oameni”.

Nu înseamnă însă deloc prin aceasta că o schiță poate să fie valabilă și fără a avea un conflict, mărginindu-se doar să „schiteze” întâmplările. În „A șaptea bucurie la casă” există un conflict ascuțit între Baco Marți și Kati, a șaptea sa fiică, „rebela” care-i va demonstra că și femeile nu sunt „oameni pe jumătate”.

Trebuie spus că deficiențele multor schițe ale tinerilor scriitori constau tocmai în prezentarea superficială sau simplistă a conflictului. Printre schițele publicate la Editura Tineretului, există o schiță intitulată „Întrecerea”. În această schiță nu se întâmplă nimic „deosebit”. Un tânăr colectivist din „Poiana de Jos”, Măi, se îndrăgostește de crescătorea de păsări dela gospodăria colectivă din „Poiana de Sus”. După unele opuneri ale conducerii gospodăriei din „Poiana de Sus” — căreia îi părea rău că pierde un element valoros — cei doi tineri se căsătoresc. Apoi se inițiază o întrecere patriotică între cele două gospodării. Măi începe să bănuiască pe nedrept că soția sa, Ioana, s'ar bucura când sunt în fruntea întrecerii colectivisti dela Poiana de Sus și dimpotrivă s'ar întrista când aceștia sunt depășiți de cei din Poiana de Jos. S'ar părea că, în sfârșit, cititorul a „găsit” conflictul schiței. Dar bucuria sa este de scurtă durată. Închius lui Măi, căruia Ioana îi destăinuise necazul, vorbește cu Măi și acesta își dă seama cât de neîntemeiate îi erau bănuielele. Iată deci că și singura amenințare a vieții roze și fericite care domnește în schiță, dispăre. Dar o schiță fără conflict încalcă adevărul vieții, nefiind capabilă să zugrăvească decât superficial realitatea, să fotografice un moment, să descrie aspectul său exterior dar nu și să înfățișeze lupta neîmpăcată care se duce în realitate între ceea ce este vechi și moare și ceea ce este nou și se dezvoltă. Uneori, în unele schițe, tinerii scriitori își propun să înfățișeze conflicte ascuțite. Astfel se întâmplă în schița „Doi maiștri” de V. G. Zednic, publicată în volumul editat de E.S.P.L.A. Producția secției de strunguri dintr'o fabrică este strangulată de lipsa de cadre calificate. Maistrul Ilie Izvenaru, ridică

această problemă în fiecare şedinţă. Într-o zi secretarul de partid îi dă să citească un articol din „Scânteia“ iscălit de Ion Naghi, unde acesta arată modul în care aplică el metoda Cotlear de calificare la locul de muncă. Ilie Izvenaru este entuziasmat şi hotărăşte să aplice această metodă. Dar cum se rezolvă în continuare, conflictul? El face... o şedinţă în care-şi ia angajamentul să calibreze împreună cu alţi strungari cu experienţă, tineri necalificaţi. Şi cu asta, gata. Uşor şi frumos. Ca să dea „dramatism“ schiţei, autorul născoceste o ceartă între maistrul Ilie Izvenaru şi maistrul Schmidt, provocată de epitelele jignitoare cu care cei doi maiştri şi-au caracterizat reciproc secţiile pe care le conduc. În acest fel, prezentând simplist conflictul din realitate, schiţa ajunge să denatureze realitatea. În schiţa lui Silviu Podină „Plugurile“, apărută în colecţia „Albina“ într'un volum intitulat „Tractoriştii“, importante fenomene din realitate ajung să fie nici mai mult, nici mai puţin caricaturizate, parodiate. O staţiune de maşini şi tractoare se află într'o situaţie grea. Direcţiunea generală a S.M.T.-ului a anunţat că nu mai poate trimite cele şase tractoare făgăduite, punând în pericol îndeplinirea angajamentelor luate faţă de întovăşirile agricole şi G.A.C.-uri. Direcţiunea S.M.T.-ului organizează o şedinţă pentru discutarea acestor probleme. Cum se rezolvă situaţia? Un tractorist, Traian Murgu, ia imediat cuvântul şi... propune o inovaţie, cuplarea a două pluguri la un singur tractor. Surprins de acest „soi“ de inovaţii, care sunt scoase la moment, din buzunar, cititorul îşi mai revine puţin când vede că dispozitivul cu care s'au cuplat cele două pluguri n'a reuşit, şi aşteaptă cu înfrigurare să vadă desfăşurarea conflictului. Dar la Traian Murgu vine Stoica, secretarul organizaţiei de partid, care îi aduce vestea că la gospodăria din Cig, ar exista un colectivist care ar avea nişte cărţi aduse din Uniunea Sovietică despre colhozuri şi S.M.T.-uri. Şi Traian Murgu găseşte tocmai în acele cărţi planul unui dispozitiv de cuplare. Dar aceasta reprezintă o bagatelizare a unui important fenomen din realitate, cum este naşterea inovatorilor din rândul oamenilor muncii,

care se face printr'o muncă titanică de stăpânire a ştiinţei.

În ceea ce priveşte subiectul, o caracteristică generală a schiţelor izbutite este aceea că au în centru fapte importante, situaţii tipice, care desvăluie trăsăturile tipice ale personajilor sau care determină cotituri hotărâtoare în soarta şi caracterul lor. Să analizăm două schiţe: „Prostul“, schiţă scrisă de Remus Luca şi „O critică aspră“ scrisă de Gheorghe Bejanen. De ce sunt realizate aceste schiţe, de ce conving? Prima vorbeşte despre un ţaran muncitor, fost argat la chiburi, acum îngrijitor de cai la un Gostat, care învaţă carte, convingându-se că vorbele chiburilor, după care el ar fi prost, bun numai ca să slugărească, sunt neadevărate. Cealaltă schiţă, arată cum soldatul transmisionist Tudor I. Tudor, îngâmfat în urma succeselor avute nu mai învaţă, socotindu-se drept cel mai bun transmisionist din unitate. La exerciţiul dela postul de control el primeşte însă o „critică aspră“ şi-şi dă seama că a rămas în urmă, că a fost întrecut de alţii. După cum vedem, întâmplările din aceste schiţe sunt cât se poate de simple. Ce determină atunci valoarea lor?

Faptul că aceste întâmplări constituiesc împrejurările tipice care determină o cotitură hotărâtoare în viaţa eroilor din schiţe, imprimă caracterului lor o mişcare. În faţa fostului argat al chiburilor şi a soldatului Tudor I. Tudor stau deschise perspective largi.

Nu acelaşi lucru se întâmplă însă în unele schiţe ca: „Tudorică“ de Nicolae Țic şi „Cu unul din echipă“ de Ştefan Andrei. În schiţa lui Ştefan Andrei există o situaţie dramatică, plină de tensiune. Dela macaraua care ridică în aer clopotul de închidere al furnalului, s'a rupt'un cablu pentru a cărui sudare depun eforturi eroice inginerul Vladimir şi sudorul Vrabie. Cu toate acestea, schiţa nu mulţumeşte. Caracterele eroilor rămân estompate. Schiţa se reduce, de fapt, la prezentarea acestei întâmplări, care în mod firesc ar trebui să constituie punctul culminant al unor situaţii anterioare. Situaţiile anterioare sunt redată însă sec, în stil de proces verbal. Evident că această întâmplare nu poate determina evoluţia imaginilor

din schiță, subiectul nu evoluiază, ca și caracterele personajilor. Nicolae Tic în schița sa „Tudorică” înfățișează figura pitorească a unui „pici” de 13—14 ani care vine să lucreze pe șantier. Până la urmă, el devine, la vârsta de 15 ani fără o lună, excavatorist pe șantierul 23 August din București. Dar în schiță nu întâlnim anumite evenimente, anumite situații care să determine desvăluirea trăsăturilor lui tipice de caracter, întâmplări care să determine evoluția caracterului său. De aceea, figura lui Tudorică care la începutul schiței este vie, până la urmă se încetosează.

O altă problemă de care depinde justa și puternica exprimare a conținutului de idei este și problema compoziției. În „Scepticul”, Ilarie Murgu își propune să facă portretul unui funcționar care are o atitudine sceptică în fața succeselor construcției noastre socialiste. Dar situațiile în care este pus personajul, ni-l arată nu ca pe un sceptic, ci ca pe un dușman, fostă ucealtă a exploatatorilor, care privește cu ură orice realizare a regimului nostru democrat-popular.

Faptul că compoziția nu este o simplă problemă de „tehnică literară” ci o problemă care are o strânsă legătură cu concepția scriitorului despre viață, cu viziunea lui asupra realității, se vedește în schița lui Dumitru Mircea „Recensământ”, schiță apărută în „România Liberă”. Autorul a intenționat să demaște în această schiță atitudinea de gură-cască a președintelui unui Sfat Popular raional care semna orice hârtie i se prezenta, fără a o citi, și faptul că această atitudine este folosită de dușmanul de clasă în scopul sabotării activității organelor puterii noastre de Stat.

Dar în schiță, accentul principal cade asupra atitudinilor anarhice, stângiste ale unor țărani muncitori față de hotărîrea greșită a comitetului executiv raional, atitudini care sunt promovate ca fiind juste.

Asemenea acte nu provoacă critica autorului. Dimpotrivă. El le descrie în amănunțime, cu vervă și vădită plăcere. Aceasta face ca schița să nu arate că, dacă țărani muncitori primesc atari dispoziții pe care ei le socotesc greșite, din partea Comitetului Executiv Raional, ei nu trebuie

să recurgă la asemenea acte stângiste împotriva organelor puterii noastre de Stat, să-și facă dreptate singuri, ci să aducă cazul la cunoștința partidului. Nu este lipsit de importanță faptul că în schița lui Dumitru Mircea primul secretar al Comitetului Raional de partid află în mod întâmplător și nu dela țărani muncitori de existența circulei greșite. Aceasta demonstrează cum greșelile de ordin politic ale autorului, determină și greșelile compoziționale ale schiței, ca trecerea pe planul al doilea a ideii principale.

★

Înfățișarea dragostei într-o povestire oferă tânărului scriitor noi posibilități în înfățișarea puterii și frumuseții suferinței a oamenilor, noi posibilități de desenare clară și umană a caracterelor lor. Dar tinerii scriitori, de cele mai multe ori se feresc ca de foc să pună în schițele lor această problemă. Iar atunci când o pun nu o rezolvă totdeauna satisfăcător. În schița „Marah”, conflictul este determinat de plecarea lui Moise pe șantierul 23 August din București și rămânerea logodnicii lui Marah pe alt șantier.

Dar acest conflict care ar fi putut da schiței un puternic dramatism este rezolvat simplist. Marah capătă „aprobarea” tatălui ei și vine și ea pe șantierul 23 August. Această înfățișare idilică și simplistă a dragostei o întâlnim și în alte schițe ale tinerilor scriitori. În schița lui Silviu Podină „Brazdele”, dragostea este folosită pentru a face mai „interesantă” povestirea. Tractoristul Grigorie Pașcan luptă pentru a convinge pe oameni să se înscrie în întovărișirea agricolă, ale cărei pământuri și începuseră să fie arate. Unul dintre țărani care încă mai șovăie dacă să intre sau nu în întovărișire, este și Valeru Buteanului. Aceste șovăiri nu vor dura însă mult, pentru că vizitând ogorul arat de tractoristul Grigorie Pașcan, el... își dă seama imediat de foloasele pe care le aduce întovărișirea și... se înscrie și el. Dar pentru că numai cu asemenea „întâmplări” schița era într-adevăr săracă, Silviu Podină face ca tractoristul să se îndrăgostească de o fată din sat, Florica. Trebuie spus însă că dragostea lor nu se deosebește prea mult de felul

simplist și idilic în care apărea dragostea în schița de mai sus. Pentru a ne convinge de acest lucru, să citim următoarea scenă de dragoste. Informăm cititorul că îndrăgostiții nu s'au văzut de mult. —

— *Bună sara, Grigoraș. Grigore cuprinse mâinile ce i se întindeau și le trasespre el. — Florică! — Ce mai faci tu? De fapt ar fi vrut să-i spună cu totul altceva. Și mai departe: „Florica își ridică spre el privirile. — Ce mai faci? — Te aștept și tu nu vii. Dece n'ai venit aseară?”* Iată răspunsul lui Grigore: „— *N'am putut veni Florică. Am avut oședință.*“, etc. Și ne mai mirăm că cititorul parcurge cu un zâmbet ironic sfârșitul schiței, în care se arată cum tractoristul „înfrângându-și“ pasiunea dragostei, nu se duce la întâlnire, pentru a îndrepta o arătură făcută prost“.

Un exemplu pozitiv în ceea ce privește justa înfățișare a dragostei, îl constituie schița „Indrăgostitul“ de N. N. Vălmăru. Hamid, excavatoristul frunțas în producție care dă două norme pe zi, s'a îndrăgostit. Dacă până la această „întâmplare“ nici nu vrea să audă de cor sau dansuri, acum el se roagă să fie primit în ansamblul artistic. În fiecare zi când are puțin timp liber, aleargă tocmai la moș Dima, după diferite unelte pe care, chipurile, nu le-ar avea sau ar fi deteriorate. În timpul repetițiilor la cor, fiecare privire pe care i-o aruncă Nirmă fiica lui moș Dima îl fac să se tulbure. Unele zvonuri despre prietenia excavatoristului Bălan cu Nirmă îi măresc chinurile dragostei. Ne-am așteptat, obișnuiți cu șablonul dragostei din unele schițe, să asistăm la un „happy-end“, la o rezolvare facilă și roză a intrigii. Dar lucrurile se petrec altfel. O întâmplare face ca cei doi tineri să se întâlnească în drum spre atelierul de reparații. Hamid îi mărturisește dragostea sa, dar Nirmă îi răspunde cu sinceritate că ei altul fi este drag. Schița are un sfârșit original. Autorul ni-l arată pe Hamid îndemnându-l pe șeful atelierului să-i repare cât mai repede uneltele, deoarece vrea ca să cheme la întrecere pe Bălan, pe Dima și... tot șantierul. De fapt, lucrurile nu se opresc aci. De acum înainte noi ghicim că se vor întâmpla fapte

eroice care ar putea forma obiectul unui roman. Această largă perspectivă arată însă cum tocmai în muncă a găsit excavatoristul Hamid tărnia de a-și înfrange durerea unei dragoste neîmpăratășite.

În articolul „Convorbire cu tinerii scriitori“, M. Gorchii scria: „*Povestirea te învață să economisești cuvintele, să așezi în mod logic materialul, să expui clar subiectul și tema.*“. Iar în altă parte, adresându-se unui începător: „... *povestirea trebuie să fie scrisă în așa fel, ca cititorul să vadă toate cele despre care povestește autorul.*“.

Dar pentru ca cititorul să „vadă“ tot ceea ce povestește autorul, se cere ca scriitorul să folosească toate mijloacele artistice care-i sunt accesibile — schița fiind lipsită de întreaga plenitudine a motivărilor, de largile analize psihologice, etc., care există în roman.

Un mijloc de seamă pentru definirea clară a personajului, pentru ca personajul să nu apară cititorului difuz, este portretul. Uneori însă, în unele schițe, dacă apare portretul eroului, el este înzestrat cu tot felul de trăsături accidentale care nu ajută cu nimic ideia pe care o întruchiează. Astfel, în schița „Doi maiștri“ de V. G. Zednic, cititorul se întreabă ce s'ar fi schimbat în povestire dacă în loc ca maestrul Ilie Izvenaru să aibe „mustața mare, stufoasă“, ar fi fost „mic și gras, totdeauna proaspăt bărbierit“, cum este maestrul Schmidt? Ba, în unele schițe, portretul vine în contradicție cu caracterul personajului, asupra căruia aruncă o lumină proastă. Iată cum apare în „Socoteala de acasă“ de Zizi Munteanu, directorul truștului, care este personajul cel mai înaintat din schiță. „*Directorul Neguț era un bărbat slăbănog, cu o înfățișare ștearsă. Când se uita la tine cu un singur ochi, pentru că pe celălalt îl avea de sticlă, te înfiorai neplăcut. Sub pleoapa de fos aproape nici nu se mai cunoștea cicatricea alburie, lunguiață. Dar obrazul acela rămăsese feapăn...*“ etc. Aceste detalii necaracteristice, naturaliste murdăresc figura eroului.

Un exemplu de folosire a pricepere a portretului pentru caracterizarea personajului, ni-l dă schița „Directorul“ de Ilarie

Murgu. „*Tovarășul semăna cu un miner din părțile Caransebeșului, pe care-l zărisem de multe ori în casa unui amic al meu, în verile în care petreceam împreună vacanța într'un sat la poalele munților Poiana Ruscă. O viață trudită greu tăiașe pe figura lui cute mari, adânci. Anii de trudă și de foame i-au săpat gropi în obraji și i-au întins pielea pe oase. Truda și necazul care s'au așezat în voie în lucirea tristă a ochilor i-au făcut serioși și atenți. Părul cu șuvițe cărunte, tuns acasă cu mașina vecinului sau lăsat în voie să crească și să se'ncurce sub cloplul de miner, este pieptănat îngrijit și simplu pe spate. Se potrivește toate de minune și directorului. Dar mai trebuie să adaog ceva. Mustața neagră, aproape pătrată care-i dă o seriozitate deosebită, poate chiar prea multă seriozitate*”. În continuare, desfășurarea acțiunii din schiță va dovedi concordanța portretului cu idela povestirii. În schița satirică a lui Valentin Silvestru: „*Distracția neprevăzută a D-nei Patterson*”, fragmente de portret sunt folosite ca mijloc de demascare a caracterelor celor doi senatori americani. „*Robert admira statura impunătoare și fruntea excepțional de îngustă a lui Farrey; acesta simțea fălcile patrate ale partenerului în discuție și mâinile lui neobișnuit de mari și păroase*”.

În schița Tamarei Pânzaru: „*Întâlnirea*”, se utilizează alt mijloc artistic pentru exprimarea cât mai expresivă a ideii povestirii: peisajul. Toată turburarea interioară, toate sentimentele care clocotesc în pieptul tinerei stahanoviste, al cărei portret a apărut pe prima pagină în „*Scânteia*” sunt redată în mod plastic prin câteva trăsături de condei: „*... se uită câteva clipe la teii înfloriți care se aliniau dealungul bulevardului și, ca și cum le-ar fi simțit mireasma puternică, răsuflă adânc*”.

În ceea ce privește conciziunea pe care trebuie s'o aibă schița, economia mijloacelor sale de expresie, trebuie spus că aceasta constituie unul dintre dezideratele pe care nu totdeauna le-au îndeplinit tinerii scriitori. Multe schițe sunt îngreuiate de amănunte de prisos, care fac ca ideia povestirii să fie întunecată.

Tinerii scriitori au deseori o atitudine de dispreț față de detalii, ca față de ceva neînsemnat. Deaceia vom întâlni povestiri

în care abundă amănunte ne semnificative, necaracteristice. Engels arăta însă că arta realistă presupune veridicitatea detaliilor, acestea având un rol important în crearea imaginilor artistice, în conturarea figurilor literare. Să luăm schița „*Socoteala de-acasă*” de Zizi Munteanu, apărută în „*Viața Românească*” Nr. 4/1953.

Cititorul parcurge cu greu această povestire înșesată cu tot felul de amănunte necaracteristice. Astfel, se întreabă cu nedumerire pentru ce a fost nevoie ca, arătându-se priveștiștea șantierului, autoarea să descrie cu lux de amănunte „*noroiul subțire de pe drumurile de acces*”, care „*nu apucase încă să se svânte*”, „*apele băltoacelor*” care „*nici măcar nu începuseră să se tragă spre adâncul prea îmbibat de umezeală al pământului*”, sau că „*palele de lumină ale reflectoarelor le isbeau fața întunecată, parcă înfiorând-o, făcând-o să tremure în scânteieri*” etc., etc.?

Această tendință de a nota amănunte ne semnificative cu scopul de a „concretiza imaginea”, o întâlnim dealungul întregii povestiri.

Personagiul principal primind o adresă dela minister, în care află o veste neașteptată și neplăcută, își îndreaptă atenția asupra faptului că „*Adresa era murdărită cu urme de degete mânjite de creion, și cu câteva petișoare de cerneală, așezate curios, ca petalele unei flori*”. Această tendință naturalistă face ca trăsăturile esențiale ale imaginilor să fie întunecate, să apară șterse. Câtă dreptate avea Turgheniev când spunea: „*Cine redă toate detaliile, este pierdut, trebuie să știi să sesizezi numai detaliile caracteristice*”. Acelaș lucru se petrece în schița „*Socoteala de-acasă*” cu caracterizarea personajilor. Ce rost au asemenea gesturi stereotipe: „*Vătămanu rămase o clipă așa... Cu un picior pe scara autocamionului și trupul răsucit spre carieră*” sau „*Micul desenator împietrise într'o atitudine curioasă, cu un picior înaintea celuiilalt și puțin aplecat, gata să pornească după Vătămanu*”?

Asemenea detalii ne semnificative nu contribuie cu nimic la desvăluirea caracterelor personajilor, dimpotrivă ele abat atenția cititorului dela trăsăturile lor principale de caracter.

Tânărul scriitor trebuie să lupte pentru selectarea amănuntelor, pentru alegerea acelor detalii artistice care să redea viu și expresiv imaginile. În schița sa, Remus Luca reușește printr'un singur amănunt, să sugereze întreaga biografie a personajului:

„Mătăhălos, domol în mișcări, intra în fiecare sală de curs, pășind cu grijă în casa scundă, abia luminată, a școlii vechi și săracuțe din cătun, se așeza în ultima bancă, după ce-și arunca pălărioara rotundă de bărsan drept pe podea, în dreptul cuierului“.

Acest ultim amănunt vorbește despre viața de slugă pe care a dus-o Manoilă Lepădatu la diferiți chiaburi și în care ouierul și alte ustensile ale civilizației erau puțin folosite. În „Dragorii“, N. Vălmăru folosește amănunte care ne fac parcă să vedem cum apar și dispar pe fața mării scrierile talazurilor. Apoi, munții înspăimântători de apă spumoasă, amenințând să-l înghită pe cutezătorul Evghenie care pleacă după ajutor pentru tovarășii săi rămași pe draga stricată. Aceasta arată că o justă triere a detaliilor dă viață imaginilor artistice.

O altă problemă care se pune în fața tinerilor scriitori este problema limbii. În „Socoteala de-acasă“ întâlnim o limbă săracă, în care unele cuvinte sunt repetate la infinit: „Inaintarea smucită a mașinilor“, Vârgolici se „smuci dela locul lui“, Micul desenator se „răsucise smucit“, etc. sau este „aspră“ când lumina reflectoarelor, când fața eroului, etc.

Într-o schiță nu se permite nimic mort, nimic neexpresiv. Orice frază scrisă neeligent se răsbună.

În schițe întâlnim însă deseori o exprimare neîngrijită, cu inadvertențe de ordin stilistic sau gramatical. În schița: „Întâlnirea“ de H. Zincă, găsim asemenea cuvinte: „Spicele grele de rod și de soare fremătau lin, presimțind fumul înserării“. Câteodată greșelile sunt atât de ridicole încât provoacă râsul cititorului. În schița: „Cu unul din echipă“ de Ștefan Andrei, aflăm că inginerul Vladimir a venit la Furnal „... cu încredere optimistă că unde va pune mâna toate vor merge strună“. Bine că nu a venit cu o încredere „pesimistă“!

Un rol mare îl are în schiță dialogul. Știm că I. L. Caragiale construia schițe întregi, numai pe bază de dialog. Cele mai isbutite schițe ale tinerilor scriitori folosesc cu îndemănare dialogul ca un mijloc important de caracterizare al personajilor. Iată, de exemplu, un fragment din schița „Prostul“ de Remus Luca:

„— Nu pot.

„— Dar uite, Gheorghieș a fost ca dumneata, acum e corespondent de gazetă. Moș Simion a trecut de saizeci de ani și citește ca pe apă. Făcea cu mâna un gest, a zădărnice, și ofta:

„— Ei pot. Eu nu pot. Is prost. Am cap greu.“

Din acest dialog parcă auzi vorba domoală, îndărătnică, a lui Manoilă Lepădatu, care este în concordanță cu trupul lui mătăhălos, domol în mișcări.

Dar uneori tinerii scriitori prin dialog nu se străduiesc să exprime și caracteristicile individuale ale personajilor. Iată următorul dialog din schița lui Silviu Podină „Plugurile“:

„— Bună-seara, Traian. Și zi-i, nu te-ai culcat încă?

— „Is tare necăjit, tovarășe Stoița. Nu-mi vine somnul.

„— Te-a lăsat Anușa, dară? întrebă Stoița.

„— Vorbești și dumneata! se încruntă Traian.

„— N'ai cumva o țigară?“

În acest dialog avem și glume. Dar caracteristicile individuale ale personajilor rămân ascunse cititorului. Aceasta face ca, în unele schițe, replicile personajilor să poată fi schimbate între ele, fără ca prin aceasta să li se aducă vreun prejudiciu. Astfel se întâmplă în schița „Biblioteca“ de Victoria Apreutesei. Au toarea folosește un procedeu ingenios. Deși biblioteca Irina nu apare decât la sfârșitul schiței, cu toate acestea figura ei se conturează din frământările tinerilor care o așteaptă într-o baracă pentru a le citi urmarea romanului: „Lumină deasupra pământului“ și din presupunerile pe care le fac ei privind viscolul groaznic care se deslănțuise afară. Dar dialogurile lungite, incolore, neindividualizate nu reușesc să dea destulă viață acestui procedeu.

Pentru un tânăr autor de schițe este

important de știut procedeul pe care-l va folosi în povestirea faptelor și evenimentelor. Scriitorul sovietic Serghei Antonov în articolul „Scriitori despre povestire”, arată că există povestiri scrise din punctul de vedere al autorului, povestiri scrise din punctul de vedere al personajului și povestiri scrise din partea autorului, dar care redau cuvintele, ideile, și sentimentele personajilor. Ultimele procedee sunt acelea care necesită cele mai multe discuții. Dintre schițele care prezintă faptele din partea personajilor dăm ca exemplu schița „Moș Albina” de Petre Vintilă. Povestirea se desfășoară în concordanță cu caracterul, nivelul intelectual și lexicul personajului moș Decă Rotaru. El spune albinelor „o prisacă de muște”. Iată-l frământându-se să scrie o „depeșă” la raionul de partid: „...*Mult stimați tovarăși, vă rog să nu-mi luați în nume de rău rândurile aci scrise, dar nu înțeleg de ce să n'avem și noi o prisacă de stupi, barem douăzeci*”. Observăm felul de a vorbi, caracteristic unui țaran bătrân. Nu același lucru se întâmplă însă în schița „Huțulca” de Dragoș Vicol. Și aici povestirea din partea personajului face ca întâmplările să fie colorate de atitudinea povestitorului. Dar iată ce expresii îi atribuie autorul personajului: „*dorul nostru aprig de viață limpede, însorită, dorul nostru frământat în noi din vechimi și răzvechimi*” „...*povestește ceva despre o înserare molcomă, undeva sub streșinile unei păduri*”, „...*ca în pădure, pe vremea amiazului, când cetina încremenește*”, etc., etc., expresii literare și metafore care aparțin de fapt autorului, nu povestitorului.

Un procedeu greu, dar care dă scriitorului și multe posibilități de a crea o schiță valoroasă, este povestirea faptelor din punctul de vedere al personajului, dar ca din partea autorului. Iată, de exemplu, schița „O critică aspră” de Gheorghe Bejancu. Subiectul simplu — un soldat îngâmfat se convinge la exercițiul dela postul de control că sunt transmisioniști mai buni ca el, că el a rămas în urmă cu deprinderea meseriei —, narat la persoana a treia ar fi dus la diminuarea valorii schiței. Trăsăturile de caracter ale personajului, îngâmfarea lui ar fi fost numai

afirmate, n'ar fi devenit atât de perceptibile pentru cititor. De aceea, autorul schiței folosește procedeul povestirii personajului ca din partea autorului. Acest procedeu îi permite să intre în lumea interioară a personajului, să-i arate gândurile, înfumurarea și apoi treptat înfrângerea acestei înfumurări și mișcarea care se imprimă caracterului său. Din păcate însă, acest procedeu nu este folosit consecvent de către scriitor. Trecherile dela un procedeu la altul sunt bine venite în schițe, dacă ele au o motivare logică sau emoțională. Acest lucru nu se întâmplă însă în schița de mai sus. Cititorul nu-și dă seama din al cărui punct de vedere se povestește în schiță. Un exemplu pozitiv îl constituie schița lui Sütő Andras: „Bogar Suzana cântă”, în care se folosește narațiunea din punctul de vedere al personajului, dar ca din partea autorului. Sütő Andras informează însă cititorul de acest lucru încă dela început. În introducerea schiței întâlnim expresii, comentarii care trădează punctul de vedere al personajului. Astfel, despre Bogar Suzana se spune că „*merge, merge, lipăind prin tină*”, și mai departe: „*fusta subțire, de stambă, și-o prinse într'un colț de un șold, cum a văzut că fac nevestele, și intrând ba aici, ba colo, dă frumos binețe*”. Repetarea „merge, merge”, verbul a „lipăi”, expresia „dă frumos binețe” sunt proprii felului de a gândi al unei fete cum este Bogar Suzana. Punctul de vedere al personajului ales de autor lasă o urmă și asupra vorbirii însăși a autorului, vorbire care capătă un colorit aparte. În altă schiță al lui Sütő Andras, „A 7-a bucurie la casă”, prezentându-l pe Baco Marți, autorul își însușește expresiile caracteristice acestuia. De pildă, „era doar singurul suflet de bărbat, în toată casa, încolo numai muieret”. Aceste expresii vădesc atitudinea disprețuitoare pe care o are Baco Marți față de femei.

Dacă acum doi-trei ani, schițele și povestirile erau neglijate de către scriitori, în ultima vreme se observă o atenție sporită dată genului scurt.

Atât tinerii scriitori care se află la începutul creației lor cât și scriitorii cu

o bogată experiență literară se îndreaptă deopotrivă spre aspecte semnificative, importante, din realitate, pe care le oglindesc în schițe.

Acest fapt este firesc, dacă ne gândim că construcția socialismului crește pe zi ce trece, că lupta pentru desființarea oricărei exploatări devine din ce în ce mai crâncenă. În cadrul acestei bătălii gigantice apar mereu nenumărate fapte și întâmplări care, după cum spunea Belinski, nu sunt suficiente pentru o dramă sau un roman, dar care, într'o clipă, concentrează atâta viață încât „nici într'un veac nu le poți trăi”. Aceste întâmplări se cer sesizate și imortalizate în schițe și povestiri, pentru a ajuta lupta poporului nostru în fața căruia sunt puse sarcini din ce în ce mai mari.

Existența unor schițe izbutite scrise de tineri scriitori demonstrează îmbogățirea frontului nostru literar cu noi și promițătoare forțe scriitoricești, forțe care pășesc la crearea unor opere cât mai valoroase.

Dar pentru ca să fie create schițe și povestiri care să dureze, să pătrundă adânc în mase, care să le mobilizeze la acte eroice, este necesară din partea scriitorilor o mai profundă cunoaștere a realității, o mai pasionată militare pentru ideile partidului, o mai adâncă cunoaștere a legilor specifice schiței.

Numai în acest fel „povestirile scurte” vor putea exprima „idei mari”, vor putea oglindi imagini din epopeea măreață a bătăliei poporului nostru pentru socialism.

SORIN ARGHIR

DESPRE UN VOLUM DE VERSURI ȘI UNELE REȚETE LITERARE

De curând a apărut un nou volum de versuri care îmbogățesc lirica noastră. Autorul, Aurel Rău, este un tânăr poet care s'a făcut cunoscut prin poeziile publicate în deosebi în paginile „Almanahului Literar” dela Cluj. „Mesteacănul”, volumul apărut la E.S.P.L.A., înmănușiază cele mai bune poezii ale poetului scrise în ultimii ani.

Aurel Rău este un poet de talent. Constatarea aceasta, în ciuda unor poezii neizbutite din „Mesteacănul”, o face cititorul dela prima până la ultima pagină a volumului. De aceea, plachetei tânărului poet clujean trebuie să i se acorde prețuirea pe care o dai poeziei autentice.

Aria de observație artistică a poetului este destul de întinsă. O dovedește varietatea temelor, diversitatea momentelor de viață spre care se îndreaptă Aurel Rău.

„Mesteacănul” unește patru cicluri. În cel mai amplu — „Cântece și Balade” — singurul fără o idee centrală care să grupeze poemele — se întâlnesc deopotrivă versuri despre viața și sentimentele țăranilor colectivști, ca și poezii de dragoste, o evocare lirică a lui Eminescu și cântece de Mai.

Celelalte trei cicluri au profiluri distincte. Sub titlul „Eliberarea Clujului”, sunt înmănușiate poezii care cântă descătușarea orașului natal al poetului. În ciclul „Drumul minerilor”, o încercare meritorie de poem epic, Aurel Rău tinde și reușește să cuprindă artistic momente esențiale ale vieții de ieri și de azi a minerilor. „Treie cântece despre viața și moartea lui Nikos Beloiannis” încheie volumul.

Simpla enumerare tematică e convingătoare pentru sfera de probleme spre care se orientează poetul. Lupta eroică a minerilor — la sute de metri adâncime „sub țară” cum spune poetul — viața de muncă rodnică a țăranilor colectivști, simțămintele oamenilor noi, — toate acestea sunt teme pe care poetul le atacă cu îndrăzneală. În cele mai multe din poeziile sale, Aurel Rău a izbutit să-și concretizeze cu succes ideile artistice.

Modul în care tratează problemele de viață pe care le înfățișează, ni-l arată pe Aurel Rău ca pe un poet de coloratură lirică. Prezența poetului, erou liric se face mereu simțită, fie că e vorba de poezii de dragoste, sau de lucrări construite după legile poemului epic.

„Balada cu Miron Prisăcaru“ este din acest punct de vedere deosebit de elocventă. Ea se distinge prin modul original, ingenios, în care poetul a cântat pe marele Eminescu. Pornind dela presupusa existență a unui bătrân prisăcar, prieten al adolescentului Eminescu, poetul evocă figura marelui nostru poet într'o discuție cu Miron Prisăcaru. Poetul nu istorisește. Deși poezia pomenește despre unele întâmplări, timbrul ei este profund liric. Bătrânul Prisăcaru și amintirile lui despre Eminescu sunt astfel un pretext artistic, potrivit pentru ca autorul să-și poată desvălui sentimentele proprii față de marele poet al poporului. De aceea răsună firesc cuvintele din finalul poeziei în care poetul, adresându-se bătrânului prisăcar, sugerează eternitatea poeziei eminesciene.

*Prisăcare, bade Prisăcare,
De-ai trăi pe undeva în țară,
Ai simți cuvântul lui de pară
Desfăcându-și tainele în soare
Și sunând în timp ca o vioară,
Care nu cunoaște încetare...*

O asemenea concluzie artistică ar fi fost vană dacă nu era pregătită și motivată. Poetul a înțeles aceasta și în versurile care precedă finalul, dăltuiește cu măiestrie imaginea lui Eminescu. Rătăcitor pe drumuri, pribeag îndrăgostit de oamenii simpli, culegător neostenit al comorilor artei populare, crainic al revoltei maselor — așa se înalță Eminescu din versurile baladei.

*Cântice, povești și snoave multe,
Doine triste, grele de dureri, —
Tot ce cântă și-au cântat și ieri
Oamenii — s'oprește să asculte...
Și apoi, îngândurat, în seri,*

*Pune mâna pe condei și scrie,
Cum scria și-aici în Ipotești,
Ci-că alte cânturi și povești,
Mai cu taină și mai cu mânie,
Și că'n ele mi te regăsești.*

Aceeași căldură lirică, întregită de humor e caracteristică versurilor poeziei „Și iar nu se poate dormi“. Se distinge aici versurile melodioase, cantabile, care creiază o atmosferă prielnică cântecului de dragoste. Pentru că „Și iar nu se poate dormi“ e un cântec de dragoste: pentru natură, pentru viață, pentru om. Această dragoste smulge poetului adevărate efuziuni lirice:

*O viață în larg să privești!
Pământul plutește sub lună,
Porumbul se'ndoaie și sună,
Și foșnete dă sub ferești.*

Finalul poeziei este deosebit de realizat. În versuri pline de prospețime și tinerețe se încheagă imaginea tinerei îndrăgostite care veghează în lunga noapte de vară, în timp ce luna își urmează neobosită, drumul:

*Și până în zorii de-argint
A cerului față din veacuri
Vâsli-va pe lan și pe lacuri,
Recoltelor drum luminând.*

*Și n'o să se poată dormi...
Doi ochi vor veghea la fereastră,
Căci tot până'n ziua albastră
Și cântul din câmp va pluti.*

Poet liric — era firesc ca Aurel Rău să simtă nevoia zugrăvirii unor tablouri de natură. Peisagiile și fapăturile firii se umanizează sub pana poetului. Așa se întâmplă în „Și iar nu se poate dormi“ ca și în „Balada cu Miron Prisăcaru“ precum și în alte poezii din volum.

Natura apare în plinătatea ei, cântată pe coarde variate, în amplul poem „Grădinarul“. Istorisind vizita pe care o face la grădina unui vestit micușor din Cluj, poetul cântă natura din perspectiva omului care o stăpânește și o transformă. Este un cântec de biruință al omului în fața imensității naturii, ale cărei forțe, odinioară, l-au îngrozit și terorizat.

Forța uriașă, biruitoare a omului asupra naturii, e simbolizată cu măiestrie în figura

strucției socialismului. Pruncul de odinioară e astăzi miner și, printr-o acțiune eroică, își salvează abatajul. În spatele lui se profilează asemeni unei umbre uriașe, imaginea tatălui său, ale cărui visuri le înfăptuiește feciorul, azi:

E'n luptă Matei. Ochii-i văd în trecut:

Un om a căzut, chinuit de dureri,

Pe iarba de sânge pătată.

Visa o privești fără boieri!

Azi tu îl continui pe tată!..."

Această amintire și conștiința că el continuă lupta tatălui său, că îi răzbună moartea, îl sprijină în încordarea supraomenească, fizică și morală pe tânărul erou al poemului. Poetul crează imaginea viguroasă a stihiiilor deslănțuite ale muntelui, cărora le opune forța omului întruchipată de tinerii mineri. Versurile evocând eroica luptă dintre om și munte au o rezonanță aspră, sunt sacadate, ca într-o imensă efort, în care citim victoria viitoare:

„Obrazu-i sudoare!

Ies fire cărunte

În păr,

ca o linie frântă!

Și omul

se smulge!

În locu-i

sub munte,

Cu forță pocimbu-l împlântă!"

Atunci când lupta ia sfârșit, versul poetului se eliberează parcă de ritmul trepidant în care era nevoit să se desfășoare în momentul luptei și curge solemn, grav, în cadența unui cântec de victorie.

Epilogul poemului e durat pe un fapt simbolic cu o mare forță de sugere: în caseta în care e păstrată tragică scoarță de stejar, însângerată, mama tânărului miner, așează cu pioșenie medalia strălucitoare cu care a fost răsplătit eroismul fiului ei. E un adevărat drum de viață drumul acesta „dela scoarță la medalii”. Și Aurel Rău s'a priceput să evidențieze artistic, acest drum care duce dela iadul capitalismului la zilele strălucitoare în

care foștii robi au devenit stăpânii destinului lor.

Pentru a îmbogăți imaginea fericirii pe care o trăiesc eroii săi, Aurel Rău apelează adesea la forțele naturii pe care le cântă liric. E un procedeu folosit de mulți dintre poeții noștri, după pilda poeziei populare, însă cu mijloace specifice fiecărui scriitor.

Aurel Rău dovedește mult talent în această direcție. Iată tabloul naturii radioase însoțind întoarcerea victorioasă a eroului:

Sosi acasă. Din pridvor, din geamuri

Flori adiau, vestindu-se pe rând.

Și luna caldă cobora prin ramuri

Și Jiu'n noapte rătăcea, cântând.

Și atunci când versul său se ridică cu înflăcărată ură împotriva dușmanilor idealurilor sale, Aurel Rău se pricepe să amplifice imaginea, să o întărească, folosind elementele naturii. Două din poeziile ciclului închinat vieții de luptă și morții lui Nikos Beloiannis, sunt, din acest punct de vedere, semnificative.

„Mama” — a doua poezie din ciclu — este evocarea caldă a mamei eroului legendar al poporului grec. Chemării ei nu-i răspund decât măslinii „prin care geme” vântul cu aripi geroase.

Imaginea măslinului, caracteristic peisagiului Greciei, revine în „Epilog”. Nikos cade asemeni unui „măslin desfășurat în soare”. Pentru a reda durerea pe care a pricinuit-o asasinatul mișelesc al lui Beloiannis, poetul însuflește natura. Imaginea este cu adevărat impresionantă. Izvoarele, fie cât de adânci, încremenesc, pământul își oprește mersu-i („marea ...lângă coaste mai crunt s'a sfărâmat și s'a retras”).

Fără îndoială, nu poți reduce imaginea durerii la suferința — fie ea și însuflețită — a naturii.

Folosirea acestor elemente însă contribuie la îmbogățirea imaginii generale, la reliefarea ideii artistice centrale. Dealtfel, poetul a gradat aceste elemente. Primele poezii din ciclu au o mai mare sobrietate poetică, „Epilogul” însă — adevărat cânt de slavă a eroului de legendă — se distinge printr-o bogăție de elemente poetice. Capa-

citarea lui Aurel Rău de a utiliza rodnic elementele naturii pentru întregirea imaginilor sale, este o însușire valoroasă. Poetul trebuie însă să-și echilibreze aceste potențe. Uneori — e drept, rar — se văd pe acest plan tendințe manieriste. Fără a li se simți necesitatea, găsim de pildă în „Drumul minierilor“ versuri despre natură, frânând acțiunea și îngreunând-o:

*Se varsă,
cărbului
întruna.
Afară,
rotundă,
se urcă din pruni
și'n zare,
stă galbenă,
luna.*

Alături de poezii valoroase, care dovedesc talentul poetului, există în „Mesteacănul“ versuri plate și cenușii precum și poezii neisbutite.

Origina lor se află în prezența unor elemente formaliste în creația poetului, în lipsa de idei care a stat la baza unor asemenea versuri. Deosebit de caracteristică din acest punct de vedere este poezia „Nimeni nu va ști.“ Poetul vrea să-și cânte iubirea pentru o ființă dragă și îndepărtată. Ideia poate să fie bună. Realizarea însă, este neizbutită. Poetul se mărginește la declamarea unor locuri comune, a unor afirmații banale:

*Am jurat cândva să ne iubim,
Orice depărtare ne-ar desparte.
... Alte munci mi te-au chemat departe
Și acum ce rar ne întâlnim!*

Lectura unor asemenea versuri banale produce o impresie penibilă, mai ales dacă te gândești că autorul lor este un poet de talent. Poezia este semnificativă pentru elementele intimiste care mai persistă încă în lirica lui Aurel Rău.

Pe o treaptă artistică asemănătoare, se află poeziile: „Ziarului Scânteia“, „Urarea

mamelor din Grecia“ și chiar „Mesteacănul“, poezii bânuite de un patos declamatoriu, sărace în idei.

Elementele formaliste apar mai evident în unele din poeziile cuprinse în ciclul „Eliberarea Clujului“. „Seară Clujească“, de pildă, vrea să fie un medalion evocator al eliberării Clujului. Poemul este conceput însă la o temperatură scăzută. Imaginea eliberării este înecată în paranteze lirice de o calitate mediocră, poemul nedând glas unor sentimente adânci. Meditațiile poetului, care rătăcește împreună cu iubita sa pe străzile Clujului, nu sunt semnificative pentru sentimentele și gândurile oamenilor cărora eliberarea le-a deschis adevărate orizonturi de viață. Aurel Rău își cântă în această poezie reacții emotive, miniaturale, tipice pentru o poezie intimistă.

Prezența unor asemenea versuri în creația lui Aurel Rău trebuie să dea de gândit poetului. Numai eliberându-se de rămășițele formaliste de tip intimist și idilist, luptând pentru un bogat conținut de idei al poeziilor sale, Aurel Rău își va putea ridica nivelul creației la înălțimea posibilităților sale, care, în cele mai multe poezii, s'au concretizat devenind realități poetice depline.

Era firesc ca poezii ca acelea cuprinse în „Mesteacănul“ să fie întâmpinate cu căldură și simpatie de critica noastră literară. Din păcate însă, căldura și simpatia nu sunt sinonime întotdeauna cu înțelegerea justă a problemelor. Ori tocmai aceasta se vede în cronica semnată de Dumitru Micu în „Contemporanul“.

În articol se găsesc multe observații juste, care țin în special de analiza „la text“ a poeziilor. Se află însă și observații false și dăunătoare.

Aprecierile greșite ale cronicarului sunt făcute îndeosebi cu privire la personalitatea literară a lui Aurel Rău. Confuzia în aprecierea acestei probleme duce în mod

necesar la afirmații greșite, uneori absurde. Chiar dela începutul cronicii, se afirmă că volumul lui Aurel Rău, „cu toată diversitatea tematică, permite cititorului sesizarea unor particularități artistice și a unor tendințe caracteristice creației acestui poet în plină formare”.

Așa cum apare, din fraza citată, cronicarul socotește că diversitatea temelor, este cel puțin un impediment pentru manifestarea particularităților artistice ale poetului. Drept care subliniază cu justificată bucurie din punctul său de vedere, că în volumul lui Rău se vedește personalitatea artistică a poetului „cu toată diversitatea tematică” (adică, probabil, „în ciuda diversității tematică”).

În a doua coloană a articolului semnat de D. Micu se spune că „nu vom găsi la Aurel Rău versuri clocotitoare de patos, cu izbucniri violente de mânie și indignare, nici strigăte de entuziasm nestăpânite”, și că aceasta ar fi caracteristic pentru poezia tânărului poet clujean.

Iată deci continuarea ideii neformulate direct, după care personalitatea implică existența unei singure coarde lirice, că, cecare-l distinge pe un poet de un altul este lipsa unor anumite însușiri, pe care celălalt le-ar poseda (ar urma de altfel din aceasta asemuirea până la identitate a poetilor cu coarde lirice variate).

Dealtfel, versurile din volumul lui Aurel Rău desmint afirmația criticului. D. Micu spune că nu găsește în „Mesteacănul” „versuri clocotitoare de patos, cu izbucniri violente de mânie și indignare”. Să vedem dacă așa stau lucrurile. Iată, de pildă, poezia „Defilare de 1 Mai”:

„Dușmanu-i unu: vrea război.

Din ghiara lui mai curge sânge.

Vrei pace? Vino lângă noi!

Pacea războiul îl va'nfrânge.

Tu intră, dar, în rând, și hai,

Pe stângul bate grabnic pasul

E Unu Mai.

De Unu Mai

Din inimă sa-ți fie glasul

Poftim, te uită'n preajma ta!

De ce-ai rămas pierdut deodată?

Chiar de-ai străbate globul roată,

De-al flancului sfârșit n'ai da.

Poezia aceasta se caracterizează în general prin versuri care, dacă nu clocotesc de patos, nu sunt în orice caz lipsite de el. Poetul nu își cântă discret cântecul de armîndeni, ci scandează în marș hotărît.

Este izolată această izbucnire de patos a lui Aurel Rău? Nu! O dovedește „Cuvântul lui Blag Zenobie”, o reușită poezie, plină de ură împotriva dușmanilor țărânimii muncitoare, poezie străbătută de un intens fior dramatic. Despre ce este vorba în aceste versuri? Despre demasarea unui chiabur triavest în mijloc și care încearcă să se streccare într-o gospodărie colectivă. S'ar putea cita poezia întregă ca grațiere pentru tersura în altă, pentru patosul versurilor, pentru nănia și indignarea țăranilor muncitori, exprimată artistic de poet. Să folosim doar câteva exemple:

Cine ți-a ciuntit pămîntul,

Cine ți-a schimbat vestmîntul,

Cine te-a'ndemnat — vulpoi,

Să lași urne printre noi?

Nu mai ai de azi curînt!

Nu mai poți fura pămînt!

Nu mai cânti în gura mare!

Nu porți armă la spinare!

Nu mai calci peste vecini!

Nu sunt dormi să li te'nehini!

Nu mai sînt sătenii proști!

Ia poftim să ne cunoști!

.....

Frunza'n codru'ngâlbeneste —

Ai sa te usuci și tu!

Crezi că ciota înverzește?

Noi-ți-o spunem verde: Nu!

Ascemena versuri se întîlnesc și în „Frumul mîncărilor”. Cîndat este că Dumitru Micu a analizat aceste poezii, citînd versuri de un patos mult cu nănia și indignare.

narea. însușiri de care tot el se îndoia puțin mai înainte:

*N'am să uit nicicând, nicicând
Focul ce le-a stat în gând,
Ura ce le-a ars în ochi
În acel August flămând!*

*Scoarță neagră'nsângerată,
Martor ai să fi odată!
Nu s'oprește-aicia lupta,
Nu s'oprește niciodată!*

Nu sunt deasemenea lipsite de patos versurile din poezia următoare a acestui ciclu, „In abatajul patru“. Iată un singur exemplu:

*Doar singur s'aude un strâmt abataj
Cum bate la mare-adâncime.
În drumul tău, țară, primește curaj
Că truda-i aici pentru tine!*

Cele trei cântece despre viața și moartea lui Nikos Beloiannis sunt și ele elocvente pentru patosul de care e însuflețit adeseori versul lui Rău, elocvente pentru aceea că poetul este capabil să-și înalțe glasul cu mânie sau indignare. Poezia „Glasul lui“ este întru tregime grăitoare. Nici nu se putea să fie altfel. Poetul, pentru a reuși, trebuia să redea liric tăria cuvântului de communist. Iată și patosul și mânia în cuvântul lui Nikos Beloiannis:

*Dorim ca mai vesele zile
Să vină în țară la noi,
Să nu rabde foame copile,
Să nu piară frații'n război.
Luptăm pentru Grecia. Țării,
Poporului — seamă reți da!
Căci azi ați supus acuzării
Chiar Grecia!*

dar și în cel al poetului:

*Glasul urca
Tăios, în tăcerea odăii.
Și-acum îl ascultă răuci
Se'ntuneca juzzii, călăii
Stau palizi cu mâna pe cruci.*

*Și iată-i, se'nșiră și pleacă.
Sentința e dată. Dușmani
Sunt toți. Peste-o oră drept plată
Stăpânii-i vor umple de bani.*

Și celelalte poezii din ciclu conțin versuri semnificative pentru laturile patetice ale versului lui Aurel Rău.

S'ar putea cita multe alte versuri din volum, care atestă și „strigătele de entuziasm nestăpânit“. Să amintim numai „Inn Patriei“, „Și iar nu se poate dormi“, etc.

Exemplele citate dovedesc că lui Aurel Rău nu îi sunt străine nici ceardele mai grave și mai puternice, mai vibrante, ale lirei poetice. Încercarea de a face din Aurel Rău un poet „discret“ e deci desmințită de înseși versurile lui.

Iată cum, deși însuflețit de dragoste față de creația poetică, Dumitru Micu a ajuns, practic, să minimalizeze, să-și ciuclidască aprecierile despre creația unui scriitor, făcând totodată generalizări greșite.

Aici, mai trebuie adusă o precizare: D. Micu a greșit și atunci când, dornic de a defini personalitatea poetică a lui Rău, a socotit-o ca și cum ar fi un fel de „dat“ metafizic, înghețat, și nu în dezvoltare. Aurel Rău este un poet tânăr, „în plină formare“, cum spune și D. Micu. Poetul este în evoluție, el își mai poate relia și alte trăsături ale personalității sale creatoare, el și-o poate întări, căutând și găsind laturi noi.

D. Micu apreciază greșit unele poezii ale lui A. Rău atunci când vorbește cu dispreț despre „întâlnirile idilice cu o iubită ucisă de nemți“ (poezia „Amintiri“). Este un dispreț nejustificat și condamnable. O poezie care cântă iubirea poetului pentru o ființă asasinată de nemți, și ura împotriva asasinilor nu e obligatoriu să împietzeze asupra imaginii eliberării. Se pare că pe cronicar îl suflă „duioasele aduceri aminte“, sentimentele de tristețe sau de durere. Sunt care locul lor aceste simțăminte în poezia realist-socialistă, atunci când prin ele autorul transmite un mesaj de idei înaintate? Desigur că nu! Dacă ar fi astfel, multe cute ale sufletului uman ar rămâne nedesvăluite și simțămintele omului ar păra mărginite.

În ceea ce privește „sentimentul duios al aducerii aminte“, care ar înlocui — după afirmația cronicarului dela „Contemporanul“ — imaginea eliberării, nu poți inter-

zice unui poet de a cânta descătușarea din lanțuri și a aduce prinosul aducerii aminte făpturilor dragi căzute în luptă. Este de fapt și aceasta o latură, și nu puțin importantă, a sentimentelor omului eliberat.

Nu se poate cere omului care a pierdut ființele dragi să scoată chiote de bucurie. Ii poți cere să nu se vaeto neputincios, dezarmat, ci să-i urască pe acești asasini și să lupte împotriva lor. Și acestor sentimente le-a dat glas Aurel Rău. În poezia „Amintire“ e drept, ar fi putut să facă

acest lucru cu mai multă vigoare. Tendința scolastică, unită cu unele confuzii estetice, l-a condus pe critic la „rețete“ literare. Acestea nu pot decât dăuna dezvoltării lui Aurel Rău. Critica literară, pentru a-și justifica și îndeplini rolul trebuie să ajute literatura în creșterea ei. Prin unele din observațiile pe care le cuprinde, cronica lui D. Micu nu face însă aceasta. „Rețetele“ sunt dăunătoare poeziei autentice. Iar Aurel Rău *este* un poet autentic.

TRECUTUL CU OCHII PREZENTULUI

La 7 Noiembrie 1941, în clipele când Armata Sovietică salva cultura și viitorul omenirii măcinând mașina de război hitleristă în fața Moscovei, I. V. Stalin adresa oamenilor sovietici chemarea aceea de neuitat:

„Fie ca în acest război să vă însușească figurile pline de bărbăție ale marilor noștri strămoși: Alexandr Nevski, Dmitri Donșoi, Cuzma Minin, Dmitri Pojarschi, Alexandr Suvorov, Mihail Cutuzov! Fie ca steagul biruitor al marelui Lenin să vă inspire!”

Scriitorii sovietici au răspuns acestei chemări. Au apărut atunci, alături de atâtea opere ce conturau figura de o măreție morală fără seamăn a omului sovietic în Marele Război de Apărare a Patriei, un șir de mari piese și romane în care retrăiau conducători ai luptei duse în trecut de poporul rus împotriva cotoririi. Menirea lor de a servi luptei prezente era rostită răspicat.

„Am crezut în izbânda noastră chiar în cele mai grele zile din Octombrie și Noiembrie 1911 — scrie Alexei Tolstoi în autobiografia lui. Și atunci, în ziua aceea, nu departe de orașul Gorchi, pe malul Volgăi, am început o nvelă dramatică „Ivan cel Groaznic”. Acesta a fost răspunsul meu la umilințele la care nemții mi-au supus Patria. Am rechemat la viață din neființă un suflet rus, mare și pasionat, acela al lui Ivan cel Groaznic, ca să-mi înarmez „conștiința deslănțuită”.

Vom vedea că felul acesta de a evoca

trecutul legat de prezent și slujindu-l, ca un mijloc de seamă pentru a însuși la luptă pe contemporani, caracterizează literatura istorică a marilor clasici. Iar după victoria clasei muncitoare, literatura istorică se desvoltă și se transformă, găsește un răsunet mult mai larg. În această perioadă de după victorie, conștiința istorică a masei crește puternic. Oamenii care au desființat sau sunt pe cale să desființeze exploatarea și merg spre societatea fără clase, oamenii care creiază istoria într'un ritm nemaiîntâlnit, realizând schimbări revoluționare în perioade de ani și de luni, sunt în stare să redea și să înțeleagă altfel și mai adânc marile fapte ale trecutului.

În ultimii ani, literatura noastră — și proza în special — s'a îmbogățit cu un șir de asemenea opere în care retrăesc oameni și fapte din trecut, sunt evocate paginile unei lupte de veacuri. De-ar fi să menționăm numai domeniul romanului, vedem că în doi-trei ani au apărut lucrări ca: „Nicoară Potcoavă”, care, împreună cu „Mitrea Cocor” și cu „Nada florilor” reprezintă încununarea creației de după 23 August a lui Mihail Sadoveanu, „Sfârșitul jalbelor” și „Marea pregătire”, primele două cărți ale trilogiei lui Alexandru Jar, inspirate din trecutul de luptă a partidului, „Zorii robilor” de V. Em. Galan, trei volume din „Lanțuri”, vastul ciclu de romane al lui Ion Pas, „Moșia oamenilor slohozi” și primul volum din „Mitruț al Joldei” de C. Ignătescu, „Răscoala ioba-

gilor" de I. D. Mușat. Deasemenea, sunt aproape de apariție alte câteva romane, dintre care „Bălcescu“, povestea vieții marelui revoluționar democrat, la care lucrează Camil Petrescu. Tot astfel, în domeniul dramaturgiei și al poemului de mari proporții, au fost realizate piese ca „Bălcescu“ de Camil Petrescu, „Ion Vodă cel Cumplit“ de Laurențiu Fulga, „Rapsodia țiganilor“ și „Matei Millo“ de Mircea Ștefănescu ori „Bălcescu“ poemul lui Eugen Jebeleanu ca să cităm doar operele cele mai de seamă.

Aceste opere își îndeplinesc rolul lor mobilizator și educativ în măsura în care scriitorul știe să evoce trecutul — în același timp cu rigurozitate științifică și cu înflăcărea unui luptător. Din acest unghi trebuie să cercetăm noile romane istorice și problemele pe care le ridică.

În prealabil însă, trebuie făcută o precizare. Romane ori nuvele mai întinse, a căror acțiune se petrece în trecut, au apărut la noi în număr mai mare decât cele pe care le-am menționat mai sus. În trecut se petrece și acțiunea nuvelei lui Petru Dumitriu „Bijuterii de familie“ și a romanelor „Descult“ sau „Dulăii“ de Zaharia Stancu. Sunt acestea opere istorice?

Este evident că nu putem caracteriza o operă literară — nuvelă sau roman, poem sau piesă — drept istorică, raportând-o la cititor. Dacă am considera operă istorică descrierea unei realități care apare trecută cititorului, am ajunge la consecințe absurde. Orice operă scrisă mai de mult ar deveni istorică pentru cititorul de astăzi. „Ana Karenina“, în care Lev Tolstoi a descris lumea contemporană lui, ori „Strada Lăpușneanu“ de Mihail Sadoveanu ar fi opere istorice ca și „Război și pace“ ori „Frații Jderi“. Pe de altă parte, cecare ar fi roman istoric pentru cititorul de treizeci de ani, n'ar mai fi pentru cel de cincizeci.

Nici singură raportarea la scriitor nu poate da o soluție multumitoare. În general, autorul de romane istorice descrie o lume pe care n'a cunoscut-o personal. Dar aceasta nu constituie deloc o regulă. Romanul auto-

biografic se poate îmbina cu cel istoric. Scriitorul poate povesti întâmplări pe care le-a trăit și evoca personaje pe care le-a cunoscut, fie că folosește persoana întâia, ca I. Popov în romanul său „La capătul nopții“, fie că nu. Cazul din urmă e cel din „Port-Arthur“, de I. Stepanov, în care sunt povestite evenimente din războiul ruso-japonez din 1904-1905. Aceste fapte, autorul — fiul unui căpitan de marină — le-a trăit în copilărie. Dar povestirea sa n'are cătuși de puțin caracter autobiografic. Nici Popov, nici Stepanov nu se mărginesc la amintiri, ci, povestind la persoana întâia ori a treia, reconstituie documentat epoca.

Romanul istoric nu poate fi definit numai prin prezența, pe primul plan, a personajilor istorice. Sfera noțiunii s'ar restrânge neîngăduit de mult. Ar rămâne deoparte multe opere însemnate din trecut — ale lui Tolstoi, Walter Scott, R. L. Stevenson, de pildă — care se ocupă de personaje imaginare, puse însă în relații și dându-și contribuția la fapte, la evenimente istorice. Același lucru s'ar întâmpla cu unele opere din zilele noastre, cum e de pildă „Zorii robilor“, unde evocarea întâmplărilor din 1907 se face cu ajutorul unor personaje plămuite de scriitor.

Dar, fie că aduce în scenă personaje istorice, fie că zugrăvește trecutul prin personaje imaginare, scriitorul face cunoștință cu realitatea zugrăvită sau, în cazul romanului istoric, cu punctul de pornire autobiografic, își completează cunoștințele, trece dela reminiscențe la înțelegerea trecutului în esența lui, la înțelegerea cu rigoare științifică, prin intermediul documentului. O operă literară istorică nu poate nici trece cu vederea, nici modifica datele cu privire la evenimentele din trecut, la mentalitatea oamenilor din vremea respectivă, la detaliile de costum, decor. Vom vedea că nu se pune problema mulțimii acestor detalii documentare, ci a selecționării lor. Dar exactitatea realistă a evocării este indispensabilă — după cum indispensabilă este și o anumită amploare a ei, faptul că nu se limitează la un sector limitat al realității trecute, ci caută să dea o viziune de ansamblu, să cuprindă fapte selurite, unificate prin sugerarea

conexiunilor și cauzelor. Aceasta nu înseamnă că numai așa denumitele fresce — dealtfel impropriu denumite astfel, căci termenul acesta implică staticul — pot fi considerate drept istorice. Dar chiar când se ocupă de un sector mai limitat din realitatea trecută, scriitorul trebuie să redca fie implicit sau pe al doilea plan, ansamblul din care acest sector face parte. Intr'o năvelă de Ion Pas, „Noi la '77“, drumul și faptele în război ale soldatului Grigore Ion ne fac să cunoaștem și condițiile de exploatare în care a trăit țărănimea și atitudinea aparatului de stat, așa cum o simte, pe pielea lui, Grigore Ion.

În cadrul acestui articol nu re vom ocupa de o categorie deosebit de însemnată de noi opere istorice — romanele din trecutul de luptă al partidului. Ele sunt fără îndoială romane istorice și li se aplică toate trăsăturile și problemele acestui gen. Dar, zăgrăvind o nouă categorie de eroi istorici de un fel deosebit — comuniștii — „oamenii de structură deosebită“ despre care vorbește I. V. Stalin, aceste romane ridică un șir de importante probleme specifice. Forme caracteristice noi îmbracă în aceste romane raportul dintre erou și masă, după cum îmbogățite sunt și trăsăturile maselor pe care comuniștii le organizează și le conduc în luptă. Deaceia, această categorie de romane istorice cere să fie analizată în cadrul unui studiu separat.

În crearea romanului istoric nou, scriitorii noștri au de învățat din modelul strălucit pe care îl oferă romanul istoric sovietic. Opere ca „Petru I“ de Alexei Tolstoi, „Port Arthur“ de Stepanov, „Stepan Razin“ de S. Zlobin, „La capătul nopții“ de Popov arată ceea ce se poate realiza în evocarea trecutului prin metoda superioară de creație a realismului socialist. Vom găsi în ele răspuns la principalele probleme ce le pune literatura istorică.

Deasemeni, după cum romanul sovietic s'a dezvoltat din trunchiul viguros al romanului istoric rus, la care și-au dat contribuția uriași ai prozei ca Gogol cu „Taras Bulba“, ori Tolstoi cu „Război

și pace“, prozatorii noștri de astăzi duc mai departe realizări prețioase și trebuie să se sprijine pe ceea ce au creat în acest domeniu clasicii noștri.

Reîntălnim și în romanul istoric opoziția dintre cele două literaturi existente în orice literatură. Deosebirile se regăsesc peste tot, în concepția asupra istoriei, în crearea personajilor, în veridicitatea amănuntelor, în limba povestitorului și a eroilor. Întălnim pe de o parte evocarea istorică veridică, realistă, menită să servească la propășirea poporului pentru care scrie artistul, pe de alta refugiul în trecut și folosirea lui ca pretext pentru poziții șovine obscurantiste. În toate literaturile, romanul istoric realist se dezvoltă în luptă cu operele care fac din trecut un fetiș ori îl interpretează în chip retrograd. Și Gogol, și Tolstoi și Merejkovski evocă trecutul, dar ce altceva mai are comun o operă realistă, populară și patriotică ca „Taras Bulba“ cu evocările misticoide, din preistorie ale lui Merejkovski?

Deasemeni, tendințele contradictorii ce s'au ciocnit în cadrul romantismului s'au manifestat și în felul opus de a trata istoria. Între piesele și romanele medievalistice ale lui Arnim și „Michael Kohlhaas“ de Kleist, distanța e aceeași ca și între generoasele chemări pentru eliberarea omului, între critica absolutismului și feudalității din romanele istorice ale lui Hugo și elogiul feudalității făcut de Vigny în drama lui „Cinq-Mars“.

Aceiași evoluție, caracterizată prin lupta dintre redarea realistă și antirealistă a faptului istoric o întâlnim și în literatura noastră.

Tematica istorică domină începuturile înfloririi literaturii noastre din secolul trecut — dela piesele lui Asaki și până la marile drame ale lui Alecsandri. În teatru, în roman și în poezie, prin evocări ale trecutului, s'au pus bazele noii literaturi din veacul al XIX-lea. Să ne amintim că primul mare roman al nostru este, de fapt, un roman istoric. În 1863, Nicolae Filimon zăgrăvea în „Ciocoi vechi și noi“ oameni și fapte petrecute cu o jumătate de veac în urmă, în vremea lui Caragea.

Descriind ridicarea prin toate mijloacele a unui ciocoi — și, de fapt, urmărind una

din căile de dezvoltare ale burgheziei noastre, Filimon se adresa oamenilor din vremea sa — cum o arată și semnificativul său prolog. Taișul satirei sale nu lovea în trecut, ci în contemporanii lui. Intervenția plină de indignare a autorului, impresia permanentă pe care o crează de a vorbi de lucruri socotite actuale, ne fac să uităm aproape că e vorba de evocarea unei epoci anterioare celei în care scria Filimon.

Într'un articol critic din 1844, Belinschi scria: „Istoria generală are drept sarcină să alcătuiască tabloul dezvoltării prin care omenirea a trecut din sălbătecie la starea în care o vedem astăzi. Acesta presupune cu necesitate o legătură vie între actual și vechiul ce se pierde în noaptea timpurilor — pe scurt, presupune un fir neîntrerupt ce trece prin toate evenimentele și le leagă unul de altul, le conferă un caracter unitar de întreg”.

În acest spirit au tratat istoria marii clasic. Nu ca un refugiu, nu ca un mijloc de a se izola de problemele contemporane, nici ca un fetiș. Țelul și conținutul operei lor este, cum o afirmă toți cu mândrie, cel patriotic. Au evocat paginile glorioase ale trecutului pentru a sluji prezentul. Au căutat să aducă în lupta pentru eliberarea socială și națională stimulentele rememorării actelor eroice și al biruințelor din trecut ale poporului. Așa au făcut Cârlova, Alexandrescu, Bolintineanu, Alecsandri, Eminescu ori Coșbuc în poezie, Bălcescu, Negruzzi, Filimon ori Odobescu în proză, Hașdeu și Alecsandri în teatru.

Dela Cârlova, care invoca „ruinurile” glorioase ale trecutului ca o spaimă pentru tirani și până la Coșbuc, literatura istorică stă sub semnul frazelor înflăcărâte pe care le rostea Kogălniceanu în 1843, în discursul de deschidere al Academiei Mihăilene:

„Domnilor, când ași fi așa de norocit să dezvolt mai mult în inima D-voastră interesul pentru istoria patriei, m'aș fâli că am sporit în D-voastră și iubirea către patrie, și că, prin urmare, am contribuit la păstrarea naționalității; căci ce poate mai mult să ne o păstreze decât această istorie,

care ne arată ce am fost, de unde am venit, ce sântem, și, ca reșula de trei, ne descopere și numărul necunoscut, ce avem să fim!”

Deaceia, notele paseiste, pricinuite de descurajări momentane în lupta prezentului, au fost rare. În zdrobitoarea lor majoritate, aceste opere nu cer întoarcerea la trecut și la instituțiile lui, nu văd în trecut o soluție, ci un imbold. Evocând în accente solemne umbra lui Mircea la Cozia, Grigore Alexandrescu nu ni ă nici o clipă că scrie în preajma marilor schimbări pe care le ceruse și în „Anul 1840”. Alexandrescu crede în progresul obținut prin lupta poporului. În confruntarea dintre trecut și prezent, grandoarea figurii lui Mircea nu-l poate face să încline spre trecut:

Au trecut vremile-acelea, vremi de fapte
stralucite,
Însă triste și amare, legi, năravuri
se'ndulcesc:
Prin științe și prin arte națiile
înfrățite
În gândire și în pace drumul slavei
îl găseșc.

De pe aceleași poziții, pe care cu pasiunea luptătorului le exprimase Kogălniceanu în 1843, și-au creat operele scriitorii noștri care au adus și aduc romanului istoric cel mai bogat, mai însemnat aport. Desfășurarea istorică redată de pe pozițiile celor mulți, cu opoziția crâncenă dintre asupriți și asupritori, căldura patriotismului ce străbate prin fiecare pagină, realismul consecvent, sunt trăsături comune cărților pe care, dela „Șoimii”, primul său roman și până la „Nicoară Potcoavă”, Mihail Sadoveanu le-a consacrat vieții din trecut a poporului nostru. E firesc ca studiind diferitele aspecte ale romanului istoric să ne întoarcem adesea la modelul pe care o asemenea operă îl oferă romancierilor din zilele noastre.

Pentru a înțelege mai limpede ce ascuțime ia lupta între realism și antirealism în literatura istorică, cât de răspicat poate fi făcută să vorbească această literatură pentru progres sau reacțiune, trebuie să amintim de situația din acest punct de vedere, din literatura apusului. Și aici opoziția e izbiloare între cele două literaturi care se înfruntă în sânul fiecărei literaturi

naționale. Chemând poporul american să se ridice împotriva exploatarei capitaliste, Howard Fast s'a întors spre momentele cele mai grăitoare ale luptei pentru libertate. Din zilele revoluției americane și-a ales acțiunea romanului său „Cetățeanul Tom Payne”, „Cei mândri și liberi” și „Conceput în libertate”, ori din războiul de Secesiane „Drumul libertății”. De curând a apărut „Spartacus”. În romanul acesta, Fast face să re trăiască cu un excepțional dramatism marea ridicare a sclavilor care, în secolul I înaintea erei noastre, a făcut să tremure Roma.

Dar literatură istorică scriu în Statele Unite și autori de felul lui Margaret Mitchel, Taylor-Caldwell, Katherine Windsor ori diverși alți comercianți de „best-sellers” (lucrări de succes comercial). După cum piese istorice a scris în Franța și Romain Rolland în al său „Teatru al Revoluției”, dar și Henry de Montherlant, de pildă.

Un izbitor semn de regres al acestui gen în literatura decadentă este funcția directă, fățișe, de refugiu, de evaziune, pe care o au operele respective. Fenomenul e general, în film, în teatru ori în roman. Asemenea unelte de evadare slujesc un scop dublu. Pe deoparte sunt menite să narcotizeze masele, să le demobilizeze dela luptă, să le distragă atenția dela uneltirile ațățătorilor la război și dela divorțul din ce în ce mai accentuat dintre prețuri și salarii. Pe linia aceasta, romanele și filmele istorice își împart rolul cu „romanele negre”, cu filmele cu gangsteri și cow-boy și cu toate celelalte produse ale culturii atlantice.

Dar în afară de rostul preparării unui soi de opium pentru exploatați, literatura și filmul istoric au menirea să calmeze foarte îndreptățitele nervozități și spaima ale exploataților. Presa progresistă franceză a remarcat abundența de opere felurite — filme, piese ori romane ce se petrec în jurul anului 1900, considerat drept „venea veche și bună”. Burghezia franceză — ca și cea a altor state — simte nevoia să poposească într'o epocă de exploatare mai „calmă”. O epocă în care să nu simtă atât de puternic cănu i se scutură

pământul de sub picioare, să nu fie urmărită de cosmarul ce-l reprezintă pentru ea cifrele noului plan cincinal sovietic, marile construcții staliniste ori realizările care duc democrațiile populare spre socialism. Și atunci își recrează câte un 1900 fără greve, cu trai tihnit, presărat cu agreabile adulteruri și cu chefuri la Moulin-Rouge.

Menirea evazionistă se împletește firesc, în asemenea opere, cu ignorarea totală a adevărului istoric. Exactitatea în descrierea istorico-concretă a epocii e înlocuită fie printr'o căutare de pitoresc factice și de pseudo-atmosferă ca în „Pe aripile vântului”, fie prin disprețul total față de adevărul sau măcar verosimilul istoric. În această privință, atâția scriitori și producători de filme americane și-au câștigat o linie meritată faimă de ignoranță și de incultură. Datele biografice ale personajilor istorice, trăsăturile de caracter, faptele elementare sunt schimbate, intervertite sau înlocuite fără urmă de scrupul, cu aceeași ușurință cu care „Aida” lui Verdi se cântă pe ucele scene americane transpusă din Memphis (Egipt) în Memphis (Tennessee) și din antichitate în timpul războiului de Secesiune.

Dar falsificarea istoriei nu se mărginește la amănunte și date. ci lovește în special în faptele esențiale, în raporturile de clasă, prezentându-le retrograd. „Pe aripile vântului” al lui Margaret Mitchell, zugrăvea proprietarii de sclavi din Sud într'o lumină trandafirie. Autoarea se apleca plină de nostalgie asupra traiului lor patriarhal. Fericiti, sclavii negrii formau o mare familie împreună cu stăpânii lor. Organizația de ucigași a Ku-Klux-Klanului era prezentată drept o reacție cavale-rească, de apărare a sudiștilor învinși. În sfârșit, singurul reprezentant al oamenilor din popor care, la îndemnul lui Abraham Lincoln au luptat pentru abolirea sclaviei, singurul soldat nordist din carte apărea ca o brută, ca un jefuitor. În acelaș fel, un roman interminabil ca „Amber” de K. Windsor toarnă din belșug obscenitatea pentru a ilustra o admirație

tâmpă față de tipul aristocratului truș și cinic.

Cea dintâi, cea mai izbitoare dintre trăsăturile noilor opere istorice este felul cum spiritul de partid, baza realismului socialist, orientează alegerea temei și atitudinea față de faptele trecutului.

Marii scriitori clasici nu s'au întors nici ei spre trecut la întâmplare. Fie că au căutat în trecut — cum au făcut cei mai mulți — un mijloc de îmbărbătare și un model pentru lupta prezentului, fie că au evocat trecutul, în deosebi ca un argument pentru critica prezentului, ei au ales epocile de luptă victorioasă împotriva asuprii: vremi de „fapte strălucite“, cum scria Alexandrescu.

Cele mai de seamă opere istorice ale lui Mihail Sadoveanu se opresc asupra unor conducători ai luptei împotriva cotorpirii otomane și scot în relief faptul că această luptă s'a dus cu sprijinul maselor populare, împotriva boierilor. Deaceea, Sadoveanu evocă în special vremuri ca cele din timpul lui Ștefan cel Mare, când țăranii liberi reprezentau sprijinul cel mai de nădejde în lupta împotriva cotorpirii, spre deosebire de boieri ca Isaia Vornicul, mereu uneltind, mereu gata să trădeze. Această epocă re trăiește cu măreție în „Frații Jderi“. Iar ecourile ei, care sporesc îndârjirea maselor în lupta lor împotriva încălcării și asuprii boierești se fac simțite și în „Neamul Șoimăreștilor“, și în „Șoimii“ ori în „Vremuri de bejenie“.

Astăzi însă alegerea faptului istoric e bazată pe cunoașterea științifică a trecutului în lumina marxism-leninismului. „*Spiritul partinic bolșevic*“ — scrie criticul sovietic S. Petrov în articolul său „Romanul istoric în literatura sovietică rusă“ — *presupune reflectarea trecutului de pe pozițiile „partidului poporului“, desvăluirea în primul rând a acelor trăsături și tendințe din trecut, care în dezvoltarea lor au favorizat apropierea momentului măreț al eliberării maselor muncitoare“.*

După pilda romanului istoric sovietic, scriitorii noștri se îndreaptă spre momentele nodale ale istoriei, spre marile ridicări ale celor exploatați, spre epo-

cile de luptă biruitoare împotriva asuprii naționale, spre marile transformări care au împins înainte societatea. Deaceea, momente însemnate ca răscoala țăranilor din 1907, ori ca revoluția burghezo-democratică din 1848 au atras atenția mai multor romancieri. Alegerea acestor momente nodale dă unitate unor momente și fapte variate. Indreptându-se spre mișcarea lui Doja din veacul al XVI-lea, spre începutul secolului trecut, ori spre răscoalele dela 1888 sau 1907, scriitorii au căutat să exprime în condițiile istorice respective aceeași neîmpăcată contradicție dintre cei ce stăpâneau pământul și cei ce-l munciau.

Această unitate în varietate se desprinde de îndată dacă ne reamintim de momentele și faptele descrise în principalele romane istorice noi.

În „Necară Potcoavă“, Mihail Sadoveanu a pornit dela primul său roman „Șoimii“, transformându-l în întregime cu mijloacele artistice și cu înțelegerea lui Sadoveanu de astăzi.

În „Moșia oamenilor slobozi“ de C. Ignătescu, faptele se petrec cu două veacuri și jumătate mai târziu. În ciclul „Lanțuri“, Ion Pas urmărește evoluția politico-socială a țării noastre, începând din a doua jumătate a veacului trecut și zăgrăvind, pe deoparte începuturile mișcării muncitorești și creșterea mâniei și a revoltei la sate, pe de altă parte jocul politic al partidelor burgheze, dela începuturile coaliției dintre burghezie și moșierime. Iusfârșit, „Zorii robilor“ de V. En. Galan descrie câteva aspecte din 1907, în satele din jurul Pașcanilor.

Partinitatea scriitorului apare în alegerea faptelor, dar apare mai ales în poziția sa față de aceste fapte, în felul de prezentare ca și în tonul scriitorului.

„Adresându-se istoriei — scrie S. Petrov — scriitorul sovietic nu se deghizează în toga unui cronicar imparțial al evenimentelor, ci arată în mod conștient trecutul din perspectiva viitorului comunist spre care merge lumea.“

Situarea hotărâtă pe pozițiile clasei muncitoare are drept rezultat posibilitatea superioară de înțelegere a fenomenului istoric și participarea caldă, pasionată a

povestitorului. Aceste opere sunt departe de tonul uscat de proces verbal, de cronică grecoaică, ale atâtor opere antirealiste. Romanticismul revoluționar — parte integrantă a realismului socialist — pătrunde în toate aceste opere, le dă patosul caracteristic. Il simțim în căldura cu care Mihail Sadoveanu urmărește calea lui Nișoară, îndărătul căruia, dând acțiunii sale putere și sens îi vedem dărji pe oamenii din popor, pe Ghiță Botgros, pe Ile Caraman, pe vatamanul Agapie. Apare în dragostea cu care sunt descrise frământările, năzuințele, lupta muncitorilor din Pașcani, ori ale țăranilor din satul Robi. Apare în nota de încredere cu care, în ciuda înfrângerilor vremelnice, se încheie aceste opere.

De pe pozițiile înaintate de pe care explorează și redă trecutul, scriitorul de astăzi merge mai departe și în redarea faptelor și în interpretarea lor. Ceeace scriitorii clasici au putut cunoaște, uneori mai neprecis, ceeace exponenții literari ai burgheziei au ignorat sau au ascuns, este scos la iveală cu mijloacele de investigație pe care le oferă istoriografia nouă. Burghezia a căutat să acopere sub praful gros al uitării asasinatelor din 1907 și toate actele care dovedeau complicitatea sau răspunderea directă a aparatului de stat în exterminarea țăranilor. Ura și indignarea au păstrat multe din aceste fapte în amintirea poporului. Ele s'au reflectat astfel într-o serie de opere realiste apărute între cele două războaie, în „Răscoala“ lui Rebreanu, în nuvelele lui V. Demetrius ori ale lui C. Visarion. Dar investigațiile făcute după 23 August, concretizate în cele trei volume de documente asupra răscoalei țăranilor din 1907, au oferit un teribil material scriitorilor de după 23 August, lui Zaharia Stancu, lui Petru Dumitriu, lui V. Em. Galan.

Pe această linie trebuie să vedem câteva din principalele lucruri noi pe care le aduc ultim le romane istorice. Ce fapte noi au știut să vadă scriitorii noștri, pe baza cărei înțelegeri mai adânci a istoriei le-au putut ei reda?

Rigoarea științifică, explicarea desfășurării istorice nu mecanic, ci sugerându-se

cauzele adânci, și interdependența fenomenelor cu ascuțimea și puterea de înțelegere pe care numai materialismul istoric o poate da, e o trăsătură de bază a noilor romane. Ceeace ele au adus adevărat, adânc și nou se explică tocmai prin tolosirea conserventă a învățaturii marxist-leniniste. După cum, tot analiza arată că principalele lor deficiențe sunt consecința unei înțelegeri simpliste și superficiale a posibilităților noi pe care marxismul le oferă scriitorului de literatură istorică.

Decadența literaturii burgheze istorice are drept consecințe afirmarea caracterului irațional al desfășurării evenimentelor. Istoria e subiectivizată, e prezentată prin prisma unor interpretări personale și divergente, ca un reflex al concepțiilor individualiste. Lion Feuchtwanger, astăzi apologet al expansiunii imperialismului american, teoretiza această poziție încă din 1935. Vorbind despre „sensul și non-sensul romanului istoric“, Feuchtwanger vedea în literatura istorică numai un prilej pentru proiectarea în trecut a interpretărilor subiective ale romancierului.

Asemenea subiectivizări ale istoriei merg mână în mână cu tendința de a prezenta desfășurarea faptelor ca un efect al hazardului pur, al ciocnirilor absurde. Ie de altă parte, faptelor mărunte li se dă importanță nemăsurată, și cauze ocazionale de felul „nasului Cleopatrei“ — sunt puse în locul celor adânci. Iar desfășurarea istoriei e legată de acțiunea diverselor personalități care ar fi făcut-o.

Romanul istoric de azi din apus rupe și pe această cale cu moștenirea trecutului.

Scriitorii clasici scriau desigur în limita unor condiții istorice date și a unei înțelegeri corespunzătoare a istoriei. Ar fi absurd să le cerem să-și fi depășit timpul și posibilitățile de înțelegere, să le imputăm că n'au reflectat trecutul cu adâncime marxist-leninistă în niște opere scrise înainte de răspândirea marxismului și a leninismului.

Dar axându-și opera pe viața și aspirațiile maselor populare, ei au intuit adesea și au redat, fără a formula explicit, tocmai fapte văzute cu ochii acestor mase. Impotriva interpretărilor servil conformiste

ale istoriei făcute de literații oficiali ai clasei dominante. Au văzut și redat cu profunzime, chiar când în unele încercări de teoretizare au eșuat. După cum „tolstoismul” — doctrină reacționară — nu l-a împiedicat pe Tolstoi să realizeze în opera sa aceea fără de pereche „oglină a revoluției ruse” de care vorbește Lenin, tot astfel paginile de teoretizare, uneori confuze și îndolnice dintr-o evocare istorică de amploare a lui „Război și pace” nu știrbesc din forța realistă cu care în carte reține este un moment de seamă din viața unui mare popor.

Acelaș lucru se poate spune despre romanele istorice ale lui Gogol sau ale altor clasici ruși. Acelaș lucru îl regăsim în operele istorice ale scriitorilor din jurul lui 1848, ori mai târziu la Sadoveanu.

Nu există deci discontinuitate nici din punctul de vedere al înțelegerii istoriei, între literatura noastră de azi și cea realistă din trecut. Dar există un progres calitativ. Operelor, noi suntem în drept să le pretindem și îndeobște să găsim în ele o consecvență redare a faptelor printr-o concepție generală științifică. Ea are drept consecință în special prezentarea justă a maselor și a raporturilor dintre masă și personalitate, înțelegerea desfășurării istorice în lumina luptei de clasă și deci putința de a sesiza noul.

Romanul istoric nou plasează masele la locul cuvenit, în centrul istoriei.

Făcând elogiu lui Walter Scott, Belinschi sublinia tocmai prezența maselor în operele romancierului englez. *„În romanele lui, mulțimile se frământă, pasiunile sunt stărnite; e o fierbere crescută din preocupări mari și mici, înalte și joase și spiritul epocii se exprimă în toate, surprins pe viu, cu artă uimitoare”.*

Deasemenea, în „Cuvânt preliminaru despre izvoarele istoriei Românilor”, Bălcescu tocmai aceasta cerea istoriei: *„Dar ca o istorie să poată aduce foloase, nu trebuie să fie numai ca un șir de oarecare întâmplări politice sau militare uscate, fără nici o colorare, fără niciun adevăr local, nu trebuie să se ocupe de oarecare persoane privilegiate, dar să ne arate poporul român cu instituțiile, ideile, simțămintele și obiceiurile lui în deosebite veacuri”.*

În literatură, lucrul acesta l-au făcut în bună măsură atâția mari scriitori.

Dela cântecul haiducești ale lui Alecsandri, la romanele și nuvelele lui Mihai Sadoveanu, literatura noastră trecută a stăruit asupra vieții și luptei țărânilor. În special, opera istorică a lui Sadoveanu se inspiră din lupta inegală dar nespuse de îndârjită dintre boierimea hrăpăreață și țărâni liberi alungați de pe pământ și transformați în iobagi.

Dar în romanele trecute masele apăreau de cele mai multe ori sporadic, ori în penumbră, ca un simplu fond, fie că erau zgărvite suferind cu ură și mânie mocnită jaful și împilările câte unui Tuzluc sau Păturică, fie că apăreau în clocotul răzvrătirii, așa cum răsună glasul poporului în „Alexandru Lăpușeanu”, când cere capul jefitorului Moțoc.

Noul roman istoric caută să descrie direct, pe primul plan, rolul activ al maselor în făurirea istoriei. Acest loc central, și marxism-leninismul îl fundează cu rigoare științifică.

„Prin urmare — scrie I. V. Stalin în „Despre materialismul dialectic și materialismul istoric” — istoria dezvoltării sociale este totodată istoria a înșiși producătorilor de bunuri materiale, istoria maselor celor ce muncesc, care sunt forțele fundamentale ale procesului de producție și care produc bunurile materiale necesare existenței societății”.

Prin urmare, știința istoriei nu mai poate să reducă istoria evoluției sociale la acțiunile regilor și șefilor de armată, la acțiunile „cuceritorilor” și ale „subjugatorilor” de state, ci trebuie, înainte de toate, să se ocupe de istoria producătorilor de bunuri materiale, de istoria maselor celor ce muncesc, de istoria popoarelor”.

În unele romane, se descrie uneori viața unei colectivități restrânse. Așa sunt iobagii din „Moșia oamenilor slobozi”, care încearcă să întemeieze o obște, sau țărâni săraci din satul Robi, ridicați împotriva boierilor. Alte ori, scriitorul urmărește diferite grupuri de personaje din locuri diferite, dar reprezentând aceeași clasă, pentru a crea impresia de ridicare în masă. Astfel descrie, de pildă, Ion Pas răscoalele din 1888.

Pe o cale sau alta, masele devin eroul acestor noi romane. Contradicția dintre boieri și țărani e descrisă cu toată ascutimea, cu caracterul ei ireconciliabil. Fie că e vorba de începutul secolului al XVI-lea, când țăranii români și maghiari conduși de Gheorghe Doja s'au ridicat împotriva exploatării feudale, fie de a doua jumătate a secolului al XVI-lea când Nicoară Potcoavă, fratele lui Ion Vodă, apornit cu oastea de țărani moldoveni și cu sprijinul căzăcesc împotriva boierilor vânzători, fie însfârșit că ne aflăm în preajma lui 1907, aceeași prăpastie desparte pe boieri de țărani. Ura țăranului față de jefuitorul său pătrunde în tot ce spune și gândește, se exprimă în cântec și în cimitiră. În „Nicoară Potcoavă“, stând de vorbă în casa lui Lubiș-Filosof, căpitanul Petrea și diacul Radu — credincioși însoțitori ai lui Nicoară — amintesc zicători cunoscute despre firea și nărvurile boierilor:

„In răstimpul ce-a urmat, diacul Radu, a rostit încet vorbe vechi din țara sa:

Cine seamănă vânt culege furtună...

Lăcomia, boală nebună...

Boieru-i tulpină fără de rădăcină...“

Unchiașul Petrea a deschis ochii. A mormăit și el: Unde s'a adăpat boierul, rămâne otrăvit isvorul“.

Ridicarea dealungul anilor, din ce în ce mai înverșunată, mai largă, a acestor mase de țărani e scoasă la iveală în cele mai multe dintre noile romane istorice. Marea răscoală a țăranilor pe care a condus-o Gheorghe Doja în veacul al XVI-lea e povestită, — însă după cum vom vedea, cu greșeli serioase în înțelegerea și redarea fenomenului istoric — în romanul „Răscoala iobagilor“ de I. D. Mușat. Răscoala țăranilor din 1888 stă în centrul acțiunii celui de-al treilea volum din „Lanturi“ de Ion Pas. Ecouri ale acestei răscoale pătrund în viața adolescentului din „Nada florilor“ de Mihail Sadoveanu. În timpul marilor răscoale din 1907 se situează și acțiunea din „Zorii robilor“ și în cadrul acleiași epoci se petrec și întâmplările a două importante lucrări ce nu pot fi totuși

considerate propriu zis istorice: „Descult“, în prima sa parte, și „Bijuterii de familie“.

Istoria dezvoltării sociale fiind istoria a înșiși producătorilor de bunuri, condițiile concrete de viață și muncă a acestor producători trebuie să fie bogat și esențial zugrăvite.

Lucrul acesta trebuie înțeles clar, căci aplicarea sa mecanică ar duce la excese cu efect contrar. Nu e vorba ca romanele istorice să se transforme în lucrări de istorie economică. Romanul sau nuvela istorică sunt în primul rând roman sau nuvelă, reflectă realitatea sub forma specifică a artei, prin personaje puse în anumite situații. Vom vedea îndată că documentul ca atare, nu-și are locul în opera literară decât atunci când e legat și cerut de o intenție artistică.

Dar nu putem spune că am cunoscut pe oamenii trecutului dacă știm despre ei doar diverse amănunte de costum, decor, limbaj și ignorăm dacă și în ce condiții munciau, dacă exploatau sau erau exploatați.

Așa au făcut scriitorii clasici. Se cunoaște descrierea cutremurătoare pe care o face Filimon diferitelor procedee folosite de arendași ori zapcii pentru a face pe țărani să plătească birurile întreit și împătrit. Arhimandritul care are „opt ții-toare în casă“ și nenoroceste pe tot anul câte douăzeci, treizeci de fete, „bieților oameni din satele mănăstirii le ia și cenușa din vatră, îi spânzură de picioare și le dă fum ca la vulpi, apoi arătându-le gârbaciul cu douăsprezece sfârcuri de plumb, le zice: „Scoate bani, ufurist țăran, că ți crap pielea cu gârbaciul acest“. Iar când Păturică este trimis de Tuzluc pe la moșiile acestuia — prilej de grase plocioane pentru ciocii — află din gura țăranilor cum storcea arendașul bani dela țărani, înjugându-i ca pe vite, spânzurându-i cu capul în jos și afumându-i cu fum de ardei.

Când abatele de Marenne, însoțit de beizadeaua Alecu Russo, trec Siretul și pătrund mai adânc în pământul Moldovei, întâlnesc pe „autohtoni“. Le iese în cale „o ființă în zdrențe... înarmată c'un par rupt din lăstarii de-aproape“. E un țăran

dintr'un sat prădat, pare-se, de oamenii stăpânirii. *„Alții socot c'au fost oamenii stăpânirii care unpluse beciul. Acu-i săptămâna, ne-au luat vitele. Și, sculându-se satul, s'au bătut cu ei. Așa că ne-au zdrobit și ne-au tăiat prădându-ne“.*

Dar după cum lupta de clasă e descrisă de noii romancieri istorici mai adâncit, în complexitatea aspectelor și caracterul ei implacabil, tot astfel — și ca o consecință — condițiile muncii și exploatării sunt mai puternic accentuate, devin o preocupare centrală a romancierului. În „Moșia oamenilor slobozi“, boierii evgheniți dela începutul secolului trecut trăiesc, chiar în timpul sarghiunului lor la mănăstire, în petreceri și desfătare. După ospete, în vreme ce bătrânii joacă stos și beau, lineretul dănțuiește polca, cracoviaca și valsul de curând intrat la modă, bea și el vârtos și se împrăștie perechi-perechi în întinericul prielnic al grădinii. Când pe dinaintea boierilor sau cdraslelor lor cutează să treacă vreun țaran hrănit cu cîr de mămăligă și ținut în frâu de harapnicul vătăfului, domnii întorc capul cu scârbă.

La un veac depărtare, boierii s'au rafinat. În „Zorii robilor“ bețiile dela castelul prințesei Moruzzi, sau al lui Istrate Zverîșteanu au loc presărate fiind cu conversație franțuzită. Țăranii din satul Robi sunt măcinați însă de foame și pelagră, tot ca și clăcașii mănăstirești. În locul harapnicului mînuit de vâtaf, de slujbașii agiei, proprietarii au la dispoziție un aparat de stat mai complex, care cuprinde și pe jandarmii satelor și justiția reprezentată de magistrați ca procurorul Tufescu și la nevoie armata, silită cu pistolul să tragă.

Exploatarea intensificată pe care o aduce dezvoltarea capitalismului e zugrăvită în „Lanțuri“, în paginile care înfăți-

șează munca pe șantierele și fabricile ce se ridicau, din ce în ce mai numeroase.

Iată cum muncesc oamenii pe șantierul de căi ferate Strussberg, acea vastă escrocherie financiară din care și-au luat partea guvernării timpului și în primul rând Carol I:

„Munca începea înainte de luminatul zorilor și se oprea când întinericul intra bine în ochi. Se oprea cam o jumătate de ceas și la mijlocul zilei, pentru mâncare. Avea fiecare strachina lui și o lingură de lemn, pe care le păstra în traista sa cu bulendre. Traista era lăsată pe marginea șanțului, sub ochii stăpânului ei, să nu i-o fure altul, ori să arunce peste ea, fără orere, pământ și bolovani. Scofând din ea scara strachina de pământ și lingura, omul se slujea de traistă ca de pernă.“

Ca la o jumătate de kilometru din loc în loc, se aflau șoproanele sub care bucătarii fierbeau în cazane mari ciurbele și făceau mămăligile. În cuptoare de pământ ca acelea pentru cărămizi, se coceau uneori pâini din făină de secară amestecată cu tărâțe sau cu mălai. Pâinea ieșea câteodată crudă, iar altădată arsă“.

Deasemeni fără a intra în complicate descrieri de procese tehnice — fără a se transforma într'o istorie a tehnicii — romanul istoric câștigă în culoare și în semnificație dacă autorul știe să ne redea concret momente din evoluția forțelor de producție. Așa face Alexei Tolstoi care își plimbă cititorul, alături de Petru I, pe șantierul naval dela Voronej. Din acest punct de vedere este un merit al romanului lui I. D. Mușat „Răscoala iobagilor“ — deși și aici păcătuiește uneori printr'un exces de detalii inutile — că zugrăvește minucios viața bargheziei epocii, cu speculațiile ei comerciale, cu concurența dintre negustorii locali și marile întreprinderi comerciale-bancare ca Fugger-ii. Deasemeni, în „Moșia oamenilor slobozi“ de C. Ignătescu, un amănunt cum e descrierea negoțului cu păcură făcută în târgul dela Câmpina, contribuie la fixarea momentului.

★

Înțelegerea științifică, adâncită, a faptelor istorice se manifestă după cum am văzut, în centrarea operelor în jurul mas-

selor, subiectul și creatorul istoriei. Lupta aceasta e văzută în dinamica ei, sub impulsul forței motrice fundamentale — a luptei de clasă. Pe această cale, fără a pretinde că „au descoperit“ lupta de clasă, care se reflectă cu necesitate în orice operă realistă, ceeace aduc nou actualele romane istorice e prezentarea cât mai precisă, mai adâncită, a poziției claselor în luptă și a raporturilor de forță dintre ele, într-o anumită perioadă istorică.

Tocmai pentru că n'au putut avea o înțelegere cu adevărat științifică a istoriei, în operele realiștilor critici au existat lipsuri parțiale și confuzii în zugrăvirea luptei de clasă. „Ciocoi vechi și noi“ al lui Filimon cuprinde unele pagini care, prin tonul lor romanțios, contrastează cu acuitatea realistă a romanului. Marea boierime din timpul lui Caragea e descrisă necruțător prin Andronache Tuzluc și alții. Dar în fața ridicării unei clase reprezentate de diverși Dinu Păturică, Filimon a căutat soluția într-o imaginară figură de boier patriarhal și plin de virtuți. Asemenea figuri, viața nu le oferă ca reprezentative. De aici contrastul dintre relicul, puterea de viață cu care sunt creați Tuzluc sau Păturică și convenționalul palid ce se desprinde din descrierea banului G.

Acestei înțelegeri științifice a raporturilor dintre clasele în luptă într'un anumit moment istoric i se datoresc aspectele noi sau accentuarea și limpezirea unor fapte mai de mult percepute pe care le găsim în literatura istorică de astăzi. Astfel, noile romane zugrăvesc conținutul precis al unei formule cunoscute, ilustrând ce odioasă realitate e desenată prin cuvintele „caliția burghezo-moșierească“. E iarăși un aspect care în literatura trecutului a fost sesizat doar de unii din marii noștri realiști, de Caragiale în special. Din pătrivă, chiar la semitori de frunte a dăruit iluzia poraită dela Filimon și Alecsandri, a unei deosebiri între boieri și ciocoi. Complicitatea celor două clase exploatare e ilustrată — așa cum o cere adevărul istoric — de toate noile romane care descriu perioada de după răsturnarea lui Cuza și de după coalitia politică dela Mazar Pașa. Pe prințul Suto,

bogatul moșier plin de morgă aristocratică, cu salonul lui exclusiv, îl leagă aceleași interese de „proprietar“ cu arendașul Aristică, ajuns ministru liberal, ori cu chiaburul Neagu Cioară, fostul vătaf al muncitorilor dela Strussberg („Lanțuri“).

Mai sfidătoare și cu înțeles limpede a fost împăcarea din 1907, când și ridicarea țăranilor a fost mai întinsă, mai dârză, și represiunea mai sălbatică. În noile romane istorice, această solidarizare a exploatatorilor apare expresivă, dat mai mult prin aspecte mărginașe. Pe moșierii și negustorii din Iașcani îi vedem în „Zorii robilor“ defilând prin biroul lui Jorj Mănescu, șeful de gară și solicitând serviciile de slugă devotată ale acestuia ca să poată fugi mai repede de mânia țăranilor. Dar în literatura istorică din ultimii ani, reexistând un roman larg al lui 1907, care să-i cuprindă evenimentele sub toate aspectele principale, nu avem descrisă scena aceea din parlament cu îmbrățișările și lacrimile frunțașilor conservatori și liberali, scenă cu valoare simbolică pentru coalitie, despre care au scris pagini de neuitat Caragiale în „1907 din primăvară până'n toamnă“ sau Rebreanu în „Răscoala“.

Încă insuficient e deasemeni desvăluit în aceste romane rolul monarhiei, patroana regimului. În „Lanțuri“ există un șir de scene, în care e descris „marele farsor“, „regele avar“, cum l-au caracterizat doi dintre marii noștri clasici. Cielul „Lanțuri“ începe tocmai cu sosirea în țară a lui Carol de Hohenzollern, porrit, dur, posac, spre o afacere pe care o bănuia năncasă:

„Carol trecea în grana telegarilor mânați de surugii cu reșminte încărcate de găitane și cu harapnice în mâini. Plesneau din harapnice, răcnind la cai și făcând la mulțimea care străjuia șanțurile — să se dea mai deoparte. Oamenii l-au văzut ca într'o părere, între doi sfetnici, pe aceștia rotofeți și bărboși, pe el pipiriu, negr cios, cu obraji umbriți de băteie, cu ochii sfredeliți și mici. Nu se uita în dreapta, nu se uita în stânga. Parcă nu vedea pe nimeni și n'auzea strigările“.

Alte pagini ale romanului întregesc portretul reliefat al regelui, duritatea lui de ofițer prusac, interesul exclusiv pentru

afaceri, legăturile cu nevestele și fetele din high-life, măgulite de această favoare regală.

În „Zorii robilor” e redat indirect un alt aspect — dependența monarhiei de marea finanță imperialistă.

Totuși, față de rolul de arbitru al coaliției, față de complicitatea monarhiei la tot jocul politic abject, la toate marile afaceri și la represiunile sângeroase, aceste aspecte fragmentare cuprind prea puțin din realitate. Lipsește încă oglindirea unor momente ca cele din preajma și din timpul primului război imperialist, cu amestecul încălțit de intrigi, spionaj și afaceri veroase. Așteptăm dela scriitorii noștri romane istorice în care demascarea dinastiei și a rolului ei odios să fie făcută cu ascuțimea pe care au dovedit-o în condițiile istorice respective — scriitorii clasici.

Un alt sir de fapte ale istoriei noastre, ascuns cu grije în trecut, își găsește astăzi locul cuvenit în istoriografia și în literatura istorică. Încă dela sfârșitul veacului trecut, partidele politice de guvernământ, care se supralicita în a vinde țara capitalului străin, au încercat să acopere fapte istorice însemnate care dovedeau permanența și trăinicia prieteniei româno-ruse. După Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, această prohibiție s'a intensificat, a devenit un aspect al campaniei generale anti-sovietice. Slugi supuse ale imperialismului, guvernele național-țărănistice ori liberale căutau fără succes să atâțe ura masselor împotriva poporului sovietic. Erau bune pentru aceasta orice mijloace și falsificarea istoriei era folosită alături de campania permanentă de atâțări și de minciuni abjecte care își avea zilnic coloanele rezervate în toate publicațiile burgeze.

Vecinătatea unui mare popor cu o cultură străveche și excepțional de bogată, cu tradiții strălucite în lupta împotriva cotropitorilor și asupritorilor a lăsat pe toate tărâmurile o dărâ luminoasă în viața poporului nostru. Această înrăurire însemnată a apărut în opera scriitorilor clasici, la Donici, Alecsandri și Odobescu, la Negruzzi, ori Sadoveanu. În noua literatură istorică e redată tocmai continui-

tatea acestei prietenii, influența ei bine-făcătoare.

Când Nicoară Potcoavă pornește să-și răzbune fratele ucis prin trădare hoierească, găsește ca și Ion Vodă, sprijin militar și prietenie frățească la vitejii cazaci zaporojeni. Trăind și luptând alături de ei, cei trei frați Ion, Nicoară și Alexandru, au învățat să-i cunoască și să le prețuiască nestinsa dragoste de libertate, vitejia fără de pereche, credința în prietenie. Și cu ajutorul cazacilor conduși de hatmanul Costandie Șah, cu sfaturile și cu virtutea hatmanului Elizei Pokotilo, izbutește Nicoară să frângă oștile turcești și pe oamenii lui Petru Schiopu și să ocupe tronul.

„Noi la '77”, nuvela lui Ion Pas, evocă un alt moment al frăției de arme româno-ruse. Cu ajutorul ostașilor ruși, poporul nostru și-a cucerit independența de stat, în 1877. Dar roadele războiului pe care cei mulți l-au câștigat cu sângele, munca și puținele lor bunuri le-au fost smulse de stăpânitori. Cu fapta eroică a lui Grigore Ion se va împăuna ofițerul care l-a lovit mai înainte și care astfel, își va spori galoanele. Grigore Ion va rămâne flămând și revoltat. Cu soldații ruși s'a înțeles frățește. Ofițerii și stăpânitorii s'au dovedit dușmanii lui de moarte.

Când asupra organizațiilor muncitorești ce începeau să se refacă de pe urma trădării generoșilor se abăteau diferiți pescuitori în apă tulbure de felul lui Mirel Pascu, care încercau să-i amețească cu făgădueli și să-i recruteze pentru partidele burgeze, forța revoluționară a masselor era întărită de exemplul primei revoluții ruse. Pe muncitorii revoluționari ca Petrescu sau Ion Oana îi vedem în „Zorii robilor” ajutând la salvarea unui marinăr de pe Potemkin și învățând dela el singura cale de eliberare a muncitorimii, aceea a organizării și a luptei revoluționare. Tot din convorbirea cu marinărul rus, află țăranul Gheorghe Dima despre marea ridicare a poporului rus pentru libertate. Și e mișcător și cu adânc înțeles felul cum numele conducătorilor răscoalei de pe Potemkin — schimbate pe înțelesul țărănilor — pătrund până în casele din satul Robi și duc acolo nădejde și lumină.

„Copilul cel mai mic al lui Moș Anghel

Gradic din Robi, povestea în limba lui despre întâmplările nenaipomenite din vremea când doi corăbieri, Văculiciuc și Mătușica, s'au dus peste țări și ape multe să-l înfrunte pe împăratul Neculae cel Rău.

*

Problema sesizării noului în evocarea istorică e de fapt un aspect din marea problemă a tipicului.

Cercetând o epocă istorică, scriitorul e pus în fața unei multiplicități de fapte felurite, a căror semnificație și importanță trebuie să știe s'o ierarhizeze. Această ierarhizare el nu trebuie s'o facă mecanic, statistic și nici arbitrar, cum făceau unii autori de romane din trecut care modificau istoria după plac. Capacitatea de a surprinde ceea ce într-o epocă anumită constituie noul, este deci legată de înțelegerea partinică și științifică a trecutului, de puterea de a sesiza esența forței sociale respective.

Pe această cale aspectul cu adevărat nou în romanele istorice care descriu epoca de după 1860-70 este dezvoltarea și lupta clasei muncitoare. De aici și locul corespunzător pe care-l ocupă într-o evocare ca cea din ciclul „Lanțuri”.

Ion Pas știe să arate cum revolta mornită începea să ia forme organizate, cuprinzând rând pe rând muncitorii dela Strussberg, apoi pe cei dela Vulcan, Lemetru sau cei care se adunau la „Cercul de studii sociale”. Acolo, de pe atunci, din jurul anului 1880, se separau net pozițiile. De o parte sunt cei pentru care cercul, cu discuțiile încă vagi duse în cadrul lui înseamnă o problemă de viață, cei care caută calea eliberării, muncitori ca Ghiță Brebu ori Olcescu. Ei vorbesc puțin, dar la manifestații dau piept cu poliția. Pe de altă parte, tineri de familie, de felul lui Alecu Radovici, monopolizează tribuna cercului pentru lungi și sonore discursuri, cu fraze complicate și greu de priceput de alde Brebu, dar nu se îndură să se despartă de tabieturile de acasă. La „Cercul de studii sociale”, Alecu Radovici a pus intentent pe un servitor din casa părintească. Calea viitoare a tinerilor generoși e astfel dela început trasată.

Mai izbitor încă se vede această putere

de a sesiza noul în „Zorii robilor”. Romanul lui V. Em. Galan descrie câteva episoade din răscoala țăranilor din 1907. Din vastul material de fapte ale acestui eveniment de seamă, Galan a ales un grup, care statistic poate părea neînsemnat. Lupta clasei muncitoare se afla atunci într-o perioadă de regrupare. După „trădarea generoșilor”, sub impulsul puternic al influenței primei revoluții ruse mișcarea muncitorească se reorganiza. În aceste împrejurări, „*Proletariatul din România, tânăr, cu o conștiință de clasă slab dezvoltată, lipsit de un partid politic revoluționar cu o ideologie marxistă, nu putea uni lupta sa împotriva exploatării capitaliste cu lupta țăranimii*”, serie tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej. Împotriva conducătorilor care, urmând exemplul social-democrației apusene, ignorau și disprețuiau posibilitățile revoluționare ale țăranimii, simpatia masselor muncitorești față de ridicarea exploataților dela sate s'a manifestat cu putere în special în câteva locuri. La Pașcani sau Galați, în Valea Prahovei, muncitorii au sprijinit și s'au încolonat în fruntea țăranilor.

E totuși vădit, că luând drept temă a romanului său înjghebarea legăturilor dintre muncitorii feroviari din Pașcani și țăranii din Robi, îndrumarea pe care țăranii au primit-o din partea muncitorilor socialiști și acțiunea întreprinsă de muncitori pentru a-i elibera pe țăranii arestați, V. Em. Galan a știut să sesizeze cu adevărat noul, faptul cu perspectivă de creștere care reflectă tendința forței sociale respective, a desfășurării istorice. Aceste începuturi firave ale alianței dintre clasa muncitoare și țăranimea muncitoare prevesteau un fapt istoric de importanță covârșitoare, care avea să fie desăvârșit în zilele noastre.

Capacitatea de a sesiza și descrie noul face să se intensifice optimismul adânc ce se desprinde din aceste romane istorice noi și dă un conținut precis noțiunii de progres.

Încrederea în forțele poporului, care străbate și dă viață celor mai bune opere istorice clasice, naște tocmai acest optimism. Înfrângerile sunt vremelnice, poporul însă e permanent și lupta pentru libertate continuă. După ce a fost din nou încălecat de boierul Orheianu, după ce și-a dat sea-

ma cât prețuiește recunoștința boierilor și dragostea odraslelor lor, Tudor Șoimaru se pune în fruntea răzeșilor și se răzună crunt, dând foc conacului și trecând cu plugul peste locul unde fusese înălțat. Citiitorul știe că fapta aceasta nu poate însemna victoria definitivă a lui Tudor Șoimaru, dar încheierea pe tonul major al luptei și al răzbunării asupriților dă romanului hotărîre și lumină.

Acest optimism e mai precis fundat în cărțile noi, care descriu începuturile de organizare ale proletariatului. În romanul contemporan consacrat epocii dintre 1870-1927, scriitori ca V. Em. Galan sau Ion Pas știu să scoată în relief că, în odăile acelea strâmte și sărace de club muncitoresc, o avangardă încă puțin numeroasă prevestea marea izbândă de astăzi. În ciuda bâjbăelilor ideologice, în ciuda burghezilor carieriști cocoțați la tribune, personajii ca Petrescu ori Roman Lupu din „Zorii robilor“, ca Ghiță Brebu sau Olcescu din „Lanțuri“ prevestesc victoria de mai târziu.

Greșita înțelegere a condițiilor istorice și a raporturilor de clasă într-o anumită epocă și deci incapacitatea de a surprinde cu adevărat noul, a pricinuit deficiențele principale a două dintre romanele istorice scrise în ultimii ani.

Cel mai flagrant caz de prezentare falsă a raporturilor de clasă apare, cu toate consecințele sale, într-o evocare a luptei iobagilor în veacul al XVI-lea. Propunându-și să evoce răscoala țăranilor din Ardeal conduși de Gheorghe Doja, scriitorul I. D. Mușat și-a centrat totuși cartea pe viața burgurilor ardeleni din secolul al XVI-lea. Mișcarea țăranilor și figura lui Doja sunt prezentate șters, palid, conflictul pare a se contura în special între nobilime și burghezie.

Cartea aceasta, care se intitulează „Răscoala iobagilor“, desminte prin conținutul ei amândouă noțiunile cuprinse în titlu. Despre condițiile de viață ale iobagilor se vorbește destul de puțin și într'un mod enumerativ. Scriitorul se mulțumește din când în când să redea pe un ton de proces-verbal condițiile de viață ale iobagilor, fără ca acestea să devină efectiv un factor de bază în acțiunea romanului. „Nu era

nicio cale de scăpare din iobăgie, dreptul de strămutare fusese abolit. Omul rămânea legat pământului, domeniului, legat de seniorul al cărui iobag era“. Mai departe: „*Prigoana împotriva iobagilor lua forme nemaiîntâlnite în istorie. Cetele magnașilor cutreerau satele pârjolite și orașelele. Iobăgimea săngera din greu. În decurs de o lună, șaptezeci de mii de iobagi și muncitori din orașe fură dați morții celei mai barbare*“. În acest fel sec și expozitiv sunt înfățișate detaliile legate de viața iobagilor. Scriitorul își consacră acțiunea în majoritatea cazurilor intrigilor dela curtea regelui Laszlo sau Zapolia, conflictului dintre Zapolia și Werbinezi.

Răscoala e descrisă în ultimele două capitole. Isbucnirii, creșterii și înfrângerii ei, autorul îi consacră doar șaiszeci din cele patrusute cincizeci de pagini ale romanului. Din defectuoasa coordonare a faptelor, răscoala pare a fi pusă în legătură mai curând cu efectele reformei monetare făcute de regele Laszlo. Desfășurarea ei, succesele obținute prin eroismul maselor care au făcut să tremure nobilimea, sunt iarăși prezentate palid — indirect, sau doar enunciativ.

Această greșală fundamentală în concepția romanului, care nu se centrează de fapt în jurul maselor și nu știe să vadă raportul real dintre crou și masse, se resfrînge, după cum vom vedea, într-o serie de deficiențe importante care ating în special realizarea personajului principal și compoziția romanului.

O greșală de concepție găsim și în romanul lui C. Ignătescu „Moșia oamenilor slobozi“. Faptele relatate acolo sunt justificate istoric și documentarea scriitorului este vizibil temeinică. Obștii devălmașe întârziate au mai existat în perioada zugrăvită — începutul secolului al XIX-lea. Dar greșit este rolul atribuit acestui fel de obște în acțiunea romanului. La începutul veacului trecut, în condițiile destrămării feudalismului, asemenea obști reprezentau resturi răzlete ale unei forme de proprietate depășite. Romancierul însă prezintă acest stadiu de evoluție, inferior chiar feudalismului, ca o soluție în lupta dusă împotriva exploatării feudale. Viața

în cadrul „Moşiei oamenilor slobozi“ e prezentată paradisiac, ca într'un fel de insulă cu Robinsoni care, în plus, îşi pot desface şi produsele pe piaţă. Nici C. Ignătescu nu reuşeşte să arate că o asemenea încercare a iobagilor de a se salva reîntorcându-se la o formă de proprietate depăşită era istoriceşte imposibilă. Răspunderea eşecului „oamenilor slobozi“ pare atribuită în special trădării boierului Toderiţă. Deaceea, cu tot remarcabilul talent de povestitor al lui C. Ignătescu, cu toată precizia observaţiei, greşeala de concepţie se resfrânge pe de o parte asupra creării personajilor, pe de alta face ca cititorul să simtă alterarea între două metode literare opuse. Pagini de viguros realism alternează cu altele ce par desprinse dintr'un roman utopic, cu accente de romantism minor (Idila Sultanei cu căpitănu Radu, etc.)

Axându-şi romanele pe personagiul central al istoriei — masele populare — noul roman istoric este astfel în stare să creeze adevăraţi eroi. Nu supaoameni nietzscheeni, nici făuritori solitari ai istoriei, aşa cum i-a plasmuit idealismul lui Carlyle, ci eroi veridici.

În literatura populară, fireşte, pe linii mai largi şi fără precizia pe care o aduce înţelegerea ştiinţifică a istoriei, astfel sunt zugrăviţi eroii baladelor. Hiperbolizarea însuşirilor unor haiduci cari sar ziduri de temniţe, înalte de câţiva stânjeni şi împrăştie putere ba chiar osti întregi, nu-i transformă în luptători izolaţi. Epica populară subliniază mereu şi cauzele pentru care haiducii iau calea codrului şi ţelul ce-l urmăresc — „să facă dreptate în ţară“ — şi legăturile lor permanente cu cei din sânul cărora şi pentru care s'au ridicat.

În balada populară nici alegerea personagiului nu e făcută la întâmplare. Memoria poporului păstrează cu dragoste în cântecul bătrânesc pe cei care s'au pus în fruntea luptei sale pentru libertate, sau înfierează pe împilatori şi pe trădători. Şi din acest punct de vedere, anti-realismul fusesemă ruperea oricărei legături cu adevăratul conţinut al folclorului — deşi literatura istorică cu tendinţe tra-

diţionaliste şi şovine pastişează uneori balada populară, denaturând-o.

Departate de a nega rolul marilor personalităţi, marxismul dă singura interpretare ştiinţifică, dialectică, a raportului dintre aceste personalităţi şi mase.

„Nu eroii fac istoria, ci istoria îi face pe eroi, prin urmare nu eroii creiază poporul, ci poporul crează pe eroi şi împinge înainte istoria. Eroii, personalităţile de seamă pot juca un rol însemnat în viaţa societăţii numai în măsura în care înţeleg just condiţiile de dezvoltare ale societăţii, în măsura în care înţeleg cum trebuie să fie schimbate acestea într'altel mai bune. Eroii, personalităţile de seamă se pot pomeni în situaţia unor oameni rataţi, ridicoli şi inutili, dacă nu ştiu să înţeleagă în mod just condiţiile de dezvoltare ale societăţii şi încep să se împotrivescă necesităţilor istorice ale societăţii, crezându-se „făuritori“ ai istoriei.“¹⁾

Tocmai neînţelegerea acestui raport între erou şi mase e vizibilă în „Răscoala iobagilor“. Deaceea, figura lui Gheorghe Doja e minimalizată şi inconsistentă. Deşi e pomenit pe un număr relativ mare de pagini, Doja rămâne o figură ştearsă şi neunitară, are incomparabil mai puţin relief decât abilul cancelar Martinuzzi, poate chiar şi decât picherul Klepka, figură de al doilea plan. În prea puţine pagini Doja apare ca un adevărat conducător de mase. Nici situaţia în care e descris la începutul cărţii, ca mercenar al meşteşugarilor din Cluj, nici resemnarea cu care suferă răzburarea nobililor, nu contribuie la crearea unei figuri de conducător al luptei maselor. Prezentat în mare măsură desprins de iobagi — care artisticeşte, adică introduşi în acţiune, sunt prea puţin prezenţi în carte — Doja rămâne neconturat şi deci inexact redat, străin de realitatea istorică.

Numai literatura istorică care ştie să înţeleagă acest raport între individ şi mase poate prezenta adevăraţii eroi, adică personalităţile puternice, care îşi trag forţa tocmai din contactul cu masele şi din faptul că nu se pun în mod absurd deacurmezişul forţelor care împing îna-

¹⁾ Cursul scurt de Istorie al Partidului Comunist (b) al U. R. S. S.

inte societatea, ci dimpotrivă știu să acționeze în sensul dezvoltării economice a societății.

Așa apare figura lui Petru I din marele roman al lui Alexci Tolstoi. Petru e mare, căci știe să acționeze cu extraordinară energie pentru a dezvolta forțele sociale, în acel moment progresiste. Căutând talentul și puterea de muncă acolo unde ele se găseau într'adevăr, el se înconjoară cu oameni ridicați din popor cum e Menșicov, băiatul pe care l-a întâlnit vânzând plăcinte pe stradă. Petru știe să descopere în Andrei Golchov, băietandru flămând, pe artistul minunat înzestrat.

Luminarea acestui raport dintre eroi și mase nu numai că nu știrbește din măreția personalităților înseminate, ci dimpotrivă o accentuează. Departe de a concepe pe eroi în mod mecanic, de a vedea determinismul într'un singur sens și de a-i descrie ca pe niște simple produse pasive ale condițiilor social-istorice, marxismul subliniază acțiunea reciprocă și rolul creator al eroilor. Acționând în sensul dezvoltării istorice ei contribuie activ la această dezvoltare.

Astfel, literatura realismului socialist este astăzi singura în stare să descrie eroi. Sub acțiunea distrugătoare a decadentismului în literatura imperialistă, se observă disolvarea noțiunii de erou ca și a noțiunii de cm. Scriitorii decadenti ai apusului nici nu vor, nici nu pot să conceapă măreția unei personalități creatoare.

Piese istorice ale unui Albert Camus, de pildă, servesc la proiectarea pe fondul trecutului a unei problematice și a unei concepții sălbatic antiumaniste, în care omul e prezentat ca un conglomerat de instincte și ca un obiect pasiv al „neliniștei existenței”, al „jocului absurd al hazardului”.

Literatura decadentă își caută în istorie eroi după chipul și asemănarea clasei și sistemului pe care le exprimă. Se îndreaptă spre figurile cele mai tulburi ale istoriei, și romanțează viața câte unui agent al „Intelligence Service-ului”, cum a fost colonelul Lawrence. Uneori, dacă ai schimba costumul acestor personaje „istorice”, dacă le-ai modifica ușor limbajul și le-ai așeza

revolverul în buzunarul special dela haină, ai obține gangsteri perfect asemănători.

Prezentând eroul istoric în raportul dialectic cu masele din care își trage forțele și pe care le conduce în sensul desfășurării forțelor progresiste, scriitorul trebuie să evite ispita neștiințifică de a-l „înfrumuseța”, de a-l face să gândească și să acționeze anacronic. E necesar ca scriitorul să aleagă și să creeze personaje care întrunesc în ele trăsăturile cele mai înaintate pentru vremea lor. Tocmai prin asemenea personaje se țese firul neîntrerupt care leagă trecutul de prezent. Insușirile acestor personaje le apropie de forțele înaintate ale lumii noastre. Figuri pline de măreție, ele devin apropiate și dragi cititorilor, devin modele de dragoste pentru popor și de energie în luptă. Tocmai printr'un asemenea personaj își realizează romanul istoric înalta sa menire de a educa masele largi de cititori și în special tineretul în spiritul patriotismului înflăcărat.

Dar, departe de a îmbogăți personajul, atribuirea de cuvinte și fapte care depășesc gradul de înțelegere al epocii, sărăcește artistic și coboară științific opera. Cele două aspecte nu se pot despărți și lipsa de seriozitate științifică a unei opere literare cu temă istorică scade implicit valoarea ei realistă.

Scriitorul trebuie deci să țină seama de conștiința istorică pe care o poate avea eroul, într'o epocă dată, de gradul său de cunoștințe, de mentalitatea și trăsăturile psihologice specifice. Așa apare Petru I în romanul lui Alexci Tolstoi și măreția figurii sale crește tocmai pentru că nimic nu e idealizat, înzorzonat în această personalitate de mare reformator. Petru e zugrăvit făruindu-se pe sine odată cu schimbările pe care, ca exponent al forțelor progresiste, le realizează în jurul său. Deși prin felul de a gândi, prin comportamentul său, el aparține epocii, totuși o depășește. Astfel trebuie să apară eroul zugrăvit realist: în fruntea epocii sale, dar legat de ea și exprimând însușirile trainice ale forțelor populare.

Intr'unele romane istorice antirealiste apărute la noi între cele două războaie, asemenea anacronisme mișunau, în ciuda unor pretenții de documentare doctă. În

Tragedia lui Petru Cercel" de C. Manolache, regina Margareta de Navara era pusă să preconizeze în secolul al XVI-lea ideea unirii principatelor române cu niște argumente mai potrivite cu teoreticienii dela noi ai Școlii Ardelene.

În general, romanele noastre istorice noi respectă necesar înfățișarea eroului potrivit cu gradul de înțelegere, cu conștiința istorică a epocii. Există însă alunecări parțiale spre zugrăvirea unor personaje idealizate, mai consecvente sau mai conștiente decât au fost în realitate.

Rolul progresist al operei și al activității lui Kogălniceanu e incontestabil. Nu pot fi trecute însă cu vederea scăderile în activitatea politică din ultima parte a vieții lui și nici interesele pe care le-a reprezentat. Vorbind despre activitatea lui Kogălniceanu, acad. Mihail Roller scrie: *„O parte restrânsă a burgheziei — mai ales cea legată de industria în dezvoltare — în frunte cu Kogălniceanu, nu era cu totul multumită de pozițiile ocupate de forțele politice burgheze în cadrul coaliției burghezo-moșierești.*

Ea a opus o oarecare rezistență, chiar împotriva formării coaliției burghezo-moșierești. Nu întâmplător a fost un timp ostracizat Kogălniceanu după înfăptuirea coaliției“.

În „Lanțuri“, Kogălniceanu e prezentat în perioada 1870—88, ca un fel de tribun, acționând exclusiv pentru demascarea coaliției burghezo-moșierești și pentru apărarea țărănimii obișnuite. Așa apare în scenele din Parlament, sau în atitudinea sa față de țărani veniți în delegație.

Greșeli asemănătoare există în romanul lui I. D. Mușat, deși în detaliu documentarea acestuia se dovedește minuțioasă. Ceeace întărește adevărul că documentarea se subordonează concepției și înțelegerii științifice a scriitorului. Unele fraze cam retorice ale lui Doja ori primele afirmații ale lui Martinuzzi sună a anacronism.

O serioasă greșeală este tendința de a zugrăvi marxști înaintea marxismului, leniniști înaintea de formarea partidului de tip nou în țara noastră și deci de pătrunderea adâncă a ideologiei revoluționare a

proletariatului. Asemenea confuzii duc tot la concepția cu totul greșită a spontaneității, la ignorarea rolului însemnat pe care-l are teoria revoluționară. Unele fraze rostite în „Lanțuri“ de socialistul Olcescu pe la 1880, ori de Petrescu din „Zorii robilor“ în 1907, exprimă mai mult decât dărzenia neînduplecată a muncitorimii în luptă, par a presupune o conștiință revoluționară, o înțelegere a soluțiilor, pe care la epocile acelea personagiile respective nu le puteau avea. Așa sună frazele despre necesitatea alianței proletariatului cu țărănimea sub hegemonia proletariatului, pe care le rostește Gheorghe Petrescu în ultimele pagini din „Zorii Robilor“

Limpede reiese ceea ce aduce nou metoda realismului socialist în crearea eroului istoric, dacă comparăm vreunul din romanele istorice mai vechi ale lui Mihail Sadoveanu cu noua sa operă „Nicoară Potcoavă“, creată cu o înțelegere superioară a eroului istoric, a raporturilor sale cu masa.

Nicoară Potcoavă este un personaj din familia personajilor lui Sadoveanu — om întreg și drept, de o robustă vitalitate. Conflictul în care e târît de cursul întâmplărilor — dragostea comună cu frațele lui Alexandru, pentru Ilinca, ciocnirea dintre această drazoste și țelul principal al vieții lui, acela de a-l răzbuna pe Ion Vodă — îl chinuie, dar nu-l duce la frământări sterpe, nu-l oprește să-și urmeze calea.

Dar ceea ce e nou, ceea ce aduce în plus Sadoveanu în crearea acestui erou este în primul rând modul în care scriitorul știe să accentueze factorii care fac din Nicoară Potcoavă un exponent al maselor populare. În „Ion Vodă cel Cumplit“ al lui Laurențiu Fulga, de pildă, prezentarea domnitorului ca un exponent direct al maselor exploatate și nu numai drept ceea ce a fost într'adevăr, un conducător al luptei poporului împotriva cotorpirii otomane și un dușman al boierimii care se opunea creerii unui stat centralizat — forța adevărului istoric. În Nicoară Potcoavă însă, situația e alta și felul cum nădejdea și hotărîrea maselor se polarizează în jurul fratelui lui Ion Vodă este istoric și artistic justificat.

Prin însăși formația, prin educația umanistă primită la Bar, fiul soției de negustor, Calomfira, și al bătrânului ostaș Petrea Gânj, Nicoară, este orientat dela început spre ideile generoase ale dragostei de om și de libertate. Iar țelul vieții lui, de a răzbuna vinderea și uciderea lui Ion Vodă, îl face dușman de moarte al boierilor și îl apropie de cei la care poate găsi sprijin împotriva boierimii, de masele populare. Deasemeni, el învață din exemplul aliaților lui credincioși și de nădejde, căzăcimea liberă, care respinge cu aceeași hotărâre jugul turcesc și pe cel al panilor polonezi. *„Dela Umani nici n'a mai întâlnit în cale semne ale puterii leșesti. Domnii nu cutezau să între aici decât cu sabia. Poporul se păstra cu îndârjire liber“.*

Toate acestea explică veridic hotărârea lui Nicoară de a nu se opri numai la împlinirea răzbunării, de a duce lupta mai departe, pentru eliberarea poporului. *„Nu se pot săvârși dreptățile odată, ci pe rând — îi spune hatmănu lui Nicoară lui Tadeus — întâi desrobirea de păgâni și după aceea, ieșirea de sub pumnul de fier al altora, tot așa de răi ca și păgânii“.* Iar la Movilău, Nicoară urează dregătorilor sănătate, *„neguțătorilor răbdare și norodului nădejde“.* Deaceva, dragostea puternică cu care poporul îl înconjoară pe acest conducător al luptei lui, apare veridică și motivată.

Vatamanul Agapie îl slujește cu credință, iar cei doi frați Dominte și Nichita Gârbovu după ce s'au răfuit cu boierul Filipeanu, vin, în chip firesc, să îngroașe rândurile luptătorilor lui Nicoară.

Mihail Sadoveanu s'a ferit să-l facă pe Nicoară Potcoavă posesorul unei conștiințe istorice prin care să-și depășească vremea, să-l facă să aplice o concepție politico-socială precisă, dar neplauzibilă pentru condițiile istorice respective. Nicoară Potcoavă e în primul rând exponentul aspirației puternice, dar vagi pentru libertate, și al dușmăniei de moarte pe care poporul o purta boierimii. Pe linia aceleași înțelegeri științifice a istoriei, romanul trebuia să arate că Nicoară nu putea isbuti eliberarea poporului de exploatarea boierească, pentru că forțele sociale pe care sesprijina nu erau destul de coapte și organizate.

Lucrul acesta, sfârșitul romanului nu-l scoate însă la iveală destul de clar. Accentul cade pe desgustul de viață care, după pieirea celor dragi — a Ilincăi, a lui Alexandru și a unchișului Petrea — îl face pe Nicoară să părăsească domnia. Nu reiese deci îndeajuns că țelul celălalt, superior, al lui Nicoară, eliberarea noroadelor, nu putea fi atins în condițiile istorice date.

Asemenea eroi pe care, în baza unei concepții științifice asupra istoriei și legilor ei, scriitorii știu să-i creeze și să le urmărească transformarea, întâlnim și în celelalte romane istorice noi. Nu îndeajuns însă. Vom vedea îndată că o lipsă a unora dintre aceste opere, legată de o insuficiență înțelegere a rosturilor romanului istoric, este neierarhizarea personajilor, uneori chiar dispariția eroilor de prim plan. Dar eroi, prin aceeace exprimă și prin felul cum sunt prezentați se dovedesc și un Gheorghe Petrescu ori un Gheorghe Dima din „Zorii robilor“. Este meritul lui V. Em. Galan că a redat într'un personajiu individualizat ca Gheorghe Petrescu drumul istoric al unei clase.

La fel de caracteristică pentru creșterea conștiinței și hotărârii de luptă a țărănimii muncitoare este transformarea lui Gheorghe Dima, figură care domină masiv romanul lui Galan, dela omul desnădăjduit care se roagă încă de domni să-i cruce ogorul și să nu-i smulgă salcia ce-l susține, până la zilierul de pe șantierul Zvoriștea care află de învățătura lui Marx. Și Ghiță Brebu — deși felul de povestire-cronică adoptat de Ion Pas nu-l cuprinde îndeajuns în acțiune — urmează o evoluție asemănătoare și ajunge mai departe pe calea luptei revoluționare.

Redând de pe poziții înaintate, în baza unei concepții cu adevărat științifice aspecte esențiale din viața trecută, romanul istoric rămâne roman, transmite conținutul său de idei și de fapte în vestmântul de care nu se poate lipsi, al imaginii artistice. Aceasta ar părea dela sine înțeles, zadarnic de repetat. Totuși, ceace au izbutit pe această cale scriitorii noștri, ca și lipsurile de care se mai împiedică, arată importanța unei serii de aspecte specifice

pe care le iau în romanul istoric unele probleme generale ale construirii imaginii artistice.

Veridicitatea detaliilor, una din condițiile pe care Engels o cerea unei opere realiste, e legată de cunoașterea vieții în toată bogăția ei, în aspectele ei esențiale. Pentru orice scriitor al nostru problema contactului direct, îndelungat și adâncit cu viața din domeniul despre care scrie este cheia reușitei creatoare. Pentru cei ce scriu despre trecut, o importanță asemănătoare cu documentarea directă prin contactul cu realitatea, o are documentarea istorică. Scriitorul trebuie să studieze prin toate mijloacele epoca pe care vrea să o zugrăvească cu ajutorul monografiei istorice, a presei — dacă e cazul — a documentului, a literaturii epocii. Așa au procedat marii clasici, așa procedează Mihail Sadoveanu. Deasemeni, în literatura universală se cunoaște pregătirea istoriografică a lui Walter Scott ori pasiunea și competența în acest domeniu a lui Anatole France. Numai printr-o documentare temeinică se pot cunoaște faptele, ca și atmosfera, mentalitatea și psihologia specifică a oamenilor unei epoci.

Seriozitatea documentării caracterizează și ea poziția realistă sau antirealistă a scriitorului. Scriitorii noștri clasici au subliniat în dese rânduri însemnătatea documentării făcute cu seriozitate și a respectării adevărului istoric în operele care evocau trecutul. În scrisorile cuprinse în prefața ediției de teatru din 1875, scrisori care, după mărturisirea autorului erau scrise cu treizeci de ani în urmă, Alecsandri caracteriza cu asprime decorurile și costumele pe care le găsisse la venirea lui în fruntea teatrului:

„Costumele și decorurile prezintă ades anacronisme neiertate. Scene de codru se petrec în piețe de orașe; scene de salon, în grădini, etc. și în ele se agită automate marchizii în costume de paiațe, dame din secolul XVI îmbrăcate după moda de astăzi, care se sărută în gura și adesea vorbesc cu doșul întors la public sau fug în culise dacă și-au uitat rolul“.

Disprețul față de adevărul istoric, anacronismul presărat cu nepăsare, caracterizează multe opere antirealiste din litera-

tura noastră dinainte de 23 August. În pomenita viață romanțată a lui Petru Cerceș datorită lui C. Manolache, care, de altfel, cuprinde înșirate cu ostentație, citate erudite în diferite limbi, fratele lui Mihai Viteazul era pus să poposească la sfârșitul veacului al XVI-lea într-o gară din Florența. (*„Se mai afla în gară, în acel sumbru ceas al plecării, și ghitarista Bianca“*). Deasemenea, la Adrianopol, Pe'ru Cerceș e silit să ceară scutul poliției locale.

Scriitorii noștri contemporani urmează modelul de seriozitate în informarea istorică, pe care îl oferă opera marilor noștri clasici și literatura sovietică.

Citind „Lanțuri“, ciclul de romane al lui Ion Pas, te izbește seriozitatea și minuțiozitatea documentării, care apare în bogăția de fapte și amănunte ce fixează momentul istoric. Detaliile mărunte, descrierea localurilor Broft ori Fialcovski, în care petreceau reprezentanții oligarhiei, descrierea amănunțită a serbărilor date de Elena Oteteleșeanu cu luxul lor pretențios și lipător, scena duelului dintre un diplomat spaniol și un moșier autohton — cine va mânca mai mult din zecile de feluri servite la un chiolhan — cronicile mondene scrise în franțuzește de Mișu Văcărescu, cu gargariseala lor de adjective și de complimente, sunt toate fapte caracteristice din viața cotidiană a stăpânilor pentru care trudeau un Constantin Știulete sau Niță Stancu. Viața politică a coaliției celor două clase de proprietari — cu intrigele, mârșăviile și demagogia ei — e redată cu aceeași multiplicitate de detalii reale, care întăresc forța criticii și evocă intens atmosfera vremii.

Dar documentarea nu trebuie să devină un fetiș, un scop în sine. Ea constituie o bază, mijlocul indispensabil de a reda detaliul veridic. Găsirea acestui detaliu presupune însă arta realistă de a selecționa, de a alege esențialul.

În primul rând, valoarea acestei documentări depinde de concepția generală a romancierului. Literatura istorică cuprinde un număr de opere ce redau trecutul cu o minuțiozitate arheologică și care rămân totuși antirealiste pentru că evocarea e făcută de dragul pitorescului. Respectivul

scriitor caută în trecut nu ceea ce îl leagă de lupta prezentului, ci tocmai ceea ce-l opune, detaliile și moravurile care par a face din trecut un tărâm ireductibil, deosebit de viața prezentă, atrăgător prin bizarerie. Așa au procedat, de pildă, Teophile Gautier ori Merejkovski. Într'un roman cum e „Capitaine Fracasse” al lui Gautier, amănuntele sunt cunoscute cu preciziunea unei documentări meticuloase și redade cu putere plastică. Dar tocmai pentru că a avut doar cultul amănuntului pitoresc, Gautier nu reușește să se ridice deasupra lui, nu atinge țelul realismului, ca prin amănuntul veridic să redea oameni, caractere tipice. Personagiile romanului lui Gautier rămân idealizări convenționale ale aristocrației. Și în această privință, în ciuda diversității aparente, variantele anti-realismului se întâlnesc pe aceeași poziție. Cu toată abundența de detalii exacte, asemenea evocări istorice se păstrează în evazionism, în aceeași măsură cu romanele de colportaj, pentru care singura documentare asupra unei epoci trecute consistă în câteva vagi date și o colecție de înjurături.

În literatura noastră trecută, tocmai o asemenea pseudodocumentare—de fapt etalarea de erudiție—au făcut poezii simbolști, care evadând din contemporaneitate la Roma sau în Helada, își presărau strofele cu diverse amfore, quadrigii și cothurni.

Valoarea amănuntului depinde prin urmare de concepția generală a operei. Scriitorul trebuie să știe să aleagă detaliile și să le dea întinderea potrivită. Altfel, riscă să procedeze ca acel memorialist englez din timpul restaurației, care enumera în jurnalul său pe acelaș ton și acordându-le acelaș spațiu, incendiul Londrei și felurile pe care le mâncase la prânz.

Din acest punct de vedere, se observă deficiențe și într'unele dintre romanele noastre contemporane. Am văzut cât contribuie la valoarea romanului „Lanțuri” seriozitatea documentării. Dar, citind cartea, ai uneori impresia că scriitorul nu se îndură să renunțe la o parte din materialul adunat, că vrea să-l introducă în carte în cât mai mare măsură, fie că e nevoie fie că nu. Și atunci întâlnim multe anecd-

dote și amănunte din viața politică sau din cea administrativă care repetă lucruri spuse dinainte, ori autorul se oprește asupra lui Claymoor (Mișu Văcărescu) mai mult decât o cere acțiunea și locul acestui personaj în carte. Această abundență de anecdote acoperă uneori linia generală a romanului.

O altă problemă pe care documentarea o pune autorului de literatură istorică este necesitatea imperioasă ca toate aceste informații să fie transpuse artistic prin întâmplări și personaje, să nu îngreuneze opera fiind lipite pur și simplu de ea și rămânând ca un corp străin.

Firește că aceasta nu înseamnă excluderea reproducerii vreunui document într'o operă literară, atunci când scriitorul relatează direct un fapt istoric precis. În Petru I, scrisorile lui Petru către prințul cezar ori certificatul detunar pe care țerul îl primește dela inginerul-șef de artilerie Steitner von Sternfeld sunt desigur autentice. „Război și pace” cuprinde de asemenea reproduceri de scrisori ori de ordine de zi. Dar e o deosebire între folosirea lor, pentru a spori dramatismul sau solemnitatea unui anumit moment, și tendința de a înlocui imaginea artistică prin reproducerea de fapte istorice neprelucrate. În „Lanțuri”, documentarul se revarsă uneori în povestire și o întreprinde. Ion Pas recurge adesea la citatul prelungeț din presă sau din debaterile parlamentare, intercalează în roman sau adaugă în note reproducerea unor poezii întregi. Dimpotrivă, V. Em. Galan, chiar când reproduce fapte din presa dela începutul secolului nostru, le prelucurează artistic, după procedeul reportajului literar, accentuându-le semnificația prin arta alegerii și prin punerea lor în contraste expresive. Capitolul „Reportaj—an jubiliar 1906” din „Zorii robilor”, pune, de pildă, față în față informația despre exploatarea copiilor în industrie, denunțată la cea dintâi conferință a sindicatelor muncitorești și vizita în țara noastră a primarului Vienei, „mare prieten al României și reprezentant al unor grupe industriale—capital social 1.200.000”, care la banchet a închinat: „*În sănătatea părintelui acestui oraș, perlă a Europei*”

de sud-est, unde nu există nici sărăcie, nici șomaj, nici cerșetori, nici vagabonzi“.

Ca pentru orice roman, se pune și pentru romanul istoric problema principală a plămuirii personagiilor și acțiunii prin care conținutul de idei e transmis artistic cititorului. Vom vedea că, mai ales în compoziția unora dintre romane, deci în organizarea acțiunii lor, există abateri dela aceste cerințe de bază.

Personagiul romanului istoric poate fi imaginat de autor și plasat într'un anumit moment din trecut, ori poate fi chiar un erou al istoriei. Tendința de a pune cu îndrăzneală în scenă personaje istorice reale, caracterizează romanele noi și este consecința unei superioare puteri de interpretare științifică și de sintetizare a faptelor trecutului. Trăsătura aceasta este în deosebi valabilă pentru literatura istorică sovietică.

În literatura noastră, această tendință apare mai mult în teatru — „Bălcescu“ de Camil Petrescu și „Ion Vodă cel Cumplit“ de Laurențiu Fulga — ori în poem — „Bălcescu“ de Eugen Jebeleanu. Romanele — cu excepția lui „Nicoară Potcoavă“, a „Răscoalei Icobagilor“ și a romanului pe care Camil Petrescu îl scrie acum despre Bălcescu, se ocupă mai cu predilecție de personaje fictive.

Dar fie fictiv, fie luat din realitatea trecutului, personajul trebuie creat artistic, prin mijloacele specifice care-l tipizează. Firește că descrierea unui personaj care a existat în realitate implică o exigență sporită în documentare, o exactitate riguroasă a amănuntului. Dar personajul trebuie individualizat artistic, pentru a dobândi viață și relief. Se pot scrie multe romane despre figura măreață a lui Petru I; deasemeni, un personaj ca fratele lui Ion Vodă ar putea trezi interesul mai multor scriitori. Fără a contraveni exactității faptelor, figurile lui Petru I din romanul lui Alexei Tolstoi sau a lui Nicoară Potcoavă rămân creațiile artistice ale scriitorilor Alexei Tolstoi și Mihail Sadoveanu, reflectă originalitatea lor artistică.

Nu e cazul să recapitulăm mijloacele generale prin care scriitorii își individuali-

zează personagiile. Aceste mijloace merg dela descriere și analiză până la limbajul personajului trecând prin mijlocul fundamental, al acțiunii, al situației tipice. Trebuie amintit numai că și în domeniul romanului istoric ca și în domeniul oricărei opere literare, multiplicitatea mijloacelor dă tipurilor relief și bogăția vieții.

Și în această privință, opera lui Mihail Sadoveanu oferă scriitorilor o înaltă lecție de măiestrie realistă. Figura lui Nicoară Potcoavă crește dealungul cărții — netă și impunătoare — fără ca romancierul să fi folosit vreodată acele etichetări stângace prin care unii scriitori vor să-și prezinte direct eroii, acordându-le calificative, blamuri sau distincții. Pe Nicoară Potcoavă îl cunoaștem așa cum se reflectă în ochii și în inima însoțitorilor săi și a poporului. Il cunoaștem după cum acționează, după cum răspunde în fața greloilor împrejurări în care îl pune viața — conflictul dintre dragostea lui și țelul înalt pe care și l-a fixat. Prin acțiune, Sadoveanu știe să desprindă și liniile mari ale caracterului lui Nicoară și procesele sufletești în anumite împrejurări. Este aici expresia ascuțimii psihologice a unui admirabil artist. Un gest, o reacțiune a eroului, închid în ele o semnificație limpede și profundă, încât îl scutesc pe scriitor de analiză explicită, spun cu discreția și conciziunea artei superioare mai mult decât fraze lungi de „el simțea... gândea... credea...“ Iată un exemplu ce rămâne întipărit în amintirea cititorului: la casa lui dela Zid Negru, Nicoară primește o scrisoare dela înțeleapta presviteră Olimbiada, care îi strecoară printre rânduri vești despre Ilinca. Olimbiada scrie că dorul și boala o rod pe fată, care se sfârșește zi cu zi.

Despre cecece se petrece în sufletul hatmanului, romancierul ne vorbește prea puțin...

„Această din urmă parte a cărții presviteriei, hatmanul grabnic a petrecut-o pe sub ochii săi, grabnic a lăsat-o la o parte și s'a întors numaidecât la povestirea cu Ilinca. A mai citit-o odată domol și întârziind, oprindu-se din răstimp în răstimp și privind chipuri și priveliști dintr-o poveste mahnită din altă primăvară.

A rămas apoi neclintit în scaun, cu

cotul răzimat de masă și cu palma sprijinindu-și tâmpla”.

Sburciul sufletesc al lui Nicoară se desprinde însă cu neîntrecută putere tragică din întâmplarea imediat următoare. Nicoară pleacă la vânat. Alungă un lup într-o înfundătură „între două ziduri oable, pardosite cu tufărișuri mărunte”. Il urmărește călare și când fiara stoarsă de puteri se oprește, se pregătește s-o înjunghie:

„Când hatmanul a mai făcut un pas, fiara și-a supus capul; apoi într'un cutremur al trupului ei trudit de moarte, a clănșănit din fălci, ridicând botul spre văzduh și slobozind un urlet prelung. În ochii și'n g'asul ei tremura spaima cea din urmă.

Era în acel bocet al desnădejdiei ceva omenesc; nu mai curând oamenii au în mintea pieirii acea tânguire a lupului către Ziditorul a teată făptura.

Hatmanul s'a înfiorat ca de o vedenie neașteptată a milei. Era gata să repeadă în fiară cuțitul. A pregătit, a vârât arma în teacă, s'a răsucit; a săltat în șa, a întors în loc și a apucat înapoi cărarea rovinei. Când au ieșit la luncile fluviului, hatmanul avea fața pălită de mâhnire însă îmblânzită. Oboseala și zguduirea îl alina-seră”.

Aceiași iscusință de a caracteriza printr'un amănunt presărat în trecere, dar care fixează pregnant, o dovedește Mihail Sadoveanu în crearea personagiilor de al doilea plan. Iată-l pe popa Ciortică. Carte nu prea știe. Rugăciunile le spune cu grăbire, cerând în schimb câte un fir-firic de argint. Toată îngâmfarea lui naivă se desprinde din câte un amănunt ca acesta: „avea ciubote roșii pe care și le privea umblând”.

De însușirea caracterizării multilaterale și expresive a personagiilor dă dovadă și V. Em. Galan. Pe Mirel Pascu, demagogul obraznic și lipsit de scrupule, venit la Pașcani să ademenească la liberali masele de muncitori ceferiști, îl cunoaștem din primele rânduri ale cărții, după reflecțiile lui de parvenit:

„Când casele, larma și praful Străzii Mari au rămas în urmă, Mirel Pascu s'a tolănit mulțumit pe pernele trăsuri.

Câți locuitori or fi având Pașcanii ăștia?

O mie cinci sute, două mii? Oricum, dintr'acești o mie cinci sute sau două mii de indivizi, cel puțin patru sute erau afară, în Strada Mare și în străzile pe unde a trecut trăsura. Daaa!... Cu siguranță, cel puțin patru sute...!

Patru sute de oameni l-au văzut în echipajul de sărbătoare al lui Nicodim Cazană. Opt sute de ochi l-au privit, patru sute de pălării l-au salutat...”

Dincolo de aceste probleme generale ale individualizării, ceea ce interesează îndeosebi în problema creierii personagiilor tipice sunt aspectele specifice pe pe care le ia această problemă în romanele istorice.

Amploarea realității pe care vrea s'o zugrăvească, mulțimea aspectelor îndeamnă pe bună dreptate pe romancierul istoric să-și lărgască cadrul acțiunii și să înmulțească numărul personagiilor.

Pentru un mare romancier realist, numărul mare al personagiilor nu constituie o piedică în caracterizarea lor. În afară de unele apariții fugare, nenumeratele personaje create de marii realiști sunt transformate în tipuri bogat individualizate. Fraza care s'a spus despre Balzac, anume că „face concurență stării civile”, e valabilă pentru toți realiștii de seamă ai lumii. „Război și pace” cuprinde peste cinci sute de personaje. Nu toate au, firește, acelaș rost în vasta desfășurare epică. Dar extrem de puține sunt figuri cerute de decor. Pentru mai toate Tolstoi a știut să surprindă amănuntele care dau și individualitate și semnificație, fixează tipul. Pe Vereseaghin, omul pe care contele Rastopșin îl osândește, pe bună știință, să fie sfâșiat fără vină de mulțimea mâniaoasă, îl cunoaștem o singură dată, din câteva pagini. Niciun cititor al romanului nu poate uita însă nici înfățișarea acestuia, nici vocea sfioasă și totodată teatrală, nici privirea lui nedumerită, nici cuvintele pe care le adresează lui Rastopșin.

Dar tot atât de evident este că în această mulțime de personaje pe care le manevrează romancierul istoric, trebuie să existe o ierarhie, o ordine de importanță. Indiferent de modul de compoziție, fie că scriitorul folosește acțiunile paralele —

fie acțiunea unică — el transmite conținutul de idei al operei, în primul rând printr'un șir de personaje de prim plan, urmărite mai îndeaproape, cu rol esențial în acțiune. Din cele cinci sute de personaje ale lui „Război și pace“, se desprinde un șir de personaje principale și apropiierile și ciocnirile lor, exprimă ceea ce gândește, iubește și detestă scriitorul. Sunt Pierre Bezuhov, Andrei Bolkonski, Natașa și Nikolai Rostov, Sonia, Boris, Maria Bolkonskaia și alți câțiva. În „Petru I“ de asemenea, o serie de personaje se desprind pe primul plan. Sunt alese din toate clasele și păturile sociale și dau o imagine globală a societății ruse dela începutul secolului al XVIII-lea.

Preocuparea aceasta o regăsim și la scriitorii noștri clasici, în opera trecută a lui Mihail Sadoveanu ca și în „Nicoară Potcoavă“, unde acțiunea se centrează în jurul celor câțiva eroi.

Totuși, în unele romane istorice noi, scriitorii ajung uneori să confunde rolul romancierului istoric cu cel al istoricului. Ei trec cu vederea specificul literaturii, uită că scriitorul trebuie să selecteze anumite personaje din trecut, că numai prin ele faptele istorice pot fi redade în vestmântul literaturii. Pornind dela fapte și nu dela personaj, acești scriitori ajung la egalizarea personajilor și la romanul-cronică.

Astfel, ierarhizarea personajilor lipsește la câteva din noile noastre romane istorice. Nu apare într'un important roman din lupta ilegală a Partidului, cum e „Sfârșitul jalbelor“ de Alexandru Jar, nici în ciclul „Lanțuri“ de Ion Pas.

„Lanțuri“ urmărește un mare număr de personaje. Sunt țărani din Talanga, familia arendașului Aristică, moșierii Sutoz și Otetelesanu, gazetari, politicieni din guvern, din parlament, dela Curtea lui Carol I. Lipsa de ierarhizare a acestor personaje, trecerea pe același plan, le uniformizează oarecum, scade din dinamismul povestirii, împiedică să se desprindă liniile esențiale, ducând până la urmă la caracterul de cronică.

Problema aceasta trebuie înțeleasă împreună, strâns legată de cea a raportului dintre personaj și acțiune. Căci ierarhi-

zarea personajilor nu se reduce desigur la certificate de importanță pe care să le dea autorul, nici doar la faptul că acesta vorbește pe un număr mai mare de pagini, despre personajele principale. Chiaburului Nedelca Păstrăvan, V. Em. Galan îi consacră multe pagini. Și totuși, acest personaj, prezentat mai mult drept un tel de Păcală șiret decât drept dușman, rămâne hibrid, neconvingător.

Personajul e principal în măsura în care scriitorul știe ca, punându-l în relații cu alte personaje să-l așeze cu necesitate în centrul acțiunii. Atunci, din raporturile între aceste personaje de prim plan, urmărite de scriitor într'o acțiune legată, unitară, se desprinde ideea generală și întregul conținut ideologic al operei.

Crearea și urmărirea unei asemenea acțiuni, mijlocul principal de caracterizare a personajului tipic, devine o problemă însemnată. Compoziția — totalitatea procedurilor prin care scriitorul organizează și prezintă cititorului acțiunea — nu e deloc, așa cum greșit tind s'o considere unii romancieri, o problemă tehnică, secundară. E, dimpotrivă, o însemnată problemă de măiestrie, fără de care ideea nu se transmite prin imagini și opera riscă să rămână fără glas.

Iarăși exemplul marilor clasici și exemplul literaturii sovietice vorbesc limpede în acest sens. Să ne amintim doar de Petru I. Tema romanului era de neobișnuită amploare și punea romancierului greutăți deosebit de mari: să urmărească formarea și evoluția unei personalități de însemnătate la Petru, și imaginea de ansamblu a dezvoltării unui mare popor, într'un moment de răscruce istorică, să cuprindă deci aspectele atât de felurite și contradictorii pe care le prezenta realitatea vremii dela curtea țarului și până în coloniile de răscolnici. Alexei Tolstoi nu s'a risipit însă în episoade nelegate, nici n'a ajuns la un fel de cronică. În construcția plină de măreție a operei, cele trei volume separă efectiv, ca niște corpuri armonios concepute ale unui edificiu, trei părți ale aceleiași acțiuni. Formarea lui Petru, conflictul lui cu boierimea, zdrobirea răscoalei streliților și a intrigilor Sofiei, constituie partea

I-a, cea de a II-a se centrează în jurul războiului cu Carol al XII-lea mergând până la primele biruințe ale lui Petru — cea de a treia — neterminată — urma să cuprindă victoria.

Importanța acestei probleme trebuie în-deosebi accentuată: tocmai pentru că — după cum vom vedea — unele deficiențe în compoziție stânenesc serios realizarea câtorva dintre romanele noastre istorice. Deaceia, e interesant de arătat cât de mult poate exprima compoziția unei opere realizată cu mijloacele unui artist superior și cu consecvență realistă. Dimpotrivă, formele compoziției „originale“ cu orice preț, ale romanului american sau francez — monologul interior prelungit, intervertirea ordinii firești a povestirii, finalul pus înaintea începutului, alăturarea unor povestiri care relatează același fapt văzut de mai multe persoane, etc. — slujesc aceluiaș scop de a subiectiviza cele povestite, de a relativiza totul, deci inclusiv bunul și răul, valorile politice și morale. Perdeaua de ceață pe care asemenea procedee de compoziție o împrăstie, are la bază idealismul, exprimă aceeași fugă de realitate.

Dar existența unor asemenea acrobații în compoziție nu poate justifica minimalizarea sau neglijarea preocupării de a expune mai plastic și mai puternic un conținut de idei prin alegerea, orânduirea și prezentarea întâmplărilor.

În „Nicoară Potcoavă“, Mihail Sadoveanu izbutește să exprime și prin modul său de a compune romanul, ideea generală a cărții, legătura indestructibilă dintre Nicoară și masele pentru care a pornit la luptă. Romanul este construit — în linii mari — ca o vastă baladă-poveste, adoptând uneori tonul povestitorului popular, accentuând caracterul oral, presărând zicători și comentând cu humor faptele. Tot astfel, cele două capitole care deschid și închid cartea întăresc acest caracter de baladă. Ambele capitole se petrec la han, loc obișnuit de întâlniri și povestiri în literatura istorică a lui Mihail Sadoveanu. Din povestirile ce se întretaie la hanul lui Gorașcu Haramin, aflăm pentru întâia oară de încercarea neisbită a lui Nicoară de a ocupa Iași. În ul-

timul capitol, tot la hanul lui Gorașcu, ciobanul Neculai narează sfârșitul eroului. Incadrată astfel, povestea luptei și dragostea lui Nicoară este împărtășită cititorului, așa cum se reflectă în amintirea maseilor, ca într'un cântec bătrânesc.

La unele din romanele noastre istorice noi, se observă neglijarea sau rezolvarea imperfectă a acestei probleme esențiale.

Care sunt formele specifice pe care le ia această problemă în cazul romanului istoric? Lipsa unei acțiuni unitare apare fie în reducerea romanului la câteva episoade istorice nelegate, fie în transformarea lui în cronică.

Greșelile de concepție se resfrâng puternic în compoziția romanului lui I. D. Mușat. Acțiunea nu se unifică în jurul răscoalei, rămâne răslețită. Într'o serie de episoade prin care trece Doja. Mai mult, după ce în aproape patru sute de pagini scriitorul s'a risipit într'o încercare ne-realizată de a crea o frescă a timpului, în ultimele zeci de pagini el pare a-și reaminti de ceea ce pretindea măcar titlul. Răscoala este descrisă în grabă și, după cum am spus, mai mult enumerată decât transpusă în povestire. În roman predomină tendința de a scrie un fel de roman-cronică, scriitorul urmărind evenimentele aproape an cu an.

Cele trei volume apărute până acum din ciclul „Lanțuri“ sunt legate fiecare de un anumit moment istoric semnificativ: în primul volum e aducerea în țară a lui Carol I de către coaliția burgheziei și a moșierimii, în al doilea, începuturile mișcării muncitorești și activitatea „Cercului de studii sociale“, în cel de al treilea răscoalele țărănești din 1888. Dar aceste momente par a servi mai curând scriitorului drept punct de reper pentru a-și diviza materialul. Ele nu conturează unitățile acțiunii. Povestirea tinde să urmărească cronologic faptele și cu excepția unor pagini mai intense din volumul al treilea, momentele nodale nu se desprind suficient, sunt estompate de ritmul uniform al povestirii, ba chiar de mulțimea amănuntelor de prisos despre care am vorbit. Astfel, cu toate însușirile de observație și documentare pomenite, romanul păstrează un caracter de cronică a

faptelor dintre 1866-1868, dă adesea impresia de repetare.

În „Zorii robilor“, sub altă formă, se petrece un lucru asemănător. În prima parte, scriitorul creionează cu trăsături nete, precise, un șir de personaje tipice pentru clasele în luptă — politicianul Mirel Pascu, moșierul și industriașul Zvoiesțeanu, prefectul Fănică Bonachi, procurorul Tufescu pe deoparte, țăranul Dima, muncitorii, Lupu și Petrescu pe de altă. Sunt luminate raporturile dintre ei, o urmărită creșterea revoltei țăranilor din Robi, întărirea legăturii lor cu muncitorii socialiști. Inclinația lui V. Em. Galan pentru anecdotic îl face însă să fărâmițeze tocmai momentul izbucnirii răscoalei într-o serie de întâmplări cu semnificație mărunță sau chiar lipsite de semnificație. Ceeace ar fi trebuit să fie momentul nodal al acțiunii, explozia, răfuiala țăranilor cu boierul se șterge, pare un incident întâmplător și atenția scriitorului se îndreaptă asupra felului cum chiaburul Nedelca Păstrăvan, împreună cu primarul tragic sfoară pe țărani, trec ba de partea lor, ba de partea boierului și ies până la urmă basma curată. Pe lângă lumina defavorabilă pe care aceste episoade o aruncă asupra țăranilor prezentați prea creduli și lesne păcăliți, ele întrerup și pulverizează acțiunea. Aceasta se unifică din nou în ultimele capitole și în încheiere, cu perspectiva ei de luptă. Rămâne însă faptul că răscoala însăși lipsește din carte.

Consecințele acestor lipsuri ale compoziției le-am văzut, vorbind de ierarhizarea personajilor. Nu se desprind îndeajuns figurile de prim plan; pe de altă parte, unele dintre personaje nu se conturează limpede, nu apar drept caractere consecutive, unitare.

Intr'un articol „Tradiții și stampe“, publicat în „Literaturnaia Gazeta“ și consacrat filmului istoric, criticul sovietic Alexandr Stern releva cu ironie severă lipsa raportului necesar între acțiune și personaje într'unele din filmele istorice.

„Adeseori, pe scenă se desfășoară întâmplări dar nu există caractere. Nu apare firea omului mare. Există anumite situații

în care e pus eroul, dar adeseori nici situațiile nu exercită vreo influență asupra formării și dezvoltării caracterului și la rândul său, caracterul eroului nu înrăurește cu nimic dezvoltarea sau rezolvarea uneia sau alteia dintre situații. Se crează un anumit șablon, care șterge trăsăturile unice ale individualității.

Mult mai neplăcut e cazul când dramaturgul alege situații cunoscute și așează în ele eroul, ca în patul lui Procust, fără să țină seama de statura lui... Eroul se află în aceste situații independente de gusturile, obiceiurile, preferințele lui, ca un chirieș într-o cameră mobilată. Eroi sunt deosebiți dar situațiile sunt aceleași“.

În bună măsură, criticile aduse de Alexandr Stern despărțirii arbitrară dintre personaj și situație se aplică și unora dintre romanele istorice scrise la noi și în special romanului lui C. Ignătescu „Moșia oamenilor slobozi“.

Din referirile făcute până acum, am putut vedea o serie de însușiri remarcabile ale acestei opere — bogăția materialului istoric adus și deci soliditatea documentării, forța și culoarea evocării, sobrietatea povestirii. Toate au făcut din această carte de început o realizare îmbucurătoare și un prilej de nădejde pentru activitatea viitoare a scriitorului. Dar am văzut și greșeala principală de concepție, felul cum obștea țărănească era prezentată ca o soluție în lupta împotriva feudalismului.

Legată de această greșeală principală este prezentarea nerealistă a câtorva dintre personajii de prim plan. Dacă în țăranul Trică Ursu, C. Ignătescu a reunit în mod convingător câteva dintre trăsăturile caracteristice ale poporului, îndârjirea, perseverența, neîncrederea exploatatului față de „bunăvoința“ exploataților, dacă moș Frăguș reprezintă o figură realist desenată de ghiduş lăudăros și cu limbă ascuțită, cele două odrasle boierești, Toderiță și Ducuța contibue, prin prezența lor, la amestecul de realism și de romantism convențional care se resimte puternic în carte. Caracterele lor nu se încheagă, tocmai pentru că acțiunea cotește brusc, fără raport cu logica personajilor.

În roman, când țăranii se hotărăsc să

muncească în obște liberă pământul fără stăpân al mănăstirii, Toderiță, fiul paharnicului Iancu Bârză li se alătură, înfruntându-și părintele. Pentru cititori, care nu știu nimic despre personaj, hotărîrea aceasta pare destul de nemotivată. Mai ales că îl vedem pe băiatul de boier, care n'a mai muncit niciodată, ostenindu-se și îndurând greutățile cu o râvnă, o voie bună și o putere de rezistență ce spulberă până și îndoilele lui Trică Ursu. Pe de altă parte, Sultana, sora lui Toderiță, sprijină cu același entuziasm treburile obștei, organizând la mănăstire un fel de atelier clandestin de croitorie. Toate se petrec cu ajutorul activ al căpitanului de agie Radu. Circulă astfel prin toată această parte a romanului un curent de idilism care contrastează surprinzător cu realismul sobru și plin de forță din paginile ce descriu cumplitele condiții de viață ale țăranilor sau portretizează necruțător pe boierii surghiuniți.

Se pare că, ajuns aici, scriitorul a considerat potrivit să exemplifice prin soarta lui Toderiță proverbul „lupul își schimbă părul, dar năravul ba”. Pentru a ilustra astfel ideea că boierul Toderiță rămâne până la urmă boier, autorul introduce în dezvoltarea lui Toderiță o cotitură la fel de puțin justificată ca și prima. Plecat la București să apere interesele obștei în fața divanului, Toderiță uită și trădează peste noapte pe foștii lui prieteni. Transformarea e inexplicabilă. Nu poate mulțumi explicația sugerată de autor — influența mediului de plăceri ușoare în care s'a reîntors Toderiță — pentru că nimic în purtarea lui anterioară nu lăsa să întrevadă regrete sau șovăieli.

La fel de nemotivat se schimbă Sultana, pe care am văzut-o la început ca sprijinuitoarea lui Toderiță și a obștei, încropind chiar o idilă cu căpitanul Radu, binevoitorul slujbaş al agiei și care până la urmă devine boieroaica trufașe și disprețuitoare.

Ambele personaje, pe care acțiunea le mută brusc pe poziții și spre reacții opuse, par alcătuite din două bucăți diferite, ce nu se sudează — sunt inconsistente.

★

Ca și în orice roman și mai mult decât în alte categorii de romane, limba e un puternic mijloc de individualizare.

Felul de a vorbi al personajilor le exprimă caracterul, poziția socială, gradul de cultură, reacțiile lor la anumite situații. Altfel vorbește în „Zorii robilor” avocatul Mirel Pascu, demagog din familia lui Cațavencu, și altfel unealta lui, lumpen-proletarul Ioniță Sacagiu. Altfel, revoluționarii cinstiți și curajoși ca Petrescu ori stângiști gălăgioși, care trădează la cel dintâi prilej, cum este Alexandru Dumitriu.

În această privință, autorul de romane istorice are în față aceleași probleme ce oricare romancier. Adaptarea limbajului la personaj, preciziunea și plasticitatea vocabularului, reîmprospătarea și îmbogățirea sensului unui cuvânt prin contextul în care e așezat, folosirea artistică a expresiilor populare și a unor termeni de argou sunt probleme comune oricărui creator de literatură. Exemplul desăvârșitului artist al limbii noastre literare, al unuia dintre marii ei făuritori, exemplul lui Sadoveanu rămâne un ajutor neprețuit pentru prozatori ori poeți.

Pentru autorul de romane istorice, problema limbii se pune însă sub un aspect în plus — un aspect însemnat. Limba constituie o condiție indispensabilă pentru crearea atmosferei timpului, pentru redarea culorii istorice.

Problema nu s'a pus în trecut tuturor scriitorilor. În tragediile istorice ale lui Corneille ori Racine, oameni care trăiseră cu aproape două milenii mai înainte, vorbeau limba dela curtea lui Ludovic al XIV-lea. Abia în secolul trecut, odată cu înflorirea generală a romanului și dramei istorice, romantismul progresist a pus problema respectării adevărului istoric în limbă, ca și a adevărului istoric în decor, în costum, detaliu arhitectonic, etc.

Două tendințe anti-realiste se manifestă în domeniul acesta. Una duce la ignorarea necesității de a respecta veridicul istoric și deci la folosirea unei limbi incolor, mergând chiar până la expresii anacronice, care nu puteau fi cunoscute și uzitate în epoca respectivă. Romanul de colportaj și-a câștigat o tristă faimă în

această privință, dar multe opere literare imperialiste folosesc un limbaj neutru, incolor, strict modern. Disprețul față de caracterul istorico-concret al operei literare care face pe regizorii americani să pună în scenă „Hamlet” jucat de actori în frac și actrițe în rochii de seară, se manifestă și în limbajul din punct de vedere istoric necaracterizat, din piesele lui O'Neill care se petrec în trecut.

În literatura noastră dintre cele două războaie, în „Tragedia lui Petru Cercel”, acelaș haos documentar se manifestă și în limbajul personagiilor.

Povestitorul folosește adesea un stil îngrozitor de prețios, care se vrea „artist”: „*Clipele își urmară protocolara lor desvăluire trandafirie și fericirile care nu rareori vin să încânte în răstimpuri pe nefericiții pribegi ai vieții, coborîră peste mătăsuri și epiderme*”. În schimb, Petru Cercel acostează la Constantinopol cadănele cu câte un „*Bună seara, domnișoară*”.

În literatura istorică, e mai răspândit însă naturalismul lingvistic — imitarea mecanică a vocabularului, sintaxei și topicei vechi. De fapt, tendința aceasta derivă din caracterul anti-realist al acelei concepții despre literatura istorică, care o consideră drept un refugiu într-o lume atrăgătoare prin bizateria ei. În loc de a reda caracterul concret-istoric al epocii descrise prin anumite trăsături, nuanțe lingvistice, o asemenea imitație duce la separarea trecutului de prezent, ca două lumi închise, necomunicabile.

În literatura noastră nouă, o piesă valoroasă și însușită de dragoste de patrie, de înțelegerea tradițiilor de luptă ale poporului, a alunecat totuși în naturalism lingvistic. Lipsa unei concepții științifice asupra limbii l-a făcut pe dramaturgul Laurențiu Fulga să pună personagiile din „Ion Vodă cel Cumplit” să vorbească adesea într'un limbaj greoi, cronicăresc, presărat cu arhaisme și având o topică nefirească.

Scriitorul trebuie să redea și prin limbă caracterul concret-istoric. Dar scriitorul scrie pentru contemporanii săi și nu e admisibil ca el să folosească un fel de limbaj cifrat, chiar dacă cifrul e împrumutat din limba veche. Trebuie deci să respecte principiul limbii unice a întregului popor,

în timp și în spațiu. După cum e neîngăduită abaterea naturalistă a folosirii limbajurilor regionale și locale pentru a se obține un iluzoriu specific, tot astfel fotografierea de arhaisme nu reușește decât să facă textul greu inteligibil sau neinteligibil, să diminueze valoarea de generalitate a operei.

Observând principiul limbii unice, scriitorul realist poate totuși reda prin nuanțe poziția claselor față de limbă. Deasemenca el poate și trebuie să redea momentul prin astfel de nuanțe. Cuvintele, expresiile și formele folosite trebuie însă să îndeplinească două mari condiții, să corespundă unei intenții artistice, deci să aibe funcție tipizatoare și să fie ușor inteligibile, să nu transforme opera respectivă într-o șaradă.

În modul acesta și-au scris marii clasici operele de literatură istorică. „*Marele Pușkin, scrie S. Petrov, recurgea cu mare precauție la limba din epocile istorice pe care le reprezenta, introducând arhaisme, regionalisme, etc., numai cu un scop artistic bine determinat (caracteristicile de limbaj ale eroilor, efectele comice). Limba romanelor istorice ale lui Pușkin („Arapul lui Petru cel Mare”, „Fata căpitanului”) ne dă pe deplin impresia particularităților epocii reprezentate și tot odată păstrează până în prezent claritate cristalină și forță artistică*”.

Acelaș lucru s'a întâmplat cu ceilalți mari creatori de romane istorice din literatura universală, Walter Scott, Hugo, Flaubert, France. Victor Hugo, care s'a mândrit pe drept cuvânt a fi pus „bonetă roșie dicționarului”, care a produs o transformare epocală în limba literară franceză, dându-i seva și bogăția limbajului popular, n'a căzut niciodată în naturalism lingvistic. Limba personagiilor din „Notre Dame de Paris” — care se petrece la sfârșitul secolului al XV-lea — e colorată cu unele expresii, mai ales din acelea ce se referă la instituții, titluri și moravuri ale epocii, dar e departe de a abuza de arhaisme.

În proza noastră clasică, la Filimon, ori Negruzzi, la Odobescu ori Hașdeu găsim aceeași soluție. Grecismele cu care își împetrișea limba boierimea străină de

popor din „Ciocoi vechi și noi“ au aceeași semnificație artistică pe care o au dialogurile în franceză ale aristocrației dela curtea lui Alexandru I din „Război și pace“. Limbajul personajilor lui Filimon rămâne însă limpede. La Negruzzi, concepția e și mai netă. Lăpușneanu și boierii din jurul său folosesc în general limba limpede și expresivă a creatorului lor, deși pentru a se marca momentul istoric și în dialog, se vorbește de pildă că privește îmbrăcămintea personajului: zobin, feladeș, etc.

Aceeași respingere hotărâtă a naturalismului lingvistic, întâlnim la Alexei Tolstoi. Spre deosebire de naturalismul lingvistic, care prin 1920-30 abundă — în special în romanele lui Ceapăghin — Alexei Tolstoi care a studiat temeinic limba epocii lui Petru, o folosește doar cu intenție artistică.

Cum e rezolvată această problemă în noile noastre romane istorice? Firește că ea se pune mai ales pentru cele care evocă epoci mai îndepărtate. Pentru scriitorul care scrie despre perioada 1907 sau 1920 există alte detalii concrete prin care se poate caracteriza epoca. În general, aceste romane s'au păstrat pe linia realismului în limbă și încercările de a da culoarea epocii au fost făcute cu discernământ, exprimând intenția artistică. S'au strecurat pe alocuri anacronisme. Astfel, C. Ignătescu, care își dovedește seriozitatea documentării, pune totuși pe țărani dela 1815 să vorbească de „descurajare“, pe haiducul Anghel Corban să pomenească de „privilegii“.

Trebue făcută din capul locului distincția importantă între limbajul povestitorului și limbajul personajilor.

Folosirea de către povestitor a unui limbaj arhaic duce la manieră, îngustează și limitează conținutul de idei pe care scriitorul îl poate comunica cititorului.

Dacă personajile trebue să vorbească veridic pentru epoca lor, — fără a se ajunge la arhaizare și la naturalism lingvistic — pentru povestitor problema se pune altfel. El exprimă părerea omului nostru contemporan asupra unor fapte trecute pe care le povestește. Posibilitatea lingvistică trebue să fie pentru el mai largă decât pentru personajii, ca să poată exprima

o perspectivă critică asupra lor. Autorul poate și trebue să folosească neologisme, care în gura personajilor ar fi anacronice.

Firește că nici această facultate a povestitorului de a folosi un limbaj mai bogat decât personajile nu trebue interpretată mecanic, ca o rețetă. Aici intervine grija artistică a scriitorului, necesitatea de a armoniza felul cum vorbește el cu felul cum vorbesc personajile. Un limbaj al povestitorului înțesat de neologisme, într'o povestire care se petrece cu câteva veacuri în urmă, ar izbi neplăcut.

În sensul acesta e orientat graiul povestitorului în opera trecută a lui Mihail Sadoveanu, ca și în „Nicoară Potcoavă“. Așa sună și povestirea sobră și plină de dramatism în romanul lui C. Ignătescu. Să ne amintim de cele câteva fraze care deschid romanul, saude descrierea călugărilor agățați de copaci și pândiți de lupi.

În „Lanțuri“ există părți din povestire, care imită limbajul epocii. Dar nu e vorba acolo de naturalism lingvistic ci de un procedeu stilistic de reală expresivitate. În general, stilul povestitorului se păstrează simplu, fără efecte căutate, cu notație precisă, fără manierism arhaizant. Uneori însă povestitorul reproduce în stil indirect dialogul personajilor și le imită particularitățile verbale. Iată tribulațiile de aristocratic linge-blide ale lui Claymoor, descrise în însuși limbajul plin de epitete linse al cronicarului monden:

„Se oprise numai la câteva mese, prezentând numai fermecătoarelor doamne omagiile sale și salutându-i cu distincție pe onorații domni... Trecând pe lângă masa domnului ministru Aristică, făcuse o reverență doamnei, îi urase excelenței sale „bon appetit“.

În asemenea împrejurări, această parte a povestirii e punctată cu unele expresii și forme ale epocii. De fapt însă, vorbesc personajile, așa cum o fac și direct în dialogurile și monologurile abundente — chiar prea abundente — din roman.

Nici în ce privește limbajul personajilor, nu există și n'ar fi just să se ceară formule gata făcute. După cum arată exemplul clasicilor și cel al literaturii sovietice, folosirea arhaismelor trebue făcută cu multă precauție, pentru a obține un anumit efect artistic, o caracterizare, impresia de

solemn, ori dimpotrivă un efect comic, etc.

Se pot distinge și aici două categorii de termeni și expresii. Unele se leagă de anumite obiecte, funcții sau situații specifice care au existat în trecut și azi au dispărut. În principiu, folosirea acestor cuvinte e indispensabilă. Astfel sunt rangurile de boieri, numele de arme sau unelte, monedele vechi, etc. E firesc ca Mihail Sadoveanu să vorbească de sâneacă și tesac, de năvrapi și ieniceri, de logofeți și mazili.

Lucrul e necesar în măsura în care este cerut de concretizarea povestirii, cum se întâmplă la Sadoveanu, la Ignătescu ori la Pas și nu devine erudiție inutilă și ostentativă.

Cealaltă categorie de arhaisme cuprinde cuvinte folosite într-o formă arhaică. Tot în ultimul roman al lui Mihail Sadoveanu întâlnim județ în loc de judecată, dărușag, în loc de dar, șaică în loc de luntre, etc. Și aici condiția de bază rămâne inteligibilitatea în context. În ediția apărută la „Editura Tineretului”, romanul „Nicoară Potcoavă” cuprinde un glosar destul de mare. Dat fiind scopul său educativ, introducerea glosarului se poate justifica, deși el explică — cu totul inutil — și cuvinte ca *hârcă*, *megieș*, *paloș*, *ciulin*, *luna lui captor*, *geambaș*, etc.

Dar, exceptând bine înțeles numele de funcții, arme, unelte, de care am vorbit, marea majoritate a acestor cuvinte explicate se pot desluși în text de cititorul atent. Și aici dozarea, gradul de folosire al arhaismului e în funcție de arta povestitorului realist. Și aici opera lui Sadoveanu cuprinde un model pe care scriitorii trebuie să știe să-l folosească fără să se mulțumească să-l imite.

Din tot ceea ce s'a spus, se vedește importanța noului roman istoric, perspectivele sale de dezvoltare.

Fie că ne referim la noile fapte — multe din ele ascunse anterior ori nevăzute suficient de clar — pe care aceste romane le scot la iveală, fie că ne gândim la lucrul cel mai însemnat pentru o operă literară, la figurile de eroi înaintați pe care scriitorii îi recheamă din trecut, zugrăvindui-

în legătura lor de nedespărțit cu masele populare și în condițiile concret-istorice în care au trăit și activat, diversitatea faptelor și problemelor e unificată de o trăsătură fundamentală. Retrăind trecutul în lumina pătrunzătoare a prezentului, pentru a ajuta acestei lupte prezente și nu pentru a o slăbi sau a se feri de ea, cum a făcut și face romanul istoric decadent, operele acestea sunt profund populare și patriotice.

Deaceia, marea lor acțiune educativă nu se poate mărgini numai la tineret. Ideia că adulții, „oameni serioși” nu citesc literatură istorică, e o prejudecată la care a contribuit desigur și înrăurirea pernicioasă pe care evazionismul a exercitat-o în acest domeniu.

De sigur că, în primul rând tineretul are de învățat din evocarea trecutului. Dar ar fi să nesocotim ajutorul pe care arta îl dă vieții, funcția ei educativă și mobilizatoare, dacă am limita genul literaturii istorice și i-am fixa vârsta cititorilor, așa cum pentru unele cărți cu imagini se indică: „pentru preșcolari”. Minimalizarea acestui gen s'ar arăta cu atât mai condamnabilă cu cât știm că dușmanii umanității îl folosesc pe față. Când în literatura decadentă evocarea istorică există ca o armă de propagandă imperialistă, ar fi o greșală să subapreciem importanța folosirii unei asemenea arme cu forța pe care o dă adevărul istoriei, în slujba păcii. În timpul războiului trecut, opere ca „Petru I” de Alexei Tolstoi, sau „Napoleon” de Tarle au reamintit de jalnicul sfârșit al încercărilor demente făcute dealungul veacurilor de a cotoropi pământul rus și de a-i înlănțui poporul. În fața visurilor de dominație mondială ale instigatorilor la război, sunt cu atât mai prețioase paginile care arată că dragostea de libertate a popoarelor n'a putut fi niciodată înăbușită. Tot atât de prețioasă este evocarea tradiției de luptă a patriei noastre dealungul anilor, alături de poporul rus, astăzi, când Uniunea Sovietică reprezintă garanția viitorului omenirii.

Importanța generală educativă a literaturii istorice nu trebuie înțeleasă ca o punere pe picior de egalitate cu operele ce descriu prezentul. Tematica vieții noi este și trebuie să rămână cu mult cea mai

însemnată. Dacă proporția operelor inspirate din prezent, față de cele cu tematică trecută nu covârșește în favoarea celor dintâi, orientarea literaturii devine condamnată paseistă. De altfel, acei dintre scriitori care s'ar refugia în descrierea trecutului pentru a se feri de seriozitatea și complexitatea aspectelor și problemelor pe care le implică descrierea prezentului, s'ar înșela pe socoteala însăși a creației lor. Numai cei care cunosc, care știu să vadă și să redea măreția vremii pe care o trăim sunt în stare să evoce în spirit nou epocile trecute. Dovada o aduce și în această direcție Mihail Sadoveanu, care

în ultimii ani a scris și „Mitrea Cocor“, și „Nicoară Potcoavă“ ori „Nada florilor“.

Dar cu rezerva proporției necesare între operele cu tematica trecută ori prezentă, romanul istoric — și literatura istorică în general — are prin însuși procesul dezvoltării noastre, perspectiva îmbogățirii, a adâncirii lui științifice, perspectiva creerii unor opere monumentale și vii. Creșterea continuă a conștiinței istorice face ca făuritorii socialismului să creeze și să citească și mai multă literatură istorică.

Prozatorilor noștri le revine sarcina să transforme posibilitatea în realitate.

O IMAGINE TULBURE A RĂSCOALEI LUI DOJA *)

În „Almanahul Literar“ dela Cluj a apărut poemul istoric „Gheorghe Doja“ de D. Florea-Rariște, poem care aduce în literatura noastră imaginea răscoalei iobagilor din 1514.

Lectura acestui poem ne sugerează o comparație: parcă am avea în față o frescă ștearsă, pe zidul unei vechi cetăți. Celătea a fost bătută de vremuri, și zidul umezit nu mai păstrează toate liniile și culorile pe care artistul le-a zugrăvit la timpul său. Verdele închis al codrilor, arămiul munților, stepele pierdute în nori de fum, cerul înroșit de flăcările răscoalei, sunt umbrite pe alocuri de pete cenușii de umezeală. Figurile oamenilor și sclipătul armelor sunt ciuntite de tencuiala căzută. Din liniile ce-au rămas, cu greu poți reconstitui întregul contur al figurilor omenestii, ținuta lor, caracterele morale și fizice, gesturile și expresia feței în momentele luptei. Dar ceea ce se mai păstrează din frescă, amănuntele de culoare ale peisajului, dovedesc priceperea artistului. Tabloul rămâne însă neclar pentru noi, pentru că dacă elementele care au rezistat vremurilor ne spun ceva despre meșteșugul pictorului, totodată ele nu ne redau clar ideea lui de bază. Astfel că, în întregul tablou, cuprinși de flăcările incendiilor, de verdele munților și de albastrul apelor, oamenii se perindă ca niște umbre, greu de deosebit unele de altele, deseori înnecați în bogăția peisajului din jur și greu să-i întregеști în imaginație. Desigur, trebuie să fie veche fresca aceasta — îți zici — și vremuri cumplite au trecut peste ea. Parcă, în fața acestui tablou

te stăpânește un sentiment de părere de rău, pentru că te-ai așteptat și ai dorit să vezi o imagine bogată a unei pagini mărețe din istoria poporului nostru.

În fața poemului lui D. Florea-Rariște părerile de rău ale cititorului nu se îndreaptă către timp și umezeală, ci către autorul poemului, către concepția și lumina în care e zugrăvit chipul lui Doja și răscoala de acum mai bine de patru veacuri.

Este adevărat că hrisoave din secolul al XVI-lea și date biografice ale eroului nu ne-au rămas prea multe. Istoria însă a păstrat și va mai păstra peste veacuri această pagină de care poporul nostru pomenește cu mândrie și cu adânc respect. După Bobâlna, răscoala lui Doja a sguduit din temelie orânduirea feudală de cruntă exploatare, care apăsa pe umerii milioanelor de țărani iobagi ardeleni de pe moșiile groșilor, ale regelui și ale bisericii catolice ungare. Țăranii răsculați, cărora li s'au alăturat minierii din Apuseni și elemente din pătura de jos a orașelor, au străbătut câmpia Tisei, Valea Mureșului, regiunile Crișurilor, Mara-mureșului, Bistriței, Clujului; Români, Maghiari, Săcui și Sași au fost înflăcărați de cuvântul lui Doja, care i-a ridicat la luptă „să recucerească cu armele libertatea răpită de domnii nobili“, și „pe acești oameni cu inima de piatră, pentru crimele lor“¹⁾ să-i supună asprelor pedepse.

Răscoala a izbucnit cu prilejul cruciadei contra Turcilor, și Gheorghe Doja, din comandant al armatelor cruciate, împărțându-și „furia trupelor sale împotriva nobililor trădători“ care le batjocoreau familiile, „se pune în fruntea noii mișcări“ și „armata cruciată deveni o armată revoluționară“ (Fr. Engels: „Războiul țărănesc german“). În

*) D. Florea-Rariște, „Doja“ „Almanahul literar“ din Cluj, Nr. 8-10, 1952

¹⁾ Din „Indemnul lui Doja“.

jurul lui se va grupa întreaga mișcare, el va fi inima răscoalei, și moartea lui pe tronul înroșit, sub coroana de flăcări, va fi răsunată peste veacuri de atâtea răsmeriți care vor aduna alte și alte armate de iobagi împotriva exploatarei feudale. Chipul lui Doja, căpetenie a iobagilor, se profilează masiv pe pământul Ardealului și al stepei maghiare, pe cerul învăpăiat al secolului al XVI-lea.

A zugrăvi astăzi în opere de artă imaginea trecutului de luptă a poporului și figurile eroilor care s'au jertfit pentru idealurile de dreptate și libertate, înseamnă a da oamenilor liberi ai Patriei noastre înalte exemple de patriotisme, a înflăcăra inimile împotriva dușmanilor vieții noi pe care ei o construiesc prin muncă și luptă. Deaceia sunt așteptate operele literare inspirate din istoria poporului nostru. Datoria poezilor și scriitorilor care cuprind în operele lor paginile istoriei, e de a reda în opere de înaltă ținută artistică chipurile acestor eroi, în lumina concepției marxiste asupra istoriei și în dreapta înțelegere a desfășurării lor.

Poetul D. Florea-Rariște și-a propus să zugrăvească în poemul său răscoala dela 1514 și înfățișarea conducătorului acestei răscoale.

D. Florea-Rariște are serioase calități care-i îngăduiau să redea într-o imagine frumoasă, ceea ce și-a propus. Aceasta o dovedesc multe părți isbutite din poem, episoade scrise într-o limbă bogată, colorată cu vechi expresii ardelenesti, care aduc în fața noastră sufletul aspru al țăranilor răsculați și vuietul răsmeriței. Dar, citind cele douăzeci și șase de capitole și epilogul poemului, ne rămâne în față imaginea frescei învechite de care vorbeam, bogată în elemente de decor, săracă însă în figuri omenești și în prezentarea eroului central, a lui Doja. Dar să dăm citire poemului și să desprindem pe rând momentele lui culminante și figurile eroilor care-i dau viață.

În scurtul prolog al poemului, poetul nu invocă muza atot-știutoare, — cum începeau aezii de altădată, ci încredințază cântecul său elementelor naturii care au păstrat întipărite în trăinicia lor glasul vremurilor trecute. Despre cât „prăpăd și vai s'abātu pe țară prin aceste locuri“:

Povestească munții câte-au fost atunci,
Carpenii și brazii, frunza când și-o mișcă,
Ori nestăvilita murmură de trișcă
Ce jelește toamna singură pe lunci.

„De vărsarea sângelui de domn“, poetul se adresează să spună:

Pietrele 'negrite de pe metereze;
Ele stau de față martore și treze
Și-ar putea-o spune până și prin somn!...

Din glasul codrilor și al pietrelor adormite, poetul nu va încerca dela început să desprindă imaginea răscoalei și-a eroului Doja pe care-l cântă. El judecă și se cutremură în fața furtunii, a „valurilor crunte“, a miilor de focuri care s'au aprins pe-aceste plaiuri, aducând în versuri frumoase liniile vagi, neprecise încă ale viitoarelor fapte pe care le va povesti. Din pragul poemului, deci, îl vedem pe poet privind în depărtare, peste vălvățiile răsmeriței, fără să se schițeze trăsăturile portretului moral ori fizic al lui Doja. Mult mai târziu, după câteva tablouri din viața iobagilor pe pământurile groșilor, după ce numele lui Doja e pomenit de două ori, odată de un nemeș și odată în scrisoarea iobagilor, vom face cunoștință, în tabăra cruciată pe care o conduce, cu acel care va chema mulțimea la luptă.

Dar, până la această întâlnire, cunoaștem pe moș Ilie Oarză, tatăl lui Grigore Oarză, unul din căpitani ai lui Doja, mai cunoaștem pe nevasta lui Grigore, Ileana, care e smulsă de lângă bărbatul mort și cu copilul mic în brațe e dusă la lucru de vătafii grofului apoi dispare în umbra castelului domnesc, unde urmează a fi supusă chinurilor siluirii, poftelor atotputernicului și mârșavului stăpân. Moș Oarză are un rol cu totul secundar în poem, mai mult ca un element viu de legătură între răscoala lui Doja și cea dela Bobâlna, izbucnită și înăbușită cu optzeci de ani în urmă. E un al doilea glas al poetului și, din felul cum e realizat, nu bănuim decât intențiile autorului de a crea un personaj viu. Din spusele bătrânului ne dăm seama în adevăr de câteva fapte ce se petrec în acel moment, cum ar fi plecarea bărbaților „cei voinici“ la oaste și felul cum nemeșii „de pe orice petec de pământ sărac, storc și cea din urmă istovită vlagă“. Dar moș Ilie Oarză moare și e priveghiat de către Ileana și alți țărani din sat care:

...pun banul pe-un ștergar de tort,
Cugetând la toate câte sânt deșerte;
Fae și semnul crucii: „Dumnezeu
să-l ierte!“
Și plecând, sărută mâna celui mort.

Autorul ne introduce mai departe în poem, prin gândurile Ilenii, nevasta lui Gorea, cel care „a luat... ghioaga și-a plecat“. Apoi îl vom vedea pe nemeșul însuși, călare, printre iobagii supuși muncilor amare „făcând o clipă ochii tulburi roată“ și svârlind „năvalnic spre pierduta gloată / al mâinei crunte furtunatic val“, vorbind supușilor săi, ca de pe o tribună, despre exploatarea la care-i supune. Și acestuia — ca și trimișilor lui, care-i ținuseră Ilenei discursuri cu totul nefiresc plasate de autor — poetul îi atribuie aptitudini actoricești, punându-l să recite un discurs versificat. Iată de pildă o strofă, care numai nemeșului nu-i aparține:

Câtă vreme însă pencele-de-argint,
Fluturând, umbri-vor fruntea-mi luminoasă,
Mai curând umplea-voi văile de oasă
Decât sclifoseala voastră s'o alint.

Am insistat asupra acestor înfățișări ale poemului, pentru a arăta cât de schematic pune poetul față'n față elementele care, prin ciocnirea lor puternică, ar trebui să creeze conflictul adânc din care să se reliefeze eroii pozitivi și negativi în neîmpăcată opoziție. Aici perorează și nemeșii, perorează și iobagii, și poemul bate pe loc din episod în episod fără să crească, fără să ducă acțiunea către un puternic desnodământ. Există și un capitol frumos realizat în această parte a poemului: este vorba de scrisoarea pe care țărani din Apold o trimit lui Grigore Oarză spre a fi adusă la cunoștința lui Doja. Aceasta, cu toate lungimile, zugrăvește mai convingător și mai clar suferințele pe care familiile celor duși la oaste le îndură, sau, cum spun ei (cu învoirea poetului) „suferința care-o suferim“. Intr'un limbaj aspru — autorul modelează cu îndemănare vorbirea populară — scrisoarea aceasta deținește felul cum apare în conștiința iobagilor „împăratul“ care-i va duce la lăptă:

Noi poftim jelirea noastră să ne-o spuie
La împăratul Doja — că-i bărbat de țară.

Și să știe Doja că pierim în fiară
Și Români și Unguri și 'ncă mulți Săcui.

E destul de greu să-ți închipui și imposibil să reconstitui din capitolele precedente măcar câte unele din faptele lui Doja, din legăturile lui cu țărani, pentru ca să apară justificată întreaga greutate a numelui de „împărat“ cu care-l slăvește masa iobagilor. Nu peste multe strofe vom face cunoștință cu însuși conducătorul armatei cruciate, care în scurtă vreme va chema poporul la răscoală contra nobilimii.

Autorul redă drumul celor trei țărani — Bucur din Poiana, Dordea și Radu Giurcă — pornind cu scrisoarea înspre tabăra lui Doja. Ar fi ajuns toți trei la locul dorit, dacă pe „când să cârmească dup'o cotitură“, n'ar fi „tunat din munte o detunătură“ și, „vre-o zece nemeși“ nu s'ar fi „svârlit spre ei“. (Că înșiși nemeșii s'ar fi adunat să poterească în munți, e greu de crezut; doară domnii cheuiau în vremea asta și petreceau cu cucoane desmăfate, așa cum poetul ne arată în altă parte a poemului).

„Bietul Radu Bucur a căzut răpus“, și ceilalți doi, după ce se întâlnesc cu o ceată de moți răsculați, dela care află că aurarii Apusenilor duc soartă grea și au pornit răsmeriță, ajung într'un ceas de noapte, în tabără, la Gorea. Frescase lărgeste deci, și din contururile ei se desprind figurile altor răsculați, care au întins flăcările răscoalei peste Apuseni, la Cluj și mai departe.

Dar acum, în vreme de noapte, „tabăra n'are somn“. Ostașii au aflat de cele ce se petreceau la casele lor și sfātuiesc neliniștiți. Intr'un cadru zugrăvit cu multă plasticitate, oamenii, strânși în jurul focurilor, sunt veghiați de străjerii „sprijiniți în sulii“, și de comandantul lor, Doja. Aici se conturează primele linii ale chipulăi eroului principal:

Noaptea asta 'naltă, orișicine-i domn,
Când îl prinde somnul ca o vrajă lină;
Dar deși-l îmbie fânul la hodină,
In această noapte Doja n'are somn.

Deci „...ieșind afară calul și-l desleagă“ și pornește prin tabără. Vede că oamenii nu dorm și aude șoapte; eroul „trage cu urechea, când și când, oprind calul la

răspântii"... Până aici totul pare a fi bine, ni-l închipuim pe comandantul îngrijorat de neliniștea oastei sale. Ne așteptăm să vedem un om cu înțelegere și dragoste față de ostași, în al căror suflet în momentul acela începe să se clatine încrederea în felul luptei lor. Aici însă, felul cum e arătat Doja contrastează cu înfățișarea lui, din restul poemului, și nu prevestește pe omul care va conduce armata răsculaților, ca inimă a rășcoalei, sfârșind pe tronul înroșit. Ajuns la focuri, Doja strigă: „Bun noroc!“

S'a lăsat de-odată o tăcere mută.

Intrebarea lui Doja la această tăcere, ca și tot ce va răspunde el oamenilor, dovedește o fire iute la mânie și aspră la vorbă:

— „Dar ce'nșamnă asta? Limba vi-i
uscătă?
De nu știți răspunde și priviți în foc?

... . Ișpane, dacă nu grăești,

În această clipă, am la șold un fier
Ce străbate 'n piepturi chiar și prin aramă.
De-un răstimp de vreme am băgat de samă
Că vă roade-un vierme... Așadar vă cer

Să vă dați pe față cugetul!... — „Da, da!
Asta vrem cu toții... Vrem să știm pe față
Ce se va alege în această viață
Care niciun câne n'ar putea răbda...“

— „Cum? Ce spui?... Ori poate că mi-i dat
s'aud
Glas venit pe vânturi de pe ceea lume!
Despre care viață trăncăniți anume?
Nu cumva de rouă e pământul ud

Și vă poartă gândul spre culcuș de puf?“

Așa dar, pentru Doja oamenii „trăncănesc“ după cum pentru nemeși „scilifoseau“; Doja amenință cu fierul dela șold, le vorbește răstit, ironizează plângerile drepte ale țăranilor, aducând vorba despre „culcușul de puf“. În general, aici Doja se manifestă ca un străin de durerile lor, ca și cum n'ar fi știut nimic din ce se petrece pe lume. Din această imagine nu vedem nimic din ceea ce va mîna pe capul rășcoalei la luptă, nimic din caracterul și năzuințele omului care în Cenadul cucerit va proclama „republi-

ca, desființarea nobilimii, egalitatea tuturor oamenilor și suveranitatea poporului“ (Engels: op. citat). Ori poetul face cumva aluzie la originea nobilă a eroului, lucru care ar explica într-o foarte mică măsură ieșirea lui Doja? Slabă, nemotivată și nejustificată aluzie! O astfel de pată, nu numai discordantă, ci cu totul falsă într'un poem, este sau expresia lipsei unei clare idei centrale a poemului — sau dovada unei insuficiente adânciri, neînțelegeri sau chiar a unei înțelegeri greșite. Care sunt năzuințele și care scopul luptelor de mai târziu conduse de Doja? Nu le vedem dintr-o legătură organică, adâncă a lui Doja cu poporul, ci tot din cuvintele pe care capul rășcoalei le va rosti mai târziu, și care în desfășurarea acțiunii nu reprezintă o culminare, iar în înțelegerea lucrurilor nu aduc nimic nou. Eroul va apare mai departe organizând, dând ordine, și faptele lui nu vor aminti deloc întâia întâlnire din tabără. Întâlnirea aceasta însă, care ne desamăgește, această imagine în chiar inima poemului, lămurește cât de palidă e întreaga figură a eroului și ne duce cu gândul la evocările vagi cu care începe poemul. Dela amintirile păstrate numai în munți și în „murmura de trișcă“ ori în pietrele castelelor dărâmate, până la conturarea falsă a eroului în unele episoade — și palidă în ansamblul lucrării, — e un pas lung în poem, dar scurt în înțelegerea viziunii autorului.

Iată și ciudata înfățișare fizică a lui Doja:

Pletele lui Doja de sub coif răsar
Negre cum îi corbul iarna pe zăpadă,
Calu-i ca și neagra pletelor cascadă;
Barba Dojii, deasă, de sub obrăzar,

Una cu culoarea calului buiac,
Se ivește aspră, pe când obrăzarul
Cade de pe față... Ochii-i ard' ca jarul
Când din ochelarniți ochii-i se desfac.

Un amestec de cavalin și omenesc, de măști și ochi care se desfac, de obrăzare și ochelarniți, parc'am fi într'un studio cinematografic unde se încearcă o mască ce va apare pe ecran pentru a stârni râsul ori înfiorarea. Și aici e vorba de eroul principal, a cărui zugrăvire o urmărește poemul!

Poemul mai are încă asemenea ciudățenii. Când Gorea cu ceata lui bate în poarta

castelului, ne poartă gândul în atmosfera vreunei balade medievale:

— „Cine bate 'n poartă?“ a strigat livid Groful din cetate, coborînd la poartă. „Numai dracul știe ce vâртеj vă poartă! Hei, n'auzi acolo? Cine bate 'n zid?“

Groful însuși, precum vedem, coboară la poartă (s'o fi întors dela poterit), ca să-l vedem discutând cu Gorea cum stau lucrurile cu bătăile, ca și cum nici el, groful, n'ar fi avut cunoștință de ce se petrece în lume, și nici mulțime de slugi n'ar fi avut ca să-l vestească. Și când castelul e cuprins de flăcări și „săgețile“ și „pietrele“ iobagilor îl lovesc, îl vedem pe grof, ca un descreerat, svârcolindu-se mai ceva decât dacă ar fi într'o scenă de un ieftin melodramatism:

Fiara svârcolită spumegă'n culcuș:

— „Hei, străjeri! La ziduri! N'auziți nimic? Sloboziți degrabă focul! Ce? Vi-i frică? Ave Sanctus Sanctis!... Nu! Ba nu!... Căluș

„Gurii mele!... Spada! Grabnic mi-aduceți Spada din panoplu... Spada... spada... spada!...

A!.. S'aprinde lumea!... Curge cu grămada Puiberea pe ziduri... Cum? Și voi râdeți?..

„Ce să fac? Scăparea des'ar mai putea! Turnul se prăvale!... Iată, se dărâmă!... Nu! Destul! Sânt nemeș... Sânt stăpân nu rămă!“

Am și spadă!... Uite-o: sânt încins cu ea!“

Și mai departe, toate discuțiile — lungite și fără rost — purtate cu „eu, Grigore Oarză, care-s din Apold“, stărnesc numai mânia noastră pentru groful din castel și nu și dragostea pentru oamenii care-i dau dreaptă pedeapsă, iar în multe locuri ne provoacă nemulțumirea firească pe care-o simte cititorul în fața unor scene ieftine.

Faptele se petrec înainte, și capitole scrise cu mai multă grijă ne aduc în față imaginea comorilor aflate în castel; apoi tabloul întinderii răscoalei („Pe multe plaiuri izbucnesc flăcările“), toate sugerând felul cum „Doja vine val-vâртеj“ cu cetele sale, cucerind castelele domnești. Episodul „Orgia din castel“ e un tablou realizat cu multă putere de demascare, plastic și viu, arătând ce se petrece

într'un castel domnesc: cu domni de toate soiurile, cu vin de Tokay și cucoane destrăbălate. În general, autorul a obținut realizări mai de valoare în descrierea tablourilor de natură (întinderea pârjolului), în scenele de masse (dărâmarea castelelor), în zugrăvirea orgiilor, etc. — adică acolo unde n'a fost vorba direct de chipurile concrete ale personajilor pozitive și în special de chipul lui Doja.

Acelaș lucru se petrece în capitolele următoare, în care cetatea Cenadului e cucerită, pecețiile robiei sunt arse, și un „pișpec“ e supus judecății lui Doja; eroul principal al acestui poem se pierde în masa răsculaților și în vâlvătaiele răscoalei; figura lui se mai zărește vag, ici colo, prin vâlmășagul care cuprinde oamenii; cetățile și plaiurile. Mai limpede e conturat în fața pișpecului, când neînduplecarea lui aduce osânda omului bisericii.

Acțiunea se petrece mai departe, în trei episoade, până când, la asediul Timișoarei, aflăm de trădători și prizonieri schingiuiți de către nobili, aflăm de armatele lui Zapolya și ni se anunță prinderea lui Doja, fapt care stărnește în inimile iobagilor ecouri și „urlet“ în câmpii. „Numele lui Doja a cuprins pământul / și-l rostesc iobagii — zecile de mii“. Aceste episoade, ca și episodul „Adâncă jale asupra Ardealului“, dau o imagine destul de bogată a desfășurării răscoalei, dar ca și alte capitole, fără să pună cu putere în centru chipurile unor eroi înaintați. Capitolele acestea au însă o anumită valoare, de sine stătătoare, vădind talentul autorului.

Omorîrea lui Doja e descrisă cu destule amănunte; discursul lui în fața mulțimii, cam teatral ca și celelalte discursuri (ale lui ori ale altora) din poem, nu aduce nimic nou și fresca acestei răscoale „sfârșește“. Epilogul poemului începe prin cuvântul pe care și-l adresează poetul lui însuși și cititorilor. Fără să înțelegem de ce, poetul își exprimă regretul:

Ah, cum nu mi-i glasul trăznet, să-l răpăd Peste veacuri negre, arse de tortură,
Ori să fac din aspre vijelii de ură
Ziduri de'ntunerice, ca să nu mai văd

Tot ce văd prin veacuri fulburi, ca și cum
S'ar petrece astăzi... Cum de nu mi-i pana
Suliță de fulger, ca să ardă rana
Tristelor milenii — astăzi fum și scrum!

Confuzia acestor cuvinte depășește pe cele
dela începutul poemului. De ce adică poetul
să nu mai vadă tot ce vede acum? Dece să
facă „din aspre vijelii de ură, ziduri de'n-
tunerice”? Scopul poemului și al poetului
care scrie e oare să întunece, ori mai degrabă
să descopere și să lumineze în acele vremuri
de luptă chipulo amenilor, prin lumina
nouă de azi? De unde viscolirea aceasta inte-
rioară? Dece să ascundem luptele lui Doja
și mărșăviile grofilor, și să nu le desvăluim
în adevărata lor lumină?

Neconturarea clară și puternică a lui
Doja vine din această viziune prea largă,
prea împrăștiată și aş spune obiectivistă, asu-
pra istoriei. Dela faptele știute, în loc să ridi-
ce la mare strălucire oamenii care au existat,
care au luptat cu strășnicie pentru libertate,
în loc să zugrăvească viu fapte foarte concrete,
localizate în timp și spațiu, poetul descrie
un fel de prăpăd, adesea fără a ne da posibili-
tatea unei identificări precise a momentului
istoric și sfârșește la „tristele milenii”.

Petele de care vorbeam că tulbură fresca
întreagă și chipul eroului principal privesc
astfel concepția din care crește acest poem,
și ca o consecință, problemele de măiestrie
artistică. Dacă în totalitatea lui, poemul
cuprinde o imagine a unei răscoale care pe
alocurea se arată a fi a lui Doja, vedem
că firele poemului nu tind toate către
eroul principal — care trebuia să fie inima
luminată a faptelor povestite — ci se
împrăstie în părți și părți, eroul con-
fundându-se în masa de oameni revoltați,
cu foarte puține linii distincte.

Astfel, lipsa principală a poemului lui
Florea-Rariște ține de construcția între-
gului, din care trebuia să ridice, așa cum
ni-l arată istoria, chipul lui Doja și care
nu ne dă acest chip, ci doar unele elemente
frumoase, străbătute de căldură lirică, dar
neisbutind să închege o figură de neuitat,
un om viu.

Pe aceeași linie se poate vorbi de figurile
nemeșilor, ale episcopilor și ale vatafilor
grofești, care se perindă ca niște umbre
hidoase, perorând ori spârcolindu-se de

spaimă, dar rămânând niște umbre. Mai lim-
pede se conturează episcopul în fața Jude-
cății lui Doja, dar și aici prelatul ține
discursuri prea lungi, spunând lucruri cunos-
cute, banale și ca atare nu destul de utile
pentru zugrăvirea lipsei de caracter și a ură-
ciunii lui suslețești.

S'ar putea spune multe și în privința
formei și a limbajului acestui poem. Cele
peste două mii cinci sute de versuri sunt
scrise în acelaș ritm, în 11 și 12 silabe.
Nu numai că bătând acelaș pas, drumul
acesta lung e obositor, dar se pune problema
că anumite situații, scene, cer adesea un
anumit ritm. Sunt momente în poem, unde
acest ritm e potrivit. Dar altele, de un
mai accentuat dramatism, cer și un ritm
adecvat. În poemul lui Florea-Rariște totul
sună pe aceeași strună: și scrisoarea iobagi-
lor, ca și dărâmarea cetăților, și discursurile
eroilor ca și epilogul rostit de poet. Un ele-
ment sugestiv, realizat, îl constituie tonali-
tatea culorilor; poetul a intenționat să colo-
reze fresca în roșul răsmeriței; des în-
tâlnim expresii care sugerează această
atmosferă: vâlvoare, învâlvorat, vâlvătaie,
etc.

Pe de altă parte există, mai ales în acele
părți ale poemului care prezintă lungimi,
bătăi pe loc, expresii cu totul nepotrivite,
care nu spun nimic, despre care te întrebi
cum pot sta alături de versuri în adevăr
frumoase, scrise cu mult meșteșug și cunoa-
ștere a limbii. Iată astfel de expresii lipsite
de sens: „bătrânii moșnegi”, „frigul din
odao îi pătrunde'n gând”, „obrazul vested
de sbârcite șanțuri”, „un uitat ceaun cu
fierbinte forfot”, „deasupra zării mândrelor
înalturi”, „Doja'n fier și'n zale”, „dăl-
tuit călaro 'n carne de statuie”, „suișul
celor mai adânci urgii”, „rădăcina nostrului
ogor”. La acestea trebuie să adăugăm expresii
foarte „sonore”, dar care comunică puțin:
„vălmășag de flăcări, zbârnat de coarde,
geamă și durere, și potop și fum”, „furtu-
noase flăcări se răpăd către ceruri roșii —
lungi învâlvorate”, „aprigul prăpăd”, „va-
luri care fierb în clocot și tumult”, „Doja
vino vâlvătaie”, etc. etc. Sunt expresii
spicuite de ici de colo, din multele care îm-
pestrițează poemul, unele trădând o încli-
nare către versul întortochiat, formalist,
altele puse la întâmplare, pasă-mi-te pentru

crearea atmosferei, în realitate necerute de conținut.

Aceste însemnări privesc nu numai munca poetului și exigențele lui față de el însuși, ci și munca redacției „Almanahului Literar”. O mai bună orientare a poetului în privința felului cum trebuia pusă problema într'un poem despre Doja și în privința construcției poemului, precum și o mai mare grijă pentru amănunt, ar fi putut aduce în fața cititorilor o imagine în adevăr veridică, bogată, a răskoalei lui Doja, cu oameni vii cărora să le vedem chipurile și să le auzim glasurile și nu umbre care adesea devin numai niște simple și biete megafoane. Am fi putut vedea înălțându-se din elementele concrete ale imaginii poetice realizate, chipul eroului Doja, și poemul și-ar fi împlinit cu succes adevăratul lui scop, de a populariza această figură măreață a istoriei noastre.

„Problema măiestriei literare — spune criticul sovietic Papernâi într'un articol tradus și publicat chiar în Almanahul dela Cluj — este problema conștiinței artistice a scriitorului, a onestității sale față de sine însuși și față de cititori, a răspunderii pentru creația sa, pentru fiecare imagine, pentru fiecare cuvânt”.

Poemul ne dă în miile sale de versuri prea puțin pentru a înțelege în toată măreția ei figura lui Doja, lupta lui în fruntea iobăgimii; dar totodată vedește marile posibilități pe care le stăpânește poetul D. Florea-Rariște, indicând în același timp necesitatea unei atente și adânci revizuirii a poemului, care are toate șansele să devină o lucrare valoroasă.

Ioan Horea

NUVELELE LUI AUREL MARTIN *)

Pentru cititorii Almanahului Literar dela Timișoara, numele lui Aurel Martin și nuvelele recent apărute în volum, la E.S.P.L.A., sunt cunoștințe mai vechi, deoarece la „Scrisul Bănățean” tânărul scriitor își desfășoară ucenicia sa literară,

*) Aurel Martin, *Grânele*, E.S.P.L.A., 1953.

remarcându-se prin câteva schițe, povestiri și nuvele izbutite. Trei dintre cele mai reușite nuvele ale lui Aurel Martin: „Grânele”, „Pământ în luncă” și „Fântâna cu apă vie”, sunt strânse acum într'un singur volum, purtând titlul primei dintre ele.

Viața plină de clocot a satelor noastre de azi, chipurile impresionante ale țăranilor muncitori, educați și conduși de Partid, în luptă împotriva dușmanului de clasă și a apărătorilor lui oportuniști; felul cum țăranii muncitori biruie svârcolirile, uneltirile, sabotajul și crimele chiaburilor; nefermura dragoste a Partidului pentru oamenii simpli, exploatați de chiaburi și lupta pentru ridicarea exploataților la conștiința demnității lor umane, pentru smulgerea lor de sub influența chiaburilor și îndreptarea lor pe drumul gospodăriilor colective; desvoltarea ramurilor anexe din cadrul acestor gospodării, — iată aspecte ale vieții satelor înfățișate cu talent, în cele trei nuvele, de tânărul scriitor Aurel Martin. Interesul deosebit cu care cititorul urmărește aceste nuvele, izvorăște din faptul că, având un ochi ager și atent, autorul sesizează bogăția și complexitatea vieții satelor noastre și se străduiește s'o redea în imagini tipice și expresive.

În nuvela „Grânele”, lupta de clasă e prinsă în momentele cele mai ascuțite: „Viața Micinilor — ne spune autorul — tălăzuia asemenea unei mări în furtună. Dar la fel ca talazurile care se umflă, fac spumă dar stau pe loc, ea nu putea răzbi înainte”. În calea ei stăteau curmeziș chiaburi ca Jiva Nedici și Panin, ascunși în haine de „mijlocași”, care sub protecția fostului patron Vasile Nedelcu, ajuns președinte al Sfatului Popular, sabotează Statul sustrăgându-se colectărilor și săvârșesc nelegiuiri.

Ura președintelui față de noua orânduire și în același timp teama față de ea, demagogia lui searbădă în contrast cu realitatea faptelor, disprețul față de țăranii muncitori, legăturile tainice întreținute cu chiaburii, sunt elementele pe care autorul le îmbină cu meșteșug pentru a ne reda chipul josnic al dușmanului. Împotriva acestor putregaiuri luptă secretarul organizației de bază Mișa Sablici, ajutat de țăranimea cinstită a satului. În rândurile lor, se

înrolează când se întoarce din armată Dușan, un tânăr țaran energic, întreprinzător, atașat cu tot sufletul Partidului. De acțiunile lui hotărâte chiaburii încep în curând să se teamă. Dar ei nu renunță la luptă. Pentru a-și păstra poziția în sat, chiaburul Jiva Nedici e hotărât să facă compromisuri, pe care altădată nici nu le visa.

Chipurile unora din personajii se desvăluie cu multă limpezime în acțiunea complexă, cu episoade dinamice pe care o construiește autorul. Astfel Nedici apare ca un dușman viclean, periculos, care-și alege căi de a acționa potrivite cu omul cu care are de aface. Lui Mita, tatăl lui Dușan, țaran sărac dar ambițios și credul, îi propune încuscrirea. El speră să-l poată atrage astfel pe activul și intransigentul Dușan de partea lui. Dar toate urzelile și străduințele chiaburilor se dovedesc a fi zadarnice, iar în ciocnirea aceasta, autorul dă câteva elemente care ajută la caracterizarea lui Dușan. Acesta rămâne ferm, neclintit, intransigent, el iubește sincer pe Brenca, sora comunistului ucis de Bogoliub, fiul lui Nedici. Dușan știe că există o singură cale dreaptă spre fericire, — urmarea consecventă a liniei Partidului — și nu se abate cu niciun preț dela ea. Momentul când el ajunge responsabil cu colectările în sat ni-l arată ca pe un caracter care se desvoltă în cadrul îndeplinirii unor sarcini de răspundere. Acțiunile lui sunt acum mult mai hotărâte și el, împreună cu secretarul organizației de partid, revizuește cotele după dreptate, demascând pe falșii mijlocași Nedici și Panin. Aceasta duce la sporirea dramatismului, deoarece odată demascați, chiaburii se dedau la amenințări și crime.

Tocmai în astfel de momente se relevă talentul autorului care, prin faptele zugrăvite, sugerează cu claritate forța în ofensivă a comuniștilor, în fruntea elementelor celor mai înaintate din sat. Această forță se relevă în faptul că mulți dintre țarii momiți de chiaburi, încep să se deștepte. Vigilență — era cuvântul întâlnit des pe buzele membrilor de partid și a tuturor țarilor muncitori conștienți. Emoționant este zugrăvită desmeticirea tatălui lui Dușan, care abia acum începe să înțeleagă lucrurile. Imprejurările în care Mita se convinge de violența chiaburilor ne îndreptătesc să-l întrezărim pe acest

țaran cinstit înrolându-se în curând în gospodăria colectivă.

Păcat însă că autorul nu reușește să scoată suficient în relief ideea că toate acțiunile comuniștilor de aici au ca perspectivă de viitor înființarea gospodăriilor colective. Dacă ar fi insistat mai puternic asupra acestei idei, eroii pozitivi ai nuvelei: Dușan, Brenca, Sabici și alții, puteau fi mult mai bine reliefați, prin aceea că apărea însuși scopul înalt al luptei lor: viața fericită prin înfăptuirea socialismului. Mai mult vorbește în sat despre colectivă chiaburul Jiva Nedici decât membrii de partid și oamenii cinstiți ai satului. E drept că prin felul cum vorbește Jiva Nedici, autorul reușește să ne prezinte pe chiabur în toată urâtenia lui sufletească, desvăluindu-i intențiile de a se strecura în gospodăria colectivă și avertizând în acest fel pe țarii cinstiți, îndemnându-i la vigilență. Dar acest lucru nu e de ajuns. Perspectiva socialismului trebuie să apară în primul rând din zugrăvirea acțiunilor eroilor înaintați. Abia în ultimele rânduri ale nuvelei notează autorul că „gândurile lui Dușan sboară, stol, spre o zi nu prea îndepărtată, când în Micini vor răsări, ca în atâtea sate, alte zori... zorii colectivei!”

Dar acești „zori” ar fi apărut mai convingători dacă ar fi călăuzit și până acum acțiunile comuniștilor. Iată pentru ce Dușan, care, în caracterul lui, are foarte multe elemente menite să ni-l facă drag, care la începutul nuvelei ne apare ca un izvor de energie, un om capabil, bine definit, în timpul acțiunii se pierde în vâlmășagul faptelor, se scufundă ca o frunză în apă, pentruca apoi să reapară sporadic, cu forța pe care o are un om ca el și pe care i-ar fi confirmat-o perspectiva clară a scopului măreț pentru care lupta.

Lipsa de reliefare a eroilor pozitivi constituie o scădere importantă a nuvelei. Și figura Brencai e destul de palid prezentată. De unde la început, în mod ingenios autorul își propune să o prezinte drept o femeie dărză, care va lupta cot la cot cu iubitul ei, până la urmă Brenca rămâne o biată fată obișnuită — iubita lui Dușan — n'o vedem participând intens la viața satului și de aceea chipul ei e cenușiu, neexpresiv.

Cu mult mai multă adâncime a privit tânărul scriitor problema lămuririi țarilor

săraci. Deaceea, un merit al nuvelei îl constituie felul complex cum sunt redată trăsăturile țărânului sărăc și poziția sa în lupta de clasă în această perioadă. Jova, argat pe vremuri la Jiva Nedici, și Pera Stancov, argatul lui Panin, deși urâsc de moarte pe stăpânii lor, sunt încă înfricoșați și înrobiți acestora, — îi ajută la tănuirea averii și a grânelor. Dar încetul cu încetul, în urma activității Partidului în sat la Micini, frica lor începe să se spulbere, conștiința lor se limpezește și pașii li se îndreaptă pe linia indicată de Partid. Convingător este zăgăzuit momentul în care Pera Stancov se hotărăște să desvăluie mărșevile stăpânului său Panin, care-și ascunsese grânele în pivniță. Hotărîrea nu e luată în pripă și la întâmplare; cititorul se convinge că ea este determinată de schimbările ce s'au petrecut rând pe rând în conștiința argatului, și care dau posibilitate cititorului să aibe o clară înțelegere asupra înfruntării celor două lumi.

Tema aceasta a acțiunii dusă de Partid pentru a smulge de sub influența chiaburilor pe țărânii muncitori șovăelnici și a-i aduce alături de constructorii socialismului, este tratată cu multă iscusință de Aurel Martin și în nuvela „Pământ în luncă”.

Aici puternicul conflict de clasă din nuvelă determină cotituri hotărîtoare în soarta eroilor. Rămas de mic copil al nimănui, Trandafir slugărește ani de-arândul la chiaburul Gherasie Totolan, ajungând într-o totală dependență economică și morală față de stăpân.

Argatul acesta înapoiat, lipsit de orizont politic, hrănit zilnic cu mincinoase promisiuni chiaburești după care chiaburul îi va dărui „pământul din luncă”, ajunge un obsedat și în urma acestei obsesii îndură bătăi, chinuri morale și toate asupririle bestiale ale chiaburului. Sub vraja aceasta a pământului din luncă, chiaburul reușește cu o perfidie caracteristică exploatatorilor să-l țină o vreme pe Trandafir departe de toate transformările revoluționare care au avut loc în sat, ba mai mult, să-l facă dușmanul acestor transformări. Deaceea tânărul Trandafir privește cu ură și neîncredere pe cei care muncesc la gospodăria de Stat, văzând în ei dușmani: „Pe locu-

rile tale o să crească iarba cea blestemată”.

Profitând de credulitatea lui Trandafir, chiaburul știe ce să-l îndemne, să nu-și ceară leafa, să sară la bătaie împotriva celora dela gospodăria de stat, și, când are vreme, să meargă prin sat să afle ce se mai vorbește despre el.

Orbit de făgăduiala chiaburului, Trandafir le face pe toate, ajungând să rupă orice relație cu singurul său frate, Nicolae, muncitor la gospodăria de Stat. Dar Nicolae, împreună cu Ilenușa, fata pe care o iubea, împreună cu tatăl ei Ion Pușcașu, secretarul organizației de bază, cu secretarul organizației U.T.M. și alți oameni cinstiți din sat duc o permanentă acțiune pentru a-l lămuri pe Trandafir, pentru a-l face să înțeleagă că chiaburul îl minte și pentru a-i arăta calea spre o altă viață. Conflictul nuvelei ajunge la o mare intensitate. Trandafir începe să se sbuciume, pe deoparte orbit încă de mirajul pământului din luncă, pe de altă parte luminat de puterea dragostei pentru Ilenușa, de amintirea prietenilor din copilărie, care-l cheamă alături de minunatele realizări pe care le vede la gospodăria de Stat.

Frământările acestea ale lui Trandafir, manifestându-se în cadrul unei aprige lupte de clasă, nu sunt sarbede interiorizări psihologice, ci, fiind generate de relațiile lui sociale, servesc în chip fericit la conturarea figurii sale.

În cadrul acestei lupte, figura lui Trandafir ne apare profund umană. Evoluția lui nu e schematică și liniară. Ea urmează un drum greu și sinuos, rezolvându-se în condițiile luptei dintre chiabur și oamenii cinstiți ai satului, în cadrul luptei sbuciumate din propria conștiință a argatului. Deaceea ea este convingătoare, puternică și impresionantă pentru cititor. Chipul lui Trandafir ne apare ca acela al unei ființe vii, care se întrece în mod necesar atunci când păienjenii de pe ochii lui se destramă și lumea îi apare în față într-o lumină nouă, când viața îi indică drumul pe care au apucat mai demult adevărații lui prieteni. Trandafir părăsește pe chiabur și pleacă la gospodăria de Stat.

În „Fântâna cu apă vie”, autorul oglindește

un aspect din viața gospodăriilor colective și anume desvoltarea ramurilor anexe.

Scrisă la persoana întâia, într'un limbaj simplu, vioi, nuvela „Fântâna cu apă vie” captivează pe cititor dela primele rânduri; ea îți dă senzația că toate faptele se petrec acum pentru prima dată și că tu însuși, cititor, ești martor ocular al acestor întâmplări.

Intervențiile și comentariile povestitorului, participant el însuși la desfășurarea faptelor, dau nuvelei multă prospețime, dinamism și desmint astfel afirmația făcută într'un articol din „Scrișul Bănățean” (Nr. 1/1953) unde se spune că povestitorul „nu este un personaj strict necesar în economia nuvelei.”

Nuvela „Fântâna cu apă vie” istorisește o serie de fapte petrecute în satul unde un vechi comunist, sondașul Andrei, vine să-și petreacă concediul de odihnă. Povestirea la persoana întâia, îți cere să pornești alături de Andrei să vizitezi gospodăria colectivă, să te bucuri împreună cu el de succesele colectivizării și să te mănnești deasemenea, ca și el, atunci când găsește fântâna pentru udatul zarzavaturilor lăsată în paragină, iar zarzavaturile ofilite ca de bruma toamnei. Andrei e profund îndurerat de această situație și se hotărăște îndată să-și pună toate priceperea și abnegația sa, tot entuziasmul său de comunist pentru a schimba lucrurile. Cu multă iscusință comunistul Andrei strânge în jurul său o mână de utemiști și de țărani colectiviști și își închină zilele de odihnă reparării acestei fântâni în folosul gospodăriei colective.

Cu multă îngâmfare și dispreț privește această acțiune un alt personaj al nuvelei, Sincă, șeful ramurilor anexe, un tânăr cu oarecari însușiri, dar lăudăros, egoist și ambițios, care însă în fața frumuseții morale a lui Andrei ne apare meschin și josnic. Păcat însă că, la un moment dat, Sincă dispăre din nuvelă, și astfel nu mai știm nimic de soarta lui. Deasemenea nu ne apare limpede motivul pentru care el lasă atâta vreme fântâna în paragină.

În versiunea apărută în volum, autorul a încercat să îndrepte aceste lipsuri ale nuvelei manifestate în textul publicat în „Scrișul Bănățean”. Dar încercarea a rămas o simplă încercare. Dint'r-o comoditate unită cu o lipsă de experiență și cu o cunoaștere

limitată a vieții, autorul nu a adâncit munca în refacerea nuvelei; Sincă era chiar dela început un om lăudăros, dar se arăta muncitor, energic și capabil. Deci, cu toate defectele lui, el ni se apropia de suflet. Dar iată că el se transformă, ca prin minune, într'un om care frânează înflorirea gospodăriei. Dece? Autorul vrea să lămurească schimbarea lui Sincă, arătând că acesta se căsătorise cu fata chiaburului Milcu. Lucrul acesta e prezentat ca o bănuială a unuia dintre eroii nuvelei și rămâne simplă bănuială în tot cursul acțiunii. Astfel, dacă explicația poate fi justă, în principiu, — în nuvelă ea e prezentată simplist, lipită de acțiunii și de aceea neconvingătoare. Iată pentru ce însăși lupta de clasă apare ștearsă, sau mai bine zis nu apare de loc. Deasemenea din aceeași lipsă de aprofundare a vieții, autorul rezolvă soarta lui Sincă, — care rămânea nerezolvată în versiunea publicată anterior — printr'un epilog în care se spune în treacăt: „Acolo (în grădina colectivului n.n.) lucrează acum Aluniță, care a fost ales în locul lui Sincă”.

Ne reprezentând dușmanul de clasă, Aurel Martin este constrâns să minimalizeze și să limiteze importanța unor probleme esențiale ale vieții satelor, cum este aceea a alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare.

De aceea fapta muncitorului comunist Andrei Tăutu, — repararea fântâni — cu toate că e o faptă frumoasă, apare însă lipsită de o înaltă semnificație politică. Ea nu izbutește să sugereze decât vag și în aspect neesențiale problema alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare. Dacă dușmanul de clasă ar fi apărut în această nuvelă în toată ticăloșia lui, fără îndoială că autorul ar fi găsit rezolvarea firească a soartei lui Sincă, în raport cu atitudinea acestuia și a colectivizării față de dușman, putând crea astfel un puternic și emoționant conflict, de care nuvela de față nu prea are parte.

Limba folosită în aceste nuvele este expresivă și bogată în imagini, cuvintele exprimă în totul ideea operei literare. Provincialismele sunt întrebuințate cu cumpătare pentru a reliefa coloritul specific Banatului. Lipsa de abuz în această privință îl ferește pe autor de a cădea în naturalism lingvistic, în ale

cărui mreje cad adesea unii scriitori tineri.

Limbaajul personajilor îl ajută mult pe autor la conturarea lor. Într'un fel vorbesc oame-nii care au rămas tot timpul în limitele satului lor și într'alt fel vorbește muncitorul Andrei Tăutu, care a umblat mai mult prin lume și a cunoscut mai multe lucruri.

Totuși, în privința stilului, autorul trebuie să fie mai atent, să evite digresiunile și diluările fără rost, care îngreuiază desfășurarea acțiunii și scad dinamismul ei (mai ales în „Pământ în luncă”).

Cu mult talent autorul folosește cântecul popular în definirea eroilor și situațiilor. Cântecul acesta de pe buzele lui Trandafir din nuvela „Pământ în luncă”, exprimă ceea ce el avea pe suflet, tot dramatismul vieții sale:

Trandafir fecior de slugă
Toată viața la dârslugă
Te duseși cu coasa'n deal,
Cosiși iarbă și amar,
Te duseși cu coasa'n luncă
Și cosiși jale adâncă.

Deasemenea descrierile de natură în mijlocul cărora trăiesc eroii se integrează în mod organic în desfășurarea acțiunii, subliniind puternic atmosfera momentelor.

Dacă tânărul scriitor Aurel Martin va aprofunda mai mult realitatea vieții, dacă va sesiza mai atent specificul relațiilor dintre oameni, fără îndoială că-și va lichida astfel de lipsuri și va putea da opere noi, încă mai valoroase.

Autorul acestor nuvele are toate posibilitățile să realizeze cu succes acest lucru. Nuvelele sale o dovedesc. Se cere însă studiu mult, învățătură, — ca oricărui scriitor tânăr — începând cu marxism-leninismul și mergând până la problemele specifice meșteșugului literar. Dar și acestea pot fi obținute, însușite, devreme ce autorul însuși are conștiința clară a necesității învățaturii, a faptului că oamenii nu termină niciodată de învățat. Mărturisirea aceasta o face autorul prin intermediul unui erou al său, care, întrebat când isprăvește de aranjat grădina, răspunde:

„Niciodată, pentru că noi întotdeauna

avem ceva care trebuie adăugat... noi nu stăm pe loc”.

Și într'adevăr, în scrisul lui Aurel Martin, dela schifele de început până la volumul de față, se observă un progres remarcabil. Autorul a reușit să transmită cititorilor faptele și conținutul de viață al celor trei nuvele într'un stil vioi și colorat, conturând din ce în ce mai clar unele personaje și situații.

Ion Bălan

CÂNTÂND [PACEA *)

Era în August, acum doi ani. Sub cerul Berlinului liber, din sute de mii de piepturi, în optzeci de limbi ale pământului, a răsunat cântecul acesta:

Tineri din lumea 'ntreagă
Un măreț ideal făurim.
Tinerețea ni-e dragă,
Pentru pace, la luptă pornim.

Fiecare dintre miile de tineri veniți la Festivalul Tineretului și Studenților dela Berlin rostea în limba sa aceeași chemare puternică la viață, același înflăcărat jurământ de luptă pentru pace și libertate. Purtând în suflet imaginea țărilor lor unde încă mai sunt încătușate tinerețea și viața, tinerii greci, italieni, indieni, se întâlneau cu tinerii sovietici, veniți din țara care construiește comunismul, sau cu cei maghiari, polonezi, români, în ale căror patrii eliberate înflorește o nouă viață. Toți erau înfrățiți prin aceleași dorinți fierbinți, exprimate în cântecul atât de cunoscut:

Veniți din orice țară,
Război să n'avem iară,
Nu stați pe gânduri,
Intrați în rânduri,
Veniți în pas cu noi!

Autorul acestui cântec atât de drag tineretului lumii — cântec pe care-l vor cânta și în capitala patriei noastre, în August anul acesta tinerii din aproape o sută de

*) Lev Oșanin, *Tineri din lumea 'ntreagă*, Ed. Tineretului, 1953.

țări, fiecare în limba lui, — este poetul sovietic Lev Oșanin. Volumul său de poezii intitulat: „Tineri din lumea 'ntreagă“, apărut de curând în traducere românească în Editura Tineretului, cuprinde versuri și cântece pe care poetul sovietic le-a scris în timpul Festivalului Tineretului dela Budapesta, la care a participat ca delegat din partea țării sale.

Așa după cum o floare nu poate crește fără lumina și căldura binefăcătoare a soarelui, tot astfel tinerețea nu poate crește, înflori și crece decât în timp de pace. Și pentruca să-și reîmprospăteze mereu forțele în lupta sa hotărâtă pentru asigurarea păcii, pentru a mărturisi dorința sa fierbinte de pace, spre știința celor ce ar îndrăzni s'o amenințe, s'a întâlnit și se întâlnește floarea omenirii întregii, la Festivalul închinat prieteniei și păcii, la Budapesta, Berlin iar anul acesta la București.

Ideia aceasta că tinerețea trebuie să meargă mână'n mână cu pacea străbate ca un fir conducător întreg volumul de poezii și cântece al lui Lev Oșanin.

Lumina acestui gând de pace, căldura acestei dorințe a întregului tineret al lumii, pe care poetul sovietic le-a văzut înflorind în ochii, în sufletul atâtor sute și sute de mii de tineri cu prilejul Festivalului dela Budapesta, reies din fiecare din poeziile sau cântecele cuprinse în volum.

Impărțit în trei cicluri, volumul lui Lev Oșanin vorbește despre diferite fapte pe care poetul le-a cunoscut și trăit la Festival, („Optzeci de drapele“), înfățișează aspecte din viața și lupta tânărului stat de democrație populară, eliberat de armatele sovietice („Ungaria nouă“), iar ultimul ciclu de poezii prezintă diferite aspecte ale luptei pentru pace dusă de tinerii de pe întreg pământul („Suntem pentru pace“).

În prima pagină a volumului de versuri al lui Lev Oșanin te întâmpină acel imn al tineretului din lumea întreagă, despre care vorbeam mai sus. Acest fapt nu e deloc întâmplător. Imnul acesta reprezintă un punct de plecare pentru poeziile care urmează, — un fel de sinteză a ideilor tratate în diferite chipuri în celelalte poezii. Dealungul volumului, poetul reia și dezvoltă ideile cuprinse în acest imn.

Un eveniment ca Festivalul Tineretului

oferă desigur oricărui tânăr participant posibilitatea să cunoască și să vadă numeroși tineri, să participe la nenumărate manifestări tinerești — concerte, întâlniri, serbări, jocuri, ședințe — să cunoască fapte, care de care mai variate, care-l încântă, și în același timp îi dau prilejul să devină mai conștient de rolul său în marea luptă a întregului tineret pentru pace.

Pentru un poet, Festivalul constituie în același timp un minunat prilej de a cunoaște oameni și fapte de viață foarte variate, care îi pot servi drept surse de inspirație pentru versurile sale. Cunoșcând și inspirându-se din bogăția de fapte și întâmplări dela Festival, Lev Oșanin a dat un ciclu de poezii și cântece care impresionează prin varietatea lor și transmit cititorului emoția pe care o simte orice participant la o asemenea măreață manifestare a tineretului lumii.

Citind oricare dintre poeziile sau cântecele cuprinse în acest volum, cititorul descoperă pe poetul sovietic, pe omul sovietic iubitor de pace și de libertate, pe acela al cărui popor constituie pavăza și garanția păcii în lume. Lev Oșanin n'a văzut pentru prima dată capitala Ungariei cu prilejul Festivalului. El o văzuse mai înainte, în 1945, când luptase pentru eliberarea ei, în rândurile armatei sovietice:

Eu prin Ungaria am umblat
Prin patruzeci și cinci, soldat.
Cu-automatul, de dușmani
Pământul ei l-am curățat.

Din fiecare poezie sau cântec se degajă puternica dragoste a omului sovietic pentru libertate, pentru pacea pe care a apărut-o cu prețul a nenumărate jertfe. Vorbind de înfloritorul aspect al Budapestei noi, poetul sovietic, care a luptat el însuși pentru eliberarea ei, amintește de jertfa tovarășilor săi de arme căzuți în fața Budapestei:

Budapesta
E-un mândru oraș.
Fericirii de-acum, temelie i-a stat
Sânge cald de sovietici ostași.

Deaceia, oricare vers în care vorbește despre pace sau cheamă la luptă pentru apărarea păcii, sună ca o vorbă hotărâtă

a omului care știe să prețuiască pacea. Și știe să o prețuiască pentru că omul acesta, mai mult decât oricare altul, a luptat din greu pentru ea, a dat jertfe mari și este cel mai doritor, cel mai interesat în menținerea păcii, atât pentru el cât și pentru alți tineri, care nu au trecut prin aceleași grele încercări.

Spuneam că poeziile cuprinse în acest volum sunt variate și surprind multe aspecte ale unei manifestații tinerești la care participă tineri din optzeci de țări ale lumii. Fie că vorbește de un concert dat de artiști sovietici sau indieni, fie de o manifestație la care participă

„Fata neagră'n rochie albă, Doris Grey“, de un dans chinezesc sau de o întâlnire a unui tânăr partizan grec cu un american — poetul sovietic vorbește despre pace.

Pornind dela diferite fapte de viață, el știe să sesizeze esențialul și să reliefeze ceea ce a constituit scopul întâlnirilor dela Festival — lupta pentru pace.

Astfel, în „Primul concert“, poetul înfățișează dragostea tinerilor din toate țările pentru solii Țării Sovietice, pentru comsomoșiști, și admirația lor pentru neîntrecuta artă sovietică. Nerăbdarea miilor de tineri care voiau să intre în sala de concert, ca și felul în care ei ascultau și priveau pe artiștii sovietici:

Și le sorbeau cuvântul,
Rostit în graiul nostru, cam ciudat
Pentru atâți din cei ce-ascultă cântul.

Îl face pe poet să se simtă mândru de faptul că tinerii din celelalte țări au prilejul să-și dea seama că țara sa cu astfel de „cânturi fără seamăn“, este în fruntea luptei pentru Pace. Iar întrebarea:

— Ce-i de făcut — anume,
Ca ale noastre cânturi
Tot astfel să răsunе?

pe care i-o pune o tânără maghiară în timp ce asculta concertul sovietic, este de fapt întrebarea pe care și-o pune fiecare tânăr ce se afla atunci în sala de concert, era întrebarea pentru care se întâlniseră la Festival și căreia voiau să-i găsească răspuns tinerii din toate colțurile pământului.

În „Dansul cu tamburine“ al tinerilor chinezi veniți la Festival, poetul recunoaște

laolaltă cu ceilalți tineri, lupta poporului chinez pentru eliberare:

Răsună tobele. Și'n fața mea
Pământul Chinei văd, de sânge ud.
Pe 'ntregul glob popoarele aud
Vuind măreț victoriile Chinei.

La Festival, tineri din toate țările s'au împrietenit, și în semn de dragoste și prietenie unii au dăruit celorlalți diferite obiecte, diferite lucruri pentru a-și aminti mereu de zilele petrecute aici. Deși adesea nu puteau să se înțeleagă prin vorbe, necunoscându-și graiul, ei își transmiteau simpatia și dragostea prin zâmbete de bucurie sau prin cântece și jocuri — iar inimile lor se înțelegeau chiar mai repede decât prin cuvinte, pentru că dorința și felul fiecăruia era unul și același. Prietenii care s'au legat între tinerii chinezi și ruși, azerbaidjeni și francezi, italieni și bulgari, au rămas de neuitat și imaginea prietenului cunoscut la Festival a rămas neștersă în inima fiecărui tânăr.

În poezia „Studentele“, Lev Oșanin arată cum se încheagă o prietenie strânsă între o studentă sovietică și una hindusă. Amândouă trăiesc în Sud, ne spune poetul, și felul lor de viață ar trebui să se asemene ca și chipurile lor:

Amândouă oacheșe sunteți;
Amândouă
— ar trebui 'mpreună,
Să 'nvățați cu-aceiași profesori,
Să petreceți serile cu lună
Printre prieteni, prietene și flori.

Pornind dela această apropiere dintre cele două fete, poetul se folosește de o antiteză pentru a arăta contrastul dintre felul lor de trai, contrast datorit condițiilor diferite de viață pe care regimurile politice din țările lor le-au creat. Ele trăiesc în două lumi complet diferite. Hindusa duce o viață grea, căutând să descopere singură adevărul pe care i l-au ascuns școlile și dascălii dușmani poporului său:

Dar ce dânsii nu voiau să-i spună
Singură,
studenta a'nvățat.

Și înfruntând greutatea pe care regimul capitalist-colonial din țara sa i le-a pus

în cale, tânăra studentă indiană a venit totuși la întâlnirea cu întreg tineretul lumii, dorind mai ales să-i cunoască pe tinerii sovietici:

Însă tu'nădrăznind pe drumu-acesta,
Ai voit să vii cu orice preț
Ca la Festival,
în Budapesta
Să 'ntâlnești un tineret măreț.

Aici tânăra hindusă întâlnește pe o tânără azerbaidjană; și deși nu se pot înțelege prin cuvinte, ele găseseră o altă cale mai directă și mai ușoară: își vorbesc prin cântece. Fiecare cântă câte un cântec din patria sa. Dar cântecele lor sunt deosebite: pe când, în cântecul său vesel, tânăra azerbaidjană exprimă bucuria și fericirea tinerilor din țara sa, cântecul hindusei e trist și plin de dor: el vorbește de jalea poporului său asuprit; în el vibrează dorul după libertate și printre cuvintele neînțelese pentru tânăra sovietică, ea rostește un nume drag amândorura: numele unuia din conducătorii și învățătorii iubiți ai omenirii muncitoare — numele lui Lenin — și astfel fetele s'au înțeles, inimile li s'au înfrățit.

În „Evantaiul chinezesc” este înfățișat același sentiment al împrietenirii prin cântec a doi tineri: unul sovietic iar celălalt chinez. În semn de prietenie, cei doi și-au dăruit la despărțire unul altuia câte un obiect. Sovieticul îi dăruiește prietenului său un caet de cântece, iar chinezul ceva care păstrează specificul locurilor și al oamenilor de unde venea: un evantai, pe care era scris un cântec rusesc. Poetul a arătat aici trainica prietenie dintre poporul rus și cel chinez, bazată pe același țel comun: menținerea păcii.

În strofa a doua a imnului care deschide volumul de poezii și cântece al lui Lev Oșanin, este arătată dragostea și căldura cu care tinerii participanți la Festival cinstesc amintirea celor căzuți în lupta grea pentru libertate și pentru pace. Ideia aceasta este reluată și dezvoltată în volum în câteva poezii.

Astfel, în „Focul nostru”, această idee este artistic redată în cadrul unui minunat peisaj nocturn al Budapestei din zilele Festivalului.

Privirea poetului cuprinde aspectul măreț

și larg al împrejurimilor, îmbrățișează locurile și țărilor de unde au venit tinerii la Festival:

Pe culme, vâlvătăi aruncă focul,
Domol în vale curge Dunărea.
În vaste depărtări străbate ochiul;
Bătrânii Alpi poartă căciuli de nea,
Deasupra Greciei e-o pâclă grea.

Peisagiul se restrânge apoi spre:

„Locul întâlnirilor de seară”,

unde tinerii din optzeci de țări cântă, joacă și învață să se cunoască. Dar, deodată, în mijlocul acestei veselii răsună glasul unui tânăr spaniol, care amintește tuturor de cei căzuți:

Al căror răs și cântec s'a curmat.

E un moment emoționant, în care fiecare își dă seama că lupta pentru pace nu e ușoară, că ea a cerut adesea jertfe mari, dar emoția se transformă într-o hotărâre de neînfrânt — care crește mereu în inima fiecăruia — hotărâre de a lupta mai departe pentru a nu fi mai prejos decât cei căzuți.

Pornind dela un peisaj măreț dar liniștit, poetul reia aceleași elemente de natură, de data aceasta îmbogățite de frământarea tinerilor care sunt gata de luptă, și peisajul apare mai larg și mai viu, însuflețit de prezența omului:

Și viu e muntele...

Sub stele, fără frică
Dârz, tineretul lumii se ridică.

Avântul tineresc, încrederea și optimismul puternic, mobilizator, care încununează finalul tuturor poeziilor din acest volum, vibrează în versuri ca acestea:

Suntem de neînfrânt
când mergem împreună.
Privește cât suntem de mulți:
Câți stropi de apă Dunărea adună.
Cât stele 'n cer
și cât pietriș în munți.

Traducerea bună face ca poezia să transmită din plin cititorului bogăția sentimentului, intensitatea lui. Dar unele poezii din acest volum pierd din frumusețe printr-o traducere greoaie și nereușită, prin exprimări

care scad și distrag atenția cititorului, ba uneori îi provoacă chiar nemulțumiri. O astfel de poezie este „Schia”, unde se înfățișează întâlnirea emoționantă dintre un tânăr grec, cărunt la douăzeci de ani, și unul american. În urma acestei întâlniri, americanul își dă seama că n'a făcut nimic pentru a-și ajuta prietenul, că el n'a luptat, — și ia hotărârea fermă de a deveni un luptător conștient și activ pentru cauza comună și dreaptă a întregului tineret, — pentru pace. Dar această poezie nu-i apare cititorului în toată plinătatea și complexitatea sentimentelor ce le cuprind, din cauza unei slabe traduceri. De exemplu, în momentul când tânărul grec arată americanului schia care i-a rănit pieptul și-l întreabă pe acesta:

Să-mi spui, ceru privirea-i arzătoare,
Cine-a făcut obuzul ăsta oare?

moment emoționant, în care te-ai aștepta ca americanul să se pătrundă de cuvintele grecului, traducătorul nostru spune că americanul se simte: „cam prost, cam luat la vale!”

În primul ciclu al volumului, Lev Oșanin cântă în versuri, diferite aspecte și momente dela Festival. El înfățișează în imagini bogate, exprimate limpede și simplu, cântecele, jocurile și prietenii dela Festival. În „Întoarcerea dela Festival”, poetul sovietic urmărește pe tinerii lângă care a stat și a cântat, la Budapesta, și după ce s'a terminat această grandioasă manifestație a tinerețului. Momentul întoarcerii acestor tineri în țara lor este arătat în poezia mai sus citată printr'un procedeu des folosit de poet, și anume contrastul. Arătând entuziasmul și bucuria cu care sunt primite la întoarcere delegațiile tineretului din Uniunea Sovietică și din țările de democrație populară, poetul descrie amănunțit primirea sălbatecă pe care o fac polițiștii din țările capitaliste tinerilor înapoiți dela Festival:

Nici flori și nici prieteni!
Pe cheiul natal
Polițiști... arestări...
un șignal...

Cu ironie ascuțită și cu sarcasm Lev Oșanin se întreabă în partea a 2-a a poeziei:

oare pentru ce sunt astfel tratați tinerii
delegați la Festivalul dela Budapesta:

Cu război îngrozit-au
copii 'n orașe?
Încărcat-au corăbii
cu puști ucigașe?

Și din această poezie se degajă un suflu de optimism și de încredere în cauza dreaptă a păcii, pe care tinerii din țările capitaliste o vor susține și o vor apăra cu hotărâre.

Poeziile și cântecele celui de al 2-lea ciclu al volumului lui Lev Oșanin sunt închinatelor țării pe pământul căreia s'a ținut Festivalul.

Pe tot întinsul Ungariei te întâmpină schimbarea oamenilor și a naturii, asupra căreia omul nou a devenit stăpân:

În zări Debreținul...
Pe câmpuri verdeată.
Zărești S.M.T.-uri
Și iazuri cu pește,
Și'n toată Ungaria, noua ei viață“

Poporul maghiar, după exemplul sovietic pornește să construiască o viață nouă: înfloresc cooperativele agricole în pustele altădată fărâmițate în mici gospodării individuale, iar tinerii participă prin munca lor la toate acțiunile construirii socialismului:

În această casă se adună,
Discutând mereu de viitor
Din întreaga pustă,
împreună,
Vreo treizeci de fete și feciori.
Fac proiecte. Tinerii iau seama
Câte sunt în sat de construit.

Oamenii aceștia eliberați își croiesc soarta singuri, participând la viața politică a țării, trimițându-și reprezentanții în parlamentul Republicii lor. În „Am fost la Părlament” — poetul arată cât de mult l-a impresionat această adunare a reprezentanților masselor:

Vorbește-un sudor dela fabrica „Csepel”,
Vorbește mincerul bătrân dela Pecs,
Țăranca 'n a cărei pruncie fu noapte...

Aceasta s'a putut petrece deoarece:

Stăpânii de drept ai Ungariei—oameni
Cu dreptul la muncă și la învățat...

au devenit liberi numai datorită ajutorului pe care Stalin și poporul sovietic l-au

acordat Ungariei — azi luptătoare activă pentru pace, dușmană înverșunată a războiului și a uneltelor războiului.

Volumul de versuri și cântece ale lui Lev Oșanin se încheie cu un ultim ciclu, intitulat: „Suntem pentru pace”, și cuprinzând poezii în care poetul cântă dorința fierbinte a popoarelor lumii pentru pace.

Poezii ca: „Ostașilor Coreeni”, „Trenul cu arme”, sau „Lui Howard Fast”, vorbesc despre luptători neînfricați pentru pace, eroi ai popoarelor lumii care luptă pentru o viață mai bună.

Fiecare din aceste poezii este străbătută de dragostea omului sovietic pentru eroii luptători și de ură față de mârșavii ațățători la război. Poetul are cuvinte de îmbărbătare pentru luptătorul Howard Fast, căruia i se adresează astfel:

Asemenea ție, în Patria mea
Atâți oameni simpli luptară.
Nici glonțul, nici focul nu-i înfricoșă
Oricând erau gata să moară!

Tovarășe poet, în lupta-ți cea grea
Măreția lor faptă drept pildă să-ți stea.

Volumul de versuri al lui Lev Oșanin, apărut în „Editura Tineretului”, închinat tinereții și păcii, cuprinde versuri realizate la un înalt nivel artistic.

Cu o tematică bogată, pornind totdeauna dela fapte reale, având ca izvor de inspirație viața însăși cu problemele ei arzătoare, poezia lui Oșanin e o poezie mobilizatoare, agitatorică și totodată un model de măiestrie artistică. Folosind imagini semnificative, pline de miez și redându-le într-o formă simplă, poezia sa a devenit foarte populară, iar cântecele sale constituie un model pentru poezii noastre care vor participa la Festivalul dela București și vor scrie despre tineret și despre Festival.

G. Tudorică

DESPRE VIAȚA STUDENȚILOR SOVIETICI*)

Cititorul nostru s'a obișnuit de mult să găsească în romanele sovietice aspectele cele mai semnificative ale vieții constructo-

*) Iurii Trifonov, *Studentii*, Ed. Tineretului, 1953.

rilor comunismului. A urmărit cu ardoare efortul depus pentru construirea într'un timp record a conductei de petrol despre care e vorba în „Departee de Moscova”, l-a însoțit în avântul său creator pe Tutarinov, Cavaler al „Stelei de aur” din romanul lui Babaevschi, a suferit alături de Avdotia în „Secerișul” și s'a bucurat când cei doi soți s'au regăsit unul pe altul în efortul pentru redresarea colhozului.

Un sentiment de mare bucurie încearcă și cititorul care urmărește romanul „Studentii” al lui Iurii Trifonov. Primele pagini chiar, le parcurge cu curiozitatea omului care-și aduce aminte cu duioșie de anii în care el însuși era student, de vremea în care se plămădeau în el — și în mulți ca el — viața de mai târziu.

Auzisem ceva despre studențimea sovietică — nu prea multe. Din romanul lui Iurii Trifonov mi-a rămas o imagine complexă și bogată asupra unei vieți studențești, cu totul deosebite de cea pe care o cunoșteam în țara noastră, în anii când mi-am făcut studenția.

Subiectul lui Iurii Trifonov se poate schița foarte ușor (aceasta este una din marile calități ale romanelor sovietice). Vadim, proaspăt demobilizat, se înscrie la Institutul Pedagogic. El vrea să fie profesor ca și tatăl său, care căzuse eroic în Marele Război pentru Apărarea Patriei. La Institut, se îndrăgostește de o fată superficială și neserioasă, Lena, cu care nu se poate înțelege până la urmă... Vadim, om cu preocupări serioase, are să găsească în Olga ceeace zadarnic își închipuise că va găsi la Lena Medovskaia. Cartea e axată pe argumentația, foarte bine încheagată, adusă în sprijinul principiilor comuniste ale lui Vadim Belov.

Dela bun început, cititorul întrevede o mare luptă, încununată cu o mare fericire pentru Vadim Belov. Primii doi ani de studenție trec repede (poate că ar fi necesitat, dealtfel, ca să insiste ceva mai mult asupra acestor doi ani), în luptă cu greutățile studiului, cu lipsa lui de obișnuință în studenție. În ființa lui Vadim mai dăinuie încă viața de război, frontul, luptele, amintirea drumului până la Elba și Port-Arthur pe care

l-a străbătut. Vadim se integrează încet în sgomotoasă viață studențească, în rândurile tineretului proaspăt absolvent al liceelor... iar în anul III vine dragostea — întâlnirile cu Lena, plimbările, întrebările și nesiguranța chinuitoare dinaintea mărturisirii... Lena e o fată foarte frumoasă, unicul copil al lui Medovschi, mai întâi șef la o mare uzină și apoi directorul alteia. Lena e „steaua” Institutului, fiecare ar fi bucuros să aibe dela dânsa măcar o strângere de mână mai afectuoasă... iar Vadim este alesul între aleși.

Curând însă, Vadim va înțelege cu ce om are de a face. Suferă, dar se regăsește curând; de fapt, își dăduse seama că se înșelase în așteptările lui. În plus, problemele vieții studențești nu-i dau răgaz. Din atitudinea față de ele se degajează caracterul oamenilor, făcându-ni-i dragi pe cei ca Belov, Lagodenco și Andrei, studenți de o înaltă principialitate comunistă și dezaprobăm, odată cu scriitorul, oameni ca Serghei Palavin sau Lena Medovskaia. În fond, romanul se azează pe ciocnirea acestor caractere. Asistăm la lupta pentru biruința caracterelor înaintate, pentru metode mereu noi și mereu superioare în universitate.

Conflictul începe prin ciocnirea dintre studentul Lagodenco, un viteaz marinăruș, cu sufletul limpede și deschis ca oglinda apei și profesorul de literatură rusă Cozelschi. El i-a spus profesorului Cozelschi că e un ignorant și un tipicar, că nu iubește literatura și în special cea sovietică. Bineînțeles era o mare greșeală, izvorită din caracterul uneori brutal și din mândria exagerată a lui Lagodenco. El se alege cu „muștrare” din partea organizației comsomoliste. În acea adunare însă se limpezesc caracterele, iese în relief demagogia lui Serghei Palavin, care-l „apără” pe Cozelschi, după ce înainte îi spusese lui Belov numai lucruri rele despre profesor. Care e intenția lui Palavin se va vedea mai târziu, atunci când totul se va lămuri...

Cine e Serghei Palavin? Scriitorul descoperă rând pe rând trăsăturile sufletului său. Un ambițios, un îngâmfat, un om care, folosind unele aptitudini ale sale — în special ușurința cu care își însușește materialul — vrea să strălucească prin orice mijloace. E indignat când i se răpește ocazia

de a „face praf” referatul unei colege, spune tuturor, pozând, că scrie o nuvelă foarte interesantă și se muncește ca în jurul lui să se creeze o atmosferă specială... Se luptă să pună mâna pe bursa specială și nu pregetă să „fure ideile altuia, ale unui aspirant, pentru a le folosi în lucrarea sa despre dramaturgia lui Turgheniev, idei care fac să i se publice lucrarea în primul buletin scos de societatea științifică studențească. Scriitorul știe să țină deschis interesul cititorului, opunând unor elemente corupte ca Serghei Palavin, pe oameni ca: Vadim Belov, Andrei Sarîh și Spartac. Când e vorba să muncească — de pildă, la conducerea cercului literar al unei uzine — Serghei se grăbește să se dea la o parte, dar Andrei și Vadim, între care se cimentează o minunată prietenie comunistă, se angajează cu entuziasm în această muncă, descoperind în ea un câmp bogat de activitate. Prietenia aceasta o compară firesc cititorul cu „prietenia” dintre Serghei și Vadim... Nebazată pe înțelegere reciprocă, prietenia aceasta se destramă ca fumul, din pricina lui Serghei care e mereu „supărat” de caracterul ferm al lui Vadim Belov.

O mare calitate a unui prozator constă în arta construcției. El are în față viața: bogată, clocotitoare, complexă, plină de surprize. Aceste trăsături ale vieții trebuie să rezulte din carte. Și, evident, trebuie să reiasă concluzia, mesajul de idei pe care scriitorul vrea să le transmită cititorului. În lumina acestei concluzii, scriitorul își desfășoară demonstrația în toată bogăția argumentelor sale. În fond, e o muncă quasi-științifică, în care logica joacă un rol de frunte, cu singura deosebire — esențială — că artistul operează cu tablouri de viață, cu imagini. Când termină lectura romanului „Studenții”, rămâi cu convingerea că autorul și-a realizat cu desăvârșire demonstrația, iar concluzia se desprinde logic și definitiv în viața oamenilor sovietici, indiferent de locul unde ea se desfășoară. Ceeace biruie până la urmă, este caracterul cinstit, demn, înălțător al comunistului. În felul acesta, oglindirea vieții în roman capătă forță educatoare.

Cu deosebire îndemănare și cu talent a urmărit scriitorul dificila sarcină de a rezolva conflictul cărții sale. Cu meticulo-

zitate — dar frumos și bogat — ni se prezintă destrămarea „prieteniei” dintre Serghei și Vadim și în același timp, cimentarea legăturii dintre Vadim și Andrei, cum se risipește dragostea lui Vadim pentru Lena, dragoste șubredă pentru că ea pornise la Vadim din simpla atracție pe care-o simțea pentru Lena, iar la Lena dela faptul că Vadim era „interesant”... Când însă Lena găsește altceva și mai interesant, de pildă aparențele din ce în ce mai pronunțate de succes ale lui Serghei, dragostea dintre Vadim și Lena, între care era vădită nepotrivirea de principii, se stinge. Din ea rămâne numai urma unei neliniști, și oboseală, plictis... Stingerea acestei legături, face în mod firesc pe Lena să se îndrepte spre Serghei, iar Vadim spre Olea, sora lui Andrei, o fată cu suflul limpede și deschis.

Curând cerul lui Palavin se întuneacă, deși pe el apăruse o stea nouă: Lena. Serghei Palavin a luat patru la literatură rusă și aceasta — spune el — numai pentru că nesuferitul Vadim a refuzat să-i trimită o fițuică! Drept răzbunare, Serghei „uită” să-i telefoneze medicinistei Valia, că mama lui Vadim e grav bolnavă tocmai în spitalul unde lucra tânăra studentă. Cititorul dobândește încă o confirmare a caracterului lui Serghei: nuvela la care acesta lucrase atâtea vreme se dovedește nerealizată; autorul ei e lipsit de talent. In plus, la Leningrad, la o consfătuire științifică, studențească, e trimis Andrei și nu Palavin. Iar Valia îi destăinuie lui Vadim cum același Serghei, după ce i-a mărturisit în fel și chip dragostea, și-a bătut joc de sentimentele ei, și pe urmă s'a îndepărtat de ea cu dispreț. Iși satisfăcuse egoismul și-i era destul. Vadim, care crescuse de mic împreună cu Serghei, simte dintr'o dată dece nu l-a simpatizat cu adevărat încă de când se cunoscuseră. Iar atitudinea față de Valia e în fond asemănătoare cu cea față de profesorul Cozelschi. Acesta a fost ponegriț de multe ori de către Palavin, dar în conflictul cu Lagodenco l-a apărat. De ce? Pentru că Serghei avea nevoie de Cozelschi ca să câștige o bursă. Când Cozelschi e supus unui consiliu științific și pe urmă destituit, Serghei voiește să se rependă la el și să-l învinuiască exact de ceea ce combătuse înainte, când îi luase apărarea. Nu, un asemenea prieten, Vadim Belov nu

poate să aibă. Ar fi o atitudine necom-somolistă ca să tacă... Are să spună tot, tot, de când era copil și până acum. Și spune. Pentru că Palavin vrea să intre în partid... Dar ar fi spus-o oricum; îl sugrumase tăcerea la care fusese silit de situația sa de „prieten din copilărie”. Palavin trebuia să se îndrepte. Caracterul său trebuia să devină altul. „Tu ai fost nemernic pe sfert și ticălos două treimi”, îi spune Vadim... „Tu nu ai săvârșit nimic ilegal... ai știut să te oprești totdeauna la o anumită limită. E greu să te strângă cineva cu ușa”.

Cu toate acestea, biroul de Comsomol a reușit să-l strângă cu ușa. Și numai Lena Medovskaia plânge, numai ea este de acord cu Serghei... Cititorul e lămurit acum de ce. A aflat cum a fost crescut Serghei în familia sa mic-burgheză și cum la fel a fost răsfățată Lena de mama ei. Intr'o altă societate, acești oameni ar fi devenit niște ticăloși, în societatea sovietică însă, ei trebuie să devină oameni noi, sănătoși și cinstiți. Nu depinde numai de ei acest lucru, ci colectivul întreg este răspunzător. De aceea colectivul nici nu-l alungă pe Serghei, ci îl pedepsește, dar îi crează toate condițiile de îndreptare. Acest fapt dovedește că „viața personală” nu poate să nu se desfășoare după principiile generale ale vieții și societății tuturor oamenilor sovietici; nu se poate creia o ruptură între individ și societatea din care face parte.

Numai acest lucru dacă era dovedit de cartea lui Trifonov, și ar fi fost o mare cucerire. Dar ceea ce se mai remarcă este acel specific al vieții studențești sovietice, îmbinarea muncii studențești cu munca obștească, frumusețea vieții lipsită de griji materiale pe care o duc studenții sovietici, preocupările lor să ajungă adevărați oameni de știință, educatori, oameni politici. Ei știu că nu poți fi nici om de știință, nici educator, nici constructor al vieții noi dacă nu ești în același timp un om politic, pătruns de principiile comuniste. Nici în dragoste, nici în relațiile personale de prietenie, nu pot fi neglijate aceste principii. Dacă sunt neglijate, atât dragostea cât și prietenia nu se bazează pe nimic și se spulberă fără cea mai mică dificultate...

Ai o mare satisfacție când o carte îți redă

imaginea vieții în toată complexitatea ei. Iar o carte despre viața tineretului studios din Uniunea Sovietică e cu atât mai interesantă. Pe Vadim îl iubești; ți-e drag pentru caracterul său frumos, pentru activitatea sa, pentru marea sa forță... Cu un om ca Vadim viața e plăcută și în primul rând sigură. E în el ceva din trănicia granitului. Chipul minunatului om sovietic se completează în felul cum au fost realizate alte personaje ca Piotr Lagodenco, omul cu suflet deschis, care nu cunoaște compromis, sau ca Andrei Sarih, studentul capabil, sânguinos, destoinic și modest, atât de modest încât tot ceea ce face el e aproape de neobservat. Dar Andrei are în el toată puritatea unui adevărat comunist. În plus, Spartac Galustian, cel totdeauna preocupat de probleme comsomoliste e bun până la dăruire și e dreptatea intruchipată.

Romanul ar fi câștigat dacă aducea și un tip de fată opus Lenei Medovskaia, realizat cu forța cu care e zugrăvit personajul Lena. Este drept că există schițate în roman chipuri de acest fel — de pildă Nina Fochina. Dar autorul ne-o face oarecum displăcută, iar Raia Volcova, viitoarea soție a lui Lagodenco, deși apropiată cititorului are un rol prea mic în acțiune. Olee, fata care va câștiga dragostea lui Vadim, e uneori mai mult o fetișcană drăgălașă și inteligență, decât un tip complex, realizat cu multă forță artistică. Dacă în privința Lenei autorul a reușit pe deplin și caracterul ei ți se imprimă în memorie prin opoziție cu caracterul lui Vadim, totodată cititorul se întreabă de ce această opoziție nu e realizată de scriitor între Lena și o altă fată, să zicem pe măsura lui Vadim, a lui Andrei sau Spartac.

„Studentii“ e o lectură plăcută, deosebit de atrăgătoare, instructivă dela început până la sfârșit. Pentru tineretul nostru studios, lectura ei și mai ales învățămintele pe care le poți trage din ea sunt cu deosebire prețioase. Cu atât mai mult cu cât astăzi, în facultățile noastre, problemele educației comuniste a studenților sunt la ordinea zilei.

Dumitru Mircea

FORȚA VIEȚII NOI *)

...„Uzina era într-o stare de plâns; în retragere, japonezii distruseseră motoarele. După 15 August 1945, (data capitulării Japoniei, — n.n.) când Japonezii capitulară, locurile acestea fuseseră ocupate de gomindaniști, care deschiseseră stăvilarul turbinei și lăsară apa să inunde toate mașinile. Motoarele se prefăcuseră în sloiuri de gheață. Stația de transformatori, aflată pe malul râului, ceva mai departe de hidrocentrală, avusese și mai mult de suferit; druggii de oțel și izolatoarele zăceau aruncate claie peste grămadă, iar șuruburile, firele electrice, plăcile de fier și celelalte materiale erau împrăștiate în toate părțile. Cele patru mari transformatoare nu mai funcționau de mult. Toată uzina se prefăcea parcă într'un depozit de fiare vechi“.

Acest tablou sumbru — cu care începe romanul „Forța Motrice“ al scriitorului chinez Tao Min — sugerează cititorului o stare de lucruri obișnuite: pe unde au trecut, cotropitorii japonezi și bandiții gomindaniști au distrus cu egală furie uzinele Chinei, pentru ca ele să nu poată fi folosite de popor în munca de construcție a unei vieți libere și fericite.

Va rămâne oare hidrocentrala în starea jalnică în care se află acum sau, dimpotrivă, va reîncepe să funcționeze din plin, să trimită din nou mii și mii de kilovați orașelor și satelor? se întreabă pe drept cuvânt cititorul. Dar iată că apar muncitorii, acei care au dat viață uzinei, care nu pot trăi fără ea. Sub conducerea comuniștilor ei pornesc gospodărește la lucru, și, înfrângând atât greutățile cât și sabotajul dușmanului, redau Chinei Populare o nouă uzină, în care și oamenii vor fi altfel decât cei de ieri. Ei au devenit nu numai principala „forță motrice“ a uzinei, ci sunt totodată conștienți de faptul că ei sunt stăpânii hidrocentralei, că trebuie să o îngrijească cu „ochi de stăpân“ și să o apere de sabotajul dușmanului.

Procesul îndelungat și profund de transformare a conștiințelor — acest principal re-

*) Tao Min, *Forța Motrice*, E.S.P.L.A 1952.

zultat al muncii libere — stă în tot cursul acțiunii în atenția scriitorului. El urmărește și consemnează în dialoguri, în fapte, nașterea și dezvoltarea unei noi atitudini față de muncă și bunul obștesc, al eroilor săi. Cititorul poate desprinde astfel cu ușurință din evoluția eroilor cărții cum se formează în conștiința fiecărui muncitor chinez această nouă atitudine și ce trăsături esențiale o caracterizează. Viața lui Sun Huai-te, unul dintre principalii eroi ai cărții, este un exemplu în acest sens. În figura lui Sun, Tao Min a întrupat pe muncitorul chinez de rând, simplu, modest, harnic, pe umerii căruia apăsă din greu, în China de ieri, jugul exploatarei. Născut dintr-o familie de țărani din Șantun, Sun a avut parte de aceeași viață chinuită pe care o trăia chinezul de rând fie la sat, fie la oraș. Silit să-și părăsească satul, în urma unei secete nemaiîntâlnite, când, „bobul de porumb ajunsese să coste cât un bob de mărgărita“, el vine la construcția hidrocentralei de pe malul lacului Brăului de Jad, ademenit de promisiunile japonezilor. Munca istovitoare dusă zi și noapte aici, sub biciul japonezilor, muncă de rob căruia i-a căzut victimă și fiul său Hu-er odată cu cei 15.000 de oameni din aproape douăzeci de mii, a adunat în inima lui Sun atâta ură încât, după cum spune el însuși, un potop întreg n'ar putea-o spăla. Dar vremurile s'au schimbat. Urmărind evoluția firească a eroului său, scriitorul conturează fiecare gest, fiecare acțiune a lui Sun Huai-te în raport cu acest trecut. Cum este și firesc, Sun nu înțelege încă pe deplin ceea ce a adus poporului eliberarea. Totuși, el își dă seama că a trecut timpul când muncitorii hidrocentralei de pe malul lacului Brăului de Jad erau sclavii stăpânului japonez. Astfel, Sun devine inițiatorul acțiunii de reconstruire a hidrocentralei.

În toată muncii entuziaste a întregului colectiv condus de comuniști, Sun își desvăluie calitățile sale: înțelepciunea, calmul, spiritul de organizare. Pe măsură ce înțelege sensul nou al cuvântului „stăpân“, noi și noi calități se nasc în sufletul acestui muncitor simplu: vigilența, patriotismul, conștiința răspunderii față de colectiv. La sfârșitul cărții, când Sun e ales director-adjunct al hidrocentralei și este distins cu

titlul de „Erou al Muncii“, cititorul are într'un tablou complet, evoluția firească a muncitorului conștient, înaintat, căruia revoluția i-a deschis porțile către adevărată și cea mai înaltă prețuire a muncii sale: prețuirea de către popor.

Un drum asemănător îl parcurge și Liu, un alt erou al cărții. Electrician de meserie, Liu își petrecea tot timpul lângă mașini, pentru care avea o mare dragoste și un deosebit respect. Preocupat tot timpul de grija de a-și însuși noi cunoștințe tehnice, — posibilitate pe care n'o avusese în trecut — el socotea munca politică drept vorbărie goală. Însă descoperirea criminalului plan pus la cale de gomindaniști cu ajutorul fostei lor slugi, Tun, l-a făcut pe Liu să vadă că „nu-i bine să te gândești numai la mașini și să nu-ți pese de politică“ — după cum recunoaște el însuși.

În acte de eroism ca acela al muncitorului U Sian-tai sau în procesul mai lent, dar holăritor de transformare a conștiințelor celor mai înapoiate, cum se întâmplă cu muncitorul Cian Iun-tai, scriitorul ilustrează rezultatul evident al muncii libere, călăuzite de ideile marxism-leninismului și de metodele revoluționare de muncă ale armatei a opta, idei și metode care pătrund adânc în masele de muncitori dela hidrocentrală.

Comunistul Uan-Ian-min, întruhidează trăsăturile de caracter proprii revoluționarului chinez. El este înarmat cu ideile atot-biruitoare ale marxism-leninismului, ceea ce îi dă posibilitatea să înțeleagă și să aprecieze situatia dela hidrocentrală. El nu se sperie de greutăți, dar nici nu-și face iluzii zadarnice. Uan își dă seama dela început, că la hidrocentrală sunt mulți muncitori care au încă o mentalitate înapoiată, care nu au conștiință politică; că va trebui să țină seama, în munca de refacere a hidrocentralei, nu numai de greutățile materiale dar și de piedicile pe care le pun funcționarii și inginerii ostili revoluției — de tipul fraților Ian; că, în sfârșit, o intensă activitate politică de masă, legată intim de problemele specifice ale acestui colectiv de muncitori va ajuta efectiv și va ușura efortul muncitorilor pentru repunerea în funcțiune a uzinei. Înființarea organizației sindicale la hidrocentrală și pregătirea celor mai conștienți muncitori pentru a fi primiți în partid,

înarmează colectivul cu perspectiva muncii ce o desfășoară și, în același timp aduce în rezolvarea problemelor obștești o nouă forță, femeia, care în Republica Populară Chineză a căpătat drepturi egale cu ale bărbatului.

Scriitorul face din Uan un tip autentic, prin faptul că nu-i ascunde slăbiciunile, lipsurile. Dar, arătând greșelile eroului său, Țao Min reliefează și mai puternic caracterul unor astfel de oameni care învață neconștient dela masse, care găsesc în ei înșiși inepuizabile resurse morale pentru a înfrânge cu curaj propriile greșeli și pentru a porni mai departe la luptă, cu tenacitate, plini de elan. Simțul autocritic al lui Uan Iun-min, care a lăsat o vreme munca de conducere a hidrocentralei în mâinile lui Cen-Țu-tin (un muncitor cinstit, devotat, dar pripit, încrezător și înfumurat) trezește în muncitorii simpli ai uzinei respectul față de metodele comuniste de muncă și, ajutându-i să învingă mentalitatea învechită, pornesc ei înșiși o largă și justă critică de jos.

Astfel colectivul se sudează și mai puternic — pe măsura pătrunderii metodelor comuniste de muncă — iar răspunderea fiecăruia față de popor devine și mai mare. Acest lucru se vede și în atitudinea patriotică a soției lui Cian-Iun-tai care demască acțiunea criminală de distrugere a hidrocentralei, pusă la cale de bandiții gomindaniști cu ajutorul lui Tun, o josnică unealtă a lor.

Autorul tratează numeroase aspecte esențiale ale realității Chinei populare. Problema transformării intelectualului cinstit, a întâlnirii lui cu masele populare, cu muncitorii, în condițiile regimului de democrație populară, se ridică în carte tot atât de firesc ca și în viață. Inginerul Liui-Pin-cen, directorul-adjunct al hidrocentralei, tehnician priceput și cu experiență, se deosebește cu mult de frații Ian, ingineri născuți și educați în Japonia, în spiritul burghez, al păstrării „secretului” profesional și al disprețului față de muncitorii simpli. Totuși, nici el nu vedea în prietenia cu muncitorii vreun folos, socotind că nu are nimic de învățat dela ei. Evoluția lui nu este simplă. Liui-Pin-cen își crează dela început o atmosferă neprielnică în sânul colectivului muncitoresc care îl ironizează și-l poreclește Liui Siao-dao (Liui „Nas de ceară”). Însă

eșecul primei încercări de a pune în funcțiune hidrocentrala, eroismul muncitorilor care, cu prețul vieții sar să salveze din flăcări generatorul, durerea lor și dragostea ce-i leagă de mașini l-a făcut să vadă în acel moment dureros pentru întreg colectivul, că munca îi unește pe toți, că numai strâns uniți vor fi capabili să reia dela capăt efortul pentru a duce la bun sfârșit sarcina încredințată. Astfel, neîncrederea reciprocă se risipește iar inginerul Liui-Pin-cen devine prietenul muncitorilor.

Acest aliaj minunat care sudează inimile muncitorilor hidrocentralei, unitatea tovărășească și încrederea în forțele lor proprii, devine cauza succesului deplin al eforturilor lor. Acesta este sensul adânc al cuvintelor pe care le rostește într'una din ultimele pagini ale cărții, un muncitor al uzinei: „După părerea mea, principala forță motrice a hidrocentralei este colectivul muncitorilor ei destoinici”.

Forța romanului lui Țao Min ar fi fost sporită dacă autorul întârea zugrăvirea dușmanului gomindanișt și a modului cum acționează cozile lui de topor. Acțiunile comunistului Uan-Iun-min și ale altor personaje sunt adesea redată doar prin comentariile autorului. Romanul ar fi câștigat dacă în individualizarea eroilor autorul ar fi depus mai multă atenție.

Se impune însă în această carte realismul ei viguros, talentul cu care scriitorul tratează tema muncii libere, creatoare. De aceea, apariția în traducere românească a acestei valoroase și reprezentative creații a literaturii chineze contemporane, constituie pentru cititorul nostru un prilej de a cunoaște realitățile Chinei noi — ceea ce desigur este un lucru de mare însemnătate pentru oamenii muncii din patria noastră — precum și arta scriitorilor chinezi care se inspiră din munca pașnică a poporului lor. Numai datorită cunoașterii profunde a vieții, Țao Min a putut da literaturii tipul unui muncitor de avangardă cum este Sun Huai-te. Ceea ce caracterizează cartea lui Țao Min este faptul că nu părăsește nici un moment firul principal al acțiunii; că definește caracterele eroilor și le raportează evoluția la însuși procesul muncii. Acțiunea se întregește prin

tablouri descriptive de un puternic realism (cum este de pildă tabloul dela începutul cărții, în care scriitorul conturează imaginea uzinei în mină). Stilul simplu, clar, este presărat cu proverbe și expresii: „muntele înalt și împăratul departe” sau: „deși biciul e lung, șfichiuitul lui nu ajunge totuși până acolo” care reprezintă înțelepciunea populară, gândirea sănătoasă a poporului și milenara sa experiență. Prin aceasta „Forța Motrice” este o operă realistă, care înfățișează cititorului nostru în toată amploarea sa, munca pașnică a unui mare popor luptător pentru pace, democrație și socialism.

Eugen Atanasiu

„TĂUNUL”*)

Ethel Lilian Voinici este un nume necunoscut pentru cititorul nostru. Cartea ei cea mai de seamă, „Tăunul”, a văzut abia acum lumina tiparului la noi în țară.

Scrierii acesteia i-a fost hărăzit un destin glorios și cu adevărat surprinzător. Cartea a apărut în 1897, în Anglia, într'un tiraj modest. Un an mai târziu a fost tradusă în limba rusă. Cenzura țaristă a suprimat paginile ei cele mai valoroase, denaturând în parte intențiile autoarei. Cu toate acestea, revoluționarii ruși dela începutul veacului au îndrăgit romanul cu acea pasiune proprie firii lor frământate, mari.

Nicolai Ostrovski a citit și el volumul. Era prin Septembrie 1915. Muncea câte 12—14 ore pe zi cărând poveri peste puterile lui, înjosit și bătut. În sufletul adolescentului se întărea credința că „nu aceasta e adevărata viață a omului”. Ostrovski, nopți întregi a stat aplecat asupra paginilor cărții în care întâlnea aceeași ură ce ardea și în pieptul său, ura împotriva nedreptății și minciunii.

Maxim Gorchi prețuia la rândul-i „Tăunul”, ca una din operele puternic educative. Au trecut ani și chipul lui Arthur — eroul principal din „Tăunul” — nu a îmbătrânit, nu s'a întunecat; noi și noi generații l-au prețuit și l-au iubit.

*) Ethel Lilian Voinici, *Tăunul*, Ed. Tineretului, 1953.

Zoia Cosmodemianscaia recitea filele acestei cărți străbătută de flacăra unor idei profunde, iar în Arthur, întruchipare a puterii creatoare pe care și-o dă devotamentul față de o cauză măreață, simțea un prieten.

Ostrovski, Gorchi, Zoia Cosmodemianscaia, iată ce oameni au vibrat adânc impresionati de lectura acestei cărți care a devenit în U.R.S.S. una din cele mai iubite.

Ethel Lilian Voinici s'a născut în anul 1864. „Tăunul” constituie opera sa cea mai realizată. Acțiunea romanului se desfășoară între anii 1832—33 și apoi în 1846. În acești ani, Italia devenise un stat vasal Austriei. Imbucătățită în state mici și slabe, ai căror conducători erau datori să dea ascultare voinței lui Metternich, Italia suporta, prin grația papei, asuprirea cetro-pitorilor austriei. Tirania cea mai abjectă se instaura în întreaga peninsulă, jignind mândria națională a poporului. Curând, patrioții italieni porniră lupta împotriva stăpânirii străine. Luară ființă cele dintâi societăți secrete. „Sfânta Alianță” a puterilor reacționare veghia însă și răscările carbonarilor fură zădărnice. Ele se aprinseră din nou peste ani, dar din nou fără rezultat. Unul din conducători, tânărul Giuseppe Mazzini fu expulzat de autorități, în Franța. Aici el întemeie organizația secretă „Tânăra Italie”, organizație cu tendințe generoase, dar fără legături în masse, care își propunea să înființeze o republică italiană independentă și liberă de oprimarea oricărei tiranii. Buzuindu-se numai pe nobilimea liberală și burghezia luminată a orașelor, ea a fost repede înfrântă. Italia nu avea pe atunci o clasă muncitoare puternică, dar în sânul țărănimii se aflau serioase rezerve revoluționare. Așa cum a arătat Marx, Mazzini a neglijat această forță revoluționară; zadarnic s'au jertfit nenumărați membri ai asociației „Tânăra Italie”.

Începutul cărții ne duce în fața celor două personaje principale, tânărul Arthur Burton și canonicul Montanelli, legați unul de celălalt printr'o strânsă prietenie. Arthur face parte din asociația secretă „Tânăra Italie”, năzuind „să-și dea viața pentru Italia, s'o slobozească din robie și din sărăcie, să isgonască pe austriei”. Înspăimântat de calea pe care a pornit,

Montanelli încearcă să-l oprească, arătându-i primejdiile la care se expune. Dar Arthur se dovedește dărz cu sine și deși părintele său sufletește îl roagă să renunțe în numele iubirii ce i-o poartă, el „îl îndeamnă să se roage pentru Italia“. Conștient că pe Arthur îl amenință pericole, Montanelli ar vrea, o clipă, să rămână. Dar Arthur nu înțelege să ceară un sacrificiu bunului său Montanelli. Puțin timp după plecarea acestuia, Arthur e arestat. Părintele Cardi, făptura aceea atât de prietenoasă și de „înțelegătoare“, căreia îi împărtășise la spovedanie apartenența sa la asociația „Tânăra Italie“, îl trădase. Cardi era un iezuit.

Inchis într-o fortăreață medievală cu celule umede și întunecoase, Arthur nu dispera. El răspunde cu demnitate anchetatorului, refuzând să declare vreo taină a organizației, chiar atunci când este ținut zile întregi într-o carceră îngrozitoare.

În închisoare, Arthur își dă seama pentru întâia dată ce se ascunde în spatele pojghiței de cultură a societății smerite în care trăia, și se îngrozește. Se zdruncină în Arthur încrederea în biserică, credința trece pe al doilea plan.

Eliberat, Arthur suferă lovituri și mai mari, care-l fac să-și piardă echilibrul sufletește și să caute soluții disperate. O clipă, se gândește să se sinucidă. Apoi ia calea Americii de Sud, hotărât să înceapă o altă viață.

După treisprezece ani, polemistul Felice Rivarez, cunoscut sub numele de „Tăunul“, vine să sprijine din nou asociația. Nimeni nu recunoaște în Rivarez pe Arthur, socotindu-l de mult înecat. El continuă lupta, folosind arma râsului, a satirei. Autoarea desvăluie treptat ce s'a petrecut în acești ani cu Arthur. Muncitor pe plantațiile întinse de bumbac, slujitor de miner în Ecuador, clown într'un circ ambulant, chinuit, umilit, Arthur s'a ținut mereu tare, a luptat împotriva tiraniei.

Întâlnind-o din nou pe Gemma, sentimentele sale se involbură, dar Arthur e mult mai stăpân pe sine decât adolescentul de odinioară. Printr'o serie de amănunte, Gemma recunoaște uimită și îngrozită gesturile și atitudinile Tăunului, pe care-l crezuse mort și de a cărui moarte se socotea vinovată.

Dar soarta îi va lega din nou. Arthur

pleacă alături de Gemma într'o periculoasă acțiune revoluționară și amândoi se dăruie cu totul cauzei. Voinici a subliniat aici nu numai latura luptei propriu zisă împotriva tiraniei, ci a pus în lumină și faptul că cei doi se vor regăsi în ceea ce au ei mai bun — în pasiunea pentru luptă. Și în adevăr, cât de mult se apropie ei! La Brizzi-gela unde plecase să lupte, Tăunul cade în mâinile poliției și în curând se află față în față cu Montanelli, acum cardinal în localitate.

Cardinalul îl vizitează pe Arthur în închisoare, ca să „liniștească spiritele“ — ceea ce ne ajută să înțelegem că este o unealtă a Vaticanului. Montanelli predă în mâinile călăilor pe Arthur care era chiar fiul său.

Tăunul va sfârși demn, superior, îngrozind pe ucigașii săi. „Când o să vină rândul vostru, — îi spune el preotului venit să-l împărtășească înainte de execuție — o să scoatem tunurile, nu o biată jumătate de duzină de carabine ruginite“.

Care este taina frumuseții acestei cărți, de unde isvorăște acel suflu fierbinte, autentic, care trece prin roman? Taina se află în pasiunea cu care autoarea afirmă frumusețea luptei pentru o cauză mare, pentru fericirea poporului.

Arthur și Gemma sunt purtători ai eroismului. Mesajul transmis de ei constă în aceea că noblețea scopului dă omului demnitate și tărie. Prin atitudinea activă a eroului principal împotriva unei societăți nedrepte, autoarea adresează de fapt un apel la acțiune revoluționară. Scriitoarea sporește neîncetat tensiunea romanului, întrucât, departe de a rezolva conflictul odată cu primele lui ciocniri, merge până la ultimele lui consecințe, creind situații noi, mereu mai dramatice, în care se relevă cele mai ascunse trăsături ale eroilor.

„Tăunul“ are meritul de a înfățișa nu o viață inexistentă, menită să-l îndepărteze pe cititor de contradicțiile aspre ale vieții, ci de a desvălui fără cruțare aceste contradicții, arătând în același timp esența eroică, romantică a vieții.

Critica pe care Tăunul o face minciunii și ipocriziei are o vigoare neobișnuită, deoarece Arthur merge cu un curaj exemplar până la rădăcina răului. El este sincer cu el însuși, e de o lealitate desăvârșită față

de cauză, punând o pasiune uriașă în lupta împotriva nedreptății și a calamităților legate de iezuitismul Vaticanului, chiar atunci când această sinceritate înseamnă de fapt moartea sa.

În alcătuirea subiectului, Voinici a urmărit creșterea caracterului eroului.

Mai întâi lui Arthur i se releva complicitatea bisericii în asuprirea poporului italian, situație în fața căreia el încearcă un sentiment de profundă revoltă. El cunoaște închisorile îngrozitoare în care erau torturați patrioții și se călește în ura pe care o poartă orânduirii tiranice. El cunoaște mizeria îngrozitoare, umilința celor de jos, din popor. Arthur Burton devine o vie imagine a luptătorului pentru popor.

În compoziția lucrării, cartea întâia servește în special explicării faptelor care l-au determinat pe Arthur, tânăr lipsit de griji, să ia calea luptei. O clipă credem, așa cum cred și eroii cărții, că Arthur se va sinucide. Dar autoarea ne arată de ce Arthur nu face gestul fatal: „În urma lui rămânea balta cu apă stătută a vieții plină de minciună spurcată, de înșelătorie grosolană și de duhoare, și atât de puțin adâncă încât nici măcar nu puteai să te înnece în ea”. Tocmai pentru faptul că-i atât de desamăgit, lui Arthur îi lipsește voința de a-și lua viața!

Nici în partea a doua nu avem de-aface cu o culminare a conflictului. Voinici continuă să pregătească lupta Tăunului cu Montanelli. Polemica dintre Tăun și apărătorul anonim al cardinalului servește scriitoarei să arate contradicțiile care bântuiau încă în sufletul eroului și prevestește dramatismul, intensitatea scenelor în care cei doi se vor întâlni direct. Aceste scene scot și mai mult în relief firea eroică a lui Arthur care, în clipele supreme, va ști să treacă hotărât peste sentimentele sale de admirație pentru cardinal. Astfel, treptat, autoarea sugerează complexitatea sufletească a Tăunului, strângând toate firele spre culminarea din final.

Partea a doua a cărții îl surprinde pe Arthur în plină activitate revoluționară și cititorul are credința că îl cunoaște temeinic. De abia în partea a treia i se desvăluie pe de-a-ntregul chipul adevărat al Tăunului. Cititorul devine un partici-

pant și mai pasionat la acțiunea cărții, el întovărășește cu răsuflarea tăiată pe eroul cărții, problemele ce i se ridică acestuia sporesc mereu interesul lecturii. Arthur urăște pe Montanelli, reprezentant al tiraniei și nedreptății, luptă împotriva lui. Purtător al unei idei înalte, Arthur se comportă la înălțimea acestei idei, el dă dovadă de eroism. Montanelli se dovedește laș, chiar și atunci când vrea să fie eroic. El nu mai este în stare și nici nu are curajul să ia o hotărâre, iar până la urmă sutana învinge; cardinalul vine să asiste la execuția propriului său „fiu”! Episodul acesta sguduitor pune în lumina cuvenită caracterul lui Montanelli.

Cum vedem, abia desnodământul a limpezit drama, abia acum pricepem cât de josnic e Montanelli față de Tăun.

E remarcabil că pe măsură ce acțiunea înaintează, scriitoarea înlătură personagiile neesențiale, rând pe rând, și se oprește doar asupra lui Arthur și a lui Montanelli, personagiile care sunt purtătoarele principale ale conflictului. Astfel Gemma, Martini, Zitta Renny, părăsesc scena romanului, autorul concentrându-se asupra celor doi eroi centrali.

Istoria formării personalității lui Arthur a cerut din partea lui Voinici o muncă atentă. Prezentarea condițiilor în care s'a făurit caracterul lui de luptător, etapele acestei dezvoltări au trebuit să fie deosebit de convingătoare pentru a-l convinge pe cititor că, dintr'un tânăr englez „de familie bună”, învățat, ducând o viață imbelșugată, s'a putut naște Tăunul. Și într'a-devăr, aceste condiții sunt convingătoare. În roman, scriitoarea zugrăvește aspecte ale vieții studenților unui seminar teologic, ne introduce în mediile progresiste, înfierează snobismul unor ființe ca soții Grassini, prezintă scene din viața întemnițaților, demască cruzimea aparatului represiv al vremii, cârdășia acestuia cu biserica. Tablourile pe fundalul cărora vor acționa principalele personaje sunt strâns sudate între ele, slujind conturării chipului Tăunului, principală sarcină artistică pe care și-a asumat-o scriitoarea. Unitatea operei constă în alegerea și prezentarea acelor tablouri deosebit de semnificative pentru elaborarea acestei figuri. Frumusețea mo-

rală a lui Arthur este urmarea subordonării conștiente, a ceea ce este personal cauzei poporului. Această dăruire totală îl înobilează, îi sporește bogăția sufletească.

Scritoarea înfățișează caracterul Tăunului în toată complexitatea sa. El apare în diferite raporturi pline de tensiune, scoțând în evidență noi laturi ale fizionomiei sale morale. Astfel, față în față cu Montanelli, în episoadele dela început, descoperim în Arthur dragoste sinceră de fiu; față în față cu Gemma, el manifestă dragostea și gingășia iubitului în prezența femeii, față în față cu colonelul Ferrari, Arthur este însuflețit de ura aprigă împotriva constrângerii și a criminalei orânduiri, etc. Există un sentiment care-i domină în întregime caracterul: acesta este atașamentul pentru cauza eliberării poporului căreia și-a închinat viața.

Și această calitate predominantă și-a pus sigiliul asupra personalității sale, imprimând o unitate vie tuturor trăsăturilor sale, astfel încât avem de-aface cu o individualitate perfect determinată. Trăsătura principală a Tăunului nu poate fi sesizată din capul locului. Pentru cititor apare în primele pagini drept trăsătura principală a Tăunului blândețea și supușenia plină de respect pentru religie și pentru Montanelli. Înfrățind însă înaintea noastră gânduri și sentimente adânci ale eroului, ne dăm seama că ceea ce determină întreaga lui comportare, este pasiunea pentru adevăr.

Dragostea pe care Tăunul o are pentru Gemma constituie o indicație de mare valoare în înțelegerea resorturilor sale morale. În Gemma, Arthur iubește făptura pe care el o crede ideală, frumoasă, fiindcă prin viața ei Gemma afirmă aceleași idealuri ca și el.

Chipul Tăunului devine și mai reliefat pentru că viața lui este luminată de o dragoste adevărată și trainică. Astfel, dragostea eroului se contopește cu celelalte elemente ale romanului, subliniindu-i ideea fundamentală. Silit să renunțe pentru totdeauna la ființa iubită, Arthur încearcă un sentiment de profundă durere și el nu ascunde acest sentiment, ci îi dă glas în toată intensitatea lui dramatică.

În dragostea Gemmei pentru Arthur, în hotărârea ei de a lupta mână în mână cu el, Voinici a sugerat marea misiune a femeii,

arătând că adevărata iubire nu este doar un capriciu al sentimentelor ci și o comunitate de feluri.

În cartea lui Voinici, problema dragostei lui Arthur pentru Gemma face parte integrantă din compoziția lucrării. Acțiunea se îmbogățește prin descrierea acestei iubiri. Dacă am lipsi romanul de paginile care se referă la acest sentiment al lui Arthur, imaginea eroului ar sărăci și multe laturi ale sufletului lui ne-ar rămâne necunoscute.

„Gemma — își spune Arthur — o să lupte pe baricade. Ea e făcută anume să fie eroina viitoarei revoluții. Gemma va fi un tovarăș desăvârșit, fără frică, fără prihană, acea imagine ideală care a inspirat până acum atâția poeți.”

Autoarea urmărește cu o rară finețe nașterea acestui sentiment al lui Arthur. Este semnificativă în acest sens scena în care discută cu Gemma despre Italia. „Italia ar fi liberă acum, dacă mânia și patima ar putea-o salva. Ea nu are nevoie de ură ci de dragoste. Când roști aceste cuvinte, sângele-i năvăli în obraz, apoi se îngălămbi în inimă”.

Voinici evită prezentarea statică a eroilor. Dimpotrivă, autoarea îi urmărește în mișcare, în cursul unor episoade semnificative. Ea înfățișează atașamentul eroului la lupta pe care o duce, ca un sentiment extrem de complex și care nu-i scutit de contradicții. Profilul Tăunului se întărește treptat, pagina cu pagină, așa cum imaginile fotografice se clarifică pe măsură ce sunt trecute prin anume soluții chimice. Eroul trăiește din plin toate împrejurările vieții.

Astfel, chiar la începutul cărții, Tăunul spune: „L-am ascultat cu foarte mult interes pe conferențiar când vorbea cu atâta aprindere de nevoia ca fiecare din noi să-și pună neîntârziat în practică sentimentele sale, nu numai să viseze la ele”. Cuvintele definesc de fapt dorința lui Arthur de a trece la acțiune!

Dar deosebit de sugestive sunt indicațiile cu privire la mișcările fizice; ele traduc de fapt mișcări sufletești. De exemplu, în scena în care Tăunul mărturisește Gemmei unele întâmplări din viața sa, emoția eroului este sugerată într'un mod laconic prin indicarea gesturilor: „Gemma se uita la el.

frământa între degete marginile păturii, fără să-și ridice ochii spre ea“.

Voinici observă și înfățișează cele mai variate și mai sensibile vibrații sufletești, elementul descriptiv fiind subordonat zugrăvirii vieții lăuntrice a eroilor. Dealtminteri, detaliile sunt arar amintite și numai pentru a exprima plastic o stare sufletească sau a contura atmosfera.

Una din scenele cele mai caracteristice în acest sens este aceea în care Arthur istorisește Gemmei viața lui în America de Sud.

Aspectul fizic al eroului constituie un prilej pentru o bună caracterizare. În portretul pe care i-l face în primele pagini, autoarea ne redă concret forța care stă ascunsă în Arthur: „Când stătea liniștit, îl puteai lua foarte ușor drept o față drăguță, liniștită, în haine bărbătești, dar mișcările lui mlădioase aminteau o panteră îmlânzită care-și ascunde ghiarele“. Ulterior, această trăsătură este reluată și fiecare personajiu o sesizează în felul lui. Montanelli întoarce capul, „nu-l poate privi în ochi“; Gemma observă că „toată făptura lui te făcea să te gândești la un jaguar“. Interesant este că în fiecare din trăsăturile Tăunului se reflectă o anume particularitate: mâinile sale sunt neliniștite, trăsăturile feței rigide, aspre, ochii, când încărcăți de ură, când limpezi și nevinovați, buni. Dar Voinici nu pune accentul pe exteriorul eroului decât pentru a desvălui unele laturi sufletești.

Peisajul îndeplinește o funcție variată în roman. Uneori, el slujește la crearea atmosferei. Așa e de pildă, acela dela începutul cărții, calm, cu ierburi care împrăstie un miros dulceag, cu o vișă de vie peste măsură de bătrână, etc. El e menit să sugereze atmosfera de vechi, prăfuită, din seminarul teologic.

Alteori, peisajul caracterizează eroul. Așa e de pildă, imaginea râului năvalnic, plin de însuflețire și avânt.

Romanul „Tăunul“ trebuie apreciat atât din punct de vedere al împrejurărilor istorice în care autoarea și-a elaborat cartea cât și din acela al importanței pentru noi, sub raport instructiv.

În adevăr, se poate spune că lucrarea este îngrădită în anumite limite, urmare a condițiilor istorice în care s'a dezvoltat creația

lui Voinici și a unei înrăuriri puternice exercitate de romantism. Autoarea nu a știut să arate care erau forțele istorice reale ce puteau asigura eliberarea poporului, înlocuind problemele sociale prin altele religioase sau morale. Realismul cărții este mărginit apoi prin crearea unor situații neveridice, în parte convenționale. Astfel, când eroul cărții apare după o durată de timp sub un nume și o personalitate nouă, nimeni dintre cei alături de care trăise ani de zile, nu-l mai recunoaște.

Și în alte scene ale cărții, autoarea sacrifică uneori realismul situațiilor de dragul efectelor literare.

Totuși, valoarea romanului este încă și astăzi deosebită. Năzuințele fierbinți ale lui Arthur, care și-a dat viața pentru triumful unei idei nobile, sunt apropiate cititorului din zilele noastre. Conștiința răspunderii față de cauza eliberării poporului, răspundere ce hotărăște acțiunile Tăunului, reprezintă învățământul de preț care se desprinde din lucrare.

Sinceritatea creației scriitoarei Ethel Lilian Voinici, credința adâncă în bogăția și caracterul pasionant al vieții, fac din „Tăunul“ o operă care merită atenția și dragostea cititorului din țara noastră.

B. Elwin

UN ACT DE ACUZARE A FASCISMULUI ÎN ITALIA*)

Ezio Taddei, autorul romanului intitulat „Fabrica vorbește“ ne ajută, în cursul celor peste 200 de pagini ale lucrării sale, să facem o călătorie prin Italia. Ezio Taddei ne va plimba dela Livorno la Roma, dela Roma la Palermo, dela Palermo la Neapole, la Genova, Florența, la San Stefano... Uneori va face cale întoarsă și iarăși, sortit parcă eternului vagabondaj, va reveni de unde a plecat pentru ca apoi neprevăzutul să-l facă să măie aiurea.

Nu vom cunoaște însă, din popasurile călătorului Taddei, nici Italia țărnicilor mediteraniene, nici Italia profilurilor albe

*) Ezio Taddei, *Fabrica vorbește*, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, 1953.

ale ruinelor celebre; nu vom cunoaște din descrierile lui nici lumea cosmopolită a Italiei turistice; călătorul Taddei nu ne va da prilejul să urzim — alături de el — visări romantice la poalele colinelor de pini ale Romei, în amurguri portocalii; Neapole nu ne va evoca, în notațiile lui Ezio Taddei orașul pitoresc, cu forfota lui veselă; Milano nu ne va apare în splendoarea lui lombardă, Genova cu specificul lui de port multisecular.

Italia, pentru Ezio Taddei, Italia în care călătorește eroul romanului său ne este înfățișată ca o vastă închisoare. Orașele prin care va trece sunt etape — mai scurte sau mai lungi — între o detențiune și alta. Nu numai atât. Pentru eroul lui Taddei orașele sunt înglobate, înghițite, confundate parcă în aria mult mai largă a închisorilor. Din viața liberă, din realitatea libertății, el nu a putut extrage prea mult. N'a avut când. Intre o detențiune și alta, câteva zile doar — și acelea ocupate cu găsirea unui culcuș, cu lupta împotriva foamei. Câte o mână frățască de tovarăși, o convorbire fugară cu un necunoscut, ecoul pălit al evenimentelor politice, o acțiune de solidaritate cu muncitorii, o întâlnire care-i va completa bagajul sumar de impresii și amintiri. Restul? Adică mai bine de 30 ani de viață îndărătul zăbrelelor, în umbra „gurilor de lup“, în umezeala zidurilor reci, în ateliere de muncă forțată, în deportare sau exil.

Amintirile eroului lui Ezio Taddei încep la câțiva ani după sfârșitul primului război mondial. Intr'o bună zi, dintr'o întâmplare, nimerește în piața Veneția, la Roma, în mijlocul unei adunări pe care populația romană o făcea în cadrul grevei generale de solidarizare cu infirmierii din oraș. Atras de entuziasmul mulțimii, eroul nostru nici nu știe cum a ajuns, în aceeași seară, în arestul Chesturii Centrale: „Nu-mi dădeam încă bine seama ce făcusem, dar eram mulțumit și nu mă simțeam deloc îngrijorat. Pe urmă am început să chibzuesc mai pe'ndelete. Sunt toți muncitori, îmi ziceam... Simțeam nevoia să încep ceva, și cred că din noaptea aceea a prins rădăcină în creierul meu, nu o idee politică, ci o revoltă fără margini“.

Așa a început calvarul și lungul exod al eroului. În notații precise, de o dureroasă

incisivitate, fără patetism facil și fără înduioșări de circumstanță, într'un stil concis, lapidar, fără zorzoanele comparațiilor și metaforelor inutile, retrăim o viață care ar putea fi asemuită — prin unele laturi ale sale — cu aceea atât de cunoscută „ucenicie“ a vieții gorchiene. Pentru că s'a alăturat manifestațiilor, tatăl îl gonește. E nevoit să muncească la un cofetar, apoi la un tapișer, la un tâmplar. Neavând adăpost, nimerește într'un azil de vagabonzi. Ajunge să cerșească. Se hotărăște însfârșit să părăsească Roma și, lipsit de mijloace, se alătură lungilor șiruri de vagabonzi care — mănâți dela spate de mizerie — colindă Italia în lungul și în latul ei. Cunoaște o faună specială: mizeră, resemnată, acea masă amorfă, instabilă, eterogenă, a declasaților, sudați totuși printr'o anumită solidaritate care le aparține în propriu.

Anii trec. Băiețandru entuziast care participase la greva de solidaritate din Roma devine flăcău, într'o vreme când — spune el: „Massele erau nemulțumite și asta parcă dintr'o lipsă de adaptare. Cele mai felurite invenții politice făceau loc unor speranțe și astfel se nașteau partidele. Soldații nu mai știau nici ei pe ce lume sunt; îi găseai rătăcind pe toate drumurile în timp ce agitațiile se înmulțeau“.

În aceeași vreme — autorul nu precizează și datele — începe să activeze pentru prima oară într'un grup de tineri anarhiști. „În grupurile anarhiste se făceau veșnic planuri și rolul nostru era acela de a asista la cele ce se întâmplau și de a intra apoi imediat în acțiune“. Aruncarea de bombe, sabotajul de toate felurile, ocuparea fabricilor, luarea cu asalt a închisorilor, grevele generale, făceau parte din arsenalul anarhiștilor. Eroul romanului declară că, în acea vreme, simțea că plutește „într'o veșnică demonstrație“. Este din nou arestat la Genova, unde participase la greva generală de protest împotriva detențiunii ilegale a lui Enrico Malatesta, vechi socialist.

Adevăratul exod — exodul în circuit închis, începe. Condamnat la 14 ani — dintre care primii trei ani de regim celular — el este trimis, rând pe rând, la diferite închisori. Însfârșit, iată-l la San Stefano: „o insulă mică, întunecată, având parcă o cocoașă. Aici, până și verdeța are o culoare ciudată.

Nu există port, nici măcar pentru o barcă, fie cât de mică. Insula se ivește așa, deodată din mijlocul mării, care ajunge pe stâncă, până acolo unde începe vegetația aceea săracă. În partea cea mai înaltă a insulei se află un fel de cisternă albă, lată, și asta e închisoarea". *Urmează acum acea viață surdă, apăsătoare, fără orizont din închisorile Italiei fasciste, acea viață în care facultățile omenești sunt micșorate, în care demnitatea umană este zilnic înăbușită și în care nu pot supraviețui decât cei cu o conștiință puternică, decât cei care poartă în suflet un mesaj, care-și găsesc rostul existenței în lupta pentru o cauză dreaptă, cauza celor mulți și asupriți. În anii aceștia, pentru eroul romanului lui Ezio Taddei supapa de siguranță este învățătura. Și pentru el, ca și pentru alți deținuți politici, temnița se transformă într-o școală. La început neorganizată, învățătura lui devine apoi sistematică, mai cu seamă în contact cu deținuții politici.*

Intoarcem filele cărții. Ca într'un caleidoscop, imaginile se suprapun, unele se încălesc pentru ca să dispară topite în masa mobilă; altele se reliefează puternic, capătă parcă un chenar de lumină. Sunt micile bucurii ale întâlnirilor cu tovarășii: „Deținuții politici discutau uneori despre trecut, analizând cauzele situației actuale și îmi amintesc că toți susțineau cu tărie că, dacă în 1922 s'ar fi proclamat fără șovăire greva generală, fascismul n'ar fi putut rezista în niciun caz acestei lovituri". Este acea conștiință care, odată trezită se înalță, semeață: „Pe peronul gării din Genova, am strigat cu toții: — Trăiască Uniunea Sovietică! Trăiască Partidul Comunist Italian! Lumea se uita la noi. — Sunt politici, murmurau oamenii". „Secretarul (este vorba de un funcționar fascist n.n.) a bombănit ceva și ne-a privit chiorăș. Pe urmă ne-a mai spus: „O să mergeți să apărați patria". Noi i-am răspuns: „Dacă e pe Brenner, da, dar dacă vor să ne trimită în Spania, n'avem ce căuta acolo". Sunt depozitele tot mai bogate ale cunoștințelor acumulate: „Așa că printre rândurile studiului despre suprasoliculare așa fi vrut să scriu că, și în ceea ce privește fenomenele sociale, cel care guvernează poate avea surprize,

întocmai ca și deținutul care ținea ulciorul în mână, dacă gradul de temperatură a fost depășit în mediul înconjurător". Sunt acele visări constructive, acele elaborări ale minții care îți deschid perspectiva viitorului, a viitorului în care „fabrica vorbește", acea fabrică pe care o asemuiești mecanismului creierului omenească, și ale cărei „celule" vii sunt comuniștii. Este înțelegerea tot mai adâncă a rostului luptei fără de preget, sentimentul de solidaritate cu poporul asuprit. „Am văzut steagurile desfășurate în care se adunau banii, în care cădeau lirele mototolite. Și tu, tovarășe, îți căutai bănușul dar nu l-ai găsit; și atunci te-ai uitat cu niște ochi de parcă ai fi fost rănit. Și tu care voiai să dai măcar o țigară, pentru că nu mai aveai nimic altceva".

Însfârșit, evadarea, exilul în Elveția, apoi în America, pătrunderea în viața brută, de mizerie pentru masele populare din Statele Unite, contactul cu justiția americană.

Izbucnește cel de al doilea război mondial. În toată această perioadă, numai legăturile cu adevărații democrați, cu comuniștii, îl ajută să depășească greutățile. Pentru activitate „subversivă", eroul romanului este expulzat din America. Se va reîntoarce în patrie. În paginile ce urmează — fără prea multe comentarii în gura eroului ci lăsând numai oamenii să vorbească, — vedem cât de profund, de adânc structural s'a schimbat el: amintirilor confuze, deslănate, pitorescului tragic dela început îi iau acum locul notațiile severe, caustice, care traduc mai bine ca orice alte formule stilistice savante starea de lucruri din Italia de după război, sbătându-se în vârtejul crizei economice.

Deoparte mizeria, șomajul cumplit, proștiutarea fetelor tinere, gâtuirea industriei naționale pentru profitul trusturilor străine — de cealaltă parte refacerea țării, a industriei portuare, eroismul în muncă: „— Desigur, spuse inginerul Bertoli cu acelaș glas. Nimeni înafară de muncitori n'ar fi putut să facă un asemenea lucru, fiindcă numai ei sunt cu adevărat interesați ca uzinele să aibă viață. Și au dovedit din plin acest lucru... În loc să se ascundă în adăposturi au venit în tim-

pul bombardamentelor să salveze mașinile...”

Și, conducând lupta poporului pentru o viață mai bună, acțiunea de revoltă a poporului împotriva impilatorilor, vom găsi mereu prezent Partidul Comunist Italian, prezent în orașe și sate, în fabrici și uzine, angajat în bătălia pentru referendumul din 2 Iunie și în lupta atât de grea dela 18 Aprilie 1948, când au loc alegerile generale din Italia.

Aici, vom întâlni succedându-se pe planuri paralele, impresiile, notațiile, observațiile din care atât de bine poate vedea cititorul fapte și oameni care au ilustrat acea perioadă grea din Italia.

Țăranul: „Între timp, țăranul din Sud se uită la pământ. Vede aici brazii, iar ceva mai încolo balta unde baronul merge la pescuit... Anul acesta n'a plouat încă, iar grăul răsare anevoie.

Pe urmă trec catării celorlalți țărani care se întorc în sat și care lucrează și ei tot pentru baron.

Astă noapte au trecut trei mașini: toate de lux... În una erau feciorii baronului, în celelalte proviziile și obiectele de bucatărie: erau până și plite electrice și grătare pentru fripturi.

Tot paznicul ne-a mai spus că baronul a venit la moșie cu o întreagă societate și că stă vreo douăzeci de zile.

Stau până la 18 Aprilie! Așteaptă aici să treacă această dată. Înțelegeți? și nu e singur! Dacă ai știi pe câți îi ține ascunși la el!”

Campania electorală: „Așa s'a început campania electorală în anul acela: de o parte ogoarele, bălțile, casele dărăpănate, fabricile dela marginea orașelor, iar de cealaltă parte băncile, mănăstirile, altarele, ambasadale străine, chesturile...”

Preoții: „Când îi vedeai așa, îmbrăcați în negru... când porneau toți împreună, erau ca niște gândaci mari, negri, care ies pe gura canalului”.

Cele două tabere care se înfruntă, cu mijloace de luptă inegale: „De o parte marile hoteluri cu emisarii veniți din America, iar de cealaltă parte secțiunile partidului, cocoțate sus în munți, printre casele

săracilor. De o parte poliția urcată în jeepuri, cu buzunarele pline de bombe cu gaze asfixiante, iar de cealaltă parte tinerii gari-baldini cu bereta roșie, pe biciclete. Cei bogați au mizat miliarde și trenuri cu mărfuri, iar cei săraci, subscripțiile după ziua de muncă”.

Folosind propaganda cea mai deșănțată, punând la bătaie miliardele supte din vloga poporului, cu complicitatea clericalilor care au intimidat populația bigotă, trezind în sufletele oamenilor teroarea și superstițiile cele mai absurde, partidul preoților obține, la 18 Aprilie 1948, majoritatea. Guvernul de Gasperi introduce, cu și mai mare forță ilegalitatea, scumpește viața, deschide larg porțile țării pentru produsele fabricate în străinătate, reducând la șomaj milioane de italieni.

Romanul sfârșește cu tabloul sguduior, impresionant, al reacțiunii populare în fața atacului mișelesc împotriva secretarului general al Partidului Comunist Italian, Palmiro Togliatti.

Autorul exprimă plastic, sugestiv, dragostea poporului pentru conducătorul său și credința pe care o are în grabnica lui însă-nătoșire. În acele zile, la Roma plutea o consternare generală; gândurile tuturor erau îndreptate spre policlinica în care Palmiro Togliatti se lupta cu moartea. „În ziua aceea, jos în piață, copiii nu mai făceau gălăgie” — notează autorul.

„Fabrica vorbește” poartă, pe copertă, mențiunea „roman”.

Și totuși, în această carte, nu găsim acea acțiune încheată, care caracterizează romanul. Nu avem un subiect unitar iar personagiile nu iau parte la acțiune decât ca elemente exterioare, episodice, care vin să explice, într'o oarecare măsură, întâmplările eroului. Această construcție este cerută însă de însăși ideea lucrării; autorul a intenționat să redea o bogăție de aspecte variate care-l ajută pe cititor să reconstituie un tablou realist, sguduior al vieții într'o țară supusă exploatării capitaliste. Tocmai de aceea cele mai multe dintre episoade sunt grăitoare, dramatice, prin notația în aparență rece a autorului. Nu este însă mai puțin adevărat

că de multe ori atitudinea autorului este aceea a unei simple consemnări a faptelor, fără să lase să se întrevadă o participare directă la acțiune, fără să caute să explice evenimentele din afară care au determinat transformarea din conștiința lui. Totodată o anumită atemporalitate îngăduie mai puțin cititorului să determine cu precizie momentul istoric al faptelor, cauzele evenimentelor politice, ca de exemplu venirea lui Mussolini la putere, fascizarea țării — pe de o parte — și revolta conștiință a maselor populare, rolul conducător al comuniștilor, acțiunea poporului italian în război și mai cu seamă faptele minunate de vitejie ale partizanilor — de altă parte.

Deasemenea figurile comuniștilor sunt redade palid, iar despre lupta lor organizată în realitate, luăm cunoștință mai ales din unele afirmații răslețe ale autorului sau ale unora din oamenii care apar episodic.

Cartea își păstrează însă în ansamblu valoarea unui document autentic și real, a unei mărturii adevărate, a unei bogate experiențe de viață.

Sunt amintiri care pălesc cu anii; sunt amintiri care nu stăruie în minte decât ca vagi impresii, cuibărindu-se pentru toldeauna astfel. Să nu uităm condițiile de viață ale eroului: când, peste 30 de ani ești împins, de către un regim spre marginea societății, când între tine și viață se ridică, opac, zidul temnițelor, atunci faptele exterioare din viață îți apar uneori în altă lumină: o estompă uriașă le acoperă, imagi-

nile se umbresc iar sgomotele asurzesc, viața de „dincolo” își pierde forma precisă și ceea ce iese în relief, ceea ce capătă valoare este tocmai cea înșiruire de fapte mărunte, dramatice, ecouri ale marilor frământări, fapte pe care, cititorul întâlnindu-le, le va reconstitui pentru a forma acel tot unitar care înseamnă un subiect, o acțiune.

„Fabrica vorbește” este și va rămâne un puternic act de acuzare a fascismului, o puternică demascare a crimelor unui regim neomenos. Amintirile eroului se opresc acum cinci ani, odată cu momentul când blocul catolic s'a impus poporului în alegerile generale din Italia, din anul 1948. Departe însă de a lăsa o impresie de tristețe, ele ne deschid perspectiva luptei ce avea să urmeze.

Alegerile recente, ca și acum cinci ani, s'au „bucurat” de aceeași „regie”. Dar nici represiunile polițiste, nici abuziva lege electorală n'au reușit să asigure reacțiunii democrat-creștine prima majoritară în care-și pusese nădejdea. Prin votul lor, masele populare din Italia, consolidând poziția celor două mari partide democrate — comunist și socialist — au dovedit încăodată că embrionul fragil care se născuse în conștiința tineretului italian acum 30 ani, s'a dezvoltat într'un organism sănătos, capabil să spargă învelișul în care fusese închis ani de-arândul și să iasă la lumină, pentru ca soarele să strălucească pe pământul Italiei și să încălzească pe fiii ei, pentru ca cetățile suferinții să fie dărâmate și în locul lor să răsără luminoase, albe, casele fericirii.

L. Daniel

CĂRȚI NOI

MAI — IUNIE 1953

EDITURA PENTRU LITERATURĂ POLITICĂ

- I. V. STALIN, Cuvântare rostită la primul Congres al colhoznicilor udarnici din U.R.S.S., ediția a III-a (32 pag., 0,25 lei)
I. V. STALIN, Despre Marele Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei, ediția a IV-a (188 pag., 2,50 lei)
I. V. STALIN, Opere, vol. 1, retipărit (436 pag., 7,50 lei)
I. V. STALIN, Clasa proletarilor și partidul proletarilor, ediția a II-a (16 pag., 0,20 lei)

- *** Hotărîrea Consiliului de Miniștri al R.P.R. și al Comitetului Central al P.M.R. cu privire la îmbunătățirea muncii și ridicarea căilor ferate la nivelul dezvoltării rapide a economiei naționale a R.P.R., cu privire la ridicarea nivelului de trai al ceferiștilor (60 pag., 0,40 lei)
*** Hotărîrea Consiliului de Miniștri al R.P.R. și a Comitetului Central al P.M.R. cu privire la îmbunătățirea activității cooperăției de aprovizionare și desfacere (32 pag., 0,25 lei)
*** Hotărîrea C.C. al P.M.R. cu privire la măsurile de îmbunătățire a agitației politice în rândurile oamenilor muncii (30 pag., 0,25 lei)

GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ, Sarcinile Partidului Muncitoresc Român

în lupta pentru întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare și pentru transformarea socialistă a agriculturii, ediția a III-a (78 pag., 0,60 lei)

- N. CORBU, Despre legea concordanței obligatorii a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție (32 pag., 0,40 lei)
D. FRASIE, Despre statutul model al întovărășirilor agricole (40 pag., 0,40 lei)
D. LAZĂR, Munca politică de masă pentru crearea de gospodării colective și întovărășiri agricole (56 pag., 0,40 lei)

- *** In ajutorul celor ce urmează cursurile serale de partid dela sate, vol. III (336 pag., 2 lei)
*** Intrebările și răspunsurile în legătură cu gospodăria agricolă colectivă (64 pag., 0,40 lei)
*** Am văzut belșugul colhozurilor sovietice, ediția a II-a (88 pag., 0,50 lei)
*** Cauza lui Stalin trăiește și învinge (132 pag., 1,50 lei)

CESNOCOV, Cuvântarea rostită de I. V. Stalin la Congresul al XIX-lea al P. C. U. S (46 pag., 0,50 lei)

E.S.P.L.A.

- V. ALECSANDRI, Teatru, Vol. II (420 pag., 8,50 lei)
 G. COȘBUC, Poezii, Vol. I (448 pag., 6,50 lei)
 SICĂ ALEXANDRESCU, Momente de I. L. Caragiale dramatizate (180 pag., 3,17 lei)
 C. CONSTANTIN și A. ROGOZ, Martin Rogers descoperă America (136 pag., 2,20 lei)
 I. A. BASSARABESCU, Schițe și nuvele (196 pag., 3,23 lei)
 COPTAEVA A. Ivan Ivanovici (traducere din l. rusă) (508 pag., 8,63 lei)
 LOUIS ARAGON, Comuniștii, Vol. III (304 pag., 6,84 lei) (traducere din l. franceză)
 GRIGOROV CRUM, Președintele Sfatului Sătesc (240 pag., 4,33 lei) (traducere din l. bulgară)
 B. P. HAȘDEU, Pagini Alese (380 pag., 4,23 lei)
 G. COȘBUC, Poezii, Vol. II (332 pag., 6,26 lei)
 M. SADOVEANU, Frații Jderi (776 pag., 21,55 lei)
 I. LUDO, Dl. General guvernează (436 pag., 8,34 lei)
 G. CĂLINESCU Sun (208 pag., 2,44 lei)
 IOACHIM ROTEZ, Insemnări de eri și de azi (236 pag., 3,86 lei)
 M. BANUȘ, Poezii Alese (176 pag. 6 lei)
 DAN DEȘLIU, Poezii Alese (288 pag., 9,50 lei)
 JOHNSTONE ARCHIE, În numele păcii (200 pag., 2,98 lei)

IN LIMBA MAGHIARĂ

- ORASZ IREN, Răsună Valea Bistriței (132 pag., 2,38 lei)
 MAJTENYI ERIK, De strajă (144 pag., 4 lei)
 DIMENY ISTVAN, Turnătorii (64 pag., 0,61 lei)
 KISS LASZLO și KOVACS G., Furtună în munți (100 pag., 1,67 lei)
 PAPP FERENC, Dinți de oțel (402 pag., 7,65 lei)

ED. „CARTEA RUSĂ“

- * * * Știința sovietică în slujba păcii (40 pag., 0,78 lei)
 ION CANNA, Dimineața pe Nistru (256 pag., 4,83 lei)
 P. CRUCENIUC, Pașii primăverii (116 pag., 1,50 lei)
 * * * Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (32 pag. 0,50 lei)
 L. BARSCHI, La Floreni (224 pag., 4,19 lei)
 D. I. FONVIZIN, Neisprăvitul (128 pag., 1,77 lei)
 NESTO ALEX. Economie, inovație, știință (l. maghiară) (36 pag., 0,69 lei)
 D. O. SLAVIN, Proprietățile metalelor (Colec. St. pentru toți) (88 pag., 1 leu)
 B. CHERBABAEV, Primăvara pe pământul Turmeniei (64 pag., 1 leu)
 N. SPANOV, Incendiatorii, Vol. I, ediția a II-a (360 pag., 7 35 lei)
 GH. LEONIDZE, Stalin — Copilăria și adolescența (130 pag., 15,40 lei)
 A. F. PISEMACHI, O mie de suflete (512 pag., 14,69 lei)
 M. SOCOLOV, Scântei, Vol. I (432 pag., 12,50 lei)
 * * * O armă a păcii (308 pag., 6,18 lei)
 N. LUCONIN, O zi de muncă (poem) (128 pag., 6,64 lei)
 G. SĂRBESCU, O călătorie în Țara Sovietică (88 pag., 1,08 lei)
 O. GONCIAR, Pe drum (l. germană) (20 pag., 0,23 lei)
 O. GONCIAR, Pe drum (l. română) (20 pag., 0,23 lei)
 A. P. CEHOV, Profesorul de literatură (l. maghiară) (128 pag., 1,75 lei)

ED. TINERETULUI

LITERATURĂ POLITICĂ PENTRU TINERET

- * * * Să întâmpinăm cu noi succese cel de al III-lea Congres Mondial al Tineretului (32 pag., 0,60 lei)
 C. DOBRIȚA, Tinerii dela fabrica Dinamo (104 pag., 2,20 lei)

LUCRĂRI LITERARE PENTRU
TINERET

- C. IGNĂTESCU, Mitruț al Joldii (284 pag., 10 lei)
 I. TROFIMOV, Studenții (408 pag., 9,50 lei)
 M. BENIUC, Pe aici nu se trece (36 pag., 1,40 lei)
 A. FERENCIUC, Povestiri „O. N“, (76 pag., 1,15 lei)
 R. GIOVAGNOLI, Spartacus (500 pag., 13 lei)

LUCRĂRI PENTRU ȘCOLARII MICI,
PIONIERI ȘI ȘCOLARI

- CEZAR PETRESCU, Fram, ursul polar (240 pag., 10,70 lei)
 N. BĂLCESCU, Istoria României sub Mihai Vodă Viteazul (216 pag., 3,50 lei)
 M. EMINESCU, Făt Frumos din lăcrimă (32 pag., 0,80 lei)
 A. GAIDAR, Timur și băieții lui (96 pag., 1,90 lei)
 * * * Basme populare ucrainiene (144 pag., 3,50 lei)
 A. BARTO, A sosit vara (32 pag., 4,80 lei)
 V. BIANCHI, Povestiri și povești (256 pag., 15 lei)
 L. VORONCOVA, Povestiri din Altai (276 pag., 7,90 lei)

N. și GL. COMAROVȘCHI, Cei de o vârstă cu tine (2,30 lei)

* * * Frații Liu — Basme populare chinezești (8 lei)

M. GORKI, Povești și povestiri (2,50 lei)

ANTON PANN. Povestirea vorbeii (B. Școlarului) (76 pag., 1,80 lei)

V. ALECSANDRI, Despot Vodă (B. Școlarului) (192 pag., 3,50 lei)

S. DUCȘOARA, Veverița lui Manea (68 pag., 2,30 lei)

S. URSU, Copiii de pe Iang-Tse (144 pag., 3,80 lei)

I. LICSTANOV, Aventurile unui mic marinar (264 pag., 5,30 lei)

C. ZOLOTOVȘCHI, Meșterii din fundul apelor (232 pag., 5 lei)

* * * Basme populare ucrainiene (3,50 lei)

LUCRĂRI PENTRU PREȘCOLARI

A. TOMA, Sună ghiocel, sună clopoțel (16 pag., 6 lei)

*** Ivan, fecior de țăran (24 pag., 4,50 lei)

COLECȚIA „ȘTIINȚA INVINGE“

M. ȘTEFAN, Călătorie în univers (152 pag., 3,40 lei)

O. BILCESCU, În lumea plantelor tehnice (120 pag., 2,70 lei)

B. LIAPUNOV, Povestiri despre atmosferă (120 pag., 2,20 lei)

Rugăm stăruitor pe cititorii și colaboratorii noștri să ne comunice observațiile lor critice, privitoare la materialul publicat de noi și să ne facă sugestii și propuneri referitoare la cele ce doresc să găsească în cuprinsul revistei.

Ne vom strădui să răspundem tuturor corespondențelor noastre în cel mai scurt timp.

REDAȚIA: Bd. Ana Ipătescu Nr. 15, Raionul
I. V. Stalin, București.
Telefon : 1.88.85, 1.94.91 și 2.20.40.

ADMINISTRAȚIA : Bd. Ana Ipătescu Nr. 15, Raionul
I. V. Stalin, București.
Telefon : 1.17.92.

ABONAMENTE ANUALE : lei 60

Abonamente pe anul 1953 la revista „Viața Românească” se primesc la toate oficiile Poștale dela orașe și sate, factorii poștali și secțiile raionale de difuzare a presei.

Faceți abonamente pe 3, 6 și 12 luni.